Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил әкләд һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Туула
сарин
16
Мигмр өдр
№ 10 (11023)
Үнь 3 деншг.

Студентнрин сессь гүргүдән

Хуучн җил давад шинкән урһҗах җил ирхлә, студентнрин төлә хамгин даарта болн җаңһрта кем ирнә. Тер гиигн биш кем зачети-экзаменационн сессь гиҗ нерәднә. Зуг сессин ашар бүкл семестрин турш студентнр лекцан яһҗ соңсснь, терүгән яһҗ тодлҗ авснь йилһгднә. Ташр сессин ашмудар студентнрт стипендь өгх, угань медгднә.

Одахн би Хальмг государственн университетин библиотекмүд болн общежитьмүд эргәд ирләв. Библиотекмүдин болн общежитьмүдин умшлһна залмуднь студентнрәр дүүрң. Цугтан юм бичәд, дегтрмүдән умшад, номан дасад сууцхана. Келхд, общежитьмүдин хораст өр цәәтл гишң шамр унтрхш, энүнд студентнр бас шүүвртән белдҗ сурһулян дасад сууцхана.

Эн өдрмүдт университетин корпусмудт шуугаң, шог-инәдн соңсгдхш. Тернь ним учрта. Корпус болһнд эндән гишң саглулгч ним үгмүд бичәтә бәәнә: «Бичә шуугцхатн, шүүвр болҗана».

Тегәд бидн бас ә-чимән угаһар, төвшүнәр университетин һоллгч корпусар йовад, студентнр юуна тускар күүндҗәхнь соңсхмн. Эн аудиторин өөр филологическ факультетин студентнрин нег баг һазадын ордудын литературар шүүврән өгчәнә. Негнь келҗәнә: «Эндр багш уурта бәәдлтә. Би терүнд цуг тоотынь келҗ өгүв, болв тер бийнь нанд немр сурврмуд өгәд зовав». Наадкнь зүткҗәнә: «Уга, багш чикәр шүүвр авчана, яһад гихлә тер мана медрлиг күцц медх зөвтә».

Иирин шүүврин күүндврмүд. Сессь гүргүдән.

Мана корр.

Р. Астахован цокси зургуд.

Хальмг таңһчин комсомольск организацин тооцана-сунһврин конференцин тускар

Туула сарин арвн һурвнд Элстд, профсоюзмудын культурин Бәәшнд Хальмг таңһчин комсомольск организацин тооцана-сунһврин XXXII конференц болв.

Хальмг таңһчин комсомольск организацин делгрлтин эндрк девсңгиг шалһгч кевәр шинҗлхлә комсомольск организацс ондаруллһна кергт яһҗ орлцҗахнь өдгә цагин неквр ирлцҗәхш гиҗ илднь келх кергтә. Тер учрар республикин эклц комсомольск организацсин элчнр эвраннь хамгин ах орган — конференцд хурад тогтсн бәәдләс яһҗ һархин, комсомолын тоомсринь яһҗ өөдлүлхин тускар ухан-тоолврарн хувалцҗ, үүлдврин тодрха зәрүллт темдглҗ авхар ирсмн.

Конференцин көдлмшт КПСС-ин таңһчин комитетин сегләтрмүд, районин комитетмүдин негдгч сегләтрмүд, министерствсин болн ведомствсин һардачнр, олна организацсин элчнр орлцв.

ВЛКСМ-ин таңһчин комитетин тооцаг болн баһчуд дунд кегдҗәх көдлмшин кевянзиг болн әв-арһиг цааранднь ясруллһар республикин комсомольск организацсин төрмүдин туск докладыг ВЛКСМ-ин Хальмг таңһчин комитетин негдгч сегләтр **Ц. Г. Эрдниев** доклад кев.

Таңһчин комсомольск организацсин шүүврин комиссин тооцаг шүүврин комиссин ахлач **В. А. Авсеева** кев.

Докладмудар болсн күүндврт **Сергей Манжиков** — ВЛКСМ-ин Ики-Бурульск райкомин негдгч сегләтр, **Георгий Нюрюпов** — Каспийск маши тосхдг заводын столяр, **Иван Цубера** — Городовиковск района «Комсомолец» совхозин нәәмәдллһнә бригадын һардач, **Николай Пальцев** — ВЛКСМ-ин ЦК-н сегләтр, **Валерий Бекбулатов** — «Энергия» НПО-н заводын тосхгдҗах филиалын комсомольск организацин сегләтр, **Борис Убушаев** — баһ наста номтнрин республиканск советин ахлач, **Игорь Эдгеев** — ВЛКСМ-ин Юстинск райкомин хойрдгч сегләтр, **Мир Очиров** — негдсн авиаотрядын бортмеханик, **Володя Таунов** — Элст балһсна 8-ч школын сурһульч, **Баатр Боромангнаев** — ВЛКСМ-ин Элст балһсна комитетин хойрдгч сегләтр, **Елена Хазыкова** — Малодербетовск дундын школын багш, **Лариса Уташова** — Октябрьск района «Знамя Октября» газетин әңгин заведующ, **Д. Н. Кугультинов** — СССР-ин улсин депутат, Хальмг улсин шүлгч, **Виктор Сангаджиев** — ВЛКСМ-ин Элст балһсна комитетин негдгч сегләтр, **Санал Лиджиев** — Ики-Бурульск района А. Пюрбеевин нертә совхозин механизатор, **Игорь Кичиков** — республиканск больницин комсомольск организацин сегләтр, **Олег Кичиков** — КГУ-н комсомолын комитетин сегләтр, **Юрий Сенглеев** — Яшкульск района адвокатск конторин адвокат, **Олег Куберлинов** — ВЛКСМ-ин Целинн райкомин сегләтр, **Менкя Консеев** — «Комсомолец Калмыкии» газетин редактор, **Василий Сарангов** — Каспийск района Джалыковин нертә совхозин комсомольск организацин сегләтр, **Сергей Эрдниев** — ВЛКСМ-ин Сарпинск райкомин негдгч сегләтр, **Николай Аркинчиев** — Целинн района «Западный» совхозин комсомольск организацин сегләтр, **Баатр Мушулдаев** — Элст балһсна МҖК-н ахлач, **М. Т. Бимбаев** — партин, дәәнә болн күч-көлснә ветеран, **В. А. Захаров** — КПСС-ин таңһчин комитетин негдгч сегләтр, **Гаря Анджаев** — Каспийск районн хулдач орлцҗ үг келв.

Хәләгдсн төрмүдәр ирлцгү тогтавр батлҗ авгдв.

Энүнә хөөн ВЛКСМ-ин таңһчин комитетин члед болн кандидатнр сунһгдв.

ВЛКСМ-ин таңһчин комитетин шинәс сунһгдсн бүрдәмҗин пленум деер ВЛКСМ-ин таңһчин комитетин негдгч сегләтрт **Цецен Эрдниев**, сегләтрмүдт **Владимир Гажва, Герман Санджарыков, Вера Мушаева** сунһгдв.

ВЛКСМ-ин XXI съездин делегатнр болн РСФСР-ин комсомольск организацсин съездин делегатнр бас сунһгдв.

Конференцин көдлмшт Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач **Г. Г. Цакиров** болн Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач **Б. Ч. Михайлов** орлцв.

Эндр тойгт умштн:

△ **ОНДАРУЛЛЬНД ТУСАН КҮРГДГӘР ҮҮЛДХМН**

Хальмгин журналистнрин Ниицәнә XI съездәс кегдсн тооцан — 2-ч халх

△ **АШМУД БАЙРЛУЛҖАХШ**

«Калмводстрой» негдлтин тосхлтын подразделеньс нидн җил эдлврт орулгдх объектсиг цагланнь эс тосхсна тускар — 3-ч халх

△ **УЛСИН ЦЕЦН БУЛГАС**

Йорәлмүд, шавашмуд, туульс — 4-ч халх.

Республиканск активин хург

ВИЛЬНЮС, туула сарин 13. (ТАСС). Эндр Литовск ССР-ин хотл балһснд республиканск партийн активин хург болв, терүнд Литван Компартин ЦК-н член болн КПЛ-ин (КПСС-ин улд бәәх) цаг-зуурин ЦК-н член орлцв.

Хург деер М. С. Горбачев үг келв.

Хургин көдлмшт Политбюрон член, КПСС-ин ЦК-н сегләтр В. А. Медведев, Политбюрон член, СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин негдгч дарук Ю. Д. Маслюков, КПСС-ин ЦК-н сегләтр, «Правда» газетин ах редактор И. Т. Фролов, КПСС-ин ЦК-н бар сарин Пленумд орлцачнрин баг әмтн орлцв.

(ТАСС).

Москваһур хәрҗ ирв

КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр, СССР-ин Деед Советин Ахлач М. С. Горбачев туула сарин 13-д Вильнюсас Москваһур хәрҗ ирв.

Аэропортд энүг КПЛ-н ЦК-н негдгч сегләтр А. Бразаускас, КПЛ-н (КПСС-ин улд бәәх) ЦК-н сегләтр М. Бурокявичюс, Литовск ССР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач В. Астраускас, республикин Министрмүдин Советин Ахлач В. Сакалаускас үдшәҗ һарһв.

Асхар М. С. Горбачев Москвад ирв. Тер мет КПСС-ин ЦК-н Политбюрон член, КПСС-ин ЦК-н сегләтр В. А. Медведев, КПСС-ин ЦК-н Политбюрон член, СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин негдгч дарук Ю. Д. Маслюков, КПСС-ин ЦК-н сегләтр, «Правда» газетин ах редактор И. Т. Фролов хотл балһснур хәрҗ ирв.

(ТАСС).

●Сунһвр угтҗ

Кандидатнрт иткл цаасн өггдв

Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд [illegible]

●Ө-һундл учрасн йовдл

Бюрократмуд харшлтан күргв

Давсн долан хонгин нарн өдрлә Центральн телестудәр В. И. Ленинә нертә бичкдүдин Цугсоюзн сангин телемарафон эклә. Өрүндинь көдлмштән ирлһнләм, нанур мана көдләчнр ирәд бәәв. Телемарафона 707813 тойгта счетд мөңг илгәх кергтә гиҗ тедн селвгән өгцхәв. Әмтн терүгәр тиигҗ соньмсх гиҗ нам санҗасн угав.

платежн даалһвр бичгдәд, машзаводын счетас Агропромбанкин Каспийск әң телемарафона хайгар мөңг йовулх бәәсмн. Мана санан тиим билә, зуг кесн керг маши

уга. Терүг талдан 70701 тойгта счетар йовултн гиҗ заав.

Мигмр өдрлә тооч С.-П. Кравченко 1316 арслнга таллан даалһвр банкд авч одв. Терүг бас

дудын элчнр чиги шуниж орлцсн кергәс мана коллектив хольжсн болж һарв гисн ө-һундлан маши тосхачнр мадид медүлнә. Зуг терүнд мана гем уга, цуг көдлмшчнр,

●Седкл үүмүлҗәх йовдлмуд

НКАО-д ТОГТСН БӘӘДЛ

СТЕПАНАКЕРТ, туула сарин 13. (ТАСС). Нагорн Карабахд бәәдл ик гидг чинврта кевәрн үлдҗәнә. НКАО-д бәәх СССР-ин МВД-н оперативн багин зәңглсәр, Нагорн Карабахин областин цутхлид нег баг зер-зев илдкгдв. ЯК-40 самолетар Степана-

Советин Союзин Советин Ахлач Е. М. Примаков, КПСС-ин ЦК-н сегләтр А. Н. Гиренко, СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин дарук В. Х. Догужиев ирв.

Республикин партийн, советск болн зөв-йосн харлһна органмудын күчн-чидләр ба-

митинг болв, терүнд 300 миңһн бар күн орлцв. Республикд КПСС-ин ЦК-н Политбюрон член Н. Н. Слюньков болн СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин дарук И. С. Силаев ирснә тускар терүн деер зәңглгдв.

Бакуд әәд-аһлт йовдлмуд һарһад хамхрлһн-күчллһн болж, Азербайджана Хан-

литературар шүүврән өгчәнә. Негнь келжәнә: «Эндр багш уурта бәәдлтә. Би терүнд цуг тоотынь келж өгүв, болв тер бийнь наид немр сурврмуд өгәд зовав». Наадкнь зүткжәнә: «Уга, багш чикәр шүүвр авчана, яһад гихлә тер мана медрлиг күцц медх зөвтә».

Иирин шүүврин күүндврмуд. Сессь гүргүдән.

Мана корр.

Р. Астахован цокси зургуд.

САН КҮРГДҺӘР ҮҮЛДХМН

Хальмгин журналистнрин Ниицән XI съездәс кегдсн тооцан — 2-ч халх.

△ **АШМУД БАЙРЛУЛҖАХШ**

«Калмводстрой» негдлтин тосхлтын подразделеньс нидн жил эдлврт орулгдх объектсиг цаглань эс тосхсна тускар — 3-ч халх.

△ **УЛСИН ЦЕЦН БУЛГАС**

Поэмүд, шавашмуд, тууль — 4-ч халх.

публиканск партийн активин хург болв, терүнд Литван Компартин ЦК-н члед болн КПЛ-ин (КПСС-ин улд бәәх) цаг-зуурин ЦК-н члед орлцв.

Хургин көдлмшт Политбюрон член, КПСС-ин ЦК-н сегләтр В. А. Медведев, Политбюрон член, СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин негдгч дарук Ю. Д.

сегләтр, «Правда» газетин ах редактор И. Т. Фролов, КПСС-ин ЦК-н бар сарин Пленумд орлцачнрин бег эзн орлцв.

(ТАСС).

Москваһур хәрҗ ирв

КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр, СССР-ин Деед Советин Ахлач М. С. Горбачев туула сарин 13-д Вильнюсас Москваһур хәрж ирв.

Аэропортд эныг КПЛ-н ЦК-н негдгч сегләтр А. Бразаускас, КПЛ-н (КПСС-ин улд бәәх) ЦК-н сегләтр М. Бурокявичюс, Литовск ССР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач В. Астраускас, республикин Министрмүдин Советин Ахлач В. Сакалаускас

удшәж һарһв.

Асхар М. С. Горбачев Москвад ирв. Термет КПСС-ин ЦК-н Политбюрон член, КПСС-ин ЦК-н сегләтр В. А. Медведев, КПСС-ин ЦК-н Политбюрон член, СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин негдгч дарук Ю. Д. Маслюков, КПСС-ин ЦК-н сегләтр, «Правда» газетин ах редактор И. Т. Фролов хотл балһсндур харж

●*Сунһвр угтҗ*

Кандидатнрт иткл цаасн өггдв

Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд зааж темдглһнә кем төгсв чигн сунһлһна тәрмүд одачн цөн биш. Цуг республикәр сунһврин округ болһнд 2—8 кандидат зааж темдглгдв. Келхд, Элст балһсна 37 сунһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советд 160 депутатын кандидат заагдв. Тиим олн кандидатнрас Элстин күч-көлсчнр зуг 37 күүг йилһж авх зөвтә гиснь лавта. Кен сунһгдхинь моһа сарин дөрвнд үзхвидн. Ода болхла сунһврин округудар депутатнрин кандидатнриг темдглж бичлһн болжана.

Одахн Элст балһсна профсоюзмудын культурин Бәәшнд долдгч тойгта Энергетическ сунһврин округин депутатнрин кандидатнриг темдглж бичлһнд нерәдгдсн хург болв. «Калмгипрогорсельстрой» институтын юрист, сунһврин округин ахлач Дмитрий Иванович Ленков цуг ирсн әмтиг темдглж авад хурган эклв.

— Эндр депутатнрин кандидатнриг болн эднә иткл әмтсиг темдглж авчкад цуг эднд иткл цаас өгхвидн, — гиж сунһврин округин ахлач Д. И. Ленков келн, түрүн нер заав.

— Чоя Каруевич Бадмаев — МВД-н ОПО-н көдләч. Оданас авн Та йоста депутатын кандидат болжанат,— гиж ахлач келв. Яһад агитатп кехин тускар болн эврәннь округан тадн сәәнәр медн-т. Сунһврин марһанд ода цагас авн орлцтн.

«Калмгипрогорсельстрой» проектн институтын директор Рафаил Касьянович Козлов, «Южгипрозем» институтын филиалын директор Анатолий Петрович Коробейников, коммунальн болн бәәц теткһнә предприятьмудин, бәәрн промышленностин көдләчнрин профсоюзин обкомин ахлач Дмитрий Николаевич Куцаев болн КГБ-н ахлачин дарук Михаил Бадма-Горяевич Манджиев эн өдрт депутатын кандидатнрт темдглж бичгдж иткл цаас авсмн.

«Калмавтотранс» АТПО-н генеральн директорин дарук Валерий Захарович Соломонов болн хойрдгч тойгта ГАП-ин жолач Алексей Андреевич Закаpов көдлмшәс көлтә ирсн уга болад, кандидатд темдглж авгдсн уга. Дарук болх хургт эднд иткл цаасн өггдх.

Мана корр.

●*Ө-һундл учрасн йовдл*

Бюрократмуд харшлтан күргв

Давсн долан хонгин нәәц өдрлә Централь телеүзгдләр В. И. Ленинә нертә бичкдүдин Цугсоюзн саңгин телемарафон эклла. Өрүнднь көдлмштән ирлһнлә, манур мана көдләчнр ирәд бәәв. Телемарафона 707813 тойгта счетд мөнг илгәх кергтә гиж тедн селвгән өгцхәв. Әмтн терүгәр тиигж соньмсх гиж нам санжасн угав.

Тегәд цехмүдин профсоюзн организацсин ахлачнриг дуудж, мөнг цуглуллһна тускар күүндх кергтә, гиж би тоолув. Ведомость кеһәд, кен ямаран мөнг өгхән зааж, көдлмшчнр һаран тәвтхә, хөөннь терүг жалваснь бәрж авхмн, гиж шиидүвидн. Терүнә хөөн платежн даалһвр бичгдәд, машзаводын счетас Агропромбанкин Каспийск әң телемарафона хайгар мөнг йовулх бәәсмн. Мана санан тиим билә, зуг кесн керг маши тосхачнриг һундав. Эн туст бидн агропромбанкин көдләчнриг гемшәҗәнәвидн.

Сарң өдрин үд күртл мана көдлмшчнр 2,5 миңһн арслң цуглулв. Платежн даалһвран бидн агропромбанкд күргвидн. Терүг авсн күн дун уга бәәв. Зуг маңһдуртнь зәңг иржәнә: мана мөнгиг телемарафонд күн илгәж уга. Терүг талдан 70701 тойгта счетар йовултн гиж заав.

Мигмр өдрлә тооч С. П. Кравченко 1316 арслнга талдан даалһвр банкд авч одв. Терүг бас чиклх кергтә гиһәд, хәрү өгчкв.

Банкин көдләчнр маднд цаглань ямаран чигн цәәлһвр эс өгснь, маднла эс селвлцснь мадниг һундажана. Эднә хуурмг үүлдврәс көлтә мана күч-көлсчнрин мөңгн телемарафонд күрсн уга, маши тосхлһна заводын тәвц заагдсн уга. Аштнь цуг Союз, һазадын ордудын әлчнр чигн шунж орлцсн кергәс мана коллектив хольҗсн болж һарв гиси ө-һундлан маши тосхачнр маднд медүлнә. Зуг терүнд мана гем уга, цуг көдлмшчнр, инженерн-техническ көдләчнр, цергләчнр чинртә кергт орлцад, чидл күрмәрн мөңгән өглә. Каспийск агропромбанкин бюрократмуд болхла маднд харшлтан күргв.

Н. ШЕРСТЮКОВ,
машид тосхлһна Каспийск заводын профсоюзн организацин ахлач.

●**Седкл үүмүлҗәх йовдлмуд**

НКАО-д ТОГТСН БӘӘДЛ

СТЕПАНАКЕРТ, туула сарин 13. (ТАСС). Нагорн Карабахд бәәдл ик гидг чинвртә кевәрн үлджәнә. НКАО-д бәәх СССР-ин МВД-н оперативн багин зәңглсәр, Нагорн Карабахин областин цутхлңгд нег баг зер-зев илдкгдв. ЯК-40 самолетар Степанакертд Ереванас авч ирсн пошт дунд эврән бийснь кесн хойр миномет, автомат, 17 бу, хаһрдг олн зүсн устройств йовж.

Эн йовдлар СССР-ин МВД-н мөшклһнә баг уголовн керг эклв.

БАКУД БОЛСН ЙОВДЛМУД

БАКУ, туула сарин 14. (Азеринформ — ТАСС). Туула сарин 13-д болсн йовдлмудас иштә Бакуд КПСС-ин ЦК-н Политбюрон членә кандидат, СССР-ин Деед Советин Союзин Советин Ахлач Е. М. Примаков, КПСС-ин ЦК-н сегләтр А. Н. Гиренко, СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин дарук В. Х. Догужиев ирв.

Республикин партийн, советск болн зэв-йос харлһна органмудын күчн-чидләр бәәдл Бакуд бүрткгджәнә.

Зогслго көдлдг бакинск предприятьмудин коллективст хургуд болв, тер хургуд деер күч-көлсчнр республикин хотл балһснд диг-дара эвдәд үүмә татсн әмтиг чаңһ кевәр буруушав, балһснд зэв-йосна болн дигтәдарата бәәдлиг батрулхиг некв.

ЕРЕВАНД БОЛСН МИТИНГ

ЕРЕВАН, туула сарин 14. (Арменпресс — ТАСС). Эндр Арменя хотл балһснд митинг болв, терүнд 300 миңһ һар күн орлцв. Республикд КПСС-ин ЦК-н Политбюрон член Н. Н. Слюньков болн СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин дарук И. С. Силаев ирснә тускар терүн деер зәңглгдв.

Бакуд әәд-аңһн йовдлмуд һарһад хамхрлһн-күүчллһн болж, Азербайджана Ханларск района Геташенск подрайона армянск селәдүр зерта-зевта дәврлһн болж гисн зәңгс ирснәс иштә, митинг деер үг келсн әмтн бийән бәртн, диг-дара күцәтн, тогтун бәәтн, үүмә-шуугя бичә таттн, хар санята йовдлмуд бичә авгдтн гиж дуудв. Бачм чинртә кергүүлдврмүд күцәх кергтә, Ханларск района әмтнд әәмшг уга бәәлһ теткхин төлә тииг-ән немр церг илгәх кергтә гиж тедн некв.

ЭКОНОМИЧЕСК ШИНҖЛЛТ

1989 җилин ашмуд

АГРОКОМПЛЕКСИН ДЕЛГРЛТ

1989 жил давад туужд орж одв. Нидн жил республикин колхозмудын болн совхозмудын селәнә эдл-ахун эдлврин һазрин 100 гектар болһна тоод малын әмд чиңнүрин мах болн үс һарһлһна кемжән урзн жилин ирлцңгү цагинәр болхла ирлцңгүһәр нежәд центнерт икдв. Кемр 1988 жилд эдлврин һазрин 100 гектар болһна тоод дундлад 11 центнер махн болн 7 центнер үсн авгдсн болхла нидн жил 12 центнер махн болн 8 центнер үсн авгдсмн. Эн туст Городовиковск болн Яшалтинск района эдл-ахусин эдлврин һазрин 100 гектар болһна тоод дундлад урзн жил 78 центнер махн болн 103 тонн үсн авгдсн болхла тер үзмжс давсн жилд ирлцңгүһәр 83 болн 108 центнерт күрч өсв.

Заагдсн үзмжс Яшалтинск районд 1988 жилд 44 болн 48 центнер бәәсн болхла нидн жил 47 болн 54 центнерт күрч өсв. Зуг һанцхн Целинн районд үс һарһлһна кемжән нег центнерт баһрв.

Махна һооднь тоолдгар болхла, республикт мах һарһлһна болн государствд хулдлһна кемжән нидн жил урзн жилинәр болхла ирлцңгүһәр 4 болн 5 процентд өөдлв. Болв Ики-Бурульск болн Октябрьск районы малын цехин көдләчнр мах һарһлһна 1989 жилин зураһан ирлцңгүһәр зуг 84 болн 94 процентд күцәв. Мах һарһлһна зура күцәлһәр делгрсн социалистическ дөрлдәнә нүүрт Целинн, Каспийск болн Приютненск районы эдл-ахус һарв. Эдн производствд болн бийстән бәәх [illegible]-арһан чадмгар олзлж көдләд мах һарһлһна жилә зураһан ирлцңгүһәр 141, 119 болн 115 процентд күцәв.

Республикин махна цехин көдләчнр гүжрҗ көдләд нидн жилә зураһан 111 процентд күцәв. Государствд мах хулдлһна зураһан цуг район күцәв. Эн зүсн эдл-ахуш хулдлһна жилә зура күцәлһәр делгрсн дөрлдәнә нүүрт бас Целинн район һарв. Эн района эдл-ахус 7560 тонн мах хулдад жилә зураһан 119 процентд күцәв. Эс гиж жилә зура деер немр 1410 тонн мах хулдв.

Мах хулдлһна зура күцәлһәр Малодербетовск болн Октябрьск районы эдл-ахус бас темдгтә күцәмжс бәрв. Эдн жилә зураһан давулж күцәсн деерән мах хулдлһна кемжәг урзн жилинәр болхла ирлцңгүһәр 12 болн 20 процентд өөдлүлв.

Государствд үс хулдлһна 1989 жилин зураһан республик 105 процентд күцәсн болвчн нег чигн район үс һарһлһна зураһан күцәж чадсн уга. Үлгүрнь, Ики-Бурульск, Приозерн болн Яшкульск районы эдл-ахус болхла үс һарһлһна жилә зураһан ирлцңгүһәр зуг 69, 72 болн 74 процентд күцәв. Үс хулдлһна жилә зура күцәлһәр делгрсн дөрлдәнә нүүрт Приозерн, Городовиковск район һарв. Эн күцәмжд онц әздүдин дәнил эдл-ахус темдгтә тавцан орулснд маһд уга. Үүр тиим болвчн Ики-Бурульск болн Сарпинск район государствд үс хулдлһна жилә зураһан күцәж чадсн уга.

Республикин шовучнр чигн давсн жилд темдгтә күцәмжс бәрв. Эдн өндг һарһлһна болн государствд хулдлһна жилә зураһан ирлцңгүһәр 104 болн 122 процентд күцәв. Кемр урзн жил өндгләр така болһнас дундлад 223 өндгн авгдсн болхла нидн жил 229 авгдв. Нег үлү сәәнәр көдләд, күч-көлснә диилвр бәрснь Яшалтинск, Целинн болн Городовиковск районы шовучнр. Ард хоцрснь болхла Сарпинск района шовучнр. Эдн өндг хулдлһна жилә зураһан зуг 67 процентд күцәв.

Государствд ноос хулдлһна жилә зураһан һанцхн Приютненск района хөөчнр һурвһн тоннд күцәж чадсн уга. **Республик болхла орн нутгин белдлһнә пунктур 8672 тонн ноосна цевр нөөрүл йовулад, жилә зураһан 116 процентд күцәв. Ноос хулдлһна жилә зура күцәлһәр делгрсн социалистическ дөрлдәнә нүүрт Каспийск, Октябрьск болн Черноземельск районы хөөчнр һарв.**

Колхозмудын, совхозмудын болн нань чигн эдл-ахун органмудын һардачнр болн специалистнр, хөөчнр болн үкрчнр, һахачнр болн адучнр эн өдрмүдт олна малыг бүрдәмжтәһәр үвлзүллһнд һол оньган өгч үүлдҗәнә. Түрүнд бод мал үвлзүллһнә бәәдлиг авад хәләхмн. Давсн жил бод малын һару урзн жилинәр болхла 0.4 процентд ик болв. Кемр 1988 жилд 3874 бод мал һарутн болхла нидн жил 5136 бод мал һарутв. Ахрар келхд, олча бод мал эн жилин туула сарин I шин күртл 98,5 процентд бүрн-бүтнәр хәләгдв.

Бод малыг бүрн-бүтнәр хәләлһәр делгрсн дөрлдәнә нүүрт Малодербетовск, Приозерн болн Октябрьск районы эдл-ахус һарв. Болв Каспийск, Яшалтинск болн Черноземельск районар бод малын һару ирлцңгүһәр 2,2; 2,7 болн 3,3 процентд күрв.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Давсн моһа жил республикин промышленностин көдләчнр темдглтә цуг зүсн межәстән күрч чадсн уга. Жилин эргцд республикин промышленностин предприятьмуд зуралар 191 сай 733 миңһн арслңга продукц һарһхин ормд 188 сай 819 миңһн арслңга продукц кеж һарһв, эс гиж зуран даалһврмуд 98,5 процентд күцәгдв. Промышленн продукц һарһлһар жилә зура эс күцәгдсн болв чигн наадк үзмжәр му биш ашмуд күцәгдв гиж келх кергтә. Үлгүрнь **жилин эклцәс нааран зураһар 14369 миңһн арслңга ору авгдхин ормд 16056 миңһн арслңга ору авгдснь республикин статистическ заллтын белдсн тоонмуд темдглжәнә. Эн үзмжәр зура 111,7 процентд күцәгджәнә**

Өдгә цагт улсин кергллтин эд-тавр һарһлһиг икдүлхд онц оньг өггджәнә. Тегәд чигн үзмжәр республикин промышленностин көдләчнр зуран даалһвран 103.8 процент күцәв, эс гиж арвн хойр сарин эргцд зураһар 129393 миңһн арслңга эд-тавр һарһгдхин ормд, 134300 миңһн арслңга улсин кергллтин эд-тавр һарһгдв.

Республикд үт-тоодан промышленн 61 предприять бәәнә. Теднәс долан предприять жилә зураһан күцәж чадсн уга, эс гиж 2914 миңһн арслңга продукц бүклдән республикд һарһгдсн уга.

Давсн жилин эргцд һолңгч зүсн продукцсар ямаран ашмуд бәәгдсиг хәләй. Розничн үнәр мебель, пластмассв кегдлмүд, үйә хувц, деер өмсдг хувц, заһсна продукц, махна продукц, тер тоод субпродуктс, кондитерск кегдлмүд һарһлһн зөвәр икдсн болхла, арсна кегдлмүд, эрсин материалмуд, үс зөөдг машид, өдмгин кегдлмүд, һуйр һарһлһн зөвәр оарв. Эн зүсн продукц һарһлһар зура күцәгдсн уга. Жилә зураһан Каспийск машид тосхдг завод, «Калмстройматериалы» производственн негдлт тосхлтын материалмудын комбинат, хот-хоолын «Элистинский» комбинат, «Городовиковский» гидг консервн завод, Элстин авторемзавод, агропромстройин төмр-бетонн кегдлмүдин завод күцәсн уга.

Промышленн предприятьмудар күч-көлснә һарц өөдлүллһәр зура 101 процентд күцәгдв. Эн үзмжәр олн предприять даалһврмудан давулж күцәв. Дөрлдәнә түрүн нүүрт **Чолун-Хамр карьер, хувц уйлһна негдлт, Элстин өлгмр хувцна фабрик, Городовиковск района тоосхин завод, тосхлтын материалмудын комбинат, Госкомиздат, республиканск типографь болн нань чигн предприятьмудин күч-көлсч коллективс тедиә зерглэнд йовна.** Цугтаһаснь икәр күч-көлснә һарц трикотажн фабрикд, Госкомиздатд, «Калмнефть» производственн негдлтд өөдлүлгдв.

Ода үүлдҗәх гүртм үнәр продукц һарһж өглһнә болһан Элст балһсн, Городовиковск болн Каспийск районас бишкнь цугтан жилә зураһан күцәв. Промышленн продукцин кемжәһәр зура 101,3 процентд күцәгдв. Кемр 1988 жилд эн үзмжәр 187 сай 849 миңһн арслң һарһгдсн бәәсн болхла давсн 1989 жилд 190 сай 349 миңһн арслңга продукц һарһгдв. Эн үзмжәр республикин йисн район зураһан күцәсн уга. Үлгүрнь, **Малодербетовск районд 1988 жилд 2297 миңһн арслңга продукц һарһгдсн бәәсн болхла давсн жилд 1828 миңһн арслң һарһв, эс гиж зура 79,5 процентд күцәгдв. Иим һундлта йовдл Юстинск, Целинн, Яшалтинск районар һарчана.**

Республикин бәәрн промышленностин территориальн-производственн негдлтин подразделеньс жилә зураһан 108.4 процентд күцәв. Эн негдлтин медлд ордг Яшкульск арсна фабрик, прибормуд ясдг завод, Юстинск, Каспийск район промкомбинат сән ашмуд күцәгдв. Приозерн, Черноземельск, Городовиковск хувц уйлдг фабрик жилә производственн зураһан күцәсн уга. Үлгүрнь, Черноземельск района промкомбинат жилә зураһан 42.2 процентд күцәв.

1990 жил эклад гүргүдән орчкв. Өдр ирәс орсн шин жилин ишкдл эрггәд йовна.

●Суңһвр угтж

Депутатнрин һаһлх төрмүд

Эн җилин моһа сарин дөрвнд улсин депутатнрин Советмүдт суңһвр болх цагнь өдр ирвәс өөрдәд йовна. Суңһврин округ болһнд кесг депутатнрин кандидатнр зааж темдглгдв. Эс гиж урд цагин авъясар суңһлһна участкудтан ирәд нерин төлә дууһан өгхин ормд кесг кандидатнрас сәәннь йилһж авх мөн.

Ода депутатнрин кандидатнрт зааж темдглгдсн әмтн суңһачнрин то олар авч чадхин төлә зәрмдән нерни төлә олн зүсн хоосн үг эднд келж өгнә. Городовиковск района олн төрмүдин дунд онц чинртә гисиг йилһж авад умшачнрт медүлхин төлә района Советин күцәгч комитетин ахлач Владимир Николаевич Башанкаевта харһад эн күүндврән келәв.

— Бачм кергәр һарч йовхар ода адһжанав. Терүнәс наадк-цаадкинь тодрхалулж халал уга һол төрмүдәс эклий, — гиж Владимир Николаевич мана күүндвриг эклв. Суңһврин тускар күүндхвидн гиж та урдаснь нанд келләт. Һарч ирҗәх төрмүд хаһллһнд орлцхд онц даавртa цаг болжана. Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин шишлң тогтаврар батлж авгдсн 2000 жил күртл Городовиковск балһсна болн Городовиковск района социальн делгрлтин программиг депутатын кандидат болһн мартх зөв уга гиж би санжанав. Эн документин һоллгчнь кандидатын программд эс орхла Городовиковск — Москва хоорнд самолет нисхәх чигн проектс орхмн болжана. Би юңгад келжәнәв, гиж бичә ухалтн. Давсн жилд суңһвр болсн цагт тиим дүңгә цөн биш селвгүд мадн соңславидн. Зуг теңгр халәһәд тер самолет кезә нисж ирхинь күләхин ормд бәәрн һазра төрмүдән хаһлснь деер болх. Тиигж келжәснь учрта. Ода, депутатын кандидатд зааж темдглгдсн күн болһн, әмтнд таасгдх лозунгс белдж йовхин ормд эврәннь суңһачнрин бәәдл-җирһлиг ясрулһна тускар ухалад, урдаснь тоолж авх зөвтә. Зуг тер тоолж ухалсн ашмудан диглсн цагт өдгә цагин бәәдл-җирһлин ул деер кегдх зөвтә гиснь маһд уга.

— Владимир Николаевич, эн тана келсиги иргчдән депутат болх әмтнд нерәтгдж келгдсн болж медгдна. Болв өдгә цагт бәәсн района һардачнр болн Та эврәннь района иргчиннь тускар юн гиж ухалжанат?

— Цуг района әмтн мет, мана төр нег. Бәәсн төрмүдиг хамдан хаһлхвидн.

— Сүл цаг күртл Та [illegible] ормдан суулго оньнан [illegible] [illegible] ст, дәкәд сурхла Украинд керг күцәжәнә гиж хәрү өгтлә. Ямаран керг күцәвт?

— Мана Городовиковск балһсиг газар теткжәх харгнь [illegible] бәрснь ил [illegible]. Ода эн эн предприятин [illegible] нам гертүлә олж авад, бичкдүдин садикүдт, школмудт болн әмтн бәәдг гермүдт дула орулх болжана.

— Газин тускар Та тодрхаһар келж өгвт, дәкәд ямаран төр таниг үүмүлжәнә?

— Усн! Тертн уга болхла юн чигн кегдхн уга. Иргчдән, 1991 җилд, Чапаевин нертә колхозин өөр бәәсн әмтәхн усна көрңгәс балһсн күртл усна сурвлжн тосхгдх. Эн керг күцәхин төлә ирлцыгү проектн-сметн документац белдж авгдсн бәәнә. Зуг мөңгн уга болснас иштә төр хаһлгджахш. Заагдсн учр деерәс иргч хойр җилд бәәрн һазра усна көрңгәс балһсиг теткхвидн. Ахрар келхд эн көдлмшиг мадн ода чигн кежәнәвидн. Үлгүтлхд давсн җилд Комсомольск селәнә өөр һазр бурһудад усна кесг хагдл кеввидн. Болв өдгә цагт мадниг үүмүлжәх төр гисн тн. Городовиковск балһсна ар-деед үзгин заһинь усар теткллһн мөн. Балһсна тер әңгд усн оньдин ховр болна. Одахн 9-ч тойгта ПМК-н бәәх һазрт баһ көрңгтә әмтәхн усн олгдв. Эн усар әрвләд әмтиг теткхлә, сурвлжн тосхгдтл усн күрх бәәдлтә.

— Владимир Николаевич, мана районд бәәх әмтәр йиртмж наад бәрсн бәәдлтә гиж зәрмдән нанд сангдна. Юңгад гихлә, эргндән усн дала, зуг тернь һашун.

— Тана келснтн мел чик. Мана һазрт һашун усн дала. Болв һанцхн мана һазрт биш, Ставропольск крайин болн Ростовск областин районудар тиим чигн бәәдл учрсн бәәнә. Эн йовдлын тускар номтнр ухалжана, зуг ода күртл учрнь медгдәд уга. Сүл җилмүдт элвг хур орснас, цувг тосхгдад услврин участкуд олн болснас иштә усн һашурдсн гиж тоолгдна. «Волгогипроводхоз» институтын көдләчнр мана района зәрм һазрмудар бурһудад хагдл [illegible] шинжлгдин көдлмш эклв. Һазр деерәс ирх давста усн альдас мана һур ирҗәхинь медж авхин төлә номтнр ода көдлҗәнә. Медж авсна хөөн тер давста усна цувгуд хаагдх эс гиж талдан гүүлгдх. Зуг энти йаһад негдхинь иргчдән медгдхов.

ОҢДАРУЛЛҺНД ТУСАН КҮРГДГӘР ҮҮЛДХМН

Хальмгин журналистнрин Ниицәнә XI съездәс

Журналист. Энүнә нуувчинь эс медддг күүнд сонсхд таалта нерн, болв медгтнь — күнд көдлмш. Нег үлү оңдаруллһн болжах, кесгиннь ухань салвржах өдгә цагт энүнә нилчнь болн чинрнь өөдлжәнә. Оңдаруллһиг гүүдүлхин кергт олнд зәңгллһнә средствсин күцәх төрмүднь ямаран? Кежәх көдлмшин ашнь, дуту-дундснь ямаран? Эн болн нань чигн сурврмудт съездд журналистнр хәрү олхар седв.

Съездин эклцнь йирин болв. Хальмгин журналистнрин Ниицәнә правленя ахлач Ю. И. Юдинд тоолана доклад кехин төлә үг өггдв.

— Эндр мадн көдлхд амр болшахш. Цуг халхсар болжах хуврлтсин тускар цәәлһж медүлснлә зергү мадн бийсмдн оңдарх зөвтәвидн. Олн газетмүдиг бууль ж келж болхмн, болв эндр бидн эврәннь кергүдин, маднииг үүмүлдг төрмүдин, үүлдәгч кергүдин тускар келхмн. — гиж эн эврә үгән эклв.

— Экономик хамгин түрүнд бәәх зөвтә, гиж бидн тоолнавидн, болв олнд зәңгллһнә цуг средствс энүнә тускар бичлһнә халхар ард хоцрҗана. Цаг-зуурин күцәмж, мана оньг авлна, материалмуд гөнгн хәләцтә болна. Нәәмәдллһн, тәрәнә өгц — чинртә керг. Малыг нәәмәдләчнрт өгчкәд, малын тускар мартнавидн, энүнә тускар бидн баһар келнәвидн. Аштнь — малын шимшүүснь баһрад йовна, малчнр болхла, мөрәһән авад бәәнә. Энь чик болхий? Газетмүдт нәәмәдләчнрин халхс барлгдна, болв тернь цуһннь бүүльсн янзта болна.

Күүнә төр, күч-көлсч коллективин дүриг медүллһн, коллектив — күүнд, күн бийнь коллективд яһж нилчән күргжәхиг медүллһн — мана һоллгч төр. Күн һардврт цергләжәхмб аль производствд цергләжәхмб? Энүг илдкллһн — бас мана керг.

Партийн бәәдл-җирһлин тускар. Партьд дуту-дундс дала бәәнә, эн бийнь наадксасн түрүлж теруг темдглә. Ю болвчн шалһж бичдг биди дасвидн, болв партин райкомст болжах сән хуврлтсин тускар, Советмүд йосан һартан авчахугаһинь, юңгад эс авчахин тускар яһад бидн баһар келдвидн? Партаппаратыг шалһхд мадн амр болна, болв сән тоотынь олхд — күнд болна.

Иигж докладчик журналистнрин зәрм төрмүдиг шинжлснә хөөн Ниицәнә бийиннь күцәдг кергүдин тускар келв. Журналистнрин Ниицәнә ханьд эклц 22 организац орна. Энүнә зерглэнд шин члед немгдснлә зергү 19 күн тәвц мөңгән өглго бәәж Ниицәнәс һарв, гиж эн темдглв. Докладын эн әңгд Ниицәнә правленя көдлмшин тускар баһ бишәр шалһж келгдв. Урдк кевәрн секцс муухар көдлнә, журналистнрт сурһуль дасхлһнд кесг төр харһна, газетмүдин, нег үлү районн газетмүдин төлә кадрмуд күртжәхш. Редакцсин көдләчнрин күч-көлснә таалнь ясржана, олн гер тосхгдв. Полиграфическ халх болхла, йир му, тегәд газетмүдт нам юн барлгдснь медгдхш. Газетмүдт көлгн-күчн, барлдг машинкс, юм бичж авдг аппаратур күртжәхш, гиж докладчик үүмүлжәх төрмүдән цәәлһв. Барин туск Закана проектд эн оньган бас өгв.

Журналистнрин Ниицәнә шүүврин комиссин ахлач, «Хальмг үнн» газетин редакторин дарук Б. М. Ченкалеев доклад кеснә хөөн делегатнр күүндврән кев. Ут тоолдан арвн долан күн үг келв. Ним зүткәтә күүндвр мана съезд деер, миниһәр, түрүн болж кегдв. Ниицәнә правленя көдлмш чаңһ неквртәһәр шалһгдв.

— Энд кегдсн тоолан намаг өврүлв. Журналистд хойр то өгхлә, терүнәс бүкл очерк бичх гиснь чик. Ниицәнә правленя кесн көдлмшлә таньлдлав, мөңгәр дөң болсна туск тоолсас нань юмн уга, — гиж Гостелерадион ахлгч редактор А. С. Иванов күүндвриг эклв.

Журналистнрин Ниицән журналистнрин зөвмүдиг харсх зөвтә гисн үгмүдән эн эврәннь көдлмшин үлгүрәр батлад, Ниицәнә правленьд журналистнрин зөв харсллһна секц бүрдәх селвгән өгв.

«Байр» журналын редактор Н. Д. Санджиев журналыг барллһна көдлмштнь харһжах түрү-зүдүг медүлв. Әмтиг үүмүлжәх зүткәтә төрмүдиг барин органмуд цагтнь эс тәвдгиг, улсла бәрдг залһлдаг батрулхиг Хальмг дегтр һарһачин ахлгч редактор Д. Б. Доржиева темдглв. Журналистск этикәр комисс бүрдәх, журналистнрин Ниицәнә олна-политическ газет бүрдәх селвг «Вестник Агропрома» газетин редактор И. Г. Богданов келв.

Күүндврт орлцсн кесг күүнд съезд деер кегдсн доклад гаагдсн уга. Журналистнрин көдлмш болн төрмүд цуг халхарнь гүүнәр эс шинжлгдсиг эдн заав. «Күүндвр хаалһгар, эрә көндрсн бәәдлтәһәр эклснь хара биш. Күүнә зүрк көндәх, ухан-седклд күрх юмн уга. Зуг үүмүлжәх төрмүдән экләд келснә хөөн күүндвр шуумһадв, гиж Гостелерадион редактор А. О. Капканов зөвтәһәр шалһв. Энүнә тоолврар, оңдаруллһн нег ормдан торсн цагт газет оңдаруллһнд һоллгч боомт болжах аппаратыг магтад бәәнә». Зуг эврә көдлмшин тускар эн күн нег чигн үг келсн уга.

Докладын тускар келгдсн шалһлһн җил хооран болсн Ниицәнә правленя пленумиг нанд годлулв. Правленя президиумин членд хамцад доклад кехин туск селвг тиигхд өглә в, — гиж П. О. Годаев темдглв. Эннь тоод авгдж уга, тегәд правленя ахлачин келсн эн гөңгн чинртә монологд олнд зәңгллһнә средствсин чигн, журналистнрин Ниицәнә чигн кесн көдлмш кергтә кевәр медүлгдсн уга. Терүнд минии гем бас бәәхнь лавта, гиж эн келсн бийнь правленя президиумин ханьд ордгтан бийнь ямаран көдлмш кесән төрүц шинжлсн уга.

Күүндврин йовуд чаңһрад йовна. Кесгнь үгән келчкв, үг келх улсин тоонь немгдәд йовна. Келгдсн шалһлтс дунд чик зөвтә үгмүд бәәнә, болв учр уга гемшәлһн, гемән күүнд даалһхар седлһн чигн үзгдв. Журналистнрин Ниицәнә правлень муухар көдлдгт һанцхн энүнә ахлачнь гемтәй? Терүнә ханьд хөр һар күн орна. Цугтан әдл шунлттаһар көлна, үүлдврән күцәдг болхла, энтн баһ биш күчн. Теруг кесн уга, энүг күцәсн уга гиж күшалһхдан мадн цугтан белн болнавидн, зуг бийән шалһхан, эврә үүлдврән неквртәһәр үнлхән мартнавидн. Тер учрар Ниицәнә правленя көдлмшт олн дуту бәәхд мадна, журналистнрин, баһ биш гем бәәхнь маһд уга. «Олна көдлмш даалһхла, цугтан теруг яһж келго бәәхин арһ хәәнә», гиж Ниицәнә правленя ахлач докладтан келснь чик.

Бәәдл-җирһлин олн төрмүдт мадн оньган татуһар өгнәвидн. Экологин төр һол чинр зүүжәхнь кенд чигн нуувч биш. Газетмүдт болхла, йиртмж харлһнд нерәдгдсн халхст хурц келәр бичгдсн материалмуд барлгдхш, гиж шүлгч Г. Кукарекан седклән медүлж келсн тоолвр лавта үнн.

Журналистнрин зүткәтә некврт күүндврт КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин негдгч сегләтр В. А. Захаров орлцж үг келв. — Минн өмн үг келсн әмтн журналистин сулдан үүлдврин тускар келв. Ямаран сулдан үүлдврин төрмүднь келгджәхинь шинжлж хәләй. Журналист партин таңһчин комитетлә селвлцхәр седхлә, тиигж болшго гиж юңгад тоолдвт? Цугтадмдн хаһлх төрмүд дала. Цуг тавн җилин туршарт цань уга чинвртәһәр көдлҗәнәвидн. Комплексн делгрлтин болн арц хоцрлһна, эврән бийән заллһна болн күүнә күзүн деер бәәлһнә болн нань чигн олн төр бәәнә. Эдниг хаһллһна дамшлт таднд чигн, партийн, советск аппаратд чигн уга, теруг мадн хоршах кергтә. Ухан-тоолврмудын плюрализм — теруг делгрүлхиг бидн цугтан дөңнжәнәвидн. Болв ямаран улд плюрализм өргәх зөвтә? Зуг үнин, әдл биш болдг болвчн һанцхн үнин улд.

Өдгә цагт суңһврин өмнк ноолдан делгрҗәнә. Энүнә тускар бичхд ямаран сулдан бәәдл таднд кергтә болжахмб? Ноолдан эклҗәнә, болв зәрм кандидатнр хажһр үзг бәрҗәнә. Әмтиг салһдг биш, хамцулдг үнн кергтә. Плюрализмин тускар келхләрн, мадн ухалж келх, худл утаһар келх кергтә. Келсн тоолвр, кесн ишкдл ямаран ашта болхиг санжахмн.

Обществин демократизац ямаран кевәр давжана. Бичтн, кен танд харшлт болх? «Цуг йосиг — Советмүдт» гисн дуудвр һарһчкад, эн төриг цәәлһдгән хайвидн. Советмүд юңгад йос эс авчахин, эднд арһ бәәх-угаһин тускар бичә бичтн гиж кен келх? Ямаран чигн төрин тускар журналистнрт общественн чинртә хәләцән медүлх кергтә. Журналистнрин Ниицәнә нилчнь аһу ик болжана, теруг мартхмн биш, гиж үр Захаров тоолвран келв.

Күүндвр цаарандан болжана. Хальмгин бичәчнрин Ниицәнә правленя ахлач В. Д. Нуров келсн үгдән журналистнриг болн бичәчнриг саначрхулжах төрмүдт оньган өгв. Дундын школмудт сурһульчнр дунд тархасн анкет негдгч классин бичкдүдин 95 процентнь төрскн келән эс меддгиг илдкв. Кууг эс үүмүлх төрий? Сүл цагт газетмүдт төрскн келнә төрмүдт өгдг оньган икдүлв. Эн төрт бас чигн оньг кергләгджәнә. Селәдт, поселкүдт одхларн, әмтнлә харһнавидн. Лагань, Кетчнр, Ревдольган болн нань чигн хуучн, кезәнк хальмг нердиг селәдт шинәс өгх сурвран тедн келнә. Хальмг улсин эрүн нериг күцлднь цеврдүлсн цагт төриг хаһлх кергтә.

Гостелерадион ах редактор, эклц журналистск организацин бюрон сеглэтр Г. С. Дякиева журналистнриг харсллһна үүлдвр күцәдг комисс бүрдәх селвгән өгәд, журналистнрин Ниицәнә газет һарһхин туск селвг дөңнәд, журналистнриг патьрар теткллһнә төрәр тоолвран келв. Приозерн района «Заветы Ильича» газетин редактор Б. Колдаев, Яшкульск района «Искра» газетин даавртa сегләтр, эклц организацин сегләтр А. Лактионов, «Советская Калмыкия» газетин әңгин заведующ В. Боваев болн нань чигн улс съездд эврә тоолврарн хувалцв.

Дәкәд нег төрин тускар келлго бәәж болшго. Журналистнрин съезд болсн өдрин өмнк өдртнь «Советская Калмыкия» газетд «За единство ли выступает «Единство»?» гисн нертә статья барлгдла. Терүнд улсин фронт бүрдәхәр бәәх улсла кегдсн күүндврин, терүнә программин тускар журналистнр темдгән бичж. Дала ухан-тоолвр эн статья әмтнд үүдәж. Съезд деер үг келсн күн болһн гилтә энүнә тускар келв. Кесгнь дөңнж, кесгнь бурушаж келв, дутуһннь шалһв, сән тоотынь темдглв. Тернь сән, әмтнә седкл көндәдг статьяс бас кергтә. Болв, миниһәр, зәрмснь трибун деер зуг энүнә тускар келхәр һарсн бәәж. Съезд һанцхн газетин биш, цуг журналистнрин кежәх көдлмш шинжлжәхнь эн кемд оратормуд мартад одв.

Хаһлх төрмүдән илдкж үнниг илднь келж, көдлмшиг ясруллһна халх тодрха селвгүд өгч күүндвр келһн туста болв.

Съездин чилгчәр Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач Г. Г. Цакиров делегатнрин өгсн сурврмудт цәәлһвр өгв. Терүнә хөөн Хальмгин журналистнрин Ниицәнә правленя шин хань суңһгдв. Эклц организацс урдаснь заасн 37 күүнәс 25-нь шүүгдж правленя ханьд суңһгдв. Шүүврин комисс бас суңһгдв.

Журналистнрин Ниицәнә правленя түрүн пленум бас тер әдр болв. СССР-ин журналистнрин Ниицәнә правленя член Д. А. Грабовой залж һардв. Пленум юуһарн йилһрв? Правленя президиумин ахлачиг альтернативн улд суңһхмн гисн селвг делегатнр өгәд, тавн күнерәдв. Тернь — Ю. И. Юдин, А. С. Иванов, Г. С. Дякиева, «Элстин зәңгс» газетин редактор В. Галзанова болн Н. Д. Санджиев. Эн кандидатурмудар күүндвр кегдснә йовудт дөрвнь ахлачд суңһгдх зөвән өгсн уга. Тегәд делегатнр дууһан өгәд, Хальмгин журналистнрин Ниицәнә правленя президиумин ахлачд шинәс Ю. И. Юдиниг суңһв. Ахлачин дарукд болн даавртa сегләтрт С. О.-Г. Бартунов нег дууһар суңһгдв. Делегатнрин селвгәр правленя көдлмшч комиссьмүд: бүрдәмжин-үүдәгч комисс, редакционн-издательск болн коммерческ үүлдврин, социальн-бәәцин төрмүдәр, журналистск этикәр болн журналистнриг зөв-йосна халхар харсллһна комиссьмүд бүрдәгдв. Барин болн олнд зәңгллһнә средствсин туск Закана проектәр келгдсн селвгүдиг диглж, СССР-ин журналистнрин Ниицәнә правленюр илгәх даалһвр правленя президиумд өггдв.

НАМРИН Алла.

Мана орн-нутгар

Келнә экн булгинь шинәс тохралһн

«Буряад унэн»' гидг газет кезәнк моңһл бичг-тамһин

●Теңгәс авн Терек күртл

БИЧКН-БИЧКН ПРЕДПРИЯТЬМУД ТОСХЖАНА

Краснодарск крайин цутхлцд бүрдәгдсн күч-көлсч коллективсин эдл-ахусин хоорндк ассоциац краснодарцнрин төлә бәәдг гермүд тосххднь бичкн-бичкн болн дундын кемжәтә предприятьмүдин күчн-чидлинь негдүлхд дөң болхмн. 2000 җил күртл эврәннь көдләчнртән сән таалта патьрмуд

күүкд улс болн пенсионермүд Г. Калиниченкос дураһад бас иигж гертән бичкдүд авч хәләхлә ях? Крайисполкомин улсин эрдм-сурһулин залтын көдләчнр эднд нәәлжәнә. Тиигчкәд хооси нәәллго, эн дамшлтыг Ипатовд тархажана. Иигәд, үлгүрнь, крайин цутхлн балһснд, Минеральные Воды балһснд, Ставропольск крайин әмтн бәәдг наадк пунктст бас кесг әмтн эврәннь герт бичкдүдин садмуд секхәр бәәнә.

нтә гисень маһд уга.

— **Владимир Николаевич, эн тана келснтн иргчдән депутат болх әмтнд нерәлгдж келгдсн болж медгднә. Болв өдгә цагт бәәсн района һардачир болн Та эврәнь района иргчнрнь тускар юн гиж ухалжанат?**

— Цуг района әмтн мет, мана тәр негн. Бәәсн тәрмүдиг хамдан хаһлхвидн.

— **Сүл цаг күртл Та көдлмшин ормдан суулго оньдин хаалһд йовад бәәснтн медгднә. Нег сурхла хотл балһсн Москва тал йовж одсн, дәкәд сурхла Украинд кергән күцәжәнә гиж хәрү өггдлә. Ямаран керг күцәввт?**

— Мана Городовиковск балһсиг газар теткжәх хагдаин күчн зөвәр баһрснь ил үзгднә. Ода эн газ предприятьмүдт өгх биш нам гермүдиг дулалхин төлә күртжәхш. Терүнәс иштә, деер заагдсн программар иргч жилмүдт цуг района селәдт газ орулхин туск зүра белдгдсн бәәнә. Зүг өдгә цагин бәәдләс иштә эн көдлмшиг зөвәр түргдүлх кергтә гиж санжанав. Терүг бәәдл-жирһлд тохрахин төлә «Ставропольтрубопроводстрой» негдлтин күчтә организац һурвдгч тойгта тосхлтын заллтын һардачирта боопа батлж авлавидн. Боопанд һаран тәвүлсн цагас авн эдн көдлмшән эклнә. Городовиковск — Янушевка гидг газопроводт эв организацин көдләчир электроһанлһна көдлмш кежәнә. Янушевкас авн мана района цутхлң күртл 32 километр. Манад бәәсн цорһс болхла зүг арвн негн километрт күрх. Тер төләд Украинд цорһс кедг заводт бн одлав. Болв энтн йирин керг биш гиж темдглх кергтә. Цорһсин төлә хойр дакч Украинур одад ирүв. Ода дәкәд нег йовлһнд керг күцәгдх бәәдлтә. Зүг кен медлә, оньдин хуврдг цагт маңһдур юн болхинь нег чигн күн медхн уга. Терүнь тиим болв чигн дарук үвл күртл Сарпулин магистральн газопроводар Городовиковскд газ ирх. Зәрм эдл-ахусар оданас авн гер болһнд газин цорһс орулгдна гисиг чик йовдл гиж темдглх кергтә. Юнгад гихлә, района цутхлңгд газ орулгдсна хөөн терүг селәдт орулхвидн. Эн үвлд болхла, арһарн талдан

Мана һазрт һашун усн даа. Болв һанцхн мана һазрт биш, Ставропольск крайин болн Ростовск областин райодар тиим чигн бәәдл учрсн бәәнә. Эн йовдлын тускар комтнр ухалжана, зүг ода күртл учрнь медгдәд уга. Сүл жилмүдт әлвг хур орснас, цувг тосхгдад услврин участкуд олн болснас иштә усн һашурдсн гиж тоолгдна. «Волгогипроводхоз» институтын көдләчир мана района зәрм һазрмудар бүрһудад хагдл кеһәд шинжллтин көдлмшән эклв. Һазр дораһур йовх давста усн альдас манаһур иржәхинь медж авхин төлә номтнр ода көдлжәнә. Медж авсна хөөн тер давста усна цувгуд хаагдх әс гиж талдан гүүлгтдх. Зүг энтн яһад кегдхинь иргчдән медгдхов.

Усна тускар келжәсн цагт эн тәриг бас чигн темдглх кергтә. Нег балһснд, нег-негнәнь өөр бәәсн күн болһн эргндән бәәсн әмтнә тускар ухалх зөвтәлм. Зүг зәрмнь манахс дангин эврә бийинь тускар ухалад бәәнә. Юуна тускар келжәнәв гихлә — саак һазр-усна тускар. Манад һазриг дегд икәр усар иврүлхлә, һазр дор бәәсн усн деегшән һарна. Асхн-сөөд колонкас ус авад һарудын темснд икәр кехлә, зуни цагт душ тәвәд, терүнә усиг канализацд орулхин ормд һазрт асххла, тер һазрнь иврәд дорас ус татналм. Болв тиим әмтн дунд зәрмснь бийән дегд ухата гиж тоолна. Тиим «цецн» әмтн септик тосхжасн цагт, усиг иврүләд һазрт орулхин төлә тоосх дундаһур заг үлдәнә. Невчк бәәжәһәд тер заагарнь иврсн шег-бог өөрнь бәәсн әмткә подвалмудт тусна. Дәкәд, тиигж септикан олзлсн күүнә герин улд усн күрхлә, экономикин күцәмжнь ил үзгднә. Ассенизационә машиһәр септикан цеврүлхин ормд мөңгән хармнад бәәж тиим зэдүд гер чигн уга үлднә. Харм тәрхд, һазр дорас һарчах усла яһж ноолда кех эв-арһ олгдад уга. Тер учр деерәс өдгә цагин бәәдлиг улм муурулх керг уга.

Күн болһн эврәннь һазр деерән күн кевтәһәр бәәһәд, тәрскн һазран хадһлх зөвтә.

Интервью кеснь
В. ИГНАТЬЕВ.

чдг бидн дасвидн, болв партин райкомст болжах сән хуврлтсин тускар, Советмүд йосан һартан авчахугаһинь, юнгад әс авчахин тускар яһад бидн баһар ке-

«Б а й р» журналын редактор Н. Д. Сангжиев журналын барлһна көдлмштнь харһжах түрү-зүдүг медүлв. Әмтиг үүмүлжәх зүткәтә тәрмүдиг барин орган-

үүлдврән күцәдг болхла, энтн баһ биш күчн. Терүг кесн уга, энүг күцәсн уга гиж күшалһхдан мадн цуглан белн болнавидн, зүг бийән шалһхан, эврә үүлдврән некәр.

Обществин демократизац ямаран кевәр давжана. Бичтн, кен танд харшлт болх? «Цуг йосиг — Советмүдт» гисн дуудвр һарһчкад, эн тәриг цәәлһдгән хайвидн. Со-

нт бүрдәхәр бәәх улсла кегдсн күүндврин, терүнә программин тускар журналистнр темдгән бичж. Дала ухан-тоолвр эн статья әмтнд үүдәж. Съезд деер үг келсн күн болһн гилтә энүнә тус-

Закана проектәр келдсн санагудиг дигләж. СССР-ин журналистнрин Нәәшнә правлениур илгәә дааләһәр правленя президиумд өгтә.

НАМРИН Анна.

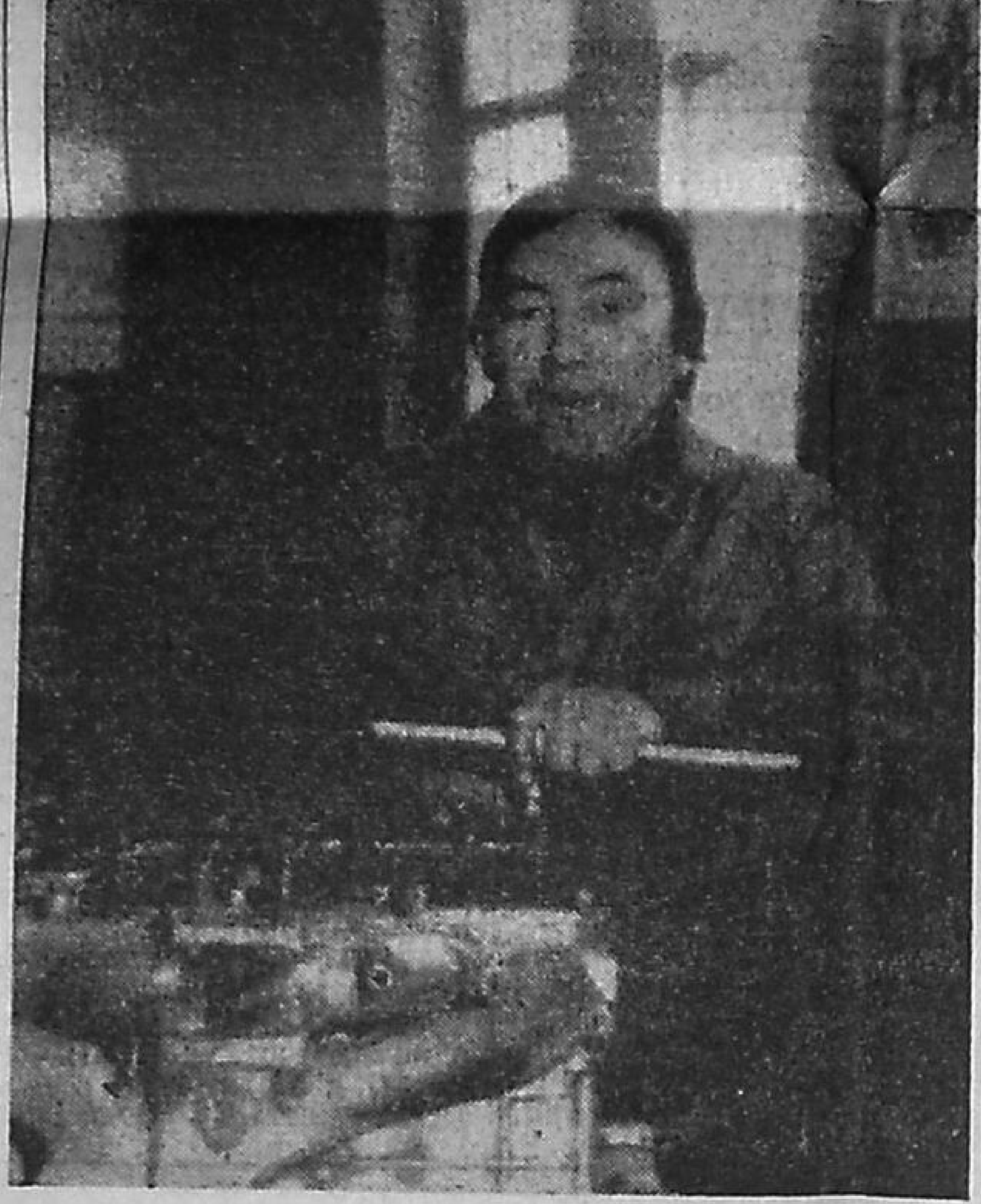

Элст балһсна залһлдана производственн-техническ заллтын автобазд арвн зурһан җилин туршарт В. П. Ольцаев моторист болҗ көдлҗәнә. Җил болһн социалистическ дөрлдәнә ашмудар эн байн дамшлт хоршасн көдлмшч дииләчд тоолгдна. Тегәд юн учр деерәс В. П. Ольцаев дангин дөрлдәнә һал маңнад йовна гисн сурвр умшач тәвж чадхмн.

В. П. Ольцаев өөдән мергжлттә, һартан эвтә-довта эрдмч. Тегәд чигн эврәннь халхарн эн ямаранчн нуувч меднә. Дәкәд болхла Ольцаев йир дааврта күн. Һарар кегдсн тоот оньдинд дигтә цаглань болн өөдән чиңртәһәр кегдхиг цуһар меднә.

В. П. Ольцаев көдлмшән кезәдчн сәәнәр күцәсн деерән, хамгин сән гисн рационализаторт тоолгдна. Олн җилин эргцд олнд үлгүр үзүләд көдлсн төләдән В. П. Ольцаев кесг дәкж Күндллһнә һашгудар ачлгдла.

ЗУРГТ: В. П. Ольцаев.

В. Морозовин цоксн зург.

Мана орн-нутгар

•Теңгәс авн Терек күртл

БИЧКН-БИЧКН ПРЕДПРИЯТЬМУД ТОСХҖАНА

Краснодарск крайин цутхлңд бүрдәгдсн күч-көлсч коллективсин эдл-ахусин хоорндк ассоциац краснодарцирин төлә бәәдг гермүд тосхдгь бичкн-бичкн болн дундын кемжәтә предприятьмудин күчн-чидлинь негдүлхд дөң болхмн. 2000 жил күртл эврәннь көдләчиртән сән таалта патьрмуд тосхж өгхин төлә арвн тавн завод болн организац эврәннь мөңгән болн материальн көрңгән негдүлв.

— Һанцхн тосхлтын организацсин чидләр жилищн программиг ним ахр болзгт күцәж болшгонь медгджәнә. Ода Краснодарт арвн жил хооран хүв мөңгән орулж өгсн коллективс патьрмуд авчана, — гиж ассоциац бүрдәлһнә седвәрчирин негнь, кубанск һолын пароходствин начальникин дарук А. Линник келв. — Тегәд предприятьмүд жилищн тәриг бийсн күцәхәр седжәнә. Болв баахн-баахн заводмудын, организацсин чидлнь баһ. Тер учрар эдн нииләд гермүд бәрхәр бәәнә.

Предприять болһн түрүн тәвц мөңгн гиж 50 миңһн арслң орулж өгнә, тиигчкәд тосхлтд бийснь эрк биш орлцна. Ассоциацин член болһна орулсн тәвцнь патьрмуд хувасн цагт учрт авгдна.

Ода түрүн комплекс экләд тосхгджана. Энүнд олн патьрта гер, бичкдүдин сад, спортивн городок орхмн. Тосхлтыг кооперативс боопаһар кежәнә, болв эн көдлмш государственн үнәр кегджәнә.

В. ЖИЛЯКОВ,
ТАСС-ин корр.

Краснодар.

ЭВРӘ ГЕРТ БИЧКДҮДИН САД

Бичкдүдин садмудт зә уга болад зовадг йовдлыг уурулж болхий?

— Болх, — гиж Ставропольск крайин Ипатово балһснд бәәдг герин эзн күүкд күн Г. Калиниченко келв.

Энүнә бийинь баахн герин эрс деер одахн «Герт бәәх бичкдүдин сад» гиж бичәтә табличк өлгтдв. Эн күүкд күн бийнь хойр күүкдтә, деернь бас долан бичкдүдиг авч хәләжәнә. Г. Калиниченко эдид бийнь хотынь кеж өгнә, зәрм зүсн хот-хоолыг эврәннь дөңцл эдл-ахуһасн авна. Наадһасиг болн үзмр дөңцлмүдиг улсин эрдм-сурһулин района әңгин методистнр авч ирж өгв.

Иисхн бичкдүдиг хәләжәх иим бичкдүдин сад дошкольн учрежденьст орм әс күртжәх тәриг хаһлж чадшго гиж зәрмнь санад чигн бәәхмн. Болв герин эзн наадк күүкд улс болн пенсионермуд Г. Калиниченкод дураһад бас ингж гертән бичкдүд авч хәләхлә яах? Крайисполкомин улсин эрдм-сурһулин заллтын көдләчир эдид нәәлжәнә. Тиигчкәд хооси нәәллго, эн дамшлтыг Ипатовд тархажана. Ингәд, үлгүрнь, крайин цутхлң балһснд, Минеральные Воды балһснд, Ставропольск крайин әмтн бәәдг наадк пунктст бас кесг әмтн эврәннь герт бичкдүдин садмуд секхәр бәәнә.

Н. СТЯЖКИН,
ТАСС-ин корр.

Ставрополь.

СӘӘНӘР АМРХЛА — СӘӘНӘР КӨДЛНӘ

Чечено-Ингушетин Сунженск районд бәәх XX партсъездин нертә колхозд культурин шин Гер эн урһсн жил секгдв. Ода эдл-ахун күч-көлсчир асхар көдлмшиннь хөөн болн амрлһна өдрмүдт энд сул цаган соньнар давулж чадхмн. Культурин Герт 300 күүнә зәәтә зал, сән өдрмүдт һарһлтс кедг сәәхн хойр фойе, дискотек болн кружокмудын болн студьсин хорас бәәнә.

Культурин шин Герт әмтн хурлго бәәшго, яһад гихлә станицин әмтн билгәрн нирин кезәнәс авн темдгтә улс. Энд бәәх кегжмин коллективсиг — хазгудын хориг, улсин зевсгүдин оркестриг, бичкдүдин бийин коллективсиг ик кезәнәс авн автономн республикин межә һатц сәәнәр меднә.

Селәнә әмтн, күч-көлсчир сәәнәр амртха, тиигхлә сәәнәр көдлх гиж санжах колхозин һардачир әмтнә бәәцин таалынь ясруллһнд, сул цагинь бүрдәлһнд мөңг әрвлхш.

Ш. АСУЕВ,
ТАСС-ин корр.

Ассиновская,
Чечено-Ингушск АССР.

НЕГДГЧ КУРСАС АВН КӨДЛҖӘНӘ

Ростовск областин медучилищт сурчах тавн күн түрүн курсас авн альд көдлхән медәд авчкв. Сурһулян чиләсна хөөн кен областин бичкдүдин больницд көдлхнь марһанд һурвн жилд училищд сурсна болн дангин клиникд көдлж дамшлт авсна ашар йилһгдхмн.

Училищин сурһульчнрин төлә больницд шишлң медсестрас-сурһмжлачнр һарһгдв.

Дундын медицинск персонал белдсн цагт больницла ингж нөкцж үүлдлһн училищ төгсәжәх әмтнә профессиональн медврнь өөдлүлх арһ өгхмн.

В. БОНДАРЕНКО,
ТАСС-ин корр.

Ростов-на-Дону.

Келнә экн булгинь шинәс тохралһн

«Буряад унэн» гидг газет кезәңк моңһл бичг-тамһин кичәлмүд өгчәнә. Мана зун жилин һучдгч жилмүд күртл Бурятьд цуһар хуучн моңһл үзгүдәр бичдг бәәсмн. «Шин советск» культур тогтажах әмтн кезәңк хуучн моңһл үзгүдиг бурхншажнас үлдсн реакционн юмн гиһәд революцин хөөтк жилмүдт типографск цуг үзгүдиг уга кечксмн.

Буддийск хурлмуд — дацанмуд Бурятьд XVII зун жиләс авн олн дунд бичг-тамһ тархалһна болн олн зүсн духовн литератур һарһдг һанцхн булгуд болжасмн. Тиигчкәд, хурлмуд бурхн-ном барлж һарһсн деерән, кезәңк моңһл философин, медицинск болн нань чигн литератур бас һарһдг бәәсмн. Эн дегтрмүднь олн әмтн дунд тархагддг бәәсмн. Революцин өмн бичгдсн болн барлж һарһгдсн цуг дегтрмүдиг, туужин бичврмүдиг революцин хөөн буддийск дацанмудыг хамхлж уга кехләрн хамднь шуулад, шатаһад уга кесмн.

Ода келн-улс эврәннь туужан ухалж медж авчах, келн-әмтнә санан-серлнь өсж цагт күчнәс культурас авч хайж уга кегдсн хуучн моңһл бичг-тамһиг шинәс тогтаж болх арһ бәәнә. Эн графическ системиг әс медж авхла, революцин өмн бәәсн культурин зөөриг йоснднь сәәнәр медж авч болшго гиж республикд ода тоолжана.

Эн тәриг сәәнәр меддг онц әмтн ода эн халхар ик гидгәр шунж үүлджәнә, дәкәд болхла йосна органмуд ода бас энүнд экләд оньган өгдг болжана. Бурятск АССР-ин улсин эрдм-сурһулин министерств дундын школмудт болн Улан-Удэн педагогическ институтд хуучн моңһл бичг-тамһ дасхдг факультет секх кергтә гиж одахн шиидв. Өдгә цагин моңһлмудын, бурятмудын, хальмгудын келнә экн булгнь болжах кезәңк моңһл бичг-тамһ дасхдг курсмуд республикд делгүдән һарчана. Улан-Удэд иим шишлң учебникүд һарһхин төлә кергтә оборудованьта типографь ода деерән уга. Тегәд «Буряад унэн» гидг газетин редакц умшачнриннь сурврар эврәннь халхстан кезәңк моңһл үзгүдәр умшдг, бичдгиг дасххар кичәлмүд өгчәнә. Эн кичәлмүдиг номт лингвист Дашинима Доржиев белдж өгнә.

Мункожаб ОЧИРОВ.
(АПН),

Улан-Удэ.

КҮҮНӘ ТУСК КИЛМҖ

АРХАНГЕЛЬСК. Ветеранмудын баахн бюджетинь толад, Архангельскд эднә төлә шишлң ателье секгдв. Эн «Ветеран» гиж нерәдгдна. Энүнд зүг пенсионермүдин төлә хувц үйнә. Йирин ательед уюлсн дорхнь эн ательед хувц уюлсн хойр холван кимд болж һарна. Зун күртл уячнр ательед хойр селгәһәр көдләд, хувц ясдг, баһрулдг әңг секхәр бәәнә.

БАКУ. Лейтенант Шмидтин нертә Бакинск машн тосхдг завод эврәннь көдләчнрин дөрвн зун күүкдинь бәәх бичкдүдин садыг эврәннь мөңгәр бәрҗәнә. Күч-көлсч коллективин советин шиидврәр нань чигн льгот өггдхмн. Үр һарһсн күүкн улс ода үрнь жил күртл немр 15 арслң, хойр нас күртлнь — немр 50 арслң авхмн. Шин патьр авсн көдләчнртән завод мөңгнә дөң өгхмн. Цуг эн керг-үүлдврин төлә һарһж өгх немр мөңгн предприять эдл-ахун заллһна шин эв-арһар эклж көдлснәс авн авгдв.

КАНИБАДАМ (Ленинабадск область). Таджикск «Москва» колхозин цуг гишин крестьянск өрк-бүлмүд гертән телефо орулж авв. Энд 250 телефона тойгта бас нег АТС эдлврт орв. Телефона линийс тер мет олна шин цутхлңгүр, дошкольн учрежденьсүр, поликлиникүр татгдв. Хол бәәх бригадын станмудт болн машинн паркст бас телефон орулгдв. Шин АТС колхозин мөңгәр тосхгдв. Селәнә кишлакмудын социальн таалынь ясруллһнд колхоз зевәр ик мөңг һарһжана. Памирск уул деер бәәх кишлакмудын әмтнд бас гертнь телефон орулгдв.

ИВАНОВО. Эргндк йиртмжин бәәдлиг сәәнәр медж авхин болн йиртмжиг харлһна ямаран керг-үүлдвр күцәхиг йилһж медж авхин төлә энд промышленн предприятьмүдин экологическ паспортизац болжана. Бәәрн Советмүдин дөңгәр эн көдлмшиг йиртмж харлһна района комитетмүдин специалистнр күч-көлсч коллективсла хамдан кежәнә. Удл уга йиртмж харлһна иим паспорт областин завод болн фабрик болһнд өггдхмн. Терүндь предприятьмүд эрк биш күцәх зөвтә 25 зүсн көдлмш бичгдхмн. Цуг эн көдлмш йиртмжин зөөр олзллһна экономическ эв-арһиг түстаһар олзллһнд нөкд болхмн.

КУЙБЫШЕВ. Алексей Николаевич Толстойин нерлә залһлдата бас нег туужин бүмб шинәс тохрагджана. Кинель—Черкасск района Александровка селәнд бичәчин эк-эцкнь бәәсн кезәңк усадьб ясгджана. Специалистнрин келсәр болхла, эн көдлмшт 200 миңһн арслң кергтә болх. Эн мөңгнә зәрм хүвинь бәәрн совхоз өгх болж һарв. Туужин болн культурин бүмбс харлһна Цуг Әрәсән обществин, областин әңг бас нөкд болхмн. Эднә өгсн мөңгнь әс күрхлә, эн селәнд бәәх әмтн, района болн областин әмтн бийснь сән седкләрн мөңг цуглулхар бәәнә. Энүнә төлә Агропромбанкин Кинель—Черкасск әңгд шишлң счет секгдв.

(ТАСС-ин корр).

МОСКВА. В. И. Ленинә нертә Бичкдүдин саңгин седвәрәр 11-ч тойгта бичкдүдин психиатрическ больницд евангельск христианмуд-баптистнрин московск хурлын бичкдүдин хорин болн улсин зевсгүдин ансамблин концерт болв. Концертд духовой көгжм татв, өдгә цагин композитормудын бичсн бичкдүдин дуд дуулв, шүлгүд умшв.

ЗУРГТ: евангельск христианмуд-баптистнрин московск хурлын дьякон А. П. Козынко бичкдүдин московск психиатрическ больницин пациентнрин өмн үг келжәнә.

ТАСС-ин зург.

Эдлврт орулгдҗах объектсәр

АШМУД БАЙРЛУЛҖАХШ

Кезәңк авъясар давсн жил арвн хойр сарар кемжәлгдсн деерән давсн жилд үлдҗәх сән нергүдәрн чигн үнлгдг юмн болҗана. Харм тәрхд, «Калмводстрой» негдлтин тосхачнриг өңгрсн жил сән зәңгәр байрлулсн уга. Терүнә ашмуд мана ицлиг, үүмлтиг, күләвриг нам энүнәсн үлүһәр һундав. Эн үтмүдиг кесг олн үлгүрмүдәр иткүлж болхмн, болв би зуг нег цөөкн үлгүрмүд заасв.

Нидн жил эн негдлтин подразделеньс ут турштан 38 сай 725 миңһн арслңгд подрядн кедлмш күцәх зурата бәәсмн, болв ашмудынь диглһлә, зуг 35 сай 990 миңһн арслңга кедлмш күцәгдсн болж һарв. Эннь зураһас 2 сай 735 миңһн арслң баһ болв, зуран даалһврас 93 процент тогтав. Эврә күчн-чидләр 32 сай 618 миңһн арслңга кедлмш күцәх зевтә зураһас зуг 30 сай 988 миңһн арслңга кедлмш күцәгдв, эс гиж 95 процентд зура күцәгдв.

Күч-көлс бүрдәлһн дор кемжәнд бәәсн учрар, һардачнрин болн инженерн-техническ көдләчнрин даавр баһрсн учрар 6 мехколонна тосхачнр подрядн кедлмшин зураһан күцәсн уга. Эннь 1-ч, 3-ч, 6-ч, 9-ч, 11-ч, 12-ч ПМК-с болв. Эн коллективсин гемәр ик чинртә кесг объектс цаглань эдлврт орулгдсн уга, дарук жилд тосгдх зевтә болв. Урһжах жилин чегдгч квартальн бийдь эн объектсиг әрк биш эдлврт орулх арһ хәәх кергтә.

Әмтн бәәдг гермүд эдлврт оруллһна туск «Калмводстрой» негдлт бас ик хоцрлт һарһжана. Зураһар 12601 дөрвлҗн метр аһута әмтн бәәдг гермүд эдлврт орулж өгхин ормд эдн зуг 11360 дөрвлҗн метр эдлврт орулсмн, эс гиҗ гермүд тосхлһна зураһан 90 процентд күцәсмн. Әмтиг патьрар тетклһнә төр йир хурц бәәсн бийнь тосхачнр шунлтан немжәхш. Һардачнрин даавр уга хәләцәс көлтә шин патьрт орхар белдҗәсн мелиоратормудын өрк-бүлмүд кесг цаг хооран эн бәәдлиг саах зевтә болв.

«Калмводстрой» негдлтин меддг бәәх «Мелиоратор» кооператив бас патьр күләжәсн әмтиг дала икәр байрлулсн уга. 70 патьрта гериг болн 140 ормта бичкдүдин садик эдн цаглань эдлврт орулж чадсн уга. Йир ик завсрһар эн объектст кооператормуд көдлҗәсмн. Учрнь юунд гихлә — кесг олн материалмуд кооператормудт цаглань өгдҗәсн уга бәәсмн. Келхд, герин давхрмуд хоорид тәвгддг плитас, шатын площадкс, балконмуд угаһас көлтә зевәр удан торвр үчрв. Тиим детальмудар эн объектиг заказчик комплектовать кесн уга бәәж. Тосхлтын элсн, цемент, көрәдсн моди материал цаглань эс илгәгдсн учрар көдлмшин йовудт бас торвр болжав. Болв намрин чилгчәр цуг тер дуту тоотынь авч ирсмн. Эн объектүр дәврлт кеһәд жилин чилгч күртл әрк биш эдлврт орулхин төлә талдан участкудас нааран сән гисн бригадмуд, мастермуд илгәгдсмн. Болв дала цаг урднь өңгәр геедрҗ одсн учрар тиим керг-үүлдврмүд дөңгән күргсн уга. Дарук жилд эн объектиг тосхх кергтә болв. Аштнь энд патьр авхар күләҗәсн кесг әмтн хоосн үлдв.

Дамжж көдлдг 3-ч болн 11-ч тойгта мехколоннс бас әмтн бәәдг гермүд тосхлһна зурасан күцәж чадсн уга.

Эн тавн җилин турш 6-ч тойгта ПМК-н тосхачнр зураһан күцәсн нег чигн жил тодлгдхш. Давсн жилд чигн эн мехколонна тосхачнр эврәннь арһасн дор кемҗәнд көдлв. Эднә көдлмшин тускар производственн үзмжсин ашмудас медҗ болхмн. Келхд, подрядн көдлмшин зураһан эдн зуг 84 процентд, эврә күчн-чидләрн күцәсн көдлмшин зураһан 97 процентд күцәсмн. Эн ПМК-н тосхачнр эдлврт орулх зевтә бәәсн объектс дунд ядохимикатмудын склад, «ЗАВ-40» агрегат урһжах жилин объектсин тоод орв. Һурвн жилин турш эн объектс жилә жилд оржана. Эн ПМК-н начальник Ю. С. Какулия болн ахлгч инженер П. Б. Надбитов эн объектән мартсн бәәдлтә.

Бүртклһн уга болн даавр уга бәәдл көдлмшч улсин дисциплиг доргшан орулна. Тиим йовдлла эвцлдж болшго. Юнгад гихлә, совхозд эн объектс кезә эдлврт орулгдхинь күләжәнә.

Тосхлтын объектсиг цаглань эдлврт эс орулсн бийнь эн негдлтин тосхачнр мелиоративн объектст көдлмшән шунмһаһар күцәжәнә. Услврин һазрин аһуг эдн 3275 гектарт немж чадв. Эннь зураһар темдглжәснәс 250 гектар үлү болв. Тиим күцәмжс бәрлһнд 2-ч, 5-ч ПМК-н механизатормуд ик нилчән орулв. Мелиоративн тосхачнр зураһан күцәсн деерән социалистическ даалһврмудан бас давулж күцәв.

Государств мелиоративн тосхлтын объектст ик көрң һарһж өгхләрн терүнәс шулун гидгәр сән продукц авхар күләжәнә. Теруг хот-хоолын программ чигн некжәнә. Болв зәрмснь эн төриг сәәнәр меджәхш. Үлгүрнь, 7-ч ПМК-н мелиоратормудын гемәр «Ут Сала» совхозд 720 гектар һазр эдлврт орулгдсн уга. Бас эн ПМК-н тосхачнр «Ставропольский» совхозд царгин услвр һазрин 370 гектар аһуг эдлврт орулж өгсн уга. Ода бийдән зев авч эн мехколонна тосхачнр-мелиоратормуд кесг олн учр заана. Болв керг терүнәс ясрҗахш.

Эврә күчн-чидлһрн күцәх көдлмшт өгдсн көрңгиг дамжж көдлдг 1-ч, 3-ч, 6-ч, 9-ч, 11-ч, 12-ч мехколоннс, АТП күцц олзлж чадсн уга. Ут турштан эн үзмжәр цуг негдлтд зура 1630 миңһн арслңгд күцәгдсн уга. Ард хоцрлһн кесг тосхлтын подразделеньсин төлә му авъяс болж тохрҗана. Деер заагдсн коллективст күч-көлснә болн производственн дисциплин хамгин дор кемжәнд бәәнә, күч-көлсн йир мууһар бүрдәгджәнә. Терүнд ик зуудан һардачнр болн инженерн-техническ көдләчнр гемтә гиж тоолжанав.

Н. ЦЕБЕКОВ.

Яшкульск района «Кировский» совхозин күч-көлсчнр партин XXVIII съездиг нертәһәр тосхин төлә эн өдрмүдт цуг арһ-чидлән агсж көдлҗәнә. Эдн цуһар хәләжәх малан үвләс бүрн-бүтнәр, чаңһ-чииргәр асрж һарһхин төлә кергтә цуг тоотынь күцәжәнә, социалистическ өөдән даалһврмуд батлж авчана.

Эднә түрүн зергләнд коммунистнр йовна. Үлгүрнь, ах үкрч Владимир Абдулхальевич Байгазиевин һарджах бригад мал үвлзүллһн эклснәс авн хәләжәх туһлмудан әәни килмж тусхаж көдләд, сүргәсн нег чигн һару һарһад уга.

Баһ наста малчнр туһлмуд авад тедниг бедүн үкр болтл асрж өскнә. Үлгүрнь, 1988 жилд эдн эврә хәләвртән 160 туһл авад, тедниг һунжн болтлнь өскәд, толһа болһниг 1000 арслң күртл күргв.

Ода авсн баг туһлмудыг бас тиим кемжәнд күргхин төлә эдн цуг арһ-чидлән агсжана. Эврә хош деерән эдн 480 тонн шүрүн хот белдв, эдл-аху эднд 4 тонн нигт хот йилһж өгв. Беллж авсн малын хотыг үкрчнр әрвлж олална, таал бәәхлә теегин идгиг сәәнәр олзлхар зүткнә. Тернь учрта, товчлгч өөдән ашмуд бәрхин төлә эдн альднь болв чигн әрвлхәр седнә. Болв эдн зуг әрвллтин төлә көөлдхш. Туһлмудын чинәһинь дор орулшгон төлә өрүн-асхндиь малд немр хот өгнә.

Тингж көдлсн учрар В. А. Байгазиевин бригад эдл-ахуд бәәх бод малын зураһан сүргүд дундас хамгин өөдән ашмуд бәрж көдлҗәнә.

ЗУРГТ: **ах үкрч В. А. Байгазиев (барун бийднь) болн энүнә бригадын члед.**

И. Бурсаковин цоксн зург.

Республикин малын фермсәр

Товчлгч җилд чигн олзта-орутаһар көдлхвидн

Урдаснь кирцәдкесн то-диигәр мана совхозин коллектив давсн жилиг хойр сай шаху арслң мөңгнә ору авлһтаһар төгсәләвидн. Зураһар болхла 950 миңһн арслңга ору авгдх гиҗ хәләгдҗәсмн. Эн өөдән күцәмжд малчнрин темдгтә тавц бәәнә. Эдн малас авдг эдл-ууш һарһлһна болн государствд хулдлһна жилә зураһан йовудтаһар күцәв. Үлгүрнь, 455 тонн үкрә болн хөөнә махн хулдгдаж жилә зура давулж күцәгдсмн. Махнд орулж өгсн хөн болһн дундлад дөчәд шаху килограмм татв. Эдл-ахун бордлһна площадкас махна комбинатур йовулсн бод мал болһн дундлад 400 шаху килограмм татв. Өдгә цагт 360 бод мал бордлһнд тәвгдсн бәәнә. Эднәс далнь, шин жилин түрүн квартальн зура күцәхин төлә, махнд орулж өггдхмн. Бүрүсин дундын чиңнүрнь 400 шаху килограмм татх зевтә гиж бригадир Алексей Петькиев тоолжана.

Давсн жил мана хөөчнр сәәнәр көдлв. Эдн жилә зураһар 50 тонн ноосна цевр нөөрүл государствд хулдхин ормд 60 шаху тонн хулдв. Давсн жил мана хөөчнр 9700 һар хурһ авч өскв. Нәәдир 100 хөн болһна тоод дундлад 92 хурһн авгдад төл авлһча зура давулж күцәгдв. Элвг төл авлһар делгрсн социалистическ дөрлдәнә нүүрт ах хөөч Нурбагаид Динбагандовин бригад һарв. Эдн нәәдир 100 хөн болһнас дундлад 130 хурһ авад, республикд миңһәд хурһ өсксн бригадмудын тоод орв. Бас элвг төл авсн коллективсин тоод Магомед Магомедович, Магомед-Расул Омарович болн нань чигн ах хөөчнрин һарджах бригадмуд йовна. Эдн нәәдир 100 хөн болһна тоод дундлад 100 — 105 хурһ авч өскәд өөдән чиңнүртәһәр экәснь салһв.

Үвлин эн өдрмүдт хөөчнр гүжрж көдлжәнә. Отармуд өрүн эртәс авн асхн ора күртл теегт идшлнә. Белдсн өвсн эзнн килмжтәһәр һарһгджана. Хөөдиг цаглань асрлһнд болн услһнд хөөчнр ик оньган өгч үүлдҗәнә. Цугин ашт хөөдин чинәнь дора оржахш. Тегәд чигн мана хөөчнр төл авлһна көдлмшиг бүрдәмжтәһәр давулад, элвг болн чаңһ-чиирг төл авх гисн иткмж бәәнә.

Ирх төл авлһна көдлмшин тускар ухалж көдлжәх әмтнә тоод Андрей Дорджиевин, Магомед Магомедовин, Николай Довкаевин болн нань чигн ах хөөчнрин бригадмудыг зааж болхмн. Эдн белдсн хотыг болн теегин идгиг чадмгар олзлад, отармудан нег чигн һару угаһар үвлзүлжәнә. Эдл-ахуд ут-тоодан арвн миңһ шаху хөн хурһлхмн. Эдниг хөөчнрин арвн нег бригад хәләжәнә. Эдн шиң жилд нәәдир 100 хөн болһнас баһ гихдән 95 хурһ авхар темдглжәнә. Үлгүрнь, Нурбагаид Динбагандов, Андрей Доржиев, Магомед-Расул Омаров эдн болн нань чигн ах хөөчнрин һарджах бригадмуд болхла нәәдир 100 хөн болһнас дундлад 100 — 105 болн терүнәс олн хурһд авхар темдглжәнә. Хөөчнр темдглсндән күрхин төлә үвлин эн өдрмүдт күчн-чидлән холвж көдлжәнә.

Эдл-ахун үкрчнр чигн гүжрж көдләд сән үлгүр үзүлжәнә. Сәәнәр көдлжәх коллективсин тоод Очир Дагеновин, Ибрагим Алихановин, Магомед Расуловин, Иван Манджиевин болн нань чигн ах үкрчнрин бригадмуд зааж болхмн. Эдн хәләжәх маласн һару һарһжахш, чинәһинь дора орулжахш.

Совхозд ут-тоодан 2300 бод мал болн 20 миңһн хөн үвлзжәнә. Эдниг малчнрин 31 бригад хәләжәнә. Эднәс 23-нь нег чигн һару угаһар отармудан болн сүргүдән хәләжәнә. Энүнд нуувчин юмн уга. Малчнр күч-көлс бүрдәлһнә болн үнллһнә шин эв-арһд — олна эврә кооперативд орсндан күчн-чидлән холвж көдлв. Эднә дааврнь болн эзни серлнь темдгтәһәр өөдлв. Товчлгч ашарн соньмсжах әмтн муурхан медлго көдлв. Фермин көдләчнрт күч-көлснә болн амрлһна сән таал үүдәснә ашт темдгтә күцәмжс бәрсмн.

Эдл-ахун малчнр шин жилд чигн гүжрж көдләд өөдән күцәмжс бәрхәр бәәнә. Мана совхозин коллектив 1988 — 1989 җилин үвлин кемд малас авдг эдл-ууш һарһлһиг болн беллһиг икдүллһәр делгрсн Цугсоюзн социалистическ дөрлдәнд диилвр бәрсндән КПСС-ин ЦК-н, СССР-ин Министрмүдин Советин, ВЦСПС-ин болн ВЛКСМ-ин ЦК-н Күндллһнә һашгар ачлгдв. Фермин көдләчнр бәрсн күцәмжсән батлхин төлә, үвлиг бүрдәмжтәһәр давулад, шин җилин зураһан цуг үзмжәрнь күцәхин төлә ирлцңгү керг-үүлдврмүд темдглж авчана.

П. ДЖАНДЖИЕВ,
Ики-Бурульск района «Кезюдовский» совхозин ах зоотехникч.

●Нәәмәдллһнә эв-арһар

Сән нилчән күргҗәнә

Давсн жилин аш диглхлә мана совхозин көдлмшчнр му биш күцәмж бәрв. Хулдж авлһна үнәр 3 сай арслң өру авсн бәәнә, түүнәс 2,5 сайнь малын халхар авгдв, урһмл-тәрәнә халхар зуралснас невчк дора йовнавидн. Эндән орулгдж бәәх күч-көлс бүрдәлһнә шин эв-арһс бас олзлж бәәнәвидн, эн туст эврә көдлмшәрн нүүрләчнр чигн һарч йовна.

Фермсәр авад хәләхлә — негдгч фермд (Зарһахнд) урһц ахулж авлһна бригадыг агроном бүрдәһәч Н. Г. Филатов һардна. Эн бригад зуни буудян зүүтә урһц ахулһар гектар болһнас 23 центнер буудя авв. Шимтә хот беллһәр зураһан бас күцәсн бәәнә. Эн бригадт дамшлтта механизатор В. М. Бабичевиг, бааһи көдлмшч С. Б. Дорджиевиг темдглж [illegible] Дорджиев, А. Лузанов, А. Кирьянов ахта тус-тустан 15,5 миңһн тонн буудян зүүтә культурмуд нокж авв.

Хойрдгч фермд (Довмахнд) услврин һазрт бас нег бригад нәәмәдллһнд көдлҗәнә (бригадирнь — коммунист Б. А. Хоглашев. Каажихнә (3-ч фермд) услврин участкд С. В. Нимгировин бригад көдлв, эдн тус-тустан малын хот беллһнә зураһан

ҺАЗАДЫН ОРДУДАР

ПОЛИЦИН КӨДЛМШИН НУУВЧ

Финляндин Лахти балһсна уголовн полицин комиссар Аймо Оянен 1989 җилд орн-нутгин диг-дара сәәнәр хардг күүнд тоолгдв. Энүнд «Җилин сән гисн полицейск» гидг күндтә нерн

гн, терүнә һарар алгдсн күн чигн хоорндан нег-негән таньдг әмтн болж һарна.

— Финляндьд әрк ууһад соктуһар ноолдсн әмтн аш сүүлднь нег-негән утхар

наркоманмуд дунд чигн, бизнесменмүд дунд чигн олн зүсн үүл татна. Наркотик хулдж авхин төлә мөңг олж авхар теди кесг тонул, күч үзүлдг йовдлмуд һарһ

Харһлт болшго бәәдлтә

ВАШИНГТОН. Эн җилин лу сарин 15-д Картахенд (Колумбия) ах кемжәнд харһлт болх зевтә бәәсмн. Тер

КНДР Дорд үзгин Европд болсн йовдлмудын тускар

(КИОДО ЦУСИН ГИДГ ЯПОНСК АГЕНТСТВ ЗӘҢГЛҖӘНӘ).

«Ар үзгин Корейин һардвр Дорд үзгин Европд болжах ик үүмәтә йовдлмудын тускар күүндхәр нарт делкән кесг орн-нутгудт бәәх эврәннь элчнрән дуудад авчкв гиж Токиод зәңгс сәәнәр медлг дипломатмуд келв.

Румынск президент Николае Чаушескуг ширә деерәснь авч хаяд, цаажла харһулсн. Дорд үзгин Европд болжах нань чигн йов

кальн хүврлтсиг империалистическ нуувчин үгцән гиж келжәнә.

Ар үзгин Корей нарт делкән сообществин халхас әрк биш ик гидг шахлһла харһхмн, яһад гихлә нарт делкән сообществ Пхеньяниг бас цуг делкалә илр үүлдж залһлда бәртхә, Дорд үзгин Европд болжахла әдл үндсни реформс күцәтхә, Дорд үзгин болн Деед үзгин хоорнд чинртә бәәдлиг гөкгрүллһнә хаалһар үүлтхә гиж некж, өдгә цагт эннь әрк биш кергтә гиж иткүлхәр седх.

эв-арһс бас олзлж бәәнәвидн, эн туст өврә көдлмшәрн нүүрләчнр чигн һарч йовна.

Фермсәр авад хәләхлә — негдгч фермд (Зарһахнд) урһц ахулж авлһна бригадыг агроном бүрдәһәч Н. Г. Филатов һардна. Эн бригад зуни буудян зүүтә урһц ахуллһар гектар болһнас 23 центнер буудя авв. Шимтә хот белдлһәр зураһан бас күцәсн бәәнә. Эн бригадт дамшлтта механизатор В. М. Бабичевиг, баахн көдлмшч С. Б. Дорджиевиг темдглж болхмн. Комбайнермуд Э. Дорджиев, А. Лузанов, А. Кирьянов ахта тус-тустан 15,5 миңһн тонн буудян зүүтә культурмуд цокж авв.

Хойрдгч фермд (Дозмахнд) услврин һазрт бас нег бригад нәәмәдллһнд көдлжәнә (бригадирнь — коммунист Б. А. Хоглашев. Каажихнә (3-ч фермд) услврин участкд С. В. Нимгировин бригад көдлв, эдн тус-тустан малын хот белдлһнә зураһан күсдүндүр холванд давулж күцәв. Тингчкәд урһаж авсн өвснь 1—2-ч классностьта болж һарв.

Совхозин машин залачнрас О. Н. Говицкий КамАЗ машиһәрн 600 миңһн тонн-километр гүүлгәд, 4100 арслң ору орулж өгв, Оконов Эрднь Гаряевич, Литвинов Николай Максимович хойр тавн жилә зураһан болзгаснь урд күцәв.

Мал өсклһнә халхар негдгч фермин хөөч Идигов Султан семрү сүрг хәләнә, эн жилин ашар хурһ авлһар болн ноос кирһж авлһар 20 миңһ шаху арслң ору авсн бәәнә. Эрдниев Алексей төлгүдин отар хәрүлнә, ноос кирһж авлһар болн төлгүдин чивх өөдлүллһәр 19 миңһн арслң мөңгнә ору авв.

Тәрәнә, хотын культур услвр угаһар өсклһнд Н. Лараевин звенод батлгдсн 1800 гектар аһута һазрт 7 күн көдлжәнә. Урһц урһалһна зураһар эдн 140 миңһн арслңга урһц авх бәәсмн, эдн болхла 200 миңһ һар арслңга урһц авв. Эдл-ахун тооцаһар 50 миңһ һар арслң ору авгдв.

Көдлмшчнрин бәәцин таал ясрүллһар бас көдлмш кегджәнә. Совхозин цутхлнд нежәд патьрта 5 гер өрк-бүлән өндәлһсн баһчудт өггдв. Дозмахнд хошад патьрта хойр гер эдлврт орулгдж баахн механизатормудт һарһгдв. 1990 жилд нежәд патьрта тавн болн хошад патьрта һурвн гер тосххар зуралсн бәәнәвидн. Һурвдгч фермд зун күүнә ормта клуб тосхгдв. Нүүрсн түләһәрн совхозин әмтн нурһлж теткгдсн бәәнә.

Төл авлһар цөөкн үг. Лу сарин 20 алднас совхозин арвн отар үвлин төл авлһан эклх. Тавн отарт хаврар төл авгдхмн. Эн жилә зураһар бидн 11800 хурһ авх зөвтәвидн, терүгән күцәхвидн гиж ицжәнәв, ниднәк чигн зураһан мадн давуллавидн: зуралсн 11870 хурһ авхин ормд мана хөөчнр 11899 хурһ авв.

Цуг эн тоотыг дүңнәд хәләхлә, шин эв-арһ олзллһн эврә сән нилчән күргж йовхнь ил.

ЭРНҖӘНӘ Басн,
Сарпинск района Э. Деликовин нертә совхозин экономист.

мал бордлһн тәвгдсн бәәнә. Эднәс далнь, шин жилин түрүн кварталын зура күцәхин төлә, махнд орулж өг-

багачд Динбагандовин бригад һарв. Эдн нәәдир 100 хөн болһнас дундлад 130 хурһ авад, республикд мин-

ик оньган өгч үүлджәнә. Цугин ашт хөөдин чинәнь дора орждахш. Тегәд чигн мана хөөчир төл авлһна көдлмшит

жилд нәәдир 100 хөн болһнас баһ гихдән 95 хурһ авхар темдглжәнә. Үлгүрнь, Нурбаганд Динбагандов, Андрей Доржиев, Ма-

чигн ах үкрчирин бригадмуд заәж болхмн. Эдн хәләжәх маласн һару һарһжахш, чинәһинь дора орулжахш,

лачнрт күч-келснә болн амрлһна сән таал үүдәсна ашт темдгтә күцәмжс бәрсмн.

Эдл-ахуя малчнр шин жилд чигн гүжрж көдләд өөдән күцәмжс бәрхәр бәә-

П. ДЖАНДЖИЕВ,
Ики-Бурульск района «Кезюдовский» совхозин ах зоотехник.

ҺАЗАДЫН ОРДУДАР

ПОЛИЦИН КӨДЛМШИН НУУВЧ

Финляндин Лахти балһсна уголовн полицин комиссар Аймо Оянен 1989 жилд орн-нутгин диг-дара сәәнәр хардг күүнд тоолгдв. Энүнд «Җилин сән гисн полицейск» гидг күндтә нерн зүүлһгдв. Үүл татсн әмтсиг илдкж бәрж авлһнд күцәмж бәрсн төләднь энүнд ним күндтә нерн зүүлһгдсмн. 1980 жиләс нааран А. Оянен балһсна полицин начальник болад, үүл татдг әмтнлә кегджәх ноолдаг һарднас авн «финск Чикагод» тоолгдж, нернь холд һарчасн Лахти балһснд үүл татсн, тер тоод әмт алсн болн банкс толсн нег чигн йовдл илдкгдлго үлдсн уга.

Аймо Оянениг йирин хувц өмсәд һархлань полицейск гиж күн тәрүц саншго, энүг адвокат, эмч, научн көдләч гиж санхмн. Хотл балһсна правительственн Герт болсн харһлт деер энүнд ачлвр бәрүлж өгчәһәд энүнә көдлмшинь буульж-магтж келсн үгмүдиг эн бийән төвкнүн бәрж сонсв.

Лахти балһснд, цуг Финляндьд болдгла әдләр, үүл татдг кесг йовдлмуд, тер дотр кү аллһн ижл схемәр болна, терүнә учрнь бас ил гишң үзгдәд бәәнә, гиж Лахти балһсна уголовн полицин цергллтин үүл татлһна йовдлмуд илдклһнд бәрсн күцәмжсиг цәәлһхләрн Оянен келв. Үүл татлһн нурһлж гишң әрк уулһнас, наркотик олзлснас келтә болна. Нег үлү үүл татсн күн чигн, терүнә һарар алгдсн күн чигн хоорндан нег-негән таньдг әмтн болж һарна.

— Финляндьд әрк ууһад соктуһар ноолдсн әмтн аш сүүлднь нег-негән утхар шаацхадг болв. Ода деерән энтн зүткәтә төрмүдиг хаһллһна туст авъяст тохрсн һанцхн эв-арһ болж һарчана, — гиж Оянен немж келв.

Бичкдүд болн насиь күцәд уга баһчуд барт барлгддг кинод, телесериалмудт болн видеофильмст үзүлгддг олн зүсн аздаср, үүл татдг, чидл үзүлдг йовдлмуд үзәд, терүнәс үлгүр авхар зүткцхәнә, — гиж Оянен тоолна.

Финск телеүзгдләр полицейскин көдлмшт нерәдгдсн үзүлгддг ямарн телесериалмуд цуһараһаснь икәр энүнд таасгдна? Кемр профессиональн халхар авад хәләхлә, хамгин түрүнд ГДР-т һарһгддг «Старый Лис» гидг эпопейин һоллгч геройм уд нанд икәр таасгдна, гиж Оянен иңәмсклж келв.

Мәшклһнә көдлмш үннднь келхлә коллективн күч-көлсн, — гиж Аймо Оянен нанд келв. — Энтн тодрха фактмуд олж авхар цуг күчн-чидлән өгдг көдлмш, ташр сәәнәр шалһж хәләж, тер фактмуд хоорндан залһлдатн угаһинь медж авх кергтә. Үүл татсн йовдлмудыг шалһж хәәж авч илдкнә гидгтн утхин ир деегәр йовсна әдл юмн болжана.

— Наркотик олзлсн әмтн наркоманмуд дунд чигн, бизнесменмүд дунд чигн олн зүсн үүл татна. Наркотик хулдж авхин төлә мөңг олж авхар теди кесг тонул, күч үзүлдг йовдлмуд һарһна. Һундл болхларн, үүл татлһн икдәд йовна, нег үлү терти профессиональн янз зүүһәд йовна, — гиж полицин комиссар тоолжана.

Финляндьд полицейск цергллтиг болн полицейскиг зөвәрт күндлдг болвчн, ода деерән маднд патрульн цергллтд көдлдг әмтн күртхш. Юңгад гихлә полицейскүд «канцелярск көдлмш» икәр кенә. Эгл полицейскүд олн зүсн протоколмуд, тооцас бичлһнд дала цаган үрәнә, — гиж Оянен келв.

Статистическ то-дигәр болхла, 1989 жилин һурвдгч кварталд Финляндьд 213000 үүл татлһн болв, эннь 1988 жилин ирлцңгү кемлә дүңцүлхлә 10000 ик, эс гиж 5 процентд икдж. Худл мөңг болн финансов документс кедг, тер мет әмт тондг, чидл үзүлдг, хулха кедг болн автомашин хулхалдг йовдлмуд икдж одв.

Финляндьд «Җилин сән гисн полицейскиг» шүүж авлһн 14 дәкж болжана. Ирх хойр жилд эн кампаниг «Күч үзүлдг йовдлыг уга кехмн» гидг дуудвртаһар Финск Улан Кирс болн орн-нутгин олна нань чигн зәрм организацс кех зөвтә.

В. ЛЕСКИНЕН,
ТАСС-ин корр.

Хельсинки.

Цаһан болн хар зүстә әмтн онц-онцдан бәәлһн — апартеидин йосн. ЮАР-т ирсн күн болһн ним бәәдл энд үзнә. Хар болн өңгтә зүстә әмтнә төлә балһсдт бүкл район, зәрм һазртнь кесг миңһн күн бәәх бүкл район йилһгдж өггдж. Эдниг гетто гиж нерәднә. Энд төрж һарсн кесг үйин әмтн һазр деер зарлгдсн сулдан бәәлһ, әдл зөв болн ах-дүүһинәр бәәлһиг медлго үкж одв.

ЗУРГТ: Соуэтод — Йоханнесбургин хар зүстә әмтнә районд.

ТАСС-ин зург.

Харһлт болшго бәәдлтә

ВАШИНГТОН. Эн жилин лу сарин 15-д Картахенд (Колумбия) ах кемжәнд харһлт болх зөвтә бәәсмн. Тер харһлтд США-н, Боливин, Колумбин болн Перун президентнр харһж, наркотикин төрәр күүндврмүд кех зөвтә билә. Болв эн харһлт США-н гемәр болшго әәмшг үзгджәнә, юңгад гихлә США-н церг ямаран чигн учр-зөв угаһар Панамур дәврж орхларн, Перун посольствиг бас эзлж авч. Эн посольствд Панамин келн-әмтин харслтын чидлин зәрм урдк цергләчнр цаг зуур хорһджасмн. Эн йовдлыг Перун правительств икәр бурушажана.

(ТАСС).

КНДР Дорд үзгин Европд болсн йовдлмудын тускар

(Киодо цусин гидг японск агентств зәңглжәнә).

«Ар үзгин Корейин һардвр Дорд үзгин Европд болжах ик үүмәтә йовдлмудын тускар күүндхәр нарт делкән кесг орн-нутгудт бәәх эврәннь элчнрән дуудад авчкв гиж Токиод зәңгс сәәнәр медлг дипломатмуд келв.

Румынск президент Николае Чаушескуг ширә деерәснь авч хаяд, цаажла харһулсн, Дорд үзгин Европд болжах нань чигн йовдлмуд аркорейск лидермүдиг ик гидгәр үүмүлв, яһад гихлә урднь Ар үзгин Корейиг Хол Дорд үзгт Румыня һоллгч союзник гиж нерәддг бәәсмн.

Орн-нутгт йос һардлһиг өрк-бүл дотран үйәс-үйд өгхәр бәәх Ар үзгин Корейин президент Ким Ир Сен эн халхд Николае Чаушескула әдл, гиж тер дипломатмуд келжәнә. Ким Ир Сен эврәннь ормд көвүһән — Ким Чен Ириг суулһхар бәәнә. Тингчкәд Румыньд болн Ар үзгин Корейд болжах экономическ кризис нег ижл, эннь бас Пхеньянд йосна улсиг икәр үүмүлжәнә.

Пхеньяна правительств социалистическ үзг-хаалһ баттаһар бәрҗәх улс болад, Дорд үзгин Европин орн-нутгудт болжах радикальн хүврлтсиг империалистическ нүүвчин үгцән гиж келжәнә.

Ар үзгин Корей нарт делкән сообществин халхас әрк биш ик гидг шахлһнла харһхмн, яһад гихлә нарт делкән сообществ Пхеньяниг бас цуг делкәлә иләр үүлдж залһлда бәртхә, Дорд үзгин Европд болжахла әдл үндсни реформс күцәтхә, Дорд үзгин болн Деед үзгин хоорнд чиңвртә бәәдлиг гөңгрүллһнә хаалһар үүлдтхә гиж некж, өдгә цагт эннь әрк биш кергтә гиж иткүлхәр седх.

Ар үзгин Корейин һардвр делкән 30 государствд бәәсн эврәннь элчнрән, тер тоод Польшт, Венгрьт, Китдт, Советск Союзд бәәсн элчнрән дуудж авад бачм селвлцә кехләрн, тогтсн бәәдлиг сәәнәр медж авч ашлвр кехәр тингсн бәәдлтә.

Ар үзгин Корейин коммунистическ парть — Корейин Күч-көлснә парть — эврәннь үлмәһән улм батрулхар зүткжәнә, ним күцлтәһәр эврәннь орган болжах «Нодон синмун» гидг газетд 1958 жил Ким Ир Сена келсн үгиг күцднь барлж һарһв, терүндән президент коммунистическ идеологиг магтж келсмн».

(ТАСС).

ГДР: экстремизм әмтиг үүмүлҗәнә

Нидн жилин бар сарин чилгчәр ГДР-ин хотл балһснд Трептов-паркд анди йовдл һарснь эн орн-нутгт демократическ санан-седклтә әмтиг ик гидгәр үүмүлжәнә. Хар саната улс бар сарин 28-д сөөһәр Трептов-паркд бәәх советск цергч-сулдхачин бумб деер, тер мет Берлиниг харслһна дәәллдәнд әмән өгсн советск салдсмудын болн офицермүдин үкәрт аэрозольн ширәр олн зүсн му үгмүд, хар саната лозунгс бичж. Республикин общественность эн йовдлыг ик гидгәр бурушав, асхар һардг берлинск газет ингж бичв: «Тууж меддг күн болһн энүнәс ичх».

ГДР-ин правительствин элч эн антисоветск, националистическ акциг нег мөслгч кевәр бурушав, терүг һарһсн әмтиг барун халхин экстремистск әәмшгтә элементс гиж келв. Ним йовдлмуд ГДР-ин болн СССР-ин иньгллтд харш болж чадшго, гиж тер келв.

Бар сарин 29-д ГДР-ин правительствин даалһврар орн-нутгин һазадын кергүдин министрин негдгч дарук Герберт Кроликовский ним антисоветск йовдл һарснь һундлта, ГДР-ин правительствин нерн деерәс цуг советск әмтнәс гемән сурҗанавидн гиж СССР-ин элч В. И. Кочемасовд шишлн одж келв. Немш келн улсиг нацистск дажрлһнас сулдххин төлә әмән өгсн 20 сай советск әмтиг ГДР мартшго, гиж темдглв.

Республикин генеральн прокуратур болн уголовн полицин һардвр ГДР-т неонацистск йовдлмуд һарчах учрар икәр саначрхжана. Орн-нутгт ил неонацистск структур уга болв чигн, ФРГ-ла болн Деед үзгин Берлинлә межәһән секчксн бәәдлд ик гидгәр сәг бәәх кергтә гиж генеральн прокуратур келжәнә. Кемр 1988 жилин туршарт неонацистск йовдлмуд һарснас келтә 185 уголовн керг зарһд эклсн болхла, 1988 жилин бар сарин эклц күртл 296 уголовн керг эклв. Барун халхин радикальн хәләцтә әмтнә һарһсн йосн биш йовдлмудла залһлдата 1100 күн улсин полицд темдгтә. Талдан чигн ним багмуд бәәдг болх гиж эдн санжана. Тер экстремистск чидлмүд хамгин түрүнд баһчудыг эн йовдлмудтан орулхар седнә. 1989 жилин һаха сар күртл хар зүстә һазадын келн әмтнүр, вьетнамцнрур, цергә улсур, тер мет СЕПГ-н темдг зүүсн әмтнүр тер багмуд дәврдг бәәсмн. «Һазадын ордудын әмтиг орн-нутгаснь көөхмн, коммунистнриг — алхмн» гисн неофашистск дуудврмуд тедн кедг билә.

Берлинск Трептов-паркд тер анди йовдл һарсн өдр барун экстремистск чидлмүд бас нег ним йовдл һарһв. Одахн ростокск зарһ засгла харһулсн урдк фашистск харулч Я. Хольцег сулдхтн гисн некврт бичг тедн Ростокин прокуратурт илгәв. Я. Хольц дәәнә цагт польск гражданмудыг цаажлж алж йовсмн. Энүг әс сулдххлатн, тадниг алнавидн гиж ростокск прокуратурин көдләчнриг тедн әәлһж.

ГДР-ин политическ партьс болн олна организацс, цуг әмтн неофашистнрин һарһсн анди йовдлыг икәр бурушажана. Митингс болв, советск цергчнрин үкәрт цецгәс тәвгдв. 1989 жилин сүл өдр Трептов-паркд гейүржәх Эк-Төрскнә скульптурин өөр кесг миңһн әмтнә митинг болв. Терүнд орлцсн әмтн М. С. Горбачевд ним телеграмм илгәв: «СССР-лә иньгллһн кезәд чигн мана зүркнд бәәх. Советск цергч-сулдхачин бумбин өөр һарһсн әср йовдлыг ГДР-ин улс ик гидгәр бурушажана, тер йовдл ГДР-ин улсин ухан-седклинь медүлжәх йовдл биш».

Тер анди йовдл һарһсн әмтиг полиц ода деерән олж авад уга. Теди ФРГ-д болн Деед үзгин Берлинд бәәх антисоциалистическ болн антисоветск элементслә залһлдата бәәдлтә гиж энд тоолжана. Ингәд, үлгүрнь, туула сарин 1 шинәс 2-т орх сө Пирна гидг балһсна цутхлнгд гермүд деер неофашистск дуудврмуд бичж, «Гитлер әмд бәәнә», «бидн — республиканцнр энд бәәнәвидн» гиж бичж. Герлиц гидг балһснд болхла герин эрсмуд деер, витринмудт «Һазадын ордудас ирсн әмтн — уга болтн», «Еврейнмуд — мана орн-нутгас һарч әрлтн», «Республиканцнриг сукһтн» гисн дуудврмуд бичж. Республиканцнр гиснь — ФРГ-д бәәх неофашистск хәләцтә барун радикальн парть.

Неонацистнрин эн йовдлмуд ГДР-ин гражданмудыг йосндан уурулв, тегәд эдн туула сарин 3-д Берлинд дакнәс антифашистск митинг кев. Терүндиь һанцхн Берлинә биш, республикин наадк балһсдас әмтн бас ирж орлцв, ут-турштан 250 миңһн күн эн митингд орлцв. Эдн цуһарн неонацизмиг нег мөслгч кевәр бурушажахан, терүнд толһаһан өндәлһх зөв өгшгоһан медүлхәр ирцхәв.

Трептов-парк дүүрн. Медәтә улс чигн, баһчуд чигн, насни дигт күрәд уга көвүд-күүкд чигн ирж. Кесгнь «Нацистнр, орн-нутгас әрлтн!», «Барун халхин чидлмүдин өмнәс ни-негн фронт бүрдәхмн!», «Төрскән нацистнрт өгхмн биш», «Бидн мартад угавидн: фашизмиг советск салдс уга келә» гиж бичәтә плакатмуд бәрҗәнә.

Антифашистск листовкс тараж өгчәсн баахн күүкд күүнәс сурхла, «Неофашизм — ик гидг әәмшгтә йовдл, энүнлә ноолда кех кергтә», — гиж келв. Баахн-баахн панк көвүдәс тадн яһад эндә Трептов паркд ирвт гиж сурхла, эдн ингж келв: «Неофашистнрин һарһсн анди йовдл маднд таасгджахш. Советск цергчнрин үкәрт тиим анди йовдл һарснь нам һәргтә йовдлас чигн му юмн».

Тер асхн митингд орлцсн әмтн цуһарн ним седклтәһәр Трептов-паркд ирв.

Л. ВОРОНЕНКОВ,
ТАСС-ин корр.

Берлин.

Сурһуль сурхар

Моңһлур һарч йовв

Моңһл Улсин Республикин хотл Улан Баатрур шажна деед сурһулин институтд сурхин төлә Хальмгин әлчнр һарч йовв. Эдниг цугтаһинь хальмг хурл йовулжана. Улан Баатрт сурһуль сурх әмтнә тоод Шовинов Эрдни, Бадмаев Анатолий, Огулов Валерий, Булхуков Анатолий, Барышев Лиж, Барванцычов Владимир, Илькуев Александр эдн йовв.

— Бурхн-шажна деед институтд эдн буддийск ном, түвд, моңһл, англь келн, философь дасхмн, — гиж маднд Элстин хурлын көдләч Ринчен Дагва Чуматов келв. — Цааранднь эдн эврәннь дурар эмчин эс гиж зурхачин эрдм дасхмн. Программар хәләсн номас немр эдн тер эрдмиг дасхмн.

Институтын студентнрин төлә эн общежить бәәнә. Студентнрин хот-хоолын мөңгиг СССР-ин буддистнрин цутхлң залдт өгчәнә. Студентнр Улан Баатрт тавн җилдән сурхмн. Эднә стипендь 500 төгрг болхмн. Күн болһна туст олна хург дааво авла. 5 җил болад эдн әрк биш тәрскн теегүрн ирх гиж цуглан күләжәнә. Болв эднә сурһуль амр болшго. Тегәд чигн мана баһ наста әлчнрт сурһульднь ик зүткмҗ болн хооран цухрдго седкл дурдҗанавидн. Эдн цуттан сурһулин олн зүсн кемҗәнә. Зүт номиг дасх бат седклтә эдн бәәнә. Сурһулин хөөн эдн диплом авад, ламин цол зүүх.

Мана корр.

Хәм ашар төгсв

Элстиг сулдхлһна өөнд нерәдсн мини-футболын турнир төгсхдән өөрдҗ йовна. Тер бийнь наадна зүткмҗнь болн чинртә бәәдлнь өсәд йовна. Яһад гихлә ода диилләчин нер зүүхин төлә ноолдан үлм өөрдәд йовна. Мана заводын футболистнр болхла одахн «Уралан» командын әлчнрлә харһв. Түрүн өрәлнь «Уралана» диилврәр 2:0 тоотаһар төгсв. Болв хойрдгч өрәлд мана командын наадачнр ешаһән авхар седв. Тегәд эдн дарлһән чаңһав. Тиигәд мана наадачнр Э. Босхомджиев болн Х. Идеев йилһрв.

«Уралана» халхас мана түднүр Э. Богданов болн А. Скрынников хойр гол түрүн таймд цоңҗ орулла. Тиим невәр наадн 2:2 хәм аштаһар төгсв. КГУ-н «Прогресс» командсин харһлт 7:2 тоотаһар КГУ-н диилврәр чилв. «Профсоюз» команд мана болн усна промышленностин [illegible] әлчнриг 3:1 тоотаһар диилв. Тер мет «Динамо» — «Ветеран» командсин харһлт 4:2 тоотаһар төгсв. Марһана хойрдгч эргцд хамгин сән ашиг «Уралан» бәрв. Һурвн наадна эн 5 очко авв. Эн марһана хөөн Элстин мотодромд үвлин футбол эклхмн.

В. БАГЛИКОВ,
«Ока» заводын инструктор.

УЛСИН ЦЕЦН БУЛГАС

●Хальмг үлгүрмүдин туск үг

Давсн хуриг даладж болдго

Ямаранчн төриг цаглань хаһлхла, күцәхд амр, тааста болдг. Цаг, кемнь давҗ одхла, алдрсна әдл тоолгддг. Тиим юмиг чиклхд чигн күчр болдг мөн. «Насн ирәд, үрн-садна тускар ухаллһн эврәннь хурцан гееж мукарв. **«Давсн хуриг занчар дайлҗ тус уга»** — гиҗ Хембә дотран шиидәд, хөвләрн әврцв». (Бадмин А. «Зултрһн — теегин өвсн»).

«Цаг гидг юмн ямр чигн һашута зөвүриг номһруллдг зөвтә. Соҗ Киштәг алдҗ орксндан, бийдән чигн, күүкнд чигн, Талтин Намруд чигн өшәркв. Болв, хальмг улсин келд **«Давсн хуриг — даладж болдго»** гидг үлгүр бәәдг, тер мет өңгрҗ, давҗ, алдрҗ одсн юмиг хәрү эргүлҗ чадшгоһан медәд, Соҗ номһрв, зөвүрән, зүркнәнь нег хориг дотран, өрчиннь нег булңгд бултулв». (Балакан А. «Элст деер мандлсн одн»).

Орчлң ора болн җора

Күүнә җирһлд үзгдх юмнь то-томҗан уга. Сәнь сән кевәрн, муньмууль эдлүлдг. Тер мет хойр күн чигн әдл биш, тоолсн тоолврнь, бәәсн бәәдлнь, келсн үгнь чигн өңдән болҗ һарна. «Хойр салькн — хойр зүүтә: негнь дуунд живр урһана, күүнд тусан күргнә; наадкнь герт түүмр орулна, күүнд тушаһан хальдана. Тер йовдл зүткән уга чик. **«Орчлң — ора болн җора»** — хойр чирәтә, хойр зүстә; негт сән, негт му». (Сән-Белгин Х. «Улан хотн»).

Өнчнә кишгнь—өвртнь

Хөв, кишг гисн санаһар болдго. Күн күүнә хаалһ әдл болдго. Сәнь, деер йовснь доракшлад оддг, му, чидл угань цагнь ирхлә, нернь һарад, деегшләд чигн оддг. Хальмг улсин хуучн авъясар өр-өвч, дем-тусан күргдг, бәәсәч хувалцдг седклтә күн йир таасгдҗ, чик ухатад тоолгддг. Тер дотр өнчн, чидл уга гиҗ дәәлдго. Тиим улст нойрхад, мууднь орад бәәсн күүг икл килнцтә күн гиҗ келдг. Өнчн, бичкндән му үзсн күн—өсхләрн кишгән эдлх гидг. **«Өнчнә кишгнь — өвртнь»** гиһәд, Бадмин гергн Болха, Санҗин хөвд байрлад — үрнд йилһл уга, мини бичкн Бембәлә әдл, көөрк, меднд йовтха» — гиҗ дотран санад, Санҗин йовсн үзгүр хәләһәд, нүднәсн һарсн нульмсан арчв». (Борман Сарн. «Шинрсн теегин улс»).

«Анҗа ик килмҗтә, гергән цань угаһар хәәрлдг күн бәәж. Саглриг негл бичкн күүкд мет санна. Цуг тоот герин көдлмшднь нөкд болна, кехәр селсн хамгинь тосҗ авад кечкнә. Саглрас ик хөвтә, байрта күн уга. Нам иигҗ бәәхв гиҗ күүкн санҗасн уга билә. Анҗаг өөрхн медх лутман, Саглр терүнд бахтҗ ханхш. **«Өнчнә хөв-өвртнь»** гидг эн болҗана». (Балакан А. «Сәәхн күүкн Саглр»).

ОКНА Борис,
филолог номин кандидат

Күүнә хөвиг талдан күн авч эс чадҗ

(Тууль)

Кезәнә бәәж. Нарта орчлң деер, ямаран чигн аһрусна, ангин, аһарар нисдг шовудын, һазр деер бәәдг зерлг ангудын болн күүнә эдлж йовсн мал-харин кел меддг күн бәәж. Тегәд тер күн кишгтә күүнә кишг авхар нег дәкж уха ухална. Хажудан бәәсн нег байна кишг авхар һарад йовж. Эжго эрм цаһан көдәд бәәсн байна гер тал одж йовтлнь нег хотн хөн харһна. Хотн хөн худгас усан уучкад, девшәд гер талан хәләһәд идшлж йовсинь үзәд, хөөнүр өөрднә. Хотн хөөнә арднь ик гидг сүүлтә цаһан хурһн мәәләд йовсиг үзнә. Хотн хөөнә дунд йовсн бор хөн, ардан хәләһәд мәәләд йовдгжн. Нарта орчлң деер бәәх әмтә-киитә юмна кел меддг күн хотн хөн тал үлм өөрдж ирәд, эк хурһн хойрин мәәлжәсн әәһинь чиннә. Хурһна экнь хурһндан келжәдгжн: «Яһад ард үлдәд йовнач? Наар, үкс гиһәд, ижл дотран йов». Ик сүүлтә цаһан хурһч, экдән хәрү өгнә: «Намаг яһтха гиҗәнәт, баав?... Эн герин эзнә эн хотн хөөнә кишг, һанцхн мини сүл деер ачата. Тегәд, би тадниг дахдг арһ угав».

— Асхлад хөд орх. Маңһдур өрүһәр босад, байн нәәжәсн эн ик сүүлтә цаһан хурһинь сурнав, — гиһәд, ухалад тер күн кевтнә.

Өр цәәнә. Хотн хөд босад, тег тал һархар бәәнә.

— Ода би, тан тал ирдгм, иим йовдл харһв, —гиж ирсн нәәж келнә. — Мана тал ик тоомсрта гиич ирхмн. Тер ирсн тоомсрта гиичд, җөөлкн болн тарһн махн кергтә.

— Би чамас юуһан хармнхв Хөд хотнас һархас өмн, ямаран хөн болну, дурта хурһ чигн бәрәд ав,— гиж герин эзн зөв өгдг болна.

Ирж хонсн гиич болн герин эзн хойр, хотнд бәәх хөд тал өөрднә. Ирсн сән нәәж, өмн өдртнь, хотн хөөнә ард үлдчкәд, мәәлж йовсн ик сүүлтә цаһан хурһиг бәрж авад, хальмг герин дорак бүсәс уйчкад, хойр сән нәәж герт орцхана. Ирсн гиич герин эзн хойр гертәс һарч ирхләг, һаза герин иргт кевтсн көк барг ноха, герин бүсәс уйчксн хурһна сүүләс невчкн ноос таслад авчкна. Хурһна сүүләс ноос таслад авчксн нохаг үзсн сән нәәж, эзнәс нохаһинь сурна.

— Ода эн хурһнла татлдад-чирлдәд йовна гидг ик зовлн. Эн хурһна ормд, көк барган нанд өгтн — гинә.

— Төрго, чи мана нохад дурлжахла ав, хармнжахшв, — гиж герин эзн, зөв өгнә. Ингәд-тиигәд хойр сән нәәж ю-бис күүндә бәәтл, һаза герин иргт кевтсн көк барг босад, герин зүн ирвчд сәрчкнә. (Мөрән үзнә). Кишгән эзндән үлдәчксн көк барг нанд кергтә биш гиж ирсн гиич ухална.

— Тана өгсн хурһн болн ноха хойртн нанд керго. Мини унж йовх мөрм, дәәртә болсн учрар, би танас сурҗанав. Гериннь, зүн ирвчән өгтн, болна. — Мөрндән җөөлкн тохм-делтр кеж авнав.

Герин зүн ирвчиг ирсн гиич тәәлж авад, тохата мөрндән һанзһлчкна. Генткн герин эзн күүкд күн һартан хәәчтә гертәсн һарч ирәд, эмәлин һанзгт бәәсн ирвчәс, нанд хәәснә бәрүл кергтә гиһәд, ирвчин нег захаснь хәәчләд авчкна... Нарта орчлңгд бәәх әмтә-киитә юмна кел меддг күн, арһан бархларн, гертнь орж ирәд, байн нәәждән келнә:

— Би тана кишг авхар седләв болсн уга. Тана кишг ик сүүлтә цаһан хурһнд билә. Цаһан хурһиг авад йовхар, һазаран һархлам тана көк баргтн хурһна сүүләс невчкн ноос таслад авчкв. Нохаһитн авад йовхар седжәтлм, көк баргтн герин зүн ирвчд сәрчкв. Ирвчитн авч хәрәд, мөрндән тохм-делтр кехәр седләв, бас юмн болсн уга. Тана, герин эзн күүкд күүнтн, хәәсндән бәрүл кенәв, гиһәд, өгсн ирвчәстн хәәчләд авчкв, — гиж келәд, хәрж одна.

Бичснь УЖАН Николай.

ХҮРМИН ЙӨРӘЛМҮД

Хальмг хүрмлә келдг йөрәлмүдин тускар мана газетд кесг дәкж бичгдлә. Болв мана умшачнр терүг дәкәд чигн дару-дарунь барлж, әмтиг таньлдулх кергтә, гиж бичнә. Тегәд теднә седклиг тевчж йөрәлмүдиг цааранднь барлҗанавидн.

Хөвтә, бәәхтә җирһлин туск улсин күцл йөрәлмүдт тохрагдснь лавта. Хөв-җирһл болхла хальмг өрк-бүлд (талдан чигн келн улст) олн үрдүдлә, олн малта боллһнла залһлдулгддг бәәсмн. Тер учрар гер мал болжах күүкн-күргиг йөрәхләрн:

«Хашадан олң малта, хормадан олн үртә болтха» гиж келдг бәәсмн.

Филолог номин кандидат Т. БОРДЖАНОВАН цуглулж, барт белдсн йөрәлмүдиг умшачнрин оньгт өгчәнәвидн.

КҮРГН БЕР ХОЙРТ ТӘВДГ ЙӨРӘЛ

Не, күргн, күүкн,
Эн өдрәс авн
Тадн нег өрк-бүл болад,
Кен негндән дөң болад,

Ээж-ааван күндлж,
Күүнд келүлл уга,
Нохад хуцулл уга,
Менд амулң йовцхатн
Гиж йөрәжәнәв!

* * *

Хол һазриг өөр кесн —
мөрн эрднь,
Хойр күүг иньг кесн —
күүкн эрднь.

Бидн сарин сәәһинь
секәд,
Өдрин сәәһинь оньглад,

Өмсснь чигн
Өмскснь чигн
Ут наста, бат кишгтә,
Оньдин дөрвн цагт
Улан чирәһәрн харһлцж,
Уста цецгәһәрн үзлцж,
Элгн-садна йосар,
Энкр иньгин седкләр
Эргдж — залһлдж,
Өмскүл-өлгән өмслдж
Амрг иньгүдич йосар
Амулң менд йовцхати.

ЭД ИШКЛҺНӘ ЙӨРӘЛ

Эрән-томан уга
Элгн садарн хурж,
Сарин сәәһинь секж
Өдрин сәәһинь оньглж.
Эндр өдрин өлзән

БИЛГТӘ БИИЧ

Василий Олюнович Эрдниев (зургт) Юстинск района «Волжский» совхозд көдлҗәнә. Бәәрн әмтн терүнә билг-эрдмиг йир сәәнәр меднә. Эдлахуд байр-нәр болсн цагт эн күн оньдин орлцна. Хурдч хальмг бииг эн биләд оркхла, үлсн күүнә седкл байсна. Хальмг биинин ке-сәәхн янзсиг кен эс меднә. Өскәһән цокад, тавшад, мульжад биилхләрн, Василий Олюнович олн хәләһәчнрин оньгиг авлна.

Бәәрн әмтн чигн, района цутхлнгд чигн, Элстд чигн В. О. Эрдниев эрдмән үзүлж хальмг биилә хәләһәчнриг таньлдулсмн.

Манжин Төмр-Баатрин цоксн зург.

Шар ноохр үкринь

Әләд унтлнь тавшад од!

мандын элчирлә харнв. Түрүн ерәлнь «Уралана» диилврәр 2:0 тоотаһар тегсв. Болв хойрдгч ерәлд \ мана командын наадачнр өшәһән авхар седв. Тегәд эдн даврлһән чаңһав. Тиигәд мана наадачнр Э. Босхомджиев болн Х. Идеев йилһрв.

«Уралана» халхас мана үүднүр Э. Богданов болн А. Скрынников хойр гол түрүн таймд цокж орулла. Тиим кевәр наадн 2:2 хам аштаһар тегсв. КГУ-н «Прогноз» командсин харһлт 7:2 тоотаһар КГУ-н диилврәр чилв. «Профсоюз» команд махна болн үснә промышленностин негдлтин элчнриг 3:1 тоотаһар диилв. Тер мет «Динамо» — «Ветеран» командсин харһлт 4:2 тоотаһар тегсв. Марһана хойрдгч эргцд хамгин сән ашиг «Уралан» бәрв. Һурвн наадн эн 5 очко авв. Эн марһана хөөн Элстин мотодромд үвлин футбол эклхмн.

В. БАГЛИКОВ,
«Одн» заводын инструктор.

Һардачнриг суңһв

Өдгә цагт цуг кемжәнә һардачнриг марһана ул деер суңһлһн йирин кергт хүврв. Демократическ эн шин эврһиг бәәдл-жирһлд өргжүллһн күч-келсчнрин, эгл әмтнә седвриг болн даавриг үзмжтәһәр өөдлүллһнд ик нилчән күргжәнә.

Яшкульск района цутхлнд эн эв-арһ ик делгрлт авчалз. Үлгүрнь, һурвн кандидатын тооһас түләһәр тетклһнә района конторин начальникд урднь 8-ч СПТУ-н директор болж көдлжәсн В. И. Сумьянов суңһгдв. Бас тиим кевәр района бәәц тетклһнә производственн негдлтин һардачин үүл даалһнд Агропромтосхлтын МПМК-н начальникин дарук болж көдлжәсн Ю. Б. Цохорев олн әмтнә дууһар тәвгдлә. Района предприятьмүдин талдан чигн һардачнр күч-келсчнрин шүүвриг давж һарв.

Е. АБУШАЕВА.
Яшкульск район.

Филолог номин кандидат Т. БОРДЖАНОВАН цуглулж, барт белдсн йөрәлмүдиг умшачнрин оньгт өгчәнәвидн.

КҮРГН БЕР ХОЙРТ ТӘВДГ ЙӨРӘЛ

Не, күргн, күүкн,
Эн өдрәс авн
Тадн нег өрк-бүл болад,
Кен негндән дөң болад,

Ээж-ааван күндлж,
Күүнә келүлл уга,
Нохад хуцулл уга,
Менд амулн йовцхатн
Гиж йөрәжәнәв!

***

Хол һазриг өөр кесн —
мөрн эрднь,
Хойр күүг иньг кесн —
күүкн эрднь.

Бидн сарин сәәһинь
секәд,
Өдрин сәәһинь оньглад,
Сад-элг бәрлдхәр
Күүкнд «әрк зөөһәд»
Күүрин чинринь гүүдхәд,
Татв — гиж тасрш уга,
Матилһв — гиж хуһрш
уга
Эрән-томан уга —
Элгн-садн болж
бәәнәвидн.

КӨВҮНӘ ГЕРИН ЙӨРӘЛ

Бәрсн гернь бәәшң болж,
Бәәсн эзнь ут наслж,
Кишгнь бат болтха,
Таалдгнь: көвүд, күүкд
Таслдгнь — торһн,
килнг,
Өркәснь утан бүргж,
Өөрнь үрднь шуугж,
Аав-ээжән күндлж,
Ахнр-дүүнрән тевчж,
Олнла таарсн седклтә
Орчлнгин жирһлд
багттха.

ӨМСКҮЛИН ЙӨРӘЛ

Өмссн өмскүлнь
Өлзәтә цаһан хаалһта
болж,
Өмссн чигн
Өмксн чигн
Үт наста, бат кишгтә,
Оньдин дөрвн цагт
Улан чирәһәрн харһлцж,
Уста цецгәһәрн үзлцж,
Элгн-садна йосар,
Энкр иньгин седкләр
Эргдж — залһлдж,
Өмскүл-өлгән өмслдж
Амрг иньгүдич йосар
Амулң менд йовцхатн.

ЭД ИШКЛҺНӘ ЙӨРӘЛ

Эрән-томан уга
Элгн садарн хурж,
Сарин сәәһинь секж
Өдрин сәәһинь оньглж.
Эндр өдрин өлзән
Эрән цоохр эдән
Эклж эдлх эздүдтнь
Эвлж ишкж уйултн.
Эн эднь эләд бәәхлә,
Шинәс шиниг белдж
йовтха,
Эздүднь эләһәд өмсж,
Эврә бийснь мөңкрж
йовтха.

КҮРГҮЛИН ЙӨРӘЛ

Не, арвн ахлад ирсн
ахлачнь,
Олн ахнр-дүүнрнь
болвчн,
Кезән кергт олн күүкд
күргж,
Олн жилдән менд
амулнг йовж,
Оньдин дөрвн цагт,
Өмскүлән өмсж,
Өмссн өмскүлтн
Өлзәтә цаһан хаалһта
болж,
Эднь элж,
Эзнь мөңкрж,
Орчлнгин дөрвн жирһлд
Батта, оньдин байрта
йовтн!

БИЛГТӘ БИИЧ

Василий Олюнович Эрдниев (зургт) Юстинск района «Волжский» совхозд көдлжәнә. Бәәрн әмтн терүнә билг-эрдмиг йир сәәнәр меднә. Эллахуд байр-нәр болсн цагт эн күн оньдин орлцна. Хурлч хальмг бииг эн биилəд оркхла, үзсн күүнә седкл байсна. Хальмг биийин ке-сәәхн янзсиг кен эс меднә. Өсхәһән цокад, тавшад, мульжад биилхләрн, Василий Олюнович олн хәләһәчнрин оньгиг авлна.

Бәәрн әмтн чигн, района цутхлнгд чигн, Элстд чигн В. О. Эрдниев эрдмән үзүлж хальмг биилә хәләһәчнриг таньлдулсмн.

Манжин Төмр-Баатрин цоксн зург.

сн көк барг босад, герин зүн ирвчд сәрчкнә. (Мөрн үзнә). Кишгән эзнд-ән үлдәчкси көк барг наид кергтә биш гиж ирсн гиич ухална.

— Тана өгсн хүрһн болн ноха хойрти наид кергтә. Мини унж йовх мөрм, дәәртә болсн үчрар, би танасндән жөөлкн тохм-делтр кеж авнав. — Мөр-

Герин зүн ирвчиг ирсн гиич тәәлж авад, тохата мөрндән һанзһлчкна. Генткн герин эзн күүкд күн һартан хәәчтә гертәсн һарч ирәд, эмалин һанзгт бәәсн ирвчәс,: нанд хәәснә бәрүл кергтә гиһәд, ирвчин нег захаснь хәәчләд авчкна... Һарта орчлнгд бәәх әмтә-киитә юмна кел медг күн, арһан бархларн, гертнь орж ирәд, байн нәәждән келнә:

— Би тана кишг авхар седләв болсн уга. Тана кишг ик сүүлтә цаһан хүрһнд билә. Цаһан хүрһиг авад йовхар, һазаран һархлам тана көк баргтн хүрһнә сүүләс невчкн ноос һасләд авчкв. Нохаһинтн авад бәәхәр седжәтлм, көк баргтн герин зүн ирвчд сәрчкв. Ирвчитн авч хәрәд, мөрндән тохм-делтр кехәр седләв, бас юмн болсн уга. Тана, герин эзн күүкд күүнтн, хәәсндән бәрүл кенәв, гиһәд, өгсн ирвчәстн хәәчләд авчкв, — гиж келәд, хәрж одна.

Бичснь УЖАН Николай.

Шавашмуд

Шавашмуд гисн — хальмг улсин амн урн үгин өвәрц үүдәвр. Биилжәх күүнә билгтнь авлгдад, халурхад, терүг улм урмдулж әмтн шавашмуд келнә. Хальмг әәмг, нутг болһн тиим үүдәврмүд келдг билгтә әмтн ховр биш бәәсмн. Нәр-наадн болсн кемд домбр дахад келсн шавашмуд әмтнд сергмж үүдәж, биийин йоста кеерүл болдмн.

Номт, филолог номин кандидат ОКНА Борисин барт белдсн «Төрскн һазрин дуд» гисн дегтрәс зәрм шавашмуд эндр барлжанавидн.

Ээжин уйсн сатья һосан
Элн-элтнь тавшит,
Эврә күүнә хойрад
Һольшг сәәхн биилит
Хәрслә! Хәрслә!

Цоолн ишкәд,
Цомлн ишкәд,
Цоорхаһинь олн ишкәд.
Хәрслә! Хәрслә!

***

Зан ик толһа билә,
Зармин дунд керсн билә.
Эрвлзгсн цогц билә.
Элк цахсн әрвн билә.
Хәдрис! Хәдрис!

Кец, кец һазртнь
Кесг олн альмн
Түүнәс идсн күүкн
Саргг сәәхн торһта
Сарул сәәхн ухата
Хәдрис! Хәдрис!

Түнд келсн күргнь
Хо хоңһр мөртә,
Хооран цоксн һоста.
Некән тан махлата,
Некән хошлн бүстә.
Хәдрис! Хәдрис!

Моһлцг модн харулта,
Модн дурсн оңһцта.
Шикл модн харулта,
Шикр цаасн жилктә.
Хәдрис! Хәдрис!

Бара цокад,
Багц цокад,
Баажан герин ээм цокад,
Хәдрис! Хәдрис!

Нәәж мини нәәхләд,
Нәәмн чимгәрн уйдад.
Шаһаһарн шарклад,
Шарин үзүрәр мелмзәд.
Хәдрис! Хәдрис!

Шингн хар үснь
Шил деернь саглрад.
Шинл уйсн ситц бүшмүд
Шилвнь ораж генүләд.
Хәдрис! Хәдрис!

Шар цоохр үкринь
Сард һурв саанала.
Саацад авсн үснь
Баш болн ташла.
Хәдрис! Хәдрис!

Хар торһн бүшмүднь
Хормаһарн саглрна.
Хадмудтан одсн күргнь
Хавшң сәәхн тавшна.

***

Өргн мөңги бүснь
Өрч деернь шигднә,
Өнр мана баһчуднь
Өскәһәрн дуһрна.
Ширдгин үзүрәр ширвәд
од,
Үүлн күртл өрвәд од,
Үүднә ирәд ээрәд од.
Хәдрис! Хәдрис!

Дуута модн домбриг
Дунь һартлнь цокитә
Дурән өгсн иньгән
Докъялн бәәж медитә
Эрвәкә кевтә эрвлзәд
од,
Иг мет ээрәд од.
Ээжиннь өмн сөгдәд од,
Эләд унтлнь тавшад од!
Хәдрис! Хәдрис!

Эрән цоохр кевсиг
Эргәд тавшад биилнә,
Эврә күүнә хойрт
Тиим сәәхн тавшна.
Шигәнн һос
Шигләд од,
Шилвәрн мульжад од!
Хәдрис! Хәдрис!

***

Дөрү давхргата һосн
Дөрәвчәрн уйдна,
Дөрвн үзгин нернд
Һольшг сәәнәр биилит.
Хәрс-лә! Хәрс-лә!

Элә кевтә эргәд од,
Элсн кевтә һульдрад од,
Хү кевтә хурлзад од,
Хулсн кевтә ярлзад од,
Хәрс-лә! Хәрс-лә!

Хагин цаһан ялмн кевтә
Хәгәд-дәгәд од,
Хагсуһин шар нүрвллә
мет
Һөркәд од.
Хәрс-лә! Хәрс-лә!

Гражданск харслт

ДААВРАН ӨӨДЛҮЛӘД

Өдгә цагт бидн олнд өргәр медүллһнә ашт кесг зеткртә йовдлмудын тускар улм тодрхаһар медг болжанавидн. Технологическ дисциплиг эвдслә, даавран сулдасна ашт тиим һундлта йовдлмуд учрна. Эн саамд гражданск харслтын чинр кесг холванд өсжәнә. Зеткртә йовдлмудт яһж үүлдгиг медгоһас көлтә кесг әмтн ик зовлнгла харһв. Тегәд чигн предприятьмудин, эдл-ахусин һардачнриг даавр эн саамд үзмжтәһәр өсжәнә. Тегәд чигн зеткртә бәәдллә ноолдлһна төлә мана правительствин ханьд шишлң комиссь бүрдәгдлә.

Чернобыльск АЭС-т болсн зеткрәг авад хәләй. Кесг частач радиационн туршуллһн күцәгдлго бәәлә. Радиацин ик кемжәнә тускар медлго әмтн зонд көдлжәлә. Медикүдт дозиметрмүд, противогазмуд болн нань чигн тоот уга бәәж. Эвакуац эклхәс 1,5 час урд эк-эцкнр эврәннь күүкдтәһән төвшүнәр һаза һар киилжәлә. Ю кехән цуттан медлго бәәж. Тер тоод бәәрн Советмуд чигн.

Даавр уга тиим йовдлмуд мана республикд чигн бәәнә. Сарпинск, Приозерн, Октябрьск, Приютненск болн нань чигн районд тиим үлгүр зааж болхмн. Гражданск харслтын церглтсин һардачнрин теорин чигн, дамшлтын чигн халхар бат медрл үзүлжәхш. Эн бәәдлиг ясрулхин төлә партийн болн советск органмудын халхас гражданск харслтын бәәдлин түст бүртклһн болн өөдән неквр кергләгджәнә.

Методическ дигтә-дарата көдлмшиг «Церга медрл» гидг журнал күцәжәнә. ГО-н занятьс бүрдәхин төлә энд шишлң материалмуд барлгдна. Болв кесг районд эн журналын зут 5—10 организац бичүлж авчана. Занятьс лекц кехин төлә материал күртжәхш гиж кесгнь дәкәд келнә. Гражданск харслт дасхлһна систем республикд бәәнә. Зурас тогтагдла. Һардгч ханиг белдлһнә курсмуд бәәнә. Болв энүнәс ода деерән ик түс уга. Сурһлһна зурас күцәгдхш.

Хойр жилдән гражданск харслтын занятьс шин системәр бүрдәгджәнә. Болв давсн жил ГО-н кесг начальникүд занять келһнәс зулжала. Тегәд объект болһнд туслн нилчән эс күргхлә, шин систем чигн тус уга болх. Шин жиләс авн ГО-н курсмүдт соксачнриг белдлһнә шин программ орулгджана. Эврән белдлһнә программ чигн бәәнә. Гражданск харслт әмтн бәәдл-жирһлән харслһна туск медрл болжана. Тер харслһна һолдгч эв-арһиг күн болһн медх зөвтә. Гражданск харслтын егдг докъясин тускар чигн цуглан медх зөвтә. Эс гиж зеткртә йовдлын йовудт ю кех и тадн медшгот.

1989 жилин һаха сарас авн цуг школмудт 2-ч, 5-ч, 6-ч классмудын сурһульчнриг шин программар экләд дасхх зөвтә билә. Занятьс школын диг-дараңд орулгдна. Эдниг классмудын һардачнр бүрдәх зөвтә. «Гражданск харслт» гидг предмет сурһулин чинртә хүвнь болдгин төлә улсин эрдм-сурһулин көдләчнр цугинь кех гиж санжаһавидн. Энүнд ГО-н штабмудын көдләчнр цуг халхин дөңгән күргх зөвтә.

Гражданск харслтын сурһулин шин жилд әмтиг белдлһнә тематик ухалж һарһгдла. «Медәд, ке» гидг шин тематик батлж өвгдх. Хальмг келнд эн орчулгдх зөвтә. Әмтнә төлә шин плакатмудын комплекс белдгджәнә. ГО-н халхар шин 10 кинофильм кегдв.

«Церга медрл» гидг журналыг өргәр олзлхмн. Сурһулиг бүрдәлһнә олн төрмүдәә тадн энд хәрү олж авч чадхт. Тиим кевәр 1990 жилд сурһулин шин системд бүклән орх кергтә. Һардгч ханин белдвриг ясрулх кергтә. Яһад гихлә ГО-н болн штабмудын начальникүд профессиональн медрлиг баглж авхла, керг ормасн кендрх һардачнр ГО-н көдлмшиг зуралж чадх зөвтә. Цуг церглтст тедна даалһвриг тодрхаһар өгх зөвтә.

А. ЦЫГАНКОВ,
Хальмг АССР-ин гражданск харслтын штабин начальникин нөкд.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). **За прекрасных дам.** Эклцнь: 10.30. 12.30. 14.30. 16.30 20.30. (Бичкн зал). **Во бору брусника.** 2 серий. Эклцнь: 10.00. 13.30. 17.00. 20.30.

«ДЖАНГАР». Перед рассветом. Эклцнь: 10.00. 12.00. 14.00. 16.30. 18.30. 20.30.

«ДРУЖБА». Два билета на дневной сеанс. Эклцнь: 16.00 18.00. 20.00. Бичкдудт кинофильм. **Мультсборник.** Эклцнь: 10.00. 12.00. 14.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Хон Гиль Дон.** Эклцнь: 15.00. 17.00. 19.00. 21.00. (Бичкн зал). **Стеклянный зверинец.** 2 серий. Эклцнь: 17.00. 20.00. Бичкдудт кинофильм. **Ну, погоди!** Эклцнь: 15.30.

ТЕҢГРИН БӘӘДЛ

Эндр Хальмгт бүркг өдр болхмн. Республикд болн Элстд цасн орхмн, шуурһн шуурхмн. Дорд үзгәс секундд 9-14 метр күчтәһәр салькн үләхмн. Республикәр 3-8, Элстд 5-7 градус киитн болхмн. Хаалһс цастхмн. Хаалһ 1-2 километрт үзгдхмн. Дарук хойр өдрт теңгрин бәәдл икәр хүвршго.

МАНА ХАЯГ: — 358000 ХАЛЬМГ АССР. ЭЛСТ БАЛЬСН ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР
«КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»
ТЕЛЕФОД редакторин — 5-25-33. приемна — 5-64-41 редакторин дарукснн — 5-56-37 5-62-45 даавртә секләтрин — 5-64-80. ихтлин: партийн тормүдин болн пропагандын — 5-54-93. селәнә әдл-ахуи — 5-63-13. 5-57-35 промышленн — 5-56-15. советск тосхлтын — 5-62-34 литературин болн искусствин — 5-79-76. секретариатын — 5-54-07 бичгүдин — 5-54-09 орчуллһн — 5-58-03 зәңгллһнә — 5-56-36. бухгалтерин — 5-79-60. машбюров — 5-57-30. корректорск — 5-24-02. корпункте: Каспийскд — 9-21-16. Баһ-Дөрвдт — 9-11-04 Цаһан Амнд — 9-17-81

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАНЬЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К — 00012.
Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245.
Заказ 94.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил әкләҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Туула
сарин
17
Үлмҗ өдр
№ 11 (11024)
Үнь 3 деншг.

●Умшач төр тәвҗәнә

Үг-күр дала, зуг керг ямаран болх?

«Җаңһрин» 550 җилин өөнд буддийск чонҗ тосхлһна тускар кесг зәңг бәәнә. Эн кергт мөңг өглһнә счет 1988 җилд секгдлә. Болв эн төрмүдин тускар барт төрүц юмн келгдҗәхш. Чонҗ тосхлһн ямаран үнтә болхмб? Энүг кен тосххмб? 1990 җилин материальн кергиг кен харсхмб?

Би эн сурвриг хара зәңгдән тәвҗәхшүв. Нанд медгдсәр тосхлтын Хальмг ПСМО-н зурас һанцхн 1990 җилд биш, болв цуг 13 тавн җилә зуран кемҗәнд чигн йилһгдсн бәәнә. Болв энүнәс нань чинртә эн тосхлтын төлә инженери хәәвр кех кергтә. Инженери тетквриг төриг бас хаһлх кергтә. Чонҗ тосхгдх һазр Элст балһсна бәәрн әмтнд йилһл ута биш. Хаалһас, уснас эн хол бәәх зөв уга, тер мет канализац, газ, телефон, электрокүчн энд бәәх зөвтә.

Эврәнь туужин, делгрлтин йовудт күмн әмтн чонжин, бурхн-шажна тускар олн зүсн хәләц зүүжәлә. Болв тиим объектиг оньдин цуг улс әрлцлһтаһар тосхжала. Яһад гихлә келһнә цуг гермүд, үүльнцс чонжас чилад тосхгджала. Нерна цоль мет эч олн зүсн халхар һарчала. Дәәнә хөөн әмтн шавр гермүдт, блиндажмудт, казармст, баракст бәәлә. Чонжс болн сүмс болхла тосхлтын төлә цуцлгдла. Тедн» зогсжасн орм әкго болад мартгдад хуурла.

Эн дуту-дунде одак партийн, советск органмудын, оңдарулһна нилчәр чиңгджәнә. Тегәд ода җилд XXI зун җилин өмн әрвд бурхн-шажнд шүтлһнә тер тосхх зөв өгчҗәнә. Ода болвчн бидн эн [illegible] архитектормуд эврәнь мергҗлтән [illegible] үзүлж чадҗана. Нег үлү Элстд энүнә төлә му биш тала бәәнә. Яһад гихлә мана Хальмгт архитектурин оңц бүмбр уга гиж келж болжана. Тегәд чигн архитектор эврәнь билгән бостх кевәр үзүлж чадҗана. Административн болн государственн гермүд тосхлһна [illegible] мана бәәнә. Болв чонжиг җилд кезәнәс наарн тосхад уга.

Тер мет чонжин тер мет [illegible]

түрүн чонжиг шинәс босхх зөвтәвидн.

Болв хамгин түрүнд архитектормудын, проектировщикүдин халхас шунлт, кергтә дөң болһар седлһн керглгджәнә. Яһад гихлә чонж болһн энтн бурхн-шажнд шүтдг гер болсн деерән, улс болһла туужин, культурин, йирин делгрлтин темдг болжана. Тегәд чигн эн тосхлт нег үлү мана цугин арһчидлиг некжәнә.

Буддийск чонжин проектәр марһа кех селвгиг специалистнр орулж өглә. Кезәнк чонжсин кев-янз энд хадһлгдх зөвтә. Яһад гихлә кесг зун җилд хоршагдсн авъясиг күцәлһн эн туст ик чинр зүүжәнә. Проектин цуг эскизмүдлә мөргүлин герин көдләчнр эрк биш таньлдх зөвтә гиж тоолжанав. Яһад гихлә энд сүм чигн, мөргүл кехин болн нань чигн кергүдин төлә шишлң площадк бәәх зөвтә.

Эдлр өдр буддийск бурхн-шажна әлчнр олна кергүдт, тер тоод эв харслһна кергүлдврт, әмтнд дөң болһнд орлцж ик нилчән күргжәнә. Тегәд чигн 1989 җилин бар сард Далай-Ламиг эв харслһнд ик нилчән күргсндь Нобелевск мөрһәр әчлла. Эн туст мана Хальмгин буддистнр негдснә хөөн, чонжан тосхж авсна хөөн, эврәнь тәвцән орулж чадх билә. Тер мет ода мана орн-нутгин кесг регионмүдт бурхн-шажна әлчнр СССР-ин, союзн болн автономн республикүдин, бәәрн Советмүдин депутатнрин кандидатнрт заала. Тиим кевәр эднә чинр өөдлүлгджәнә, цуг улсин санан-седкл күндлгджәнә.

Кезәнк мана чонжсла, хурлмудла хамдан кесг зун [illegible] си хальмг улсин культур уга кегдлә. Ода эн геедрлтиг бидн эрк биш хәрү тогтах зөвтәвидн. Чонж тосхлһна олна комиссиг тогтах кергтә гиж тоолжанав. Чонжиг болхла цуг улсин тосхлтын эв-арһар тосхх кергтә гиж санжанав. Архитекторин чигн, цуг улсин чигн үүдәлт ке.сәәхн чонж босхлһнд дөң болтха.

Архитектормудын марһан чигн цуг улсин оньгт тәвгдх зөвтә. Зуг хамцу үүлдврт, ухалһнд бәәтә сән проект

Суңһачин тоолвр

ҮННИГ ИЛДНЬ КЕЛДГ ЦАГ

Оңдарулһн түрүн эклснәс наарн тавн җил давжана. Болв, мана Хальмг таңһчд эн шин үүлдвр йир хашңгар, зәрмдән му харшлтан күргж, әмт һундаж, олн әмтнә ухан-седклиг мана партин политикин өмнәс зөрүлхд дөң болх бәәдлтәһәр кегдж йовна. Үлгүрнь, би холд юм зааж келхәр бәәхшв. Мана Губаревичин нертә уульнцар олн әмтн бәәдг һурвн ик гер бәәнә. Эн һурвн гериг һурвн җил урд балһсна Советин күцәгч комитет нег суңһврин әңг кеж батлла. Эн әңгәр эн һурвн герин әмтнә нерн деерәс Хальмг республикин Деед Советин депутатд нег номенклатурн үүл даадг күн суңһгдла. Тер шиидҗәсн олна хург деер тер күүнд олн әмтнәс кесг олн даалһвр өггдсмн. Болв тер депутатыг һурвн җилин туршарт бидн нүдндән үзсн угавидн. Би һанцхн тиим номенклатурн үүлин депутатын тускар бичж бәәнәв. Иим депутатнр Хальмг таңһчд йир олн. Ода мана суңһврин округар Деед Советин депутатын кандидатд нерәдшгоһинь медәд, оңдан суңһврин округар терүг суңһхар бәәцхәнә. Тер медрлтә улс, мана партин политикиг дөңнж бәәх улс бийән санж бәәхмн. Мини келхәр бәәх үг ним: үүрмүд нүдән секти, невчк тоолти, тоолвр кетн, олн әмтнәнь тускар, эврәнь һарсн Хальмг таңһчин тускар, мана партин шин политикин тускар тоолхла, адһад керг уга! Мана оньдинд олн әмтнә төлә тулһд һал түлж, олн әмтиг түрү-зүдүһәс, гем-зовлңгас гетлгх чик саната, үнн седклтә күүг депутатд суңһх кергтә гиж тоолнав.

Ода манд ним му, хуучна авъяс ода чигн бәәһәтә: тернь — номенклатурн көдләчнр. Трестд, негдлтд, партин балһсна болн района комитетд, министерствд, партин таңһчин комитетд болн нань чигн организацст номенклатурн көдләчнр дала. Ода эн номенклатурн гисн үгиг ундарнь уга кех кергтә. Эн номенклатурн үүл олн әмтнә жирһлд йир ик харшлтан күргжәнә. Тер номенклатурн үүлд энд-тендәс әмтн, бәәрн биш әмтн, дегд олар ирәд көдлә бәәж, хальмг әмтн хальмг авъясан, хальмг келән гееһәд, бурхн-шажан гееһәд, хоосн үсән һартан бәрәд үлднь лавта. Мана Хальмгин авъяс, мана келн, мана бурхн-шажн тер номенклатурн әмтнд нохад төмр кергтә гисләэ әдл юмн.

Ода цагт мана баһчудын медрл сән, орс келәрн өмнән кү һарһшгонь лавта, ямаран чигн даалһврта көдлмшт көдлж чадхмн, дәкәд цуһарн Хальмг таңһчд бәәцхәнә. Цуһар бәәсн һазртан эврәннь патьрта. Тегәд чигн партин эн шин политиклә иолцүлж кадрмудын төриг арһта болхла мана Хальмг АССР-ин Министрмүдин Совет болн партин таңһчин комитет бәәрн олн әмтнд тустаһар цәәлһж өгх зөвтә.

Дәкәд суңһврин тускар би нег цөөкн үг келнәв. Эн суңһврин округ тогтасн әмтн Элст балһсар ним юм кеж: мана Губаревичин нертә уульнцар һурвн ик гер: 13, 35 болн 263-ч гермүд бәәнә. Эднә хойр гернь тавн давхрта, негнь һурвн давхрта. Эн һурвн гермүд ирг даралдад бәәнә. Эн гермүдиг тер суңһврин участок бүрдәсн цагт әмтиг салһад энд-тенд, оңдан уульнцсар ниилүләд хайчкж. Терүг шишлң салһж хайж, гиж бидн, суңһачнр, санжанавидн. Яһад гихлә әмтн бәәх һазрар депутатыг бичә суңһтха гиһәд тиигж кесн кевтә. Тегәд чигн бәәсн һазрмудар сән, үнн седклтә улсиг депутатын кандидатд зааж темдглж чадсн угавидн. Эн көдлмш манд ик хорлтан күргв. Ода зааж темдглгдсн депутатын кандидатнр цуттан мел ахлачнр. Тедн дотр йос меддг юридическ медрлтә кандидатнр уга.

Эн мини бичсн тоот ода мана Хальмг таңһчд альднь болвчн үзгднә, медгднә. Олн әмтиг оньдинд меклж худл келж болшго. Аш сүүлднь үнн диилхнь лавта. Ода мел илднь келх цаг ирв. Тегәд чигн илднь келх кергтә. Келн әмтнәнь эрдмтә әлчнриг күндлж, әрвлж, орн-нутгин даалһврта көдлмшт орулж суңһх кергтә. Ода хәләхлә, кесг өөдән эрдмтә әмтн бичкн чинртә көдлмшт йовцхана, зәрмнь бийдән зөвтә көдлмш олж чадад, мел көдлмш чигн уга йовцхана. Мана келнә өөдән эрдмтә улс — Хальмг таңһчин зөөр. Тегәд чигн теднд оньган өгх кергтә.

ОЧРА Николай,
Элст балһсн.

Кесг җилин туршарт ах-дү хойр «Харманджиевихн» малд көдлж йовна. Һуран җил хооран болхла, эдн өрк-бүлин бриһад тогтаһад хамдан көдлдг болв. [illegible] цта көдлмш, дамшлт, цаһан седкл темдглнә.

ЗУРГТ: Черноземельск района Ю. Га[illegible]

Өөдән чинртә бод мал

Приозерн района «Сухотинский» совхозин ах үкрч Очир Борисович Лиджиевин нериг мана республикд эс меддг күн уга болх. Арв һар җил хооран эн ах үкрч болж эклж көдллә. Тиигхәс наарн энүнә һарджах коллектив жиләс җилд күч-келснә өөдән күцәмж бәрж көдләд туурла.

Очир Борисовичин һарджах коллектив бод мал бордж махнд орулж өгнә. Эн коллектив урдк җилмүдт мет давсн җилд сәәнәр көдлв. Бар сарин чилгчәр Лиджиевин һарджах бригад эврәннь бордлһна площадкас 50 бод махна комбинатур орулж өглә. Махна комбинатд орулж өгсн бод болһн дундлад 426 килограмм татла.

Ниди җилд эн коллектив государствд худлсн бод болһн дундлад 400-д үлү килограмм татла.

— Малд өгх шүрүн болн нигт хот бәәнә. Бордлһна цех көллнә, зуг нег һундлнь увл дулан болснас көлтә ке

СССР-ин Деед Советин Президиумин сүүр

Туула сарин 15-д Кремльд СССР-ин Деед Советин Ахлач М. С. Горбачевин ахлачллһнд СССР-ин Деед Советин Президиумин сүүр болв.

Сүүр деер Нагорн-Карабахск автономн областьд болн зәрм наадк районд бачм положень зарлхин туск төр хәләгдв. СССР-ин дотр-дундын кергүдин министр В. В. Бакатин, СССР-ин Генеральн прокурор А. Я. Сухарев, СССР-ин әәмшг уга бәәлһнә Государственн комитетин ахлач В. А. Крючков, Азербайджанск ССР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач Э. М. Кафарова, Армянск ССР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач Г. М. Восканян сүүр деер соңсхврмуд кев. Үүрмүд Базарова Р. А., Шевченко В. С., Сагдиев М. Р., Курташин В. Е., Кучеренко В. Г., Бородин Ю. И., Таразевич Г. С., Айтматов Ч., Лукьянов А. И., Рыжков Н. И. эн төрәр болсн күүндврт орлцв.

Күүндврин ашар СССР-ин Деед Советин Президиум «Нагорн-Карабахск автономн областьд болн зәрм наадк районд бачм положень зарлхин туск» зарлг батлж авв, терүнә текстнь барт барлгджана.

(ТАСС).

КПСС-ин ЦК-н Әрәсән Бюрод

КПСС-ин ЦК-н бар сарин (1989 җилин) Пленумар бүрдәгдсн КПСС-ин ЦК-н Әрәсән Бюрон сүүр М. С. Горбачевин ахлачллһтаһар туула сарин 15-д болв. КПСС-ин политикиг күцәлһнд залгдсн РСФСР-ин областьмудын болн краймудын партийн организацсин үүлдвриг зүүцүлх, партин съездмүдин болн конференцсин, КПСС-ин ЦК-н Пленумсин болн Политбюрон шиидврмүдиг күцәлһнә туск бүрткл күцәх эврәнь төрмүдлә ирлцәтәһәр Әрәсән Бюро республикин партийн организацсин үүлдврин зәрм эрки төрмүд хәләв. Сүүрт КПСС-ин крайкомсин болн обкомсин кесг негдгч сегләтрмүд орлцв.

Йосна республиканск болн бәәрн органмудт болх суңһврас иштә КПСС-ин ЦК-н Әрәсән Бюро Советск Әрәсән улсур кесн Дуудврин текстәр күүндвр кеһәд, терүг тавсв. Улсин иньгллтиг, нигтн советск өрк-бүлиг батрулһнд РСФСР-ин ик нилч тер Дуудврт темдглгджәнә. Өөрхн цагт темдгтә ашмуд өгдгәр оңдарулһиг нег месләж күцәхмн гисн дуудвр терүнд бәәнә. Дуудврин текст барт барлгдхмн.

Әрәсән экономическ суверенитетин концепциг ЦК-н Бюро хәләв. Әрәсән [illegible] ттин социальн-экономическ делгрлтин керг-үүлдврмүдлә батар залһлдулж һоллгч положеньсиг союзн органмудла хамдан цуг халхәснь ухалж белдлһн үүртан авгдв.

Улсин депутатнрин республиканск болн бәәрн Советмүдт суңһвр келһнд РСФСР-т белдвр келһнә йовуд Бюрон сүүр деер хәләж күүндгдв. Улсин депутатнриг суңһлһар болжах кампань ик зуудан суңһачнрин өөдән шунлтар, суңһврин өмнк хурц ноолдаһар йилһрнә, дууһан өглһиг альтернативн ул-сүүрт күцәлһнә төлә таал үүдәжәнә, гиж темдглгдв.

РСФСР-ин улсин депутатнрин кандидатнрт дундлад нег мандатд 8 күн темдглгдв, автономн республикүдт — 3 күн күртл. Бәәрн Советмүдин депутатнрин кандидатнрт 1 сай 200 миңһн күн темдглгдв. Эс гиж бәәх майдатмуд [illegible]

Кандидатнриг зааж темдглһнә ашмудыг оньган өгч [illegible] суңһврин өмнк ноолдан цааранднь келһнә чик тактикиг нилһж авх селвг ЦК-н Бюро партин крайкомст, обкомст өгв. Темдглгдсн кандидатнрин хаалс Советмүдт шунмһаһар болн конструктивн кевәр көдлж чадх тиим улсин диилвр тетклһн һол төрнь болжана. Көдлмшчнрин, крестьянмудын, ку вр гермудт, блиндажмудт, казармст, баракст болә. Чонжс болн сүмс болхла тосхлтын төлә цуцлгдла. Тедн зогсжасн орм әәго болад мартгдад хуурла.

Эн дуту-дундс ода тартин, советск органмудын, оңдаруллһна жилчәр чиңгдджәнә. Тегәд ода мадн XXI зун жилин өмн ормд бурхн-шажнд шүтлһна гер тосхх зөв өгдджәнә. Ода болчн [illegible] болх зөвтәвидн. Эн саамд архитектормуд эврәннь мерглтән, эв-арһан үзүлж чаджана. Нег үлү Элстд энүнә төлә му биш таал бәәнә. Яһад гихлә мана Хальмгт архитектурин онц бумбс уга гиж келж болжана. Тегәд чигн архитектор эврәннь билгән йоста кевәр үзүлж чаджана. Административн болн государственн гермуд тосхлһна дамшлт манад бәәнә. Болв чонжсиг манад кезәнәс нааран тосхад уга.

Тер мет чонжин гер нег коллективин биш, болв цуг улсин төлә тосхгдна. Кесг әмтн нааран ирх. Тегәд цуг талвцгин уульнцин һол тоотнь, бумб мет онц темдг эн болх зөвтә. Эн бумб-чонжд олн әмтнә санан-седкл ивтлгдх зөвтә. Цагин күчнд эн орх зөв уга.

Мана орн-нутгт өдгә цагт болжах хүврлтс цуг улсин тер тоод бурхн-шажнд шүтдг улсин сә хәәлһнур зөрүлгджәнә. Кесг җилин туршарт тиим улсин зөв хасгджала. Тиим йовдл болхла төрүц һарх зөв уга. Тегәд чигн Әрәсәд христианств ирснә 1000 жилин өөн тиим байрта-бахмжтаһар темдглә. Эн демократин, олнд өргәр медүллһнә цагиг мадн олзлх кергтә. Цуг әмтнә шүлтыг өөдлүллһнур эн цагин җисән зөрүлгджәнә. Цуг әмтнә шүлтын күчәр бидн Хальмгт рәнь тәвцән орулж чадх билә. Тер мет ода мана орн-нутгин кесг регионмудт бурхн-шажна элчнр СССР-ин, союзн болн автономн республикудин, бәәрн Советмудин депутатнрин кандидатнрт заала. Тиим кевәр эднә чинр өөдлүлгджәнә, цуг улсин санан-седкл күцәлгджәнә.

Кезәнк мана чонжсла хурлмудла хамдан кесг зун жилин туршарт хорлагджасн хальмг улсин культур уга кегдлә. Ода эн геедрлтиг бидн әрк биш хәрү тогтах зөвтәвидн. Чонж тосхлтаһна олна комиссиг тогтах кергтә гиж тоолжанав. Чонжиг болхла цуг улсин тосхлтын эв-арһар тосхх кергтә гиж санжанав. Архитекторин чигн, цуг улсин чигн үүдәлт кесәәхн чонж босхлһнд деңц болтха.

Архитектормудын марһан чигн цуг улсин оньгт тәвгдх зөвтә. Зуг хамцу үүлдврт, ухалһнд йоста сән проект үүдәж болхмн.

Сүл цагт медгдсәр чонж тосхлһна төлә һазрин участок чигн уга болжана. Зуг һазрин участок һарһлһнд зөв өгчәх цаасн бәәнә. Энүнд балһсна Советин күцәгч комитетин ахлач Н. К. Секенов һаран тәвсн бәәж. Тегәд зуг улсин сән седкл эн кергиг күцәлһнә төлә күртжәхш. Эн туст таңһчин болн Элст балһсна партийн болн советск органмуд деңц болхла, керг уралан девшхмн. Чонжиг цугтан хамхлад уга келә, терүг хәрү босххин төлә болхла күн олджахш болжана. Тиим йовдл үнн-чик седклин тускар келжәхш. Тәвцән орулһна эв-арһар цуг тосхлтын болн нань чигн предприятьмудиг чонж тосхлһнд орлцулх селвг өгчәнәв.

Л. ДЕРТЫНОВ.

Элст балһсн.

Кесг җилин туршарт ах-дү хойр Харманджиевихн малд көдлҗ йовна. Һурвн җил хооран болхла, эдн өрк-бүлин бригад тогтаһад хамдан көдлдг болв. Ахнь — Юрий Геннадьевич бригадыг һардна. Эднг медлг әмтн кезә чигн эднә өөдән һарцта көдлмш, дамшлт, цаһан седкл темдглнә.

ЗУРГТ: Черноземельск района Ю. Гагаринә нертә совхозин хөөч В. Г. Харманджиев.

В. Морозовин цоксн зург.

әс медлг күн уга болх. Арв һар жил хооран эн ах үкрч болж эклж көдлла. Тиигхәс нааран энүнә һарджах коллектив жиләс жилд күч-көлснә өөдән күцәмж бәрж көдләд туурла.

Очир Борисовичин һарджах коллектив бод мал бордж махнд орулж өгнә. Эн коллектив урдк жилмүдт мет давсн жилд [illegible] вин һарджах бригад эврәннь бордлһна площадкас 56 бод махна комбинатур орулж өглә. Махна комбинатд орулж өгсн бод болһн дундлад 426 килограмм татла.

Нидн жилд эн коллектив государствд худлдсн бод болһн дундлад 400-д үлү килограмм татла.

— Малд өгх шүрүн болн ниигт хот бәәнә. Бордлһна цех көдлнә, зуг нег һундлнь үвл дулан болснас көлтә кевтр чиигтә болжана.

Мана корр.

цах эврәннь тәрмүдлә ирлцатаһар Әрәсән Бюро республикин партийн организацин үүлдврин зәрм эрки тәрмүд хәләв. Сүүрт КПСС-ин крайкомсин болн обкомсин кесг негдгч сегләтрмүд орлцв.

Йосна республиканск болн бәәрн органмудт болх сунһврас иштә КПСС-ин ЦК-н Әрәсән Бюро Советск Әр[illegible] кстар күүндвр кеһәд, терүг таасв. Улсин иньгллтиг, нинеги советск өрк-бүлиг батруллһнд РСФСР-ин ик нилч тер Дуудврт темдглгджәнә. Өөрхн цагт темдгтә ашмуд өгдгәр оңдаруллһиг нег мөслж күцәхмн гисн дуудвр терүнд бәәнә. Дуудврин текст барт барлгдхмн.

Әрәсән экономическ суверенитетин концепциг ЦК-н Бюро хәләв. Әрәсән күчтә экономик орн-нутгин федеративн тогтациг терүнә политическ болн экономическ шин учр-утхтаһар батруллһна төлә берк ик чинр зүүжәнә, гиж тоолврмудари хувалцлһна йовудт темдглгдв. Республикин экономическ делгрлтин ул-сүүрт регионмудын эдл-ахун хоорндк хәрлцәг болн социальн шинрүллһиг заллһна чинрәрн шин кемжәг теткжәх хәләц тәвгдх зөвтә. Концепцин туст көдлмшиг түргдүлх кергтә гиж темдглгдв, терүнд научн организациг, автономн республикудин, краймудын болн областьмудын һардачнриг өргәр орлцуллһн, орн-ну[illegible] сунһврин өмнк хурц ноолданар йилгртин ул-сүүрт күцәлһнә төлә таал үүдҗәнә, гиж темдглгдв.

РСФСР-ин улсин депутатнрин кандидатнрт дундлад нег мандатд 8 күн темдглгдв, автономн республикудт — 3 күн күртә. Бәәрн Советмудин депутатнрин кандидатнрт 1 сай 200 миңһн [illegible]

Кандидатнриг зааж темдглллһнә ашмудыг оньган өгч шинжләд, сунһврин өмнк ноолдаг цааранднь келһнә чик тактикиг йилһж авх селвг ЦК-н Бюро партин крайкомст, обкомст өгв. Темдглгдсн кандидатнрин ханяс Советмүдт шунмһаһар болн конструктивн кевәр көдлж чадх тиим улсин диилвр теткллһн һол тәрнь болжана. Көдлмшчнрин, крестьянмудын, күүкд улсин болн баһчудын тоһас кандидатнриг дәңцлһнд онц оньган өгх кергтә.

Политическ көдлмшин йовудт политическ реформиг күцәлһнә болн Советмүдин күцц йосиг теткллһнә төлә сунһврин чинриг цәәлһлһнд, 1990 жилд республикин күч-көлсчнрин күцәх зөвтә даавртә тер тәрмүдт тасрхан уга оньган өгхмн, гиж партийн комитетмүдт селвг өггдв.

Сүүр деер Әрәсән Федерацин партийн организацсин үүлдврин зәрм нань чигн тәрмүд хәләгдв.

ЗАҺСЧНРИН ДИИЛВР

Каспийск района «Каспиец» колхозин заһсчнр шунж көдләд заһс аңнлһна тавн жилә зураһан давсн жилин чилгчәр күцәв. Заһсчнр социалистическ дөрлдә өргәр делгрүлж көдләд дөрвн жилин эргцд тавн жилә зураһан болзгаснь урд күцәх арһ олв.

Государственн зура күцәлһнд эдл-ахун дамшлтта заһсчнр Ф. М. Докучаевин, А. Д. Горянинә, А. А. Ивановин, П. А. Волобаевин, У. Л. Саряевин, А. Д. Еремкинә, М. Н. Распоповин, А. В. Кулагинә, А. В. Бембеевин һарджах звенонин коллективс ик тәвцән күргв.

Тавн жилә зуран дөрвдгч жилд «Каспиец» колхозин заһсчнр 13500 центнер заһс бәрх бәәсмн. Болв заһсчнр 19360 центнер заһс бәрх болж зөдән даалһвр авсмн. Кемжән эдн авсн даалһвран күцәхлә, заһс аңнлһна тавн жилә зура давулж күцәгдх бәәсмн.

1989 жилин бар сарин эргцд колхозин заһсчнрт күчр-күнднь чигн харһад бәәв. Зәрм одрмудтнь теңгсин кавә местәд, теңгст татсн шүүгүлдән усчж күрдг арһ уга болад бәәв. Эдл-ахун заһсчнрин түрү бәәдлинь хувалцж теңгсин заһс харлһна инспекцин көдләчнр ик дөңгән күргв. Мөс хамхлж усчдг техникәр эдн хойр дәкж заһсчнриг теткв. Тиигж заһсчнр шүүгдл торсн заасан цаглань авч, заводур күргв. «Каспиец» колхозин заһсчнр ут тоодан 19470 центнер заһс бәрж авсн өөдән даалһвран давулж күцәв. Государствд заһс худлдлһна тавн жилә зураһан дөрвн жилин эргцд күцәв.

ЦЕКИН Б.

Республикин фермсәр

МАЛ ЯҺАД ҺАРУТСМБ?

Нидн җилд мана республикд йиртмҗин сән таал тогтла. Җилин турш номһн, җөөлн бәәдл тогтж мал хәләҗәх әмтнә күч-көлсиг гөңгрүллә. Зуг ноха-һаха сармудт һаң халун болж һазрин идг өгрәлә. Тер бийнь урдк җилмүдәс эн җил гиигн болла гих кергтә. Хаврар, зуни эклцәр хурчиг оҗжаснас иштә теегин идг му биш билә. Келхд, селәнә эдл-ахун күч-көлсчнрт дала дашката юм үзүлсн уга билә. Тегәд җилиг малчнр бүклдән дала һару угаһар һарһж чадв. Болв цуг районмудын эдл-ахус делгүдән тиигж хәләҗәх малан маласн баһар һарһж хәләв гиж болшго.

Үлгүрнь, Приозерн района малчнр давсн җилд 152 бод мал болн 11974 хө һарутулж. Олар мал һарутулсн эдл-ахус дунд «Сухотинский» совхоз йовна. Эн совхозин малчнр нидн җилин эргцд үт-туршитан 9 бод болн 1573 хө һарутулж. Дәкәд болхла 29 бод болн 1371 хө алжк. Һанцхн хулһн сард эн эдл-ахун хөөчнр 365 хө һарутулж. Ах хөөчнр М. Р. Абдулаевин, М. Р. Мусаевин, С. Л. Генденовин болн галдан хөөчнрин һарджах коллективс цугтаһаснь олар хәләҗәх хөөдиннь то баһрулж. Үлгүрнь, ах хөөч М. Р. Абдулаевин һарджах коллектив хәләҗәх хөөдәсн 370 хө геең. Наадк хөөчнр чигн баһ биш хөд һарутулж.

Йиртмҗин сән таал тогтсн бийнь мал яһад һарутсмб? Энүнә учр-утхнь юуидв? Ямаран чигн кампаниг дигтә-даратаһар давулхла көдлмшин ашнь сән болна. Энд эңүг мартсн бәәдлтә. Хурһдыг экдәснь салһж шин отармуд бүрдәх керг кенәс чигн ик оньг некнә. «Сухотинский» совхозин ах специалистнр энүг мартсн бәәдлтә. Энүг нег ним үлгүрәс медж болхмн. Ах хөөч Уруджеевд хурһдас бүрдәгдсн отар даалһж. Зуг тер отар бүрдәгдсн кемд нег чигн специалист орлцсн уга бәәж. Эн отарт орулж авгджах хурһд шүүж чиңнүрлгдж авгдсн уга бәәж. Хурһд кезәд чигн эдл болхш: зәрмнь һемтә, зәрмнь эццн болна. Тедниг йилһәд, шүүһәд авад шин отар бүрдәгднә. Энд тиим көдлмш күцәгдсмн уга.

Дәкәд болхһа тер шин бүрдәгдсн отарин орм цагларн белдгдсн уга бәәж. Күцц әс ясгдсн, цеврлгдсн кошарт тедниг орулж. Хөд услх худгнь бас цеврлгдсн уга бәәж. Тегәд терүнә усн үмкәәж одсинь медсн хөөч совхозин ах специалистнрт терүнә тускар келсн бийнь, тедн ю чигн кесмн уга. Бузр усар услжах хурһдын гесн өвдж түүлсн бийнь специалистнр теднд оньган өгсмн уга. Дәкәд болхла тер хурһдт тасрхан уга ниигт хот өгдлго бәәж. Тегәд хурһд чинән-чинрән геең эклҗ һарутв.

Эн хөөчин хош деер бәәсн худг хулһн сарин 16-д цеврлгдж. Тиигхтл эн хөөчин хәләҗәх отарас 180 хурһн үкж одж. Худг цеврлчксна хөөн хурһд үкдгнь темдгтә кевәр баһрж. Ах хөөч М. Р. Мусаевин отарт бас гарсхан уга ниигт хот өгдго бәәж. Дәкәд тиигчкәд халун цагла ноха болн һаха сармудт хурһдыг цаглань әс услжаснас көлтә тедн икәр һарутж.

Наадк отармудас хөд һарутсна учр-утхнь бас тиим. Нидн җилд энд учрсн бәәдлиг шинжлхлә совхозин ах специалистнр эврәннь кергән сулар, тату-тартгар күцәснь медгднә. Совхозин ах зоотехникч А. С. Кектышев болн малын ах эмч В. Ц. Бамбышев хойр бийснь сулар көдлсн деерән, дундьнь специалистнрин өмн чаңһ некмр тәвж чадсмн уга. Тегәд энд ним һундл учрснь лавта. Нег хош деер бәәх худг цеврлхин төлә күсдүндүр сар кергтгдж. Ода эн ямаран йовдл болжахмб? Кемр тер худгиг цаглань цеврләд, кошариг бас цаглань ясад, эд-бод кечксн болхла тиим һундл учршго бәәсмн.

Олн мал геесснәс көлтә «Сухотинский» совхозин кассур эн җилд 110 һар миңһн арслң баһар оржана. Кемр совхозин специалистнр, малчнр эврәннь кергән күцәдг бәәсн болхла совхоз тиим дала һарула харһшго бәәсмн.

«Привольный» совхоз чигн нидн җилд цөн биш мал һарутулж. Тегәд эдн чигн 100 шаху миңһн арслңга ору геев. Эн совхозин ах хөөчнр М. Магомедовин, А. Омаровин, М. Оскавовин һарджах коллективс хәләҗәх хөөдәсн икәр һарутулж. Энд хурһдыг экәснь салһхич өмн ниигт хот яһж эдлхинь дасхсмн уга. Дәкәд болхла халун эклснәс авн хурһдыг экдәснь салһж сег дор бәрҗәсн уга бәәж. Хурһдыг сег дор бәрәд теднд ниигт болн минеральн хот өгчәсн болхла теднәс һару һаршго бәәсмн. Эн совхозин специалистнр болхла бас сулар, чаңһ некмр угаһар көдлснәс көлтә эн дуту-дундс учрсмн.

Ах хөөч М. Магомедовин отар һаха сарин эклцәр бүрдәгдж. Терүнә хош деер бәәх артезианск худгин усн давста. Эн усиг цевр давсн уга уснла хольчкад өгсн болхла хурһдас һару һаршго бәәсмн. Болв цевр усн авч иргдлго бәәж. Тегәд терүнә хәләҗәх отарас хурһд икәр һарутж. Наадк чигн отармудын хурһд һарутлһн тиим дуту-дундсас көлтә учрж.

— Бидн нидн намр мал һарутлһиг баһрулхин төләд эдл-ахусин специалистнрин өмн чаңһ некмр тәвләвидн. Эврәннь кергән сулар кеж көдлҗәх зәрм специалистнриг, тер дотр «Сухотинский» совхозин малын ах эмчиг көдлмшәснь сулдхлавидн. Эдл-ахусин специалистнрт дөңгән күргснәс иштә үвлзллһн эклснәс авн мал һарутлһн баһрв. Ода цуг эдл-ахусар малас һару һарутжахш, — гиж Приозерн района АПО-н ах зоотехникч О. С. Кочунов келнә.

Энүнә келсн чик гих кергтә. Зуг ним дөң цаглань өгсн болхла района эдл-ахусар малын һарутлһн эндрәс баһ болх билә гих кергтә.

ЛЕТУҺА Борис,
мана шишлң корр.

Сунһвр шинәс кегдхмн

553-ч Приозерн келн-әмтни территориальн сунһврин округар СССР-ин улсин депутатин кандидатд партин таңһчин комитетин хойрдгч сегләтр Б. Д. Муев болн Агропромсоюзин ахлач И. Э. Бугдаев зааж темдглгдлә.

Приозерн болн Юстинск районд болсн сунһврт 17292 күн орлцв. Хойр депутатын кандидатнрас СССР-ин улсин депутат кен болхинь урдаснь нег чигн күн медсн уга бәәсмн. Кандидатнрин программсиг авад хәләхлә, хоюрн соньн. Урдаснь газетмудт барлгдсн кандидатнрин намтр бас сунһачнриг соньмсулв.

Туула сарин арвн дөрвнд өрүн долан часла Приозерн болн Юстинск районд сунһвр эклсмн. Сунһврин комиссьт орлцсн әмтнә көдлмшнь амр биш болснь кен чигнд медгдхгов. Эдид энду һарһх зөв уга.

Сунһврин ашмудн ним — цуг сунһачнрас Б. Д. Муевин төлә 49,05 процент дууһан өгв, И. Э. Бугдаевин төлә болхла сунһачнрин 46,66 процентнь дууһан өгсмн.

СССР-ин улсин депутатнриг сунһлһна туск Законла ирлцатаһар 553-ч Приозерн келн-әмтни-территориальн сунһврин округар шинәс сунһвр кегдхмн.

Мана корр.

ГАЗЕТ ШАЛҺВ — ЮН КЕГДВ?

«Хальмг үнн» газетд 226-ч тойгт 1989 җилин үкр сарин 30-д барлгдсн «Кенәс дөң күләхмб?» гидг нертә статьяд заагдсн дуту-дундс үннән бәәнә.

Ю. Клыковин нертә уульнцар бәәх 8-ч тойгта гер 1958 җиләс авн олзлгджана. Эн герин таал ясруллһнд зәрм керг-үүлдврмүд урднь күцәгдлә, дула өгдг батарейсмүд углгдж тәвгдлә, газ орулгдла.

Өдгә цагт эн герин конструктивн элементс капитальн ясвр некжәнә. Эн герт 25 миңһн арслңд капитальн ясвр кех проектн-сметн документац эндр өдр жилищн трестд бәәнә. 1990 җилин капитальн ясврин зурад Ю. Клыковин 8-ч тойгта гер орулгдсн бәәнә. Подрядчикнь — 2-ч РСУ болхмн, гиж Элст балһсна жилищн трестин залач Н. С. Ульджиев хәрү өгчәнә.

ЭНДРК ТОЙГТ УМШТН:

△ КОМСОМОЛ КЕРГТӘ,
гиж шидр болсн Хальмг таңһчин комсомольск тооцана сунһврин конференц нег мөслж келв — 2-ч халх.

△ ДЕПУТАТНРИН КАНДИДАТНРИН ТУСКАР
Мини дуудвр — үгәс ил кергүдүр — 2-ч халх.

△ МАНА ИНТЕРВЬЮ
Селәнә хулд-гүүлгәнә тәрмүд — 3-ч халх.

△ ОНЬГ НЕКҖӘХ ТӨР
Бәәрн радио зәңглҗәнә... — 4-ч халх.

КОМСОМОЛ КЕРГТӘ,

гиҗ шидр болсн Хальмг таңһчин комсомольск тооцана-суңһврин конференц нег мөслҗ шиидв

ВЛКСМ-ин таңһчин комитетин негдгч сегләтр Цецен Эрдниев 1987 җилин туула сарас авн 1990 җил күртл таңһчин комсомольск организацин үүлдврин тускар тооцана доклад кеҗәсн цагла конференцин делегатнр терүг оньган өгч соңсв гиҗ келҗ болшго. Бүкл часта болсн докладыг төртән авлго эдн хоорндан күүндәд бәәв. Нидн җилин бар сарин 16-д «Комсомолец Калмыкии» газетд барлгдсн тооцана докладын тезисмүдлә урдаснь таньлдсн учрар эдн докладт оньган икәр өгсн уга гиҗ санҗ болхмн. Болв тиигхлә конференциг секәд ахлачлсн күн тооцана докладыг умшхм угай, эс гиҗ терүгәр күүндвриг шуд эклхм болвзго гиҗ делегатнрла селвлцх кергтә биләлм. Болв тиим селвг орулгдсн уга, делегатнр чиги татчг бәәв.

Дәкәд нег тоолврнь ним: делегатнрин ик зунь комсомолын бәәдл-жирһләр соньмсдган уурв, докладын тезисмүдт чигн теднә соньмслтыг көндәҗ чадх юмн уга билә.

Тооцана докладын тезисмүд газетин хойр халхиг бүкләднь эзллә. Терүг умшсн цагла, баһ гихдән дәкәд нег халх немгдснь лавта. Болв орулгдсн немрмүдт чигн комсомольцнрин оньг авлх юмн олдсн уга. Докладын ик зунь бийән шалһгч кевәр кегдсн бийнь, тер эс гиҗ эн төрмүдәр ямаран керг-үүлдврмүд күцәгдсн болхла чик болх билә гисн ашлврмуд терүнд орман олсн уга. Доклад кеҗәсн күн чигн бичәтә цаасчаснь нүдән авлго, күүнә нәр күрм дууһар терүг умшв. Толһаһан өргәд тер эс гиҗ эн төрт онц оньг [illegible] темдгләд, терүг [illegible] делегатнр[illegible] болхла, тедн эрә оньган өгх бәәснь маһд уга.

Тиим төрмүд болхла докладт баһ бишәр билә. Үлгүрнь, баһчудт политическ болн экономическ халхар медрл өгдһиг улм сәәнәр бүрдәхин төлә сурһулин шин жилд 35 политклуб [illegible]

күүндврт орлцсн уга.

— Комсомольск баһчудын коллективсин туст докладт буульмҗ келгдв. Болв теднә туст комсомол ямаран нилчән күргнә? Тиим юмн уга, мадн зугл тедн дунд делгрдг социалистическ дөрлдәнә ашмуд диглхәс нань юм кехшивдн, — гиҗ КМК-син тускар келхләрн ВЛКСМ-ин Ики-Бурульск райкомин негдгч сегләтр Сергей Манжиков келв. — Күч-көлс бүрдәлһнә шин эварһ олзллһн өргн делгрлт авсн цагла мана баһчуд зөвәр үүмәд бәәв. Тер учрар теднд экономическ төрмүдәр сурһуль бүрдәсн деерән комсомолын таңһчин комитетин медлд мал өсклһнүр баһчудыг йовулхин төлә седвәрчнрин баг бүрдәхлә сән болх гиҗ санҗанав. Мана районд тиим эклц бәәнә, — гиҗ эн сүв-селвгән орулв.

— Мана заводт 200 комсомолец бәәнә. Болв предприятьд тогтсн му бәәдлиг дииләҗ давхин төлә комсомольцнр эврә тәвцән темдгтә кевәр орулҗахш. Тер төләд мадн бачм хаһлх төрмүдиг хаһлхин төлә седвәрчнрин шишлң баг үүдәввидн. Болв комсомольцнр терүнд орлцхар адһҗахш, — гиҗ Каспийск машин тосхдг заводын столяр Георгий Нюрюпов һуңдлан медүлв. — Болв тер бийнь нидн җиләс авн мана комсомольцнр эврә шунлтан өөллүлв. СТК-н ханьд эврә элчирән орулв, Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатнрап зааҗ темдглв. Ода комсомолас һархар бәәдг әмтн һарч ирәд бәәнә, миниһәр болхла тиим әмтиг күчәр бәрх тус уга. Һарснь һарг, йоста комсомольцнр үлдҗ комсомолын өөдән нериг хәрү дуудултха. Би нег селвг орулхар седләв, тиим даалһвр нанд района комсомольцнр өглә. Социалистическ дөрлдәнд диилвр бәрсн баһчудын коллективсиг болн онц комсомольцнриг мөрәлхин төлә селәнә эдл-ахуйин техник йилһҗ өгдг болхла сән болх, гиҗ эн үгән төгсәв.

Делегатнр нег-негән соляд үг келәд бәәнә. Эднә кесгнь эврә коллективсин, производственн халхар келәд бәәв. Тегәд чигн зал дотрас: «Комсомол эндр кергтәв, угай, комсомолд тогтсн кризисәс һарч болхий, угай гисн тускар келх кергтә» — гиҗ онц әмтнә дун һарад [illegible]

Тиигҗ келх зөв чигн эднд билә. Юнгад гихлә, үлгүрнь, «Энергия» НПО-н заводын тосхгдҗах филиалын комсомольск организацин сегләтр (ямр шулун бүрдсмб тернь) Валерий Бекбулатовиг комсомолын эндрк бәәдл чигн, [illegible]

дан келв. — Тадниг соңсад бәәхлә, күн болһн үгин чилгчәр комсомолын таңһчин комитетин тооцана эргцд кесн көдлмшт үнллт өгнә. Күндтә иньгүд, невчк һольшг болый. Тадн бийдән үнллт өгчәнәлмт. Тадн, баһчуд, формализмиг экләд олзлҗахнь һундлта, — гиҗ Давид Никитич келәд, оңдаруллһна тускар келхләрн эн үгиг зуг хальмг бар олзлна, эн үгин чинринь дегд икәр үнләд һазадын ордудт әнүг орчуллго олзлна, гиҗ залд бәәсн әмтнә оньгиг авлҗ зөвәр удан келв. Дәкәд болхла эн болн Хальмг АССР-әс СССР-ин улсин депутатнр СССР-ин Конституцд 6-ч статьяг үлдәхин төлә юнгад дууһан өгснә тускар кесгтән келәд бәәхләнь, залд суусн зәрм делегатнр тесҗ чадлго, болх гисн докъя өгч альхан ташлдв. Олна өмн Д. Н. Кугультиновин келҗәсн үгиг эс тааслһн ховр йовдл болх. Болв тиим йовдл болв. Баһчуд теднә төрмүдин тускар келхиг некв. Коммунистнр партин таңһчин комитетин үүлдврт конференц деерән үнллт өгнәлм. Комсомол яһад тиим зөвән геесҗәхмб?

Школын комсомолын, сурһульчнрин болн багшнрин комсомольск организацсин хамцу, әс гиҗ салу үүлдврин тускар Элст балһсна 8-ч школын сурһульч Володя Таунов болн Малодербетовск дундын школын багш Елена Хазыкова келв. Насни йилһвр дегд ик болсн учрар, әнүнәс иштә соньмслт эдл биш болснас багшнрин болн сурһульчнрин комсомольск организацс тус-тустан бәәхлә сән болх гиҗ Елена келв. Володя болхла, школьн комсомольск организацсин тоомсриг өөдлүлхин төлә комсомолын һардгч органмудт теднә элчир бәәх зөвтә, гиҗ селвгән орулв.

Эрәсән комсомол кергтәв, угай, «Комсомолец Калмыкии» газетин статусиг сольхин туст делегат болһн гилтә оньган тусхав. Кемр Эрәсән комсомол үүдхлә, энтн дәкәд нег бюрократическ аппарат болхмн, гиҗ эдн цуһар шиидв. Болв эн төриг ВЛКСМ-ин XXI съезд деер хаһлхин, терүг болтл нег мөслгч шиидвр авх керг уга гисн тоолврур конференц ирв.

Баһчудын газетин редакториг ВЛКСМ-ин таңһчин комитетин бюрод, пленумд биш, терүг конференц суңһҗ батлх зөвтә, гиҗ ВЛКСМ-ин Элст балһсна комитетин хойрдгч сегләтр Батр Бороманглаев селвг орулв. Болв эн туст сән хәрү КПСС-ин таңһчин комитетин негдгч сегләтр В. А. Захаров өгв.

Депутатнрин кандидатнрин тускар

Мини дуудвр—үгәс ил кергүр

Нидн җилин үкр сард ВЛКСМ-ин Элст балһсна тооцана-суңһврин конференц деер һурвн кандидатас комсомолын балһсна комитетин негдгч сегләтрт Виктор Сангаджиев суңһгдла. Юңгад гихлә, эн комсомолын халхар олн җилд көдлҗ сән бүрдәһәч гиҗ бийән үзүллә. ВЛКСМ-ин балһсна комитетд чигн көдллә, нам хойрдгч сегләтрин үүл дааҗ йовла. Келхд, балһсна комсомольцнр, баһчуд әнүг сәәнәр меднә. Комсомолын балһсна комитетиг һардснас наараи дала цаг давад уга бийнь, комсомолын балһсна комитетин пленум деер әнүг Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатын кандидатд зааҗ темдгллә.

Эврә күч-көлснә хаалһан Виктор Ленинград балһсна 85-ч ПТУ-д сурн бәәҗ токарь болҗ эклсмн. Цергәс бууҗ ирснә хөөн невчкн зуур дотр дундын кергүдин органмудт көдлҗәһәд, 1983 җилин нөха сарас авн комсомолын халхар татрхан уга көдлҗәнә.

ВЛКСМ-ин Элст балһсна комитетин негдгч сегләтрин үүл дааснас авн балһсна комсомолын бәәдл-жирһлиг шунмһадулхар эн шиидв. Тер төләд эн седвәрчнрин шишлң баг бүрдәһәд, «Балһсна баһчудын туск закан» гидг программин концепц белдхәр шиидв. Терүнә учр-утхнь ямарамб гиҗ сурхла Виктор иигҗ хәрү өгв.

— Баһчудын туск Зака белдлһн һундл болхларн дегд удаид таттджана. СССР-ин улсин депутатнрин хойр Съездин йовудыг, орн-нутгин парламентд орсн баһ наста депутатнрин хәләциг болн баһчудын туст тогтсн хәрлцәг шинҗлхлә өөрхн цагт тиим Закан батлҗ авгдшго гисн тоолвр үүднә. Өдгә цагт мана республикин, хотл балһсна бәәдл-жирһлд йир ик даавртә кем эклчксн бәәнә. Энтн РСФСР-ин, Хальмг АССР-ин Деед Советмүдт болн бәәрн Советмүдт улсин депутатнрин кандидатнр зааҗ темдглгдҗәнә. Тер учрар суңһврин өмнк ноолдана йовудт балһсна кемҗәнд баһчудын политикиг тогталһн ик чинр зүүх гиҗ санҗанав, — гиҗ Виктор үгән эклв.

— Седвәрчнрин баг балһсна «Элстин баһчуд» гидг комплексн программин проектиг белдәд терүг КПСС-ин балһсна комитетд, балһсна күцәгч комитетд болн облсовпрофд өгүлчкв. Терүнә ул деер балһсна баһчудын цуг төрмүд хаһлҗ болх зура белдгдх гиҗ иңҗәнәвидн. Терүнд баһчудын нерн деерәс суңһгдсн улсин депутатнрт өггдх даалһврмуд чигн йилһгдхмн. «Элстин баһчуд» гисн программ баһчудын бәәдл-жирһлиг хүврүлх зөв-йосна болн материальн иткмҗ болх зөвтә. Тиим зура батлҗ авгдхла депутат әс гиҗ комсомолын комитет терүг күцәлһиг ямаран чигн бюрократас некҗ чадхмн, — гиҗ эн цаарандан келв.

Партин балһсна комитетин бюро, балһсна күцәгч комитет болн облсовпроф эднә седвәриг дөңнхнь маһд уга. «Элстин баһчуд» гидг дөрвн халхд зөвшәлгдсн программ һарч ирх. Болв балһсна баһчуд бийснь терүгәр соньмсхий, талнд тиим бат иткмҗ бәәнү, гиҗ сурхла.

— Би баһчудт иткҗәнәв. Тиигчкәд терүг батлҗ авхин өмн мадн программин проектәр баһчуд дунд өргн күүндвр бүрдәхәр бәәнәвидн. Кемр баһчуд эврә чиклврмүд, немрмүд орулад таасси хөөн тедн дуран тусхаҗ терүг бәәдл-жирһлд тохрахар зүткх, гиҗ зөвәр икәр нәәлҗәнәвидн.

Болв энтн амр керг бишиг медҗәнәвидн. Эврә ухан-тоолвран мадн балһсна комсомольск организацин суңһврин өмнк платформд медүлвидн. Кемр намаг депутатд суңһхла, терүнд тәвгдсн төрмүдиг хаһлҗ бәәдл-жирһлд тохрахин төлә эврә үүлврән залхув. Зуг зәрм комсомольск көдләчнр сөрүд хәләцтә бәәхнь һундлта. Тер бийнь эврә хәләцән мадн харсхвидн.

Өдгә цагт мадн эврә комсомольск предприятьмүд бүрдәлһәр көдлмш кеҗәнәвидн. Келхд, бачм кевәр хаһлх төрмүд дала. Тедн дундас хамгин һоллгчнь — энтн комсомолд кадрмудын туск көдлмш болҗана. Комсомолд кен көдлҗәнә? Баһчудын көтлврчнр кемб? Мана көрң ямаран? гисн төрмүд намаг йир икәр үүмүлҗәнә. Яһад гихлә, мана баһчудын организацин эндрк бәәдл-жирһл кадрмудын үлмәд бәәнә гиҗ келх кергтә, — гиҗ Виктор хәрү өгв.

— ВЛКСМ-ин таңһчин комитетин тооцана-суңһврин конференцәс ю күләвт? — гиҗ би сүл сурвран әнүнд өгүв.

— Конференц — энтн республикин баһчудын хамгин ах форум. Тер учрар делегатнр тагчг суулго эндрк өдрин, төрмүдәр, оңдаруллһна неквмүдәс иштә керг-үүлин, некврт күүндвр кех, гиҗ санҗалав. Комсомол кергтәв, терүнә тоомсриг яһҗ өөдлүлхмб? гисн сурврт конференц хәрү өгх бәәсмн. Түрүн сурврт хәрү өггдв. Хойрдгч төр болхла дегд нәрн.

Күүндвр кесь **АКУНЯН Дорж.**

Диилвр омгшаҗана

Каспийск района олна хот-хоолын предприятьмүдин негдлтин коллектив давсн җил күч-көлснә му биш күцәмҗс бәрв. Әмтнд хот-хол хулдлһна эргцин җилә зураһан эн негдлтин колллектив бар сарин хөрнд күцәв.

Олна хот-хоолын предприятьмүдин коллективс зураһан болзгаснь урд күцәлһнд шин эв-арһс олзлҗ көдллһн темдгтә тусан күргв. Үлгүрнь, производствд күч-көлс диглтәһәр бүрдәлһн, көдлмшч болһн медрлән өөдлүлҗ, продукцин чинринь ясруллһн болн эврән кеҗ һарһдг хот-хоолын зүснь икдүллһн болв.

Давсн җилин сүл сард шин җил уттҗ олна хот-хоолын предприятьмүдин коллективс әмтнд тааста шимгә хот белдҗ һәәхүлмүд бүрдәв. Һәәхүлд орсн хөөнь района әмтн дурлҗ эләһәр авдг болв. Шин җилин өмн өргнд бүрдәсн нег һәәхүләс олна хот-хоолын негдлтин коллектив 47 миңһн арслңга ору авв. Эн мөңгн шин җилин тоод орв.

СОВЕТСК СОЮЗАР

Ленинә туск тодлврмуд

«Владимир Ильич Ленинә туск тодлврмуд» гидг арвн ботьта хураңһуй һурвдгч боть һарас һарв. Тууҗин зөвәр ик кемиг — әнүнә өмнк зун җилин чилгчәс авн делкән хойрдгч дән эклсн цаг күртл давсн цагиг үзүлҗәх мемуармуд терүнд орв. Эннь — Владимир Ильичин соратникүдин, революционн ноолдана нәрн бәәдлд В. И. Ленинә һардврт көдлсн партин болн государствин үүлдәчнрин, тер мет Ленинлә нег цагт бәәсн әмтнә тодлвр.

Урдк цагт һарсн ним дегтрмүдәс эн дегтр онцрҗа[illegible]

ХАБАРОВСК КРАЙ. Өмн үзгин полушарийд зуна хамгин халун цаг болҗана, миньн эн кемлә австралийск кинематографистнр Советск Хол Дорд үзгт һучн градус кинтнд СССР-т болҗах оңдаруллһна тускар фильм цокҗ авчана. «Улан экспресс» гиҗ эн өрәл часин советск-австралийск хамцу документальн фильм нерәдгдхмн. Эн фильмиг цокҗ авчах баг Москваһас Владивосток күртл транссибирск экспрессин йовдг хаалһар йовв. Москвад, Иҗл һол деер, Хол Дорд үзгин ө-шуһу модн дотр болн Номһн далад фильмин кадрмуд цокҗ авгдв. Советск әмтнлә, СССР-ин улсин депутатнрла, үлгүрнь, СССР-ин Деед Советин член, Ар үзгин тооһарн баһ келн әмтнә элч нанайк Евдокия Гаерла харһлтс болв.

ЗУРГТ: кинооператор Питер Лесли болн звукооператор Бунтис Секз Амур һолд заһс бәрҗәх кемиг цокҗ авчана.

ТАСС-ин зург.

кегдсн бийнь, тер эс гиж эн тәрмүдәр ямаран керг-үүлдврмүд күцәгдсн болхла чик болх билә гисн ашлврмуд терүнд орман олсн уга. Докладт кежәсн күн чигн бичәтә цаасасн нүдән авлго, күүнә нәр күрм дууһар терүг умшв. Толһаһан өргәд тер эс гиж эн тәрт онц оньг тусхаж темдгләд, терүг эврә үгәр цәәлһәд, делегатнрә селвлцхәх бәәдл һарһад бәәсн болхла, тедн эрк биш оньган өгх бәәсинь маһд уга.

Тиим тәрмүд болхла докладт баһ бишәр билә. Үлгүрнь, баһчудт политическ болн экономическ халхар медрл өглһиг улм сәәнәр бүрдәхин төлә сурһулин шин жилд 35 политклуб үүдәгдлә гиж докладт заагдв. Тедн дунлас Яшкульск, Яшалтинск, Октябрьск болн Каспийск районд тедн му бишәр үүлджәнә гиж темдглгдв. Чик, Октябрьск района «Ревдольган» болн Каспийск района «Диалог» политклубмуд комсомольск, политическ болн экономическ сурһулин шин кев-янз хәәнә, тер учрар занятьснь чигн соньн болна, сонсачнр нааран ирхдән дурта. Болв хоосн нерни төлә бүрдәгдсн политклубмуд мана республикд уга болхий? Тедниг зааһад шалһсн болхла, олна чирәд теднә ичрнь күрх билә, хәрж ирхләрн цуһар эс болв чигн, көдлмшән эрк биш шунмһа дулхнь лавта бәәсмн.

Эс гиж талдан үлгүр. Республикин экономикин халхар көдлжәх цуг әмтнә тооһас өрәлинь баһчуд болн комсомольцнр тогтана. Мал өсклһнд, урһц урһалһнд, тосхлтд, көлгн-күчнд болн нань чигн халхсар дөрвн зун һар комсомольск-баһчудын коллективс көдлжәнә. Өөдән ашмуд бәрж көдлжәх комсомольск-баһчудын бригадмудын һардачнрин тавн нерн заагдв. Чик, сәәнәр көдлжәх әмтиг буульх кергтә. Болв производственн зурасан эс күцәдг баһчудын коллективс бас бәәнәлм, тиигчкәд Приютненск района Ленинск комсомолын нертә совхозд тедн тарад уга кегджәнәлм (оньган өглт, совхозин нерн баһчудла яһж ирлцжәхнь). Һундл болхларн, докладт тиим коллективсин тускар үг һарсн уга.

— Эрдниевин доклад нанд таасгдсн уга, шалһлт бәәсн бийнь тодрха нерд заагдсн уга, дуту-дундсиг яһж чиклхин туск сүв-селвг чигн уга. Мини өмн докладар болсн күүндврт орлцж үг келсн әмтнә үгмүд ормдан зогслһна цагт күцц ирлцжәнә, — гиж республиканск больницин комсомольск организацин сегләтр Игорь Кичиков эврә үгән эклв. — ВЛКСМ-ин таңһчин комитетин сегләтрмүд, әңгин заведующнр күүндврт юнгад эс орлцжахмб? Комсомолын райкомсин ямаран сегләтрмүд эврә үүлдврәрн ондарулһна некврмүдт ирлцжәхин эс гиж эс ирлцжәхин тускар юнгад эс келжәхмб? Би болхла теднә тоолвриг медхәр седләв. — гиж эн сурвр тәвв. Болв энүнә сурвриг комсомолын таңһчин комитетин көдләчнр сонссн бәәдл һарһсн уга, негнь чигн үг авч

тегсәв.

Делегатнр нег-негән соляд үг келәд бәәнә. Эднә кесгнь эврә коллективсин, производственн халхар келәд бәәв. Тегәд чигн зал дотрас: «Комсомол эндр кергтәв, угай, комсомолд тогтсн кризисәс һарч болхий, угай гиснә тускар келх кергтә» — гиж онц әмтнә дун һарад бәәв.

Тиигж келх зөв чигн эднд билә. Юнгад гихлә, үлгүрнь, «Энергия» НПО-н заводын тосхгджах филиалын комсомольск организацин сегләтр (ямр шулун бүрдсмб тернь) Валерий Бекбулатович комсомолын эндрк бәәдл чигн, олн тәрмүд чигн үүмүлжәхш. Энүнә һол күцлнь —. Элстин дорд захд эврә предприятян тосхх зөв авлһн болжана. Завод экологическ ямаран чигн әәмшг балһсна әмтнд күргшго. Җилдән зугл 29 тонн хорта веществос аһарур нарһдг болхмж. «Одн» завод жилдән 16 тонн хорта веществос һарһналм, таднд терүнә өмнәс сөрсәхшлмт, гиж эн келв.

Тегәд, комсомол кергтәв, угай? Конференц эклхин өмн терүг бүрдәһәчнр тиим сурвр 159 делегатд өгсн билә, терүнд арвн һурвнь «керг уга» гисн хәрү өгв. Болв конференц деер үг келсн нег чигн делегат комсомол кергтә, угаһин тускар нам тәрүц алмацсн уга.

— Комсомол кергтәв, аль угай гиснәс үгән эклнәв. Докладт энүнә тускар юмн келгдсн уга. Баһчудын жисәнд девшлттә иргчүр йовуд өгхнь энти һанцхн комсомол мөн, — гиж баһ наста номтнрин республиканск советин ахлач Борис Убушаев келв.

Юстинск района комсомолын әлч Игорь Эдгеев болхла комсомолын Уставд бәәх «Комсомол партин нөкд болн көрн» гисн үгмүдиг авад хаях кергтә, терүнә ормд «комсомол партьла әдл зөвтә, нег ухан-седклтә» гидг үгмүд орулхмн. Өдгә цагт комсомол партин альтернатив болж чадх таал үүдәгджәнә, тер учрар комсомолд бәәх насни кемжәллһиг шинәс хәләх кергтә, гиж эврә тоолвран медүлв.

— Конференцин делегатнр комсомолын иргч хөвжирһлин тускар саначрхжахнь, күнд бәәдләс һархин төлә чик хаалһ олж авхар зүткжәхнь нанд таасгджана, — гиж СССР-ин улсин депутат, Хальмг улсин шүлгч Д. Н. Кугультинов күүндврт орлцв. — Болв, һундл болхларн, зәрм әмтнә келсн үгд эврә тоолвр, хәләц уга. Нег чигн делегат хальмгаһар нег чигн үг келсн уга. Мини өмн үг келсн негдсн авиаотрядын бортмеханик Очиров хальмг культурин тускар, цөөкн үг келв. Келн, культур угаһар мана таңһч бәәж чадшго, таңһчин комсомол чигн уга болх. Юстинск районас ирсн делегат Эдгеев комсомол партин альтернатив болх зөвтә гиж келв. Минһәр болхла альтернатив гисн үгин учр-утхинь медлго, эс гиж сәәнәр ухалл уга адһад келгдсн үг. — гиж Д. Н. Кугультинов цааран-

парат болхмн, гиж эдн цуһар шиидв. Болв эн төриг ВЛКСМ-ин XXI съезд деер хаһлхин, терүг болтл нег мөслгч шиидвр авх керг уга гисн тоолврур конференц ирв.

Баһчудын газетин редакториг ВЛКСМ-ин таңһчин комитетин бюрод, пленумд биш, терүг конференц сунһж батлх зөвтә, гиж ВЛКСМ-ин Элст балһсна комитетин хойрдгч сегләтр Батр Боромангаев селвг орулв. Болв эн туст сән хәрү КПСС-ин таңһчин комитетин негдгч сегләтр В. А. Захаров өгв.

— Тустан бәәлһн энти сән юмн. Болв, кемр организац болхла, терүнә һардвр бәәх зөвтә. Тер һардвр — комсомолын комитет, бюро болну көдлмшин диг-дараг бүрткж, батлж авсн шиидврмүд яһж күцәгджәхиг, дисциплиг бүртках болжана. Тер учрар газетин һардлһиг комсомолын таңһчин комитет, терүнә бюро күцәх зөвтә, гиж санжанав. Комсомолд тустан бәәх, седвәр һарһх зөв өггдхш гиж келгдв. Тиим юмнас мадн сулджанавидн, болв энд онц темдглх нег юмн бәәнә: дегд хол бәәх иргчин тускар келәд бәәж, эндрк өдрин ил бәәдлиг оньгасн алдхмн биш. Кемр комсомол өдгә цагин тәрмүдиг хаһлхар эс седжәхлә мадн эрк биш орлцхвидн. Комсомолын босхжах тәрмүд ондарулһна, партин некврлә ирлцдг болхла. Юстинск района әлч келсәр, коллегиальностин, нег ухан-седклин ул деер партин таңһчин комитет таднла әмәәмән түшлдж йовхдан белн бәәнә, — гиж В. А. Захаров товчлв.

Конференц көдлмшән төгсәв. Цуг тәрмүдиг нег өдрин эргцд хаһлж болшгонь медгджәнә. Болв делегатнр нег шиидврүр ирв — комсомол кергтә. Болв көдлмшин кевянзан шинрүлж тоомсран икдүлхин төлә, баһчудын йоста көтлврч болхин төлә маңһдурас авн ханцан шамлж көдлх кергтә болжана. Зуг ил кергәрн терүг күцж болхмн.

Конференц деер ут-тоодан 27 күн үг келв. Элст балһсна әлчнр 9 дәкж трибун деер һарсн болхла, Приозерн, Приютненск, Черноземельск болн Яшалтинск районы нег чигн әлч комсомолын иргч бәәдл-жирһлин тускар эврә ухан-тоолвран медүлсн уга. Теднд эврә комсомольск организацин керг-үүлдврмүдин тускар чигн келх юмн уга болхий?

Мана республикин баһчуд РСФСР-ин, Хальмг АССР-ин Деед Советмүдт болн бәәрн Советмүдт улсин депутатнр сунһлһнд бас хоомаһар орлцжана гиж келх кергтә. Үлгүрнь, РСФСР-ин Деед Советин депутатын кандидатд баһчудын нерн деерәс зуг хойр кандидат заагдв. Тиигчкәд депутатын кандидатд округ болһнар гилтә кесг күн зааж темдглгдсиг тоод авхла тедн улсин депутатд сунһгдх гиж лавтаһар келж болшго.

ӘВӘН Николай,
мана корр.

тәһәр бүрдәлин, көдлмшч болһн медрлән өөдлүлж, продукцин чинрнь ясрулһн болн эврән кеж һарһдг хот-хоолын зүснь икдүллһн болв.

Давсн жилин сүл сард шин жил уттж олна хот-хоолын предприятьмүдин коллективс әмтнд таасгта шимтә хот белдж һәәхүлмүд бүрдәв. Һәәхүлд орсн хот района әмтн дурлж әләрәр авдг болв. Шин жилин өөн өргнд бүрдәсн нег һәәхүлс олна хот-хоолын негдлтин коллектив 47 миңһн арслнга ору авв. Эн мөңгн шин жилин тоод орв.

Негдлтин коллективин бәрсн өөдән күцәмжст Каспийск балһсна универмагин буфетин буфетчик А. М. Послушаеван, әмтн хот уудг «Жилк» герин буфетчик Н. К. Хаустован ик тәвц бәәнә. Давсн жилә зураһан эдн ирлцнгү 102.7, 100.4 процентд күцәв. Әмтн хот уудг машзаводын, Уланхольск, Джалыковск селәдин гермүдин коллективс бас өөдән һарцтаһар көдлв.

ИСКИТИМИН Б.

Нүүрләчнрин үлгүрәр

Яшалтинск района «Победа» колхозин саальчнр В. М. Олькина, Н. В. Несинец болн А. В. Москвитина эдн өөдән производственн күцәмжс бәрж көдлжәнә. Нидн жил нүүрләчнр үкр болһнас һурвн миңһ һар литр үс сааж авцхав. Кергән медг, үнн седкләсн көдлжәх саальчнриг селәнә әмтн тевчж күндлнә. Коммунист В. М. Олькина дамшлтта гисн көдләчнрин негнь. Хоршасн байн дамшлтарн үүрмүдләһән өргәр хувалцсн деерән эн саальчин эрдмд баһчудыг дасхж, тедн ундн-амн болна.

«Победа» колхоз үс хулдлһна жилә зураһан болагаснь урд күцәлһнд нүүрлгч көдләчнрин темдгтә тәвц бәәнә. Эднә көдлжәх үсто-товарн ферм болхла Яшалтинск тосна заводт 493 тонн үс оәүлж өгв. Энь зуран даалһврас 31 тоннд ик болж һарчана.

С. ЛОГВИНЕНКО.

Сән таал бүрдәхлә

Сарпинск района «Рассвет» колхозин автопаркд күч-көлсч диг-даран бат, учр угаһар көдлмшәс дутдг йовдл уга. Болв ода техник сольгддг әңгс угаһас көлтә машид удан ясврт зогсдг бәәсмн. Тегәд механизатормуд техникиг бийснь эврә чидләрн кенә, энь эдл-ахуд чигн кимд болжана. Ода трактормуд яслһнд механизатормуд П. Горбатко, А. Малашкин сәәнәр көдлжәнә.

Колхозин правлень автопаркин болн МТМ-н ясврчнрин төлә сән таал тогтав. Энд токарн, һаңнлһна болн слесарн цехмүдт дулалдг систем орулгдв, көдлмшчнрин төлә бәәцин хора йилһгдв.

Мана корр.

туск тодлврмуд» гидг арвн ботьта хураңһуй һурвдгч боть һарас һарв. Туужин зәвәр ик кемиг — энүнә өмнк зун жилин чилгчәс авн делкән хойрдгч дән эклсн цаг күртл давсн цагиг үзүлжәх мемуармуд терүнд орв. Энь — Владимир Ильичин соратникүдин, революционн ноолдана нәрн бәәдлд В. И. Ленинә һардврт көдлсн партин болн государственн үүлдәчнрин, тер мет Ленинлә нег цагт бәәсн әмтнә тодлвр.

Урдк цагт һарсн ним дегтрмүдәс эн дегтр онцрҗана. Энүнд Ленинлә өөрхн бәәсн, хөөнь сталинск цаажллһчла харһсн әмтнә — В. А. Антонов-Овсеенкон, Н. И. Бухаринә, Я. А. Берзинә (Зиемелисин), А. К. Ворочскин, Г. Е. Зиновьевин, Л. Б. Каменевин, М. С. Кедровин, И. А. Пятницкин, М. П. Томскин, А. Г. Шляпниковин болн нань чигн нөкдиринь тодлврмуд орв.

«Тодлврмудын» һурвдгч ботиг Политиздат барлж һарһв.

(ТАСС).

Хүрминнь өмн

Сәәхн зүстә-зүркнә күүкдин марһан олн зүсн янзта болад йовна. Ода «Өрк-бүл — 2000» гидг ним марһас болхмн. Баһ наста өрк-бүлмүд дарук миңһн жилин эклцәр күмн әмтнә үүлдврин цуг халхд һоллгч орм эзлхмн гиж тер марһаг бүрдәжәх «Формула-7» гидг государственн кооперативн негдлт, «Космонавтик — күмн әмтнд» гидг нарт делкән ассоциац, «Интуристин» крымск әңг, мана орн-нутгин предприятьмүд болн научн учрежденьс тоолжана.

Эн марһанд орлцтха гисн үрвр цугтаһаснь түрүлж гербүл болхар бәәх баһчудт кегдв. Марһана түрүн девсңд мана хәләцд иргч цагин өрк-бүлин дүр-янзла ирлцжәх көвүн күүкн хойриг краймудын болн областьмудын цутхлһгудт, союзн болн автономн республикүдин хотл балһсдт шүүж авхмн болжана. «Күргн күүкн хойр» гидг түрүн марһан Киевд болхмн. Лу сарин чилгчәр эн балһсна хамгин сән гисн залмудын негднь һурвн хоңгт марһан болхмн. Энүнд диилсн әмтн Цугсоюзн марһанд дөрлдхмн. Энүнлә нег һазр күргн күүкн хойрин марһан Европин орн-нутгудт бас болхмн. Ирх жилин намрар болхла, марһана сүл девсңнь Хар теңгсәр болн Средиземн теңгсәр усчж йовх пассажирск керм деер болхмн.

— Марһанд оданас авн ик гилгәр белдҗәнәвидн. Кесг советск предприятьс болн һазадын фирмс энүнд орлцх санаһан келв, дәкәд эдн марһа бүрдәхин төлә кергтә мөңгинь өгхәр бәәнә, — гиж «Өрк-бүл — 2000» гидг марһана генеральн директор А. Гафин келв.

(ТАСС-ин корр.).

Москва.

мцу документальн фильм нерәдгдхмн. Эн фильмиг цокж авчах баг Москваһас Владивосток күртл транссибирск экспрессин йовдг хаалһар йовв. Москвад, Ижл һол деер,

ЗУРГТ: кинооператор Питер Лесли болн звукооператор Бунтис Секз Амур һолд заһс бәрҗәх кевиг цокж авчана.

ТАСС-ин зург.

●Шинрүллһнә хаалһар

Партийн аппаратд— марһаһар авхмн

Давсн жилин бар сард «Московская правда» гидг газетд ним зар барлгдла: «КПСС-ин МГК марһа зарлжана». КПСС-ин Московск балһсна комитет партийн көдлмшт дамшлтта, 45-с ах биш коммунистнриг МГК-н инструктормудын, консультантнрин, әңгүдин заведующнрин көдлмшт ортн гиж үрвр кежәнә гиж тер зарт келгджәнә. Эн көдлмшт көдлхәр седжәх цуг әмтн баһ гисн бийнь психологическ, философск, туужин, экономическ науксин кандидатнр болх зөвтә гиж терүндәнь келгджәлә.

Һардгч партийн органмуд урднь чигн эврәнәнь аппаратдан олн зүсн эрдмин дипломта специалистнр көдлмшт орулж авдг билә, болв хамгин түрүнд предприятьмүдин инженерн-техническ көдләчнрәс әмт көдлмшт орулж авдг бәәсмн. Һоллгчднь тер көдләчнр зааж-закрлһна системәр көдлж дасн әмтн болдг билә. Эдн икнкднь ямаран болвчн арһар государственн зура күцәхин төлә ноолддг, улсин төлә кергтә эс гиж керг уга болжахас йилһл угаһар дала эдтавр гүртм һарһж ахлачнрин өмн сән нүднд үзгдхәр зүткдг, предприятьмүдин болн учрежденьсин, министерствсин болн ведомствсин, нам Советмүдин үүлдврт орлцхар седдг әмтн бәәсмн.

КПСС-ин седвәрәр мана орн-нутгт делгржәх ондарулһн партийн организацст, терүнә цуг звеньсин һардврт бас болжана. КПСС-ин районудын, балһсдын болн нань чигн комитетмүдт, үлгүрнь, арвад жилмүдин туршарт экономикиг, культуриг һардж шалһж хәләжәсн отрасльмудын әңгүд ода уга кегджәнә. Аппаратд көдлдг әмтнә тонь баһрулгджана. Ода болхла, идеологическ әңгүд ик чинр зүүжәнә.

Советмүдлә, эдл-ахун органмудла залһлда бәрхин төлә зуг политическ механизм олзлх кергтә, гиж парть дуужана. Теднә кех көдлмшиг эврән авч келго, теднигзааж-закрж һардлго, зуг сүв-селвгән өгч, теднд ямаран болвчн шиидврмүд белдж батлж авхднь энд көдлжәх әмтн дөң-нөкд болх зөвтә. Кенлә чигн зүткл уга, демократическ эв-арһар иткүлж, цәәлһлһнә, зөвчллһнә эв-арһар тер шиидврмүд авгдх зөвтә.

КПСС — һардгч парть, нам демократизацин таалд чигн эврәнь һардгч чинрән мартх зөв уга, гиж кесг коммунистнр тоолжана. Партин өгчәх сүв-селвгүд, платформ дискуссионн клубмудын, митингүдин кемжәә керән уга күүндврт хүврх зөв уга. Тер бийнь партиг политическ һардачин чинрәснь шахж һарһхар седдг зәрм формальн биш, эврә дурарн негдсн организацсла парть зүткдг болв чигн, чйдл үзүллго эрк биш үгәрн теднд цәәлһж медүлхәр зүткх зөвтә.

Әмрарнь келхлә, хаһлх тәрмүд ода чигн дала, тер тәрмүдиг хаһлхин төлә цуг халхаснь шинжлж хәләж, шин хәәвр кех кергтә. Орн-нутгт болжах социальн хүврлтиг сәәнәр һардхин төлә КПСС эн халхар шинжллтин өргн көдлмш кежәнә. Урднь партийн аппаратын төрүц орлцдго тәрмүд хаһллһнд, үлгүрнь, социальн психологий, бурхн-шажна философий гидг тәрмүд хаһллһнд ода орлцх кергтә болжана, өдгә цагин партийн аппаратд хамгин түрүнд баһ үйин номтнр-коммунистнр көдлжәнә.

Күүндврмүдин, зүтклдәнә йовудт КПСС олн зүсн эндү йовдлмудла бас харһна. Үлгүрнь, кесгнь партийн комитетмүдин көдләчнриг олн зүсн льготмуд авчана гиж тоолцхана. Болв «аппаратын өөдән жалв авдг үүлдәчнр», нег үлү дора бәәх организацин көдләчнр дала ик кемжәтә жалв авчахш. Үннднь келхлә, ода партийн аппаратын көдлмшт урдк көдлмштән зөвәр ик жалв авчасн дамшлтта, билгтә әмтн ирж көдлжәнә, теднд тер урдк көдлмштән авчасн жалвинь өгх кергтә болжана. Одахн партийн кадрмудын жалвнь невчк немгдв, тер бийнь теднәс икәр жалв авдг кесг зүсн күч-көлсчнр мана орн-нутгт ода бәәнә.

Партийн комитетмүдиг өөдән мергжлттә болн билгтә кадрмудар теткллһнә туск тәр ода деерән нәрн болн берк чинртә тәр болад үлдҗәнә. Ямаран болвчн түрү-зүдү үзгдсн бийнь эн тәр эрк биш хаһлгдх зөвтә. КПСС эврәнь кадрмуд шүүж авлһна көдлмшиг ясруллго бәәж чадшго. Эн туст кегдҗәх хәәврин көдлмш дунд — КПСС-ин Московск балһсна комитетин зарлсн зар йовна.

КПСС-ин МГК хара зөңгдән тиим седвәр һарһсн уга. Одахн энүнә негдгч сегләтрт экономическ науксин кандидат Юрий Прокофьев сунһгдла. Ода бәәх балһсна комитетин тавн сегләтр дунд — нег доктор болн науксин һурвн кандидат бәәнә. Хотл балһсна партийн комитетд болн районудын комитетмүдт номтнрин цолта баһ наста арвад коммунистнр көдлжәнә.

Б. ШЕСТАКОВ,
туужин науксин кандидат.
(АПН).

Совхозин дөңгәр

Ольга Кармашева Үльдючн селәнд төрҗ һарад әнд өсҗ босв. Бәәрн школд орҗ сурһуль сурад арвн класс төгсәв. Хойр җил «хооран Оля күүкн аң өскдг «Үльдючины» совхозд ирҗ көдлмшт орсмн. Дамшлтта аң өскәчнрин хаҗуд көдләд сән дамшлт авв. Ода эн нүүрләчнрин ханьд йовна. 1989 җилд энүнә хәләҗ асрҗах аңгудас дундлад 10,7 кичг авгдв. Зураһан 152,9 процентд күцәв.

Болв баһ наста күүкн Оляд дурта көдлмшәсн болн үүрмүдәсн салх йовдл учрв. Шидрхн энүг төрскн эдл-ахунь сурһульд йовулв. Ода Оля күүкн Элстд, Хальмг государственн университетд белдврин курст орҗ сурчана. Энүгән төгсәхлә университетин зоотехническ факультетд сурһуль сурхмн.

Студент болсн цагтан стипендиян эн төрскн эдл-ахуһас авдг болхмн. Эврә цагтан энүнәс урд. давсн җилмүдт совхозин стипендиатнр болҗ эдл-ахун баһ наста көдлмшчнр сурһуль дассмн. Ах сурһуль төгсәсн специалистнр төрскн эдл-ахудан ирҗ өөдән һарцтаһар көдлҗәнә. Дасҗ авсн медрлнь әднә өдр-бүрин көдлмшт ик дөңгән күргҗәнә.

— Минь одахн күртл гилтә Наталья Минировна Бадмаева мана стипендиат болҗасмн. Скрябинә нертә Московск ветеринари академь төгсәһәд ирлә. Ода эн аң өскдг совхозин ветеринари ах эмч болҗ көдлҗәнә. Көдлмшән диңтә-даратаһар, сәәнәр күцәнә. Аң өскәчнрин бригадир Александра Бархараева бас тенд сурһуль дассмн, — гиҗ «Ульдючины» совхозин директор Николай Эрдниевич Чанаев ик омгтаһар келнә.

Бригадирин һарджах коллектив давсн җилд му биш күцәмҗс бәрв. Асрҗах күрн болһнас 10,05 кичг авгдв. Җилә зураһан 143 процентд күцәв.

Чурюм Андреевич Иджилов бас Скрябинә нертә академь чиләсмн. Ода эн совхозин ах зоотехникч болҗ көдлнә. Баһ наста специалистиг совхозин комсомольнр эврәннь сегләтрт суңһв.

Производствен цут үмҗәрн аң өскдг совхоз нүүрт йовна. Эдл-ахун коллективин бәрсн өөдән күцәмҗст Ч. Иджиловин һарджах зоотехническ цергләчнрин ик тавц бәәнә.

Сүл цагт эн эдл-аху производствд көдлҗәх баһчудас җил болһн күүкд, көвүд ах сурһульд йовулна. Сурһулян төгсәсн хәрү төрскн совхо-

Селәнә хулд-гүүлгәнә төрмүд

Городовиковск района цутхлңгд бәәх универмагд немр тосхгдҗах корпусин сәәхнәр кеерүлгдсн нег залд райпон ахлач Николай Петрович Стрельников хулд кехәр ирсн нег күүнлә күүндҗәсиг би соңслав.

— Танад энд дотркнь Бәәшң дотркла әдләр кеерүлдгҗ, — гиҗ тернь алң болсн бәәдлтәһәр келв.

— Терүнәс юуһарн дор болх зөвтә? Бәәшңд күн эврә духовн кергллтән, энд болхла, материальн кергллтән ханһана, — гиҗ ахлач хәрү өгв.

Эн хәрүнь наңд таасгдв. Тегәд бәәрн хулд-гүүлгәнә һардачла күүндвр кехәр седүв. Болв түрүн саамдан харһлтын болзгиг эн хооран сааһад бәәв. Юңгад тиигснь харһлтын эклцәр медгдв.

Мана интервью

Стрельников: Бичә һундтн. болв зәрм журналистнр потребкооперацин үүлдврин тускар үнинь бичхш. Әмтиг сәәнәр теткхин төлә цаг-чидлән әврлдго әмтнд терүг үмшхд һундлта болна.

Корр: Тиим чигн болх. Городовиковск райпо яһҗ көдлҗәнә тускар келҗ өгтн.

Стрельников: Эд-тавр эс күртҗәдг болв чигн мана райпо давсн җилин эргцд хойр сай һар арслнга эд-тавр әмтнд хулдв. эс гихлә, эд-таврин эргцин зураһан давулҗ процентд күцәв. Эн тооһас әрк, чаһр хулдсмас авгдсч мөңгн һарһгдв.

Корр: Тадн яһҗ эн үзмҗд күрвт? Сангар эд-тавр һарһҗ өглһн әрә гиҗ 65 процент күрнә эсий?

Стрельников: Үнәрнь келхмби? Мана әмтнә төлә эд-тавр хулдҗ авхин төлә эндтендәс бензиһән хураҗ авад машидән талдан балһсдур йовулнавидн. Украин болн Ростовск область мана товароведмуд медлг һазр болҗана. Юңгад гихлә эд-тавриг хулдхин төлә терүг олҗ авх кергтә. Тегәд товароведмүдиг эд-тавр хәәдг улс гиҗ нерәдх биләв. Зуг нидн җил тиим эв-арһар бидн 300 миңһн арслнга эд-тавр эврәннь магазидүрн авч ирүвидн. Тернь сангар һарһгдҗ өгдг эд-тавр деер немр болв. Әмтиг теткллһиг ясрулллһна дәкәд нег хаалһнь бидн бәәрн промыслмудыг делгрүллһнд үзҗәнәвидн. Мана эдл-ахун тооһна хот-хоолын комбинат 1143,7 миңһн арслнга колбас, унд, кулинари кегдлмүд болн бәәрн һазрт кеҗ һарһгдсн нань чигн зүсн эдл-ууш хулдв. Энүнь зуралгдснас зәвәр ик болв. Тиим үзмҗ бәрсндән бидн төвкнхәр седҗәхшвидн, эврә һазртан эдл-ууш һарһлһиг цаарандинь чигн икдүлхвидн.

Корр: Өдгә цагт саяд ар- [illegible] ностиг делгрүллһәр республиканск семинар мана районд болснь хара биш. Мана райпод күцәмҗ чигн бәәнә, дуту-дундс чигн бәәнә.

Корр: Мана хулдачнрин көдлмшиг әмтн баһ бишәр бурушана.

Стрельников: Тиим йовдлмуд һарна. Болв дуту-дундсин тускар зәңгләд тедниг чиклһнд дөңгән күргдг әмтнд би ханлтан өргдүв. Әмтиг му келхәр седдгнь чигн бәәдгнь нуувч биш. Мана потребкооперацд тавн зу шаху күн көдлнә. Тедн дундас ик зунь үнн чик седклтә улс. Болв эд-тавр эс күртҗәх цагт бийдән, эс гихлә эврәннь үрдүдтән таасгдсн дефицитн эд-тавр авхар седдгнь бас бәәнә. Тиигчкәд мана хулдачнр ямаран таалд көдлҗәхнь, әмтиг эд-таврар теткхин төлә ямаран арһ бәәхинь хәләһит. Буульх юмн уга. Тегәд чигн хулд-гүүлгәнә халхд әмтн көдлхәр баһар ирнә: Тиим болсн бийнь эврәннь көдләчнртән чаңһ неквр тәвнәвидн. Ик энду һарһхла көдлмшәснь сулдхнавидн. Һоллгчнь гихлә — коллективдән сурһмҗин көдлмшиг чаңһаҗанавидн. Чиңртә эн кергт экн түрүнд партийн болн профсоюзн организацсар түшг кенәвидн. Мана ветеранмуд Н. Ф. Анбушинова, Э. Ф. Беккер, Р. Е. Борус, Е. У. Борисова болн нань чигн улс маднд дөңгән күргнә.

Корр: Журналистнр зәрмдән лавта бәәдлиг медлго бичнә гиһәд та келнәт. Юн учрар та тиим ашлвр кеҗәхмт?

Стрельников: Района радио нег дәкҗ кесн соңсхврт күндтә нег күн дефицитн консервс хулдлһна зокалыг эвдснә тускар зәңглә. Болв тер корреспондент тер йовдлын тускар тодрхаһар медсн болхла, тер заагдсн 95 банк түрсн кенд хулдгдсинь медх билә. Терүнәс 70 банкнь Городовиковск бичкдүдин комбинатд, 10 — олна хот-хоолд, болн 15 хулд-гүүлгәнә дөрвн магазид дүүвд хувагдла. Нег хулдачнь негн — хойр банкиг бийдән чигн авсиь болх, болв терүнәс көлтә райпон һардвриг гемшәҗ болхий?

Рыночн экономикд орхар бәәхлә коммерцин эклциг дасҗ авх кергтә. Сәәнәр бәәхәр седхлә, сәәнәр көдлх кергтә, энүг йоста кевәр дасҗ авх кергтә гиҗ СССР-ин улсин депутатнрин негдгч Съезд деер экономическ наукин доктор Н. П. Шмелев чикәр келв.

Корр: Бәәрн Советмүдт шидрәс суңһвр болх. Энүнлә ирлцүлҗ ним сурвр өгх санатав. Района Советин депутат Н. П. Стрельников эврәннь суңһачнрин кергллт-некврмүдиг сулар меднә, дефицитин халхар эднд дөң болҗ чадх билә гиҗ зәрмснь келнә.

Стрельников: Амр биш

Зургудын репортаж

Әмтнд тааста ундн

Әмтәхн ус — лимонад уухдан дурго бичкдүд уга болх, гиҗ келсн күн әндүрүшго болх биз. Ода һаза цаһсн улад, киитн бәәсн бийнь кафед, буфетд, хот уудг гермүдт, магазидт бичкдүд болн бөдүн әмтн чигн әмтәхн унд хулдҗ авч уужацхана. Мана республикд әмтәхн усна ик зунь Элстин хот-хоолын комбинатын алкоголь уга ундын цехд кегдҗәнә. Өдртән кесг миңһн шил әмтәхн усн эн цехәс Элст балһсна болн республикин районудын магазидәр илгәгднә. Бичкдүдин дурлдг әмтәхн усн экономическ то-дигмүдин гооцанд «алкоголь уга ундн» гиҗ нерәдгднә. Нидн җил мана республикд ут турштан 216 миңһн декалитр алкоголь уга ундн кегдҗ хулдгдсмн. Энь икий, аль бичкний? — гиҗ зәрм умшачнр сурхнь лавта. Зураһар нидн җил кегдх болҗ темдглгдҗәсн 391 миңһн декалитрас эннь 55,2 процент тогтаҗана. Талданар келхлә, мана республикин әмтнә некьр алкоголь уга ундар зуг өрәлднь ханһагдсн болҗана. Ташр тиигчкәд һаң халунд зунар уга болҗ одг ундн җилин чилгчәр киитн сармудт дала болҗ һарч ирдг нег сольн зокал мана Элстд му авъяст тохрҗана. Кен медлә, кемр алкоголь уга ундн элвгәр хулдгддг бәәсн болхла, зәрм әмтн терүнәс доглшн унд хәәшго чигн болх биз.

Йосн сән унд белднә гисн — амр биш керг. Нәрн рецептурәр терүг шишлң эрдмтә специалистнр белднә. Ундн цегән болсн деерән әмтәхн, удан хадһлгддг, ишклң биш болх зөвтә. Терүнә төлә усн дотр олн зүсн немрмүд орулсн деерән уста шилиг бөглхин өмн ик дарлтта киһәр терүг дүүргнә. Аштнь юн болсиг лимонад хулдҗ авад ууһад медтн.

Мана корр.

ЗУРГУДТ: Элстин хот-хоолын комбинатын алкоголь уга унд белддг цехд (зүн бийәснь барун талагшан) машн залач А. К. Бородавко, мастер Н. С. Кривошеева болн экспедитор А. П. Сариева шин кесн продукцан йовулҗана; шилмүд бөглһнә оператор О. И. Хайнова; этикетчнц В. Ц. Атманова; бригадир Э. Д. Дорджиев.

В. Морозовин цоксн зургуд.

●«Әмтн бәәдг гермүд» гидг программ

ЭКЛЦ АВСН БӘӘНӘ

Әмтиг патьрар теткллһнә төр Малодербетовск района Чапаевин нертә совхозд чигн хәәлгдад уга. Эн төриг хаһллһн җил ирвәс улм чиңгртә болад йовна. Совхозин цутхлң болн фермс деер зөвәр олн баһчуд бәәнә. Ташр тиигчкәд шин бүрдҗәх өрк-бүлмүдин то җил ирвәс бас өсәд йовна. Эдниг болн нань чигн әмтиг ахр болзгин эргцд патьрмудар теткхин төлә ю кехлә сән болх? Эн төриг совхоз эврә күчәрн түргәр хаһлҗ чадшго. Эдл-ахун цуг көрңгиг нааран зөрүлвчн хаһлҗ болшго. Лимитәр йилһгдҗәх тосхлтын материалмудын кемҗән йир бичкн. Энд-тендәс хәәҗ авсн тосхлтын материалмудар дала юм кеҗ болхш.

Эдл-ахун хойрдгч тойгта ферм деер нег үлү икәр патьрмуд дутҗасмн. Нег дәкҗ ферм деер гражданмудын цуглран болад патьр авх күч-кәләчнрин диг-дараг диглҗәх цагт, улсин тосхлтын [illegible] та күч. Тер цагас авн хойр сар шаху хоңг давв, гер белн болҗ одв. Цугнь илвин арһар күцәгдсн уга. Тосхлтын материалмудын зәрмнь хуучн герәс болн совхозас авгдв, элгн-саднь болн үүрмүднь дөңгән күргв. Герин эзн бийнь шунҗ үүлдв. Хойр сардан әмтн амрлһн угаһар көдлв. Ямаран күнд болсн болвчн ик болн сән гер тосхгдв, яһад гихлә олнд таасгдҗана. Фермин наадк әмтн чигн эврә гер тосхх санната бәәнә.

Әмтн бәәдг гермүд тосхҗах гиҗ Чапаевин нертә совхозд кедү җилин туршарт шалһгдсн болх? Эн төр хаһллһнд ода партийн организац чигн ик оньган өгдг болла. «Бәәрн» программиг бәәдл-җирһлд тохралһнд цуг әмтн орлцлһиг партийн организац күцхәр бәәнә. Ахрар келхд, әмтн белниг күләдгән уурад бийснь шунҗ үүлдлһиг болллһиг күцх керг тәвгдҗәнә. Эклцнь тәвгдсн

евич Адучиевин болн нань чигн өрк-бүлмүд йовна. Малчнр А. Убушиевин болн А. Асельдаровин өрк-бүлмүд бас шин бүүрән йөрәв, яһад гихлә эднә үвлңгүд деер әмтн бәәдг гермүд тосхгдсмн. Гермүд тосхлһнд болн яслһнд малчнр бийснь сән дурарн шунҗ орлцв.

Деер заагдсн объектсәс талдандан дөрвн миңһн дөрвлҗн метр аһута әмтн бәәдг гермүд ясгдв. Үлгүрнь, ах хөөч Кичик Дорджиевич Отыкәвин хош деер 17 җилин эргцд зогсҗах хуучн гер бәәнә. Заасн җилмүдин туршарт гер ясглад уга бәәсмн. Ода ясвр кеснә хәәчн күн таньҗ болшгоһар гер оңдарв. Гериг капитальн ясад, силикатн тоосхар өңглв, отделочн көдлмш кегдв. Эн шинрүлгдсн герт цуг бригад увлҗәнә.

Совхозин тосхачнр эврә күчн-чидләрн буудя хадһлдг амбариг ясҗ авцхав. Эдл-ахус хоорндк ПМК болхла 1000 тонн буудя хадһлдг

әчкәд зуг гер белн болхинь күләһәд суудг бәәсн болхла, ода цугарнь соньмсад, арһта болхла дөңгән күргхәр седнә. Эдл-ахун тосхачнрин бригадмуд ик болхш. Болв тедн эрдмдән дурта болн өөдән серлтә тосхачнр цугтрсиг онц темдглх кергтә.

Үлгүрнь, һурвдгч ферм деер көдлҗәх Сергей Даваевич Лиджиевин һарджах тосхачнрин бичкн бригадыг авад хәләхмн. Бригадын ханьд Каару болн Владимир ах-дү хойрнь, Бадма Балтыков көдлҗәнә. Эдн дөрвлн ферм деер тосхлтын болн ясврин цуг зүсн көдлмшиг кенә.

Эдл-ахун хойрдгч ферм деер болхла Василий Горяевич Хурмчиевин бригад көдлҗәнә. Эн бригадын ханьд ах-ду хойр Сергей болн Виктор Джалсиновихн, Сергей Наймиров көдлҗәнә. Эдн цугтан сән специалистнр. Нигергән медлг эрдмчнр. Нинегн бригадын көдлмш йовудта болсн деерән чиңгртә болна.

Тосхлтын төр хаһллһна тус тиим бәәдл Чапаевин нертә совхозт үүрсн бәәнә. Эн җисәһән чапаевцнр дора орулхар бәәхш. Үлгүрнь, эн җилин негдгч кварталд эдл-ахун тосхачнр хойр патьрта нег гер болн нег салу гер эдлврт орулхар бәәнә.

Шин урһцин төлә

Сарпинск района тәрәчнр нидн җил гүҗрҗ көдләд буудя һарһлһна болн государствд хулдлһна җилә зураһан давулҗ күцәлә, олна малд үвлин туршарт күрм буудян зүүтә хотын кергн белдлә. Эн җил чигн өөдән урһц хураҗ авхин төлә цутинь кеҗәнә.

Үлгүрнь, «Рассвет» колхозин механизатормуд, цутхлн мастерскойсин яврчнр ах инженер Владимир Манджиевич Мучкаевин һардврт хаврин тесгин көдлмшт нинергн белдвр кеҗәнә. Эдн һазр эд-бод кедг болн тәрәнә техникт яслһан төгсәҗәнә. Тедү мөтәр трактормуд, буудян зүүтә болн малын хотын культурмуд хурадг машид графикәр темдглснәс түргәр ясгдҗана. Үлгүрнь, эдл-ахуд бәәх буудя хурадг 30 комбайнас арвнь белнә кергләд зогсагдҗ одв.

— Мана района цуг тәрәчнр чигн плугмуд, боронс, культиватормуд, сеялкс болн нань чигн зүсн селәнә эдл-ахун машид, тракторнмуд, комбайнмуд яслһан түргн күцәмжс бәрв. Асржах күрн болһнас 10,05 кичг авгдв. Жилә зураһан 143 процентд күцәв.

Чурюм Андреевич Иджилов бас Скрябинә нертә академь чиләсмн. Ода эн совхозин ах зоотехникч болж көдлнә. Баһ наста специалистиг совхозин комсомольцнр эврәнь сегләтрт сунһв.

Производственн цут үзмжсәрн аң өскдг совхоз нүүрт йовна. Эдл-ахун коллективин бәрсн өөдән күцәмжст Ч. Иджиловин һардҗах зоотехническ цергләчнрин йк тавц бәәнә.

Сүл цагт эн эдл-аху производствд көдлҗәх баһчудас жил болһн күүкд, көвүд ах сурһульд йовулна. Сурһулян төгсәснь хәрү төрскн совхозурн ирж производствин цехмүдин һардачнр болж көдлнә. Аң өсклһнә халхар шишлң өөдән медрл авсн баһчуд терүгән производствд олзлж, күч-көлснә өөдән күцәмжс бәрнә. Тегәд чигн жил ирвәс «Ульдючины» совхозин олз-орунь өөдләд, экономикнь батрад йовна.

В. КОЛЕСНИЧЕНКО.

хулдхин төлә терүг олж авх кергтә. Тегәд товароведмүдиг эд-тавр хәәдг улс гиж нерәдх биләв. Зуг нидн жил тиим эв-арһар бидн 300 миңһн арслңга эд-тавр эврәнь магазидүрн авч ирүвидн. Тернь саңгар һарһгдж өгддг эд-тавр деер немр болв. Әмтиг теткләһиг ясруллһна дәкәд нег хаалһнь бидн бәәрн промыслмүдыг [illegible] җәнәвидн. Мана эдл-ахун тооһана хот-хоолын комбинат 1143,7 миңһн арслңга колбас, үнд, кулинарн кегдлмүд болн бәәрн һазрт кеж һарһгдсн нань чигн зүсн эдл-ууш хулдв. Эннь зуралгдснас зәвәр ик болв. Тиим үзмж бәрсндән бидн төвкнхәр седжәхшвидн, эврә һазртан эдл-ууш һарһлһиг цаарандһь чигн икдүлхвидн.

Корр: Өдгә цагт саяд арслңга тосхлтыг тадн эдл-ахун эв-арһар кежәнәт. Тегәд тер кергт тана чидл күрхий?

Стрельников: Кесг объектс тосхгджана. Ода болхла өдмг болһдг хуучн гериг шинрүләд тенд кондитерск цех секхин төлә проектн-сметн документац белджәнәвидн. Шин цехд әмтәхн олн зүсн хот, нам шикр чигн кеж һарһгдх. Нидн жил хулд-гүүлгәһәр болн бәәрн промышлен- [illegible] нәс келтә районн һардвриг гемшәж болхий?

Рыночн экономикд орхар бәәхлә коммерцин эклциг дасж авх кергтә. Сәәнәр бәәхәр седхлә, сәәнәр көдлх кергтә, энүг йоста кевәр дасж авх кергтә гиж СССР-ин улсин депутатнрин негдгч Съезд деер экономическ наукин доктор Н. П. Шмелев чикәр келв.

Корр: Бәәрн Советмүдт шидрәс сунһвр болх. Энүнлә ирлцүлж иим сурвр өгх санатав. Района Советин депутат Н. П. Стрельников эврәннь сунһачнрин кергллтдекврмүдиг сулар меднә, дефицитин халхар эднд дөң болж чадх билә гиж зәрмснь келнә.

Стрельников: Амр биш сурвр, болв хәрү өгх кергтә. Зуг мини сунһачнриг дефицитәр би теткен болхла, наадкснь ю санх билә. Тегәд зут эврәннь округин тускар биш, цуг әмтнә тускар ухалх кергтә. Району ахлач болдгтан күн болһниг кергтә тоотар теткхин тускар ухалх зөвтәв.

Күүндвр кесн
В. ПЛУГОВ.

цутхлң болн фермс деер зәвәр олн баһчуд бәәнә. Ташр тингчкәд шин бүрдҗәх өрк-бүлмүдин то жил ирвәс бас өсәд йовна. Эдниг болн нань чигн әмтиг ахр болгин эргц патьрмудар теткхин төлә ю кехлә сән болх? Эн төриг совхоз эврә күчәрн түргәр хаһлж чадшго. Эдл-ахун цуг [illegible] хаһлж болшго. Лимитәр йилһгдҗәх тосхлтын материалмудын кемҗән йир бичкн. Энд-тендәс хәәж авсн тосхлтын материалмудар дала юм кеж болхш.

Эдл-ахун хойрдгч тойгта ферм деер нег үлү икәр патьрмуд дутҗасмн. Нег дәкж ферм деер гражданмудын цутлран болад патьр авх күч-көлсчнрин диг-дараг диглҗәх цагт, улсин тосхлтын туск сән ухан олнд орв. Тер эв-арһар цут әмтн түрүләд негиднь, дарукднь болн наадкстнь тосхдмн. Эн тосхлтд совхоз дөңгән күрглго бәәшго бәәсмн.

Тегәд түрүн гериг механизатор Владимир Мутулович Джалсановд тосхх шиидвр авсмн. Эн бийнь чигн гер тосхж авх бәәсмн. В. М. Джалсанов йирин шулуншудрмг болн көдлхдән дур авгдв, элсн-садһнь болн үүрмүднь дөңгән күргв. Гериг эзн бийнь шунж үүлдв. Хойр сардан әмтн амрлһн угаһар көдлв. Ямаран күнд болсн болвчн ик болн сән гер тосхгдв, яһад гихлә олнд таасгджана. Фермин наадк әмтн чигн эврә гер тосхх санатә бәәнә.

Эдн бәәдг гермүд тосхжахиг гиж Чапаевин нертә совхоз кедү жилин туршарт шалһгдсн болх? Эн төр хаһллһнд ода партийн организац чигн ик оньган өгдг болв. «Бәәрн» программиг бәәдл-жирһлд тохралһнд цуг әмтн орлцлһиг партийн организац күцхәр бәәнә. Ахрар келхд, әмтн белниг күләдгән уурад бийснь шунж үүлддг боллһиг күцх кергт тәвгджана. Эклцнь тәвгдсн бәәнә.

Нидн жилин зураһар совхоз 6 патьр эдлврт орулх бәәсмн. Эдл-ахун болн олна тосхачнр гүжрж көдләд 8 патьр эдлврт орулв. Давсн жил шин бүүрән йөрәсн ништә әмтнә тоод икр үрн һарсн Сергей Бадма-Халгаевич Хазыковин, эдл-ахуд 15 жилин туршарт көдлҗәх ах инженер Алексей Босхомджигүд деер әмтн бәәдг гермүд тосхгдсмн. Гермүд тосхлһнд болн яслһнд мәлчнр бийснь сән дурарн шунж орлцв.

Деер заагдсн объектсәс талдандан дөрвн миңһн дөрвлҗн метр аһута әмтн бәәдг гермүд ясгдв. Үлгүрнь, ах хәәч Кичик Дорджиевич Отыковин хош деер 17 жилин эргцд зогсжах хуучн гер бәәнә. Заасн жилмүдин туршарт гер ясглад уга бәәсмн. Ода ясвр кеснә хөөн күн таньж болшгоһар гер оңдарв. Гериг капитальн ясад, силикатн тоосхар өңглв, отделочн көдлмш кегдв. Эн шинрүлгдсн герт цуг бригад үвлҗәнә.

Совхозин тосхачнр эврә күчн-чидләрн буудя хадһлдг амбариг яҗж авцхав. Эдл-ахус хоорндк ПМК болхла 1000 тонн буудя хадһлдг шин объект тосхв. Эс гиж 172 миңһн арслңга тосхлтын көдлмш кегдв.

Әмтн бәәдг гермүд болн социальн объектс олар эдлврт орулгддг болсна ашт күч-көлсчнр тосхачнриг чигн күндлдг болсна тускар совхозин прораб Роман Бобаевич Бадмаев омгтаһар келв. Кемр урд цагт әмтн тосхачнрин төрәр соньмслго бә-

ах-дү хойрнь, Бадма Балтыков көдлҗәнә. Эдн дөрвүлн ферм деер тосхлтын болн ясврин цуг зүсн көдлмшиг кенә.

Эдл-ахун хойрдгч ферм деер болхла Василий Горяевич Хурмчиевин бригад көдлҗәнә. Эн бригадын хаһьд ах-дү хойр Сергей болн Виктор Джалсановнр, Сергей Наимнов көдлҗәнә. Эдн цуттан сән специалистнр, кергән меддг эрдмчнр. Нинеги бригадын көдлмш йовудта болсн деерән чинртә болна.

Тосхлтын төр хаһллһна туст тиим бәәдл Чапаевин нертә совхозд үчрсн бәәнә. Эн жисәһән чапаевцнр дора орулхар бәәхш. Үлгүрнь, эн жилин негдгч кварталд эдл-ахун тоохачнр хойр патьрта нег гер болн нег салу гер эдлврт орулхар бәәнә.

Совхозд минь одахн күртл хаһлж болшго гиж тоолгджасн патьрин туск төр ода эклән хаһлгджана. Жирһл ясрх гисн иткмж әмтнд эклән оржана. Тегәд әмтнә санань күцтхә гиж дурджанавидн.

В. ДЖЕВИЕВА,
Баһ Дөрвд.

Эн жил чигн медн урһц хураж авхин төлә цугинь кежәнә.

Үлгүрнь, «Рассвет» колхозин механизатормуд, цутхлң мастерскойсин ясврчнр ах инженер Владимир Манджиевич Мучкаевин һардврт хаврин-тәрәгин көдлмшт нинеги белдвр кежәнә. Эдн һазр эд-бол кедг болн тәрәнә техникиг яслһан төгсәҗәнә. Тәрә хадлһна [illegible] дян зүүтә болн малын хотын культурмуд хурадг машид графикәр темдглсән түргәр ясгджана. Үлгүрнь, эдл-ахуд бәәх буудя хурадг 30 комбайнас арвнь белнә зергләд зогсагдж одв.

— Мана района цуг тәрәчнр чигн плугмуд, боронс, культиваторнмуд, сеялкс болн нань чигн зүсн селәнә эдл-ахун машид, тракторнмуд, комбайнмуд яслһан түрги йовудтаһар күцәҗәнә. Үлгүрнь, намр-үвлин кемд цуг бийнь 243 комбайн ясгдх зөвтә. Өдгә цагт болхла 130 трактор ясгдж одв, 70-нь ясгджана.

Х. УРАНОВ.

Темдглсндән күрх

Яшалтинск района «Победа» колхозин һахан фермин күч-көлсчнр давсн жилд гүжрж көдләд темдгтә күцәмжс бәрв. Эдн производствд болн бийстән бәәх эв-арһиг чадмгар олзлж көдлсндән жилин эргцд 5120 һахан кичг авч өскв. Зураһар болхла 4500 кичг авх бәәсмн. Орн-нутгин Хот-хоолын программиг бәәдл-жирһлд тохрахин төлә мах һарһлһиг икдүлх кергтәг эдл-ахун һахачнр сәәнәр меджәнә. Тиим эв-арһ һахан фермин коллективд бәәнә. Терүг күццднь олзллһнур фермин күчиг чадмгар залжахнь һардач Николай Александрович Лалетин. Энүнә седвәрәр олн зүсн кергүүлдврмүд күцәгдв.

Эдл-ахуд һахан кичгүд өсклһәр болн бордлһар өрк-бүлин подряд делгрлт авсн учрар кичгүд икәр кергллгддг болв. Давсн жил авгдсн кичгүдәс ферм деер 1100-нь өсклһнд болн бордлһнд үлдәгдсмн, наадкснь болхла онц әздүдт хулдгдв, колхозин һардврла кесн бооцаһар бордлһнд бас өгдв.

Нидн жил күүкн һахас хәләҗәх һахачнр нег үлү сәәнәр көдлв. Эднә һарин көдлмш күнд болдгиг олн сәәнәр меднә. Тегәд чигн һахачнр гүжрмг күч-көлсәрн туурмж олснь учрта болж һарчана. Фермин коллективин бәрсн күцәмжд һахачнр Валентина Михайловна Иванникован, Татьяна Гавриловна Морозован, Галина Ивановна Чернышован болн нань чигн әмтнә темдгтә тавц бәәнә.

Колхозин һахачнр тавн жилә зуран товчлгч жилд чигн гүжрж көдләд шин өөдән күцәмжс бәрхин төлә нег мөслгч ноолда кежәнә. Темдглсндән күрх эв-арһ фермин коллективд бәәнә.

ЧОЙНГА Сергә.

Һазадын ордудар

•Келн болн политик

ФИНЛЯНДЬД ЯМАРАН КЕЛӘР КЕЛНӘ

Финляндск Республикин президент эн үүлд орхларн кезәд чигн хойр келәр — финск болн шведск келәр андһар өгнә. Эннь ик кезәнәс авн закаһар батлгдсн авъяс. Энд уульнцсин болн учрежденьсин нерд, ресторанд меню болн поликлиникст эмчин рецепт, театр оддг билетмүд болн эд-тавр деер наадг цаасн кезәд чигн хойр келәр бичгднә. Хельсинск телефонн сетин дегтр секхләрн, бас өврж болхмн: цуг цергллтс хошаһад тойгта — финск келәр келдг болн шведск келәр келдг әмтнә төлә. Цуг учрежденьст, туслмж күргдг цуг цергллтст, аптекд, лавкст, альд болв чигн кен чигн күн эврәннь төрскн келәрн — финск эс гиж шведск келәр сурврмуд өгч, терүндән хәрү авч чадхмн.

Финляндьд бәәх финнмүдин болн шведмүдин әдл зөвнь орн-нутгин конституцд 1919 жилд батлгдсмн. Ода, 70 жил давсна хөөн, тернь ямаран хол тоолврта болн сәәнәр ухалсн шиидвр бәәснь медгджәнә.

Хойр келн-әмтнә әдл зөвинь ил бәәдл-жирһлд күцәллһнд 1922 жил батлж авгдсн келнә туск закан ик чинр зүүв. Хөөнь кесг дәкж хүврүлгдәд, немгдәд йовсн эн документ хойр государственн келиг олзллһна диг-дараһинь йилһж өгчәнә. Игәд, үлгүрнь, Финляндин гражданин болһн нам зарһд чигн эврәннь төрскн келәрн күүндж чадхмн, энүнд иим зөв өггджәнә. Цуг закад, парламентин хәләврт правительствин орулж өгчәх цуг сүв-селвгүд бас хойр келәр барт һарна. Государственн үүлд бәәх әмтн әрк биш хойр кел медх зөвтән туск шишлң тогтаврмуд авгдна. Государственн аппаратд ямаран чигн үүлд тәвхәр бәәх күн хойр кел яһж меддгнь йилһж авгдна. Эмчнрт болн фармацевтмүдт, лавкд көдлдг әмтнд, официантмүдт, туслмжин халхин көдләчнрт бас әрк биш хойр кел медх зөвтәт гисн некврт тәвгднә. Финск болн шведск келиг хурлд болн әәрмд бас олзлх зөвтә гисн заавр бәәнә.

Келнә принципәр хойр финск коммун — административн хуваллһна һоллгч хойр һазр бәәнә. Кемр ямаран болв чигн баһ келн-әмтн цуг улсин тооһас нәәмн эс гиж энүнәс невчк үлү процентинь тогтажахла, эс гиж һурвн миңһн күн болхла коммун хойр кел медх зөвтә гиж тоолгдна. Тиигхлә бәәрн йосна органмудт немр даалһвр өггднә. Эннь ямаран даалһврмуд болхв? Үлгүрнь, бәәрн һазрин библиотекд тооһарн баһ келн-әмтнә төлә төрскн келәрнь һарсн кергтә дегтрмүдинь хәәж авч өгх кергтә болжана.

Школмудт бас эн хойр государственн кел әрк биш дасх кергтә болжана, болв сурһульч бийнь шүүж авх зөвтә. Үлгүрнь, кемр сурһульч финск келәр сурдг школд оржахла, альк классас авн английск эс гиж орс кел, альк класст — шведск кел эклж дасхан эн бийнь шүүж авх зөвтә. Ямаран кел дасхар бәәхән эртәснь шүүж авад экләд дасхла, школан төгсәһәд һартлнь энүнә медрлнь сән болх болжана. Финск школмудт английск келиг сурһульчнрин 90 процентнь дасна.

Финляндьд шведск общин эврә политическ партьта, парламентд болн правительствд эднә элчнрнь бас олн. Эднә духовн некврнь бас йир сәәнәр хаңһагдна. Шведск келнә научн учрежденьс бәәнә, культурн гегән-герлин, бурхн-шажна, спортивн организацс бас шведск келәр үүлднә. Шведмүдин бәәдг районд зу һәр музей, профессиональн дөрвн театр бәәнә. Бәәрн издательствст жил болһн шведск келәр 600 шаху нертә дегтрмүд һарна. Шведск келәр һардг газетмүд болн журналмуд бас дала, телевизионн болн радиосоңсхврмуд болна.

Шведск фолькетингин — олна седвәрәр бәәдг парламент гиж тоолж болх органа сегләтр Кристиан Брандтла би күүндүв. Эннь мана орн-нутгт келн-әмтнә хоорнд күчтә гидг цүүгән болжасн цаг билә.

— Танад иим цүүгән болну? — гиж би Кристианас сурув.

— Мана хойр общинә хоорнд төрүц керүл-цүүгән һархш гиж келж болшго, үүрмг йовдлмудар зәрмдән цүүгән һарад чигн одна. Болв ним йовдлмудыг дәкж давтшгон төләд даңгин бүрткәд хәләһәд бәәх кергтә, цуһараднь медүләд, үнәр келәд, күндәд бәәх кергтә. Общинмүд хоорндк хәрлцәнд һардг йовдлмудыг нууһад, мел сәәрүләд келәд бәәхлә сән болшго. Һазаһас хәләхлә төвкнүн-тогтун болж медгдв чигн, общинмүд дотр хурц төрмүд хурад, хоршад бәәхмн болжана.

А. СУРИКОВ,
ТАСС-ин корр.
Хельсинки.

ГДР-т мөшклһн цаарандан бола бәәнә

БЕРЛИН. Э. Хонеккериг бәрәнд авхин төлә энүнә эрүл-мендһь ода ямаран гисн сурврт үлмә уга бәәдг медицинск комиссь даруһас хәрү өгхмн. Иос һартан бәрҗәхән олзлад, байжхин төлә һарһсн олн зүсн хажһр йовдлмудыг шалһж хәләлһәр бәәх парламентск комитетин энд болсн сүүр деер эн тоотын тускар келгдв. АДН агентствин зәңглсәр болхла, СЕПГ-н һардврин урдк члед В. Штоф, Г. Миттаг, Г. Клайбер, В. Кроликовский, Э. Мильке, Х. Тиш бәрәнд бәәх түүрмд комитетин члед одад ирцхәв, теднә бәәх таальнь му биш гиж эдн келв.

Комитетин сүүр деер партин болн государствин урдк һардачнр һарһсн гемән келж өгв. Эврәннь һарһсн гемән меджәнәв, хажһр йовдл һарһсндан гемән суржанав, гиж К. Хагер келв. Энүнә медлд культурин, улсин эрдм-сурһулин, наукин болн эрүл-менд харлһна төрмүд бәәсмн. Литературин болн искусствин үүдәврмүдиг таасլго, уга кехин туск шиидвр авлһнд эн гүсн бийнь зөв өгдг бәәсмн. Темдгтә шүлгч болн дууч В. Бирманиг энүнә өгсн заквраар туурвла харһулсмн. К. Хагер Берлинск университетин кафедрин заведующ номт Р. Хафеманла «зүткснә» хөөн Р. Хафеман партяс, көдлмшәсн һарһгдсмн, ташр әәмшг уга бәәлһнә государственн органмудин халхас гемшәгдж көөгдсмн.

СССР-т оңдаруллһн эклснә хөөн «Советск Союзин туст иләр һарһгдсн хажһр хәләц» урдк партийн һардврин ик гисн эндү бәәсмн, гиж К. Хагер келв.

Улсин палатын урдк президент Х. Зиндермана келсн үгд комитетин члед йир икәр дурго болв. ГДР-ин дотр-дундын бәәдл-жирһлд хүврлт болсн цагла Х. Зиндерман цаг түдл уга Улсин палат хуралһнд харш болсн йовдлын тускар келхләнь энд бәәх әмтн энүнд икәр дурго болв.

Улсин палатын урдк президентин өрк-бүлнь байжснь олн әмнд келж медүлгдв. Энүнә келсәр болхла, Х. Зиндермана өрк-бүл сар болһн ут-тоодан 4,5 миңһн марк жалв авдг бәәсмн, тер бийнь сүл хойр жилин дотр энүнә өрк-бүлин член правительственн магазинәс 200 миңһн маркин эд-тавр хулдж авч. Тер шишлң магазидиг хаахин өмн өргид энүнә өр[illegible]лин член деед үзгин орн нутгудт һарһгдсн өңгтә дөрвн телевизор хулдж авч. Автомашидтән өңгәр бензи келһж авлһн, амрхар Грец болн Болгарь орхларн шишлң самолетмуд олзллһн, кесәәхн һазрмудт одж аңһучллһн — цуг эн тоот энүнд Һирин йовдл бәәсмн.

Номенклатурн көдләчнрин өрк-бүлмүдин төлә гермүд тосхгдсна тускар урдк статс-сегләтр К. Кляйперт тодрхаһар келж өгв. Иим гер тосхлһна сметн үнь 240 миңһн марк болж тусдг бәәж — әздүдин «йирин» гер тосхлһнд һардг мөңгнәс һурвн холван ик болдг бәәж.

(ТАСС).

Телетайп зәңглҗәнә

БЕРЛИН. ГДР-ин хотл балһснд Александрплатцд Улан ратушин болн телевизионн башнин тосхлтсин хажудк гермүдин эрсмүд болн витринмүд деер нарн өдр сөөһәр хар ширәр нацистск дуудврмуд болн кирс зурж, гиж АДН агентств зәңглв. ГДР-ин хотл балһсн уголовн полиц журналистнрт зәңглсәр, балһсна олн зүсн районодт олна диг-дара эвдсн нань чигн йовдлмуд болв. Цуг эн йовдлмуд шалһж хәләгджәнә.

ДЕЛИ. Тавн хамрха школ, эвдрсн кесг правительственн учрежденьс болн госпитальмуд — индийск Джамму болн Кашмир штатын балһсдт болн поселкудт болсн харһлтсин ашнь эн. Эн харһлтсиг Пакистанд дасхгдсн террористнр кев гиж ЮНИ агентств зәңглҗәнә. Кашмирск экстремистнрин болн полицин хоорнд кесг дәкж болсн халданд нег күн әмнәсн хаһцв, төвкнүн бәәсн әмтн дундас дөрвн күн шавтв.

ЛОНДОН. Пиив хулддг кафед хойр бомб хаһрулв гиж гемшәгдәд 1975 жилд насни туршарт түүрмд сууллһгдсн «бирмингемск зурһан күн» гем эс һарһснь ода улмулмар медгдәд йовна. [illegible] зарһ болсна хөөн жил давхла Скотланд Ярдын белдсн нуувчин докладт полицин бәрсн ирландск республиканск әәрмин нег член 1976 жилд терүнәс сурлһ авхд Бирмингемд тер террористическ йовдлмуд һарһсн лавта һурвн күүнә неринь келж өглә гиж келгджәнә.

(ТАСС).

Буджала Егор

Кирсан

Кирсан эндр зурһата.
Космонавт болх күслтә.
Кирсанд өөнләнь эцкнь
«Конструктор» наад
белглв.

Кирсан бүркәһинь секәд
Үүрмг әңгсинь харна.
Кирсн тоотан авад,
Урлад ракет тосхна.

Эв-эвәрнь тәвәд,
Эцкнь көвүндән заана.
«Медрл күрчәхш» —
гиһәд
Медүләд Кирсандан
келнә.

Шин портфель,
тетрадьмүд,
Шин пенал, дегтрмүд,
Шин костюм, киилгүд
Школд орхднь белднә...

Сентябрин нег шинлә,
Сәәхн байрта өдрлә
Эк эцк хойрнь
Энүг школд күргх.

Күнкиж хонх жиңнхлә
Кирсан класседан орх,
Космонавт болх күслән
Күцәхәр сурһуль дасх.

Нохан кичг

Наһцх Эрднән хашад,
Наһцх Эрднин хашад
Нохаа кичг бәәнә,
Бичкн, өкәр, хурдн,

Нохан кичг бас,
Нохан кичг бас
Нарниг санж һуңшна.

Нарни пистулан мартв,
Нарчи кинойһан мартв,
Нам хотан мартна,
Нохан кичгән теврнә,
Наһцх Эрднәсн эрнә,
Наһцх Эрднәсн сурна:

— Нанд эн кичгән,
Наһцх, белглтн, —
гинә. —
Наһцх эн кичгән
Нанд белглтн, — гинә,
Наһцхнь зеегән тевчв,
Нарчид кичгән белглв.

Миисин кичг

Миисин кичг
Манад бәәнә
Наадхар седәд
Намаг хәәнә.

Садикәс ирхләм
Суняж тосна,
Күләсән медүлж
Көлим шөргәнә.

Бор, бичкн.
Басл көркхн.
Зөргт — нертә,
Заһснд дурта.

Цаасна тасрха
Утцнд боонав.
Ценгл һарһж
Урлднь күргнәв.

Бәрхәр һәрәднә,
Бәрж чадхш,

Хальмг улсин урн үгд ахр туульс олн. Терүг олзлж, класстан наадд үзүлж болхмн. Келән сәәнәр даслһнд тернь тусан күрһсн деерән, сул цаган чигн тустаһар давулж болхмн. Эндр «Заһсч» гидг тууляр бичсн пьес бичкн умшачнрин оньгт өгчәнәвидн.

ЗАҺСЧ

ОРЛЦХ ДҮРМҮДНЬ: заһсч, заһсчин гергн, гелң.

Заһсч: — Гергн, наар, цөөкн заһс бәрж авув.

Гергнь: — Сән болхгов. Гелңгиг дуудад, заһсар тоохмн.

Заһсч: — Не, чи эн заһсан шар. Би гелңгүр одад, дахулад авад ирнәв.

(Гергнь шарсн заһсиг авч ирәд ширә деер тәвнә).

Гергн: — Яһсн әмтәхн заһсмби. Негинь амснав. М-м... Дегд сән болж. (Амсад бәәж нег ик заһсиг идчкнә). Тесж болжахш, һәкәд негинь иднәв. (Идчкнә). Ода негхн заһс юн гиж үлдәхүв. Нам негиг өгхлә, гелң өөлх. Эврән идчкәд медсүв. (Үлдсинь идчкнә).

(Сценә нег хажуһаснь заһсч гелң хойр һарч ирнә).

Залу: — Ик-ик заһс бәрж авад, таниг тоохар седжәнәв.

Гелң: — Чик-чик. Би заһснд дуртав.

Залу: — Деегшән һарад суутн. Ода мини эмгн шарсн заһс авч ирх. (Бийнь хооран һарад сууһад, утхан бүлүдәд сууна).

Гергн (орж ирәд): Мендвт, багш.

Гелң: Бәәнә.

Гергн (гелңгүр өөрдәд, шимлдәд): Мана күн таниг мекләд, заһс идтн гиж дуудла, хойр чикитн тәәрч авхар утхан бүлүдҗәнә.

Гелң: Акад юм келжәхмчи! Әрлһ, тиим юмн бәәсн уга.

Гергн: — Үнәр. Хәләхнтн тер бәәдлинь. (Залу тер саамд утхиннь ир бәрж үзәд, гелң тал хәләнә).

Залу: — Суутн, багш, суутн. Бичә адһтн.

Гергн: — Соңсжанта? Бичә адһтн гинә.

Гелң: (хооран хәләжәһәд): — Энчн үнәр келжәх бәәдлтә. Заһс идх күүнд хурц утх юн кергтәв. Чи, гергн, юн гивчи?

Гергн: Хойр чикитн тәәрч авхар бәәнә.

Гелң: — Хойраһинь биш, негинь чигн өгшгов!

Гергн: — Чик келжәнәт, бичә өгтн.

Гелң: (һарад зулжаһад): Негинь чигн өгшгов!!!

Залу: — Одак, багш яһад гүүж одвн?

Гергн: (ааһан бултулад): — Нег чигн заһс танд өгшгов гиһәд, ааһта заһсиг авад зулж одв.

Залу (альхан делгәд, алң болад): — Акад, юмби?

Көшг хаагдна.

Ахдан би дуртав,
Ардаснь дахад йовнав.
Өөрнь сууһад күүнднәв,
Өдрин дуусн мөшкнәв.

Нанд тууль келж өгнә.
Наадхла намаг дахулна.
Садикд бийим күргнә.

Саатулад асхнд унтулна.

А. Гавдылован цоксн зург.

Бичкдүд келҗәнә

Гилән, дөңтә (һуужм-

Эльдшә Эрднь

Эгч дү хойр

●Эрүл-чик авгбәрцин төлә

Тадн чигн чадхт

Зәв эс өглһнә болн нань чигн некврлшоодврин кергүүлдврәр ямаран чигн му авъясас әмнүлк болшго. Нег үлү әркдлһнәс. Тегәд чигн Юстинск РОВД-н көдләчнр, әркәс сергәлһнә герин начальник В. Чимидов болн эн учреждения профилактикин кабинетин һардач А. Леджинов районд бәәсн бәәдлиг шинжләд, эврәннь көдлмшин талдан эв-арһ хәәв.

Районд болхла бәәдл үннән ик сән биш билә. Үлгүрнь, давсн жилин ашмудар Юстинск районд согту бәәдлд үүл татлһна йовдлмуд өсв. Иигәд, арвн нег сарин туршарт эн үзмж 73,9 процентд өсв. Олн әмтн икәр хурдг ормд согтуһар ирснәннь төләдән даавртә харһсн әмтнә то 13 процентд өсв. Әркәс сергәлһнә герт орулсн әмтнә то 1,5 холванд икдв.

Тегәд чигн әркд оржах әмтнә то жил ирвәс өсәд бәәхин тускар эн то-дигмүд герчлҗәнә. Района әмч-наркологчин көдлмшин кемжән чигн цаг ирвәс өсәд йовла. Яһад гихлә, әркнчнр һанцхн района цутхлнд биш, болв селәдт чигн бәәнәлм. Болв күн болһниг әмнх арһ ода деерән уга болжана.

Тегәд чигн РОВД-н көдләчнр талдан улм олз-орута эв-арһ хәәхәр шунв. Хәәвр оньдин күцәмжтә болдгиг мадниг бәәдл-жирһлин дамшлт сурһна. Тегәд эдн психотерапийин сеанс кеһәд, әркнчнриг әмнүллһнә эв-арһ олзлхар шиидв. Тиим кевәр эдн Феодосия балһснла телефонһар залһлда бәрәд, нөкцлтән эклв. Эн балһснд «Эрүл-менд» гидг кооператив бәәнә. Нертә әмч А. Р. Довженко ухалж һарһсн кодирования эв-арһиг кооперативин әмчнр йилһән сәәнәр меднә гиж темдглх кергтә. Хальмгур ирх зөвән әмчнр психотерапевтнр өгв. Психотерапевтическ эв-арһар әркдлһнәс әмнүллһн елгә цагт икәр тархагдсн бәәнә. Энүнә деңгәр әмтн түргәр әмнүлгднә. Дәкәд болхла хөөнь ямаран чигн гем-шалтг үүрхш.

Әмнлһн зуг күүнә зөв өгснә ул деер кегднә. Күн бийән хортә гемәс сулдх ик седклтә болх зөвтә. Зуг тиим кевәр сән аштаһар энүг эм-

●Оньг некҗәх төр

«Бәәрн радио зәңглҗәнә...»

Тиим үгмүдиг өрүн болһн 6 час 15 минутла мана цуг районт соңсна. Өрүн өрлә көдлмштән һарч йовдг әмтн района сүл зәңгсиг медж авна. Наадкснь болхла дулан орндан унтад кевтнә. Тегәд бәәрн радион соньн соңсхврмүдыг эдн чиңнхш. Тиим кевәр эн соңсхвриг белдсн радиобүрдәһәчин чиньртә көдлмш цугтаднь медгдхш. Делан хөвт хойр эс гиж һурв дәкж эврәннь шин соңсхвран белдхин төлә эн кесг материалмуд цуглулна. Бәәрн әмтиг әрк биш соньмсулх то-дигмүд тенд бәәдг чигн болх. Болв унтдг күн юуһар соньмсхмб?

Тегәд чигн радиобүрдәһәчнр невчк оратад соңсхвран кехәр седлә. Болв энүнә төлә залһлдана заллтла болн нань чигн организацсла кесг төрмүдиг зүүцүлх кергтә болжана. Целинн района тиим сурариг партин района комитет тәвлә. Болв кергиг күцц кевәр эн шинжлсн уга. Яшкульск района комитет болхла района Советлә хамдан эн төриг невчк тодрхаһар хаһлж чадв. Энүнә тускар нанд партин райкомин секретарь Э. У. Каркаев зәңгллә. Бәәрн радион соңсхвриг эдн 13.45 часас авн 14 час күртл кехәр зуралжана. Хамцу шиидвр эн төрәр батлгдв. Ода эдн республикин телеүзгдләр болн радиозәңглһәр бәәх Государственн комитетәс хәрүһән күләжәнә. Эднә кергт бүтх гиж тоолжанав. Тиигхлә талдан район чигн эднәс үлгүр авч чаджана. Ода деерән болхла кергт хуучн кевәрн бәәһә.

Радиобүрдәһәчин көдлмшин тускар невчк келсүв. Урднь темдглсәр соңсхвр 6.15 часла эклнә. Района залһлдана узелын көдләч магнитофонд бичсн соңсхвриг эфирт һарһна. Болв зәрм районт болхла соңсхвран 15 минутд һарһхин төлә радиобүрдәәч эврән залһлдана узел тал йовх зөвтә. Мел тиим көдлмшиг Каспийск района радиобүрдәәч З. Б.-Х. Маштыкова күцәнә. Балһсна нег захас талдан захур эн өр цәәжәтл босад, арвн тавн минутын соңсхвриг эфирт өгхин төлә һарх зөвтә болна. Болв магнитофониг көдлүлхд юн бәәнә? Талдан узелмүдт эн көдлмшиг дежурн көдләчнр кенә. Каспийск болн Юстинск районт болхла яһад эн амр юмн күнд болжахмб? Эн төрмүдт партин райкомс болн районы Советмүдин күцәгч комитетмүд оньган өгх зөвтә гиж санҗдна.

Пириндән радиобүрдәһәчин болн дежурн көдләчин нөкцлтиг шишлң боодана ул деер тогтах кергтә гисн селвгиг радиобүрдәһәчнр эврән орулв. Эн боодланд райком чи-

ник П. Д. Бадмаевд келләвидн. Болв керг ормасн көндрҗәхш».

Юунас келтә тиим йовдл һарчахмб? Района узелд цуг техник хуучрсн бәәнә, кабель күртжәхш гисн учр-утхиг узелын начальник әмтнлә болдг күүндврмүдт заана. Энд залһлдана аппаратуриг углж тәвжәтл мергжлтә специалистнр уга билә. Тегәд һазадын аппаратур болс_бүтсәрнь тәвгдлә. Эвдрлт һархла кен болв чигн тер аппаратурт орж ясвр кедг билә. Тиим кевәр тернь удан торсн уга. Ода энүг тасрхан угаһар ясад бәәнә. Шин аппаратур нааран 13-ч тавн җилә зурад ирхмн гиж узелын көдләчнрт келв. Тиим кевәр Троицк селәнә 9 миңһн күн бәәрн радиог соңсхла, наадкснь района шин зәңгсиг, хаһлжах төрмүдиг медҗәхш болжана.

Совхозмудын бәәрн радиоузелмүд чигн йоста олз-орутаһар көдлҗәхш. Байрин хүрг келә болхин, ямаран укр геедрснә тускар зәңглхин төлә эн радио хая-хая олзлгдна. Үрглҗдән болхла совхозмудын радио тагчг бәәнә. Үлгүрнь, Целинн района эдл-ахусиг авад хәләй. «Западный», «Страна Советов», «Ленинский», «Вознесеновский» совхозмудт бәәрн радио бәәнә. Болв зуг «Ленинский» болн «Вознесеновский» совхозмудын радио байрин өдрмүдт соңсж болхмн. Наадкснь болхла мел тагчг бәәнә.

Төрскн келән делгрүллһнд, совхозин шин зәңгс тархалһнд, экономическ болн социальн төрмүд тәвлһнд, политическ йовдлмудыг цәәлһлһнд эн ямаран ик дөң болх билә. Тер соңсхвриг кех әмтн чигн цөн биш гиж тоолжанав. Школд төрскн келчә багшнр көдлҗәнә, совхозд экономистнр бәәнә. Эдниг дөң болтн гиж сурхла, эдн эрк биш зөвшәрх гиж санглжана. Ода деерән эн кергт партин райкомин чигн, райсоветин чигн, совхозин һардврин чигн халхас оньг гарүц өгтджәхш. Бәәсәрн бәәтхә гиж эдн тоолжах бәәдлтә. Болв мана эркн төрмүдиг талдан күн холас иржкүцәшго.

Совхозмудт бәәтхә, района радиоһар чигн төрскн келнд нерәдсн соңсхвриг хатярар соңсж болхмн. Эндр өдр болхла төрскн келиг дасхлһна, терүнә төрмүдиг босхлһна керг политическ хамгин чиңнртә төрмүдин негнь болжәна. Энүг медхго эс гиж медхәр седхго әмтн политическ үүлдврәс хооран һарх зөвтә гиж санглжана. Эн кергиг дигтә-даратаһар күцәдг әмтнд орм өгтхә.

Совхозмудт, школмудт радиосоңсхвриг тасрхан угаһар бүрдәхин төлә даавртә шаш-

Шин костюм, киилгуд
Школд орхднь белднә...

Сентябрин нег шинлә,
Сәәхн, байрта өдрлә
Эк эцк хойрнь
Энүг школд күргх.

Күнкнж хонх жиннхлә
Кирсән классдан орх,
Космонавт болх күслән
Күцәхәр сурһуль дасх.

Нохан кичг

Наһцх Эрднян хашад,
Наһцх Эрднин хашад
Нохан кичг бәәнә.
Бичкн, өкәр, хурдн,
Булһн жөөлн, альвн
Басл сәәхн кичг.

Наһцх Эрднюр Нарни,
Наһцх Эрднюр Нарни
Нохан кичглә наадхар
Нег бичкн зуур,
Нег бичкн зуур,
Наадхар оньдин ирнә.

Хоюрн аштнь эдн,
Хоюрн аштнь эдн
Хаһшго иньгүд болна.
Нарни уга болхла,
Нарниг удан йовхла,
Нохан кичг уульна.

Нохан кичгән цадхж
Нарни үсәр асрна.
Дарунь болзган мартж
Дөгж хоюрн наадна.
Асхн деернь бууна,
Арһ уга саллдна.
Зүүднлән, өр цәәтл,
Зүүдндән, өр цәәтл
Нарни үүрән үзнә.

Намаг хәәнә.

Садикәс ирхләм
Суняж тосна,
Күләсән медүлж
Көлим шөргәнә.

Бор, бичкн.
Басл көркхн.
Зәргт — нертә,
Заһснд дурта.

Цаасна тасрха
Утинд боонав.
Ценгт һарһж
Урлднь күргнәв.

Бәрхәр һәрәднә,
Бәрж чадхш,
Өөрдхинь күләнә,
Ормдан тагчгрна.

Басл альвн
Бичкн Зәргт.
Мини иньг —
Минисин кичг.

Мөсн деер

Ценко мөсн деегәр
Церн конькиһәр тошна,
Цевр аһар кииләд
Цаган мартж наадна.

Гильгр мөснә нурһнд
Гольшг зургуд зурна.
Дуһрад, эргәд, бииләд,
Дуулад тошад одна.

Булрхан, көшхән мартад
Бахан Церн ханһана,
Седклнь нааднас удад
Сурһулян дасхинь
сергәнә.

Ахдан би дуртав,
Ардаснь дахад йовнав.
Өөрнь сууһад күүнднәв,
Өдрин дуусн мөшкнәв.

Нанд тууль келж өгнә.
Наадхла намаг дахулна.
Садикд бийим күргнә.

Саатулад асхнд унтулна.

А. Гавдылован цоксн зург.

Бичкдүд келҗәнә

Гилән, дөнтә (һуужмлмудан дахулсн така үзчкәд)· Ээж, хәлә, мана така кичклчкиж!

***

— Хойриг хойр холвхла, кеду болх? — гиж аавнь ач көвүнәсн сурв.

— Дөрвн, — гиж тавта Мингъян хәрү өгв.

— Чик, мә чамд дөрвн кампадь.

— Мууха юмб, тавн гихмн бәәж, тиигхлә чи нанд тавн кампадь өгх биләч, — гиж Мингъян харм төрнә.

***

Делгр: Хәлә, мини гер шүдм урһж одв. Чини шүдн кезә урһхмб?

Байрта: — Асхндан Кашпировскиг телевизорар хәләнәв. Шүдм дарунь урһж одх.

Эльдшә Эрднь

Эгч дү хойр

Банкта варень
Балв тусж.
Холодильникин хажуд
Харлад цацгдж.

Саглр — эгчнь
Санжиг харлна.
Отхн дүүһәсч
Эн сурна:

— Кел, Санж,
Кен хамхлж?
Саглрин өмнәс
Санж гөрднә:
— Эңчн... эңчн
Эврән хамхрла.

Һацсн Саглр
Һарән өргнә:
— Чикднь кел —
Чи хамхлвч?

Уласч Санж
Улм гөрднә.
— Уга — бишв,

Үнәр... — гинә.

Саглр номһнар
Санжд келнә:
— Үнәрнь келхләчнь,
Уурлшгов, — болна.

Саглр талан
Санж хәләнә:
— Үнәрий? — гиж
Үүмж сурна.

— Э, — гиж
Эгчнь иткүлнә.
Дүнь маһдлж
Дорән нүүхлнә.

— Кел! — гиж
Күүкн давна.
Хойр һаран
Хооран кенә.

Санж гүүнәр
Саналдж келнә:
— Аакин варень
Әвр әмтәхн.

эдн Феодосия балһсила телефоһар залһлда бәрәд, нөкцлтән эклв. Эн балһснд «Эрүл-менд» гидг кооператив бәәнә. Нертә эмч А. Р. Довженко ухалж һарһсн кодированя эв-арһиг кооперативин эмчнр йилһән сәәнәр медиә гиж темдглх кергтә. Хальмгур ирх зөвән эмчнр-психотерапевтнр өгв. Психотерапевтическ эв-арһар әркдлһнәс эмнүллһн өдгә цагт икәр тархагдсн бәәнә. Энүнә деер эмн түргәр эмнүлгднә. Дәкәд болхла хөөнь ямаран чигн гем-шалтг учрхш.

Эмнлһн зуг күүнә зөв өгснә ул деер кегднә. Күн бийән хорта гемәс сулдх ик седклтә болх зөвтә. Зуг тиим кевәр сән аштаһар энүг эмнүлж болҗана.

Эмчнриг Цаһан Амнд ирхин өмн әркәс серглһнә герин көдләчнр бүрдәмжин ик көдлмш кев. Үлгүрнь, шин эв-арһин тускар района бәәрт тодрхаһар келгдлә. Әркиг икәр уудг эмтилә, теднә элгн-садила цәәлһврин көдлмш кегдв. Күч-көлсч коллективст чигн эн тәрәр күүндврмүд болв. Энүнә ашт 300 шаху күн бийән бичүлв. Эдн цугтан района цутхлңгас чигн, совхозмудас чигн ирсн билә. Терүнлә дегц күч-көлсч зәрм коллективс теднә көдләчнрин төлә мөңгинь өгв. Тер мет эдн эврәннь көдлмшчнрән көдлмшәс сулдхв.

Эмнүллһн 1989 жилин бар сарин 11-с авн 14 күртл болла. Феодосияс ирсн эмчнр-психотерапевтнр С. П. Милютина болн В. В. Бронцин әрк уулһнәс, тәмк татлһнас болн нань чигн гем-шалтгас эмнлһнә сеанс бүрдәв. Юстинцрәс талдан нааран Элстәс болн хам-хоша бәәх Астраханск облатяс эмтн ирв.

Тиим дамшлтыг эврәнь районд Каспийск РОВД-н көдләчнр олзлв. Харьковас ирсн эмч В. А. Голобурда 600 күүг кодировать кев.

Элстд бәәдг «Диалог» кооператив эн халхар бас түрүн ишкдлмүдән кежәнә. Әркдлһнәс эмнүллһнә сеансиг энд 60 күн давж һарв. Кооперативд ленинградск номт Г. А. Шичкон эв-арһиг олзлжана. 10.15 өдрин туршарт зурһан занять кенә. Эн кергүүлдвр болн сән дамшлт республикин талдан районд чигн олзлгдх гиж сангджана. Энүнә төлә зуг седвәр болн үүлдх бат седкл кергтә.

Эн эв-арһин чилчәр әркдлһнлә ноолдлһнд му биш ашмуд бәрж болхмн гиж сангджана. Әмтнә сән седклиг, медицинск көдләчнрин дөңгиг бидн цуг кемжәтәһәр олзлх зөвтәвидн. Зуг тиим кевәр күцәмж бәрж болҗана.

М. МАМОНОВ,
Хальмг АССР-ин МВД-н олна диг-дара харлһна әңгин инспектор.

района радиобүрдәһәч З. Б.-Х. Маштыкова күүнә. Балһсна нег захас талдан захур эн өр цәәжтл босад, арвн тавн минутын соңсхвриг эфирт өгхин төлә нарх зөвтә болна. Болв магнитофониг көдлүлхд юн бәәнә? Талдан узелмүдт эн көдлмшиг дежурн көдләчнр кенәлм. Каспийск болн Юстинск районд болхла яһад эн амр юмн күнд болҗахмб? Эн тәрмүдт партин райкомс болн районы Советмүдин күцәч комитетмүд оньган өгх зөвтә гиж сангдна.

Нириидән радиобүрдәһәчин болн дежурн көдләчин нөкцлтиг шишлң боовцана ул деер тогтах кергтә гисн селвгиг радиобүрдәһәчнр эврән орулв. Эн боовцанд райком чигн, райисполком чигн һаран тәвх зөвтә. Тиим кевәр бәәрн радион соңсхвриг бүрдәлһнә кергин даавринь холванд өсх. Ода болхла цугинь дежурн көдләчин үлмәд бәәнә. Дурнь күрхлә эн района радион соңсхвриг эфирт һарһх. Дурго болхла тер соңсхвриг бүкл района әмтн соңсшго. Тиим йовдлмуд районд зәрмдән һарна. Иим бәәдлиг болхла наараднь теңж болшго. Района цутхлңгин әдл-ахусин бәәрн әмтн эврәннь радиоһан әрк биш соңсх зөвтә.

Чик ашлвр. Зуг зәрм районы әдл-ахуст эврәннь радиоһан соңсхш. Мана Целинн районд тиим бәәдл кесгәс нааран уурулгджахш, — гиж района газетин көдләч, урднь радиобүрдәһәч болж көдлҗәсн С. А. Бадмаева келв. — Энүнә тускар бидн района залһлдана узелын начальник кергт партин райкомин чигн, райисполкомин чигн, совхозин һардврин чигн халхас оньг тәрүц өгдҗахш. Бәәсәри бәәтхә гиж эдн тоолҗах бәәдлтә. Болв мана эрин тәрмүдиг талдан күн холас ирж кувашго.

Совхозмудт бәәтхә, района радиоһар чигн тәрсин челмд нерадсн соңсхвриг хатярар соңсж болхмн. Эндр өдр болхла тәрсин келиг дасхлһнә, терүнә тәрмүдиг босхлһна керг политическ хамгин чинртә тәрмүдин негнь болҗана. Энүг медәд седкго әмтн политическ үүлдврәс хоорад һарх зөвтә гиж сангджана. Эн кергиг диг-даратаһар күцәдк әмтид орм өгтхә.

Совхозмудт, школмудт радиосоңсхвриг тасрхан угаһар бүрдәхин төлә даавртә шинлн ку олж авх кергтә. Зуг тиим кевәр радиосоңсхвриг районд сәәнәр бүрдәж болхмн. Тер мет радиобүрдәһәчнр Хальмг Гостелерадион ханьд орхар седжәлә. Тиигхлә әдниг техникәр, оборудованяр теткһнә керг нег ик ясрх билә. Ода болхла эн халхар бәәдл бас күнд болҗана.

Тегәд ода мана республикин районд радиобүрдәлһнә бәәдл ямаран болҗахиг талдан меджәнәт. Эн кергт районы республикин чигн даавртә органмуд кергтә оньган өгх гиж тоолжанавидн. Районд тогтсн бәәдл эн халхар нег-негнәсн ик йилһрҗәнә. Тегәд кергтә оньгиг эн тәр олх гиж нәәлҗанавидн.

Г. ТЮРБЕЕВ,
мана корр.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ

Әрәсән үрн—Дорд үзгин шүлгч

«Әрәсән үрн — Дорд үзгин шүлгч» гисн нертә дегтрмүдин һәәхүл Белгородт секгдв. Бичәч болн зууч, эн һәәрт һарсн В. Я. Ерошенкон 100 жилин өөнд эн һәәхүл нерәдгджәнә. Мана орн-нутгт ода цагт энүг әмтн меддго болх. Японьд болн Китдт болхла энүнә үүдәврмүдиг, йирин энүнә үүлдвриг йир сәәнәр меднә.

Эн күүнә хөв-жирһлднь күн өврхмн. Василий Ерошенко 1890 жил Обуховка гидг селәнд, Старый Оскола хол биш, төрсмн. Гемнәннь хөөн, дөрвтәдн нүднә харань му болад, дәкж юм үзгән уурв. Көвүг нүдн харан уга бичкдүдиг сурһдг школд Москвад өгв, хөөннь Лондонд английск келән дасв. Тиигхдән Василий Ерошенко эсперанто келәр соньмсад, экләд дасв, нигәд бәәж Японьд ирв: токиийск университетд эсперанто кел дасхдг болв.

Сәәхн у седклтә күн В. Ерошенко һәәр деер бәәх әмтн цүһәрн ах-дүүһинәр бәәх зөвтә, тиим цаг әрк биш ирх гиж сандг бәәсмн, терүгәр күсл кеҗәсмн. Олн жил Японьд бәәһәд японск келәр йир сәәнәр дасч авв, эн келәр эврәннь үүдәврмүдин ик зууһинь бичв. Һоллгчдан эннь японск улсин фольклорар бичгдсн үүдәврмүд. Орс бичәчнр-демократмудын сән гисн үүдәврмүдиг японск келнд орчулсмн. Зуучлхдан дурта, һәәр эргәд йовад, делкә медхдән дурта В. Ерошенко Китдт ирв, алдр китайск бичәч Лу Синьла таньлдад үүрлж йовсмн. Лу Синь Ерошенкон туульсиг эврәннь келнд орчулад, Пекинд бәрлж һарһсмн, эн дегтрт бийнь нүр үг бичсмн.

Орс зууч 1952 жил һарсн селәндән, Обуховкд, өңгрв. Энд селәнә үкәрт энүг эршав. Василий Ерошенкон үүдәврмүдиг Дорд үзгин орн-нутгудт сәәнәр меднә. Мана орн-нутгт болхла шинжлачнр йостаһар эн үүдәврмүдәрнь соньмсх гиж күләх кергтә. 1962 жил Белгородт һарсн «Һәрдин зүркн» гидг түрүн болн ода деерән һанцхн дегтрт бичәчин цуг үүдәврмүдин бичкәхн хүвнь орсмн.

Л. КОНОРЕВ,
ТАСС-ин корр.

Белгород.

Спортивн таавр

05 ТИРАЖИН ПРОГРАММ
ШАЙБТА ХОККЕЙӘР НХЛ-ын ЧЕМПИОНАТ

(Лу сарин 2—4)

Лу сарин 2 (басн өдр)
1. «Детройт Ред Уингз» — «Торонто Мэйпл Лифс»
2. «Виннипег Джетс» — «Ванкувер Кэнакс»

Лу сарин 3 (бембә өдр)
3. «Монреаль канадиенс» — «Буффало Сейбрз»
4. «Филадельфия Флайерз» — «Миннесота Норт Старз»
5. «Сент-Луис Блюз» — «Детройт Ред Уингз»
6. «Лос-Анджелес Кингз» — «Калгари Флэймз»

ФУТБОЛАР ИТАЛИН ЧЕМПИОНАТ
Лу сарин 4 (нарн өдр)
7. «Генуя» (Генуя) — «Болонья» (Болонья)
8. «Лацио» (Рим) — «Верона» (Верона)
9. «Бари» (Бари) — «Ювентус» (Турин)
10. «Удинезе» (Удине) — «Лечче» (Лечче)
11. «Фиорентина» (Флоренция) — «Милан» (Милан)
12. «Чезена» (Чезена) — «Рома» (Рим)
13. «Аталанта» (Бергамо) — «Сампдория» (Генуя)

ОНЬГТАН АВТН: НХЛ-ын чемпионатд түрүләд площадкд әәдл заагдмн, эн харһлтсин ашмуд терүнә күцц ашар йилһгдхмн.

(ТАСС).

Телехәргд

ТУУЛА САРИН 17, ҮЛМҖ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — «Дубровский». 2, 3-ч сериис. 10.45 — «Һазр деер бичкдүд юуна тускар дуулна». 11.45 — Мультфильм. 11.55 — «Солн». 12.30 — Цаг. 15.30 — «Илв һарһдг арен». 16.20 — Док. фильмс. 16.50 — «Магийлә» харһлһн. Телеочерк. 17.25 — Бичкдүдин нег час. 18.25 — Коллаж. 18.30 — Цаг. 19.00 — Девшлт. Зәңгс. Зар. 19.30 — Мультфильм. 19.50 — «Дубровский». 2-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.30 — Актуальн интервью. 21.40 — «Күн болн закан». 22.55 — «Киитн, киитн». Эстрадн программ.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Информатикин болн тооллһна техникин ул. 9.05, 10.05 — Немш келн. 10.35, 11.35 — Общий биологий. 10-ч класс. 11.05 — «Чивж одсн балһсна нуувч». Научн-популярн фильм. 12.05 — «Хуучн шин жил». Худ. фильм, 2-ч серий. 13.10 — Док. фильм. 13.30 — «Благочестивая Марта». Худ. фильм, 2-ч серий. 14.40 — Фильм-концерт. 19.30 — Баскетбол. «Босна» (Югославь) — ЦСКА. Завсртнь — 20.10 — Бичкдүд, тәвшүн нөөртән орти! 21.00 — Концерт. 21.10 — Док. фильм. 21.30 — А. П. Чеховин зокъялмудар тәвсн фильмс. «Мини жирһл». 1-ч серий.

Бәәрн программ: 9.35 — «Булг» — «Родничок». Хальмг кел дасжах бичкдүдин төлә сурһулин программ. (Хальмг келәр). 17.00 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.10 — Зар. 17.20 — Республикин өдр. (Орс келәр). 17.30 — «Улсин цецн бүлгин зеерәс». «Нарн» гидг ансамбль. (Хальмг келәр). 18.05 — Таднә төлә бүрдәсн харһлт. «Лико-Радуга» советск фирмин захач К. Н. Илюмжиновла харһлһн. 18.20 — «Актуальн интервью». КПСС-ин таңһчин комитетин негдгч сегләтр В. А. Захаров келҗәнә.

«КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР. ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»

МАНА ХАЙГ: 358000 ХАЛЬМГ АССР, ӘЛСТ БАЛЬСН ГЕЛЕФОД редакторин — 5-25-33, приемна — 5-64-41 редакторин дарукснн — 5-56-37 5-62-45 даавртa сеглэтрин — 5-64-80, эңгүдин: партийн тәрмүдин ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР болн пропагандын — 5-54-93, селәнә әдл-ахун — 5-63-13, 5-57-35 промышленнь — 5-56-15, советск тосхлтын — 5-62-34, литературин болн искусствин — 5-79-76 секретариатын — 5-54-07 бичгүдин — 5-54-09 орчуллһн — 5-58-03 зәңглһнә — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60, машбюрон — 5-57-30, корректорск — 5-24-02, корпунктс: Каспийскд — 9-21-16, Баһ-Дөрвдт — 9-11-04 Цаһан Амнд — 9-17-81

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАҢЬЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К — 00015.

Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245.

Заказ 98.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил әклҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Туула
сарин
18
Пүрвә өдр
№ 12. (11025).
Үннь 3 деншг.

●Эндрк өдрин төр

Һоллгч оньг некҗәхнь— социальн некврмүд

— Каспийск района экономик йир күнд бәәдлд бәәнә, терүг бачм кевәр эдгәх кергтә, болв цуг төрмүдиг чик кевәр үилҗ, йоснднь хаһлҗ болх арһ хәәх кергтә, — гиҗ давсн җилин ашмудыг диглллһнә болн урһҗах җилин социальн-экономическ делгрлтин зура батлҗ авлһна төрмүдт нерәдгдсн улсин депутатнрин района Советин сессь деер партин района комитетин негдгч сегләтр А. С. Бадмахалгаев темдглсмн.

Эн районд әмтиг хот-хоолар, улсин эдлврин эд-таврар теткллһн, әмтн бәәдг гермүд тосхлһн, хаалһс яслһн, бәәцин таал ясруллһн, улсин эрдм-сурһулин, эрүл-менд харлһна, культурин делгрлт өдгә цагт хамгин ик оньг некҗәх социальн төрмүд болв.

Нидн җил кесг үзмҗсәр района күч-көлсчнр государственн даалһврмудан күцәсн уга. Үлгүрнь, селәнә эдл-ахун эдл-үүш кеҗ һарһлһар ик хоцрлт учрв. Үс сааҗ авлһна зура күцәлһнд 250 тонн продукц дутв. Бодңцг болн темс таслҗ авлһна зура күцәгдсн уга. Темснә консерв кеҗ һарһлһна зура күцәгдсн уга. Малыг махнд орулҗ өглһнә зура зуг 70 процентд күцәгдв. Бод малын дунд чиңнүр зуг 304 килограмм татв, (республикин дунд кемҗәһәр 362 килограмм нег бод мал татна). Терүнә ашт мах кеҗ һарһлһна үзмҗиг район 11,6 процентд баһрулв, «Каспиец» колхоз болхла 50 процентд баһрулв. Тиим бәәдлә төрүц эвцлдҗ болшго, юңгад гихлә кемр эдл-ахус государственн зураһан эс күцәхлә района әмтнд махн, үсн, тосн, темсн күртшго болҗана.

Нег сәнь — Каспийск районд кесг әмтн эврә бийснннь дөңцл эдл-ахуст, талданар келхлә малын хаша дотран, селәнә эдл-ахун эдл-үүш кеҗ авчана, государствд орулҗ өгчәнә. Келхд, бүклдән районд кеҗ һарһҗах тооһас махна 36,8 процентнь, үснә 66,9 процентнь онц гражданмудын хаша дотр өскгдсн малас авгдсмн. Болв тер бийнь эн эв-арһ күцц олзлгдҗахш: малын идгүд хасгдҗана, малын хотар, һазрин участкудар онц гражданмуд дутуһар теткгдҗәнә. Терүнә ашт онц эздүд гертән бәрҗәх хөөдин то темдгтәһәр баһрҗана. Селәнд бәәх әмтнә 29 процентнь төрүц мал бәрҗәхш, һаруд тәрҗәхш, магазинәс авсн хотар теҗәл кеҗәнә.

Районд темс, багцин культур әлвгәр урһалһна төлә сән таал бәәнә, ик урһц урһсн бийнь тернь күцц хурагдҗ авгдхш, темс зөөлһнд, терүг хадһллһнд ик һару учрна. Сүл цагт бодңцг тәрлһнд ик оньг өггдҗәнә, болв эн туст дамшлт баһ болсн учрар бодңцг урһцари күүг байрлулҗахш.

Заһсна зүүтә хот-хол сүл цагт бас татгдад ирв. Каспийскд болн района селәдт заһсн зүг хая-хая хулдгдна. Заһс аңндг колхозмуд бәрҗ авсн продукцас зәрмнь бийдән үлдәҗ авад терүг малын нәәрүл хотар, модар, цементәр сольдг арһ уга болҗана, — гиҗ «Каспиец» колхозин ахлач К. Б.-Х. Нактанов келнә. Заһс аңгсн деерән эн колхоз үс, мах, темс государствд орулҗ өгчәнә, болв республикин агропромнинцән теднд дөңгән күргҗәхш.

Экологическ бәәдл районд сән биш, йиртмҗ харлһна керг-үүлдврмүд күцәгдҗәхш, һазр, усн, аһар хорта ве- [illegible] района больницин ахлач эмч М. В. Карпова тоолҗана. Терүнәс келтә әмтнә эрүл-менд ясрулх арһ баһрҗана. Района поликлиник тосхлһна болзг 1995—1997 җилмүд күртл юңгад хооран саатдснь медгдҗәхш, нилх күүкд төрлһнә гер тосхгдх угань бас медгдҗәхш, гиҗ эн келв.

Бичкдүд олар гемтдг учрар, бичкдүдин садикүдт орм әс күртҗәх учрар района күүкд улсин 20 процентнь гемтә үрдүдән хәләһәд больничн цаас авч гертән суунә, гиҗ келх кергтә.

Улан Х

Җил эклв. Терүнә түрүн ашмуднь ямарамб?

Техник яслһн

Приютненск района колхозмудын болн совхозмудын механизатормуд болн техник ясврчнр иргч хаврин тәрәнә көдлмшт әртәснь тохнята белдвр кеҗәнә. Трактормуд болн селәнә эдл-ахун нань чигн кергтә техник яслһн гүргүдән орчксн бәәнә.

Района «Дружба» колхозин болн «Победа» совхозин механизатормуд техник яслһан түргдүлҗәнә. Эн эдл-ахусин тракторн паркин ик зунь ясгдҗ одв. Тәрәнә һазр эд-бод келһнд болн тәрә тәрлһнд керглгддг техник болхла күцц ясгдад белнә зергләнд зогсв.

«Володарский» совхозин болн Кировин нертә колхозин механизатормуд техник яслһан түргәхдән өөрдҗ одв. «40 лет ВЛКСМ» болн «Центральный» совхозмудын тракторн паркст селәнә эдл-ахун тәрә тәрлһнд керглгддг техник яслһн хашңгар күцәгдҗәнә. Үлгүрнь, «40 лет ВЛКСМ» совхозд бәәх 53 сеялкас 36-нь ясгдв. «Центральный» совхозин 53 сеялкас минь 18-нь ясгдҗ. Ленинский комсомолын нертә совхозин ясврчнр һазр эд-бод кедг техникән белдчкҗ. Болв тәрә тәрлһнд кергтә техник ода деерән күцц ясгдад уга. Эн эдл-ахун мастерскойд сүл 18 сеялкс ясгдҗана. Района наадк эдл-ахусар техник яслһн шинкн эклцән авв.

Болв эн җил эдл-ахусар трактормуд болн культиватормуд яслһна йовуднь давсн җилин эн кемлә дүңцүлхлә өөдән болҗана. Сеялкс яслһар болхла района эдл-ахус эн җил дора кемҗәнд йовна.

Техник яслһан түргдүллһн — механизатормудын болн ясврчнрин һол кергнь мөн. Тегәд эдн цуг эв-арһан олзлҗ, цаган әрвллго гүҗрҗ көдлҗәнә.

БАДМУШИН Б.

Бригадын күцәмҗ

Тегәд, мал үвлзүллһнә түрүн һурвн сар давв. Эн өдрмүдт Яшалтинск района Карл Марксин нертә колхозин малын фермсәр, хошмудар сән бәәдл тогтад, малчнр седкл тавар бәәнә. Үкрчнр болн хөөчнр олна малыг үвләс тарһн-цадхлң бүрн-бүтн авч һархин төлә цуг арһ-чидлән агсҗ көдлҗәнә.

Үлгүрнь, эн эдл-ахун дамшлтта ах хөөчнр И. М. Шалхаков, Х. С. Мандриев, В. Д. Роот, В. А. Манджиков эднә һарджах бригадмудын коллективс үвләр хурһлх хөд асрҗ хәләҗәнә. Хөөчнрин хошмуд деер малын хот әлвгәр белдгдсн бәәнә. Нань чигн кергтә тоотнь күцц белн. Хаша-хаацснь чигн белн, цевр-цер. Юңгад гихлә, хөөдәс шин төл авлһна кем өөрдҗ йовна.

Эн җилд авсн социалистическ даалһврар Карл Марксин нертә колхоз зун хөн болһнас дундлад 90-д хурһ авхмн. Хөн болһнас әлвг ноос баһ гихдән таваһад килограмм ноос кирһҗ авлһн хөөчнр болһна өмнән тәвсн күслнь мөн. Тегәд чигн эдл-ахун малчнр үвлин кемд малан тарһн-цадхлң асрҗ, һару угаһар авч һарад әлвг төл авхар арднь орҗ, шунҗ көдлҗәнә.

Эдл-ахун малчнр темдглсндән күрх арһта. Юңгад гихлә, давсн сармудт бәрсн күч-көлсчнә ашмуднь эдниг омгшаҗана. Эн җилд авсн социалистическ өөлән даалһврмудан эдн әрк биш күцәхднь маһд уга.

БУРМИСТРОВИН Б.

Механизатормуд дөң болв

Үвл туула сард бийән медүлҗәнә, яһад гихлә, киитн өдрмүд ирәд, цасн унв. Болв эн учр Малодербетовск района «Путь к коммунизму» колхозин негдгч кооперативд дала әәмшг үүдәҗәхш. Яһад гихлә эдн үвлин кемд цуг халхин сән белдвр кесмн. Кошармуд болн базмуд цаглаһан ясгдсн деерән үвлзң болһн деер малын хотын бачм көрң белдгдсмн. Ахрар келхд, негдгч кооперативд орсн бод малын үвлзңгүд үвлин хотар дундлад 40 процентд теткгдсмн. Эдл-ахун үкрчнр болн специалистнр терүгәрн товкнв гиҗ санх керг уга.

Ода хаалһ бәәсн деер тегт үлдсн өвсиг болн соломиг зөөҗ авлһнд ик оньг өггдҗәнә. Терүнә төлә кооперативд механизированн шишлң отряд бүрдәгдв. Отрядын ханьд прицептә зурһан МТЗ-80 болн күчтә хойр К-701 трактормуд орв. Тедү метәр стоговозмуд, стогометательмуд болн бульдозер бәәнә. Энд өөдән серлтә, көдлмштән дуран өгсн, гүҗрҗ көдлдг әмтн цуглрсн онц темдглх кергтә. Тернь — Виктор Васильевич Плескачев, Виктор Александрович Локтюшин, Алексей Сергеевич Воробьев. Эдн өвс ачлһнд, скирдмүд тәвлһнд өөдән һарцтаһар көдлҗәнә. Өвс болн солом зөөлһнд механизатормуд Николай Сергеевич Поляков, Иван Михайлович Устинов, Василий Петрович Цыбанев эдн сәәнәр көдлҗәнә.

Негдгч тойгта тракторн бригадын механизатормуд үлдсн шүрүн болн шимтә хотыг цаглань зөөһәд эврә кооперативин үкрчнрт тодрха дөңгән күргхин төлә гүҗрҗ көдлҗәнә.

С. КОТОРОВ.

●Селәнә әмтнә бичкдүдин төлә

СССР-ин ДЕЕД СОВЕТИН ПРЕЗИДИУМИН ЗӘРЛГ

СССР-ин Деед Совет хурахин тускар

СССР-ин Деед Советин Президиум тогтаҗана:

Советск Социалистическ Республикүдин Союзин Деед Советин һурвдгч сессиг 1990 җилин лу сарин 14-д Москва балһснд хурахмн.

СССР-ин Деед Советин Ахлач
М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль. 1990 җилин туула сарин 16.

●Сунһвр уггҗ

Соңсхвр

Клыковск сунһврин округин комиссин шидр болсн суурт 14-ч тойгта Клыковск сунһврин округин Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатын кандидатирт ним үүрмүд темдглҗ бичгдв:

Амхаев Станислав Владимирович, 1959 җил төрҗ һарсмн, тосхлтын материалмудын комбинатин директор, пар-

Лиджиев Дольган Николаевич, 1961 җил төрҗ һарсмн, республиканск больницин эмч, партийн биш, республиканск больницд көдлнә, Элст балһсд бәәнә.

Мангутов Анатолий Петрович, 1939 җил төрҗ һарсмн, Элстин мебельн фабрикин ахлгч инженер, КПСС-ин член, Элстин мебельн фабрикд көдгдж авгдхш, темс зәәлһнд, терүг хадһллһнд ик нару урна. Сул цагт бодицг тәрлһнд ик оньг өггдҗәнә, болв эн тус дамшлт баһ болсн учрар бодицг урһцарн күүг байрлулҗахш.

Заһсна зүүтә хот-хол сул цагт бас татгдад ирв. Каспийскд болн района селәдт заһсн зуг хая-хая хулдгдна. Заһс аңгдг колхозмуд бәрҗ авсн продукцас зәрмнь бийдән үлдәҗ авад терүг малын нәәрүл хотар, модар, цементәр сольдг арһ уга болҗана, — гиҗ «Каспиец» колхозин ахлач К. Б.-Х. Нактанов келнә. Заһс аңгсн деерән эн колхоз үс, мах, темс государствд орулҗ өгчәнә, болв республикин агропромиинцән теднд дөңгән күргжәхш.

Экологическ бәәдл районд сән биш, йиртмҗ харлһна керг-үүлдврмүд күцәгдҗәхш, һазр, усн, әһар хорта веществосар үрәгдҗәнә, — гиҗ района больницин ахлгч эмч М. В. Карпова тоолҗана. Терүнәс көлтә әмтнә әрүлменд ясрулх арһ баһрҗана. Района поликлиник тосхлһна болзг 1995—1997 җилмүд күртл юңгад хооран саагдсиь медгджәхш, нилх күүкд төрлһнә гер тосхгдх угань бас медгджәхш, гиҗ эн келв.

Бичкдүд олар гемтдг учрар, бичкдүдин садикүдт орм эс күртҗәх учрар района күүкд улсин 20 процентнь гемтә үрдүдән хәләһәд больничн цаас авч гертән сууна, гиҗ келх кергтә.

Улан Хол поселкд бичкдүдин сад болн амбулаторь тосхлһна көдлмш йир хашңгар күцәгдҗәнә, — гиҗ бәәрн Советин ахлач Б. Б. Кишиков келнә. Бичкдүдин дошкольн учрежденьс муућар көдлҗәсн учрар болн терүнд орм угаһас көлтә Каспийск хувц уйлһна фабрикд күч-көлснә һарц дор орҗана, юңгад гихлә, күүкд улс, фабрикин коллективин ик зууһинь тогтаҗана, — гиҗ директор К. М. Донкаев келнә.

Цуһар энә социальн төрмүд, терүг хаһллго экономическ делгрлтин тускар үг һарһад керг уга, гиҗ района Советин улсин депутатнр тоолҗана. Хамгин түрүнд әмтнд кергтә цуг таал тогтасн хөөн зуг тегәд производственн даалһврмуд, өмнь тәвгдсн төрмүд күцәлһнг теднәс некҗ болхмн, гисн учр-утхта тоолврур сессьт орлцачнр ирв.

1990 җилд районд баһ биш социальн төрмүд хаһлх кергтә, тер дотр әмтн бәәдг гермүдиг газификацллһн, канализационн сетьмүдиг яслһн болн өргҗүллһн, хату девскртә хаалһс тосхлһн, хаалһсиг асфальтар бүрклһн, әмтн бәәдг гермүд, бичкдүдин садикүд тосхлһн һоллгч орм эзлҗәнә. Терүг хаһллһна төлә тосхлтын материалмуд кергтә, болв бәәрн тоосхин завод нег бешнь эвдрснәс көлтә 50 процентд продукцан баһрулв. Районд шин предприять «Калмнефть» негдлт секгдснәс иштә бас немр гермүд тосхх кергтә. Цуг эн тоот социальн төрмүд хаһллһнд күчр-күнд бәәдл учраҗана.

ЭРНҖӘНӘ Виктор.

Приозерн района Советское поселкд «Байр» гисн бичкдүдин садикд кесгәс нааран В. К. Тахаева няня болҗ көдлҗәнә. Энүнд келхд, бичкдүдин садикин көдләчин көдлмшнь гиигн бишнь цугтан меднә. Юңгад гихлә, бичкн болһн эврә заңгталм. Тегәд чигн Виктория Кимовна бичкн болһна заңгинь медҗ, терүгән оньгтан авч үүлднә. Үлгүрнь, кемр негнь хотан уушгоһар заңнхла нянянь терүнәс сурна: «Чи сәәхн болн чидлтә болхар бәәнч?» Тиигхлә эн хотан уучк». Тегәд терүнь дун-шун угаһар хотан эдлнә.

Тер мет бичкдүд һазаран һарад наадхд бас тедндән дөңтән күргх кергтә болна. Болв энүгәрн Виктория Кимовнан көдлмшнь чилхш. Бичкдүд сергмҗтәһәр һаза шууглдад наачахла, няня теднә хорасинь ахулна. Ахрар келхд, өдрин туршт сууһад амрдг саам учрхш, бичкдүдин садикин көдләчрин жалвнь болхла ик биш.

Болв тер бийнь В. К. Тахаева көдлмштән дурта, кемр бичкдүдән удаһд эс үзхлә теднән санна. Тиим болхла дурта көдлмштә күүнәс кишгтә күн уга гиҗ сангдна.

ЗУРГТ: В. К. Тахаева болн терүнә багин бичкдүд.

В. Морозовин цоксн зург.

Москва балһснд хурахмн.

СССР-ин Деед Советин Ахлач

М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль. 1990 җилин туула сарин 16.

•Сунһвр уггҗ

Соңсхвр

Клыковск сунһврин округин комисси шидр болсн сүүрт 14-ч тойгта Клыковск сунһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатын кандидатирт иим үүрмүд темдглҗ бичгдв:

Амхаев Станислав Владимирович, 1959 жил төрҗ һарсмн, тосхлтын материалмудын комбинатын директор, партийн биш, тосхлтын материалмудын комбинатд көдлнә, Элст балһснд бәәнә.

Волосников Николай Павлович, 1960 жил төрҗ һарсмн, областьмуд хоорндк «Калмыцкая» автобазин көлг залач, партийн биш, «Калмыцкая» автобазд көдлнә, Элст балһснд бәәнә.

Лиджиев Дольган Николаевич, 1961 жил төрҗ һарсмн, республиканск больницин [illegible], партийн биш, республиканск больницд көдлнә, Элст балһснд бәәнә.

Мангутов Анатолий Петрович, 1939 жил төрҗ һарсмн, Элстин мебельн фабрикин ахлгч инженер, КПСС-ин член, Элстин мебельн фабрикд көдлнә, Элст балһснд бәәнә.

Шаптуров Валерий Васильевич, 1951 жил төрҗ һарсмн, республиканск типографин типографск хәәлврин хәләч, КПСС-ин член, республиканск типографьд көдлнә, Элст балһснд бәәнә.

14-ч тойгта Клыковск сунһврин округин комиссь.

Соңсхвр

8-ч тойгта Байдуковск сунһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнрин кандидатирт темдглҗ бичгдв:

Секенов Николай Константинович, 1945 жил төрҗ һарсмн, Элст балһсна Советин күцәгч комитетин ахлач, КПСС-ин член, Элст балһснд бәәнә.

Харченко Владимир Николаевич, 1948 жил төрҗ һарсмн, «Калмнефтегазразведка» трестин ахлгч гидрогеологчин үүл даагч, КПСС-ин член, Элст балһснд бәәнә.

Шарманджиева Валентина Адьяновна, 1946 жилд төрҗ һарсмн, А. Амр-Санана нертә республиканск научн библиотекин научн-методическ әңгин заведующ, партийн биш, Элст балһснд бәәнә.

8-ч тойгта Байдуковск сунһврин округин комиссь.

КҮЧ-КӨЛСЧНР МУУҺАР ТЕТКГДҖӘНӘ

Октябрьск района «Октябрьский» совхозин көдлмшчнрин хургас

Мана орн-нутгт оңдаруллһн экләд баһ биш цаг давсн бийнь кесгнь хуучн авъясасн салад уга. Терүнәс көлтә республикин зәрм эдл-ахусин көдлмшчнр чигн чинртә төрмүд тәвҗ, некврән чаңһаҗ чаджахш гихлә нуувч биш. Болв цаг ирвәс оңдаруллһн делгрлт авад йовна. Терүнә ил темдгнь «Октябрьский» совхозин культурин Герт болсн күч-көлсчнрин хург. Иим хургиг нидн, урдн җил кех кергтә бәәсмн. Юңгад гихлә, района цутхлнгас, нег, үлү республикин хотл балһснас, хол бәәх совхозин көдлмшчнриг хот-хоолар, эд-таврар теткллһнә тус дуту-дундс һарад бәәнә. Дәкәд болхла, «Октябрьский» совхоз болн Ик Царң поселок хоорнд йовдг маршрутн автобусин машин залачин му көдлмш олн әмтиг үүмүлҗәсмн.

Заагдсн төрмүдиг тодрхаһар шинҗлхлә хулд-гүүлгәнә халхд оньган өглго бәәҗ болшго. Эн эдл-аху аһуһарн чигн, көдлҗәх әмтнә тооһар чигн дала ик биш. Селәнд бәәх хот-хоолын болн промышленн эд-таврин хойр магазин әмтиг теткллһнә көдлмшиг күцәҗәнә, гиҗ келҗ болҗана. Зуг өдгә цагт көдлмшин диг-даранд биш, магазидин көдләчнрин үүлдврт райпон һардврин оньг тусхах күцл тәвгдҗәнә. Үлгүрнь, хот-хоолын магазинд пенсьд һарсн күүкд күн А. В. Пащенко көдлнә. Хург деер үг келсн зәрм әмтн эн күүкд күн көдлҗәх магазинд хулд-гүүлгәнә зокал эвдг йовдл учрсиг заав. Келхд, давсн җилин эргцд зәрм эд-тавр зөвәр үнтәһәр хулдгдсн болҗ һарв. Тедн дунд индийск цә, иваси заһсн болн нань чигн хот-хол, эд-тавр мүд зааҗ болхмн. Эд-тавр авсн квитанцд үнинь ил бичәтә бәәсн бийнь магазинә көдләч эврә дурарн терүг икдүлдг бәә Магазинд ирсн шин эд-таврин үниг иткүлҗәх цаасн әмтн үзглх һазрт тәвгдх зөвтә. Эн неквр эс күцәгдҗәснәс көлтә хулд кехәр ирсн әмтн меклгдҗәсмн. Хөөнь медсн бийнь зәрмнь цөөкн деңшг некхдән ичәд, эс гиҗ цаг уга болад бәәнә. Әмтнә ик зунь эврәннь зөвән медлго магазинә көдләчнрәс чаңһар некҗ чадлго бәәнә.

Эдл-ахун көдлмшчнрин хург деер заагдсн төрмүдин тускар илднь келгдәд хот-хоолын магазинә заведующ А. В. Пащенког көдлмшәснь һарһх селвг орулгдв. Хургт ирсн әмтнә ик зунь эн селвгиг дөңнв. И. П. Хаваева көдлҗәх промышленн эд-таврин магазинә көдлмш му биш болҗ тоолгдв. Зуг орҗ ирсн эд-таврин үнинь иткүлҗәх цаас өлгх кергтә гиҗ келгдв. Хойр магазин, хойр көдләч. Көдләчнр чигн эдл биш, теднә көдлмшиг чигн әмтн эдл бишәр үнлв, гих кергтә. Селәнә әмтн нег-негән сәәнәр меднә. Тегәд чигн теднә үг чик гиҗ иткҗ болхмн. Нег үлү илднь келҗ медүллһн болн демократизац делгрлт авчах цагт «Октябрьский» совхозин көдлмшчнр учрсн йовдлыг тер кевтнь зааҗ келв. Эд-тавр, хот-хол хатяр цагт әмт меклдг, бийиннь сәәһән хәәдг улс чаңһар шалһгджана.

Тер бийнь хургин өмн үнн йовдлыг зәрм әмтн нууһад бәәснә тускар келх кергтә. Бәәҗ-бәәҗәһәд селәнә Советүр жиңнүлсн улс хулд-гүүлгәнә зокал эвдгджәнә, гиҗ заңглҗәсмн. Зуг нерусан заатн гихлә тагчг. Советмүд йосан һартан авчах цагт сельсоветүр жиңнүлдгнь чик. Болв демократизацин йовцд эврә үнллһ өгдг йовдлмудыг уурулхин төлә көдлмшчнрин хург бүрдәгдв. Санад бәәхлә, эн хург деер тәвгдсн түрүн тер цагин некврин кемҗәнд хәәлгдв.

Дәкәд нег чинртә төрнь — пассажирмүдиг автобусар зөөлһн. «Октябрьский» совхоз болн Ик Царң поселок хоорнд йовдг автобус цаглаһан эс ирдг йовдл кесг дәкҗ илдкгдсмн. Терүн деер эн автобус зәрмдән нам йовдго бәәсмн. Энүнәс көлтә һанцхн эн совхозин биш, нань чигн эдл-ахусин күч-көлсчнр, района цутхлнгд дурта цаглаһан күрч чадлго билә. Теднә ик зунь көдлмшин халхар йовдг болн больницд одлг улс. Әмтн болхла, автобус зәрмдән йовхш, гиҗ келхәс биш көдлмшит ясрулх тодрха селвг орулҗ өгчәсн уга. Тегәд чигн олна үүмлтиг уурулх болн негн деерән һархин төлә маршрутн автобусин көдлмшин төр эн хург деер тәвгдв.

Түрүләд автобусин залач Б. Б. Дорджиевд үг өггдв. Көдлмшт учрдг күнд йовдлмуд заасн деерән эврәннь гемән медҗәнәв гиҗ эн келв. Дәкәд автобус залач пассажирмүдин итклиг даахв, гиҗ темдглв. Автобус муућар йовҗах төр селәнә Советин күцәгч комитетин сүүр деер тәвгдсн цагт Б. Б. Дорджиев иим тоолврта бәәсн уга. Автобус эвдрснә, эс гиҗ бийнь гемтснә тускк иткл цаасдиг эн үзүллго бәәлә. Болв селәнә Советин сүүр деер келгдсн үгмүдәр ирлцнгү шиидврмүд батлҗ авгдсиг медсн күн тер дарунь автобусан ясад көдлмштән һарв. Кергтә тоот иткл цаасд чигн удан боллго олдв. Тегәд чигн Сарпинск автомобильн көлгн-күчнә предприять машин залачиг зуг шоодхас биш, көдлмшәс һарһсн уга. Олна хургт автобус залачиг көдлмшәснь һарһх селвг орулгдхла, автомобильн көлгн-күчнә предприятин һардвр эн төриг дәкнәс хәләх зөвән өгв. Келхд, совхозин көдлмшчнрин хург деер Б. Б. Дорджиевин көдлмш чаңһар шалһгдв. Энүг көдлмшәс һарһх, сарин эргцд хәләһәд бәәдл эс ясрхла АТП-н һардврин өмн машин залачиг сольх төр тәвх болн нань чигн селвгүд орулҗ өггдв. Аш сүүлднь цуһар хойрдгч селвгиг дөңнв. Машин залач болхла көдлмшән уңгарнь ясрулх, эвдрлт учрхла эртәснь зәңглх болҗ үгән өгв. Үгдән күрх угань иргчдән медгдх. Болс-бүтсәрнь көдлдг әмтнлә көдлмшчнр эвцлдҗ бәәшгог эн хург ил үзүлв. Хург деер эн төрәр тоолврарн хувалцсн әмтнә һол күцлнь — селәнә әмтиг ямаран чигн халхар теткҗәх көдләчнр эврәннь кергән цагин некврин кемҗәнд күцәх зөвтә.

Чинртә төрмүд тәвҗ хәләсн олна эн хургт Октябрьск райпон болн Сарпинск автомобильн көлгн-күчнә предприятин һардвр ирсн уга. Туула сарин 13-д хург болхин тускар теднд урдаснь зәңг өггдлә. Тер бийнь даавртa көдләчнр ирсн уга. Эдниг күчәр авч ирҗ болшгонь медгджәнә. Болв тедн ирсн болхла хулд-гүүлгәнә халхд, пассажирмүд зөөлһнд учрдг дуту-дундсин тускар цәәлһвр өггдх билә. Даавртa көдләчнр болхла селәнә әмтнлә харһҗ теднә неквриг медхәр седсн уга. Болв күч-көлсчнриг теткллһнә төр ямаран чигн һардачин оньгт бәәх зөвтә.

САҢЬЖ-ЬӘРӘН Иван,
мана корр.

Хальмг АССР-әс СССР-ин улсин депутат суңһлһар бәәх 553-ч тойгта Приозерн келн-әмтнә-территориальн суңһврин округин окружной суңһврин комиссин

Соңсхвр

1990 җилин туула сарин 14-д 553-ч тойгта Приозерн келн-әмтнә-территориальн суңһврин округар СССР-ин улсин депутатын суңһвр болв.

Суңһачнрин спискд 19025 суңһачнр орулгдсмн. Дууһан өглһнд 17292 суңһач, эс гиж округин суңһачнрин цуг тооһас 90,1 процентнь орлцв.

Дууһан өглһнә то-дигнь иим:

Бугдаев Илья Эрдниевич — 8070 күн дөңнв, 8739 күн дөңнсн уга.

Муев Борис Доляевич — 8482 күн дөңнв, 8327 күн дөңнсн уга. 483 бюллетень йоста биш гиж тоолгдв.

Суңһврин ашт кандидатнрин негнь чигн суңһачнрин өрәләснь үлүһин дууһинь авсн уга.

«СССР-ин улсин депутатнр суңһлһна туск» СССР-ин Закана 61-ч статьяла ирлцүлҗ округд дәкнәс суңһвр болхмн.

ӨР-ӨВЧИН ЗАКАҺАР

Синтаро Абэ толһачта Японя либеральн-демократическ партин делегац цагтан КПСС-ин ЦК-д белглҗ өгсн негх дәкҗ олзлгддг 17 миңһн шприциг КПСС-ин ЦК В. И. Ленинә нертә Советск бичкдүдин сангд өгв.

Тер сангин программин негнь «Бичкдүд болн СПИД» гиж нерәдгддгнь темдгтә биший, эн программар медицинск дөн бичкдүдт өггдсн деерән, СПИД гемтә бичкдүдт социальн харслт өггдх зөвтә.

Бичкдүдин сангд өггдсн шприцмуд Элст балһсна республиканск бичкдүдин больницд илгәгджәнә, энд тиим гемәр гемтсн баг бичкдүд бәәнә.

(ТАСС).

•Әмтн бәәдг гермүд тосхҗана

Черноземельск района Ю. Гагарина нертә совхозин кесг өрк-бүл Иван Сангаджиевич Нарановин бригадын тосхсн гермүдт бәәцхәнә. Эн бригадын тосхачирин бәрсн гермүд дунд хөрн җил хооран кегдсн гермүдчн болн шинкән эллврт орулгдсн гермүд чигн бәәнә. Тер мет совхозд эн гермүд дунд шаврарчн, тоосхар чигн тосхгдсн гермүд дүңгәһәд зогсҗана. Болв эн әмтн бәәдг гермүдиг нег тоот негдүлнә: цуг эн гермүдиг Нарановин бригад өөдән чинртәһәр тосхла.

Келхд, И. С. Нарановин һарджах бригад тооһарн ик биш, терүнә ханьд зуг дөрвхн күн көдлҗәнә. Болв өдртән эдн дөрвүлн арвн күүнә гилтә көдлмш кеҗ күцәнә. Эднә өөдән һарцта көдлмшин нууvчнь юундв? Нарановин бригад комплексн эв-арһар үүлднә, эн ик биш коллективин член болһн деңц кесг көдлмш кеҗ чадна. Үлгүрнь, Ю. Т. Багланов тосхачин эрдмән сәәнәр кесн деерән шалдач-ширдәчин көдлмшиг күнәмҗтәһәр кенә. Бас тер мет В. А. Ованов болн Б. Б. Босхомджиев деңц кесг көдлмш медҗ үүлдцхәнә.

Давсн җилд эн нүүрлгч бригад хойр патьрта зурһан гер совхоздан белгллә, эн җилд болхла, тосхачир энүнәс улм өөдән һарцтаһар көдлхәр шиидсмн.

ЗУРГТ: (зүн бийәснь барун талагшан) Ю. Гагарина нертә совхозин тосхачнр В. А. Ованов, Ю. Т. Багланов, Б. Б. Босхомджиев болн теднә бригадир И. С. Наранов.

В. Морозовин цоксн зург.

Комсомолын бәәдл-җирһләс

«КЕРГТӘ БОЛХЛА ХУРГ ХУРАНАВИДН»

Ода эн оңдаруллһн гиһәд хамг нутг үүмәтә бәәх цагт комсомол чигн үзгән алдсн күн мет шин хаалһан олад уга. Мана корреспондент редакцин даалһврар уйлһна фабрикд, типографьд күрәд комсомолын сегләтрмүдлә күүндвр кеҗ чадсн уга, юнгад гихлә хоюрн эн көдлмштән шиңкн орад нежәд-хошад сар көдлсн болҗ һарв. Аштнь шүд эмндг поликлиникин комсоргла харһад күүндҗ чадув. Эмч САНДЖИЕВ Борис энд комсоргин үүл дөрвн җил даажана.

Сурвр: Борис, комсомолын өдгә цагин бәәдлин болн иргчин тускар ю санҗанач?

Хәрү: Комсомол баһчудт кергтә, зуг көдлмшинь оңгстан эв-арһар кех кергтә, урдкан шалһад хайчквидн, өмнк хаалһан чиклҗ авад угавидн. Һурвн-дөрвн зүсн Уставин проект бичгдсн бәәнә, аштнь негн деерән һарх, ода деерән болхла илт, лавта үг келхд кецү.

Сурвр: Комсомольск хург хурадвт?

Хәрү: Хурадвидн, зуг урдкла әдл деерәс ирсн зааврин дараһар кедгән уурлавидн. Ода болхла хаһлх керг-төрәс иштә хург хуранавидн.

Сурвр: Спортын, культурин туст ю кецәт?

Хәрү: Балһсна цуг марһанд мана команд орлцна. Мана поликлиникд «Амрлһна хора» бәәнә, дотрнь тәвх һурвн магнитофон колонктаһинь аввидн. Мана команд эврә спортивн хувцта, теннис нааддг ширәс, бильярд бәәнә. Эн шин җилин нәәрән мана коллектив сәәнәр кев, йирин мадн хоорндан ниитә бәәнәвидн, нег-негән сәәнәр меддвидн.

Сурвр: Комсомольцнр яһҗ көдлнә?

Хәрү: Ут тоодан 35 комсомолец бәәнә. Цуһар зураһан күцәнә, давулна чигн. «Күндллһнә самбрт» комсомольцнрин зург оньдин бәәнә.

Сурвр: Тана комсомольцнр ямаран керг-үүлдврмүдт орлцна?

Хәрү: Ода мадн Элстд бәәх көгшдүдин герт көдлмшинь халхар дөң-нөкд болхар бәәнәвидн, көгшдүдин герин һардачнрла күүндвр кеҗәнәвидн, мана поликлиникин ах эмч мадид нег маши һарһҗ өгчәнә. Көгшдүдиг тер машиһәр нааран авч ирәд, шүдинь эмнчкәд, хәрү гертнь күргәд бәәхвидн.

Комсомольцнриг үүмүлҗәх дәкәд нег төр шүд эмнлһнә цутхлң секлһн. Ода энти бааhн специалистнрт мөңг оллһна нег эв-арһ болҗана, юңгад гихлә, 110-хн арслң гисчтн мөңгн биш, баһчуд дунд болхла гертә-малтань дала. Комсомолын балһсна комитет, түүнә хойрдгч сегләтр Бормагнаев Баатр сән дөңгән күргҗәнә, документац мадид кеҗ өгчәнә, цутхлң бәәрших гер мадид хәәҗәнә. Мана ах эмч Мухлаев Лев Тюрбеевич оборудованяр, инструментәр дөң болх болв. Мана поликлиникд «Стоматолог» нертә кооператив үүлднә. Түүнд йисн күн көдлнә. Би бас тенд көдлдүв. Эмнлһнә болн гемәс хәрлһнә «Водник» санаторийд комсомолын обкомд бәәх «Инициатива» гидг баһчудын цутхлңгас тенд йисн күн әмтнд шүд эмнлһәр дөң-тусан күргнә. Мана поликлиникас чигн тавн күн көдлнә. Дәкәд һурвн күн шишлң эврә күч-көлснә эварһар негдгч микрорайонд көдлҗәнә. Цуг деер келгдсн көдлмш эндк көдлмшин хөөн кегддг юмн.

Сурвр: Борис, комсомолын таңһчин комитетин конференцд делегатиг тадн сунһвт?

Хәрү: Уга, тиим зөв мадид өггдсн уга.

Сурвр: Баһчудын таллан бүрдәцсин, улсин фронтын тускар ю санҗанч?

Хәрү: Тедниг бурушаҗахшв. Гем уга, сән, кергтә юмн. Улсин фронт ода деерән уга, зугл седвәрчнрин баг бүрдәгдсн бәәнә. Минниһәр болхла, улсин фронт — общественя бүрдәц, энүг партъ гиж болшго, теднә цуг үүлдврнь коммунистическ партьд дөң боллһн болх зөвтә, гиж санҗанав.

Сурвр: Улсин депутатнрин кандидатнрт сунһлһна тускар ю келҗ чадхвч?

Хәрү: Мадн седвәрч баг бүрдәһәд эврә бәәсн һазрарн 14-ч тойгта Клыковск сунһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд республиканск больницин эмч Лиджиев Дольган Николаевичиг зааҗ темдглвидн. Көдлмшин күнд гиснь — әмтиг хуралһн, хойр-һурв дәкҗ әрә гиж кергтә то әмт хураҗ хург кеввидн.

Сурвр: Оңдаруллһна йовуд Элстд ямаран гиж санҗанач?

Хәрү: Гем уга гиж санҗанав, күцәх хамг тоот мел тер дарунь эс күцәгддгиг медх кергтә.

Сурвр: Мадн соньн кевәр күүндвидн, тана поликлиникин баһчуд дунд ним күүндвр болну?

Хәрү: Боллго яахм билә. Мана поликлиникд дараһар политическ шишлң өдр болна, партин балһсна комитетәс, политическ гегән-герлин герәс әмтн ирҗ лекц умшна, түүнә хөөн кесг сурвр өглдәд зөвәр халта күүндврт цуһар орлцна.

Бичҗ авснь
НӘНДӘШӘ Дорж.

Эдн төрскән харсла

Маңһдуртнь дән экллә...

ДӘӘНӘ ВЕТЕРАН Давид Климович Шишкинд эн җил ончта болҗана. Юнгад гихлә, давсн җил эн зөрән-нь найн җилин өөйн темд- [illegible] рнь энүг өөвләнь йөрәхәр ирлә. Бас нег ончта йовдлыг — партьд 50 җилдән бәәлһнә өөйән Давид Климович темдглә. Партин райкомин негдгч сегләтр Александр Бадминович Ширипов «50 җил партьд» гидг темдг бәрүлҗ өгснә тускар ветеран ик бахмҗтаһар келҗ өгнә.

Тиим ончта йовдлмудт бәәдл-җирһлән үзсн кесг тоот энүнд тодлгдна. Хамгин түрүнд эн эврәнь төрскн күүтрин тускар санна. Медвдь (аю) гидг соньн нертә эн билә. Энд Давид Климович төрлә. Волгоградск областин Михайловск райо-

ск Союзин межә тал өөрдв. Берлин-Рим-Токио гидг дәәнә блок тогтагдла. Тегәд Шишкинә цергләҗәсн эскадрон Виноградная гидг нертә межә харлһна заставур йовулгдла. 115-ч кавалерийск полкин командирнь тер цагт Басан Бадьминович Городовиков билә. Хөөнь Б. Б. Городовиковиг Москва тал дуудулад, дәәч талдан подразделеньд йовулла.

Хол дорд цергллһән Давид Климович 1943 җилд төгсәлә. Энүнә цергләҗәсн 19-ч кавалерийск корпус Подмосковье тал илгәгдәд, тенд хувагдла. Корпусин [illegible] Уральск танков корпусин болн нань чигн подразделеньсин әңгст орв.

Тер цагт Курск дуһуд дәәлдән эклҗәлә. 4-ч танков әәрм Болохов балһсна, Большое Борилово селән, Злынь станц тал зөрүлсн үзг-хаалһар дәврлһән экләд келә. Брянск-Орел төмр хаалһиг әәлх даалһвр эдн авла. Яһад гихлә эн хаалһар фашистнр эврәнь әәрмән техникәр болн зер-зевәр, хот-хоолар теткҗәлә. Өгсн даалһвран күцәлһнә йовудт Давид Климович цергләҗәсн 29-ч мотострелков бригад Большое Борилово селәг болн

СОВЕТСК СОЮЗАР

КЕЛН-ӘМТНӘ хоорндк харлцән сүл цагт мана орн-нутгт ик гидг хурц чинртә төр болҗ одв. Энүнә тускар өргн күүндвр болҗана. Келн-әмтнә төрскн келнә тускар бас икәр келгдҗәнә. Чувашид төрскн келнә туск төр ямаран тускар АПН-а корреспондентд чувашск литературовед болн шалһач Атнер Хузангай келҗ өгчәнә.

•Оңдаруллһн: келн-әмтнә хәрлцән

Эврә келн автономн республикд

—Келн-әмтнә политикиг олн җилмүдин туршарт хажһрар күцәснәс көлтә чувашск келн республикд хойрдгч ормд һарв, ик зуудан зуг бәәцд, гер дотран энүг олзлцхана. Чувашск бичкдүдин болн баһчудын ик зунь төрскн келән төрүц медхш. Тиигчкәд эдн төрскн келән дасхар чигн седхш, дасад керг уга гиж санна.

Ода кесгнь чувашск келиг автономн республикд государственн кел кехмн, тиигхлә энүг өргәр олзлҗ болх гиҗәнә. Дәкәд болхла, республикд бәәдг әмтн чувашск кел дасхин төлә шишлң программ ухалҗ авх, төрскн келәр сурдг школмудын тоог икдүлх кергтә, [illegible] медрлинь өөдлүлх кергтә гиҗәнә. Чувашск келн шинәс өргәр олзлгдҗ тохрхла, чувашск улсин культур чигн шинәс тохрагдхмн болҗана. Тегәд ода партъ мана орн-нутгин олн келн әмтн санан-серлин өсәлтиг дөңнҗәхнь мадниг байрлулҗана.

Орс келн болхла, олн зүсн келн улс хоорндан күүндҗ нег-негән меддг келн болх зөвтә гиж республикин әмтнә ик зунь тоолҗана, би энүнләнь зөвшәрҗәнәв.

Орн-нутгин таллан регионмудт бәәдг чуваш келн әмтнд төрскн келән дасхнь күнд болх. Келхд, Татарийд болн Башкирийд нег һазр бәәх чувашмудт келн-әмтнә авъясарн делгрхин төлә кергтә сән таал тогтах кергтә болҗана. Эн төриг хаһлхин төлә ода тодрха керг-үүлдврмүд күцәгдҗәнә. Иигәд, Татарийин зәрм районт чувашск радион программс зәнглгддг болҗана, автономн республикүдин хоорнд дегтрмүдәрн, төрскн келәр һардг газетмүдәрн сольлцлһна тускар боопас кегдв. Төрскн келнлә залһлдата нәрн төрмүд экләд хаһлгдҗахнь таасгдҗана, байрлулҗана, — гиж А. Хузангай келв.

О. КУПРИЯНОВ.
(АПН).

Министр болн көдлмшч: эдн әдл зөвтә болхий?

Көдлмшәсн һарһгдсн министр эн көдлмштнь бийинь хәрү орулх зөвтә гисн әрлһ зарһд орулҗ өгч гий. Иир өвәрц йовдл эсий? Болв энтн зөвтә йовдл. Министриг бас учр-зөв угаһар, йосн бишәр, келхд «аппаратн хольканас» көлтә көдлмшәснь һарһад бәәхмн болҗана. Тиигхлә зөв-хажһринь йилһҗ өгтн гиж кениг тер сурх зөвтәв? Кемр бидн зөв-йосна государств тогтаҗах болхла, министр чигн, көдлмшч чигн социальн халхар әдлдән харсгдх зөвтәлм. Тиигхлә яһад көдлмшч зарһд орулҗ өгч чаджахмб?, министрт болхла зарһ бәрдг арһ яһад уга болҗахмб?

Имм йовдл һарад чигн бәәхмн болҗана гиһәд, эн төр күч-көлснә, үнин болн социальн политикин төрмүдәр бәәх СССР-ин Деед Советин комиссин сүүр деер бас хәләгдв. Күч-көлснә туск ССР-ин Союзин законодательн актмудт сольврмуд болн немрмүд орулһна туск, закана проектәр болн предприятин, учрежденя, организацин профсоюзн комитетин зөв угаһар администрац күч-көлснә бооцаг таслдг йовдлмудын туск закана проектәр депутатнр дунд ик гидг зүткәтә күүн-

Эднә концепцин учр-утхнь им — нег чигн советск күүнә көдлх конституционн зөвнь эвдгдх зөв уга, кениг чигн, нег чигн бийнь дурндан санаһарн шиидвр батлҗ авад, көдлмшәснь һарһад бәәх зөв уга. Иим саната, иим заңгта улсиг зогсадг закан бәәх зөвтә.

СССР-ин Министрмүдин Совет болн ВЦСПС хәләврт орулҗ өгсн закадын проектсин һол учр-утхнь невчк медгдҗәнә — администрац күч-көлснә бооцаг таслх шиидвр авсн болхла, терүнләнь эс зөвшәрҗәх күн администрацла зүткҗ, зарһд орулҗ өгч чадхмн. Зуг хамгин ик үүлд бәәх һардачнрт тиим зөв уга. Болв эднә туст бас социальн харсltын ямаран эв-арһ олзлҗ болхинь ухалх кергтә гиж депутатнр цуһарн тоолҗана. Көдлҗәх әмтн цуһарн, негн күртлән, социальн халхар харсгдх зөвтә гиҗәнә. Дәкәд нег принципиальн ашлвр кегдв: кениг чигн профсоюзн комитетин зөв угаһар көдлмшәснь һарһх зөв уга. Ода деерән эн принципиг цуг категорин күч-көлсчнрин туст олзлҗ болҗахш.

Кемр күүг көдлмшәснь һарһсн болхла, тегәд эн

Культурин зәңгс

СУЗДАЛЬ. (Владимирск область). Суздальд секгдсн «Дмитрий Михайлович Пожарский —орс улсин

ДӘӘНӘ ВЕТЕРАН Давид Климович Шишкинд эн җил ончта болҗана. Юнгад гихлә, давсн җил эн әврәнь найн җилин өөнән темдглә. Үрдүнь, ачнрнь зеенрнь әнүг өөлзәнь йөрәхәр ирлә. Бас нег ончта йовдлыг — партьд 50 җилдән бәәлһнә өөнән Давид Климович темдглә. Партин райкомин негдгч сегләтр Александр Бадминович Ширипов «50 җил партьд» гидг темдг бәрүлҗ өгснә тускар ветеран ик бахмҗтаһар келҗ өгнә.

Тиим ончта йовдлмудт бәәдл-җирһлән үзсн кесг тоот әнүнд тоолгдна. Хамгин түрүнд эн әврәнь төрскн күүтрин тускар санна. Медведь (аю) гидн соньн нертә эн билә. Энд Давид Климович төрлә. Волгоградск областин Михайловск районд күүтр бәәршлҗәлә. Әнүнлә цацу баһ наста кесг көвүдлә хамдан эн коллективизац күртл әврәнь эк-эцкнрин эдл-ахуд көдлҗәлә. 1930 җилд эн «Многополье» гидг колхозин ханьд орла. Күүтрин ул деер тер колхоз тогтагдла.

Бичкнәсн авн Давид селәнә эдл-ахуи көдлмшиг сәәнәр дассн билә. Тегәд ямаран чигн көдлмшәс эн әәдго билә. Ах үүрмүдинь һольшг, көдлмштә шулун-шудрмг көвүг оньдин буульдг билә. Тиигәд нег җил давв. Дарук 1931 җил әнүнә төлә бас ик ончта билә. Әнүг Улан Әәрмд авла. Ново-Петергоф балһснд 4-ч кавалерийск дивизин 19-ч полкд эн цергләҗәлә. Эндәс 1932 җил полкиг Белоруссь тал йовулла. Энд чигн Давид Климович удан бәәсн уга. Командирин шиидврәр әнүг Тамбов балһснд бәәх офицерск кавалерийск школур сурһульд илгәлә. Улан Әәрмд тиигхд өөдән мергҗлттә кадрмуд икәр керглгдҗәлә.

Школан чиләснә хөөн 1935 җилд әнүнд лейтенантын цол өгв. Баһ наста офицериг Хол дорд үзгүр, Уссурийск областин Ворошилов балһснур илгәлә. Энд 8-ч кавалерийск дивизь бәәршлҗәлә. Әнүнә хаһьд орҗасн 115-ч полкд лейтенант Шишкин цергллә. Эн полкд әнүг түрүләд взводын, дәкәд эскадрона командирт тавлә. Дәкәд невчкн цаг давсна хөөн туршуллһна дивизиона командирин даалһвр әнүнд өглә.

— Хасан нуурин эргнд Японь мана орн-нутгиг дәврснә кемд, мана эскадрон сәәнәр сурһгдсн билә. Тегәд ямаран чигн кемд дәәллдәнд орхин төлә эн белн билә. — гиж Давид Климович тоолҗана. — Болв дәәнә эн цүүгән тер дарунь уурулгдла. Тегәд чигн маднг дәәллдәнд орлцулсн уга. Камень Рыболов селәнд бидн үвләләвидн.

Тер бийнь мана орн-нутгин дорд үзгин межәд бәәдл тевкнүн биш билә. Маньчжуриг эзләд, Японь Советна блок тогтагдла. Тегәд Шишкинә цергләҗәсн эскадрон Виноградная гидг нертә межә харлһна заставур йовулгдла. 115-ч кавалерийск полкин командирнь тер цагт Басан Бадьминович Городовиков билә. Хөөнь Б. Б. Городовиковиг Москва тал дуудулад, дәәч талдан подразделеньд йовулла.

Хол дорд цергллһән Давид Климович 1943 җилд төгсәлә. Әнүнә цергләҗәсн 19-ч кавалерийск корпус Подмосковье тал илгәгдәд, тенд хувагдла. Корпусин дәәчнр Уральск танков корпусин болн наань чигн подразделеньсин әңгст орв.

Тер цагт Курск дуһуд дәәлдән эклҗәлә. 4-ч танков әәрм Волохов балһсна, Большое Борилово селән, Злынь станц тал зөрүлсн үзг-хаалһар дәврлһән экләд келә. Брянск-Орел төмр хаалһиг эзлх даалһвр эдн авла. Яһад гихлә эн хаалһар фашистнр әврәнь әәрмән техникәр болн зер-зевәр, хот-хоолар теткҗәлә. Өгсн даалһвран күцәлһнә йовудт Давид Климович цергләҗәсн 29-ч мотострелков бригад Большое Борилово селәг болн Новозыбков, Унеч балһслыг сулдхла. Дәәч өөдән күцәмҗин төлә бригадт «Гвардейск» гиҗ күндтә нерн зүүлһгдлә.

Тер цагт Шишкин батальоныг толһалҗ йовла. Большое Борилово селәнә өөр болсн дәәллдән әнүнд икәр тоолгдла. Эн селән тал күрхин төлә Орс һолыг давҗ һарх кергтә. Тер мет фашистнрин батлҗ авсн һазриг дәәллдҗ авх кергтә билә. Зуг дөрвдгч өдртнь батальон фашистнрин харслтыг хамхлад давҗ һарв. Нааран ирсн «катюшмуд» ик дөңгән күргв. Фашистнр хаһрулад хамхлсн тагтиг хәләх кергтә билә. Давид Климович тер тагтар йовв. Эн саамд һолын ондан көвәһәс әнүг хав. Эн уснд унв. Зуг шофер әнүнд дөң болҗ чадв. Тер бийнь селәнә өөр Шишкин хойр һартан шавв авв.

Тула балһснд госпитальд шаван эмнүлснә хөөн эн харү әңг талан ирәд, әврәнь батальоһан толһалдг болв. Кесг дәәлдлһиг давҗ һарад Гомель, Киев, Деед үзгин Украин күртл эдн күрлә. Коневка селәнә өөр Збруч һолыг давҗ һарчаһад Давид Климович толһадан шав авла. Әнүгәр лейтенант Давид Климович Шишкинә цергә бәәдл-җирһл төгсв. Диилвр күртл нег җиләс баһ цаг үлдҗәлә. Давид Климовичин цуг үүрмүднь эн өдр күртл әмд-менд ирсн уга. Болв әмд үлдсн цергчнр нег-негән олҗ авв. Байрта харһлтс болла, ода эдн нег-негндән бичг бичәд бәәнә. Давид Климовичлә хамдан цергләсн Г. Семенов әнүнд әврәнь шүлгән нерәдлә.

Батальона командир Шишкин дәәч тавн медаляр ачлгдла. Төрскән харсгч дәәнә 1 девсңгин хойр орден әнүнә өрч деер гилвкҗәнә. 4-ч гвардейск танков әәрмин дәәч хаалһин картыг, үүрмүдин бичгүдиг болн йөрәлмүдиг эн әрүнәр хадһлҗана. Ода эн әврәнь өвк-эцкнрин тускар бичҗәнә. Тедна тускар үрдүдтән, ачнрзеенртән келҗәнә.

Т. КАРАВАЕВА,
Малодербетовск район.

Эврә келн автономн республикд

мана орн-нутгт ик гидг хурц чинртә төр болҗ одв. Әнүнә тускар өрги күүндвр болҗана. Келн-әмтнә төрскн келнә тускар бас икәр келгдҗәнә. Чувашд төрскн келнә туск төр ямаран тускар АПН-а корреспондентд чувашск литературовед болн шалһач Атнер Хузангай келҗ өгчәнә.

— Келн-әмтнә политикиг олн җилмүдин туршарт хаҗһрар күцәснәс көлтә чувашск келн республикд хойрдгч ормд һарв, ик зуудан зуг бәәнд, гер дотран әнүг олзлцхана. Чувашск бичкдүдин болн баһчудын ик зунь төрскн келән төрүц медхш. Тиигчкәд эдн төрскн келән дасхар чигн седхш, дасад керг уга гиж санна.

Ода кесгнь чувашск келиг автономн республикд государственн кел кехмн, тиигхлә әнүг өргәр олзлҗ болх гиҗәнә. Дәкәд болхла, республикд бәәдг әмтн чувашск кел дасхин төлә шишлң программ ухалҗ авх, төрскн келәр сурдг школмудын тоог икдүлх кергтә, башкир медрлинь өөдлүлх кергтә гиҗәнә. Чувашск келн шинәс өргәр олзлгдҗ тохрхла, чувашск улсин культур чигн шинәс тохрагдхмн болҗана. Тегәд ода партьд мана орн-нутгин олн келн әмтн санан-серлин өслтиг дөңнҗәхнь маднг байрлулҗана.

Орс келн болхла, олн зүсн келн улс хоорндан күүндҗ нег-негән меддг келн болх зөвтә гиж республикин әмтнә ик зунь тоолҗана, би әнүнләнь зөвшәрҗәнәв.

Орн-нутгин талдан регионмудт бәәдг чуваш келн әмтнд төрскн келән дасхнь күнд болх. Келхд, Татарийд болн Башкирийд нег һазр бәәх чувашмудт келн-әмтнә авъясарн делгрхин төлә кергтә сән таал тогтах кергтә болҗана. Эн төриг хаһлхин төлә ода тодрха керг-үүлдврмүд күцәгдҗәнә. Иигәд, Татарийин зәрм районт чувашск радион программс зәңглгддг болҗана, автономн республикүдин хоорнд дегтрмүдәрн, төрскн келәр һардг газетмүдәрн сольлцлһна тускар боолас кегдв. Төрскн келнлә залһлдата нәрн төрмүд эклҗ хаһлгдҗахнь таасгдҗана, байрлулҗана, — гиж А. Хузангай келв.

О. КУПРИЯНОВ.
(АПН).

Культурин зәңгс

СУЗДАЛЬ. (Владимирск область). Суздальд секгдсн «Дмитрий Михайлович Пожарский — орс улсин герой» гидг экспозиц орс улс Әрәсән сулдан болн үлмә уга бәәлһнә төлә кесн нооллана тускар тоолулҗана. Спасо-Евфимиевск чоңжин Благовещенск хурлд үзүлгдҗәх эн хурацһуд ик чинртә үнтә экспонатс немгдв — зәәсңгүд Пожарск-Хованскихна уңг-тохмин әмтиг оршасн һазрт үкәр деернь тәвдг бәәсн нерүста плитас. Эднә нер-усиь кезәңк цагт бичдг бәәсн үзгүдәр бичгдҗ. Тер мет зәәсң Пожарскин бийнннь өмсҗ йовсн девл, сәәхн һадрта Евангелие, зәәсңгин үлд үзүлгдҗәнә.

НОВОСИБИРСК. Новосибирскд болсн изобретательмүдин болн рационализатормудын үүлдврин һәәхүлд ирсн әмтиг кремлевск курантмудын хоңхсин җиңнсн дун тосв. Кремлин Спасск башниг дуралһҗ кесн башнь йир төвәр кегдсәрн әмтиг ик гидгәр өврүлҗәнә. Әнүнә деернь тәвн долан дундур миңһн бичкн-бичкн чолун зургдҗ. Әнүнә автор, пенсионер П. Корякин наань чигн элементсинь йир сәәнәр күцәҗ.

РЯЗАНЬ. Шүлгч Николай Гумилевин өркә-бүлин тууҗнь кезәңк рязанск һазрас эклцән авчана гисн ашлвр әнүнә көвүнь О. Н. Высоцкий кев. Әврәнь уңг-тохминнь архивсиг шинҗләд дасад бәәҗ эцкнь Сергей Есенинә болн Яков Полонскин һарсн һазрт төрҗ һарснь эн медв. Гумилев гисн фамилян нахц экәсн — Матрена Григорьевнаһас авсн бәәҗ, нахц эҗнь баһ цагтан хәрд һарсн бийнь әврәнь эцкиннь нерид үлдҗ.

ОРДЖОНИКИДЗЕ. Северо-Осетинск АССР-ин әмтнә бәәц теткллһнә производственн негдлтд бүрдәгдсн дәәнә болн күч-көлснә ветеранмудын хор 30 җилин өөнән темдгләд, ик концерт тәвв. Эн коллектив — әврә дурар үүлддг үүдәгч коллективсин цугсоюзн болн цуг Әрәсән фестивальмудын лауреат. Хор Диилврин 45 җилин өөнд нерәдгдсн «Дәәнә цагин дуд» гидг көгҗмин литературн композиц белдҗәнә.

(ТАСС).

МОСКВА. Политехническ музейд «Зург цоклһнд — 150 җил» гидг һәәхүл секгдв. Эн һәәхүл «Фото-89» гидг Цугсоюзн фестивалин программар кегдҗәнә.

Эн һәәхүлд Политехническ музейин хуучна зургудын хурацһуд бәәсн — гелиогравюрмуд, дагерротипмүд, калотипмүд болн өдгә цагин зургуд тәвҗ үзүлгдҗәнә.

Тер мет зург цокдг һазадын ордудын фирмсин болн төрскнә хуучна аппаратмуд бас үзүлгдҗәнә. Энд иргчдән һарһгдх зөвтә зург цокдг аппаратмудын кев болн СССР-ин фотохимическ предприятьмүдин һарһҗах продукц бас тәвгдсн бәәнә.

ЗУРГТ: музейин көдләч Ирина Шувалова зург цокдг хуучна аппаратур үзүлҗәнә.

ТАСС-ин зург.

Иир әвәрц йовдл эсий? Болв энтн зөвтә йовдл. Министриг бас учр-зөв угаһар, йосн бишәр; келхд «аппаратн хольҗанас» көлтә көдлмшәнь һарһад бәәхмн болҗана. Тиигхлә зөв-хаҗһрнь йилһҗ өгтн гиҗ кениг тер сурх зөвтә? Кемр бидн зөвйосна государств тогтаҗах болхла, министр чигн, көдлмшч чигн социальн халхар эдлдән харсгдх зөвтәлм. Тиигхлә яһад көдлмшч зарһд оруҗ өгч чадҗахмб?, министрт болхла зарһ бәрдг арһ яһад уга болҗахмб?

Иим йовдл һарад чигн бәәхмн болҗана, тиигәд, эн тәр күч-көлснә, үнн болн социальн политикин төрмүдәр бәәх СССР-ин Деед Советин комиссин сүүр деер бас хәләгдв. Күч-көлснә туск ССР-ин Союзин законодательн актмудт сольврмуд болн немрмүд оруллһна туск закана проектәр болн предприятин, учрежденя, организацин профсоюзн комитетин зөв угаһар администрац күч-көлснә бооцаг таслдг йовдлмудын туск закана проектәр депутатнр дунд ик гидг зүткәтә күүндвр болв.

Деер келгдсн, министриг көдлмшәс һарһдг йовдлмуд хәләлһн — эн күүндврин һоллгч төрнь биш билә: министрмүд бийән харсҗ чадна. Мадна кенъ чигн эдл зөв эдлх, эдл даалһврта болх зөвтә гисн төрлә залһлдулҗ министрлә бас зүткәтә йовдл болҗ чадхмн гиҗ келгдв. Депутатнриг талдан төр икәр үүмүлҗәнә: күч-көлснә халхар зүткәтә йовдл болсн бийнь 23 сай советск гражданмуд администрацин шиидврин тускар зарһ яһад эс бәрҗ чадҗахмб? Дәкәд болхла, 20-ч җилмүдин чилгчәр авгдсн закадар кеду күртл бәәхмб? Эн халхд кергиг чиклх кергтәнь медгдҗәнә. Ода хәләгдсн закадын проектсиг СССР-ин Деед Советин дарани сессь күртл күүндврт тәвх болҗ депутатнр шиидв.

зөвнь зәәдх зөв уга, кениг чигн, нег чигн бийнь дурндан санаһарн шиидвр батлҗ эвәд, көдлмшәснь һарһад бәәх зөв уга. Иим саната, иим заагта улсиг зогсадг закан бәәх зөвтә.

СССР-ин Министрмүдин Совет болн ВЦСПС хәләврт оруҗ өгсн закадын проектсин һол учр-утхнь невчкн медгдҗәнә — администрац күч-көлснә бооцаг таслх шиидлр авсн болхла, терүнлә әнь эс зөвшәрҗәх күн администрацла зүткҗ, зарһд оруҗ өгч чадхмн. Зуг хамгин ик үүлд бәәх һардачнрт тиим зөв уга. Болв эднә туск бас социальн харслтын ямаран эв-арһ олзлҗ болхинь ухалх кергтә гиж депутатнр цуһарн тоолҗана. Көдлҗәх әмтн цуһарн, нег күртлән, социальн халхар харсгдх зөвтә гиҗәнә. Дәкәд нег принципиальн ашлвр кегдв: кениг чигн профсоюзн комитетин зөв угаһар көдлмшәснь һарһх зөв уга. Ода дееран эн принципиг цуг категорин күч-көлсчнрин туст олзлҗ болҗахш.

Кемр күүг көдлмшәснь һарһсн болхла, тегәд эн удан цагт көдлмш уга бәәсн болхла, тиигҗәһәд әнүг хәрү көдлмштнь орулсн болхла яахмб, әнүнә материальн һарунһинь яһҗ даңцахмб? Нег закана проектд тер һарунһинь зуг һурвн сарин туршарт даңцахмн гиҗ келгдҗәнә. Депутатнр эн положениг хаҗһр гиҗ келв, чикәр тиигҗ келҗәнә гиҗ сангдна.

— СССР-ин улсин депутатнрин Съездин хөөн мана «түрүн раунд» ик зәрн болв, — гиҗ комиссин ахлач Н. Н. Гриценко келв. — Советск күн болһна күләҗәх закадын проектсиг — пенсин туск, әмтиг көдлмшәр теткллһна туск, амрлһна туск закадын проектсиг түрүн умшлһндынь хәләввидн. Эдн цуһарн научн халхар сәәнәр шинҗлҗ хәләгдлә гиҗ келхәр седҗәнәв.

И. НОВИКОВ,
ТАСС-ин парламентск корр.

Иҗл һолын көвәһәр

Хаалһ эзтә болв

Астраханск — мод эд-бод кедг — мебельн комбинатд илгәгдсн төмр хаалһин вагон темдглсн болзгасн эрт ацанасн сулдхгддг болв. Балһсна захд бәәх Кутум товарн станцин төмр хаалһчнрла хамдан предприятин коллективин батлҗ авсн программ энд сәәнәр күцәгдҗәнә. Программд һоллгчнь — комбинат әврәнь меңгәр болн станцд бәәх көлгнә болн аца ачҗ йовулдг участкин чидләр комбинат тосхлһн. Рельсов церглт көдлҗәнә, эн церглт көрәдсн мод болн комплектующ кегдлмүд оруҗ авч хадһлна, астраханск мебельщикүдин кеҗ һарһсн продукц бас эндәс ачҗ йовулгдна.

Аца ачлһна болн буулһлһна цуг көдлмш бүкл хонгин дуусн күцәгднә. Әнүг нег бригад күцәнә, терүнднь 22 күн көдлнә. Аца ачдг күн болһн кесг эрдмтә, тер тоод бүркәтә вагон бас ясна. Төмр хаалһин составмуд хол, аль өөрхн йовхин тускар эднд дангин зәңгләд бәәнә, тегәд эдн аца ачлһна болн буулһлһна көдлмшиг урдаснь зуралад белдчкнә. Эн җил коллектив әврәнь көдлмшин хамгин сән үзмҗиг үлм ясрулхар бәәнә, 10 процентд икәр көдлмш кехәр седҗәнә.

И. БОДРОВ,
ТАСС-ин корр.
Астрахань.

Коттеджмүдт шин бүүрән йөрәв

Кезәңк Подъем-Михайловка гидг селәнд бүкл нег квартал һарв. «Путь Ленина» гидг колхозин баһ наста көдләчнр энд шин бүүрт орв. Эн микрорайон ода баһчудын микрорайон гиҗ нерәддг болв. Эн җил энд сән таалта бас әрвн котедж тосххар бәәнә.

Шин бүүрт орсн өрк-бүлмүдиг хамгин икәр байрлулҗахнь — үвлд түлх түлә белдҗ авад керг уга — гермүд газар түлгднә. Хуҗрта һазрт бәәх эн селәнд уудг усн уга болад түрәдг билә, ода болхла гер дотр кранас артезианск әмтәхн усн һарчана.

Селәнд усна сурвлҗ болн газопровод хамднь нег һазр тосххд «Путь Ленина» колхозд тиигн биш билә. Эдл-ахуд мөңгн күрлго бәәв. Тиигхлә бәәрн һардачнр колхозникүдәс дөң сурв. Тедн турбас хулдҗ авх мөңг цуглулҗ өгв, колхоз болхла бәәһәд бәәҗ эн мөңгинь тедна даңцаҗ өгх болҗ үгән өгв.

Б. БЕЛЯКОВ,
ТАСС-ин корр.
Куйбышев.

Хол селәнд зургудын һәәхүл болв

Рындино гидг чувашск селәнд бәәдг әмтнд одахн энд болсн бичкдүдин зурсн зургудын һәәхүл икәр таасгдв. Энд «Красный Октябрь» гидг совхозд художественн школ секгдв. Хамгин сарул болн ик-ик хорас зург зурдг бичкдүдт өггдв.

Әврәнь җирһлдән түрүн һәәхүлд бичкн зурачнр ик гидг өргмҗтә седклтәһәр белдв. Эдн олн әмтнә туульсин геройммудыг, космосин тускар бийәннь медлгәр зурцхав. Тиигв чигн әврә һазрин бәәдл эднлг бас икәр соньмсулдгнь медгдв: бичкн зурачнр әврәнь селәнә уульнцсиг, шин сәәхн гермүдиг, школан болн школын өөрк теплициг зурв.

Художественн школд удл уга чувашск келн әмтнә урн һарин эрдмиг: хатхмр хатхдгиг, эд некдгиг, модн деер сиилвр һарһлгиг бас дасххар бәәнә.

В. ИВАНОВА,
ТАСС-ин корр.
Рындино,
Чувашск АССР.

Сурһульчнрин үүдәлт

Белорусск Гродно балһсна 22-ч тойгта дундын школын ах классин сурһульчнр әврәнь насн-җирһлән түрүн болҗ йоста җалв авцхав. Эн җалван эдн бәәрн «Радиоприбор» заводт көдлҗәх шефмүдин дөңгәр шинҗгәв. Эдн дамшлтта мастермүдин һардврт батарейәр көдлдг «Зарница» гидг радиоприемникүд цуглулҗ һарһна, эн радиопремникнь 20 километр ууҗмд бәәх станцас өгсн докъяг хавлҗ авна.

— Заводын авч ирҗ өгдг әңгсәс школдан радиоприемникүд кеҗ һарһдг дасҗ авхларн, бидн заводт талдан операц кехин төлә көдлмшчнр сулдхҗ авхднь дөң болвидн, — гиж школын директор В. Соколовский келв. — Ода школын заводт дундлад һурвн зун сурһульчнр көдлҗәнә. Эдн производств зәлдгиг бас дасҗана.

К. БОЛОТЕВИЧ,
ТАСС-ин корр.
Гродно

Сән әмтнә тускар

КӨДЛМШТӘН НЕКВРТӘ КҮН

ТӨМР ХААЛҺИН Артезиан станцд күч-көлснд шуңмһа, көдлмштән өөдән неквртә улсин тускар үг һарсн цагт хамгин түрүнд Николай Николаевич Барыльникин нерн соңсгдна.

Техникиг сәәнәр меддг төләднь, пассажирск болн аца зөөдг поездмуд чадмгар залдг төләднь терүг коллективд күндлнә, үнлнә. Терүнә авг-бәрцин хамгин һоллгч нег темдгнь болхла — эврәнь көдлмшин чинрт өөдән неквр тәвлһн болжана.

Болв бийдән болн үүрмүдтән тиим неквртә болсн бийнь цаһан седклтә, һо-шуд зангта, ширгдго шунлтта болсн төләдән локомотивн бригадмуд дунд Н. Н. Барыльник йоста кевәр тоомср эзлнә.

Коммунист Барыльник эврәнь өдр-бүрин кергүдәрн, эврәнь бәәдл-җирһлин авг-бәрцәрн әмтнд таасгдна. Ямаран чигн бәәдлд эн күн даавр уга, неквр уга. Эзн биш йовдлмудла тәрүц эвцлдж чадхш, хойр чирәтә, хойр ухата хуурмг улсиг тасхш, күч-көлснә дисциплин эвдсн әмтнлә шүрүн кевәр бийән бәрнә. Партин йоста политическ дәәч мөн, гиж энүнә тускар бәәрн коммунистнр келнә. Му юмнла харһхларн терүг чиклтлән хооран цухрж һаршго күн, үүрмүдиннь көдлмшт эс гиж авг-бәрцд хаҗһр нег юм үзж бас тагчг бәәшго болжана— иләр нүднднь терүнд келдг авъяста. Кемр кенд дөң-нөкд кергтә болхла, тусан күргхдән Н. Барыльник оньдин белн, кенд чигн уга гиж келшго күн.

Альдас Барыльник цаг олдг болхв, олна көдлмш кех тиим күчн-чидл альдас авдв? — гиж зәрмснь өврнә. Зәрмснь болхла шоглсн, наадсн-инәсн бәәдлтәһәр келнә: «Чамд, Николай Николаевич, цугтаһаснь үлү юн кергтәв?».

— Тииглго яахв, би коммунист күн бәәнәлм. Партин хаңьд бәәхән кергүдәрн иткүлдмн, — гиж эн хәрү өгнә.

Йир чикәр келсн үг, гиж тоолжанав. Коммунистин тоомср эврән бийәрн партийн билеттә наалдж иржәхш. Терүг эзлж авх кергтә. Ташр тиигчкәд өдр болһн тер тоомсриг эврәнь кергүдәрн иткүлх кергтә.

Партьла эврәнь хөвкишгән залһлдулсн күн, амр биш даавр даажана. Партийн биш улс коммунист күүг көтлврч болх зөвтә гиж санна, селвг терүнәс сурхар, нуувч юмарн хувалцхар терүнүр ирнә. Әмтнә иткләс өөдән ачлвр бәәдв? Болв терүг даажҗ, сән кергүдәрн хәрүһинь өгх кергтә.

Көдлмшч күүнә тускар ямаран седклтәһәр көдлмштән тер һарчахас иштә медж болхмн. Кемр терүг соньн керг күләжәхлә, кемр коллективд эн тоомср эзлжәхлә, тиим күүнд цаһан седкләсн үлү үзж болхмн. Йосидан тер күн кишгтә күн мөн.

Тиим улсин негнь Николай Барыльник лавта болх бәәдлтә, гиж нанд сангдна. Терүнә намтрынь авад хәләхлә, әмтнәс үлү баатрлг йовдлмуд терүнднь уга. Эгл күүнә эгл бәәдл-җирһл гиж келж болхмн. Болв терүнләрн хамдан Н. Н. Барыльникин бәәдл-җирһл — үлү шууган угаһар өдр болһн күч-көлснд бийән хармнлт угаһар өглһнә үлгүр мөн, гиж бас келж болхмн.

— Эврәнь эрдмдән дурлдв, — гиж эн келхлә, терүнә чирә мишәж герлтнә. — Юңгад дуртав гихлә — терүнд үүдәгч хәәвр бәәнә. Нег чигн рейс урдкларн әдл болхш. Эннь таасгдна. Хаалһд һархларн байрт одснла әдл седклтәһәр ирнәв, — гиж цааранднь эн келнә.

Энд зуг нег рейсинь тускар келх санан ода орв. Сө һурвн часла Н. Барыльник Артезиан станцин депон дежурнас һархла нүд чичм харңһуд тусв. Ик күчтә прожектормудын бийнь нигт будна кәшгиг цоолж чаджасн уга билә. Әәдрхн тал йовх хаалһ зөвәр күнд болхмн, гиж күләгджәлә. Күнд аца ачсн поезд доладгч хаалһд ирж зогсв, гиж һаза холд соңсгддг радиоһар диспетчер зәңглв. Утдан нег километр состав 4 миңһн 500 тонн аца ачсн зогсжана. Терүг будн дотр цаглань Әәдрхнд күргх кергтә. Кен терүг залхмб? Хамгин даавртә болн ик дамшлтта машинист. Тегәд чигн Н. Н. Барыльникиг сөөни өрәллә гертәснь дуудулсмн.

Энүнә һарджах локомотивн бригад состав чирх локомотивиг хәрн минутын туршт бүрткж хәләснә хөөн доладгч хаалһд бәәсн поездын өмн ирж зогсад терүг ардан залһлдулв. Станцас һарч йовлһна докъя өгдг семафорин көк нүдн шатв. Күнд вагод чирсн тепловоз эрәхнәр ормасн көндрв, сөөһин харңһуг болн нигт будн кәшгиг тепловозин шам эрән гиж цоолж төмр хаалһиг герлтүлжәнә. Станцин сүл стрелкиг локомотив давж һарв. Николай Барыльник кемжәллһнә прибормудыг, сигналмудыг оньгтаһар хәләһәд, сөөһин харңһуд эрә үзгджәх төмр хаалһиг ширтж хәләнә. Өр цәәһәд ирсн цагт Әәдрхнә зах үзгдв. Күнд аца ачсн составиг Н. Н. Барыльник цаглань һазртнь күргв.

Тепловозмуд заллһна техник-механикч Н. Н. Барыльник баһ наста специалистнрлә күүндхдән, теднд туста сүв-селвг өгхдән дурта. Теднд сурһмж өгхләрн көдлмшин туст даавринь өөдлүллһнд ик оньган тусхана. Юңгад гихлә көдлмштән даавртә боллһна седклиг күч-көлснд сурһмжлх кергтә, төмр хаалһч күүнә төлә даавр гисн хамгин һоллгчнь болх зөвтә. Күч-көлснә дисциплин болн даавр хамдан йовх зөвтә, эс тиигхлә төмр хаалһд көдләд керг уга.

Хойрдгч классин машинист Н. Барыльник төмр хаалһд әәмшг угаһар йовлһна олна инспекторин үүл бас даажана. Эннь олна көдлмш болсн бийнь Н. Барыльник терүнд седклән өгч күцәнә. Артезиан станцд ирсн тепловозмудыг олна инспектормуд терүнә һардврт бүрткж хәләнә. Тепловозмудын техническ бәәдлд эдн өөдән неквр тәвнә. Теднә килмжин ашт дизельн локомотивмүдин техническ бәәдл ясрҗана, эвдрkә локомотивмүд хаалһд һарһгджахш.

Ямаран чигн даалһвриг производствин нүүрләч Н. Барыльник седклән өгч күцәнә. Партийн хургудт, производственн селвлцәнд үг келхләрн Н. Барыльник күцәмҗсин тускар икәр келхш, нурһлж дуту-дундсин тускар, яһж терүг уурулхин тускар келнә, күч-көлснә болн технологическ дисциплин батллһна төлә ноолдна. Көдлмштән неквртә күн, коммунист Н. Н. Барыльник ямаран чигн кергт өөдән даавртә хәләцән үзүлнә.

В. РЯШЕНЦЕВ,
көдлмшч корр.

Артезиан станц.

●Ховр эрдм

Дархнч цуһараднь кергтә

ӨДГӘ ЦАГТ, научн-техническ девшлтин зун җилд дархнчин эрдм үчр утаһар мартгджана. Әмтнә күүндврт «токарь», «слесарь» гидг үгмүд «дархнч» гидг үгәс олар соңсгдна. Эн үг туужд орн гиҗәх бәәдлтә, гиж зәрмснь тоолжадг болх.

Болв тер эс гиж эн кергәр дархнд орҗ ирсн күн, дархнчин эрдмлә таньлдсн күн шатсн нүүрснә давтгдшго үнриг, кинтн өдр эврәнь дулаһарн эрк биш бийүрн татж авдг төмр хәәлдг бешиг, дөшин болн алхин җиңнсн айста әәг талдан юмнла тәрүц эндүршго. Тиим соньн һазрин эзн танд нег күн болж уханд товчлгдж тодлгдв. Талдан предприятьмүдәс болн организацсас дөң болтха гиж Н. А. Сиволаповиг даңгин сурна. Эврәнь көдлмшиг дархнч эмчин көдлмшлә дүңцүлв. Болв зуг эмчнр әмтиг эдгәдг болхла дархнч техникиг «эдгәжәнә», төмриг «әмдрүлжәнә».

Дархнчин келсәр, заказ кеж өгхәс урд төмриг кинәнәр шүүж авх кергтә. Металл бәәлһн эврәнь әәтә болна, терүгәрнь металлыг шүүж авх кергтә. Терүнә хөөн металлыг хатурулх чергтә. Эндкь бас сән дамшлт болн урн эрдм кергтә. Өгсн даалһвриг дархнч зуг [illegible] хамгин [illegible] тодлгдх, [illegible] гихлә дархнчнр ик зуудан. Йоста урн һарта улс мөн. Терж һархара күн дархнч эс болсн бийнь йоста эрдмч болхин төлә күнд күч-көлсн деер, әмтн келдгәр, «бурхна әдс» кергтә юмн.

Мини тиим күүнлә би Иҗл поселкин 13-ч ПМК-д харһув. Николай Афанасьевич Сиволапов дархнч болж энд көдлжәнә. ПМК-н [illegible]

сән [illegible] тускар цувар келнә.

Эврәнь дурта эрдмд шүтлһәрн Н. А. Сиволапов ик тоомср эзлжәнә. Өдгә цагт дамшлтта дархнч ачта амрлһнд һарсн бийнь урдк кевәрн дурта көдлмшән мартад уга, ПМК-д көдлжәнә. Һанцхн нег муңь — эврә кергән бәрүлж өгх урн күн олджахш. Бийдән көдлмшч селгә бәлдхәр [illegible]

●Хавр тосж

Темдглснәс урд

Хальмгин теегт нер һарсн малчнрла зергләд буудян зүүтә болн малын хотын культурмудын өөдән урһц хураж авдг тәрәчнр өсж-босжах йовдл мадна омг үүдәжәнә. Тиим эрдмчнр Городовиковск районна «XXII партсъезд» колхозд чигн көдлжәнә. Эдл-ахун механизатормуд һазр эдллһнә культурин өөдлүлсндән нидн җил дөрвн миңһ һар гектар һазрин аһуһас буудян зүүтә культурмудын өөдән урһц хураж авла. Терүнә гектар болһнас дундлад 29-д центнер буудя цокж авгдсна тускар колхозин ахлач Петр Дордҗинович Немяшев одахн телефоһар күүнджәхд келв.

Колхозд һазр эд-бод келһнә болн тәрәнә техник яслһна көдлмш комплексн эврәһәр күцәгджәнә. Маажурсеялә болн культиватормуд шин җилин туула сарин 1 шин күртл ясгдх гиж темдглгджәсмн. Цуг эн техник боласн урд белнә зерглҗд зогсгдв. Ташр тиигчкәд ясврин көдлмшин чинрнь сән болж һарв.

Эдл-ахун механизатормуд трактормуд болн буудя хурадг комбайнмуд яслһна [illegible] эдл-ахун зер-зев яслһнд шуниж орлцҗах ясврчнрт, механизатормудт өөдән һарцта күч-көлснә болн бәәцин сән таал үүдәлһнд колхозин һардвр, партком болн профком килмҗән өгч үүлджәнә. Тедн тегәд өгчәх килмжд ил кергәрн хәрү өгхин төлә күчн-чидлән холвж көдлжәхнь тер. Техник болн селәнә эдл-ахун зер-зев яслһнд орлцжах әмтн хоорнд социалистическ дөрлдән өргәр делгрв.

Ясврин көдлмшиг болзгланнь болн сән чинртәһәр күцәлһәр делгрсн дөрлдәнә нүүрт малын хот белдәчнрин һурвдгч бригадас Федор Михайлович Галушкон, Владимир Дмитриевич Сидоренкон һарджах звенос нүүрт һарв. Хойрдгч бригадас Николай Федорович Нежибоскин болн негдгч бригадас Владимир Дмитриевич Сарановин һарджах звенос бас дөрлдәнә нүүрләчнрин тоод орв. Мастерскойин көдләчнр болн механизатормуд ясж белдсн цуг зусн техникин чинриг шишлң комиссь бүрткж хәләһәд, белнә зерглҗд зогсах зөв өгнә. Илдкгдсн дуту-дундсиг тер даруңь уга келгүлнә.

Үлдсн тракторуд болн [illegible] дын экиг ик әртәснь, урһц хуралһн төгсснә даруңь цеврлж белдлһн эдл-ахун тәрәчнрин сән авъяст хүврсн бәәнә. Тегәд чигн колхоз бийән өөлән чинртә экәр күцц тетксн бәәнә. Үвлин цагт экн сәәнәр, әзни килмжтәһәр хадһлгджана. Шин урһцин көрң темдгтә цаг давхла бүрткгдж хәләгднә. Тегәд экн үрҗәх юмн уга.

Эдл-ахун ясврчнр болн механизатормуд батлсн техникән ясчкад ард үлдсн үүрмүдтән дөңгән күргҗәнә. Хамдан көдлхәр бәәх тәрәчнр нег звенод болн бригадт цуглрҗана. Сән дурар цуглрсн әмтн ни-негнәр болн өөдән һарцтаһар көдлдгт маһд уга. Колхозд эн хавр тавн миңһн гектар һазрин аһуд буудяин зүүтә культурмуд тәргдхмн. Теду һазрин аһуд чиг [illegible] бәргдхмн. Эрт хаврин культурмудын һазрт чиг бәрлһн түргн йовудтаһар күцәгдхмн. Хаврин тәрәнә көдлмшиг ахр болзгт болн агротехническ сән таалд давулхин төлә колхозд цугнь кегджәнә. Терүнь учрта, яһад гихлә, «Хаврин өдр җил асрна» гиж улс заадан келдмн [illegible]

[illegible]

Зургуд гемшәҗәнә

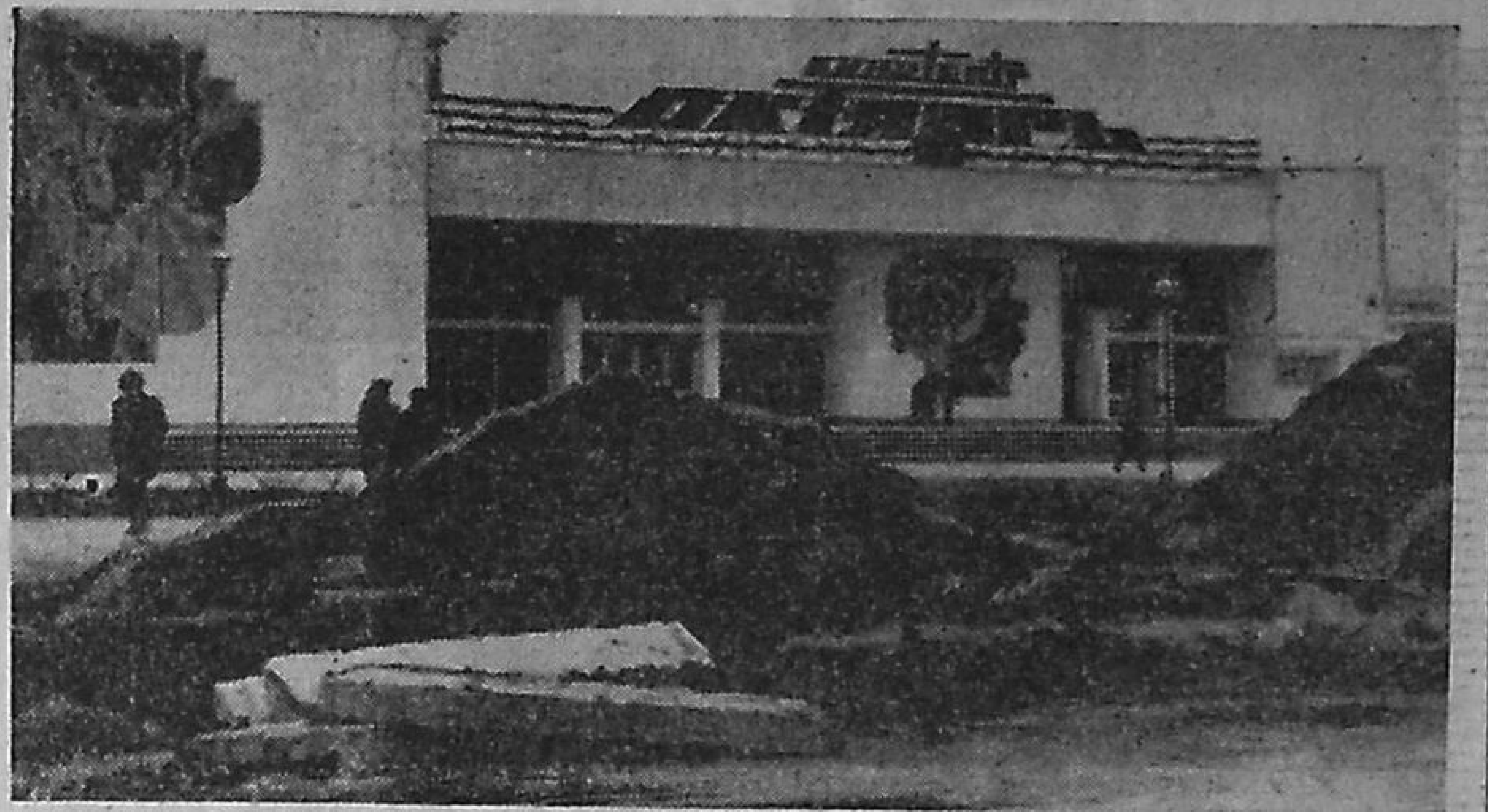

Элст балһсна 6-ч тойгта микрорайонд шин кинотеатр эдлврт орад удан болад уга. Балһсна захд бәәх микрорайодын әмтн нааран ирж кино хәләнә. Болв олн әмтн, ик бичкн уга зөвәр түрж кинотеатрт күрнә.

Одахн гилтә эдлврт орсн эн кинотеатрин эргнд уульнцин хажуһар траншей малтж овалгдсн шавр болн гүн нүкн әмт зоважана. Эн җилин үвл мана һазрт урдк җилмүдәс дулан болжана. Сөөднь орсн цасн өдртнь хәәлж одна. Нам деернь хур орад дала усн, бальчг һарна. Кино хәләхәр седсн әмтн шаһаца бальчгар шальжгнулж йовад кинотеатрт күрнә.

Эдлврт орулгдад хойр-һурвн җил болжах герин эргнд юңгад ясврин көдлмш һарад бәәдг болхв гисн сурвр тәвгднә. Юңгад мана тосхачнр нег кесән җилд кесг дәкж хамхлдг болхв?

Тосхачнрин тус уга тиим көдлмш Элст балһсна цуг микрорайодар, уульнцсар үзгднә. Терүнәс көлтә балһсна уульнцс асфальтар бүрклһнә йовуднь хооран саагдна. Һуч һар җилин эргцд Элстд асфальтар бүркгдсн уульнцин тоог һарин хурһан дарад тоолж болхмн.

ЗУРГТ: Элст балһсна 6-ч микрорайонд һурвн җил хооран эдлврт орсн «Октябрь» кинотеатрин эргнд тогтсн эндрк бәәдл үзжәнәт.

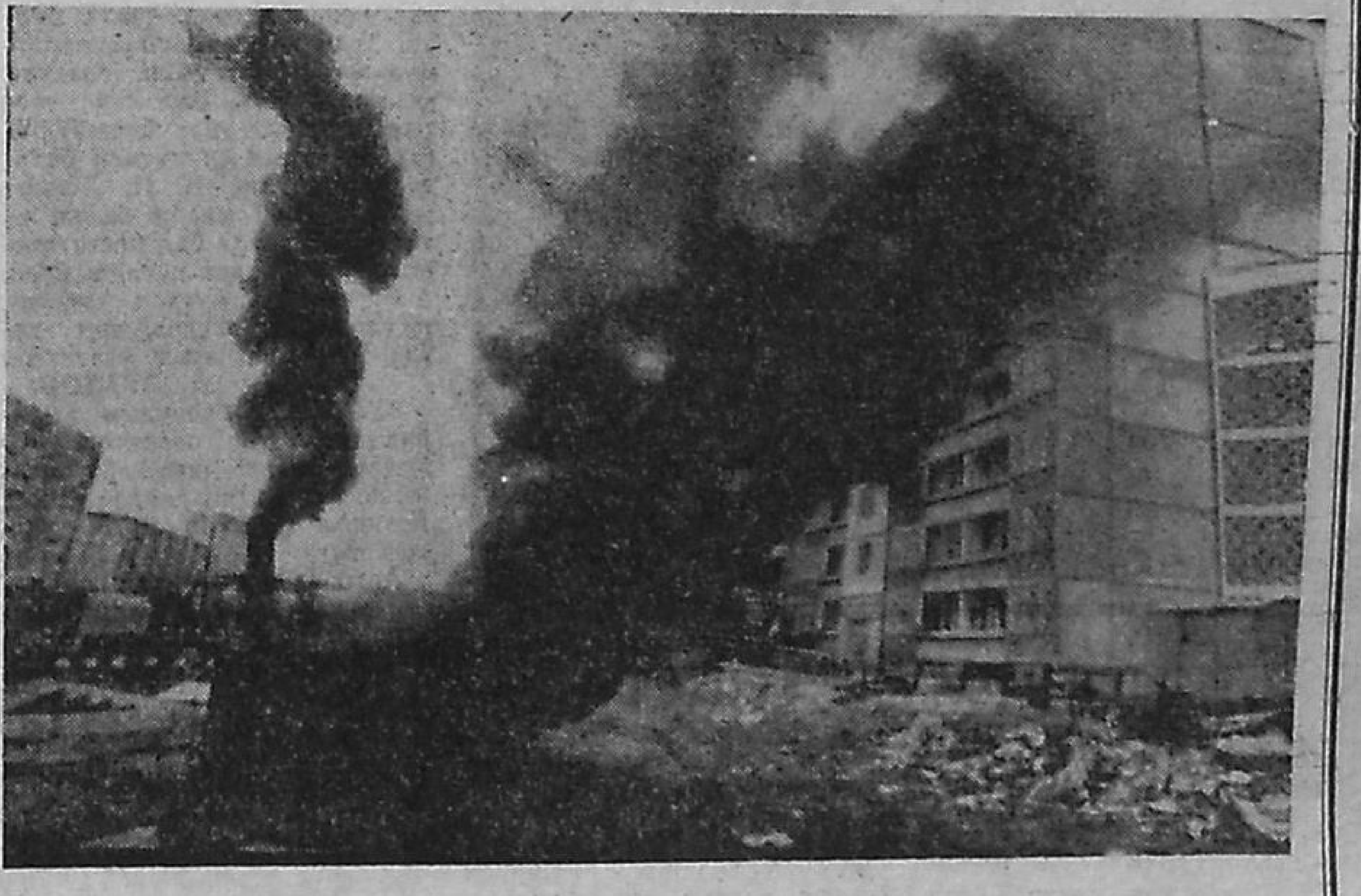

Мана хотл балһсна наадк микрорайодар чигн бәәдл сән биш. Үлгүрнь, деер заагдсн микрорайонла залллдад бәәх 7-ч тойгта района тосхлтын объектд тосхачнр бас тоолвр угаһар тосхлтын көдлмшән күцәнә.

Әмтн бәәдг гермүдин деерәнь хурас халачлхин төлә хәәлсн битум асхж тараһад тооляр бүркнә. Эннь сән. Болв тер көдлмшән әмтн бәәдг гермүд хоорнд күцәдгнь әмтн һундна.

Битумиг хәәлхин төлә ясврчнр эдлврәс һарсн автобуси төмр бешт шатана. Түүнәс һарсн жигшүртә, му үнртә нигт хар утан эргндк әһәриг бүрдүлнә. Әмтн бәә[illegible] мүдин патьрмудт гем-шалтгта, кеввалид әмтн болн нилх бичкдүд бәәнә. Эдн утанас зулж һардг арһ уга болна. Тегәд эдн тосхлтын көдлмш төгстл бүзр аһар киилх саам үчрна.

Республикин хотл Элст балһсна өмн-дорд үзгт бәәх шин микрорайодын бәәдл тиим. Шинкн тосхгдсн гермүд хоорнд тиим бәәдл учрсн болхла, балһсна хуучн микрорайодын әмтн бәәдг гермүд хоорнд ямаран болхв гиж газет хәләж, умшсн әмтн сәчдг болх. Хуучн районы бәәдл энүнәс дала ик сән биш. Зәрм-зәрм һазрань энүнәс дора бәәдлд бәәнә.

Эн җил хальмг келн әмт[illegible] делкән олн орн-нутгас гиичнр ирхмн. Ирсн олн әмтн түрүн авгтан балһсна кесәәхнлә таньлдж соньмсхнь маһд уга.

«Җаңһрин» 550 җилин өөнд белдлһн эклцән авсн бийнь, эндр өдр күртл күцәгдсн темдгтә юмн уга. Хойр-һурвн җилин эргцд белн эс болсн тосхлтс, үлдсн зурһан сарин эргцд күцәгдхий?

ЗУРГТ: балһсна 7-ч микрорайона әмтн бәәдг гермүд хоорнд төмр бешт автобуси шатаж битум хәәлнә. Энүнәс һарсн утан, тоорм шин тосхгдсн гермүдин цаһан эрсмүд харлулна, терзмүдәр орсн утан патьрмудын чһар бүзрдана. Иигж тосхгджах гермүд ке-сәәхн өңг-зүсән тер даруңь гилтә

юмила тәрүн эндүршго. Тиим соньн һәәрин эзн танд

Өгсн даалһвриг дархнч зуг

•Ховр эрдм

Дархнч цуһараднь кергтә

хамгин икәр тодлгдх, юңгад гихлә дархнчнр ик зуудан йоста урн һарта улс мөн. Тәрҗ һархара күн дархнч эс болсн бийнь йоста эрдмч болхин төлә күнд күч-көлсн деер, әмтн келдгәр, «бурхна эдс» кергтә юмн.

Минь тиим күүнлә би Ижл поселкин 13-ч ПМК-д харһув. Николай Афанасьевич Сиволапов дархнч болҗ энд көдлҗәнә. ПМК-н хаша дотр бәәх дархна бичкн бәәрнд даслт болад бийләнь ирлцсн көдлмш эн күцәҗәнә. Тәв күрсн наста, утаһар ивтлгдсн, көөһәр будгдсн, терүнлә Ижл эрдмтә цуг әмтн мет, чирнд шатагдсн күн тевчигү милһәлһәрн, тәвшүн күүндврәрн мини седкл авлв. Эн күн соньн келврч бәәснь бас намаг өөрүлв, юңгад гихлә дархнч күн эрк биш цөн үгтә болх зөвтә, гиҗ урднь би тоолҗалав. Эврәннь көдлмшин тускар, бийиннь тускар келҗәсн цагтнь терүнә чирә байрар герлтв. Энүнә бийиннь болн көдлмшиннь тускар урдкасн үлү юм соңсҗ тиим күүнлә күүндхд амр билә. Савңгта үснас үләгдсн бөмбг мет астран идән уга зәрм әмтн бәәнә, гиҗ ухата нег герлтнә. Эн бийнь болхла чинрән болн тоомсран меддг, нигтәр нухгдсн күн мөн. Терүгән сән халхаснь үзүлдг күн болҗ нанд медгдв.

Мини тиим тоолвриг 13-ч ПМК-н талдан чигн кесг көдләчнр эврәннь сән үгмүдәрн иткүлв. Производствин нүүрләчнриг зааҗ өгтхә гиҗ администрацас сурхла, тер дарунь энүнә нерн заагдсмн. ПМК-н ахлгч инженер, кадрмудын әңгин инспектор, көдлмшчнр Николай Афанасьевичин тускар кесг сән үгмүд келв. Поселкд эн күн эврәннь кергин йоста эн эрдмчнрәс һанцхн сән чинртәһәр кедгин тускар цуһар келнә.

Эврәннь дурта эрдмд шүтлһәрн Н. А. Сиволапов ик тоомсн әәлҗәнә. Өдгә цагт дамшлтта дархнч ачта амрлһнд һарсн бийнь урдк кевәрн дурта көдлмшән мартад уга, ПМК-д көдлҗәнә. Һанцхн нег мунь — эврә кергән бәрүлҗ өгх урн күн олдҗахш. Бийдән көдлмшч селгә белдхәр седхнь — дархнчар көдлх күн уга болҗ һарв.

Күн седклән өгхлә, ямаран чигн кергиг дасҗ авхмн, ямаран чигн көдлмш күцәҗ чадхмн гиҗ Н. А. Сиволапов тоолҗана. Эврәннь дамшлтарн тер үгмүдән эн иткүлв. Келхд, Николай Афанасьевич вулканизаторщикин, медникин көдлмш күцәҗ чадна. Керг кеҗ тиим эрдмд эн шишлң сурсн уга. Баһ цагтан Ташкентск ремесленн училищд эн сурсмн. Бичкнәсн авн көдлмшт орсмн. Эцкнь 1943 җилд фронтд әмнәсн хаһцна, экнь әңгрснә хөөн эгчтәһән болн дүүтәһән һанцарн үлдсн Николай көдлмш кеһәд теднән көл деернь ишкүлҗ авсмн.

Кесг күчр-күнд тоот терүнә бәәдл-җирһлин хаалһд харһсмн, болв терүг эн дааҗ һарад, өр-өвч җөөлн седклән хадһлҗ чадв. Эннь йирин келсн сәәхн үгмүд биш. Әмтнд дөңгән күргхдән белн боллһн, күүнә өвдкүрт хәрүһән өглһн — дархнч Николай Афанасьевичин йирин авг-бәрц мөн гиҗ терүнә тускар үүрмүдиннь келсн үнн. Дархнч — цуһараднь кергтә күн гиснь хойр үчр-утхта болҗ һарв. Негдвәр, һариннь эрдмәрн кергтә болҗана. Хойрдвар, өглһч үр-өргн седкләрн әмтнд кергтә болҗана.

С. ЯМАНОВ.

«Кәлморгтехводстрой» трестин инженер.

Эдл-уушин һарциг доратшан оруллго

Республикин фермсин кесгнь нидн җил гүҗрҗ көдләд малас авдг эдл-уушин һарциг доратшан орулсн уга. Тиим коллективсин тоод Приютненск района «Володарский» совхозин фермсин көдләчнр йовна. Эдн давсн җил 1800 һар тонн үс государствд хулдад җилә зураһан һучн тоннд давулҗ күцәв. Эн күцәмҗ саальчнрин болн үкрчнрин гүҗрмг күч-көлснә, онц әәдүдәс баһ биш үс хулдҗ авсна ашт бәргдсмн. Коммунист Т. З. Джонован һарджах хойрдгч үснә-товарн фермин коллектив нег үлү сәәнәр көдләд темдгтә күцәмҗс бәрв.

Эн үснә-товарн ферм деер өөдән дамшлтта цөн биш саальчнр көдлҗәнә. Тедн тоод хамгин түрүнд Кристина Мокрецоваг заах кергтә. Нүүрләч сар, квартал болһн үс сааҗ авлһна зураһан давулҗ күцәсн бәәнә. Эн болн нань чигн саальчнр үкрмүд бәрлһиг, хәләлһиг болн асрлһиг ясрулад үснә һарциг доратшан орулҗахш. Тиигҗ көдлҗәх саальчнрин тоод Ольга Саранова, Эльзя Горяева болн нань чигн әмтн йовна. Эдн батлсн баг үкр болһнас дундлад 2500 һар килограмм үс сааҗ авцхав.

Анатолий Санджиев, Сергей Нарыжный болн нань чигн үкрчнр өөдән һарцтаһар болн даавртаһар көдлҗәнә. Тиим көдлмшин ашт совхозд үснә һарц үвлин кемд чигн дала баһрҗахмн уга.

Х. ХОШЕУТОВ.

тормуд һазр эдләнә культурнь өөдлүлсндән нидн җил дөрвн миңһ һар гектар һазрин аһуһас буудян зүүтә культурмудын өөдән урһц хураҗ авла. Терүнә гектар болһнас дундлад 29-д центнер буудя цокҗ авгдсна тускар колхозин ахлач Петр Дорджинович Немлщев одахн телефоһар күүндҗәхд келв.

Колхозд һазр эд-бод келһнә болн тәрәнә техник яслһна көдлмш комплексн звенәрһар күцәгдҗәнә. Маажур, сеялк болн культиватормуд шин җилин туула сарин 1 шин күртл ясгдх гиҗ темдглгдҗәсмн. Цуг эн техник болзгасн урд белнә зергләнд зогсагдв. Ташр тиигчкәд яврин көдлмшин чинрнь сән болҗ һарв.

Эдл-ахун механизатормуд трактормуд болн буудя хурадг комбайнмуд яслһна давсн җилин дөрвдгч кварталын зурһаг бас болзгаснь урд күцәлә. Үлгүрнь, нәәмн комбайн ясгдх бәәснәс йисн комбайн белнә зергләнд зогсагдв. Техник болн селәнә

тер. Техник болн селәнә эдл-ахун әр-зев яслһнд орлцҗах әмтн хоорнд социалистическ дөрлдән өргәр делгрв.

Яврин көдлмшиг болзгланнь болн сән чинртәһәр күцәлһәр делгрсн дөрлдәнә нүүрт малын хот белдәчнрин һурвдгч бригадас Федор Михайлович Галушкон, Владимир Дмитриевич Сидоренкон һарджах звенос нүүрт һарв. Хойрдгч бригадас Николай Федорович Нежлобскин болн негдгч бригадас Владимир Дмитриевич Сарановин һарджах звенос бас дөрлдәнә нүүрләчнрин тоод орв. Мастерскойин көдләчнр болн механизатормуд ясҗ белдсн цуг зүсн техникин чинриг шишлң комиссь бүрткҗ хәләһәд, белнә зергләнд зогсах зөв өгнә. Илдкгдсн дуту-дундсиг тер дарунь уга келгүлнә.

Үлдсн трактормуд болн буудя хурадг комбайнмуд бас болзгасн урд болн чинртәһәр ясгдхмн. Хаврин тәрәнә кемд түлән-тосна материалмудын көрң экләд белдгдҗәнә. Буудян зүүтә болн малын хотын культурму-

ртгдҗ хәләгднә. Тегәд эк үрҗах юмн уга.

Эдл-ахун яврчнр болн механизатормуд батлсн техникән яснад ард үлдсн үүрмүдтән дөңгән күргҗәнә. Хамдан көдлхәр бәәх тәрәчнр звенод болн бригадт цуглрҗана. Сән дурар цуглрсн әмтн ни-негнәр болн өөдән һарцтаһар көдлдг маһд уга. Колхозд эн хавр тавн миңһн гектар һазрин аһуд буудян зүүтә культурмуд тәргдхмн. Теду һазрин аһуд чиг бәәргдхмн. Эрт хаврин культурмудын һазрт чиг бәрлһн түргн йовудтаһар күцәгдхмн. Хаврин тәрәнә көдлмшиг ахр болзгт болн агротехническ сән таалд давулхин төлә колхозд цутнь кецҗәнә. Тернь учрта, яһад гихлә, «Хаврин өдр җил асрна» гиҗ улс заядан келм оньш.

Арвн хойрдгч тавн җилә зурач товчлгч җилд чигн буудян зүүтә болн малын хотын культурмудын өөдән урһц авхин төлә колхозин тәрәчнр эн өдрмүдәс авн күчн-чидлән холвҗ көлҗәнә.

ЧОҢГА С.

Мана хотл балһсна нәәдк микрорайодар чигн бәәдл сән биш. Үлгүрнь, деер заагдсн микрорайонла залһлдад бәәх 7-ч тойгта района тосхлтын объектд тосхачнр бас тоолвр угаһар тосхлтын көдлмшән күцәнә.

Әмтн бәәдг гермүдин деевринь хурас хальчлхнн төлә хәәлсн битум асхҗ тараһад тоолңр бүркнә. Эннь сән. Болв тер көдлмшән әмтн бәәдг гермүд хоорнд күцәдгтнь әмтн һундна.

Битумиг хәәлхин төлә ясврчнр эдлврәс һарсн авторезн төмр бешт шатана. Түүнәс һарсн җигшүртә, мууңрта нигт хар утан эргндк аһариг бузрдулна. Әмтн бәәдг гермүдин терзмүдәр орҗ патьрмудт будн мет зогсна. Олн давхр гермүдин цаһан эрсмүднь утанас, битумас харлҗ эвто бәәдл һарна.

Әмтн бәәдг олн давхр гермүдин патьрмудт гем-шалтгта, инвалид әмтн болн нилх бичкдүд бәәнә. Эдд утанас зулҗ һардг арһ уга болна. Тегәд эдн тосхлтын көдлмш тегстл бузр аһар киилх саам учрна.

Республикин хотл Элст балһсна өмн-дорд уэт бәәх шин микрорайодын бәәдл тиим. Шинкн тосхгдсн гермүд хоорнд тиим бәәдл учрсн болхла, балһсна хуучн микрорайодын әмтн бәәдг гермүд хоорнд ямаран болхв гиҗ газет хәләҗ, умшсн әмтн санҗдг болх. Хуучн райодын бәәдл энүнәс дала ик сән биш. Зәрм-зәрм һазрарнь энүнәс дора бәәдл бәәнә.

Эн җил хальмг келн әмтнә ик байр болн гиҗәнә. Алдр дуулвр «Җаңһрин» 550 җилин өөн темдглгдхмн. Эн байрт орлцхар олн элчнр ирхмн. Мана орн-нутгин бүлн болһнас болн нарт делкән олн орн-нутгас гиичнр ирхмн. Ирсн олн әмтн түрүн автан балһсна кесәәхилә таньлдҗ соньмсхнь маһд уга.

«Җаңһрин» 550 җилин өөнд белдлһн эклцән авсн биш, эндр өдр күртл күцәгдсн темдгтә юмн уга. Хойр- [illegible] болсн тосхлтс, үлдсн зурһан сарин эргцд күцәгдхий?

ЗУРГТ: балһсна 7-ч микрорайона әмтн бәәдг гермүд хоорнд төмр бешт авторезн шатаҗ битум хәәлнә. Энүнәс һарсн утан, тоорм шин тосхгдсн гермүдин цаһан эрсмүд харлулна, терзмүдәр орсн утан патьрмудын аһар бузрдана. Иигҗ тосхгдҗах гермүд кесәәхн өңг-зүсән тер дарунь гилтә геенә.

КАМКАН Б.

В. Морозовин цоксн зургуд.

Һазадын ордудар

ЗӨВӘР ИК ХҮВРЛТТӘ ҖИЛ

Давсн җил юуһарн темдгтә болв? Итальянск журналист Паоло Сербандинә эн сурврт орн-нутгин парламентин депутатнрин палатын ахлач Фламинио Пиколли, кинорежиссер Этторе Скола болн Италин дегтр һарһдг хамгин ик гисн организацсин негнәннь президент Инга Фельтринелли хәрү өгчәнә.

Ф. Пиколли: Энти зөвәр ик хүврлт болсн җил. Цуг Дорд үзгин Европиг оңдарулсн аһу ик хүврлтсиг үзхвидн гиҗ нам 4-хн сар хооран тәрүц санҗасн уга биләвидн.

М. Горбачев Итальд гиич болҗ ирсн йовдл нидн җилд болсн хамгин ик гисн йовдлмудын негнь болв гиҗ би тоолҗанав. Мана орн-нутгуд хоорнд М. Горбачевин сексн хаалһ мадниг эвүр болн иньглтүр көтлҗ йовна гиҗ итальянцнр икәр иткҗәнә.

СССР-ин болн Италин хоорнд һар тәвгдсн хулд-гүүлгәнә-экономическ үгцән болхла мана орн-нутгин кергтәрин әмтнлә М. Горбачевин кесн харһлтын берк чинрнь үзүлҗәнә, ах кемҗәнд болсн күүндврмүд болхла, эн гиичлҗ ирлһн ик гидг күцәмҗтәһәр давв гиҗ тоолх арһ өгчәнә.

Папа Иоанн Павел II-ла болсн харһлтын йовудт М. Горбачевин сән ухан-седклнь медгдв. энтн бурхншаҗиг күндллһинь үзүлв, эн йовдл цуг орс улсин духовн тохрлтин тускар герчлҗәнә.

Иигәд авад хәләхлә, 1989 җил иргчдән Европд төвкнүн сән бәәдл тогтх гисн нәәлмҗтәһәр төгсв.

Э. Скола: Давсн җил цуг нарт делкәд йир ик чинртә җил болв гиҗ нанд медгднә. Болсн йовдлмуд тер онц-онц орн-нутгудын төлә ик чинр зүүсн деерән, нарт делкән цуг улсин җирһлднь ик чинр зүүв. Түрүн эшнд социализмин һоллгч принципс хәрү эргҗ ирв. Хамгин түрүнд би сулдан бәәҗ җирһхин болн күүнә зөвин тускар келҗәнәв. Ода мана бәәдл-җирһлд учрҗах тууҗлгч йовдлмуд йир соньн, тегәд хүврлт ода чигн төгсәд уга гиҗ тоолҗанав. Энтн Италин тускар бас келгдҗәнә, энд орн-нутгин Коммунистическ партиг шинрүллһнә тускар өргн күүндвр болҗана. Эннь чик гиҗ би тоолҗанав.

И. Фильтринелли: Мини хәләцд болхла, давсн җил цуг нарт делкәд эклҗ болсн хүврлтсәр темдгтә. Үлгүрнь, би одахн Дорд үзгин Берлинд одад ирүв, тенд ик демократическ хүврлт болҗана гиҗ келҗ чаджанав.

Итальянск дегтр һарһачнрт болхла давсн җил зөвәр күнд күчр җил болв. Орн-нутгин дегтр һарһдг хамгин ик гисн «Риццоли» болн «Мондадори» гидг организацс һазадын ордудт эврәннь авторск зөвән батлхин төлә кеду болвчн мөңг өгхдән белн бәәнә, тиим дала мөңг өглһәрн эдн рынкиг эвдҗәнә. Болв хамгин икәр торвр болсн йовдлнь «Мондадорин» өмнәс телемагнат Берлускони дәврлһ кехәр седлһн бәәсмн. Берлусконин медлд олнд зангллһнә цуг гишң средствс бәәнә. Берлускони болхла, тернь баһдад, «Мондадорин» медлд бәәх цуг газетмүдт, онц әмтнә телекомпаньст, дегтр һарһачнрт эзн болхар седҗәнә. Нег үлү зар тархалһнас ордг оруг һартан орулҗ авхар эдн зүткҗәнә. Цуг эн тоот итальянцнрин төлә демократь баһрҗахиг үзүлҗәнә.

(АПН).

ИТАЛЬ. Технологическ шин күцәмҗсин болн изобретеньсин Туринд болсн нарт делкән һәәхүл-яармиг арвад миңһн күн ирҗ хәләв. Һәәхүлд һоллгчдан роботмуд болн компьютерн системс һарһдг олн зүсн орн-нутгудын научн-шинҗллһнә институтсин болн фирмсин продукц үзүлгдв. Энүнд тәвҗ үзүлгдсн компьютермүд болн роботмуд өдгә цагин электроникин арһинь сәәнәр үзүлҗәнә. Эн һәәхүлиг ирҗ хәләхиннь өмн электроник күүнә үүлврин ямаран олн халхд көдлҗ чаддгинь бидн төрүц меддго биләвидн гиҗ әмтн келв. Иигәд, үлгүрнь, ямаран чигн цәәлһвр өгдг болн телефоһар дамҗулад олн зүсн зәңгс бел кедг компьютер әмтиг ик гидгәр өөрүлв.

ЗУРГТ: радиоһар залгддг робот-гид Туринд болсн һәәхүлд.

АНСА агентствин болн ТАСС-ин зург.

Шин Румыня өмн бәәх төрмүд

Шин Румыня болн Советск Союзин хоорндк хәрлцән ямаран чигн саалтг угаһар болн нег-негндән тустаһар делгрҗ чадхмн. Энүнә төлә кергтә таал ода тогтагджана, гиҗ Румыня келн-улсин харслһна Фронтын советин ахлач Ион Илиеску тоолҗана. АПН-э шишлң корреспондентнр Владимир Марковд болн Станислав Ползиковд эн интервью өгв.

— Өөрхн цагт шин Румыня түрүлҗ күцәх төрмүднь ямаран гиҗ Та санҗанат?

— Хамгин нәрн төрмүднь — политическ нег бат бәәдл болн экономикин сән делгрлт тетклһн. Экономическ халхд маднд зөвәр му зөөр үлдсмн, политическ халхд чигн дала сән юмн маднд күртв гиҗ келҗ болшго.

Өмн мадниг ик гидг күнд цаг күләҗәнә: цуг хуучн тоотыг хольвлхд юмн уга, шиниг тосххд күнд болдмн. Цуһараннь төлә ик чинртә нег күцл күцлһнд — орн-нутгт экономикиг ясруллһна болн әмтнә социальн кергллтинь хаңһалһна төлә цуг румынск әмтиг негдүлхәр бидн зүткҗәнәвидн.

— Келн-улсин харслһна Фронтын программд идеологическ догмас сулдлһна болн Румыньд күмни сән тоотыг шинәс тохралһна тускар келгджәнә...

— Энтн үнн. Бидн ямаран чигн догмар бийән боошгоһар, сулар бәәхәр болн сулар политик күцәхәр бәәнәвидн. Догматическ хәләцин үлмәнд орлго, ил бәәдл-җирһләс иштә политикән күцәхәр бәәнәвидн. Иим объективн улд бидн зураһан кехвидн, мана обществиг делгрүлҗ, мана улсин җирһлинь ясрулхар шунхвидн.

— Румыньд сул суңһвр кех болҗ темдглсн болзгт — мөрн сарла суңһвр болхий?

— Энтн ода деерән нәрн төр. Оппозицд белддг арһ өгшгон төлә мөрн сарла суңһвр кехәр бәәнәт гиҗ зәрмдән мадниг гемшәнә. Йоснднь авад хәләхлә, мөрн сард суңһвр келһнд белдлһнд объективн түрү-зүдү һарчана. Тегәд суңһврин болзгиг хооран саахмн болвза гисн санан ода бәәнә.

— Варшавск Бооцана Организацин тускар шин Румынь ямаран хәләцтә бәәнә?

— Варшавск Бооцана Организацин үүлдврин политическ халхин чинринь өөрдүлхин төлә энүнә цааранк делгрлтин төрмүдиг бидн хамдан хәләҗ күүндхәр седләвидн. ОВД дәәнә-политическ ниицәнәс политико-цергә организацд хүврхмн. Одахн Бухарестд Эдуард Шеварднадзела йир иләр, үр-иньгин седклтәһәр болсн күүндврәс иим ашийр иләр, үр-иньгин седклтәһәр болсн күүндврәс иим ашлвр кеҗ болхмн: эн туст мана хәләц болн мана ухан-тоолвр харһҗана. Тегәд эн халхд хамцу күчн-чидлән һарһҗ, мана нөкцлтиг делгрүлх хаалһинь хәәхвидн.

(АПН).

Бухарест.

БАҺЧУД НААРАН ОЛАР ИРНӘ

Зургудын репортаж

Элст балһсна «Родина» кинотеатрин өөр ке-сәәхн вагончикд баһчудын амрлһна цутхлң көдлнә. Энүнд хойр хора бәәнә. Негиднь компьютерн нааддын дөрвн аппарат углгдсн бәәнә. Хойрдгч хорад болхла, нааран ирсн баһчуд олн зүсн марһанд орлцҗ, эврәннь мерглҗлтән сөрҗ чадна.

— Өдр болһн баһчудын мана цутхлңгур бичкдүд чигн, бөдүн әмтн чигн олар ирнә. Юңгад гихлә, компьютерн аппаратар эдн олн зүсн наадд наадна. Нег үлү дорас өсҗ-босҗ йовх бичкдүдт йир соньн болсн деерән, туста болна. Тедн компьютерн аппаратмуд үзҗ, терүг яһҗ олзлхин мергҗлт авна. Цуг сән тоотыг бичкдүдт гидг бишмй. Тегәд баһчудын эн цутхлң бүклдән бичкдүдин В. И. Ленинә нертә саңгин медлд бәәнә, — гиҗ энд көдлдг баһ наста оператор Н. Годаев цәәлһҗ келв.

Иргчдән эн цутхлң улм оргҗүлгдхмн. Үлгүрнь, энд дакәд хойр вагончик тәвгдхмн.

Л. ЭРАТОВ.

ЗУРГУДТ: баһчудын амрлһна цутхлңгин оператор Н. Годаев кассет шинҗлҗ һәләҗәнә; цутхлңгин көдләч Санал Батинов марһана мөрә үзүлҗәх цаг.

Авторин поксн зургуд.

ШИН ГЕРМҮД ТОСХГДВ

ИК-БУУРЛ. Давсн җилд Ики-Бурульск районд ут-турштан 95 патьр эдлврт өггдв. Тернь ут тоодан 7296 дөрвлҗн метр болҗ һарв.

«Ут Сала» совхозин һардачнр поселкин әмтнә бәәцин таалынь ясруллһнд онц оньган тусхаҗана. Энд шидр фельдшерск-акушерск пункт эдлврт орулҗ авгдв. Терүг эдл-ахун мөңгәр тосхсмн. ФАП-д ода кергтә тоот оборудовань орулҗ тәвгдҗәнә. Бәәрн эдл-ахун күч-көлсчнрин эрүл-мендинь харлһнд терүнә көдлмш туслан күргхнь лавта.

Района талдан чигн эдл-ахусар бас тиим кецтәһәр фельдшерск-акушерск пунктмуд тосхгдхмн.

Мана корр.

Хальмг рок-көгҗм

Давсн җилин чилгчәр республикин культурин җирһлд темдгтә йовдл учрв. Хальмг государственн филармоня улд эстрадн шин коллектив үүдв. Терүг Казанск консерваторит төгсәсн баһ наста композитор Аркадий Манджиев толһалв.

Эн җилин эклцәс авн асхн болһн Хальмг государственн филармонин концертн заалд өдгә цага сергмҗтә көгҗмин ә соңсгдҗахинь темдглҗ болхмн бала. Хальмг тайчин көгҗмин баг гиҗ бийән нерәдсн бәәхн коллектив хальмг келәр рок-дуд [illegible]

та күүкд күүһән тевчҗ холас, санаһарн терүнд хөв-кишг дурдҗахинь медүлгн дун үгин учр-утхарн, көгҗмин сәәхн айсарн манд цегәхн цеврдсн седкл зүүлһсн болв.

Дөрвн кәвүнә концертинь бүрдәдг, керг-төрин нань чи- [illegible]

«Герл» клуб

Баһ Дөрвд селәнә күүкд улсин советин седвәрәр шин клуб энд секгдв. Терүнд «Герл» гидг нерн өгдв.

Селәнә күүкд улс дунд олна көдлмшин цутхлң болх күцлтәһәр эн клуб секгдсмн. Олн зүсн төрмүдәр — үрдүдтән сурһмҗ өглһнә, эрүл-менд батруллһна, өрк-бүлин болн нань чигн төрмүдәр клубин члед күүндврмүд кех зура батлв. Клубин сүүрмүдт эмчнр, багшнр, бәәрн эдл-ахун һардачнр орлцхмн.

Клубиг секхлэрн күүкд улс «Өр-өөч седкл» гисн үүлдвр [illegible]

«Хальмг үнн»—90

ГАЗЕТ УЛМ СОНЬН БОЛХД ИЦҖ

«Хальмг үнн» — 90» анкетд өгчәх хәрү мана умшачнрас олар ирҗәнә. Тернь йир байрта йовдл. Ирсн хәрү экләд барлгдҗана. Зуг мана умшачнр эврә нер-усан, насан, ямаран уданд «Хальмг үнн» газетиг бичүлҗ авдгин тускар бичхш. Тер тоотыг эркн биш заах кергтә, тер юңгад гихлә, ямаран наста умшачнр ямаран материалмуд дурлҗ умшдгиг медхд, газетиг нурһлҗ ямаран наста әмтн умшдгиг болн нань чигн ашлвр кехд цуг энь дөң болх гисн бас нег күслтәһәр анкет барлгдҗана. Тегәд бийинь тускар ахрар бичҗ, нер-усан заахитн сурҗанавидн. Тиигчкәд хәрүһинь мел газетд барлгдсн анкетд биш, салу цааснд сурврмудын тойгинь зааһад, тодрхаһар бичҗ болҗана. Эндр «Хальмг үнн» — 90» анкетд Баһ Дөрвд селәнд бәәдг мана умшач **Е. С. ЭРЕНДЖЕНОВА** хәрү өгчәнә:

1. Давсн җилин туршарт газетин халхст барлгдсн материалмудас хальмг улсин тууҗин зәрм халхсиинь секҗ үзүлсн И. Борисенкон статьясиг, зәрм «Литературн халхс», хальмг кел даслһна төрмүд босхҗах материалмудыг темдглҗ болҗана.

2. Газетд барлгдсн шишлң эдл-ахун, партийн, советск, органмудын олн зүсн төрмүдин, нурһлҗ экономикла залһлдата эн статьяс соньмслт угаһар умшгдна. Иим материалмуд барлхларн зуг хоосн то-дигмүд олзллго, ил тодрха керг-үүләр үлгүр бәрҗ үзүлхлә умшхд соньн болх. Ода деерән энти зуг нег научн статья, эс гиҗ ямаран нег эдл-ахун бәрсн күцәмҗсиг тооһар, процентәр үзүлҗәх материал болҗана.

3. Ондаруллһна йовуд газетд иткмҗ угаһар үзүлгдҗәнә гиҗ тоолҗанав. Мана бәәх һазрт чигн, күч-көлсч коллективст чигн ондаруллһн сән йовуд авад уга. Тиим биләч — ода иим болв гиһәд дүңцүләд келхәс биш, ил хүврлтс үзгдхш.

4. «Җаңһрин» 550 җилин өөнд нерәдсн шишлң әнгд 1940-ч җилд өөнин байриг яһҗ кевәр темдглснә туск материалмуд, тер цагиг үзүлҗәх зургуд, байрт орлцсн әмтнә тодлврмуд, өдгә цага баһ наста җаңһрчнрин тускар бичх кергтә. Байрин өөнин эмблем дару-дарунь барлх кергтә.

5. Шин җилд газетд хальмгин (өөрдин) тууҗин, хальмг литин тускар, олн зүсн төрәр зурхачнрин цәәлһвр, бурхн-шаҗна тускар болн баһ наста һардачнрин үүлдврин тускар бичхиг күләҗәнәв.

6. Хальмг келәр һардг газетиг хальмг өрк-бүл болһнд авч умшдг күцлд күрхин төлә школын кичәлмүдт газетиг олзлҗ, терүг шинҗллһнд шишлң цаг һарһх кергтә. Газетд соньн дахуль (приложение) кергтә.

7. Газетин өңг-зүсинь ясрулхин төләд барлҗах зургудын чинринь өөдлүлхмн. Бембә өдрин тойгуд ухалҗ соньнар һарһх кергтә, терүнд искусствин, делкәд болҗах соньн йовдлын, тууҗин туск болн нань чиги материалмуд икәр олзлх кергтә.

8. Газетиг поштын көдләчнр цагтнь авч ирнә.

●Бачм хаһлх төр

ҺУНДЛТА ТО-ДИГМҮД

КЕЗӘНӘ ӘЛГН-САДАН, нәәҗән аль таньлан үдшәҗәһәд келдг бәәсмн: «Хаалһдан болһаҗ йовтн, тонулчнрас болн зерлг ангудас бийән саглтн». Өдгә цагт хаалһдан һарчах күүг бас әәмшгәс саглулдмн, болв юуна тускар бидн эндр хамгин түрүнд келнәвидн? Автомашидин хаалһ һатлҗаһад бийән нег үлү болһамҗтаһар бәрхин тускар, тиим эсий? Юңгад гихлә бидн цугтан сәәнәр меднәвидн: хаалһ деер учрсн зеткртә йовдлмудын то җил ирвәс улм өсәд йовна. Үлгүрлхд, одахн центральн телеүзгдләр иим то-дигмүд зәңглгдлә. Давсн 1989 җилд мана орн-нутгт хаалһ деер ут турштан зеткртә 300 миңһ һар йовдл учрла. Терүнә ашт 60 миңһ шаху күн өңгрлә, 320 миңһ һар күн олн зүсн шав авсмн.

Кемр бидн эн зеткртә йовдлмудын учринь цәәлһлго эзүнә тускар медлго күүг эн то-дигмүдлә таньлдулад, иим олн әмтн зуг негхн җилин турш юунас көлтә хорсмн, эн туст та юн гиҗ санҗанат? гиҗ сурхла, тер күн иим олн әмтн нег аврлт уга дәәнә ашт әмнәсн хаһцсмн, гиҗ хәрү өгхнь маһд уга.

Энүнд келхд, арвн җилдән Афганистанд болсн дәәнд бидн 14 миңһ шаху салдсан гееләвидн, тегәд дән-даҗг уга цагт зуг негхн җилдән хаалһ деер учрсн зеткртә йовдлмудас көлтә 60 миңһ шаху күн үкнә гидгнь! Тегәд өдгә цагт мана орн-нутгин хаалһс деер эс зарлгдсн бас нег дән болҗана гиҗ келҗ болхмн, юңгад гихлә эн һаңгта то-дигмүд мадн ниргҗ келх арһ өгчәнә.

Келхд, давҗ одсн җилд мана Хальмгин хаалһс деер бас зеткртә кесг йовдлмуд учрла. Кемр тодрхаһар келхлә, 1989 җилд мана республикин хаалһс деер ут тоодан зеткртә 356 йовдл учрсмн, терүнә ашт 137 күн әмнәсн хаһцсмн, 344 күн шав авла.

Тегәд юңгад, юн учр деерәс җил болһн тиим дала әмтн хаалһс деер зеткрлә [illegible] гихлә маши залачнр хаалһар йовлһна зокалыг йир икәр эвднә. Үлгүрлхд, 1989 җилд маши залачнрин гемәр хаалһин 297 зеткр учрла, эс гихлә эн то цуг зеткртә йовдлмудын тооһас 80 һар процент тогтаҗана.

Залачнр даңгин гишң машинә гүүдлинь давулад, хаалһар йовлһна зокалыг эвднә. Зуг эн уршгар давсн җилд 126 зеткр учрла. 1989 җилд зеткртә 86 йовдл машиһән соггуһар залснас көлтә учрсмн, 75 — хаалһар машид зерглҗ йовлһна зокалыг эвдснәс көлтә болсмн. Хаалһсин му чинрәс көлтә хәләгдҗәх кемд 24 зеткр учрсмн. Маши залачнр 98 дәкҗ йовһн улсиг дәврсмн. Болв тер бийнь зәрм йовһн әмтнә гемәр давсн җилд бас кесг аварь темдглгдлә.

Тегәд деер келгдсн тоотас ямаран ашлвр кеҗ болхмн? Хаалһин зокалыг эвддг залачнрла нег үлү аврлт уга ноолда кех кергтә, яһад гихлә энүнд әмтнә җирһлин болн эрүл-мендин тускар үг һарчаналм. Эндр болхла, мини санаһар, хаалһар йовлһна зокалыг эвддг әмтн чаңһ шоодврла харһхш. Үлгүрлхд, кемр залач машинә гүүдлән давулад, аль хаалһар машид зерглҗ йовлһна зокалыг модьрунар эвдәд гүүлгҗ йовхла, тер залач болхла зуг арвхн арслңга ялд унна. Энь ямаран шоодвр болҗахмб?

Халмһаһар аль соггуһар машиһән залҗ йовад ГАИ-ин көдләчнрт бәргдсн залачнр бас, мини һәр, ирлцүгү шоодврла харһхш. Үлгүрлхд, зәрмснь 100 арслңга ялд унна, наадксн нег шам муuһар шатснас көлтә бас зеткр учрна. Эн төрәр барт чигн, телеүзгдләр чигн кедү дәкҗ материалмуд һарсн бийнь Элст балһсна хаалһсин чинрнь ясрҗахш.

Цааранднь келхд, кемр хаалһ деер учрсн зеткртә йовдлмудын 80 һар процентнь маши залачнрин гемәр болсн болхла, наадк 20 шаху процентнь йовһн әмтнә гемәр учрсн болҗана. Һундл болхларн, мана балһснд йовһн әмтн автомашидин хаалһ һатлҗаһад оньдин гишң светофорин саглулгч шам оньгтан авлго, бийснь хаалһар йовлһна зокалыг эвдцхәнә. Тегәд бөдүн улсиг дураһад бичкдүд бас зокалыг эвдхд иҗлдәд бәәнә. Терүнә ашт юн болхнь темдгтә. Тегәд өдр болһн хаалһ һатлҗаһад машидин өмнәс һарч гүүхләрн альдаран бидн алһҗанавидн? Өдр болһн хаалһ деер учрдг зеткр яһад маднд чик ашлвр эс өгдви? Тиигчкәд мана орн-нутг Индь бишлм. Келхд, Индьд күүг дәврх биш, хаалһин тал дунднь кевтсн үкриг маши залачнр үргәлго, тер келә босад хаалһ сулдххиг күләцхәнә.

Болв әмтиг яһҗ сурһсн бийнь, әркнчнр — маши залачнрта яһҗ ноолдсн бийнь, күн болһнд маши залх зөв өгч болшго. Өдгә цагт болхла ямаранчн күн маши залачнрин курсмуд чиләһәд маши залх зөв өгчәх цаас авна. Онлан үгмүдәр келхлә, эндр, мини һәр, маши залачнрин күндтә нериг өөдлүлх кергтә гиҗ сангдна. Энүнә кергт маши залачнрин сурһульд хамгин дааврта, сурһульта улсиг шүүҗ авх кергтә, яһад гихлә минь [illegible]

●РЕСПУБЛИКИН МВД-н ЦЕРГЛЛТС ЗӘҢГЛҖӘНӘ

ХАРУЛ БӘӘСН БИЙНЬ

Давсн долан хонгт — туула сарин 8-с авн 14 күртл республикд зака эвдлһнә болн нань чигн 44 йовдл темдглгдв. Теднәс 25-нь тер дарунь илдкгдв. Урднь татсн 7 үүлинг илдкснә туск зәңг ирв.

Городовиковск района Цорос селәнд. Сө 21 часла эн селәнә П. күүг гесәрнь утхар шааж. Туула сарин 9-д эн йовдл учрла. Әср йовдл һарһсн күүнә нерн илдкгдв.

△ **Юстинск района «Эрдниевский» совхозд** туула сарин 9-д асхн ора Д. күүкд күүнә герт согту көдлмшч Б. Б. Дулаев орҗ ирәд, үүднә оньсиг хамхлв. Дәкәд эн Д. күүкд күүг гувдҗ. Эн йовдлар уголовн керг бүрдәгдв. Тиим кевәр әмтнә эрүл-мендин өмнәс 2 йовдл һарһгдв.

△ **Ики-Бурульск район колбасн цехд** туула сарин 7-д сөөни, өрәллә Яшкуль селәнә бәәрн күн Н. Б. Сангаджиев, Ик Буурлас Д. Б. Манджиев болн В. Б. Калусов үүдинь онц эв-арһар секәд орҗ. Цехәс эдн кирцхд 60 килограмм колбас авч. Цугтан эдн көдлҗәхш.

△ **Элстин 2-ч СПТУ-н хот уудг хорад** медглго хулхачнр орад, 20 мишг шикр авад арлҗ. Шикрин үнь ут-туршан 940 арслң тогтав. Ведомственн харул энд бәәсн бийнь тиим йовдл учрв.

△ **Элстин «Автомагазин» зогсалд** туула сарин 6-д нерни темдг уга хойр көвүн 32 арслңга сумкинь Х. көвүнәс булаҗ авч.

△ **Әдл йовдл Элстин Тельмана-Хомутниковин ульнцсин** ниилврт учрв. Энд Б. күүкд күүнә усна хулһн махлаг шүүрч авад арлҗ. Туула сарин 13-д 19 часла эн йовдл учрла. Хулхачин нехалҗ. Машин герин өөр зогсҗала. Эн хулхаг Башантинск фвхоз-техникумин студентнр С. М. Изтелеуов болн В. С. Хохлашов / кесн бәәҗ.

△ **Приютненск района «Центральный» совхозас** нерь темдг уга әмтн ах үкрч М.-ин 110 толһа хөөһинь авч. Эн үүл татлһнд С. күн харлгдҗана.

Городовиковск балһснд туула сарин 12 хулхачнрин төлә олзта өдр биләч. Эн өдр дегц һурв дәкҗ хулха кегдв. Кирцхд 11 часла Б. күүнә герт орад, теңдәс хувц-хунринь хулхалхар седҗ. Дәкәд нег час давсна хөөн хулхачнр терзин шилинь һарһад, М. күүкд күүнә герт орад, 3 шил әрк болн 35 арслң авч. Болв эн саамд эдн бәргдв. Городовиковск района әмтн М. В. Богданов болн Б. М. Манунинов эдн бәәҗ. Эн өдрин бийднь, болв асхн 19 часла, һурвн күн П. күүнә герт орад эзиг зааһад, мөңг болн алтн кегдлмүд некв. Гертәсн терзәр һәрәдҗ гүүһәд. П. эн йовдлын тускар милицд зәңглв. Хәәвр кеснә хөөн Б. М. Манунинов, Яшалтинск района «Юбилейный» совхозин хөөч А. Э. Иделнов болн «Южный» совхозин тракторист В. Х. Абушинов бәргдв.

Ик-Буурлын ДРСУ-н манач Г. Н. Вагина хойр сард арсм кеҗәлә. Магазинд әркиг хулдҗ авад дәкәд терүг бәәрн әмтнд 20 арслңгар хулдҗала.

Республикин хаалһст зеткртә 6 йовдл учрв. Терүнд нег күн әмнәсн хаһцв, 3 күн шав авв. Хаалһ мөстснә, цастсна учрар тиим йовдл һарна. Үлгүрнь, туула сарин 16-д, 16 часла Целинн района Калинина нертә совхозин К. күн Волгоградтурштан 95 патыр эдлврт өггдв. Тернь ут тоодан 7296 дөрвлжи метр болж һарв.

др фельдшерск-акушерск пункт эдлврт орулж авгдв. Терүг эдл-ахун мөңгәр тос-

фельдшерск-акушерск пунктмуд тосхгдхмн.

Мана корр.

Афганистанд болсн дәәнд бидн 14 миңһ шаху салдсан геелəвидн, тегәд дән-дажг уга цагт зуг негхн жилдән хаалһ деер учрсн зеткртә йовдлмудас көлтә 60 миңһ шаху күн үкнә гидгнь! Тегәд өдгә цагт мана орн-нутгин хаалһс деер эс зарлгдсн бас нег дән болжана гиж келж болхмн, юңгад гихлә эн һашута-дигмүд мадн ниигж келх арһ өгчәнә.

Келхд, давж одсн жилд мана Хальмгин хаалһс деер бас зеткртә кесг йовдлмуд учрла. Кемр тодрхаһар келхлә, 1989 жилд мана республикин хаалһс деер ут тоодан зеткртә 356 йовдл учрсмн, терүнә ашт 137 күн әмнәсн хаһцсмн, 344 күн шав авла.

Тегәд юңгад, юн учр деерәс жил болһн тиим дала әмтн хаалһс деер зеткрлә харһна гиж умшач сурж чадхмн. Эн сурврт республикин ГАИ-ин әңгин органалитическ багин ах инспектор Анатолий Акимович Рогов иим хәрү өгв:

—Мана республикин хаалһс деер зеткртә йовдлмуд олн зүсн учрһар учрна. Болв тер бийнь хаалһс деер учрсн зеткрин ик зунь машин залачнрин гемәр учрна, эс

Тегәд деер келгдсн тоотас ямаран ашлвр кеж болхмн? Хаалһин зокалыг эвддг залачнрла нег үлү аврлт уга ноолда кех кергтә, яһад гихлә энүнд әмтнә жирһлин болн эрүл-мендин тускар үг һарчаналм. Эндр болхла, мини санаһар, хаалһар йовлһна зокалыг эвддг әмтн чаңһ шоодврла харһхш. Үлгүрлхд, кемр залач машина гүүдлән давулад, аль хаалһар машид зерглж йовлһна зокалыг модьрунар эвдәд гүүлгж йовхла, тер залач болхла зуг арвхн арслңга ялд унна. Энь ямаран шоодвр болжахмб?

Халмһаһар аль согтуһар машиһән залж йовад ГАИ-ин көдләчнрт бәргдсн залачнр бас, миниһәр, ирлцңгү шоодврла харһхш. Үлгүрлхд, зәрмснь 100 арслңга ялд унна, наадкснь нег жиләс авн һурвн жил күртл маши залх зөвәс хаһцна. Миниһәр, согтуһар машиһән залж йовад бәргдсн күүг маши залх зөвәснь мөңкинд хаһцулхла сән болхмн биләә гиж сангдна, юңгад гихлә эндр балһсдын болн селәдин уульнцст согту маши залачас әәмштә юмн уга.

Деер келгдсәр, му чинртә хаалһсас болн уульнцст

парч гүүхләрн альдарач бидн адһжанавиди? Өдр болһн хаалһ деер учрдг зеткр яһад мадид чик ашлвр эс өгдви? Тиигчәд мана орн-нутг Индь бишлм. Келхд, Индьд күүг дәврх биш, хаалһин тал дундинь кевтсн үкриг маши залачнр үргәлго, тер кезә босад хаалһ сулдххиг күләцхәнә.

Болв әмтиг яһж сурһсн бийнь, эркнчнр — маши залачнрта яһж ноолдсн бийнь, күн болһнд маши залх зөв өгч болшго. Өдгә цагт болхла ямаранчн күн маши залачнрин курсмуд чиләһәд маши залх зөв өгчәх цаас авна. Ондан үгмүдәр келхлә, эндр, миниһәр, маши залачнрин күндтә нериг өөдлүлх кергтә гиж сангдна. Эвүнә кергт маши залачнрин сурһульд хамгин дааврта, сурһульта улсиг шүүж авх кергтә, яһад гихлә минь иим принципәр летчикуд, поездмүдин болн кермсин залачнр шүүгдж авгдналм. Өдгә цагин машин бас күн болһнас зөвәр өөдән медрл болн шагшавд некнә. Терүнә некврмүдлә ирлцжәсн залач кезәд чигн согтуһар машиһән залшго, хаалһар йовлһна нань чигн зокалмудыг эвдшго.

ШАКУН Василий.

Манджиев болн В. Б. Калусов үүдинь онц эв-арһар секәд орж. Цехәс эдн кирцхд 60 килограмм колбас авч. Цугтан эдн кедлжәхш.

△ **Элстин 2-ч СПТУ-н хот уудг хорад** медгдго хулхачнр орад, 20 мишг шикр авад әрлж. Шикрин үнинь ут-турштан 940 арслң тогтав. Ведомственн харул энд бәәсн бийнь тиим йовдл учрв.

△ **Элстин «Автомагазин» зогсалд** туула сарин 6-д нерәнь темдг уга хойр көвүн 32 арслңга сумкинь Х. көвүнәс булаж авч.

△ **Әдл йовдл Элстин Тельмана-Хомутниковин уульнцсин** ниилврт учрв. Энд Б. күүкд күүнә усна хулһн махлаг шүүрч авад әрлж. Туула сарин 13-д 19 часла эн йовдл учрла. Хулхачин нерн медгджәхш.

△ **Целинн района «Страна Советов» совхозд** ах хөөч Т-һин хәрүлжәсн совхозин хөөнәс 180 толһа туула сарин 9-д хулхалж. Хөд хәләвр угаһар теегт ишлжәж.

△ **Городовиковск балһсид** туула сарин 5-д П. күүнә машинәс хойр колонкта «Панасоник» магнитофо хул-

биидмь, болн асхн 19 часла, һурвн күн П. күүнә герт орәд эзнг залһад, мөнг болн алтн кегдлмүд некв. Гертән терәәр һәрәдж гүүләд, П. эн йовдлын тускар милицд зәнглв. Хәәвр кеснә хөөн Б. М. Манунинов, Яшалтинск района «Юбилейный» совхозин хөөч А. Э. Неденов болн «Южный» совхозин тракторист В. Х. Абушинов бәргдв.

Ик-Буурлын ДРСУ-н манач Г. Н. Вагина хойр сард арсм кежәлә. Магазинд әрүг худлдж авад, дакад терүг бәәрн әмтнд 20 арслңгар худлджала.

Республикин хаалһст зеткртә 6 йовдл учрв. Терүнд нег күн әмнәсн хаһцв, 3 күн шав авв. Хаалһ мөстснә, цастсна учрар тиим йовдл һарна. Үлгүрнь, туула сарин 16-д, 16 часла Целинн района Калинина нертә совхозин К. күн Волгоград-Элст хаалһд Е. күн залж йовсн КАМАЗ-ла цоклдв. К. дор ормдан өңгрв.

Городовиковск балһсид туула сарин 10-д К. күүнә зуна цагин кухньд түүмр шатв. Крысь Н. Г. горилдад өңгрв. Тер мет «Восточный» совхозин Д. күүнә хошт гер шатв. Хөөчин нөкд О. һалд шатв.

Хальмг рок-көгжм

Давсн жилин чилгчәр республикин культурин жирһлд темдгтә йовдл учрв. Хальмг государственн филармоня улд эстрадн шин коллектив үүдв. Терүг Казанск консерваторииг төгсәсн баһ наста композитор Аркадий Манджиев толһалв.

Эн жилин эклцәс авн асхн болһн Хальмг государственн филармонин концертн заалд өдгә цага сергмжтә көгжмин әә сонсгджахинь темдглж болхмн биләә. Хальмг таңһчин көгжмин баг гиж бийән нерәдсн баахн коллектив хальмг келәр рок-дуд дуулжахнь йир өврмжтә, соньжлта болж сонсгдна, хәләгднә, седкл бәәхлә, билг бәәхлә, седвәр болн зөрг деерәнь немхлә көгжмин ямаран чигн янзар төрскн билг-эрдмән делгрүлж болхиг эн коллективин түрүн ишкдлнь, түрүн концертмүдинь медүлжәнә.

Коллективд ордг бәәһчудла умшачнриг таньлдулый. Аркадий Манджиев композитор, художественн һардач гиһәд келчкләвидн. Валерий Лиджиев — гитар цокна, Элстин көгжмин училищин хоровой-дирижерск әңгинь эн төгсәсмн. Бас эн училищин улсин зевсгүдин әңгиг төгсәсн Игорь Убушаев. Хальмг госуниверситетин романо-германск әңгиг төгсәсн Савр Эдняшев. Дөрвн эн баахн көвүн хальмг келәр рок-дуудыг дуулж, олн сонсачнрт тедниг ода күргж медүлжәнә.

Давсн жилин үкр сарас авн эдн экләд белдврин көдлмш кеһәд, хамдан дууллг болсмн. Бар сард эднә программиг комиссь сонсж, үнлж, дуулх, үүлдх зөв өгсмн. Элстд концертмүд үзүлснәнь хөөн шин коллектив Городовиковск, Черноземельск, Каспийск районар гастрольд йовв, Яшкульд концертән үзүлв.

Һәәхж зүркн ханшго, зөрлцәд халәсн халәцинь зуг нарни герллә дүңцүлж болх һавшун хальмг күүклин туск дуудыг көвүд сергмжтәһәр дуулна. Өдгә цагт хая харһдг Ноһала, Занда гидг сәәхн хальмг нердин тускар харм төрж дуулх дарани дуудын тускар Савр Эдняшев зәңглнә. Дәкнәс көгжм күнкинә, «Хальмг зул» гиж нерәдгдсн көгжмин композицин айст цуглрсн сонсачнр авлгдна. Дарунь Көглтин Давин шүлгәр бичгдсн романс — дурна дакн нег, дангин келгдәд бәәх халхин седкл эс медлцснә һашудлһна, у-өргн седклтә күн болхла дурнь эс медвчн дурта күүкд күүһән тевчж холас, санаһарн терүнд хөв-кишг дурлджахинь медүлгч дун үгин учр-утхарн, көгжмин сәәхн айсарн манд цегәхн цеврдсн седкл зүүлһсн болв.

Дөрвн көвүнә концертинь бүрдәдг, керг-төрин нань чигн сурврмүднь күцәдг коммерческ директор Алексей Кекшаев бәәнә.

— Ансамбльд негдхин өмн көвүд нег-негән медлг бәәсмн. Мана хальмг театр, «Нис, керм» гидг рок-опер тәвхд хамдан көгжм татад, көдлсн бәәж. Тиигхд хоорндан өөрхн таньлдад, нег күслтә бәәхән, көгжмин нег тачалта бәәхән көвүд медсмн. Аркадийиг консерваторь төгсәхинь күләжәсмн. Филармонь эврә эстрадн коллектив бүрдәхәр шиидәд, Аркадий Манджиевд үрвр кесмн. Тиигж экләд үүлдсмн. Хальмг олн-әмтнә көгжмин, дууна ул-сүүрәр эдн түшг авна. Тегәд фольк-рок гиж эднә дууллһна янзиг нерәдж болхмн. Аркадий Манджиев бийнь бичсн дуудыг эдн дуулна, — гиж Алексей келнә.

Авъяс болсар, цаарандинь ямаран ишкдл кегдх, коллективин зурань ямаран гиж соньмсхла, республикәр гастрольд йовх, Латвийд гастрольд одх санаһан медүлв. Тенд «Хөөнә далар белг бәрлһн» гидг О. Манджиевин фильмин хөөн хальмг билг-эрдмәр соньмсжана, тегәд йовад ирхәр бәәнә. Хальмгудын жирһлд учрсн һашута 1943 жилин туск үйәс үйд келгдх күчр арвн һурвн жилин туск балладыг көвүд ода белджәнә. Һашута цагиг унн дииләсн кемин баһчуд үйнрин санлыг тиигж темдглхәр бәәнә.

Седвәр болн зөрг бәәхлә керг бүтнә гиж деер келчкләв. Терүн деерәнь дөң-түшг кергләдгинь бас заах кергтә. Филармонь баахн коллективд тиим дөң-түшг болжана. Көгжмин зевсгүд хулдж авхд, сценическ хувциг белдж, худлдж авлһнд материальн их дөңгән күргжәнә. Көгжмд дурта болхла седкл негдж дөң болжана.

Шин коллективин хаалһнь өлзәтә болтха гиж йөрәй.

Г. ХЕЙЧИЕВА.

«Герл» клуб

Баһ Дөрвд селәнә күүкд улсин советин седвәрәр шин клуб энд секгдв. Терүнд «Герл» гидг нерн өггдв.

Селәнә күүкд улс дунд олна көдлмшин цутхлн болх күцлтәһәр эн клуб секгдсмн. Олн зүсн төрмүдәр — үрдүдтән сурһмж өглһнә, эрүлменд батруллһна, өрк-бүлин болн нань чигн төрмүдәр клубин члед күүндврмүд кех зура батлв. Клубин сүүрмүдт эмчнр, багшнр, бәәрн эдл-ахун һардачнр орлцхмн.

Клубиг секхләрн күүкд улс «Өр-өвч седкл» гисн үүлдвр кев. Тедн яармд олн зүсн хотхол, эврән кесн кегдлмүд худлдад, хоршасн мөңгән инвалидмүдт, медәтнрт дөң болхин төлә шишлң счетд орулж өгв.

Бас тер мет клуб секлһнә сүүрт олн үртә экнриг йөрәлһн болв. Теднд белгүд өггдв.

Мана корр.

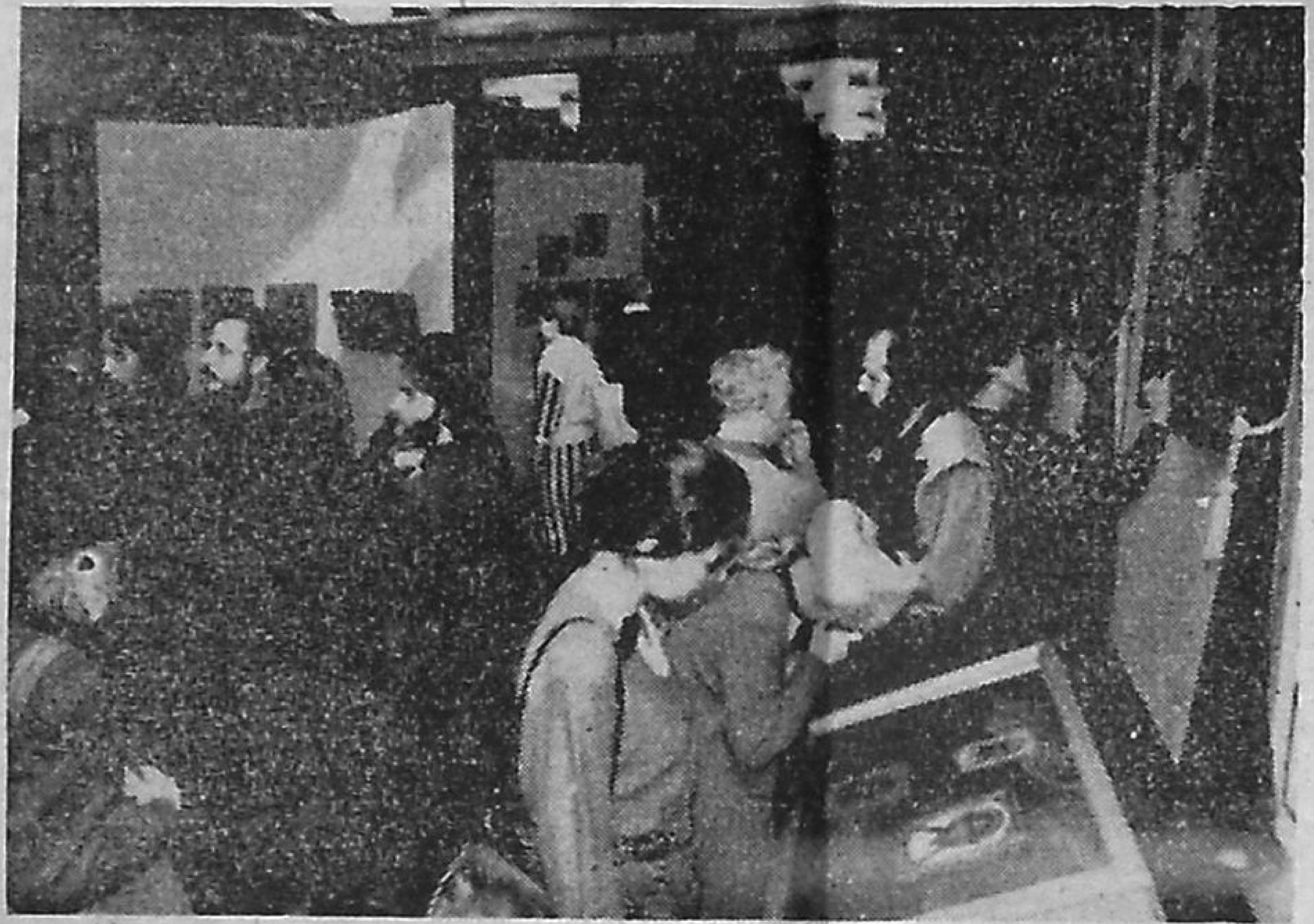

Москван Калининск района һәәхүлин залд «Христианск искусств: авъясмуд болн өдгә цаг» гидг художественн һәәхүл секгдв, энүнә спонсорнь — Московск патриархий болн В. И. Ленинә нертә Бичкдүдин советск сан. Троице-Сергиев лаврин шүтә зурдг мастерскойас авн кесг зүсн школын болн янзин зу шаху зурачнр, бурхн-шажна болн духовн жирһлин олн зүсн төрмүд үүдәврмүдтән үзүлдг өдгә цагин авангардистск багмудын зурачнр изобразительн болн прикладной искусствин һурвн зу шаху үүдәврмүдән эн һәәхүлд тәвж үзүлжәнә: Московск патриархийин хураңһуһас авсн олн шүтән, Московск болн цуг Әрәсән патриарх Пименә бийинь хураңһуһас авсн художественн үүдәврмүд, ясар, модна хальсар, үнтә металлар кесн, модн деер сиилвр һарһсн кегдлмүд.

ЗУРГТ: һәәхүлин нег залд.

ТАСС-ин зург.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ

Сунһачнрин оньгт

101-ч тойгта Джангарск окружной келн-әмтнә — территориальн сунһврин комиссь РСФСР-ин улсин депутатнрин кандидатнрла сунһачнрин харһлтс иим болзгт болхмн гиж зәңглжәнә:

1990 жилин туула сарин 20-д 14.00 часла «Одн» заводын «Радуга» культурин Герт.

1990 жилин лу сарин 3-д 14.00 часла профсоюзмудын культурин Бәәшңгд.

1990 жилин лу сарин 10-д 17.00 часла негдгч микрорайонд 10-ч дундын школын актов залд.

ТУУЛА САРИН 18, ПҮРВӘ ӨДР.

Негдгч программ: 6.30— 120 минут. 8.35 — «Дубровский». 3. 4-ч серийс. 10.45 — Ар үзгин, Сибирин болн Хол Дорд үзгин келн-әмтнә искусствин байр. 11.15 — Мультфильм. 11.25 — Бичкдүдин нег час. 12.25 — Коллаж. 12.30 — Цаг. 13.00 — «Күн болн закан». 15.30 — Бичкдүдт — фильм. «Савраска». 16.35 — Интеграц: седвәр, эв-дов, олз-ору. 17.05 — БССР-ин ачта артистк М. Гулигинан үүдәгч үүлдврин туск сонсхвр. 18.20 — Мультфильм. 18.30 — Цаг. 19.00 — ...Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд. 19.45 — Д. Верди. «Сила судьбы» гидг оперин увертюр. 19.55 — «Дубровский». 3-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.30 — Актуальн интервью. 21.40 — «Мини Чайковский» И. Смоктуновский келж өгчәнә. 23.45 — Шин зәңгс.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Природоведень. 5-ч класс. 8.55, 10.05 — Испанск келн. 9.25 — Док. фильм. 10.35, 11.35— Биологий. 8-ч класс. 11.05 — «Көк шову хәәж йовлһн». Научн-популярн фильм. 12.05 — Киноальманах. 13.20 — Ритмическ гимнастик. 13.50 — «Крутой поворот». Худ. фильм. 15.05 — «Туужар шүүвр өглһн». Док. фильм. 19.00, 20.45 — «Арена». Спортивн программ. 19.20 — Баскетбол. СССР-ин чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Калев» (Таллин). 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән одтн! 20.15 — Ритмическ гимнастик. 21.30 — А. П. Чеховин зокъялмудар тәвсн фильмс. «Мини жирһл». 2, 3-ч серийс.

Бәәрн программ: 17.00 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.10 — Ашхабадск хувцн үйдг фабрикд эдл-ахун заллһнә шин эв-арһ олллһна туск телефильм. 17.25 — Республикин өдр. (Орс келәр). 17.35 — «Сунһврин өмнк кампаня трибун». Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнрин кандидатнр орлцжана. 17.45— Киносюжет. 17.55 — «Шүүж авх цаг». Культурин болн искусствин көдләчнрәс улсин депутатнрин кандидатнрт заагдсн улс сонсхврт орлцжана (Хальмг келәр). 18.55 — Зар.

МАНА ХАЯГ: 358000 ХАЛЬМГ АССР, ЭЛСТ БАЛЬСН ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР

«КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА».

ТЕЛЕФОД редакторин — 5-25-33. приемна — 5-64-41 редакторин даруксин — 5-56-37 5-62-45 дааврта сеглэтрин — 5-64-80 мөчлин: партийн төрмүдин болн пропагандын — 5-54-93. селәнә эдл-ахун — 5-63-13. 5-57-35 промышленн — 5-56-15 советск госхлтын — 5-62-34 литературин болн искусствин — 5-79-76. секретариатын — 5-54-07 бичгүдин — 5-54-09 орчуллһна — 5-58-03 зәңглһнә — 5-56-36. бухгалтерин — 5-79-60 машбюров — 5-57-30. корректорск — 5-24-02. коррпунктс: Каспийскд — 9-21-16. Баһ-Дөрвдт — 9-11-04 Цаһан Амнд — 9-17-81

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАҢҺЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

Б — 00018. Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 107.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхэтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил әклҗ hарсмн

КПСС-ин Хальмг таңhчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Туула
сарин
19
Басң өдр
№ 13. (11026).
Үнь 3 деншг.

•Эндрк өдрин төр

Өр-өвч седкл гисн юмб?

Өр-өвч седкл... Эн үгмүдин гүн учр-утхинь күмнә ик зунь меднә. Болв энд-тенд ик аюлын уршгар эмтн икәр корж гисн зәңг hархла, тер эс гиж эн күн түрҗәхин тускар центральн газетд бичгдхлә, кесг эмтн дөңгән күргхәр шунна, мөңгән чиги, әд-тавран чиги илгәнә. Тернь чик, дөнх кергтә. Болв иим нег йовдл намаг кесгәс нааран үүмүлҗәнә: ууҗмд бәәх эмтнд дөң кергтә гисн зәңг hарсн цагт бидн ик зуудан теднд оньган өгдвидн. Өөрән, нег герт, нег уульнцд бәәх эмтнә түст болхла мана түшг кереглгдҗәхиг оньhдговидн. Мана орн-нутгт угатя-яду эмтн уга, зуг залху төләдән зәрмснь ядурна гисн тоолвр кесг җилин эргцд ахлдг бәәсмн. Тегәд чиги hууль hууси күүнә үзхләрн теднг басдг биләвидн. Аштнь өр-өвч седкл чиги билрәд ирв. Эн тускар үлгүр кергтә болхла, иим йовдл заасв: сүл цагт бичкдүдин герт ордг бичкдүдин ик зунь өнчн биш. Эк-эцкнь өркд авлгдад, хәләвр уга үлдсн үрдүднь бичкдүдин герт орулгдна. Төрлhнә герт үрдүдән хайчкдг күүкд улс чиги ховр биш.

Элстин бичкдүдин герин директор И. Т. Гуспановла шидрхн эн төрәр күүндүв.

— Манад ут-тоодан 70 көвүд-күүкд бәәнә. Теднәс зуг дервнь йоста өнчн, — гиҗ Иватулла Тукпашевич келнә. — Цугтаднь бидн сән таал үүдәхәр зүткнәвидн. Болв яhдг болв чиги эк-эцкин нүдн-амн кергтә.

Тиим өршәңгү уга йовдлмуд яhад учрдв? Дән-даҗг уга мана цагт, эк-эцкнь әмд бәәх бичкдүд яhад өнчрҗәхмб? Өр-өвч седкл билрҗәхин герч тер болхий? Тиим болхла, экнрнь хайсн бичкдүдт талдан эмтн дөң болдгиг яhҗ цәәлhхмб?

— Мана бичкдүдин герт күч-көлсч кесг коллективс дөң болна, — гиҗ И. Т. Гуспанов цаарандинь келв. — Үлгүрнь, Цутсоюзн телемарhан болсн кемд «Калмгипрогорсельстрой» проектн институт манд 5 миңhн арслнгар дөң өгв. Тиигчкәд институтын көдләчнр смет тогталhнд оньдин дөңгән күргнә, ташр өнгәр. Энь йоста дөң болҗана.

Өнчн бичкдүдт дөңгән күргдг организацсин тоод 1-ч тойгта АТП-н, «Байр» кооперативин коллективс йовна. Тегәд ода мана эмтн өр-өвч седклән геев гиҗ келҗ болшго. Телемарhан болсн цагт кесг коллективс, онц эмтн цаhан седклин дөңгән күргсиг бидн үзләвидн.

Болв Элстин бичкдүдин герт бәәх 70 көвүд-күүкдин күн болhнд онц күүнә килмҗ кергтәhинь би эврән нүдәрн үзҗ медүв. Энд көдлҗәх сурhмҗлачнр, талдан чиги көдләчнр чидл күрмәрн эднигхәләнә, цаглань хот-хоолынь өгнә, хувцлна. Цуг эн тоот кергтә, болв күн болhн эврә заң-бәрцтә, эврә хәләцтә. Бичкдүдин герт бәәх көвүд-күүкд болхла эврә ахр насндан кесг түрү-зүдү үзсмн. Терүгинь эрк биш оньгтан авч эс сурhмҗлхла, бичкн күүнә бәәдл-җирhлнь хаҗилт уга болхднь маhд.

— Өдгә цагт мана сурhмҗлачнрин даавринь тату гиҗ би санҗанав, — гиҗ И. Т. Гуспанов тоолврарн хувалцна. — Энд бәәдг күүкдин бәәдл-җирhлин, эрүл-мендин тускар ик зуудан директор даавр зүүнә. Сурhмҗлачнр болхла өдртән тавн частан көдлчксна хөөн, ардынь юн болҗахин тускар уха-[illegible] болхла, мана көдлмшиг ниигарнь хуврулх кергтә. Үлгүрнь, иигҗ болхмн. Ода манид дөрвн баг бәәнә, тегәд баг болhнит 3-д сурhмҗлачд даалhхмн. Тедн 15 көвүд-күүкдтә багд учрдг цуг төрмүдиг бийснь хаhлҗ чадхмн, зуг теднд зөвинь болн мөңгинь өгх кергтә. Өрк-бүлд эк күн ямаран юм хулдҗ авхиг, яhҗ мөңг әрвлхиг эврән меднәм. Энд чиги тиим болх.

Эн ээ-арhиг Иватулла Тукпашевич тодрхаhар цәәлhҗ өгв. Терүг бичхлә дала цаг кергтә. Болв hоллгч учр-утхнь медгдҗәнә: өрк-бүлин бәәдлтә багмуд үүдәх арh учрхмн. Терүнә тускар коллективд күүндвр кегдсмн. Зәрм көдләчнр hар-[illegible] демнв, зәрмснь — зөвшәрсн уга. Тернь чиги учрта, hарhад гихлә тиим ээ-арhд орлhн — зөвәр нәрн төр. Кесгнь ташр бийдән ик даавр авшгоhар седнә. Яhдг болв чиги, өнчн бичкдүдиг сурhмҗлалhна системиг хуврулх кергтә, гиҗ директор тоолҗана. Терүнлә зөвшәрлго бәәҗ болшго. Сурh-

•Улсин депутатнрин кандидатнрин тускар

Олна тоомср эзлнә

Элст балhсна аэропортын негдсн авиаотрядт олн баhчуд көдлнә. Теднә кесгнь летчик, бортинженер, бортрадист болҗ көдлнә.

Йисн җил хооран Троицк авиационн училищ төгсәснәнь хөөн Элстин аэропортур баh наста авиатор Мир Очиров ирҗ көдлсмн. Шулун-шудрмг көвүн ахр цагин эргцд коллективин көдләчнрлә таньлдад, теднә дунд тоомср эзлв.

Тавн җил хооран аэропортын партийн организацин коммунистнр энүг эврәннь зергләнд орулҗ авсмн. Баh наста коммунист көдлмштән улм оньган өгч, өмнән тәвгдсн даалhврмудан нертәhәр күцәхәр шунҗав.

Нүүрлгч производственник коллективиннь олна көдлмшт шунмhаhар орлцна. Комсомолын комитетин бюрон член болад, предприятин баhчуд дунд сурhмҗин көдлмш күцәнә. ВЛКСМ-ин таңhчин шүүврин комиссин член болҗ бас үүлдҗәв. Бийдән өгсн даалhвриг баh наста коммунист болзгтнь кезәд чиги күцәнә.

Шидрхн Мир Любомирович Очиров улсин депутатнрин Элст балhсна Советин депутатын кандидатд суңhгдв. Тегәд коллективдән эн олна тоомср эзлснә темдгнь тер гиҗ келх кергтә.

ЗУРГТ: Элст балhсна аэропортын негдсн авиаотрядын бортмеханик М. Л. Очиров.

А. Баерхаевин цоксн зург.

•Үвл малын фермсәр

Бәәх көрң күцц олзлгдсн уга

Яшалтинск района «Новый мир» колхозд нидн җил элвг төл авлhар делгрсн социалистическ дөрлдәнә нүүрт ах хөөч Карл Давыдович Гартфельдерин бригад hарв. Эдн нәәдир 100 хөн болhнас дундлад 110 хурh авв. Нүүрләчнрин тоод ах хөөч Юрий Николаевич Быковин hарджах бригад бас орв. Эдн төл авлhна зураhан бас давулҗ күцәлә. Ноос кирhҗ авлhна зура күцәлhәр бригад нег үлү өөлән күцәмҗс бәрв. Эдн хөн болhнас дундлад 2,6 ки-[illegible] авад җилә зураhан темдгтәhәр давулҗ күцәв.

Цуг хөөчнрин сән көдлмшин ашт колхоз 55 тонн ноосна цевр нөөрүл государствд хулдад җилә зураhан 109 процентд күцәв. Тедү метәр 1280 тонн үкрә, хөөнә болн hахан махн хулдгдад җилә зура 122 процентд күцәгдв. Государствд үс хулдлhна зура болхла 315 тоннд давулҗ күцәгдв.

Эдл-ахун үснә цехин көдләчнр хоорнд өргәр делгрсн социалистическ дөрлдәнә нүүрт Виктор Сергеевич

вн. Эдн үс hарhлhна җилә зураhан 100 процентд күцәв, хулдлhна зураhан болхла 116 процентд күцәв. Ферм деер бәәх үкр болhнас дундлад 2528 килограмм үсн сааҗ авгдв. Үлгүрнь, Прасковья Филипповна Пивеня нәәмәллhнә звенод болхла үкр болhнас 40 килограмм үсн икәр сааҗ авгдв. Цуг колхозар авад тоолхла үкр болhнас дундлад зуг 2324 килограмм үсн сааҗ авгдв. Җилә зураhар болхла 2600 килограмм үс сааҗ авх бәәсмн. Терүнәс көлтә колхоз үс hарhлhна зураhан 500 шаху тоннд күцәҗ чадсн уга.

— Мах hарhлhна зураhан чиги күцәҗ чадсн угавидн. Эн учр производствд бәәх көрңгиг күцц эс олзлҗахиг илткүлҗәнә. Ода мах болн үс hарhлhна ээ-арh малчнрт бәәнә. Терүг күцц олзлhн малч болhна эрүн керг мөн, — гиҗ колхозин ах экономист Анна Александровна Богнер келв.

Болв терүнә төлә хамгин түрүнд малын тохминь ясрулх кергтә, нег үлү саалин сүргүдиг. Махнд оруҗ [illegible]

мал бәрлhнә, хәләлhнә болн асрлhна көдлмшиг ясрулх кергтә. Эн төриг фермсин көдләчнр сәәнәр медҗәнә. Тегәд чиги эн өдрмүдт күчн-чидлән хорвҗ көдлҗәнә. Үвлин эн өдрмүдт hару hарhлго көдлҗәхнь Михаил Андреевич Дубейскин, Надель Вильгельмович Делин, Юрий Николаевич Быковин болн нань чиги малчнрин бригадмуд. Эднә хәләҗәх малын чинәнь чиги сән.

Эн җил эдл-ахуд hурвн миңh hар бод мал, хөрн негн миңhн хөн, дөрвн миңh шаху hаха, дөрвн зу шаху мөрн үвлҗәнә. Олна малд үвлин туршарт күрм өвсн, сенаж, силос, солом болн буудян зүүтә хот белдгдсн бәәнә. Малын хот белдлг цехмүд фермсәр чадмгар олзлгдҗана. Белдсн хотыг болн теегин идгиг хөөчнр чадмгар олзлҗана. Цугин авч олна мал бүрн-бүтнәр [illegible] сән чинртәhәр үвлҗүлх кергтә.

Эн өдрмүдт колхозас Яшалтинск тосна заводур 3,5 hар тонн үсн йовулгдҗана. Үснә өөкнь болхла дөрв шаху процент тогтана. Эдл-ахун үкрчнр, саальчнр болн хөөчнр малас авдг эдл-ууш hарhлhна болн государствд хулдлhна җилин негдгч кварталын болн бүкл җилин зураhан чиги болзгасинь урд күцәхин төлә цугинь кеҗәнә. Терүнә төлә эдл-ахуд ирлцңгү ээ-арh

Зураhан күцәчкв

Целинн района «Родина» колхозин коллектив государствд мах хулдлhна негдгч кварталын зураhан цөөкн өдр хооран күцәчкв. Эн эдл-ахун бордлhна площадкас махна комбинатур йовулгдсн 80 толhа бод мал дундлад 460 килограмм татв. Өөлән эн күцәмҗд Ашурлав Магомедовин hарджах ни-неги нүүрлгч коллективин темдгтә тәвц бәәнә.

Терүнә хөөн махнд оруҗ өггдсн 41 бүрүс дундлад 453 килограмм татла. Тиигчкәд туула сарин эргцд государствд хулдгдсн малын махн өөдән чинртәhәр үнлгдв. Сар шаху кемин эргцд кварталын зураhан күцәчксн коллектив удл уга дәкәд 42 толhа махнд [illegible] малын махн хойрдгч кварталын тоод орхмн болҗана. Специалистнрин тоолврар махна комбинатур йовулгдх мал бәәh гихдән 450 килограмм татх зөвтә.

Нүүрләчнрин үлгүрәр нань чиги эдл-ахусин коллективс бордлhнд тәвгдсн малан махшаж махнд оруҗ өгчәнә. Тегәд чиги Целинн района эдл-ахус арвн хойрдгч тавн җилә зураhан товчлгч җилд мах хулдлhна зураhан нертәhәр күцәх гисн ниил бәәнә. Ода

Азербайджанск болн Армянск ССР-т тогтсн бәәдлин тускар

СССР-ин Деед Советин Президиумин эн җилин туула сарин 15-д hарhсн Зарлглә ирлцәтәhәр Азербайджанск ССР-ин кесг районт болн теднлә хам-хоша бәәх Армянск ССР-ин зәрм районт туула сарин 17-д тогтсн бәәдлиг бүртклhәр болн зөв-йосна диг-дараг тогталhар берк чинртә кесг керг-үүлдврмуд цааранднь күцәгдв. Эн керг-үүлдврмүдин учрта болн цань уга кергтә чинриг регионд тогтсн бәәдл күццднь батлҗ медүлҗәнә. Давсн хонгин туршарт дәкнәс аля-әср йовдлмуд учрв, аштнь эмтн хорсн йовдлмуд бәәнә.

Үүл татсн үүлдвриг зөв-йос харлhна органмуд хөрҗ зогсасна ашт ноолдан-цуугәнд шунмhаhар орлцсн 31 күн бәргдв. Ик тоота зер-зев булаҗ авгдв. Үүл татлhна йовдлмудар уголовн кергүд әклгдв, мөшклhн кегдҗәнә.

Батлҗ авчах керг-үүлдврмүдин олз-тусинь өөдлүллhнә күцлтәhәр зөв-йосна дигдара харлhна чидлмүдин хань икдүлгдҗәнә. Закавказск цергә округин цергүд Азербайджанск болн Закавказск төмр хаалhс деер хамгин чинртә объектсиг бүртклhнд авв. Гражданмудыг харслhна болн ик чинр зууҗах объектсиг харлhна төлә Закавказск цергә округин зәрм әңгсин күчнь икдүлгдҗәнә.

Государственн межә харҗах межән цергүдин тонь икдүлгдҗәнә.

Энүнлә дегц бәәрн партийн болн советск органмуд Зертә-зевтә Чидлмүдин, МВД-н болн СССР-ин КГБ-н межә хардг цергүдин политорганмудла хамдан бәәрн эмтн дунд цәәлhврин көдлмш күцәҗәнә.

Регионд тогтсн бәәдл нәрн кевәрн үлдҗәнә.

(ТАСС).

СССР-ин харслтын Министерствд, МВД-д болн КГБ-д

Сүл өдрмүдт Азербайджанск болн Армянск ССР-мүдин олн зүсн районт зер-зев, хаhрдг веществос, дәәнә техник болн бу-селм авхар седәд Советск Әәрмин, дотр-дундын кергүдин органмудын болн СССР-ин КГБ-н зер-зев болн боеприпасмуд бәәсн складмудур дәврәд, хамхлад, күүчәд уга кесн йовдлмуд болв. Тиигҗ авсн зер-зев тонлhна, әср-андн йовдл hарhҗ ноолдлhна, регионд чинвртә бәәдлиг бас чиги муурулллhна төлә олзлгдҗана. Уголовн болн экстремистск элементс йосн биш йовдлмуд hарhхларн күч үзүләд, әәлhәд, зер-зев олзлна, энүнә ашт цергчнр болн зөв-йос харлhна органмудын [illegible] чир дунд эмтн [illegible] hцв, шавтсн эмтн бәәнә. Советск Әәрмин болн МВД-н дотр-дундын кергүдин цергчнр, милицин болн СССР-ин КГБ-н көдләчнр эн нәрн бәәдлд ик гидг тесвртәhәр бийән бәрҗәнә. Әмтнә цус асхшгон төлә эдн зер-зев олзлҗ өмнәснь сөрлцсн уга.

Тиигв чиги тиим андн йовдлмуд дегд икдснәс көлтә тесҗ болшго бәәдл тогтв. Харслтын министерствин, МВД-н болн СССР-ин КГБ-н hардвр цергә туслңханьд уставин некврмүдиг болн ода бәәх законодательствиг чаңh кевәр күцәҗ зер-зев олзлх заавр өгв.

Эн керг-үүлдврмүд үүл татдг элементс зер-зев цааранднь чиги булаҗ авлhиг уурулхин, товкнун бәәсн эмтнә [illegible], цергчнрин болн зөв-йос харлhна органмудын көдләчнрин эминь харсҗ авхин төлә күцәгдҗәнә.

СССР-ин улсин депутатнр суңhлhар бәәх Централън суңhврин комиссьт

СССР-ин улсин депутатнр суңhлhар бәәх Централън суңhврин комисс «СССР-

нәс суңhвр кехмн гиж шиидв, тенд hарсн депутатын ормд эн җилин туула сарин 14-д СССР-ин улсин депутат

Өнчн бичкдүдт дөңгән күргдг организацин [illegible] гта АТП-н, «Байр» кооперативин коллективс йовна. Тегәд ода мана эмти өр-өвч седклән геев гиж келж болшго. Телемарһан болсн цагт кесг коллективс, онц эмти цаһан седклин дөңгән күргсиг бидн үзләвидн.

Болв Элстин бичкдүдин герт бәәх 70 көвүд-күүкдин күн болһнд онц күүнә килмҗ кергтәһинь би эврән нүдәрн үзҗ медув. Энд көдлҗәх сурһмҗлачнр, талдан чигн көдләчнр өвдл күрмәрн эдниг хәләнә, цаглань хот-хоолынь өгнә, хувцлна. Цуг эн тоот кергтә, болв күн болһн эврә заң-бәрцтә, эврә хәләцтә. Бичкдүдин герт бәәх көвүд-күүкд болхла эврә ахр насндан кесг түрү-зүдү үзсмн. Терүгинь эрк биш оньгтан авч эс сурһмҗлхла, бичкн күүнә бәәдл-җирһлнь хаҗилт уга болхднь маһд.

— Өдгә цагт мана сурһмҗлачнрин даавринь тату гиҗ би санҗанав, — гиҗ И. Т. Гуспанов тоолврарн хувалцна. — Энд бәәдг күүкдин бәәдл-җирһлин, эрүл-меднин туст ик зуудан директор даавр зүүнә. Сурһмҗлачнр болхла өдртән тавн настан көдлчксн хөөн, әрднь юм болҗахин тускар ухалхш. Минһәр болхла, мана көдлмшиг үңгәрнь хүврүлх кергтә. Үлгүрнь, иигҗ болхмн. Ода маднд дөрвн баг бәәнә, тегәд баг болһниг 3-д сурһмҗлачд даалһхмн. Тедн 15 көвүд-күүкдтә багд учрдг цуг төрмүдиг бийснь хаһлҗ чадхмн, зуг тедид зөвинь болн мөңгинь өгх кергтә. Өрк-бүлд эк күн ямаран юм хулдҗ авхиг, яһҗ мөңг әрвлхиг эврән меднәлм. Энд чигн тиим болх.

Эн өв-арһиг Иватулла Тукпашевич тодрхаһар цәәлһҗ өгв. Терүг бичхлә дала цаг кергтә. Болв һоллгч учр-утхнь медгдҗәнә: өрк-бүлин бәәдлтә багмуд үүдәх арһ учрхмн. Терүнә тускар коллективд күүндвр кегдсмн. Зәрм көдләчнр һардачан дөңнв, зәрмснь — зөвшәрсн уга. Тернь чигн учрта, яһад гихлә тиим эв-арһд орлһн — зөвәр нәрн төр. Кесгнь өнташр бийдән ик даавр авшгоһар седнә. Яһдг болв чигн, өнчн бичкдүдиг сурһмҗллһна системиг хүврүлх кергтә, гиҗ директор тоолҗана. Терүнлә зөвшәрлго бәәҗ болшго. Сурһмҗин көдлмшт алдгуд учрдгас көлтә энд бәәдг сурһульчнр көдлмш кехдән дурго, йос эвддг йовдлмуд чигн һарна.

Бичкдүдин герт көвүд-күүкд 18 нас зүүтлән бәәнә. Наснь күцсн баһчудт хувц-хунр, ор-дер, невчкн мөңгн өггднә. Тедн тегәд сурһульд эс гиҗ көдлмшт орх зөвтә. Зуг, күндтә умшачнр, эврән ухалад хәләлтн. Бичкдүдин гертәс һарсн күүкдт бәәх гер кергтә. Эк-эцкнь терүг күләҗәхлә эн төр зовлн учрашго. Болв ик зуудан эднә эк-эцкнр әркд авлгдсн, күүкдтән дөң болдг арһ уга эмтн. Тегәд ямаран чигн дамшлт уга баахн күн җирһлин өргн хаалһд 100 арслң мөңгтәһәр яһҗ орхмб? Минь эн саамд өр-өвч седклтә эмтнә дөң баһчудт кергтә, гиҗ би санҗанав. Яһҗ бидн тедниг дөңнҗ чадхмб?

Шидр «Комсомольская правда» газетд иим зәңг барлгдсмн: Куйбышевск областин бичкдүдин герт бәәдг дөрвн күүкиг өр-өвч эмтн страховать кеҗ. Минһәр болхла, эннь йир сән эклц. Деңц ик мөңгәр дөң өгдг арһ өрк-бүлмүдин икнклнь уга. Болв нег бичкниг 18 нас зүүтлнь 500 арслңгар страховать кехлә тернь темдгтә дөң болхнь лавта.

Бидн, эн кергт орлцҗ эс чадхий? Хоосн үгәрн биш, ил кергәрн өр-өвч седклин үүлдврт орлцлһн тер болх гиҗ би тоолҗанав. Эн туст мана умшачнр эврә тоолврарн мадла хувалцхиг күләҗәнәв.

АҢЖУКАН Ольга,
журналист.

Яшалтинск района «Новый мир» колхозд нидн җил элвг төл авлһар делгрсн социалистическ дөрлдәнә нүүрт ах хөөч Карл Давыдович Гартфельдерин бригад һарв. Эдн нәәдир 100 хөн болһнас дундлад 110 хурһ авв. Нүүрләчнрин тоод ах хөөч Юрий Николаевич Быковин һарджах бригад бас орв. Эдн төл авлһна зураһан бас давулҗ күцәв. Ноос кирһҗ авлһна зура күцәлһәр бригад нег үлү өөлән күцәмҗс бәрв. Эдн хөн болһнас дундлад 2,6 килограмм ноосна цевр нөөрүл авад җилә зураһан темдгтәһәр давулҗ күцәв.

Цуг хөөчнрин сән көдлмшин ашт колхоз 55 тонн ноосна цевр нөөрүл государствд хулдад җилә зураһан 109 процентд күцәв. Тедү метр 1280 тонн үкрә, хөөнә болн һахан махн хулдгдад җилә зура 122 процентд күцәгдв. Государствд үс хуллһна зура болхла 315 тоннд давулҗ күцәгдв.

Эдл-ахун үснә цехин көдләчнр хоорнд өргәр делгрсн социалистическ дөрлдәнә нүүрт Виктор Сергеевич Цакуновин һарджах хойрдгч үснә товарн фермин коллектив йовна. Эдн үс һарһлһна җилә зураһан 100 процентд күцәв, хуллһна зураһан болхла 116 процентд күцәв. Ферм деер бәәх үкр болһнас дундлад 2528 килограмм үсн сааҗ авгдв. Үлгүрнь, Прасковья Филипповна Пивеня нәәмдллһнә звенод болхла үкр болһнас 40 килограмм үсн икәр сааҗ авгдв. Цуг колхозар авад тоолхла үкр болһнас дундлад зуг 2324 килограмм үсн сааҗ авгдв. Җилә зураһар болхла 2600 килограмм үс сааҗ авх бәәсмн. Терүнәс көлтә колхоз үс һарһлһна зураһан 500 шаху тоннд күцәҗ чадсн уга.

— Мах һарһлһна зураһан чигн күцәҗ чадсн угавидн. Эн учр производствд бәәх көрнгиг күцц эс олзлҗахиг иткүлҗәнә. Ода мах болн үс һарһлһна эв-арһ малчнрт бәәнә. Терүг күцц олзллһн малч болһна әрүн керг мөн, — гиҗ колхозин ах экономист Анна Александровна Богнер келв.

Болв терүнә төлә хамгин түрүнд малын тохминь ясрулх кергтә, нег үлү саалин сүргүдиниг. Махнд орулҗ өгчәх малын чаңнүринь, үкр болһнас сааҗ авчах үснә һарцинь өөдлүлх кергтә. Терүнә төлә чнрин бригадмуд. Эднә хәләҗәх малын чинәнь чигн сән.

Эн җил эдл-ахуд һурвн миңһ һар бод мал, хөрн негн миңһн хөн, дөрвн миңһ шаху һаха, дөрвн зу шаху мөрн үвлҗәнә. Олна малд үвлин түршарт күрм өвсн, сенаж, силос, солом болн буудян зүүтә хот белдгдсн бәәнә. Малын хот белддг цехмүд фермсәр чадмгар олзлгдҗана. Белдсн хотыг болн теегин ндгиг хөөчнр чадмгар олзлҗана. Цугин арһар олна мал бүрн-бүтнәр болн сән чинәтәһәр үвлзҗәнә гих кергтә.

Эн өдрмүдт колхозас Яшалтинск тосна заводур 3,5 һар тонн үсн йовулгджана. Үснә өткнь болхла дөрв шаху процент тогтана. Эдл-ахун үкрчнр, саальчнр болн хөөчнр малас авдг эдл-ууш һарһлһна болн государствд хуллһна шин җилин негдгч кварталын болн бүкл җилин зураһан чигн болзгаснь урд күцәхин төлә цугинь кеҗәнә. Терүнә төлә эдл-ахуд ирлцнгү эв-арһ бәәнә.

Х. ХОШЕУТОВ.

кварталын зураһан цөөкн өдр хоорнд күцәчкв. Эн эдл-ахун бордлһна площадкас махна комбинатур йовулгдсн 80 толһа бод мал дундлад 460 килограмм татв. Өөлән эн күцәмҗл Ашурлав Магомедовин һарджах ни-негн нүүрлгч коллективин темдгтә тәвц бәәнә.

Терүнә хөөң махнд орулҗ өггдсн 41 бүрүс дундлад 453 килограмм татла. Тиигчкәд туула сарин эргцд государствд хулдгдсн малын махн өөдән чинртәһәр үнлгдв. Сар шаху кемин эргцд кварталын зураһан күцәчксн коллектив удл уга йовад 42 толһа махна орулҗ өгхәр зуралҗана. Эн малын махн хойрдгч кварталын тоод орхмн болҗана. Специалистнрин тоолврар махна комбинатур йовулгдх мал баһ гихдән 450 килограмм татх зөвтә.

Нүүрләчнрин үлгүрәр нань чигн эдл-ахусин коллективс бордлһнд тәвгдсн малан махшаҗ махнд орулҗ өгчәнә. Тегәд чигн Целинн района эдл-ахус арвн хойрдгч тавн җилә зуран товчлгч җилд мах хуллһна зураһан нертәһәр күцәх гисн цал бәәнә. Ода деерән дөрлдәнә нүүрт «Родина» колхозин малчнр йовна.

А. ЦАКУГИНОВ.

мүдин болн зүсн районд зер-зев, хаһрдг веществос, дәәнә техник болн бу-селм авхар седәд Советск Әәрмин, дотр-дундын кергүдин органмудын болн СССР-ин КГБ-н зер-зев болн боеприпасмуд бәәсн складмудур дәврәд, хамхлад, күүчәд уга кесн йовдлмуд болв. Тиигҗ авсн зер-зев тонлһна, эср-аиди йовдл һарһҗ ноолдлһна, региондчинврта бәәдлиг бас чигн муурулллһна төлә олзлгджана. Уголовн болн экстремистск элементс йосн биш йовдлмуд һарһхларн күч үзүлад, әәлһәд, зер-зев олзлна, энүнә ашт цергчнр болн зөв-йос харлһна органмудын көдләчнр дундас эмтн әмнәсн хаһцв, шавтсн эмтн бәәнә.

Советск Әәрмин болн МВД-н дотр-дундын кергүдин [illegible] нарн бәәлд ик [illegible] бийән бәрҗәнә. [illegible] кус әсхшгоә төлә эдн зер-зев олзлҗ өмнәснь [illegible] сн уга.

Тиигв чигн тиим аиди йовдлмуд деңд ниднәс келтәтеж болшго бәәдл тогтв. Харсллтын министерствин, МВД-н болн СССР-ин КГБ-н һардвр церга тусл хаһд уставин нөкәрмүдин болн ода бәәх законодательствиг чаңһ кевәр күцәҗ зер-зев олзлх заавр өгв.

Эн керг-үүлдврмуд [illegible] элементс зер-зев [illegible] хорашгон, цергчнрин болн зөв-йос харлһна органмудын көдләчнрин әминь харсҗ авхин төлә күцәгдҗәнә.

СССР-ин улсин депутатнр суңһлһар бәәх Центральн суңһврин комиссьт

СССР-ин улсин депутатнр суңһлһар бәәх Центральн суңһврин комисс «СССР-ин улсин депутатнр суңһлһна туск» СССР-ин Закана 61-ч статьян улд Хальмг АССР-ин 553-ч тойгта Приозерн келн-эмтнә-территориальн суңһврин округд 1990 җилин моһа сарин 4-д дәкнәс суңһвр кехмн гиж шиидв, тенд һарсн депутатын ормд эн җилин туула сарин 14-д СССР-ин улсин депутат суңһхд депутатын хойр кандидат баллотироваться кесмн, болв эднәс негнь чигн суңһгдсн уга.

Дакнәс суңһвр келһн урдк ханярнь окружной суңһврин комиссьт даалһгдв.

ЭЛВГ ТӨЛ АВХИН ТӨЛӘ

Мана совхозд отармудан болн сүргүдән нег чигн һару угаһар үвлзүлҗәхнь Шапи Магомедовин, Ахмед Муртазалиевин, Дауд Муртазалиевин, Шапи Разаковин болн нань чигн ах хөөчнрин болн үкрчнрин бригадмуд. Эн җил мана совхозд цуг бийнь 19 миңһн хөн, 1400 бод мал болн 300 һар мөрн үвлзҗәнә. Олна малын төлә үвлин түршарт күрм шүрүн, шимтә болн буудян зүүтә хот белдгдв. Терүнд Александр Яшкиевин, Иван Дикин, Анатолий Телегинә һарджах нәәмәдллһнә малын хот белдәчнрин бригадмудын темдгтә тәвц бәәнә. Эдн көдлмшән чадмгар бүрдәснәнь ашт өвс, сенаж болн силос белдлһнә зураһан давулҗ күцәв.

Мана малчнр эн өдрмүдт белдсн хотыг болн теегин ндгиг чадмгар олзлад хөөдиг болн бод малыг бүрн-бүтнәр болн тарһн-цадхлңгар үвлзүлҗәнә. Ильяс Ильясовин, Касынбек Ахмедовин болн нань чигн ах хөөчнрин бригадмуд нег үлү сәәнәр көдлҗәнә. Нәәднр хөд хәләҗәх хөөчнр эн җилин төл авлһна кемд цуг халхин белдвр кеҗәнә. Цуг совхозар авад хәләхлә нидн җил нәәднр 100 хөн болһнас дундлад 95 хурһн авгдв, зураһар болхла 80 хурһн авгдх бәәсмн. Терүнә ашт эдл-ахун хөөдин гүртм то йисн һар миңһнд өсв.

Гасан Джабраиловин, Шапи Магомедовин, Магомед-Расул Адуевин болн нань чигн ах хөөчнрин бригадмуд нег үлү сәәнәр көдлҗәнә. Эдн производствд болн бийстән бәәх эв-арһиг күцц олзлҗ көдлсидән нәәднр 100 хөн болһнас дундлад 100-108 хурһ авцхав. Нүүрләчнр шин җилд чигн күчкөлснә темдгтә күцәмҗс бәрхәр бәәнә. Эн хавр эдл-ахуд хөөчнрин 14 бригад төл авхмн. Элвг төл авхин төлә хөөчнр отармудан бүрн-бүтнәр үвлзүлхәр цугинь кеҗәнә. Эдн төл авлһна кемд кергтә тоот белдвр келһән эклчкв. Үлгүрнь, теплякудт хурһлсн хөд орулх хаша тәвгдҗәнә. Тедн дотр ясльмуд болн идшмүд углгдҗана. Эн даавртa кемд гиһәд хүүрә солом болн сән чинртә люцерн хадһлгдҗана. Элвг болн чаңһ-чиирг хурһд авч өсхин төлә хөөчнр нәәднр отармудыг сәәнәр хәләҗәнә.

А. САРАНГОВ,
Ики-Бурульск района «Ут-Сала» совхозин директор.

КПСС-ин Центральн Комитетәс,
СССР-ин Деед Советин Президиумас,
СССР-ин Министрмүдин Советәс

Сүл өдрмүдт Бакуд, Азербайджана эмтн бәәдг нань чигн кесг бәәрнд, тер мет Арменя зәрм районд зовлңгта йовдлмуд учрв, тернь советск эмтнә седклинь икәр өвдкәв. Цусн асхрв, армян, азербайджан болн нань чигн келн-эмтнә элчнр дунд хорсн эмтн бәәнә.

Эмнәсн хаһцсн эмтнә өркбүлмүдт гүүнәр һундл төрҗәнәвидн, зовсн цуг эмтнә зовлңгинь үнн седкләсн хувалцҗанавидн.

Дурндан бийән бәрҗ, зөв-йос эвдлһнә йовдлмудын туст советск эмтнә цухлыг болн үүмлһиг орн-нутгин һардвр хувалцҗана, күч үзүллһиг нег мөслҗ уурулхин, зөв-йосна диг-дараг шинәс тогтахин, зовсн эмтнд материальн дөң күргхин болн үүл һарһсн эмтиг чаңһар засглхин төлә кергтә керг-үүлдврмуд батлҗ авчана.

Оңдарулллһнд ил кергин күчн кергтә

Москвад туула сарин 18-д көдлмшч классин, крестьянствин болн инженерн-техническ көдләчнрин Цугсоюзн селвлцән секгдв.

Селвлцәнд М. С. Горбачев, В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, В. А. Ивашко, Е. К. Лигачев, В. А. Медведев, Н. И. Рыжков, Н. Н. Слюньков, Э. А. Шеварднадзе, А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Б. К. Пуго, Г. П. Разумовский, Д. Т. Язов, О. Д. Бакланов, Ю. А. Манаенков, Е. С. Строев, Г. И. Усманов, И. Т. Фролов, СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин дарукс, министерствсин болн ведомствсин һардачнр, номтнр орлцҗана.

Селвлцәг нүр үгәр КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр, СССР-ин Деед Советин Ахлач М. С. Горбачев секв.

Дарунь оңдаруллһна олн зүсн төрмүдәр ухан-тоолврмударн хувалцлһн эклв.

(ТАСС).

(Селвлцәнә туск тооцан дарук тойгт барлгдхмн).

«Хальмг үнн»—90

ЭВРӘ ХӘЛӘЦТӘ, ЗӨРГТӘ ГАЗЕТ БОЛХ ЗӨВТӘ

Газетин анкетд ирсн бас нег хәрү эндр барлҗанавидн. Эн хәрү Элст балһснд бәәдг умшач **С. НИКОЛАЕВАҺАС** ирв. Эн күүкд күн хәрүһән орс келәр өгч, терүг бидн орчулад тана оньгт өгчәнәвидн. Наснь медәтә күн болвчн эн хальмг келәр һардг газет умшдгиг шинкән дасҗана. Эн йовдл йир чинртә болҗана. Кен чигн күн иигәд седклән тәвәд газетиг умшхла, бидн келән геелго, нег-негнләһән төрскн келәрн күүндҗ, бичҗ медлцҗ бәәхвидн. Умшач С. Николаева эврә газетан шин җиллә йөрәҗ ик күцәмҗ дурдҗана. Терүндnь ханҗанавидн, газет умшачнрт улм соньн, тааста болхин төләд цуг эв-арһинь хәәҗ үүлднәвидн, цаарандан чигн үүлдхвидн. Анкетд өгсн хәрү дора барлгдҗана.

1. «Җаңһрин» туск материалмуд, туульс, барлгдсиг икәр таасҗ умшнав. Бас хальмг улсин авъясмудын, заңшалмудын тускар барлгдсн материалмуд таасгдна. Иим барллһс цааранднь чигн кех кергтә.

2. Газетин халхст партийн көдләчнр үг авч бичнә. Зуг үг дала, керг уга болҗ медгднә нанд. Ямаран үүл эс даажах болну — партин таңһчин, райкомин, эклц организацин болну сегләтрмүд үг авхларн, терүгән ил кергәр батрулдго йовдл хара биш харһна. Үг болн керг таарчахш. Бас илднь келлһнә таалд партийн бюро нуувчинәр кегднә, терүнд партийн биш эмтн, эгл коммунистнр орулгдхш. Эн бәәдлиг сольх кергтә.

3. Балһснд ямр нег халхарнь авад хәләв чигн оңдаруллһн болҗахнь үзгдхш. Ода деерән үүл эс һарһсн цевр эмтн ховин болн аль талдан нег учрар засгла харһулгдна, тер дотр йосндан зөв-йос эвддг, хулхабула кедг эмтн дааврта үүл дааһад, көдлмштән чигн сәәнд тоолгддг йовдл хара биш харһна. Магазидт болхла хот-хол урдк кевәрн ховр, нам бичкдүдт кампадь чигн уга. Дәкәд нег келхәр бәәхм — балһсна дуту-дундс. Уульнцсар, микрорайодар, герин эргнд кесг нүк, цувг малтчкад, терүгән тегшлхән мартчкна. Кир-бальчг дала. Хаалһар гүүсн машид эмтиг бальчгар лашна. Цугинь тоолҗ келхлә дала.

4. «Җаңһрин» 550 җилин өөнд нерәдсн материалмуд умшхд соньн. Эн байрт нерәдәд хальмг дегтр һарһачд «Җаңһр» барлгдла, зуг тер дегтрин то баһ болад, хулдҗ авч болшго болв. Тегәд «Хальмг үнн» газетд «Җаңһрин» бөлгүд барлх кергтә.

5. Шин җилд газетд хальмгудын туужин тускар умшхар седләв. Хальмгудын унгтохмин, Зүнһарин туск материалмуд барлхла сән болх гиҗ сангдна.

6. Эврә улсиннь хөв-җирһлин туск тоотыг зүркни өөр бәрдг күн болһн төрскн келәр һардг газетән умшх зөвтә. Терүнә төлә газет чигн улм соньн болн тааста болдгар кех кергтә. Хальмг улсин билг-эрдмин, амн үгин зөөрин, туужин, авъясин туск материалмуд кениг чигн соньмсулх.

7. Газетин өңг-зүсинь ясруллһнд деер келгдсн цуг тоот эврә сән нилчән күргх.

8. «Хальмг үнниг» цаглань авч ирдг болвчн, эн газетиг баһ чинртәд тәвдгнь чигн бәәнә. Болв мадн, эврә газетин умшачнр, төрскн келәр һардг газетән һоллгч чинртә газетд тоолнавидн. Хамгин түрүнд бийнь газет чигн, деерәс заавр күләлго, эврә бат хәләцтә, зөргтә барин орган болх зөвтә.

Цутхлң комиссин сүүрәс

Өдр ирвәс суңһвр эклх цаг өөрдәд йовна. Хальмг АССР-ин Деед Советд суңһлһар үүлддг суңһврин Цутхлң комиссьт кедг көдлмшнь бас чигн өдр ирвәс икдәд йовна.

— Һундл өргсн кесг эрлһ болн бичг мана комиссьт ирснәс иштә эн дарани биш сүүрән кеҗәнәвидн, — гиҗ суңһврин Цутхлң комиссин ахлач А. Бадмаев эклв, — 98-ч тойгта Прудовск суңһврин округд депутатын кандидатд зааҗ темдглгдсн Ю. Лавгиновас һундл өргсн эрлһ ирв. Терүг темдглҗ бичҗ авч уга. Ода энд бәәх 98-ч округин суңһврин комиссин ахлач В. Кочетов болн селәнә эдл-ахун көдләчнрин профсоюзин Целинн района комитетин ахлач Б. Болдырев (эднәс Ю. Лавгинов зааҗ темдглгдлә) эн йовдлын тускар маднд келҗ өгх.

В. Кочетов болн Б. Болдырев эн йовдлын тускар комиссьт тодрхаһар келҗ өгснә хөөн босхгдсн төр зәрм халхаснь илдкгдв. Зуг күццднь медҗ авхин төлә цуг документсиг нааран авч ирәд хәләхмн гиҗ комисс шиидв.

Һундл өргсн хойрдгч эрлһ бас тиим. 18-ч тойгта Промышленн суңһврин округар А. Арашаевин кандидатур темдглҗ бичгдсн уга. Округин суңһврин комиссин ахлач В. Пулинов болн седвәртә багин һардач В. Ланцинов энүнә тускар комиссьт тооца өгв. Улсин депутатыг суңһлһна туск закан эвдгдснәс иштә кандидатыг зааҗ темдглһн йоста биш гиҗ суңһврин цутхлң комисс шиидв.

Суңһврин өмнк ноолдан эклҗәнә. Болв, харм төрхд, зәрм округудын суңһврин комиссин ахлачнр, депутатын кандидатд темдглгдсн эмтн болн седвәртә багмудын һардачнр суңһврин туск закаг йир мууһар меднә гиҗ темдглх кергтә.

Мана корр.

•Сунһвр тосж

Сунһачнрла харһж таньлдв

Өдр ирвәс сунһврин өдр өөрдәд йовна. Өдгә цагт улсин депутатнрин кандидатнриг темдглж бичлһн төгсәд сунһачнрла харһлһн эклжәнә. Мана республикин әмтн, Әрәсән Федерацин цуг күч-көлсчнр мет, сунһврин өдрт орлцж улсин депутатнрин кандидатнриннь төлә дууһан өгх саната. Сунһврин йовудыг барин органмуд тодрха кевәр үзүлжәнә. РСФСР-ин Деед Советд болн бәәрн Советмүдт хамгин даавrта, олна күндллһ олсн әмтн сунһгдхнь лавта. Ода деерән депутатнрин кандидатнр дунд эдл-ахусин һардачнр, көдлмшчнр, партийн, советск көдләчнр, нань чигн әмтн бәәнә.

Октябрьск районд 73-ч тойгта Цаһан Нурск сунһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидат бас темдглж бичгдв. Депутатын кандидат сунһгдсн цагт закан эвдгдсн уга, цуг документс чик, гиж сунһврин комиссь зәңглв. Эн статьяг умшсн әмтн юңгад һанцхн депутатын кандидатын тускар келгджәхмб, гиж сурхмн. Тиим [illegible] өгх кергтә. 73-ч тойгта Цаһан Нурск сунһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд «Цаһан Нур» совхозин директор Э. Н. Бакаев сунһгдсн болжана. Эн окрутд Октябрьск района «Октябрьский» совхоз бас оржана. Тегәд чигн эн совхозин коллективәс дәкәд нег депутатын кандидат заагдх бәәсмн. Зуг эдл-ахун подразделеньсин элчнр темдглгдсн цагла цуһар хургт ирсн уга. Энүнәс көлтә депутатын кандидат зааж темдглхин төлә әмтн дутад бәәв. Урдк жилмүдт мет санамр бәәсн әмтн эврәннь коллективәс депутатын кандидатыг заасн уга. Өдгә цагт деер заагдсн округар депутатын кандидатд негхн күн — Эрднь Намруевич Бакаев темдглж бичгдв.

Энүнә тускар цөн үг келх санатавидн. Хальмг улс туугдсн цагт Бакаевихнә өрк-бүл Казахстанд туссмн. Хол һазрт төрсн көвүн эк-эцктәһән Төрскнүрн нүүж ирәд Элст балһсна 3-ч тойгта дундын школ төгсәлә. Хөөнь эн ах сурһулин заведеньд төгсәһәд малын эмчин эрдм авв. Сурһулян төгсәсн бәәһ наста специалистиг Октябрьск района «Цаһан Нур» совхозд көдлтхә, гиж тәвлә. Һурвн жилин эргцд дурта эрдмәрн көдлсна хөөн Э. Н. Бакаев совхозин директорт сунһгдв. Тоомсрта, тевчңгү седклтә һардачиг эдл-ахун көдлмшчнр күндлдг бәәсмн. Энүнә һардврт совхозин экономик зөвәр батрв. Болв эдл-меддань дора [illegible] көдлмшт һарв. Ики-Бурульск района «Приманычский» совхозд малын эмчәр, терүнә хөөн селәнә Советин ахлачар эн күцәмжтәһәр көдлв.

Көдлә бәәтл ондарулһна даавржа кем эклв. Республикин кесг эдл-ахусин күч-көлсчнр олна хургуд деерән һардачнран сунлв. Тер цагт ик һаруд үзсн «Цаһан Нур» совхозин көдлмшчнр бас [illegible] һардачиг хәәлә. Директорт сунһгдх олн кан-

үндсндь әмтн ханна. Тегәд чигн әр-өвч седклтә һардачиг әмтн тевчж күндлнә. Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатд сунһгдсн цагтан эн түрүн зергләнд социальн төрмүд хаһлхар шунх. Энүнә программин һол учрутхнь деер келгдсилә ирлцжәнә.

Бүлән эн үгмүд «Октябрьский» совхозд сунһачнрла болсн хург деер келгдлә. Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатын селвгәр болсн эн хург деер сунһачнрла таньлдж, теднә бәәдл-жирһлин, санан-седклин тускар медх күцл тәвгджәлә. Үг авсн Э. Н. Бакаев бийиннь болн кежәх көдлмшиннь тускар келж өгв. Энүнә һарджах эдл-ахун коллектив давсн жилин эргцд өөдән күцәмжс бәрж көдлв. Совхозин малчнрин гүжрмг күч-көлснә ашт государствд 552 тонн махн, певр нөөрүләр 117 тонн нооси хулдгдла. Дундын школыг, бичкдүдин садикиг, больницииг үсәр күцц теткси деерән государствд 42 тонн үс хулдсиг темдглллго бәәж болшго. Шин жилин туула сар гүргүдән орад зөвәр киитрсн бийнь совхозин 47 малын хошт үвлзүллһнә кем бүрдәмжтәһәр давжана.

Депутатын кандидатын программд социальн төрмүд хаһллһн һоллгч орм эзлжәхин тускар деер келгдлә. Һарджах эдл-ахудан чигн эн заагдсн төрт тасрхан уга оньган өгнә. Көдлмшч күүнә некврт хаңһалһнур зөрүлгдсн керг-үүлдврин ашт «Цаһан Нур» совхозд негхн жилин эргцд хөрн тавн өрк-бүл бүүрән йөрәв. Дәкәд болхла, зурһата бичкдүд орх школ, магазин, тави малын хаша-хааң тосхгдсн болжана. Эндрк өдрин күцәмжсәрн төвкнж бәәдго күн иргчин тускар ухалж цагин некврәс ард үлдхәр седхш. Селәнә эдл-ахуг цааранднь делгрүлхин кергт көдлмшин, бәәшин таал ясрулх кергтә. Социальн-экономическ делгрлһн зурас батлж авгдсн цагт совхозин фермст әмтн бәәдг гермүд, нань чигн объектс тосхлһиг темдглхәр эн шунна.

73-ч тойгта Цаһан Нурск сунһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд темдглж бичгдсн Эрднь Намруевич Бакаев сунһачнрин итклиг әрк биш даах, гиж «Октябрьский» совхозд болсн харһлт деер Джиргилтинск

Зургудын репортаж

«Калмводстрой» проекти-тосхлтын негдлтин сурһулин-курсовой комбинат бүрдәд кесг жил давв. Эн комбинат тосхлтын көдлмшт йир сән нилчән күргжәхнь маһд уга. Юңгад гихлә, негдлтин үлмәд бәәх ПМК-с, нань чигн организацсин элчнр, салдсмуд иржә ямаран чигн эрдм дасж чадна. Үлгүрнь, бетонщикүдин, монтажникүдин, модна урчнрин, нань чигн эрдм эдн дасна. Дәкәд болхла, автокрановщикүдин болн механизатормудын баг бас бәәнә.

Сурһулин-курсовой комбинатд дамшлтта багшнр үүлднә. Кесг жилин туршарт энд Л. М. Бормангаева, Н. А. Халтурина, О. Б. Шургчиев көдлжәнә. Эдн сән медрл өгч, көдлмшчнрин мергжлтиннь өргжүлнә. СССР-ин Минводхозд бәәх сурһулин-методическ цутхлң йир сән дөңгән күргж оборудованяр, кергтә программсар теткнә.

Сурһулин комбинатын көрң, техникәр тетклһн сән гиж келж болхмн. Зуг эн комбинат кесг жилин туршарт хуучн, урднь салдсмуд бәәсн баракд бәәршлнә. «Негдлтин һардачнр шин гер өгх болла, Москваһас ирсн комиссь чигн нөкд болх үгән өглә. Болв, ода күртл хуучн баракдан бәәнәвидн. Өөрхн иргчд чигн хүврлт болшго бәәдлтә», —гиж һундлтаһар комбинатын көдләчнр келнә. Полигон, мастерскойс тосххла нам улм сән болх билә.

ЗУРГУДТ: (деер) Н. А. Халтурина занятьдан; (дора) Л. М. Бормангаева баһ сержант В. В. Волковд даалһвр өгчәнә; О. Б. Шургчиев автокрановщикин эрдм дасжах көдлмшчнртә.

В. Морозовин цоксн зургуд.

Нилх күүкдин Герт болсн аюл

УЛЬЯНОВСК. Энд нилх күүкдин Герт дула өгдг системд батарейин секц сәәһәр хаһрснас көлтә нег настаһас авн һурвта күртл наәмн нилх бичкдүд өңгрв. Эн балһснд һурвн хонг даранддан түләнә систем көдллго, әмтн бәәдг гермүдт дулан өггдсн уга, терүнә зовлнта ашнь эн болжана.

Эн аюл бембә өдрәс нарн өдрт орлһна сө болв, тиигхд һаза 32 градус киитн бәәсмн. 1-ч ТЭЦ-әс хол биш һазрт дулана трасс хаһрв. Энүнәс көлтә балһсна хойр районд бәәх кесг миңһн өрк-бүлмүд киитн патьрмудтан даарв. Эн районд бәәсн медицинск болн сурһулин заведеньс бас зөвәр ик зовлңгла харһв. Дулана трасст болсн аюл нилх бичкдүдин Герт дула өгдг систем хаһрлһнла нег цагт болв. Эн йовдл унтад кевтсн бичкн күүкдин әмнд күрв.

Түргн тидгәр коммунальн цергллтсин отрядмуд босхгдв, тер дотр эврә сән дурарн нөкд болхар балһсна промышленн болн тосхлтын предприятьмудәс ирсн бригадмуд теднд дөң болв, тиигж шунмһаһар көдлснә ашт аюл болсна хөөн һурвн часин дотр дула өгдг трасс ястдж одв. Болв әмтн бәәдг гермүдт тер дарунь дулан өггдсн уга, юңгад гихлә, балһсна коммунальн цергллтс ясвр кежәх әмтиг цуг кергтә тоотарнь теткж чадсн уга.

Балһснд ода күртл школмуд көдлжәхш: зәрм гермүдтнь дула өгдг системнь көрч одж. Әмтн бәәдг бас 17 герт дулан өггдәд уга.

(ТАСС).

•Сән әмтнә тускар

Даавран итклтәһәр күцәәж

Давсн 1989 жил Иван Васильевич Глуходедовд оңчта болв. Бар сарла эн 70 жил күрсн насананнь өөнән болн КПСС-ин член болж 45 жил йовх дәкәд нег ик чинртә өөнән темдглв. Эн өдрмүдт Иван Васильевичта харһад мини сурсид: «Эн давхр өөнән темдглж бәәх Та партин туск эрә санаһарн хувалцлт», — гисид ииғж хәрү өгв.

— Партийн үүлдврт омг авч бахтнав, кедү күнд-күчр бәәдл тогтв чигн, терүг диилж һарх арһ парть олад бәәһә юмн. Ода чигн эн ондарулһна кетркә цагла чик хаалһан олхнь лавта.

Номһн болн хәрг Иван Васильевич зәрә насни хаал-

лектив чигн бас мартжахш. Мини чирәд автопредприятин партийн организацин сегләтр Шурховецкий Николай Васильевич ветераныг өөнләнь йөрәһәд үнтә белг бәрүлж өгв. КПСС-ин района комитетин болн күцәгч комитетин нерн деерәс йөрәлин бичгиг партин райкомин сегләтр Малахов Петр Иванович [illegible] өгв.

Иван Васильевич Глуходедовин дәәнә болн күч-көлснә ачнь 10 медаляр темдглгдсн бәәнә, тедн дунд «Япониг диилснә төлә» гидг медаляр, Кенигсберг сулдхсн төләднь Туурмжин III девсңгин, Төрскән харсгч дәәнә II девсңгин орденмудар ачлгдла. КПСС-ин района комитетин

СОВЕТСК СОЮЗАР

•Демократин школ

Келн-әмтни хәрлцән яһж делгрх зөвтәв

Ташкентд болсн научн-теоретическ конференц деер Москваһас, Ленинградас, Ереванас, Бакуһас, Минскәс, Красноярскас болн орн-нутгин наадк балһсдас ирсн номтнр эн төрәр күүндвр кев. Туужин науксин доктор, Ташкентск государственн университетин профессор Семен Гитлиниг эн харһлтын тускар келж өгтн гиж АПН-э корреспондент сурв.

Тууҗд темдг угаһар ода күртл бәәх йовдлмудыг уга келһнә төрмүдин тускар зәрм номтнр босж келв. Ода шиңкән орн-нутгин йоста тууж бичгджәнә, гиж темдглгдв. Сталинск цаажла харһсн саяд әмтнә тускар үнн ода

Ахр зәңгс

Ашхабад. Селәнә эдл-ахун техникиг яслһнла залһлдата нәрн көдлмшәс Ташаузск областин тәрәчнр сулдв. Энд түләнә аппаратур кедг Вильнюсск заводын филиал эклж көдлв. Тракторин двигателин дару-дарунь эвдрдг эңгинь — түләнә насосмудыг энд ясдг болв. Урднь насосиг ясхин төлә терүг хоша бәәх республикудин предприятьмудт илгәх кергтә билә. Ода филиалын туслмжиг зуг һанцхн Туркмени биш, болн Каракалпакск АССР-ин болн Узбекистана баһ наста специалист Октябрьск района «Цаһан Нур» совхозд көдлтхә, гиж тәвлә. Һурвн жилин эргцд дуртә эрдмәрн көдлснә хөөн Э. Н. Бакаев совхозин директорт суңһгдв. Тоомсртә, тевчңгү седклтә һардачиг эдл-ахун көдлмшчнр күндлдг бәәсмн. Энүнә һардврт совхозин экономик зөвәр батрв. Болв эрүл-менднь дора орсас көлтә эн талдан көдлмшт һарв. Ики Бурульск района «Приманычский» совхозд малын эмчәр, терүнә хөөн селәнә Советин ахлачар эн күцәмжтәһәр көдлв.

Көдлә бәәтл оңдаруллһна дааврта кем эклв. Республикин кесг эдл-ахусни күч-көлсчнр олна хургуд деерән һардачнран суңһв. Тер цагт ик һаруд унсн «Цаһан Нур» совхозин көдлмшчнр бас чадмг һардачиг хәәлә. Директорт суңһгдх олн кандидатнр дундас тедн Эрднь Намруевич Бакаевин төлә дууһан өгв. Тегәд эн совхозин тууҗд түрүн болж урднь көдлҗәсн күн дәкнәс директорт суңһгдв. Келхд, өдгә цагт ним йовдлмуд йир ховр, гиж келх кергтә. Көдлмшч әмтн энүг жирһлин бат хәләцтә, кергән медлг йоста һардачд тоолцхана. Депутатын кандидатын итклтә күн Цаһан Нурск селәнә Советин ахлач Н. М. Оконов иигж келнә:

—Эрднь Намруевич ямаран чиги күүг соңсад дөң болх арһ хәәнә. Зәрмдән дөң эс болвчн цаг олж кү- болхла, зурһата бичкдүд орх школ, магазин, тави малын хаша-хаац тосхгдсн болхла. Эндрк өдрин күцәмжсәрн төвкиж бәәдго күн иргчин тускар ухалж цагин некврәс ард үлдхәр седхш. Селәнә эдл-ахуг цааранднь делгрүлхин кергт көдлмшин бәәцин таал ясрулх кергтә. Социальн-экономическ делгрлтин зурас батлж авгдсн цагт совхозин фермст әмтн бәәдг гермүд, нань чигн объектс тосхлһиг темдглхәр эн шунна.

73-ч тойгта Цаһан Нурск суңһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд темдглж бичгдсн Эрднь Намруевич Бакаев суңһачнрин итклиг эрк биш даах, гиж «Октябрьский» совхозд болсн харһлт деер Джиргилтинск селәнә Советин ахлач В. Б. Надбитов, совхозин ах бухгалтер Г. Б. Бухаев, нань чигн әмтн келв. Хургт ирсн цуг әмтн элнә үгд багтж харһлтд орулгдсн селвгүдиг тодрхалулж шишлң даалһврмуд белдх шиидвр авв. Э. Н. Бакаев нань чиги коллективслә харһлт бүрдәхәр зуралҗана. Депутатын кандидатд темдглж бичгдснәсн авн эн суңһачнрлаһан харһж теднә некв медхәр седҗәнә. Ямаран чиги көдлмшт седклән өгч күцәдг күн төвкиж бәәж чадхш.

САҢЬҖ-ҺӘРӘН ИВАН,
мана корр.

Давсн 1989 жил Иван Васильевич Глуходедовд оңчта болв. Бар сарла эн 70 жил күрсн насннь өөнән болн КПСС-ин член болж 45 жил йовх дәкәд нег ик чинртә өөнән темдглв. Эн өдрмүдт Иван Васильевичта харһад мини сурсид: «Эн давхр өөнән темдглж бәәх Та партин тускә эврә санаһан хувалцлт», — гисид иигж хәрү өгв.

— Партийн үүлдврт омг авч бахтнав, кедү күнд-күчр бәәдл тогтв чигн, терүг диилж һарх арһ парть олад бәәһә юмн. Ода чигн эн оңдаруллһна кетркә цагла чик хаалһан олхнь лавта.

Номһн болн хәрг Иван Васильевич эврә насни хаалһдан кеж-күцәсәрн хувалцхдан дурго. Болв партин, дәәнә болн күч-көлснә ветеранд, дадмг цергчд һарһж келх юмн дала. 1939 жилд хөртәдән цергт мордла. Забайкальед, Улан-Удэ балһснд цергләв. Финск дәәнд чилгчәрнь орлцад, эвр кевәр ногцан көлдәлә. 1941 жилд Кенигсбергин шидр контузьла харһад госпитальд орад эмнүлҗәһәд, эдгснә хөөн Ленинградск фронтд дәәлдлә. Танкин залач билә. Чеежд хамгин икәр тодлгдснь — немшин десантыг олж уга кеж дарлһн билә.

Дәәнә хөөн Иван Васильевичин цергләәсн церг Хол Дорд үзгүр йовулгдв. Тенд японцнрла дән эклҗәлә. Дәәнә кесг дәврлһнд орлцла. 1946 жил цергәсн бууж ирлә. Төрскн Городовиково селәндән ирәд машн залач болж эклж көдләд, насни туршартан тер эрдмәрн көдлв. Баһ-Дөрвдә МТС-т, мод харлһна станцд, тоосх кедг заводт көдлв. Пенсьт һархиннь өмн сүл нәәмн жил 2-ч тойгта автобазд көдлҗәв.

Тенд көдлсн цаган, күн болһнд килмҗән күртәдг ни-негн коллективан ода чиги санна. Энд көдләд пенсьт һарсн күч-көлснә ветеранмудан коллектив чиги бас мартҗахш. Мини чирәд автопредприятин партийн организацин сегләтр Шурховецкий Николай Васильевич ветераныг өөнлань йөрәһәд үнтә белг бәрүлж өгв. КПСС-ин района комитетин болн күцәгч комитетин нерн деерәс йөрәлин бичиг партин райкомин сегләтр Малахов Петр Иванович бәрүлж өгв.

Иван Васильевич Глуходедовин дәәнә болн күч-көлснә ачнь 10 медаляр темдглгдсн бәәнә, тедн дунд «Японяг диилснә төлә» гидг медаляр, Кенигсберг сулдхсн төләдн Туурмжин III девсңгин. Төрскән харсгч дәәнә II девсңгин орденмудар ачлгдла. КПСС-ин района комитетин болн улсин депутатнрин района Советин күцәгч комитетин Күндллһнә һашгуд чигн бәәнә.

42 жилдән Глуходедовин өрк-бүл ни-негн бәәнә. Иван Васильевич болн гергнь Мария Васильевна һурвн үрән өскв. Валя күүкнь — района мал эмнлһнә станцд лаборантк, Александр көвүнь— автокөлгнә предприятьд машин залач болж көдлнә, Сергей болхла 2-ч автобазд механикин үүл даана. Цуһарн күн болчкла. Иван Васильевич ода ачта амрлһнд һарад, эврә бәрсн гертән эмгтәһән хоюрн бәәнә. Болв зурһан ачнр-зеенрнь бийән мартулхш.

Иван Васильевич хамдан цергләж йовсн Попов Василий Егоровичлә болн Ковенов Михаил Романовичлә харһлдад, дәәнә цаган тодлад, эндр өдрк төрмүдин тускар күүнднә. Селәнд, районд болжах хүврлтс эдниг байрлулна. Мана жирһл сәәхрүлхин төлә үнн-чик седкләр көдлмшән болн гражданск даавран күцәлһнәс даву ик чинртә юмн уга, гиж эдн баһчудла дару-даруһнь болдг харһлтст келнә.

Т. ИВАНОВА.

Келсн үгдән күрхәр

Мал үвлзүллһнә дааврта кем экләд һурвн шаху сар давчксн бәәнә. Яшалтинск района эдл-ахуст үвлзүллһн бүрдәмжтәһәр давжана. Үлгүрнь, Кировин нертә колхозин ферм болһна, үкрчнрин болн хөөчнрин бригад болһна коллективс хәләврт бәәх малан бүрн-бүтн хадһлхин төлә цугинь кеҗәнә. Малчнрин кесг бригадмуд давсн жиләс сәәнәр көдлж олнд үлгүр болж йовна. Үснә-товарн фермст, Магомед Манаевин болн Арби Джабраиловин үкрчнрин бригадмудт давсн кемин эргцд нег чигн һару һарад уга. Хөөчнр дундас Магомед Зулкипов, Мусалав Магомедов, Абакар Хантуев, Халид Хамадов эднә һардҗах коллективс гүҗрмг күч-көлсәрн онцрж йовна.

Үвлин кемд малчнрин цуг хошмудт культурн-бәәцин сән таал тогтагдсмн. Хош болһнд терүнә бәәдл эдл биш болвчн профсоюзн комитет болн колхозин правлень бәәцин таалыг ясруллһар темдгтә көдлмш күцәҗәнә. Зуг районн көдләчнр малчнрт кергтә эд-тавр цагланнь авч ирлго зована.

Мана корр.

Торжок балһсид 1879 жилд һос уйдг Федор Добрынинә өрк-бүлд көвүн һарв, терүнд Петр гидг нер өгв. Тер цагин зокалар көвүнь эцкиннь күцәжәсн кергиг бий деерән авч күцәх зөвтә бәәсмн, тегәд балһсна училищ төгсәснәннь хөөн Петр һос уйдг эрдм дасж авхар седв. Болв эн көвүн һосч болсн уга, юңгад гихлә, зург цокдгар йир икәр соньмсв. Зург цокдг түрүн аппаратыг эн эврән кеж һарһв, тиигчкәд дегтрмүд умшад бәәж, эврән зург цокдг эрдм дасж авв. Дәкәд мөңг гуглула бәәж, зург цокдг аппарат болн материалмуд хулдж авв.

Петр Федорович Добрынин 1961 жил күртл эврәннь төрскн балһсидан бәәж, тууҗлгч кесг йовдлмуд эврәннь цоксн зургудтан үзүлв.

ЗУРГТ: медәтә зург цокачин элгн-садиь тәвн жилин туршарт балһсан цокж авчасн эрдмчин архивиг хәләҗәнә.

ТАСС-ин зург.

•Демократин школ

Келн-әмтни хәрлцән яһж делгрх зөвтәв

Ташкентд болсн научн-теоретическ конференц деер Москваһас, Ленинградас, Ереванас, Бакуһас, Минскәс, Красноярскас болн орн-нутгин наадк балһсдас ирсн номтнр эн төрәр күүндвр кев. Тууҗин науксин доктор, Ташкентск государственн университетин профессор Семен Гитлиниг эн харһлтын тускар келж өгти гиж АПН-ә корреспондент сурв.

—Келн-әмтни төрәр партин платформ батлж авсн КПСС-ин ЦК-н һаха сарин (1989 ж.) Пленумин хөөн энти түрүн болжах научн конференцсин негнь гиж хамгин түрүнд темдглхәр седләв. Энүнд ик нертә 22 номт орлцв. Орн-нутгт келн-әмтнә хоорндк хәрлцәнд тогтсн нәрн бәәдлиг диилһнә хаалһин туск төрмүд хәләгдв. Икндьн мана орн-нутгт бәәх цуг келн-әмтнә эдл зөвин ленинск принципсиг эвдснәс көлтә тиим нәрн бәәдл тогтҗана, гиж харһлтд орлцачнр темдглв. Цуг келн-әмтнә чидлиг хамцулхин, келн-әмтн болһн эврәннь бәәх һазртан онц бәәхәр седдг йовдлыг уурулхин туск төрмүд кесг докладмудт темдглгдв. Үлгүрнь, советск улсин духовн культур делгрүллһнд келн-әмтни болн интернациональн диалектик ямаран чинр зүүжәхин тускар келхләрн, Ташкентск государственн университетин философин кафедрин заведующ Саид Шермухамедов кесг союзн республикүдт эврәннь төрскн келиг государственн келнд хүврәсн йовдл берк чинр зүүжәхин тускар зааж келв. Эврәннь келн-әмтни бүрдәцәсн талдан һазрт бәәх 60 сай күүнә культурн сәәхлһнә көдлмш ицгтәһәр күцәгдх зөвтә гиж эн темдглв.

Келн-әмтни государственностиг ясруллһна төрмүдт нерәдгдсн докладтан Узбекск ССР-ин АН-ә член-корреспондент Акрам Агзамхаджаев советск федерациг шинрүллһнә көдлмшиг эдл зөвтә келн-әмтсин союзин ленинск принципәр күцәх кергтә. Союзин, союзн республикүдин болн автономн бүрдәцсин эдлҗәх зөвиг чикәр онц-онцднь йилһх кергтә гиж темдглв.

СССР-ин АН-ә этнографин Институтын директор профессор Рудольф Итсин кесн докладыг конференцд орлцачнр икәр соньмсҗ соңсв. Һардгч кесг кадрмуд этнографическ медрл уга болна, эдн этническ халхар болжах йовдлмудын учр-утхинь медхш гиж эн тоолҗана. Үлгүрнь, Ар үзгт магистральн газопроводмуд тосхнавидн гиһәд буһ-марлмудын нүүдг жим хаалһинь бөглчкв, энүнәс көлтә дала мал үкв, гиж эн келв. Урднь болхла, әмтнә то авсн цагт арвад зүсн келн-әмтн тоод авгддго бәәсмн. Зуг номтнр некәд-некәд бәәтл сүл цагт 130 шаху зүсн келн-әмтн тоод авгдв.

Секцсин сүүрмүд [illegible] хәләгдсн наадк төрмүд дунд республикүд бүклдән эдл-ахун тооцанд оржахин туск төр хәләгдв. Кесг республикүд эн эв-арһар көдлхдән сәәнәр белн болад уга бәәж гиж темдглгдв.

Әмтнә то өсҗәх төрт онц онһ өггдв. Үлгүрнь, зәрм республикүдт, нег үлү Дү Азьд, әмтнә то орн-нутгт дундлад әмтнә то өслһнәс кесг холванд түргәр өсҗәнә гиж темдглгдв. Әмтиг көдлмшәр теткллһнә халхар сән программ бәәх зөвтә.

Тууҗд темдг угаһар ода күртл бәәх йовдлмудыг уга келһнә төрмүдин тускар зәрм номтнр босҗ келв. Ода шинкән орн-нутгин йоста тууҗ бичгдҗәнә, гиж темдглгдв. Сталинск цаагла харһсн саяд әмтнә тускар үнн ода шинкән келгдҗәнә. Терүнләһән хамдан тууҗ бичҗәх зәрм автормуд мана орн-нутгин тууҗиг зүг му халхаснь үзүлдг хажһр йовдл бәәнә. Тиигтлән мана орн-нутгт ард хоцрҗах районд дөң өггддго билү, келн-әмтнә хоорнд үннднән йоста иньглл уга билү, залу-зәрмгәр ноолдад бидн фашизмиг диилсн уга билү?! Мел цугинь бурушаһад бәәхмн биш. Энти бас келн-әмтн хоорндан цүүгә татхднь сән таал үүдәнә. Үлгүрнь, мана орн-нутгин ни-негн улсин эдл-ахун комплексиг авад хәләй. Энти орн-нутгин цуг районыг экономическ шахрар залһлдулҗана. Нег чигн республик тер залһллаһан таслж экономическ онц үүлдж чадшго.

Орн-нутгин делгрлтин өдгә цагин девсңд Коммунистическ парть ямаран чинр зүүжәхин туск төрәр кесг номтнр босҗ келв. Советск обществин чидлиг хамцулж чаддг КПСС-әс талдан политическ чидл ода уга, гиж номтнр нег дууһар келв. Болв ода деерән партийн организанс экстремизмин чидлмүдин өмнәс чидлнь күрч зогсҗ чадҗахш. Цаарандан тиигҗ хойран хоорнд бәәж болшго, кемр чи коммунист болхла, партин политикиг делгү күцәхәр зүткх зөвтәч.

Конференц зәрм тодрха сүв-селвгүд батлж авв. Орн-нутгт келн-әмтнә хоорндк хәрлцәг ясрулхин туст социологическ сән шинжллт эрк биш кех кергтә. **(АПН).**

Москвад нарт-делкән конгресс болҗана

«Йиртмҗин эргндк бәәдлин болн әмд үлдхин төлә үүлдлһнә төрәр глобальн форум» гидг Москвад болҗах нарт-делкән конгрессин көдлмшин хойрдгч өдрнь США-н «Уорлдуотч» гидг институт үүдәсн Лестор Брауна үг келлһәр эклв.

Делгрлттә орн-нутгудт ухалж һарһгдҗах болн олзлгдҗах шин технологийсиг ард хоцрҗ йовх орн-нутгудт эрк биш өгч олзлулҗах кергтә, эс гиж тер технологийиг кедү дүңгә өргәр олзлдг болвчн йоста сән олз-тус күцгдшго гиж форумд орлцачнр тоолҗана. Тер мет экологическ төрмүдиг зуг техническ эв-арһ олзлж сәәнәр хаһлж болшго гисн тоолвр келгдв. Нарт делкәд духовн халхиг цуг му тоотаснь сәәнәр эс цеврлтл экологическ халхар күмн-әмтн сән күцәмж бәрж чадшго, гиж номтнр тоолҗана, юңгад гихлә, духовн халх экологийлә батар залһллата.

«Күн болн күмн-әмтни обществ» гидг төр эклж хәләгдв. Улс бәәршлүллһнә ООН-а саңгин күцәгч директор пакистанк Нафис Садикин тоолврар болхла, һазр деер дегәд олн әмтн бәәхәс көлтә тиим зовлнта экологическ бәәдл тогтҗахмн болҗана. Эн түрү бәәдләс гетлхин төлә өрк-бүл болһн кедү үр һарһхан тоолх зөвтә, күүкд улсин эрдм-сурһулин кемжәг өөдлүлх кергтә болҗана.

Экологин төрмүд хаһлхин тускар келхләрн бидн хамгин түрүнд күүнә ухан-седклд болн шагшавдт нәәлнәвидн, — гиж СССР-ин науксин Академин вице-президент Е. П. Велихов тоолҗана.

Эн жилин туула сарин 19-д, басн өдрлә болх сүүр деер КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачев үг келх гиж күләгдҗәнә.

Көдлмшин хойрдгч өдртнь конгресст орлцачнр тематическ комиссьмүдт көдлмшән цааранднь кев.

(ТАСС).

Ахр зәңгс

Ашхабад. Селәнә эдл-ахун техникиг яслһнла залһлдата нәрн көдлмшәс Ташаузск областин тәрәчнр сулдв. Энд түләнә аппаратур кедг Вильнюсск заводын филиал эклж көдлв. Тракторин двигателин дару-даруһнь эвдрдг әңгинь — түләнә насосмудыг энд ясдг болв. Урднь насосиг ясхин төлә терүг хоша бәәх республикүдин предприятьмүдт илгәх кергтә билә. Ода филиалын тусламжиг зуг һанцхн Туркменя биш, болв Каракалпакск АССР-ин болн Узбекистана Хорезмск областин механизатормуд олзлж чадхмн. Шин предприять «40 лет ТССР» гидг Ташаузск ясврин заводас нәәмдлж авсн у-өргн цехмүдт бәәршлв. Өдгә цага оборудованяр эн агегдв. Ода предприятьд сардан дөрвн зун шаху агрегат ясгдна. Күцц күчндән орсна хөөн энд жил болһн дөчн миңһн түләнә насосмуд ясгдхмн.

Оргеев (Молдавск ССР). Молдавин науксин Академин номтнр бодңцгиг химикатмуд олзллһн угаһар урһалһна эвәрһ олж авв. Бодңцгиг ультрафиолетин герләр эд-бод кехлә, бодңц гемтлһиг уурулж болхмн. Энүг учртан авад «Иваныча» гидг совхозд бодңцгиг тәрхиннь өмн терүг ртутн-кварцев шамар эд-бод кенә. Терүнә хөөн суулһгдсн бодңцгин урһц ик болна, олн зүсн гемд эн авлгдхш. Эн жил республикин эдл-ахуст ним эв-арһ өргн делгрлт авчана.

Тарту (Эстонск ССР). Ө-шуһу модна Эстонск институтын специалистнр бузр уснас компост кеж һарһлһна биотермическ технологий ухалж белдв. Бузр усн модна үүрмглә сәәнәр хольгдна. Терүнә ашт модна комбинатмудт цуглрдг модна кәрәдцнә ик көрнгиг олзлх арһ һарч ирв. Йирин компост кеж һарһлһнла эннь эдл, зуг санитарн кемжәг болн эргндк йиртмҗиг харлһна зокалыг улм чаңһар күцәхиг некҗәнә.

Курган. Курганск областин Советин улсин депутатнрин үүдәсн экологическ санд мөңгнә түрүн тәвц орж ирҗәнә. Эргндк йиртмҗиг бузрдасн төләдән өгдг мөңгнә ялас эн сан тогтна. Гербицидмүд хадһллһна зокалыг эвдсн төләдән «Нива» кооперативин ахлачин өгсн ял — 100 арслң, эннь баһ болж медгднә. Болв зокал эвддг тиим әмтн йир олн. Һолын уснд нефтепродуктмуд орулсн төләднь геологоразведочн экспедицсас 52 миңһн арслңга ял бәрж авгдв. Эн мөңгн йиртмҗ харлһна объектс тосхлһнд, бузрдасн һолмудыг шинәс цеврллһнд, йиртмҗиг харлһна болн әрвллһнә нань чигн керг-үүлдврмүдт һарһгдхмн.

(ТАСС).

МАРТГДШГО ҖИЛМҮДТ

Төрскән харсгч Аллр дәәнә ветеран Дмитрий Андриянович Кузьменкон герт дәәнә цагин олн зүсн документс бәәнә, цуг эн документснь онц папкд тевкрләтә хадһлгдна. Тер документс дундас мини оньг нег документ икәр соньмсулв.

«Дәәч-туршулч Кузьменко Д. А.!

Правительствени өөдән ачлвр.—Туурмҗин һурвдгч девсңгин орден авчасидтн халунар йөрәҗәнәв. Дәәнә кергән урдкасн улм сәәнәр күцәхитн дурджанав. Төрскнә өгсн зақврар, немш-фашистск булаһачнриг цокти!

Төрскн тана залу-зөрмгиг мартхн уга!...

30717 цергә әңгин командир генерал-майор

КОНОНЕНКО».

— Дәәнә эн өөдән ачлвран авхин төләд та ямаран залу-зөрмг йовдл үзүлләт? Тер өдр ямаран бәрлдән болсиг та мартад угайт?— гисн мини сурврт эн иим хәрү өгв:

— Тиим йовдл мартгдхш. Эн йовдл Висла һол деер болла. Бидн тиигхд немшнрин позициг дәврлһәр сөрләвидн. Һол деерк тагтыг булаж авад, терүн деегүр дәврлһнә нүүрт йовх мана цергүдиг һатлулх дааlһвр мадна өглә. Бидн тер объектиг өрүн дөрвн часла булаж авлавидн. Тер операциг мана командир майор Петр Дмитриевич Майков һардла: мана ханьд баг салдсмуд болн хойр радист йовла. Мадниг дөңнж хойр танк дәврлһнд орла. Хортна цергүд мадниг эс күләҗәсн цагла гентки дәврж орад, тер тагтыг бидн хортнас булаж авлавидн. Мана дәврж йовх багас һурвхн күн әмд үлдлә. Наадкснь цуһар әмнәсн хаһцла, — гиж эн эндр тоолна.

— Тиим догшн дәәлллднд орлцад авсн ачлвран мартж болхий? — гиж мини өгсн сурврт хәрү сурвр тәвв. — — Эн йовдл 1944 жилин мөчн сарин 18-д учрла.

Ветерана папкд шарлад өңгән геесн һурвн өңгтә салдсин бичгүд цөн биш. Энүнә гергнь Татьяна Ильиничнә тер бичгүдиг авч нанд үзүлнә. Дәәнә цагин зургуд чигн ховр биш. Бичг, зург болһна тускар эң соньн келвр келж өгнә.

... Төрскән харсгч дән эклхд энүнә насн бан болад цергт авсн уга билә. Эн эврә сән дурарн дәәнд һарч йовхар һурв дәкж цергә комиссариатур эрлһ орулж өглә. 1943 жилин туула сард насн иржн цергт авла.

— Мадниг ахр болзгт дасхад дәәнд йовулла. Москвана нарн суух үзгт болсн дәәлллднд орлцлав. Мана арвн негдгч батальона ханьд мана һазрин арвн неги көвүн тусла. Тедн дунд мини әңкр нньг Николай Алексеевич Сокольцев. Смоленск һазрт күчркүнд дәәлллдән болла. Эндтлав. Москвад хойр сарин дәәлллдж йовад күндәр шавтлав. Москвад хойр сарин эргнд бийән эмнүлчкәд хәрү дәәлллдж йовсн цергүдин хаьнд тусж дәәлллдлав, — гиж ветеран тоолна.

Дмитрий Кузьменко дәәлллдж йовсн салдсмудын зерглнд тусж хортна цергүдлә ноолдла. Эн радиозалһлдана взводын командир болж цергллә. «Гроза-23», «Буря-31» гидг туслн энүнә дуудврмуд фронтын радиоэфирт тасрхан уга соңсгддг билә. Эн эврәннь автоматан атхж хортна тылар кесг дәкж йовсмн.

Дәәчин хаалһнь Москва шидр экләд Могилев, Черск, Днепр, Одер деегүр давж һарад Эльбад күрсмн.

— 1945 жилд Эльба һол деер американцнрла болсн харһлтыг кезәд чигн мартшгов. Тенд бидн американск салдсмудла ах-дү боллавидн. Клетц гидг балһснд диилврин Өдр тославидн. Эн өдриг ик байрта гидгәр тославидн, — гиж эн келнә.

Төрскән харсгч Аллр дәәнә ветеран государственн өөдән ачлврмуд өлгәтә костюман хая-хая өмссн үзгднә. Зуг байрин, эс гиж баһчудла харһсн цагларн эн терүгән өмснә. Ветерана өрчиг Туурмҗин һурвдгч девсңгин, Төрскән харсгч Аллр дәәнә орденмуд, «Дәәч ач-тус күргсн төлә», «Германиг диилсн төлә» болн талдан олн медальмуд кеерүлнә. Дәәнә хөөтк җилмүдт Дмитрий Андриянович Кузьменко герүрн хәрж ирәд төрски селәндән көдллә. Удан җилмүдин дотр Кировин нертә колхозд олн зүсн көдлмшт көдлж йовад ачта амрлһнд һарла.

Кузьменкон өрк-бүлд жомба уухдан дурта. Билн күүндн бәәж жомба уучкад герүрн хәрхдән белдвидн. Герин эзн чигн кеерин костюман өмсж бас бедрв. Эн өдр ветеран ДОСААФ-ин районн комитетин курсантнрла харһхар адһжала. Баһчудла болх күүндвриг эн урдк кевәрн соньнсергмжтәһәр давулхнь лавта. «Путь к коммунизму» районн газетин «Залу-зөрмг» клубин һардач отставкд бәәх старшина Николай Трифонович Предбанников энүг дахулж йовв. Хойр ветеран эврә һазриннь баһчудла харһж, дәәч хаалһсиннь тускар соньнар, сергмжтәһәр келж өгхнь лавта.

А. БЛУДОВ.

Эврәннь кергин эрдмч

Улсин бәәц тетклһнә әңгд кедү дуту-дундс бәәв чигн, әмтнә некәвр һол оньгтан авч, өөдән һарцтаһар көдлҗәх коллективс баһ биш. Иигж Черноземельск района улсин бәәц теткلһнә әңгин көдләчнрин тускар бас келж болхмн. Урднь чигн эн әңгин көдләчнрин тускар мадн бичләвидн. Эндр болхла таднг баһ наста күүкд улсин парикмахер А. Лагаевла таньлдулхар бәәнәвидн.

Алексейин күч-көлснә хаалһнь одахн гилтә эклв. Элст балһснд УПК төгсәһәд, наaран иржн көдләд хойр җил давв.

Бичкнәсн авн эн һартан эвтә, үүрмүдиннь, ахнр-дүүнриннь толһа ясж үснь хәәчлхдән дурта билә. Тегәд Алексей УПК-д одж сурһуль сурхла, күн алң болсн уга. Ода болхла Алексей күүкд улсин седкл авлсн эрдмч гихлә чик болхнь лавта. Юңгад гихлә, района цутхлнд бәәдг чигн, селәнәс болн хол хошас ирсн күүкд улс чигн цуһар эн эрдмчиг таасна. Сүв-селвгән өгч, ке-зокастаһар үснь ясж күүкд улсин седкл эн ханһана.

Заң-бәрцәрн Алексей күүнлә ээлтә, шулун-шудрмг, үгтә-күүртә күн. Тегәд эннь көдлмштнь сән деңцл болна. Дәкәд болхла, эврәннь мергжлтән өөдлүлхәр эн оньдин зүткнә.

ЗУРГТ: күүкд улсин парикмахер А. Лагаев.

В. Морозовин цокен зург.

Барас шин дегтр һарв

«Сунһврин цаг: КПСС-ин бәәрн комитетмуд, улсин депутатнрин Советмүд бүрдәлһнә политическ шин бәәлдл» гидг шин дегтр барас һарв. Эн дегтрт СССР-ин улсин депутатнр сунһлһар кегдсн Цугсоюзин шинжллтин аш барлгджана, йосна бәәрн органмудт сунһлһна өврцнь халәгджана, тер сунһвриг научн болн зангллһнә материалмудар тетклһнә кесг программс болн эв-арһс өггджәнә.

Эн дегтр бәәрн партийн комитетмудин болн советск органмудын көдләчнрт болн активд, партийн ах школмудын преподавательмудт болн сонсачнрт, социологудт, эн төрәр соньмсжах цуг әмтнд нерәдгджәнә.

Дегтриг Политиздат һарһв.

(ТАСС).

•Республикин малын фермсәр

•Элстүр—дамшлт авхар

Көдлмшт урмд өгчәнә

Давсн жилин бар сард багшнрин мергжлт өөдлүлһнә институтын методикин кафедр болн балһсна методическ цутхлн математикд сурһулин медрл негдүллһнә системәр (УДЕ) хамцу курсмуд бүрдәв. Эн курст РСФСР-ин Горький, Тамбов, Барнаул, Ярославль, Сыктывкар балһсдас, Казахстана Алма-Ата, Джезказган, Усть — Каменогорск, Кустанай, Гурьев балһсдас көдлмштән УДЕ олзлж бәәх багшнр ирцхәв.

Багшнрин эн хург бүрдәһәчнр кесг тор хаһлхар седлә. Цугин түрүнд сурһулин медрлиг негдүллһнә эв-арһ меддго багшнрт энүг цәәлһж медүллһн бәәсмн. Хойрдвар болхла, ода 1 — 5 классмудт УДЕ сурһх дегтр һарла, 6 — 8 класст сурһх дегтр шинкн барт белдгдҗәнә, тегәд багшнрт тер дегтрән һар бичмрин үчр-утхинь цәәлһж 10 — 11 классмудт эн методик яһж олзлхнь бас заагдла.

Ода цагт багшнр эврә санаһар шин эв-арһ эврә занятьдан олзлж болх зөв өггдлә, зут терүг олзлхин төлә методическ селвлцән кергтә, тегәд чигн мана методикин кафедр УДЕ олзлж көдлж бәәх багшнрт методическ цутхлнд хүврж йовна.

Эн курсмуд сүл янзтаһар кегдв, багшнр эврә ухан-тоолврарн бас хувалцв, зөвтә-бурутаһан, эврә селвгән өгч келәд бәәв, болв цуг эдн УДЕ эврә көдлмштән олзлдг улс, кесгнь Шарту, Әәдрхн, Ворошиловград балһсдт барлгдж һарсн УДЕ олзллһар методическ селвгүдән авч иржн үзүлв, хоорндан дамшлтарн болн методическ деңцләрн хувалцв. Мана педучилищин багш А. Б. Церенова эврән бичсн методическ деңцләрн таньлдулж багшнрт түгәж өгв.

Сурһулин медрлиг негдүллһнә эв-арһин нег онцнь — дегтрин чилгчәр барлгдж бәәх эсвсиг җилин эклцәр күүкдт сурһад, эн эсвс келһәр методическ шин медәниг күргж медүллһн болҗана, математикар бәәх талдан дегтрмүдт тиигж медүлгдхш. Эн үлгүрәр Н. Б. Чилгирован 7-ч классин сурһульчнр дегтрин чилгчәс уравнень авад терүг цәәлһгч кесг эсвс бийснь ухалж һарһв.

Ах классмудт УДЕ яһж олзлдгинь үзүлгдв. Дегтрмүдт тригонометрическ, показательн, логарифмическ уравненьс дахулгдж үгәр медүлгдж эсвс бардгонь авъяст хүврв. Эн халхар Б. П. Эрдниев, болн В. А. Тунешева үзүлгч зүүцнһү уравнень келһнә эсвс һарһж бичв. Балһсна методическ цутхлигин методист Л. Д. Мамутова негл

эсвәр цуттригонометрическ уравнень кеж болхиг эврә кичәлдән үзүлв. Эн эв-арһ тригонометрическ кесг меләниг күүкд медмәр үзүлж заах арһ өгнә, талдан математикин дегтрмүдт эн медән тиигж цәәлһгдхш.

Томск балһснас ирсн РСФСР-ин ачта багш, Н. К. Крупскаян нертә мөрән лауреат Илларионова цуг багшнрин оньгиг А. Б. Церенован һардж бәәх математикин кабинетын соньн-сәәхнәр кегдсн эрсин үзмр дөңцлд тусхав. Җилин турш тасрхан уга УДЕ олзллһар багш М. К. Егорован кеҗәх көдлмшиг, онц темдглцхәв, 14-ч дундын школын багш Ридная Т. В. болн 20-ч школын багш Балмаев В. Н. белдсн плакатмуд болн методическ деңцлмүд сән гиж заагдв.

Һоллгч баг багшнрас салу эклц классин багшнрт 4-ч тойгта дундын школын болн педучилищин багшнр Р. Б. Харнаева болн Л. К. Горбанева УДЕ-һар ил кичәл кеһәд үзүлв. Сурһулин медрлиг негдүллһнә систем математикд шин зәрүллт һарһсн деерән, математикин туужин сән тоотыг деңнж бәәнә. Үлгүрнь, 60-ч җилә реформин хөөн олзлгддг болсн дискриминант олзлдг ут формулын ормд, урднь олзлж бәәсн каноническ дөрвлҗн уравнень шинәс олзлх селвг өгдв.

Сурһульд ирсн багшнрт балһсна 17-ч школын сурһульчнр багшнртаһан хамдан сергмжтә концерт үзүлв. Хальмг дегтр һарһачин дегтрмүдлә тедниг таньлдулла. Сурһулин сүл өдр тедн Аһш балһснас сурһмжллһна дамшлтарн хувалцхар ирсн школын дөчн директорла харһж таньлдад, санан-седкләрн, сүв-селвгәрн хувалцад, балһсна 12-ч школд академик П. М. Эрдниевин умшсн «Естественн номс дунд оңдаруллһна һол зәрүллтс» гидг лекц соңсцхав. Пүрвә Мучкаевичд җирһлин хаалһин тускар өггдсн сурврмудын хәрүһәс энүг педагогик оңдаруллһна төлә йоста гүҗрәч болдгинь медцхәв. Педагогическ номин Академин кесг көдлмшнь улсин сурһулас зааgтa бәәхиг мел чикәр зааж шалһдг болҗана, тегәд чигн Пүрвә Мучкаевичиг үнн чик седкләрн, эврә кеҗәх көдлмшәрн академикин нерид күрсиг әлн медв.

Иигәд мадн ур багшнр ирәд бәәхлә, мадн урмд авад, көдлмшән улм ясрулж шунж көдләд, бийсмдн дамшж тахшад, мана кеҗәсн көдлмшин чинр болн олз-туснь өсәд йовх гиж иткҗәнәвидн.

ЭРДНИН Баатр,

багшнрин математикин методикар үүлдҗәх кафедрин һардач.

Һазадын ордудар

Ирх зун җилд климат ямаран болхмб?

2030 җил күртл арктическ мөсн бүклдән хәәләд уга болж одхмн, һазрин моһлцгин ар өрәлднь зөвәр ик дулан болхмн, Калифорниг, өмн үзгин Европиг, ар үзгин Индиг, Филиппиниг, Малайзиг, Австралин ар үзгиг, Нигериг болн Бразилиг орулад, моһлцг һазр деер хамгин икәр әмтн бәәх районт цуг һазриг бүслҗәх зөвәр өргн шин көндә-кедә хойр зон һархмн, гиж английск публицист Джон Гриббин эврәннь «Планета в парнике» гидг дегтртән бичҗәнә.

Иим йовдл Арктикин мөсн хәәлҗәхәс көлтә болхмн гиж эн келҗәнә. Кемр 1976 җилд арктическ мөсн зузандан долан метр бәәсн болхла, 1987 җилд дөрвн метр болж. Ташр Эфиопд дару-дарунь ханү һаң боллһн. 1989 җилд Великобританьд дегәд ик дулан боллһн моһлцг һазрин ар өрәлднь климат йир икәр сольгджахиг үзүлҗәнә.

Ар үзгин болн өмн үзгин полюсмудт мөсн бәәһәд бәәсн учрар һазр деер саяд җилмүдт дулана режим нег кевәрн бәәдг бәәсмн. Ода һазр деер промышленность дегәд икәр делгрҗәхәс иштә аһар икәр халҗана, кемр аһар Цельсяр дундлад 4 градуст дуладхла, хойр полюсин мөсн хәәләд уга болж одхмн гиж специалистнр тоолҗана. Тер цагт моһлцг һазрин ар өрәлднь зөвәр ик дулан болж одхмн.

Мөсн хәәлдг болвчн нарт делкән далан усна кемҗәнь өөдлшго, гиж Джон Гриббн тоолҗана, юңгад гихлә далад кевж йовх мөснә 90 процентнь усн дотр йовна. Болв климат йир икәр сольгдхмн. Тропическ хур асхад ордг зон ар үзгүр 800 дуунад һархмн, тегәд Мексикд, Панамд, африканск Сахарт тропическ хур асхад ордг болхмн. Тер мет көдән зон бас ардаран һарх, әнтн Европин цуг өмн үзгинь эзләд авчкх. Европин ар үзгтнь бәәх государствсин, тер тоод Великобританя климат субтропическ болхмн. Зунднь энд аһар урдкас 3 градуст икәр халхмн, үвлднь болхла 11 градуст дулархмн.

Һазр деер климат хүврлһн күмн-әмтнд сән юм үзүлшго гиж автор тоолҗана. Кемр Британьд Францин өмн үзгт болдгла әдл климат болхла, энд, негдвәр, олн зүсн гем тархмн, тер дотр бөвг гем икәр тарх. Хойрдвар болхла, Испань, Италь, Грец көндә көдәд хүврхмн.

Ю. ЛЕВЧЕНКО,
ТАСС-ин корр.

ЗУРГТ: Вьетнамин өмн үзгт бәәх Вунгтау гидг заһсна бәәрт.

ТАСС-ин зург.

ЗУРГТ: күүкд улсин парикмахер А. Лагаев.

В. Морозовин цоксн зург.

Барас шин дегтр һарв

«Сунһврин пәг: КПСС-ин бәәрн комитетмүд улсин депутатрин Советмүд бүрдәлһнә политическ шин бәәллә» гидг шин дегтр барас һарв. Эн дегтрт СССР-ин улсин депутатнр сунһлһар кегдсн Цугсоюзн шинжллтин аш барлгджана, йосна бәәрн органмудт сунһлһна өвәрцнь хәләгджәнә, тер сунһврмг научн болн зәңглһнә материалмудар теткһнә кесг программ болн эв-арһс өггджәнә.

Эн дегтр бәәрн партийн комитетмүдин болн советск органмудын көдләчнрт болн активд, партийн ах школмудын преподавательмүдт болн сонсачнрт, социологудт, эн төрәр соньмсжах цуг әмтнд нерәдгджәнә.

Дегтриг Политиздат һарһв.

(ТАСС).

гж медүллһн болжана, математикар бәәх талдан дегтрмүдт тиигж медүлгдхш. Эн үлгүрәр Н. Б. Чилгирован 7-ч классин сурһульчнр дегтрин чилгчәс уравнень авад терүг цәәлһгч кесг эсвс бийснь ухалж һарһв.

Ах классмудт УДЕ яһж олзлгдгнь үзүлгдв. Дегтрмүдт тригонометрическ, показательн, логарифмическ уравненьс дахулгдж үгәр медүлгдж эсвс барлдгонь авъяст хүврв. Эн халхар Б. П. Эрдниев, болн В. А. Тунешева үзүлгч зүүцһү уравнень келһнә эсвс һарһж бичв. Балһсна методическ цутхлгин методист Л. Д. Мамутова негл хәв. Педагогическ номин Академин кесг көдлмшнь улсин сурһуляс зәәгтә бәәхиг мел чикәр зааж шалһдг болжана, тегәд чиги Пүрвә Мучкаевичг үни чик седкләрн, эврә кежәх көдлмшәрн академикин нерид күрсиг эдн медв.

Нигәд маднур багшнр ирәд бәәхлә, мадн урмд авад, көдлмшән улм ясрулж шунж көдләд, бийсмдн дамшж тахшад, мана кеджәсн көдлмшин чинр болн одз-туснь өсәд йовх гиж иткжәнәвидн.

ЭРДНИН Баатр,
багшнрин математикин методикар үүлджәх кафедрин һардач.

ЗУРГТ: Вьетнамин өмн үзгт бәәх Вунгтау гидг заһсна базрт.

ТАСС-ин зург.

●Республикин малын фермсәр

Нәәмәдллһнә подрядын нилчәр

Черноземельск района «Ставропольский» совхозин малын фермсин көдләчнр үвлин эн өдрмүдт күчн-чидлән холвж көдлжәнә. Эдн арвн хойрдгч тавн жилә зуран товчлгч жилд күч-көлснә темдгтә күцәмжс бәрхин төлә цугинь кежәнә. Үвлиг бүрдәмжтәһәр давулжахнь М. Булатовин, Г. Максутовин, В. Летаевин, Г. Камаловин болн нань чиги ах хөөчнрин бригадмуд. Эднә отармудас һару һарчахш, хөөдин чинәнь болхла сән.

Эдл-ахун фермин көдләчнр күч-көлс бүрдәлһнә болн үнллһнә шин эв-арһд — нәәмәдллһнә подрядт орж көдлсндән бәәх герән, кошармудыг, базмудыг, хаша-хаацсиг болн зер-зевиг һоллгчдан өврә күчн-чилләрн цаглань ясж авцхав. Эдн намрар хол бәәх сән идгүдәр хөөдән хәрүләд, хошин шидрк һазриг үвлин кемд олзлхар көндәсмн биш. Өдгә цагт хөөчнр отармудан өрүн эртәс авн асхн ора күртл өөрхн бәәх идгт хәрүлнә. Тегәд чиги белдсн өвсн әрвнәр болн олзта-тустаһар һарһгджана.

Ус орулдг царгудас хадж авсн өвснә ишнь бөдүн болн шүрүн. Энүг зуг үүлчкәд хөөдт өгнә. Эн жил эдлахуд цуг бийнь 39 миңһн хөн болн 2 миңһ шаху бод мал үвлзжәнә. Цуг малыг тәвн бригад хәләжәнә. Эднә ик зунь малан һару угаһар үвлзүлжәнә. Энүнәс иштәһәр малас авдг эдл-ууш һарһлһна болн государствд хулдлһна шин жилин зура йовудтаһар күцәгдхмн болжана.

Совхозин фермсин көдләчнр гүжрж көдләд нидн жилин зураһан темдгтәһәр күцәв. Государствд 550 тонн үкрә болн хөөнә махн хулдгдад жилә зура 100 тоннд давулж күцәв. Ах хөөч Г.-О. Омаровин һарджах бригад нег үлү сәәнәр көдлв. Эдн хәләжәсн иргүдән кирһчкәд махна комбинатур йовулсид толһа болһнь дундлад 45 килограмм татв. Онц әәдүдәс баһ биш мах болн ноос хулдж авсна ашт жилә зурас йовудтаһар күцәгдсмн.

Эдл-аху государствд 130 һар тонн мах хулдад, жилә зураһан 119 процентд күцәв. Ах хөөч М. Исингелевин һарджах бригад хамгин өөдән күцәмжс бәрв. Эдн хөн болһнас дундлад физическ чиңнүрәр 5.4 килограмм ноос кирһж авв, зураһар болхла 4,4 килограмм авгдх бәәсмн. Эдл-ахуһар авад хәләхлә нәәднр 100 хөн болһнас дундлад 90 хурһн авгдад зура давулж күцәгдв. Энүнә ашт эдлахун хөөдин гүртм то 21 миңһнд өсв. Элвг төл авлһар делгрсн социалистическ дөрлдәнә нүүрт ах хөөч Г. Шановазовин һарджах бригад һарв. Эдн нәәднр 100 хөн болһнас дундлад 115 хурһ авв.

Эн өдрмүдт Г. Шановазовин, А. Шамсулвараевин, Г. Камаловин болн нань чигн ах хөөчнрин бригадмуд төл авлһна кемд тохнята белдвр кежәнә. Эдл-ахуд, ут-тоодан 22 миңһн хөн хурһлхмн. Хөөчнр эн жил чигн төл авлһна зураһан давулж күцәхәр бәәнә. Темдглсән күцхин төлә хөөчнр нәәднр хөөдән бүрн-бүтнәр үвлзүлхәр нег мәслгч ноолда кежәнә.

— Совхозин администрац фермсәр өөдән һарцта күч-көлснә болн бәәцин сән таал үүдәлһнд ик оньган өгдг болсна ашт малчнрин көдлмш улм йовудта болсиг онц темдглх кергтә. Үлгүрнь, малчнр боднцгар, хавстар, мәңгрсәр, түләһәр күцц теткгдв. Сүл жилмүдин эргцд цөн биш хөөчнр шин бүүрән йөрәв, — гиж эдл-ахун партийн организацин сегләтр В. Л. Исраилов келв.

Х. УРАНОВ.

Темдгтә тәвцән орулв

Приютненск района «Центральный» совхозин күч-көлсчнр государствд мах хулдлһна жилә зураһан давулж күцәснә тускар эн эдл-ахун эрсин газет зәңглжәнә. Эдл-ахун малчнр зураһар 746 тонн мах хулдхин ормд 923 тонн хулдв. Малас төл авлһна болн ноос хулдлһна зураһан чиги нүүрлгч коллектив давулж күцәсн бәәнә, гиж темдглх кергтә. Үлгүрнь, совхозин малчнр 566 туһл авв, 379 центнер ноос хулдв. Тегәд чиги баһ биш ору авснд малчнрин темдгтә тәвц бәәнә.

Давсн жилд эн совхозин механизатормуд бас өөдән производственн күцәмжс бәрж көдлжәнә. Эднә гүжрмг күч-көлснә ашт 8467 тонн буудя хурагдсмн, 2600 тонн буудя государствд хулдгдла. Эдл-ахуһар гектар болһнас дундлад 25 центнер буудя цокж авгдсн бәәнә.

Көдлмшч күүнд тасрхан уга оньган өгдг йовдл ним сән ашмуд өгчәнә. Келхд, энд күч-көлсчнриг патьрар теткләнә төр цагин некврин кемжәнд хаһлгджана. Һанцхн давсн жилин эргцд әмтн бәәдг дөрвн гер тосхгдв. Терүн деер совхозин тосхачнр производственн объектс тосхлһиг диктә-даратаһар күцәжәнә. Ниднәһә 50 толһа бод бәрж өсхх бичкн ферм, мал бордлһна площадк, темс хадһлдг склад тосхж эдлврт орулгдв. Тегәд эн совхозин коллектив производственн даалһврмудан нертәһәр күцәсн деерән социальн төрмүдиг цагин некврин кемжәнд хаһлж йовна.

Эн района нань чиги эдл-ахус жилин эклцәс авн гүжрж көдләд государствд мах хулдлһна зурасиг күцәхин төлә үүлдврән зөрүлжәнә. Темдглсән күцәхин кергт, мал бордлһнд улм ик оньг өггдж, өдрә чивхиг зөвәр икдүлх күцл тәвгдх зөвтә. Эн көдлмшиг ардһь орж диктә-даратаһар кехлә авсн зурасан болн социалистическ даалһврмуд күцәж болхмн. [illegible] болхла, көдлмштән нүүрлгч эв-арһс [illegible] олзлх кергтә. Им кевәр үүлдхлә күцәмжс ирлго бәәшго.

В. КОЛЕСНИЧЕНКО.

ТҮ МОСКВА ЭЛСТ

Туула сарин 22-с авн туула сарин 28 күртл телеүзгдлин программ

Туула сарин 22,

САРН ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильмс. 8.55 — «Джинджер и Фред». Худ. фильм. 11.00 — «Илт — кецү өврмжтә йовдл». 12.00 — «Иван Пономаренко». Фильм-концерт. 12.30 — Цаг. 15.30 — Док. фильм. 15.55 — Мультфильм. 16.15 — «Объектив». 16.50— Бичкдүдин нег час. 17.50 — «Бидн болн экономик». Кооперативсин болн госпредприятьмүдин мейәрклһнә тускар. 18.25 — Коллаж. 18.30 — Цаг. 19.00 — Нарт делкән конкурсин лауреат А. Ковтун нааджана. (Баян). 19.15 — А. П. Чеховин театр. «Эгч-дү һурвн». М. Горькин нертә МХАТ-н наадн. 21.00 —Цаг. 21.30 — Актуальн интервью. 21.40 — «Эгч-дү һурвн». гидг наадна цаарандкнь. 23.20 — «Чицнүр». 1989 жилд барт һарсн А. Солженицына «Архипелаг ГУЛАГ» гидг дегтрин, В. Шаламовин келврмүдин туск литературн күүндвр. 00.00 — Шин зәңгс.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 —«Цугинь медхәр седнәв». Киножурнал. 8.35. 9.35 — Литератур. 9-ч класс. 9.05 —Итальянск келн. 10.05 — Мана сад. 10.35, 11.35 — Биологий. 7-ч класс. 10.55 — Научн-популярн фильм. 11.55 — Док. фильмс. 12.50 — «Ангел скорбное понимание». Фильм-наадн. 14.10 — «Би тадн дуулж өгнәв». Эврәннь дууһан дуулдг Л. Захарченкон болн О. Митяевин туск сонсхвр. 17.00 — Мультфильм. 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — «Экранд Сибирь». Киножурнал. 20.25 — Көгжмин абонемент. 21.30— «Вертикаль». Док. фильм. «Котлован». 22.40 — Композитор В. Добрынина үүдәгч үүлдврин асхн. (Даатгджана).

Бәәрн программ: 17.30 — Сәәхләсин марһан. 18.55 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 19.05 — «Арлташ — Кеедән ач көвүн». (Хальмг келәр). 19.20 — Республикин өдр. (Орс келәр). 19.30 — «Хәләц». СССР-ин улсин депутат Советск Союзин Герой В. Н. Очировла күүндлһн.

Туула сарин 23,

МИГМР ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Док. фильмс. 9.10 — Мультфильмс. 9.30 — Улсин зевсгүд. 10.00 — «Афганский сонник». Док. фильм. 10.20 — «Эн билә... билә». 10.45 — «Чицнүр». Литературн күүндвр. 11.25— Бичкдүдин нег час. 12.25 — «Коллаж». 12.30 — Цаг. 15.30 — Концерт. 16.00 — «Яһж экстремист болхмб». Док. фильм. 16.30 — «Көгжм, менд». 17.05 — Док. фильм. 17.30 — Мультфильмс. 18.00 — «Посиг — Советмүдт». 18.30 — Цаг. 19.00 — «Баһчудын зәңгс». 19.45 — Шүлглән. 19.50 — «Право на прошлое». Худ. фильм 1-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.30 — «Ондаруллһн: төрмүд болн эдниг хаһллһн». ССР-ин Союзин болн союзн республикүдин һазрин туск законодательствин улын проект хәләжәнәвидн. 22.30 — «Владимир Высоцкий. Монолог». 23.45 — Шин зәңгс.

Хойрдгч программ: 8.00. — Өрүни гимнастик. 8.15 —«Цугинь медхәр седнәв». Киножурнал. 8.35, 9.35 — Өркбүлин бәәдл-жирһлин этик болн психологий. 9.05, 10.05 — Французск келн. 10.35, 11.35 — Тууж. 7-ч класс. 11.05 — Научн-популярн фильм. 12.05 — Ритмическ гимнастик. 13.25 — Дәкнәс үзүлгджәх телефильм. «Болд яһж хатаглсмб». 1-ч серий. 17.00 — Мультфильм. 17.10 — Ритмическ гимнастик. 19.15 — Хоккей. СССР-ин чемпионат. «Крылья Советов» — «Химик». Завсртнь — 19.50 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 21.20 — «Болһатн, бичкдүд!». Док. фильм. 21.30 — ЦТ-н хуранһуһас авч үзүлгджәнә. «Тенгрин харадас». Худ. фильм 1-ч серий. 22.35 — «Киномеридиан». «Камерад Крюгер». (ГДР).

Бәәрн программ: 17.20 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.35 — Сунһврин өмнк кампаня трибун. 17.45 — Республикин өдр. (Орс келәр). 18.30—«Жаңһр» болн жаңһрчнр». Сонсхврт жаңһрч Ц. Алучиев орлцжана. (Хальмг Республикин өдр. (Хальмг кекеләр). 19.10 — Зар.

Туула сарин 24,

ҮЛМЖ ӨДР

Негдгч программ: 6.30— 120 минут. 8.35 — Мультфильм. 8.40 — «Мария». Док. фильм. 9.20 — «Право на прошлое». Худ. фильм. 1-ч серий. 10.30 — «Владимир Высоцкий. Монолог». 11.30 — «Һазр эргж йовлһн». Альманах. 12.30 — Цаг. 13.00 — «Солц». 15.30 — Көгжмин үнтә үүдәврмүд. 16.05 — «Яслһн». Док. фильм. Экологин болн промышленн предприятьмүдиг яслһна тускар. (Алма-Ата). 16.35 — «Муму». Мультфильм. 16.55 — Улсин зевсгүдин оркестрмүдин концерт. 17.25 — Бичкдүдин нег час. 18.25 — Коллаж. 18.30 — Цаг. 19.00 — Девшлт. Зәңгс. Зар. 19.30 — «Лу болн нарн». Мультфильм. 19.45 — «Право на прошлое». Худ. фильм. 2-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.30 — Актуальн интервью. 21.40 — Һазадын ордудын кел түргәр даслһар бәәх МГУ-н цутхлнгин директор педагогическ наукин доктор Г. А. Китайгородскаяла Останкинә Концертн студьд харһлһн. 23.00 — И. С. Бах. 3-ч сюит. 23.35 — Мультфильм. 23.45 — Шин зәңгс.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — Цугинь медхәр седнәв. Киножурнал. 8.35, 9.35 — Природоведень. 3-ч класс. 9.05. 10.05 — Немш келн. 10.35, 11.35 — Литератур. 7-ч класс. 11.05 — Научн-популярн фильм. 12.05 — «Ду белглжәнәв». Фильм-концерт. 12.35 — «Болд яһж хатаглсмб». Худ. телефильм 2-ч серий. 17.00 — Мультфильм. 19.15 — Хоккей. СССР-ин чемпионат. «Динамо» (Москва) — ЦСКА. Завсртнь — 19.50 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 21.15 — Ик театрин духовой оркестр нааджана. 21.30 — «Тенгрин харадас». Худ. телефильм. 2-ч серий. 22.35 — Баскетбол. Р. Корачин Кубок. ЦСКА — «Фонола» (Италь).

Бәәрн программ: 17.30 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.40 — Сунһврин өмнк кампаня трибун. (Хальмг келәр). 17.50 — Республикин өдр. (Орс келәр). 18.00 — «Булг» — «Родничок». Хальмг кел дасжах бичкдүдин төлә сурһулин программ. 18.25 — «Баһчуд болн сунһвр». Шуд үзүлгджәх сонсхвр. 19.10 — Зар.

Туула сарин 25,

ПҮРВӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильмс. 9.00 — «Право на прошлое». Худ. фильм. 2-ч серий. 10.15 — Док. фильм. 10.35— МИФИ-н залу улсин хор дуулжана. 11.25 — Бичкдүдин нег час. 12.25 — Коллаж. 12.30 — 15.30 — Бичкдүдт — фильм. «Лома». 16.45 — Док. фильмс. 17.15 — «Мана студьд — А. Мельников». 17.45 — ...Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд. 18.30 — Цаг. 19.00 — «Иләр келж күүндлһн». Тамбовск областин бәәрн Советмүдин көдлмшин дамшлтын болн сунһврт белдлһнә тускар». 19.45 — Шүлглән. 19.50 — «150 жилд татгдсн хаалһ». Садовскихнә унг-тохмин тускар. 21.00 — Цаг. 21.30 — Актуальн интервью. 21.40 — «Көгжм эфирт». 23.45 — Шин зәңгс.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — «Цугинь медхәр седнәв». Киножурнал. 8.35. 9.35 — Литератур. 8-ч класс. 9.05. 10.05 — Испанск келн. 10.35. 11.35 — Природоведень. 2-ч класс. 10.55 — Научн-популярн фильм. 11.05 — Интеграц: селвәр, эв-лов һарһлһн, олз-ору авлһн. 11.55 — Ритмическ гимнастик. 12.35 — «Болд яһж хатаглсмб». Худ. телефильм. 3-ч серий. 18.30 — Цаг. 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — Ритмическ гимнастик. 20.45— «Ижл һолын урсхл». Телеочерк. 21.30 — «Потерявший память из Коленьо». Худ. фильм. (Италь). 21.30 — В. Высоцкий Чечено-Ингушетьд.

Бәәрн программ: 17.00 — Кинопрограмм. 17.25 — Сунһврин өмнк кампаня трибун. 17.35 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.45 — «Хальмг келн». 7-ч сонсхвр. 18.15 — Республикин өдр. (Орс келәр). 18.25 — Мана хайг: Элст, телеүзгдл. Әмтнә бичгүдәр бүрдәсн телепрограмм.

Мана республикнар

«Уралан» түрүн ормд

Элстиг сулдхлһна өөнд нерәдсн турнирт дилләчнр медгдв. Мини-футболар болсн эн марһанд «Уралан» команд түрүн ормд һарв. Марһана эклцәс авн эдн эврәннь белдврәрн йилһрҗәлә. Тернь медгдҗәнә. Мана республикин нер харсҗах командын ханьд хамгин сән наадачнр бәәнәлм. Тиим болв чигн турнир эднә төлә амр болв гиҗ келҗ болшго. Зәрм харһлтсиг эдн хәм аштаһар чигн төгсәһәд бәәлә.

Һурвдгч ормд мана «Одн» заводын хамцу команд һарв. Бидн бас эн диилвриг болзгаснь урд бәрләвидн. Яһад гихлә, турнирин чилгч күртл нег наад наадх зөвтә билә.

Хойрдгч күндтә ормиг бохла «Ветеран» команд эзлв. Энд урднь «Ураланд» наачасн футболистнр негдәд, мини-футболын турнирт шунмһаһар орлцв. Спортивн белдврән гееһәд уга бәәсән марһана йовудт эдн сәәнәр үзүлв. «Ветерана» наадачнрас би Владимир Отхоновиг темдглх билəв. Мана заводын командд Церен Наняев йилһрлә. КГУ-н командд үүдч Владимир Лиджиев диилврт ик нилчән күргҗәлә. «Прогноз» командас эврәннь наадарн Санал Баранов әмтнд икәр таасгдв. «Уралана» ханяс С. Подаг болн А. Скрынниковиг темдглҗ болхмн. Марһана ашмуд диглһн болн ачлврмуд бәрүлҗ өглһн туула сарин 19-д болв.

В. БАГЛИКОВ.

«Одн» заводын спортын инструктор.

Элстин гиичнр

Туула-лу сармудт Элстин бәәрн әмтиг эврәннь билгәрдмәрн нертә кесг артистнр байрлулхмн. Үлүрнь, туула сарин 29-д болн 30-д Элстүр нарт делкән марһасин лауреат хур татач Иголинский ирхмн. Энүнә нерн кесг орн-нутгудт темдгтә. Альд болв чигн энүнә гастрольмуд оньдин күцәмжтә болна.

Тегәд тиим билгтә артистлә харһлһн оньдин мартгдшго байрт хүврнә. Композитормуд-классикүдин болн өдгә цагин автормудын үүдәврмүдлә тадн концертмүд таньлдхт. Тиигчкәд тиим мергҗлттә көгжмчнрин наадлһн мана балһсна бәәрн улсин көгжмин культур өөдлүллһнд ик нилчән күргх гиҗ тоолҗанав. Тегәд эн концертд ирсн әмтн йоста көгжмчнрлә таньлдад, цаган өңгәр геешго, гиҗ иткүлҗәнәв. Түрүн концерт туула сарин 29-д балһсна библиотекд 15 часла болхмн. Дарук өдртнь хойрдгч тойгта көгжмин школд артистнр 16 часла концерт өгхмн. Концертн программд пианист бас орлцх.

Лу сард Московск государственн филармоня өлч, РСФСР-ин ачта артист хур татач Грач ирхмн. Энүнә нерн чигн көгжмд дурта әмтн дунд өргәр темдгтә. Лу сарин 14-д болн 15-д тадн пианистнрин дуэт РСФСР-ин ачта артист А. Ведерниковин болн Т. Курасован соньн үүдәлтлә таньлдҗ чадхт. Тер мет дарук сард Союзконцертин элч РСФСР-ин ачта артист В. Бунин ирхмн.

Эстрадн болн рок-көгжмд дурта әмтиг бидн өөрхн иргчд байрлулҗ чадшговидн. Яһад гихлә, эн артистнрин концертмүдин төлә миңһнәс баһ биш ормта зал кергтә. Элстд болхла ода деерән тиим залмуд уга.

В. МУДЖИКОВА,

Хальмг госфилармоня концертн әңгин һардач.

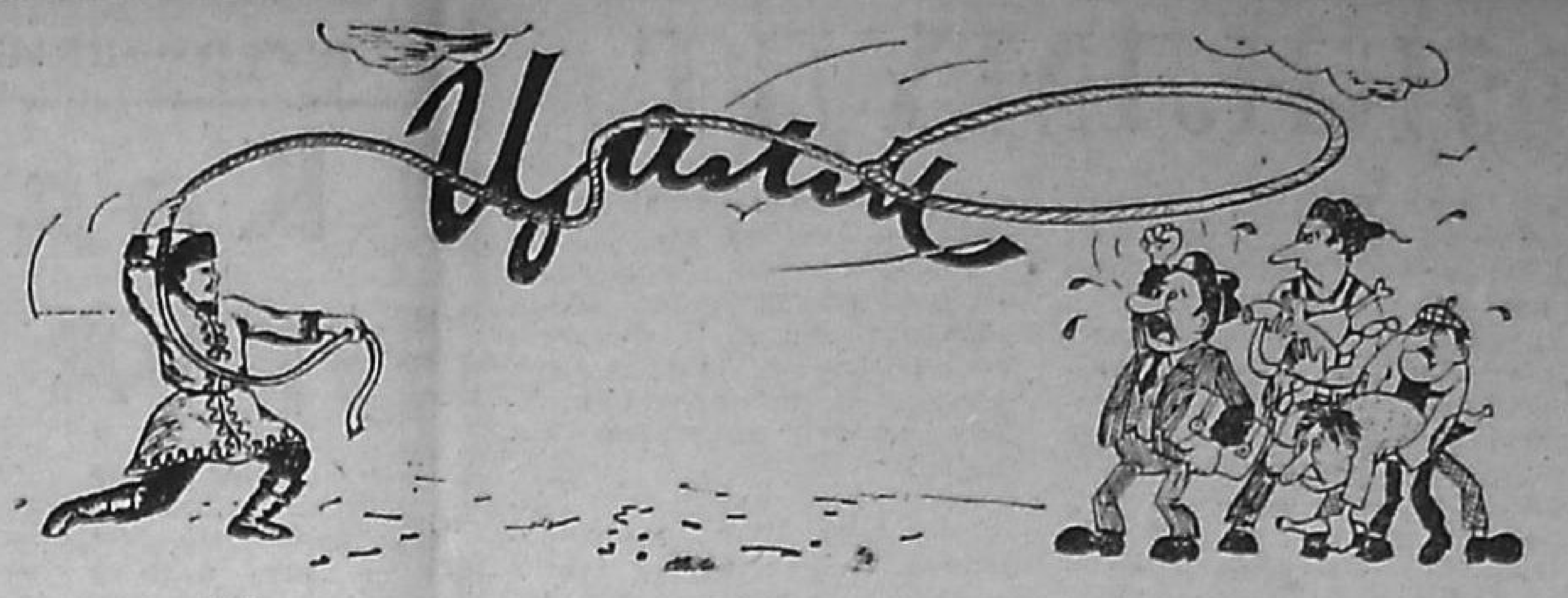

Зөвән меддгон үүл

Ондаруллһна даавта кемд илднь келҗ медүллһн болн демократизац улм ик делгрлт авчана. Тегәд чигн республикин күч-көлснр хулд-гүүлгәнә халхд учрдг баһ биш дуту-дундс илдкҗ, цугинь илднь келҗ медүлнә. Болв хулд-гүүлгәнә көдләчнрт меклгдсн әмтн эврәннь зөвән күцц меддго болҗ һарна. Деер келгдсиг ним үлгүрәр иткүлҗ болхмн. Октябрьск района «Октябрьский» совхозин хотхоолын магазинд индийск цә 6 арслңгар худлгдҗ. Тер цәәһин үнь болхла 5 арслн 36 деңшг бәәҗ. Келхд, эн магазинд нань чигн дуту-дундс илдкгдсиг темдглх кергтә. Юнгад тиим йовдлмуд учрад бәәсмб?

Шикр-балта болн нань чигн эд-тавр авч ирҗ хулдгдсн цагт тернь әмтн үзх һазрт тәвгдҗ үнь заагддго билә. Хулд кехәр ирсн әмтн болхла теруг нехх зөвән меддго бәәсмн. Энүнәс иштә хот-хоолын магазинә хулдач зәрм эд-таврин үниинь икдүләд хулдҗасмн. Эд-таврит зөвәр үнтәһәр хулдсиг хөөнь медсн бийнь әмтн эн төриг кесгтән тәвлго бәәв. Хуучн авъясла салад уга әмтн урдк кевәрн тагчг бәәҗәснь нуувч биш.

Күч-көлснр зөвән меддгон үүләс көлтә хулд-гүүлгәнә халхд деер заагдсн йовдлмуд давтгдад бәәнә. Октябрьск района райпо эн төрт оньган өгч цәәлһврин көдлмш кесн деерән магазинә көдләчиг шоодврла харһулх зөвтә. Иргчдән хулд-гүүлгәнә зокал эвдгдг йовдлмудыг уурулхиг күцх кергтә.

ШОРВИН Иван.

КЕН ГЕМТӘВ?

Моһа җилин бар сарас авн Элст балһсна Т. Хахлынован нертә медицинск училищин хот уудг гер көдлҗәхш. Тегәд ним сурвр бидн училищин һардачнрт болн хот уудг герин шеф-повар Ю. В. Чепурнойд өгвидн. Энүвә өгсн хәрүһин һол учр-утхнь ним: давсн җилин бар сарин 15-с авн канализац бөглрәд, дәкәд халун усна хәәсн эвдрәд ик боомтг өгчәнә.

Дөрвн җил дарандан училищд котельнәс ирх халун усн ирлго бәәнә. Юнгад гихлә, котельня көдләчнр училищүр гүүх халун усиг хаачкад, олн зүсн үг келәд, өглго бәәхнь илдкгдв. Училищин хот уудг гериг халун усар теткллһнд һарчах дуту-дундсиг эрүл-менд харлһна министерств, улсин депутатнрин балһсна Совет сәәнәр меднә. Болв темдгтә дөңгән күргҗәхш.

—Ус халулдг хәәсн эвдрхлә, терүг ясдг күн олдхш. Үлгүрнь, әрән гиҗ бәәсн нег хәәсән ясҗ аввидн. Терүг эвдрхлә олзлгдх хойрдгч хәәс углҗ тәввидн. Болв терүг ода күртл газин турвала залһлдулҗ чадҗахшвидн. Талын һазрас әмтиг сурхла, тедн тер көдлмшин шаңгинь ил меңгәрнь өгтн гинә. Тегәд тер көдлмш өдр ирвәс хооран саагдад бәәнә, —гиҗ директорин дарук Очиров Б. Н. ө-һундлан цәәлһв.

А. ЭРАТОВ.

РЕДАКЦАС: эрүл-менд харлһна министерствиг училищд учрҗах боомтгиг уга келһнд дөң болти гиҗ сурһулин заведеня һардачнр кесг дәкҗ сурсмн. Училищин өөрнь гиши бәәх министерствин һардачнр ирәд, ямаран йовдл сурһульчнриг теткллһнд һарчахиг медсн бийнь ил дөңгән эс күргҗәхнь һундлта. Тегәд эрүл-менд харлһна министр А. Б. Эренженов тер төриг эрк биш хаһлҗ, сурһульчнрт дөңгән күргх гиҗ «Цалм» күләҗәнә.

Көвүд цергт морджана

Белдврнь тату болна

Җил ирвәс ода баһчудыг цергт мордулхд күнд болна. Нег үлү сәәнәр бидн энүг 1989 җилин намрар медүвидн. Өдрәр (өдрин сурһулин әңгд) сурдг вузмудын студентнриг цергт авлһнас сулдхлһна туск СССР-ин Деед Советин шиидвриг күцәлһнлә эн бас залһлдата. Тер мет эн тоод уголовн даавла харһсн баһчудыг немх кергтә. Теднйг бидн бас әәрмд авхшвидн. Гем-шалттин учрар чигн зәрмснь әәрмд авлһнас хооран саагдна. Сүл цагт тер гем-шалтгин то икдв.

Баһчудын әср йовдлмуд өсәд йовна. Давсн җил зуг Элстд 300 көвүд милицд күрггдлә. Зәрмснь тенд тоод авгдла. Цергә комиссариатд ирсн көвүдәс 10 процентнь әрк-чаһр тасллго уудг биләвидн гиҗ келв. Бидн болхла цугтаһинь энүнә тускар сурлавидн. Эн халхар олна, производственн организаес, күч-көлсч коллективс күцц көдлмш күцәһәд уга гиҗ келхәр седлав.

Әәрмд цергл уга чигн бәәҗ болҗана гиҗ зәрмснь тоолҗана. Студентнриг әәрмәс сулдхлһна туск шиидвр тер тоолврт бас нилчән күргҗәнә. Тегәд чигн әәрмәс зулҗах көвүдин то мана республикд баһрҗахш гиҗ тоолҗанав. «Цергт мордшгов» гисн шиидвр авсн баһчуд бас цөн биш. Республикин цергә комиссариатын политическ әңг көвүдин тоолвриг эн җил шинҗлв. «Әәрмд тадн эврәннь сән дурарн морджант?» гисн сурвр бидн тәвләвидн. Ямаран ашта тер сурвр авлһн болсмб? «Дурн угаһар йовжанавидн», — гиҗ 25 процентнь хәрү өгв. Тиим то-дигмүд үүмүллго бәәшго.

Тиим йовдлмудын учр-утхин тускар ода дала үг келнә. Әәрмд цергллһна чивр дор орҗана. Әәрмд удан цергсн салдсмудас әәлһн бас бәәнә. Болв мана обществд моралин, шагшавдын чивр дор орсна учрар тиим йовдлмуд болгдад учрҗана гиҗ саиҗанав.

Сүл цагт мана әәрмиг цугтан керлдг болв. Цугинь зуг му халхаснь үзүлхәр шуина. Баһчудыг әәрмд үрәнә гиҗ зәрмснь келнә. Тиигчкәд төрскн һазраси, гертәсн холд цергллҗәх баһ наста күүнд тиим бәәдл му нилчән күргҗәнә гиҗ барт бичнә. Тиим статьясин хөөн зәрмстнь әәрмд йовх дурн күршгонь лавта. Әәрмәс зулдг йовдлмудт зөв-йос харлһна органмуд оньган өгл уга бәәҗ чигн чаджана гиҗ бас тоолгдна.

Көвүдин физическ сул белдвр мадниг бас үүмүлҗәнә. Эклц цергә белдврт чигн эдн сән күцәмҗ үзүлҗ чадхш. Мана республикд болхла нег чигн харсллын-спортивн лагерь җилин эргцд көдлхш. Цергә эклц белдврин төрмүдиг мана оньгин цутхлнд тәвх кергтә гиҗ тоолҗанав. Эн халхар мана школмудт бәәх керн йир сул болҗана. Кергтә оборудовань, объектмүд энд уга болна. Предприятьмүд-шефмүд өгсәр школмуд бәәнә.

Эрүл-мендин му бәәдләс көлтә кесг көвүд гертән үлдв. Зәрмдән гем-шалтгнь зуг хамгин сүл саамд илдкгднә. Тиим кевәр медицинск теткллһн бас му болҗана. Зуг Элстд, Каспийск, Юстинск районт цуг медицинск специалистнр бәәнә.

Цергә комиссариатмудын көдлмшт чигн баһ биш дуту-дунд бәәнә. Баһчудла индивидуальн көдлмш кегдхш. Әәрмд йовулгдх баһчудын хань мууһар шинҗлгднә. Бәәрн партийн, советск органмудла бидн кергтә залһлда бүрдәһәд угавидн. Эн дуту-дундсиг бидн уга кехәр седҗәнәвидн. Болв обществд чигн мадниг дөңнх зөвтә. Цергт мордлһнас әәлһиг, худл зәңг тархалһиг бидн уга кех зөвтәвидн. Ода деерән бәәх конституционн дааһврнг цугтан күцәх зөвтә.

Зуг тиим кевәр бидн цугтан баһчудыг цергт белдлһнә күнд төриг хаһлҗ чадхвидн.

А. МЕЩАНИНОВ,

Хальмг АССР-ин цергә комиссариатын политическ әңгин начальник.

Шоодврла харһулгдх зөвтә

Республикд төрскн келн даслһна төр тәвгдҗәх цагт бәрин органмуд. Хальмг дегтр һарһач энүнд ик оньг өгчәнә. «Хальмг үнн» газетин халхст төрскн келнә кичәлмүд умшҗ болхмн, нань чигн статьяс бәәнә. Хальмг дегтр һарһач чигн хальмг келәр кесг дегтрмүд барт белдҗ һарһҗана.

Болв зәрмдән соньн статьяс, дегтрмүд умшачнрт күрхш. Юнгад гихлә, «Союзпечатин» даавр уга зәрм көдләчнр төрскн келәр һардг «Хальмг үнн» газетиг хулдх биш. бултулҗана. Тиим йовдл Элст балһсна автовокзал деер бәәх газетин киоскд учрв. Эн сарин 11-д, пүрвә өдрлә, көдлмшин халхар командировкд йовх кергтә болв. Тегәд өрүһәр вокзалд ирәд билетән авчкад бәәрн газетмүд хулдҗ авхар шиидүв. «Советская Калмыкия», «Комсомолец Калмыкии» газетмүд бәәнә. «Хальмг үнниг», сурхла дорас һарһад өгчәнә. Хәләхлә хуучн газет болҗ һарв. Шин газет өгтн гиһәд неххлә, хәәһәд бәәҗ олҗ авв.

Тер өдр киоскд көдлҗәсн күүкд күн нам буру йовдл һарһҗанав, гиҗ тоолҗахш. «Хальмг үнн» газет юңгад уга болҗана гисн сурврт бийдән зөв авад тодрха хәрү өгхш. Хәрнь газетин көдләч болад на-цааһинь медәд некҗ авчанав. Хаалһд йовсн эгл көдлмшчнр газет уга гихләнь һарад йовҗ одлг бәәдлтә. Тегәд чигн республиканск «Союзпечать» агентств вокзал деер бәәх киоскд туула сарин 11-д көдлсн көдләчиг тиим хаҗһр йовдл һарһсндн шоодврла харһулх зөвтә. Ним йовдлмудт чик үнлһ өгхмн.

Мана корр.

Зургуд гемшәҗәнә

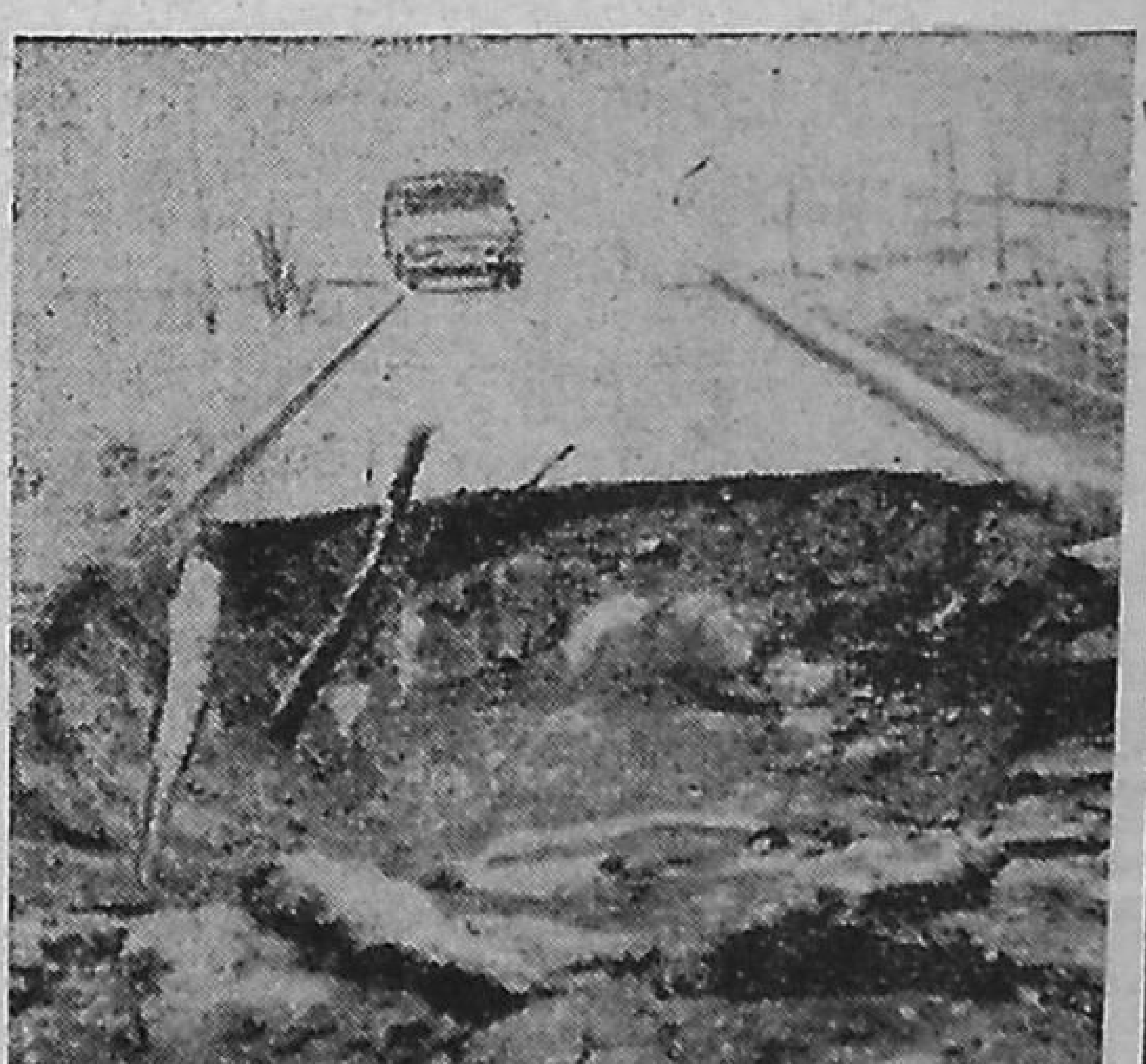

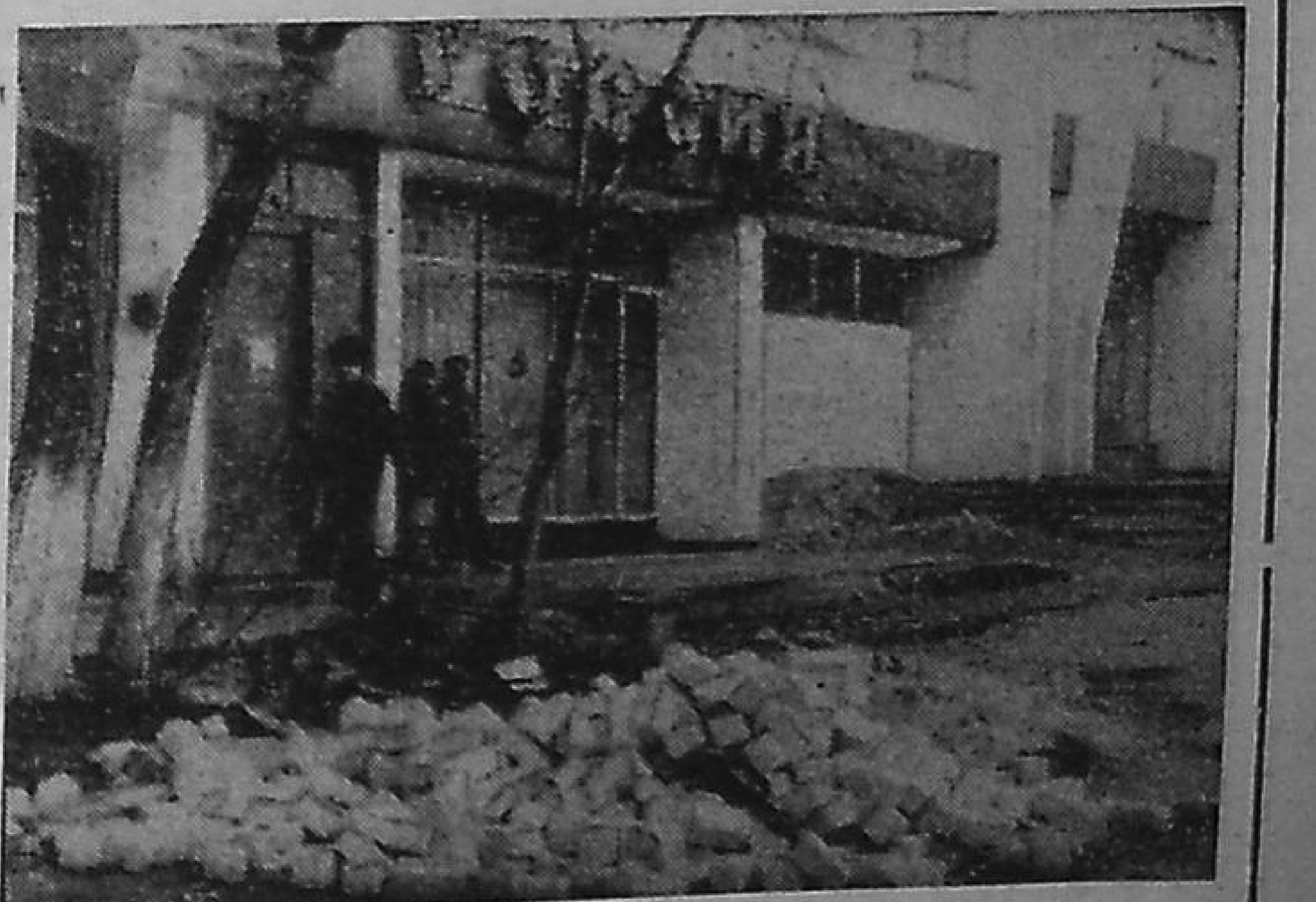

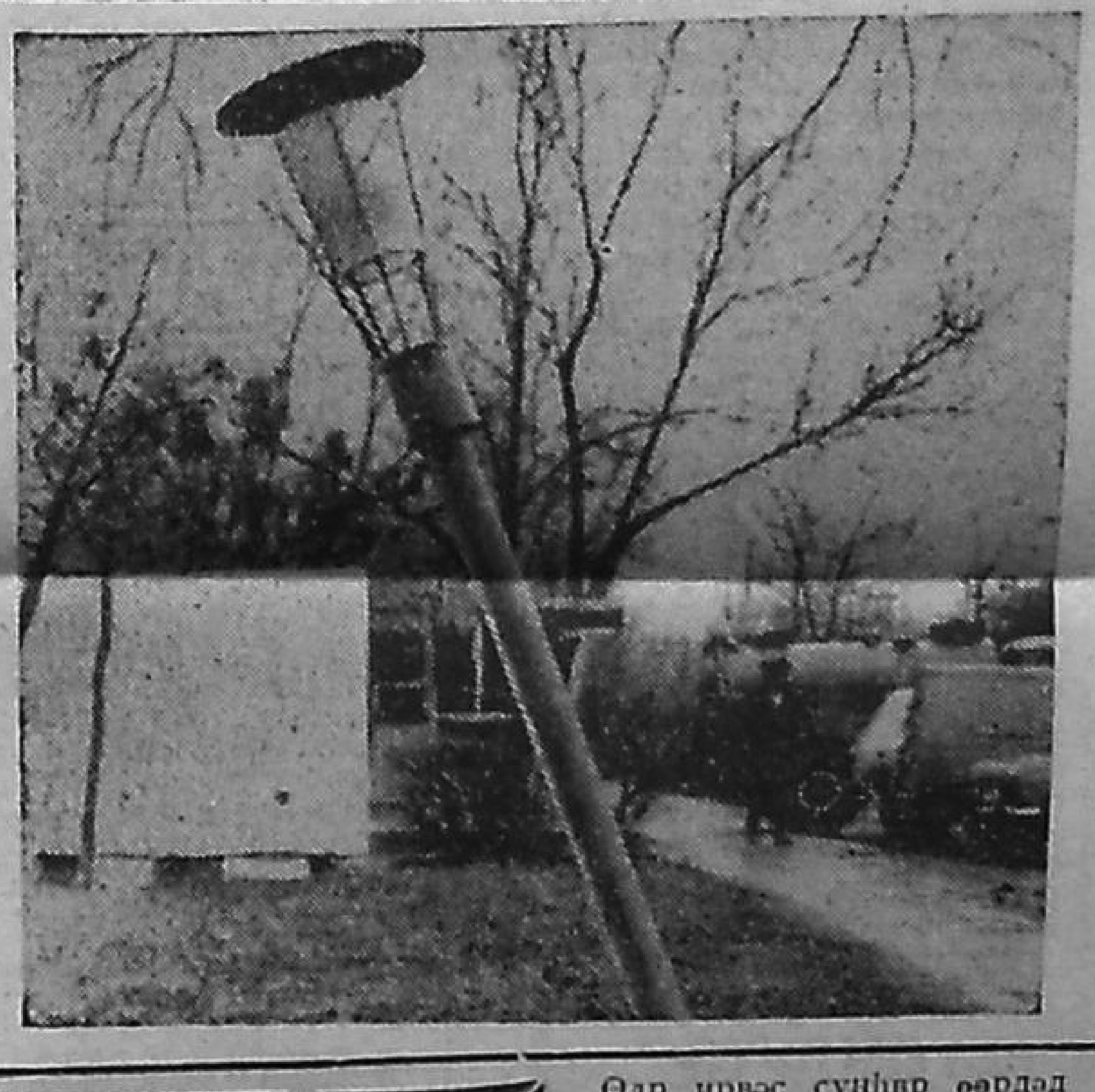

Самһа йовдлын аш

Шин мөрн җил орсна түрүн өдрмүдт мини үүрм Элстин уульнцар йовад балһсан хәләй гиҗ сурв. Терүнә сурврла зөвшәрлго бәәҗ болшго болв. Тегәд бидн һартан зург цокдг аппарат авад, Комсомольск уульнцар йовад хотл балһсна библиотекур темцәд һарвидн. Эн уульнцд бәәх улан герин өөрәһәр әмтн йовдг тротуарар бидн йоввидн. Энд Кировин бумбин өөр ке-сәәхн стендс, газетин витрин чигн бәәнә. Әмтн йовдг тротуариг герлтүлхин төлә шамин бахнс үзгдв. Нег бахнь дальҗиһәд унҗ одҗ, удсн угазогсҗахнь үзгдв. Библиотекүр өөрдәд ирхлә машин болн күн йовдг хаавидн, библиотекүр өөрдәд ирхлә машин болн күн йовдг хаавидн. Элстин гиичлһиг җамхлад, ик гидг нүк кечксн бас үзгдв. Элстин гиичлүрүр ирхлә түрүн күүнә нүднд үүднә өөр, ясвр кеснә хөөн тосхачнрин үлдәсн тоосхин ова, гравий бас овалгдсн үзгдтә. Бүт болсн эн тоот давсн моһа җилин намрас нааран кевтә. Өдр болһн «Россия» гиичлүрин көдләчнр, нег үлү һартә. Өдр болһн «Россия» гиичлүрин көдләчнр, нег үлү һартә дачнр өөрәһәрнь йовад бәәсн бийнь, тер буг болҗах тоосхин болн гравийн үлдлиг зөөһәд уга кеҗ, геринь өөркән цеврлх ухан эс ордгнь һундлта.

Хотл балһсна уульнцсар ним бәәдл учрдгнь нуувч биш. Балһсна күн болһн эврәннь бәәх һазран цевр-цеерәр бәрхд үгәрн биш, кергәрн орлцх зөвтә. Балһсна уульнциг цевр-цеерәр бәрхин туст коммунальн эдл-ахун көдләчнр әмтнә седвәр яһҗ олзлҗахин тускар, «Цалмд» барлгдсн зургудыг үзәд, терүнд үзүлгдҗәх дуту-дундсиг уурулһар ямаран төрмүд хаһлгдсна тускар «Хальмг үнн» газетүр зәңглх гиҗ күләҗәнәвидн.

АДЪЯНА К.

Малчнрт оньган тусхаҗ

Өдр ирвәс суңһвр өөрдәд йовна. Кеер теегт үвләҗәх

цергт авлһнас сулдхлһна туск ССР-ин Дееди Советин шиидвриг күцәлһнлә эн бас зәлһлдата. Тер мет эн тоод уголовн дәәврлә хардата. Тер мет эн тоод уголовн дааврла хардата. Тедниг бидн бас һся баһчудыг немх кергтә. Тедниг бидн бас һся баһчудыг немх кергтә. Гем-шалтгин учрар чигн әәрмд авхшвидн. Гем-шалтгин учрар чигн әәрмд авхшвидн. Зәрмснь әәрмд авлһнас хооран саагдна. Сул цагт тер гем-шалтгин то икдв.

Баһчудын әср йовдлмуд өсәд йовна. Давсн жил зуг Элстд 300 көвүд милицд күрггдсн жил зуг Элстд 300 көвүд милицд күрггдсн. Цергә комиссарлад ирсн көвүдәс 10 процентнь әрк-чаһр сариатд ирсн көвүдәс 10 процентнь әрк-чаһр билдвидн гиж келв. Бидн болтасллго уудг биләвидн гиж келв. Бидн болтасллго уудг биләвидн. Эн хла пугтаһинь энүнә тускар сурлавидн. Эн халхар олна, производственн организапс, күчкөлсч коллективс күцц көдлмш күцәһәд уга гиж келхәр седләв.

Әәрмд цергла уга чигн бәәж болжана гиж зәрмснь тоолжана. Студентнриг әәрмәс сулдхлһна туск шиидвр тер тоолврт бас янлчән күргжәнә. Тегәд чигн әәрмәс зулжах көвүдин то мана республикд баһржахш гиж тоолжана. «Цергт морлшгов» гисн шиидвр авсн баһчуд бас цөн биш. Республикин цергә комиссариатын политическ әңг көвүдин тоолврмуд шинжлв. «Әәрмд тадн эврәннь цергин дурари морлжант?» гисн сурвр бидн тәвсән дурари морлжант?» гисн сурвр бидн тәвләвидн. Ямаран ашта тер сурвр авлһн болсмб? «Дурн угаһар йовжанавидн», — гиж 25 процентнь хәрү өгв. Тиим то-дигмүд үүмүллго бәәшго.

Тиим йовдлмудын учр-утхин тускар ода далда уг келнә. Әәрмд цергллһнә чиирдор орла уг келнә. Әәрмд цергллһнә чиир дор оржана. Әәрмд удан цергләсн салдсмудас әәлһн бас бәәнә. Болв мана обществд моралин, шагшавдын чиир дор орсна учрар тиим йовдлмуд һоллгчдан учржана гиж санжанав.

Сул цагт мана әәрмиг пугтан керлдг болсн хөөн зәрмстнь әәрмд йовх дурн күршгонь лавта. Әәрмәс зулдг йовдлмудт зөв-йос харлһна органмуд оньган өгл уга бәәж чигн чалжана гиж бас тоолгдна.

Көвүдин физическ сул белдвр мадниг бас үүмүлжәнә. Эклц цергә белдврт чигн эдн сән күцәмж үзүлж чадхш. Мана республикд болхла нег чигн харслтын-спортивн лагерь жилин эргнд көдлхш. Цергә эклц белдврин төрмүдиг мана оньгин цутхлнд тавх кергтә гиж тоолжанав. Эн халхар мана школмудт бәәх көрн йир сул болжана. Кергтә оборудовань, объектмүд энд уга болна. Предприятьмүдшефмүд өгсәр школмуд бәәнә.

Эрүл-мендин му бәәдләс келтә кест көвүд гертән үлдв. Зәрмдән гем-шалтгнь зуг хамгин сүл саамд илдкгднә. Тиим кевәр медицинск теткллһн бас му болжана. Зуг Элстд, Каспийск, Юстинск райодт цуг медицинск специалистнр бәәнә.

Цергә комиссариатмудын көдлмшт чигн баһ биш дуту-дунд бәәнә. Баһчудла индивидуальн көдлмш кегдхш. Әәрмд йовулгдх баһчудын хань мууһар шинжлгднә. Бәәрн партийн, советск органмудла бидн кергтә зәлһллә бүрдәһәд угавидн. Эн дуту-дундсиг бидн уга кехәр седжәнәвидн. Болв обществд чигн мадниг дөнцх зөвтә. Цергт морллһнас әәлһиг, худл зәңг тархалһиг бидн уга кех зөвтәвидн. Ода деерән бәәх конституционн дааллһвриг цугтан күцәх зөвтә.

Зуг тиим кевәр бидн цугтан баһчудыг цергт белдлһнә күнд төриг хаһлж чадхвидн.

А. МЕЩАНИНОВ,

Хальмг АССР-ин цергә комиссариатын политическ әңгин начальник.

тин киоскд учрв. Эн сарин 11-д, пүрвә өдрлә, көдлмшин халхар командировкд йовх кергтә болв. Тегәд өрүһәр вокзалд ирәд билетән авчкад бәәрн газетмүд худлдж авхар шиидүв. «Советская Калмыкия», «Комсомолец Калмыкии» газетмүд бәәнә. «Хальмг үнниг» сурхла дорас һарһад өгчәнә. Хәләхлә хуучн газет болж һарв. Шин газет өгтн гиһәд некхлә, хәәһәд бәәж олж авв.

Тер өдр киоскд көдлжәсн күүкд күн нам буру йовдл һарһжанав, гиж тоолжахш. «Хальмг үнн» газет юнгад уга болжана гисн сурврт бийдән зөв авад тодрха хәрү өгхш. Хәрнь газетин көдләч болад на.цааһинь медәд некж авчанав. Хаалһд йовсн эгл көдлмшчнр газет уга гихләнь һарад йовж одлг бәәдлтә. Тегәд чигн республиканск «Союзпечать» агентств вокзал деер бәәх киоскд туула сарин 11-д көдлсн көдләчиг тиим хажһр йовдл һарһснднь шоодврла харһулх зөвтә. Иим йовдлмудт чик үнлһ өгхмн.

Мана корр.

Самһа йовдлын аш

Шин мөрн жил орсна түрүн өдрмүдт мини түрүн Элстин уульнцар йовад балһсан хәләй гиж сурв. Терүнә сурврла зөвшәрлго бәәж болшго болв. Тегәд бидн һартан зург цокдг аппарат авад, Комсомольск уульнцар йовад хотл балһсна библиотекүр темцәд һарвидн. Эн уульнцд бәәх улан герин өөрәһәр эмтн йовдг тротуарар бидн йоввидн. Энд Кировин бумбин өөр ке-сәәхн стендс, газетин витрин чигн бәәнә. Эмтн йовдг тротуариг гэрлтүлхин төлә шамин бахнс зогсжахнь үзгдв. Нег бахнь дальжиһәд унж одж, удсн угавидн, библиотекүр өөрдәд ирхлә машин болн күн йовдг хаалһиг җамхлад, ик гидг нүк кечксинь бас үзгдв. Элстин гиичлүрүр ирхлә түрүн күүнә нүднд үүднә өөр, ясвр кеснә дөөн тосхачнрин үлдәсн тоосхин ова, гравий бас овалгдсн үзгднә. Буг болсн эн тоот давсн моһа жилин намрас нааран кевтә. Өдр болһн «Россия» гиичлүрин көдләчнр, нег үлү һардачнр өөрәһәрнь йовад бәәсн бийнь, тер буг болжах тооснхин болн гравийин үлдлиг зөөһәд уга кеж, геринь өөркән цеврлх ухан эс ордгнь һундлта.

Хотл балһсна уульнцсар иим бәәдл учрдгнь нуувч биш. Балһсна күн болһн эврәннь бәәх һазран цевр-цеерәр бәрхд үгәрн биш, кергәрн орлцх зөвтә. Балһсна уульнциг цевр-цеерәр бәрхин туст коммунальн эдл-ахуйн көдләчнр эмтнә седвәр яһж олзлжахин тускар, «Цалмд» барлгдсн зургудыг үзәд, терүнд үзүлгджәх дуту-дундсиг уурулһар ямаран төрмүд хаһлгдсна тускар «Хальмг үнн» газетүр зәңглх гиж күләжәнәвидн.

АДЪЯНА К.

ТҮ МОСКВА ЭЛСТ

Туула сарин 22-с авн туула сарин 28 күртл телеүзгдлин программ

Туула сарин 26,

БАСҢ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильмс. 9.05 — «150 жилд татгдсн хаалһ». 10.15 — Жилин дөрвн цаг. Туула сар. 11.15 — ...Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах эмтнд. 12.00 — Док. фильм. 12.30 — Цаг. 13.00 — Грузинск ССР-ин улсин бииһин Государственн ансамблин концерт. 15.15 — Австралийск союзин келн-улсин сән өдрт — Австралин Өдрт нерәдгдсн соңсхвр. 16.15 — «Бичкдудт ангудын кичгүдин тускар». 16.45 — «Цаһан бунһмарл». Якутск тууль. 17.10 — Индин келн-улсин сән өдрт нерәдгдсн соңсхвр. «Альхн деер бәәх бадм цецг». 18.10 — Л. Лавлинскин шүлгүд. 18.25 — Коллаж. 18.30 — Цаг. 19.00 — Хаалһар ээмшт утаһар йовлһн. 19.30 — Мультфильм. 19.35 — «Руфь». Худ. фильм. 21.00 — Цаг. 21.30 — «Нег изобретеня хөв». Телеочерк. 21.45 — «Эн билә... билә...». 22.05 — «Хәләц». 23.50 — Шин зәнгс. 00.10 — «Валерий Леонтьев Индьд». Фильм-концерт.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 —«Цугинь медхәр седнәв». Киножурнал. 8.35, 9.35 — Көгжм. 7-ч класс. 9.05, 10.05 — Англиийск келн. 10.35, 11.35 — Мана эргндк делкә. 1-ч класс. 10.55 — «Залу-зергин цаг». Научн-популярн фильм. 11.05 — «Герян академь». 11.55 — «Потерявший память из Коленьо». Худ. фильм. 13.35 — Док. фильмс. 14.15 — «Болд яһж хатаглсмб». Худ. фильм. 4-ч серий. 19.00, 20.15 — Келн-эмтнә хоорндк харлцанә туск публицистическ программ. 20.00 — Бичкдуд, төвшүн нөөртән ортн! 21.00 — Концерт. 21.30 — Спорт цуһараннь төлә. 21.45 — «Үвл таралнд». Худ. фильм.

Бәәрн программ: 16.25 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 16.35 — «Олнд келж медүллһн». Октябрьск районас үзүлгджәх соңсхвр. 16.50 — Республикин өдр. (Орс келәр). 17.00 — «Республик: үүлдврин цаг». 18.00 — «Телепятница». Зәнгллһнә-художественн программ.

Туула сарин 27,

БЕМБӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — «Герин академь». 9.05 — Владимир Ефимов орс улсин дуд дуулжана. 9.20 — Мана сад. 9.50 — Кун. Ьазр. Ниртмж. 10.50 — Концерт. 11.20 — «Аһрусна делкәд». 12.20 — Диилврин 45 жилин өөнд. «Вызываем огонь на себя». Худ. фильм. 1-ч болн 2-ч серийс. 15.05 — «Меркурий». Коммерческ зәнгс. 15.35 — «Спектр». Нарт делкән программ. 16.05 «Партин туск күүндвр». 17.20 — Мультфильмс. 16.20 — — «Солн». (Индин программ). 17.45 — Нарт делкән панорам. 18.30 — Леонид Быковин наадсн фильмс болн рольмуд. «Ссора в Лукашах». 20.00 — «Хөвтә йовдл». Өркбүлин төлә телевикторин. 21.00 — Цаг. 21.30 — Телехәләһәчин дахуль. 21.55 — Эмтнә сурврар давтгджана. «Гармуль, наад». 23.10 — «Сөөни өрәл күртл, сөөни өрәлин хөөн».

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15— Концерт. 8.45 — Док. фильмс. 9.30 — «Ардаснь халһн». Худ. фильм. 11.00 — Девшлт. Зәнгс. Зар. 11.30 — Педагогик цуһараннь төлә. 12.30 — Культурин кризис — энүнәс яһж һархмб? Соңсхврт Д. С. Лихачев, Ч. Айтматов, Н. Губенко, М. Захаров орлцжана. 14.00 — Орс келн. 14.30 — Видеоканал. «Советск Эрәсә». 17.00 — «Юрмала-90». Краснодарас үзүлгджәнә. 18.10 — Мультфильм. 19.40 — Шүлглән. 20.00 — Бичкдуд, төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — Союзн республикүдин кинопублицистик. Док. фильмс. 20.55 — «Полоцкд органн көгжмин асхн». 21.20 — Мультфильм. 21.30 — А. Гаврилин. «Анюта». Фильм-балет. 22.40 — Көгжм болн мод. 23.30 — Сөөни сеанс. Киноконцерт. 00.15 — «Королева бензоколонки». Худ. фильм.

Бәәрн программ: 18.10 — «Булг» — «Родничок». Хальмг кел дасжах бичкдүдин төлә сурһулин программ. (Хальмг келәр). 18.35 — «Тадна төлә бүрдәсн харһлт». «Калмыкия» гидг рок-багин концерт.

Туула сарин 28,

НАРН ӨДР

Негдгч программ: 8.00 — Спорт цуһараннь төлә. 8.15— Ритмическ гимнастик. 8.45 — «Спортлото». 9.00 — «Өрүн эртәс авн». 10.00 — «Терскидән цергллһн». 11.00 — Өрүни сергмжтә программ. 11.30 — «Зуучнрин клуб». 12.30— «Көгжмин киоск». 13.00 — Диилврин 45 жилин өөнд. «Вызываем огонь на себя». Худ. фильм. 3, 4-ч серийс. 15.25 — «Эрүл-менд». 17.25 — «Марафон-15». Бичкдүдин зәнгллһнә-публицистическ программ. 19.00 — Нарн өдрин кинозал. «Хойр темән нисж йовла». Мультфильм. «Намаг ирсн цагт...». Док. фильм. 19.45 — «Сул уилһн». Худ. фильм. 21.00 — «7 хонг». 22.00 — Мөнк юмна туск тоолвр. 22.15 — Чайковскин пуг симфоньс. 2-ч симфонь.

Хойрдгч программ: 8.00 — Зарядкд зогс! 8.15 — Концерт. 8.45 — РСФСР-ин бәлһсдын телестудьс. 9.20— «Валентин болн Валентина». Худ. фильм. 10.50 — Док. фильмс. 11.30 — «Зуучнрин клуб». 12.30 — «Экранд — 01 перглт». 12.55 — Концерт. 13.20 — Украинск ССР-ин Гостелерадио. «Ондаруллһна цагт района өдр-бүрин бәәдл». 15.30 — Концерт. 14.30 — Видеоканал. «Советск Эрәсә». 17.00 — «Планета». Нарт делкән программ. 18.00 — Телесеанс. 1-ч эңг. Мультфильмс. 18.40 — «Эрәсән хавтх». Док. фильм. 19.00 — СССР-ин улсин артист А. Днишевин концерт. 20.00 — Бичкдуд, төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — «Атлетизм—89». «Советский спорт» газетин мөрән төлә нарт делкән турнир. 21.00. — «7 хонг». 22.00 — «Балконд һардг эн ээмшгтә үүдн». Худ. фильм. 23.25 — «Мана бәәх делкәд». Режиссер В. Виноградовин фильмс. «Мини цаһын эмтн».

Малчнрт оньган тусхаж

Өдр ирвәс сунһвр өөрдәд йовна. Кеер теегт үвлзжәх малчнриг улсин депутатнрин кандидатнрин биографьла таньллуллһна көдлмш өргн делгрлт авв. Эн өдрмүдт эдл-ахун фермсәр болн малын хошмудар улсин депутатнрин Эрдниевск селәнә Советин ахлач Александра Борисовна Степкинаг даруларунь үәж болхмн. Совхозин малчнриг улсин депутатнрин кандидатнрин биографьла таньлдулж, сунһвриг дигтәһәр давулх цәәлһвр эн кенә.

Эдл-ахун малчнр энүнд олн сурвр тәвнә. Сурвр болһнд А. Б. Степкина тодрха күцц хәрү өгнә. Селәнә Советин ахлач сунһврин төрмүдәс нань, олна малын үвлзлһн яһж давжахин, малчнрин күч-көлснә болн бәәцин таалын тускар соньмсж меднә. Малчнрин кергллтсиг, эднә өгсн селвгүдиг цугинь эн бичж авна.

1990 шин жилин өмн өргидк өдрмүдт болн шин жилин эклц өдрмүдт эдл-ахун малчнрт онц оньган тусхаж Эрдниевск селәнә Совет цуг малчнриг шин жиллә йөрәв. Малчнрин фермсәр болн хошмудар эргж агитбригадын коллектив, совхозин болн селәнә Советин олна организацсин элчнр ирж йөрәж, малчнрт соньн концерт үзүлв.

Совхозин цутхлңгас һазрин уухнд көдлжәх малчнрт оньган тусхаж, малчнриг шин жилләнь йөрәж, соньн концерт үзүлсиднь хөөчнр болн үкрчнр агитколлективд болн Советин ахлачд ик ханлтан өргв.

Мана корр.

Редактор **А. Б. АЛЬДАЕВ.**

Телеүзгдл

ТУУЛА САРИН 19, БАСҢ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — «Дубровский». 4-ч серий. 9.40 — Концерт. 10.10 — Док. фильмс. 10.40 —...Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах эмтнд. 11.25 — Күүнә туск төрәр бәәх институт. 12.30 — Цаг. 15.30 — «Би хәрж ирхв». Док. фильм. 16.30 — Улсин айсмуд. 16.25 — «Революцин талвн. 2-ч гер». 17.10 — Сергмжтә айсмуд. 17.55 — «Йосиг — Советмүдт». 18.25 — Коллаж. 18.30 — Цаг. 19.00 — Док. фильм. 19.45 — Шүлглән. 19.55 — «Дубровский». 4-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.30 — «Эн билә... билә...». 21.55 — «Хәләц». 23.45 — Шин зәнгс. 00.00 С. Рахманинов. «Всенощная».

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — «Автопортрет». Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Көгжм. 7-ч класс. 9.05, 10.05 — Английск келн. 10.35, 11.35 — Географь. 6-ч класс. 11.05 — Английск келәр док. фильм. (Англь). 12.05 — «Гранатын өнг». Худ. фильм. 13.40 — Тодлвр Сергей болн Николай Радченко орлцжах фильм-концерт. 14.00 — «Деньги». Худ. фильм. 19.00 — Спорт цуһараннь төлә. 19.15 —Хоккей. СССР-ин чемпионат. «Спартак» — «Динамо» (Москва). Завертнь — 19.50 — Бичкдуд, төвшүн нөөртән ортн! 21.15 — Мультфильм. 21.30 — «Делкә болн экологий». 23.30 — «Мана бәәх делкә». Режиссер В. Виноградовин фильмс. «Тана зургитн танд хәрү өгчәнәв».

Бәәрн программ: 16.55— Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.05 — «Цаһан адун». Киноновелла. 17.25 — Республикин өдр. (Орс келәр). 17.35 — «Сунһврин өмнк чампаня трибун». 17.45 — Үвлин туск көгжмин композиц. (Хальмг келәр). 18.15 — «ТВ-н төгрг ширә». РСФСР-ин улсин депутатнрин кандидатнр соңсхврт орлцжана. 18.55 — Зар.

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). Однажды в Америке. 3 серий. Эклцнь: 11.00, 15.00, 19.00. (Бичкн зал). Если бы..., 2 серий. Эклцнь: 10.00, 12.30, 15.00, 17.30, 20.00.

«ДЖАНГАР». Леди Макбет Мценского уезда. Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30.

«ДРУЖБА». Приключения Квентина Дорварда, стрелка королевской гвардии. Эклцнь: 16.00, 18.00, 20.00. Бичкдүдт кинофильм. Детство Бемби. Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). Хон Гиль Дон. Эклцнь: 13.00, 15.00, 17.00, 21.00. (Бичкн зал). Роман с камнем. Эклцнь: 18.30, 20.30. Бичкдүдт кинофильм. Золотой ключик. Эклцнь: 15.30.

МАНА ХАЯГ: 358000 ХАЛЬМГ АССР, ЭЛСТ БАЛЬСН, ГЕЛЕФОД ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ, 243 ЬУРВДГЧ ДАВХР
«КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР, ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»
редакторин — 5-25-33, приемна — 5-64-41 редакторин даруксин — 5-56-37 5-62-45 даавртә сеглэтрин — 5-64-80, эңгүдин: партийн төрмүдин болн пропагандын — 5-54-93, селәнә эдл-ахун — 5-63-13, 5-57-35 промышленн — 5-56-15, советск тосхлтын — 5-62-34, литературин болн искусствин — 5-79-76, секретариатын — 5-54-07 бичгүдин — 5-54-09 орчуллһна — 5-58-03 зәңгллһнә — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60, машбюрон — 5-57-30, корректорск — 5-24-02, коррпунктс: Каспийскд — 9-21-16, Баһ-Дөрвдт — 9-11-04 Цаһан Амнд — 9-17-81.

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАНЬЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К — 00021,
Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательства, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245,
Заказ 117.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХӘЛЬМГ ҮНН

1920 җил әклҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Туула
сарин
20
Бембә өдр
№ 14. (11027).
Үнь 3 деншг.

Туула сарин 21-д— В. И. Ленинә санлын өдр

Калян Санҗ

ЛЕНИН

Көөгтсн теңгсин сүр—дарн
Хорта зәңг чишкв,
Көрсләтсн һазрин садрг-кедн
Нарт делкә доглдулв.
«Өнгрҗ», — гисн үг
һанцарн
Зүркнд зүүһәр шигдв,
Өсвкҗ ирвәтрәд судцдарн
Бульчң болдар чингдв.

Лутшулад, һазриг чичрүләд,
Көдлмшч класс хәәкрв:
«Ленин минн зүркнд», —
гиһәд,
Маяһс дууһар зарлв.

Салдар әмсн зүркнд
Әвсхл вегтә түүрчв,
Сүртә Ленинә партьдан
Миңһәдәр орҗ ниицв.

Күцл, сурһмҗ, заавриь —
Күчтә Ленинизм зөөрднь,
Багш Ленинә бүрдәсиь —
Баатр Коммуна партьнь.

Киниҗ Ленинә сурһулян
Гуҗрҗ, гүүдҗ дасцхай,
Классин хортна ноолдандан
Көтлвр, һардвр кецхәй.
Китдин,
Әндкин,
Моңһлын
Көлсн тежәлтә сайнр,
Кен-байнднь дажрулсн
Күмн делкән орчлнгин
Келн болһин көдләчнр,

Баарсн классин бәәрд,
Байна үндснь сендчий,
Баатр Ленинә зааврт
Байрта социализм делдий.
1924 ж.

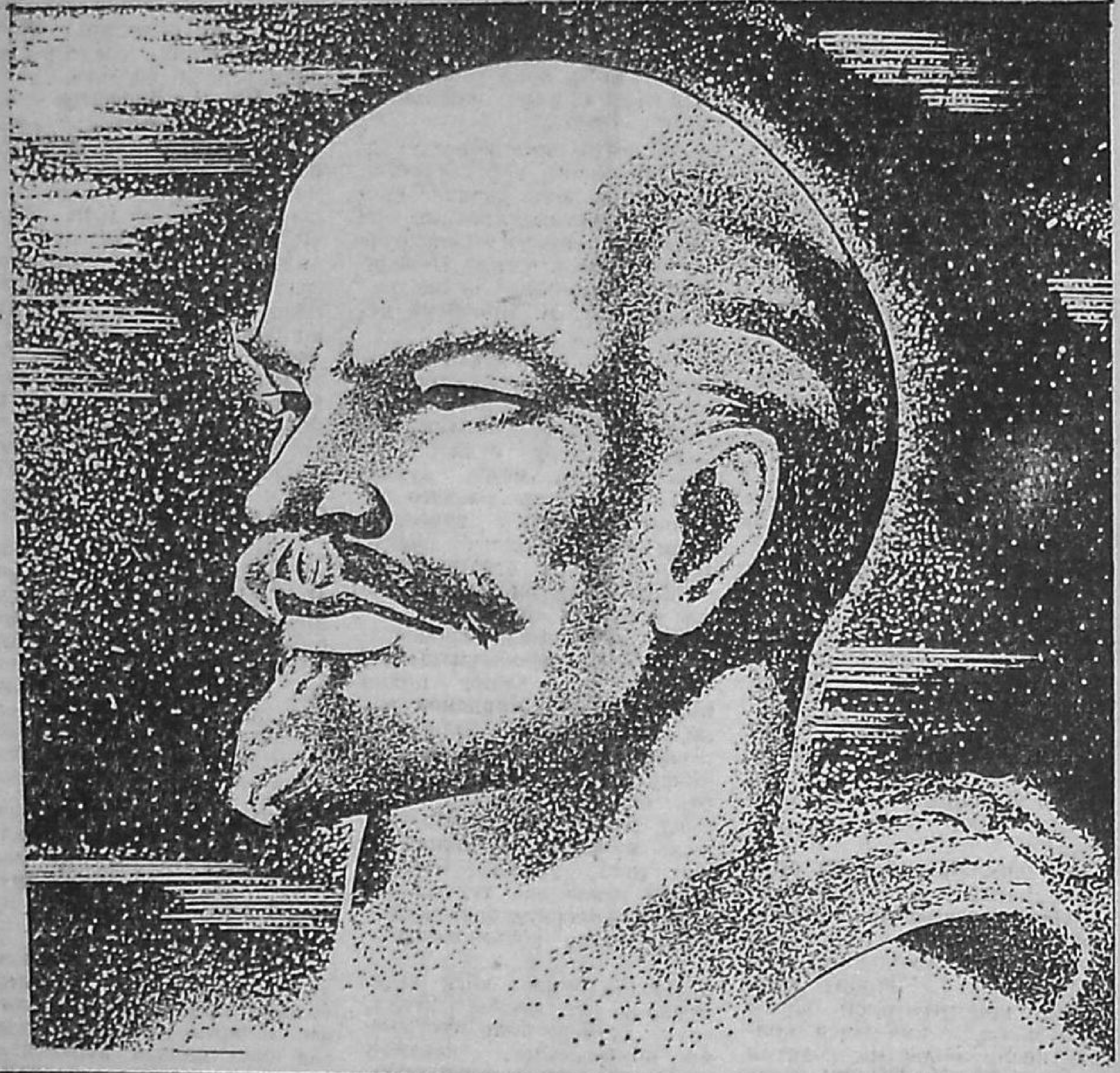

Мөңкинд маднла

1924 җилин туула сарин 21 өдр мана орн-нутгин болн девшлттә цуг күмн-әмтнә төлә һундл төргч өдрт хүврлә. Тер цагас нааран, җирн зурһан җилин туршарт эн өдр алдр вождин санлын өдр болна. Эндр мана республикин школ болһнд Владимир Ильичин санлд нерәдсн керг-үүлдврмүд болҗана. Тер мет санлын өдр Элст балһсна 4-ч тойгта дундын школд бас болв.

— Мана школд одахн радиолиний кегдв, радиокабинетин төлә шишлң хора йилһгдв. Терүнәс мадн цуг школар радиозәңглһ кедг болвидн. Эндр болхла онц өдр — радиокомитетд ордг пионермүд, комсомольцнр, багшнр В. И. Ленинә туск терүнлә хамдән үүлдҗ йовсн әмтнә тодлврмуд хураҗ авад, радиоһар умшҗана, — гиҗ кичәлмүдин хөөн сурһмҗин көдлмш келһәр бәәх бүрдәәч Галина Халгаевна Мацакова келнә. — Көгҗмин багш, Т. П. Масорина болхла В. И. Ленинә хамгин дурта үүдәврмүд белдҗ, бас радиоһар терүг наадҗ татхмн.

Эн өдриг һурвдгч классмудын сурһульчнр уданд мартшго. Пионермүдин ханьд шиикән орсн сән гисн сурһульчнр нег негән соляд В. И. Ленинә бюстин өөр күндтә харулд зогсхмн. Хамгин түрүнд тиим зөв Або Славикд болн Антонова Элинад өггдв.

Наадк сурһульчнрин төлә чигн эн өдр талдан өдрмүдлә әдл биш болв. Кичәлмүдин заврт нег-негнәнь ард гүүлдҗ альвлһн зөвәр номһрҗ одв. Эдн цуһар гилтә эвгә классмудын өөр хурад, радио чиңнәд соңсна. В. И. Ленинә туск ямаран чигн зәңг шин зәң метәр эндр үнлгднә.

Оңдаруллһна хортн В. И. Ленинә чинриг баһрулҗ, пролетарск революц дегәд догшн, аврлт уга биләә, терүг демократическ кевәр кеж болхмн биләә гиҗ келцхәнә. Тертн хаҗһр тоолвр, баячуд һартан бәрҗәсн йосан, зөрән харчудт эврә сән дурар өгшго бәәсиг тавн җилин туршарт болсн гражданск дән илднь медүлв. Юнгад гихлә, Советск йосна түрүн өдрмүдт В. И. Ленин толһалҗасн большевикүдин партьн Эвин туск, һазрин туск декретмүд һарһсн биләә. Терүг мана баһ үйнр меднә. Тегәд чигн В. И. Ленинә әрүн нериг седклдән бәрнә, терүнәс үлгүр авхар зүткнә.

Мана корр.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Зәрлгүд

З. Д. Куменоваг Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Күндллһнә һашгар ачлхин тускар

Советск органмудт олн җилд шунмһаһар көдлсн төләднь Приютненск района улсин депутатнрин Нартинск селәнә Советин күцәгч комитетин ахлач Куменова Зоя Доржиновнаг **Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Күндллһнә һашгар** ачлхмн.

Хальмг АССР-ин Деед Советин
Президиумин Ахлач Г. ЦАКИРОВ
Хальмг АССР-ин Деед Советин
Президиумин сегләтр Е. ХОНГОРОВА
Элст балһсн, 1990 җилин туула сарин 18.

И. М. Мишаринииг Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Күндллһнә һашгар ачлхин тускар

Олн җилд әрүн седкләрн көдлсн төләднь болн күч-көлснә өөдән күцәмҗс бәрсн төләднь Элистинск негдсн авиаотрядын кабельщик-спайщик **Мишарин** Иван Матвеевичиг **Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Күндллһнә һашгар** ачлхмн.

Хальмг АССР-ин Деед Советин
Президиумин Ахлач Г. ЦАКИРОВ
Хальмг АССР-ин Деед Советин
Президиумин сегләтр Е. ХОНГОРОВА
Элст балһсн, 1990 җилин туула сарин 18.

В. М. Исаевичд «Хальмг АССР-ин улсин эдл-ахун ачта көдләч» гидг күндтә нер зүүлһхин тускар

Улсин эдл-ахун халхд ач-тус күргсн төләднь Элистинск прибормуд ясдг заводын слесарь **Исаевич** Вениамин Мироновичд **«Хальмг АССР-ин улсин эдл-ахун ачта көдләч»** гидг күндтә нер зүүлһхмн.

Хальмг АССР-ин Деед Советин
Президиумин Ахлач Г. ЦАКИРОВ
Хальмг АССР-ин Деед Советин
Президиумин сегләтр Е. ХОНГОРОВА
Элст балһсн, 1990 җилин туула сарин 18.

ОҢДАРУЛЛҺНД ИЛ КЕРГИН КҮЧН КЕРГТӘ

М. С. ГОРБАЧЕВИН келсн нүр үг

Урднь зәңглсәр Москвад туула сарин 18-д көдлмшч классин, крестьянствин болн инженерн-техническ көдләчнрин элчнрин Цугсоюзн селвлцән көдлмшән эклә. Селвлцән деер болсн күүндвриг эндр барлҗанавидн.

Күндтә үүрмүд! Көдлмшч классин, крестьянствин, инженерн-техническ көдләчнрин элчнрин Цугсоюзн селвлцәг секхләрн, партин Центральн Комитетин шиидврәр кегдҗәх эн харһлт деер х[illegible] тадиль мендл[illegible] седҗәнә, тана чирәд мана орн-нутгин күч-көлсчирлә мендләр седҗәнәв.

Селвлцәнд орлцҗах элчнрин бәәдлиг учртан авад, терүг бүрдәлһнә цагиг чигн, мана обществиг оңдаруллһна, шинрүллһнә эндр хаһлгдҗах төрмүдиг чигн учртан авад бидн эндрк селвлцәнд ик чинр зүүлһҗәнәвидн.

Эркн төрмүдәр тана тоолвриг, тана хәләцинг соңсхар седҗәнәвидн. Оңдаруллһн [illegible], би келх биләв, эврәннь делгрлтин нетинь йилһгч дегд орв. Йир нег кемҗәнд [illegible], нам эдн ода чи- әмтнә ухалсн санан, онц әмтнә седкл, зүтклһн, деерлклһн биш, болв бәәдл-җирһл биийнь маниг үндсни кевәр оңдаруллһна идеймүдүр авч ирв. Эн мадна кергтә. Урднь бәәсн кевәр тиигҗ бидн дә[illegible] Оңдаруллһн мадна аһар мет кергтә. Мана социалистическ тогтацин эв-арһиг секхин төлә кергтә. Советск йосна җилмүдт мана хоршасн аһу ик тер капиталыг олзлхин төлә кергтә. Научн-техническ чигн; мана обществин цуг интелектуальн күчиг чигн учртан авчанав. Өдгә цагин болн иргч үйнрин сән-сәәхн бәәдл-җирһл теткхин төлә өдр ирвәс улм чадмгар олзлх зөвтә тер аһу ик көрңгүдиг учртан авчанав. Социальн хөрлцә тосхлһна ик дамшлтыг бидн хоршалавидн, эннь [illegible]

маңһдурк хөв-кишгин тускар үг һарчана.

Оңдаруллһна ашт — эңүг бидн эндр келҗ чадҗанавидн — орн-нутгт демократин болн олнд өргәр медүллһнә бәәдл тогтагдҗана. Көдлмшч классин, крестьянствин, интеллигенцин дун улм тодрхаһар болн чаңһар соңсгдад бәәнә. Болв эн туст — демократин чигн тускар, олнд өргәр медүллһнә чигн тускар, эврәннь нилчин чигн тускар, эн йовцс ямаран бәәдлтәһәр болҗахин чигн тускар тадн келхт гиҗ тоолҗанав. Келх тоот таднд бәәнә гиҗ санҗанав, тегәд бидн эн зәңглллһиг энд, партин Центральн Комитетин төлә медүллһнд соңьмслтта бәәнәвидн.

Энти амр биш йовц, үүрмүд, болв эн мадна кергтә. Тегәд бидн эңүг харсх зөвтәвидн — мана обществиг демократизацллһна процессин тускар келҗәнәв. Эңүг зогсах санаата әмтнәс чигн, эңүг му күцлтәһәр олзлх са- әдлиг болн чинриг үндсәрнь хүврүллһиг теднә шин үүлдврәрнь чигн, теднд ирх әмтәр чигн дамҗулҗ күцәҗ болхмн. Тенд, Советмүдт, кен һоллгч чидл болхарнь дамҗулҗ күцәҗ болхмн.

Цуг эн тоот яһҗ болҗана? Тадн минь ода эврәннь һазрмудас ирвт, цугнь таднд ил үзгдсн болҗана.

Мадниг үүмүлҗәх юмн бә[illegible] гиҗ би келсв. Эн үүмсн седкл ода деерән тогтнад уга. Давсн сунһврин кампания йовудт, бидн СССР-ин улсин депутатнр заахд болн сунһхд, эн үүмлһн учрла. Эн девсңгд чигн эн процесст бәәх сул тоотас бидн ода деерән гетләд угавидн.

Минь эн җил, үүрмүд, болх сунһвриг, союзн болн республиканск органмудын медлинь йилһҗ авлһна туск шиидвр авгдсиг, бәәрн һазрт эврән заллһна туск закаг тоод авч йосиг Советмүдт өглһнә туск төр һоллгчлан хаһлгдх зөвтә. Минь иим ку-

Мана экономикиг күүнә олн зүсн кергллтсиг хаңһаллһнур зөрүллһн түрү-зүдүтәһәр болв чигн күцәгдҗәнә. Эннь мадн күцәх зөвтә йилһгч эрглт мөн. Мана аһу ик экономикин бәәдл тиим болад, тер эрглт кехин төлә цаг керглгдхнь лавта. Эн аудиторьт терүнә тускар наднд лала икәр келх керг уга. Юңгад гихлә, нам нег заво[illegible] хүврүлхин эс гиҗ терүг шинрүлхин төлә хаалһсиг йилһх, көрңгүдиг хәәҗ олх, цугинь ухалҗ һарһх, зуг терүнә хөөн ухалҗ һарһгдсн зураг илднь төхрах кергтә болҗана. Социальн-экономическ аһу ик хүв болҗах союзн экономикин тускар ода ухалый, — эн туст аһу ик күцллһн болн цаг бәәтхә, аһу ик даавр чигн керглгдҗәнә.

Тиим болсн биийнь структурн хүврлтс эклад күцәгдҗәнә. Улсин эдлврин эд-тавр һарһҗах болн туслмҗ күргҗәх халхсин сә хәәҗ, экн [illegible] биийнь цементиг чигн, тоосхиг чигн, нег үлү модн материалмудла залһлдата цуг тоотыг чигн хулдҗ авхд күнд болна гиҗ тадн келәд чигн бәәхт.

Тер хүврлтсиг темдглхләрн, тедниг цааранднь яһҗ икдүлхин тускар, күүнә өдрбүрин бәәдл-җирһллә туслң залһлдата чинртә гисн зөрүлтсиг цааранднь яһҗ делгрүлхин тускар ухалх кергтә. Эдлврин предметмүд һарһлһн производствин средствсиг һарһҗах промышленностин өслтәс олн җилмүдин эргцд түрүн болҗ түрүлв. Эннь йирдән мана экономикин төлә йир ик чинртә болҗана, юңгад гихлә эннь урднь талдан халхур зөрүлгдсн билә. Ашнь иим болҗана — 1988 җилд розничн эд-таврин эргцин кемҗән 25 җува арслңд икдв, давсн җил болхла, дәкәд 37 җува арслңд икдв. Урднь эн то 8—10, хамгин ик то 15 җува арсли күрдг [illegible] фицит баһрх бәәтхә юңгад улм икдәд йовдмб? Ирин хулд-гүүлгәг соляд, учреждеңсәр, предприятьмүдәр эд-тавриг талонмудар, заказар хулдлһна дамшлт юңгад икдәд йовдмб?

Тиим бәәдлин учрмудыг бидн шинҗлҗәнәвидн. Э. эд-тавриг икдүллһнә халхар мана арһиг баһрулсн объективн авцта түрү-зүдү бәәнә. Мадн һарһҗахас икәр эд-тавр кергтә болҗана, тедниг һарһлһиг икдүлх кергтә. Нефтьд үн оңдарлһнас, йиртмҗин аюлмудас иштә болн нань чигн учрар геедрлт бәәнә. Болв керг зуг эңүнд бәәхш. Эд-тавр болн туслмҗ һарһлһар промышленностин көдлмш мадна эс таасгдҗахнь лавта. Эннь — хамгин һоллгчнь. Аграрн секторт чигн ашмуд хаңһаҗахш. Эн туст эндр болн маңһдур күүндвр болх гиҗ санҗанав. Цуг мадн эндән ода хооран саалго ю кех зөвтәһинь мелҗ авлһн чинртә. [illegible]

утавидн. Тиим кевәр, предприятьмүдин тустан бәәлһн болн саңган дурарн эдллһн эн мөңгн хамгин түрүнд җалвд орулгддг бәәдлүр авч ирҗәх бәәдлтә. Эн туст тадн чигн эврәннь хәләцән, эврә үнллһән келтхә гиҗ би эн тоолвриг медүлҗәнәв.

1989 җилд мөңгнә ору 13 процентд өсв. Эн учрар кергллтин рынкд бәәдлиг ясрулхар, финансмудыг болн ут-туушта цуг экономикиг ясруллһар хооран саалҗ болшго керг-үүлдврмүдин программ кергтә болв. Правительствин ухалҗ һарһсн программ улсин депутатнрин хойрдгч съездин хәләврт болн батлҗ авлһнд өгглә — эңүгәр ямаран халуч күүндвр болсиг. Тенд, терүг үнлһнд тоолврмудын ямаран ик әдл биш бәәдл тогтсиг тадн меднәт. Иим болв чигн программ хәләгдәд депутатнрин тоолврмудар немгдәд, байҗулгдад таасгдла. Эн төрәр чигн тадн зәрәнь тоолвран кел-

М. С. ГОРБАЧЕВИН келсн нүр үг

Урднь зәңглсәр Москвад туула сарин 18-д көдлмшч классин, крестьянствин болн инженерн-техническ көдләчнрин элчнрин Цугсоюзн селвлцән көдлмшән эклә. Селвлцән деер болсн күүндвриг әндр барлжанавидн.

Күндтә үүрмүд! Көдлмшч классин, крестьянствин, инженерн-техническ көдләчнрин элчнрин Цугсоюзн селвлцәг секхләрн, партин Централья Комитетин шиидврәр кегджәх эн харһлт деер хамгин түрүнд тадила мендлхәр седжәнәв, тана чирәд мана орн-нутгин күч-көлсчнрлә мендлхәр седжәнәв.

Селвлцәнд орлцжах элчнрин бәәдлиг учртан авад, терүг бүрдәлһнә цагиг чигн, мана обществиг оңдаруллһна, шинрүллһнә эндр хаһлгджах төрмүдиг чигн учртан авад бидн эндрк селвлцәнд ик чинр зүүлһжәнәвидн.

Эрки төрмүдәр тана тоолвриг, тана хәләциг соңсхар седжәнәвидн. Оңдаруллһн күнд, би келх биләв, эврәннь делгрлтин негинь йилһгч девснд орв. Ямр нег кемҗәнд митингүд, нам эдн ода чигн бәәсн бийнь, ард үлдв, оңдаруллһна политикин, терүнә һол күцлмүдин туск зүтклдән ард үлдв. Эн политикиг бәәдл-жирһлд тохралһна йир чинртә девскгүр бидн өөрдж ирвидн.

Өргндән чигн, гүүндән чигн, мана аһу ик орн-нутгин обществин цуг багмудыг, бәәдл-жирһлин цуг халхсиг үлмәдән авад, оңдаруллһн делгрлт авчана. Тегәд обществин шинрүллһн, үүлдврин, бүрдәмжин шин чинр зүүлһлһнд терүг һарһлһн тер тоот угаһар күцәгдж болшго гүн, уллгч хүврлтсин тускар үг һарчахас иштә эн йовц хурц янз чигн зүүһәд бәәнә. Эңүг тадн цугтан меджәнәт, бидн цугтан меджәнәвидн. Хуучн болн шин тоот, олн зүсн хәләц, тоолвр болн сә хәәлһн хоорндан нег мөслгч кевәр сөрлцлһнд бидн орлцжанавидн. Өдгә цагин бәәдлиг, терүнә иргчиг әмтн медж авхар седжәнә, мадниг цугтаһинь маңһдур юн күләжәхиг медхәр бәәнә.

Оңдаруллһна үзг-хаалһ шүүж авхларн бидн эндүрсн болвзго? — гисн сурвр өггднә. Сән үндстә хүврлтс кезә тогтурта бәәдл авад, медгдм ашмудан авч ирхинь цугтан медхәр седжәхнь лавта. Цуг эн тоот йирин, бәәдл-жирһлин сурврмуд, юңгад гихлә, мана күн тиим авцта болжана, терүг зуг туслн эврә хөв-жирһл биш, болв күч-көлсч коллективин, республикин, улсин, бүклдән орн-нутгин хөв-жирһл соньмсулна.

Эңүнлә залһлдулж, эндрк күүндвриг үгтж би ю келхәр седләв? Бидн доклад келго, цагин ик зууһинь таднд өгхәр шиидвидн, нег үлү сүл цагт тадн баһ биш докладмуд болн келсн үгмүд соңслат. Тегәд тана келсн үгмүдәс, тоолврмудас эклсн ик болх бәәдлтә, нигәрән, Кремлевск Ик Бәәшңгин залд тадн тер тоолвран авч ирвт гиж ицжәнәв.

Эн селвлцән деер болх күүндвриг үгтж эврәннь нүр үгдән мини келхәр бәәхм иим тоот болжана.

Хамгин түрүнд бас нег темдглхәр бәәнәв: ямр нег әмтнә ухалсн санан, онц әмтнә седкл, зүтклһн, деерлклһн биш, болв бәәдл-жирһл бийнь маниг үндсни кевәр оңдаруллһна идеймүдүр авч ирв. Эн мадид кергтә. Урднь [illegible] кевәр тиигж бидн дәкж бәәж чадшговидн. Оңдаруллһн мадид аһар мет кергтә. Мана социалистическ тогтацин эв-арһиг секхин төлә кергтә. Советск йосна жилмүдт мана хоршасн аһу ик тер капиталыг олзлхин төлә кергтә. Научн-техническ чигн, мана обществин цуг интелектуальн күчиг чигн учртан авчанав. Өдгә цагин болн иргч үйнрин сән-сәәхн бәәдл-жирһл теткхин төлә өдр ирвәс улм чадмгар олзлх зөвтә тер аһу ик көрңгүдиг учртан авчанав. Социальн хәрлцә тосхлһна ик дамшлтыг бидн хоршалавидн, эннь чигн мана тогтациг, улсин тогтацин шин учр-утхинь медхин төлә ухалгдад олзлгдх зөвтә. Аштнь һоллгчин тускар келхәр седләв. Оңдаруллһна политикин эклц пунктнь — энтн күүнә туст килмжлһн болжана. Туслн оңдаруллһна цутхлһгд бидн күүг, терүнә бәәдл-жирһлиг болн килмжиг, соньмслтсиг болн зүтклһиг, шин үйнрин ицгтә иргчиг бидн тәвләвидн. Туслн эн халхур цуг мана экономикиг, политическ йовциг, духовн делгрлтиг эргүлж, үзг-хаалһинь зааж, производствин средствәс, Советмүдин көдлмшәс чигн, орн-нутгиг залһнд орлцллһнас хооран һарсна ашт орсн бәәдләс әмтиг һарһх керг энтн һоллгч төр болжана. Энтн туужлгч кемжәтә төр болжахнь маһд уга. Талданар келхлә, бидн социалистическ шүүж авлһнас хооран әс һарсн деерән, бидн социалистическ тогтацин гуманн авг-бәрциг обществиг шинрүллһнә дәңгәр үзүлхәр седжәнәвидн. Гуманн, демократичн обществ тал бидн ирхәр бәәнәвидн. Йовудта экономикта, наукин болн культурин өөдән кемжәтә, күүнә нерлә ирлцжәх бәәдл-жирһлин таалта обществ тал ирхәр бәәнәвидн.

Һоллгчдан келхлә, оңдаруллһна һол учр-утхнь болн формулнь тиим болжана. Мана күцл болсн обществд күүнә зөв батар болн ицгтәһәр харсгдсн бәәх зөвтә, мини келсәр күүнә нерлә ирлцәтә бәәдл-жирһлин цуг таал тогтагдсн бәәх зөвтә.

Һанцхн өөрхн иргчд биш, болв арвад жилмүдт иргчдән чигн государствин болн орн-нутгин хөв-кишгиг йилһжәх көдлмшәр, хәәврәр, күнд, чинртә шиидврмүд авлһар эн тавн жилә зуран давсн дөрвн жил дүүргдсн билә. Обществин экономическ, политическ, социальн болн духовн халхд түрүн хүврүллтсәр эдн дүүргдлә. Болв, зокал мет, түрүн ишкдлмүд хамгин күнд ишкдлмүд болжана. Эднә туст кесг ухан-тоолвр, седкл-зовлһн, зөвтә седкл зовлһн һарла, яһад гихлә мана эндрк болн маңһдурк хөв-кишгин тускар үг һарчана.

Оңдаруллһна ашт — эңүг бидн эндр келж чадҗанавидн — орн-нутгт демократин болн олнд өргәр медүллһнә бәәдл тогтагджана. Көдлмшч классин, крестьянствин, интеллигенцин дун улм тодрхаһар болн чаңһар соңсгдад бәәнә. Болв эн туст — демократин чигн тускар, олнд өргәр медүллһнә чигн тускар, эврәннь нилчин чигн тускар, эн йовцс ямаран бәәдлтәһәр болжахин чигн тускар таян келхт гиж тоолжанав. Келх тоот таднд бәәнә гиж санжанав, тегәд бидн эн зәңглллһиг энд, партин Централья Комитетин төлә медүллһнд соньмслтта бәәнәвидн.

Энтн амр биш йовц, үүрмүд, болв эн маднд кергтә. Тегәд бидн эңүг харсх зөвтәвидн — мана обществиг демократизацлһна процессин тускар келжәнәв. Эңүг зогсах саната әмтнәс чигн, эңүг му күцлтәһәр олзлх саната әмтнәс чигн харсх зөвтәвидн. Тиим санан болхла бәәнә.

Бидн экономикд гүн реформ келһнә хаалһд орувидн — эн реформ зөөрин, эдл-аху заллһна эв-арһин болн һардлһна эв-арһин хәрлцәг бас көндәв. Производствд күүнә бәәх бәәдл зөвәр хүврҗәнә, эннь болхла — бәәдл-жирһлин һоллгч халхнь мөн. Экономикд хүврлт яһж болхас, ямаран янзта болхас мана обществ ямаран болхнь икәр ирлцәтә болхмн. Энтн — бидн обществиң базис гиж келж дассн юмн.

Оңдаруллһн улсин эдл-ахун цуг отрасльмудт чигн социальн-экономическ хүврлтс кех хаалһ секв. Эдл-аху заллһна болн һарлһна шин эв-арһар, урмдуллһна шин системәр дамжулад, күч-көлснә һарцин шин кемҗәнд һархин төлә күч-көлсч әмтнә соньмслтыг научн-техническ девшлтин күцәмжслә залһхар бәәнәвидн. Оңдаруллһна өмн әрә-әрә өсжәсн күч-көлснә һарциг икдүлхин төлә. Күч-көлсчиг бийинь соньмсуллһар болн научн-техническ девшлт олзллһар ул кежәх күч-көлснә һарцин өслт угаһар күч-көлснә ямаран чигн шин кемжә күцж болшго.

Күчр-күндәр болн эндүтәһәр болв чигн, политическ реформин түрүн девсңгнь давв. Тана нүднд үзгдж давв. Улсин йосна органмудын хамгин деерк эшелон бүрдәгдв, СССР-ин шин Деед Совет дамшлт авчана. Законодательн актмудыг шинрүллһн шунмһаһар күцәгджәнә, делгрҗәх оңдаруллһна процессмудин болн зөв-йосна социалистическ государств тосхлһна хаалһд ик-ик ишкдлмүд кехин төлә зөв-йосна таал тогтагджана.

Бидн республиканск болн бәәрн Советмүдт суңһвр келһнә өмн өргнд бәәнәвидн, эн суңһвр политическ реформиг цааранднь гүүдүллһн болхмн, государствиг заллһнд әмтн йостаһар орлцхин төлә шин арһ өгхмн. Бидн аһу ик чинр өгчәх эн процессиг тадн яһж үнлжәхинь соңсхд маднд ик чинртә болжана. **Советмүдин бәәх бә**әдлиг болн чинриг үндсәрнь хүврүллһиг теднә шин үүлдврәрнь чигн, теднд ирх әмтәр чигн дамжулж күцәж болхмн. Тенд, Советмүдт, кен һоллгч чидл болхарнь дамжулж күцәж болхмн.

Цуг эн тоот яһж болжана? Тадн минь ода эврәннь һазрмудас ирвт, цугнь таднд ил үзгдсн болжана.

Мадниг үүмүлжәх юмн бәәнә гиж би келсв. Эн үүмсн седкл ода деерән тогтнад уга. Давсн суңһврин кампания йовудт, бидн СССР-ин улсин депутатнр заахд болн суңһхд, эн үүмлһн учрла. Эн девсңгд чигн эн процесст бәәх сул тоотас бидн ода деерән гетләд угавидн.

Минь эн жил, үүрмүд, болх суңһвриг, союзн болн республиканск органмудын медлинь йилһж авлһна туск шиидвр авгдсиг, бәәрн һазрт эврән заллһна туск закаг тоод авч йосиг Советмүдт өглһнә туск төр һоллгчдан хаһлгдх зөвтә. Минь иим күцлтәһәр бидн орн-нутгин цуг регионмудт Советмүдт хамгин күчтә кадрмуд орулхин төлә, таал тогталһна девсң эклвидн. Эн төриг зәрмнь талданар цәәлһхәр седәд бәәв чигн, минь терүнә төлә бидн, ямаран күнд болсн бийнь, эн көдләчнрин жалвин туск төриг хаһлвидн, яһад гихлә, эднә жалвнь производствд көдлдг әмтнә жалвас күсдүндүр, нам хойр холван баһ билә. Болв минь тендәс хамгин шунмһа, сурһульта болн медрлтә әмтн ирнәлм. Минь эдн Советмүдт бәәх зөвтә, альд чигн керг уга әмтн Советмүдт бәәх зөв уга.

Оңдаруллһн духовн халхд шинрүллһнә ик гидг процессмүд эклв. Бәәдл-жирһлин нань чигн халхсла әдл, эн халхд бас тер процессмүд нег ижләр болжахш, сөрүд бәәдлтәһәр болжана гиж би келх биләв. Тегәд седкләрн зовжанавидн, саначрхжанавидн. Болв, дуту-дунд бәәдг болв чигн, эн халхд бас һоллгч үзгнь медгджәнә. Эннь — обществ духовн шинәс үүдлһн, күмни социалистическ сән тоотар ул кеж шагшавдын шин бәәдл тогталһн. Мел эн бәәдлиг, һоллгч, чик бәәдлиг батлх кергтә. Обществин шагшавдын шинәс төрлһнә йовцд харшлтан күргхин төлә мадид хажуһас хайгджах цуг тоотла, керг уга халһрсн көөңнлә нег мөслж ноолда кех кергтә. Эн туст һарсн юмиг эврәннь бийиннь нерәр нерәдхәс әмәхмн биш.

Хүврлтсин йовудт, мадн медсәр, шинрүлгдсн обществин авциг йилһх бәәдл-жирһлин шин арһ үүдәлһнә үүлдвр күцәгджәнә. Өдгә цагт тогтсн социальн-экономическ чинвртә бәәдлд бидн хүврлтсин түрүн илт ашмудыг зәрмдән медлго бәәдлтәвидн. Цугнь тарад хуурчана гиж алмацшгон төлә терүг бас үзх кергтә. Болв хуучн тоотнь тарад хуурчана. Урдк үйнрин үүдәсн чиртә, үнтә тоотын тускар келхлә — тернь талдан болжана. Терүг хадһлх кергтә. Мана хамцу күчллһәр хадһлх кергтә, терүг тарах зөв кенд чигн өглго **хадһлх кергтә.**

Мана экономикиг күүнә олн зүсн кергллтсиг хаңһалһнур зөрүллһн түрү-зүдүтәһәр болв чигн күцәгджәнә. Эннь мадн күцәх зөвтә йилһгч эрглт мөн. Мана аһу ик экономикин бәәдл тиим болад, тер эрглт кехин төлә цаг кергләгдхнь лавта. Эн аудиторьт терүнә тускар наднд дала юкар келх керг уга. Юңгад гихлә, нам нег заводыг хүврүлхин әс гиж терүг шинрүлхин төлә хаалһсиг йилһх, көрңгүдиг хәәж олх, цугинь ухалж һарһх, зуг терүнә хөөн ухалж һарһгдсн зураг илднь төхрах кергтә болжана. Социальн-экономическ аһу ик хүв болжах союзн экономикин тускар ода ухалый, — эн туст аһу ик күчллһн болн цаг бәәтхә, аһу ик даавр чигн кергләгджәнә.

Тиим болсн бийнь структурн хүврлтс экләд күцәгджәнә. Улсин эдлврин эд-тавр һарһжах болн туслмж күргжәх халхсин сә хәәж, эки түрүнд гиигн, хот-хоолын промышленностин болн аграрн комплексин сә хәәж тер хүврлтс күцәгджәнә. Эннь яһж болжахин, эн халхур эрглт яһж кегджәхинь мадниг ода деерән хаңһажахш.

Заагдсн төрмүдиг хаһллһнд ода маши тосхлһна халхс, харсллтын сектор, мана наук орлцулгджана. Эд-тавр һарһлһиг болн туслмж күргллһиг икдүлжәх предприятьмудин төлә экономическ урмд ишкдл-ишкдләр өөдлүлгджәнә. Кергллтин кергт болн производствени биш тосхлт келһнд олзлгджах келн-әмтнә орун көрңгин хүв ода, үүрмүд, 83 процентд күрв. Эн тавн жилә зуран өмн өргнд эн то зуг 80 процентд күрдг билә.

Тавн жилә зуран давсн жилмүдт әмтн бәәдг гермүд культурн-бәәцин объектс тосхлһнд урдкасн икәр мөңги һарһгджав. Теднә дундын кемҗән һурвна кеснә нег хүвәс үлү өөдлв. Эннь юуһинь медүлжәнә, үүрмүд? Мадна-тадна төлә, мана бәәдл-жирһлин төлә эннь ю өгв?

Әмтн бәәдг гермүд тосхлһна жилин дундын кемҗән 16 процентд өөдлв, тегәд дөрвн жилин эргцд темдглгдсн даалһвр деер немр әмтн бәәдг 11,3 сай дөрвлжн метр аһу тосхгдв. Эннь 200 миңһ шаху шин патьр немр болжана. Дөрвн жилин эргцд урдк тавн жилинәс икәр школмуд, поликлиникүд болн клубмуд олзллһнд өггдв, эс гихлә дөрвн жилин эргцд бидн бүкл нег жил әрвлвидн. Тиигчкәд селән һазрт әмтн бәәдг гермүд эдлврт орулллһн жилдән дундлад 19 процентд, школмуд, дошкольн учреждеңьс, клубмуд, культурин Гермүд — 26—59 процентд, поликлиникүд — хойр холванд өөдлв.

Коллективн садмудт ода эврә участкта болсн өрк-бүлмүдин то эн керг болхла урднь үзгдәд угаһар делгрҗәнә, — хойр холванд икдв! Тер жилмүдин эргцл әмтнд тосхлтын материалмуд хулдлһн дүнхд бас хойр холванд өөдлв, тиим болсн бийнь цементиг чигн, тоосхиг чигн, нег үлү модн материалмудла залһлдата цуг тоотыг чигн хулдж авхд күнд болна гиж тадн келәд чигн бәәхт.

Тер хүврлтсиг темдглхләрн, тедниг цааранднь яһж икдүлхин тускар, күүнә өдр-бүрин бәәдл-жирһллә туслц залһлдата чиртә гисн зәрүллтсиг цааранднь яһж делгрүлхин тускар ухалх кергтә. Эдлврин предметмүд һарһлһн производствин средствсиг һарһжах промышленностин өслтәс олн жилмүдин эргцд түрүн болж түрүлв. Эннь йирдән мана экономикин төлә йир ик чинртә болжана, юңгад гихлә эннь урднь талдан халхур зәрүлгдсн билә. Ашнь иим болжана — 1988 жилд розничн эд-таврин эргцин кемҗән 25 жува арслнд икдв, давсн жил болхла, дәкәд 37 жува арслнгд икдв. Урднь эн то 8—10, хамгин ик то 15 жува арслн күрдг билә.

Советск өрк-бүлмүдт уданд олзлгддг культурн-бәәцин кергллтин предметмүдин то икдв: өңгтә телевизормудын — 1,7 холванд, магнитофонмудын — 30 процентд. Гиигн автомобильмүдин, холодильникүдин болн нань чигн тоотын то икдв. Процентәр тоолж, дәкәд мөңгәр тоолж өслт бәәнә гиж юңгад келдвт (мана экономистнрин чигн медүлсәр) гисн тоолвр бәәдгәс иштә тер тоог нерәдж, зааж келжәнәв. Цуг тернь үниг өөдлүлснәс иштә күцгдв гинә. Тер то эврән бийән медүлдгәс иштә натуральн тер үзмжсиг нерәджәнәв. Тегәд хот-хоолын эд-таврин туск — натуральн! — үзмжсиг келхәр седжәнәв.

1985 жилд государственн көрңгин сырьеһәс 9,6 сай тонн махн һарһгдсн билә, 1989 жилд 11,4 сай тонн махн һарһгдсмн, эс гихлә 1,8 сай тоннд икәр. Энтн мал биш, энтн йосн махн. Ирлцңгү күсдүндүр сай тонн малын тосн һарһгдсмн, давсн жил болхла нег сай 700 миңһн тонн. Ирлцңгү 2 болн 33,8 сай тонн үснә продукц һарһгдсмн. Цуунгас 7,6 болн 8,8 сай тонн цаһан ширкр һарһгдсмн. 2,4 болн 3 сай тонн урһмлын тосн һарһгдсмн. Цуг эннь орн-нутгт әмтнә өслтиг тоод авч күн болһна эдлвриг невчк икдүлх арһ өгв. Гиигн промышленностин олн зүсн продукцин тускар бас тиигж келж болхмн.

Тегәд тадна сурвр үүдсн чигн болх. Тадн тер сурврта чигн ирсиг меднәв. Бидн чигн бас тиим сурвр бийдән өгнәвидн, шинжлж медхәр седнәвидн: обществд тогтсн социальн-экономическ чинвртә бәәдл юунла тиигхлә залһлдатав? Цуг учрмудыг илдкж ю кех кергтән туск хамцу хәләц ухалж һарһхин туст эн селвлцән деер оньган өгий.

Тегәд иим сурвр үүднә — юңгад тер то магазидин тәвцс деер әс үзгдмб? Эннь мадниг цугтаһинь үүмүлжәх ни-негн сурвр болжана. Дефицит баһрх бәәтхә юңгад улм икдәд йовдмб? Ирин хулд-гүүлгәг соляд, учреждеңьсәр, предприятьмүдәр эд-тавриг талонмудар, заказар хулдлһна дамшлт юңгад икдәд йовдмб?

Тиим бәәдлин учрмудыг бидн шинжлжәнәвидн. Э, эд-тавриг икдүллһнә халхар мана арһиг баһрулсн обьектин авцта түрү-зүдү бәәнә. Мадн һарһжахас икәр эд-тавр кергтә болжана, тедниг һарһлһиг икдүлх кергтә. Нефтьд үн оңдарлһнас, йиртмжин аюлмудас иштә болн нань чигн учрар геедрлт бәәнә. Болв керг зуг эңүнд бәәхш. Эд-тавр болн туслмж һарһлһар промышленностин көдлмш мадид эс таасгджахнь лавта. Эннь — хамгин һоллгчнь. Аграрн секторт чигн ашмуд хаңһажахш. Эн туст эндр болн маңһдур күүндвр болх гиж санжанав. Цуг мадн эндән ода хооран саалго ю кех зөвтәһинь медж авлһн чиртә. Нег үлү хот-хоолар теткллһнд бидн иим бәәдллә харһжанавидн — Әрәсән Федерацин 32 областьд эн жилмүдт бәәдл темдгтәһәр ясрв, үлгүрнь, мал өсклһнә халхсиг күцәмжтәһәр делгрүллһнә ашт нам урдк цагт йир күнд бәәдлд бәәсн областьмуд эндр рынкд бәәдлән невчк оңдарулв. Цуг Хар һазриг авад хәләй — зөвәр шунмһа көдлмш энд теткллһнд тогтсн бәәдлиг ясруллһнур авч ирв. Эңүг үүрмүд батлж медүлх. Эс гиж Рязаниг, нам Хар һазрт бәәдг Тамбовиг авад хәләй, эн туст урднь энд олн дуту-дунд билә. Болв ода тенд цуг эв-арһ олзлгджана: зуг колхозмуд болн совхозмуд биш, болв герин эдл-аху, кооперативн хулд-гүүлгн. Кемр кергләчнрин рынкд тогтсн эндрк бәәдлин тускар келхлә, мөңгнә ору даву икәр өслн манад цуг хойр жилд эд-тавр һарһлһна өслтин дора кемҗәнд болсмн, эңүгәр кесгнь цәәлһгднә. Учрнь минь эңүнд бәәнә. Юн болжахинь хәләхлә. 1989 жил. Күч-көлсиг шаңллһна сангин өслтин йовуд келн-әмтни орулһн өслтин йовудас 5,4 холванд даву болв, эд-тавр хулдлһна болн мөңгәрнь туслмж күргллһнә өслтәс 1,4 холванд давуl Тиигчкәд эн туст эд-тавр һарһлһна үзгәд угаһар өслә — 10 процентд, туслмж болхла терүнәс икәр өслә. Тиим юмн кесгә нааран үзгәд уга билә. Тер бийнь ик йилһәр һарчана, тернь баһжахахш, нам өргжәд йовна. Жалвин өслтиг, зогсах кергтә, дор ормднь бәәх гиж тиим кевәр бидн теруг тәвж чадхий? Тәриг тиим кевәр тәвлһн оңдаруллһна хәләцлә, мана социалистическ социальн политикин хәләцлә ирлцжәхш гиж санжанав. Болв мадна ирлцжахинь болн бәәдл-жирһлд батар тохрагдх зөвтәнь — эннь илт ашмудын төлә шаңнх кергтә. Ашлгч продуктын төлә. Кемр эд-таврин болн туслмжин өслтин йовуд жалвас төрүц талдан болжахла, бидн ашлгч продуктын төлә шаңндг болад утавидн. Тиим кевәр, предприятьмудин тустан бәәлһн болн сангин дурарн эдләлһн мөңгн хамгин түрүнд жалвд орулгдг бәәдлүр авч ирҗах бәәдлтә. Эн туст тадн чигн эврәннь хәләцән, эврә үнлән келтхә гиж би эн тоолврт медүлжәнәв.

1989 жилд мөңгнә ору 13 процентд өсв. Эн учрар [illegible] лһнәс, финансмудыг болн ут-туршин цуг экономикиг ясруллһнар хооран саажң болгх керг-үүлдәрмүдин программ кергтә болв. Правительствин ухалж һарһсн программ улсин депутатнрин хойрдгч съездин хәләврт болн батлгдв. [illegible] гдлә — эңүгәр ямаран халучи күүндвр болсиг, тенд, терүг үнлһнд тоолврмудын ямаран ик эдл биш бәәдл тогтсиг тадн медхт. Иим болв чигн программ хәләгдл депутатнрин тоолврмудар немгдв, байжулгдад таасгдла. Эн төрәр чигн тадн эврәннь тоолвран келхит гиж санжанав. Бол хамгин түрүнд программ күцәгдх өөлдшгон кергт маднд ю кехин тускар, юунд оньгәһ өгхин тускар, эврәнни ухан-тоолврни хувалцхт гиж санжанав.

Эн жил кергүд ямаран кевәр күцәгднә, эн жилин тәвсн төрмүдиг яһж күцәнлә һергәлтин рынк бәәдл ямаран үзг-хаалһур делгрх арһнь болн ут-туршин цуг социальн-экономическ бәәдл, реформин цаарандан делгрлт икнкдән залһлдата. Эн жил бидн зөөврин туск, һазрин туск, алдвна туск, предприятин туск, эврән залһлһна туск нир чинртә закадыг батлж авх зөвтәвидн. Экономическ реформд күчтә нилчән күргх ончта тоот эн болжана. Эңүлә залһлдулж эңүнә тускар ухалтн.

Цуг мана көдлмш күч-көлсч цуг коллективт, заллһна болн йосна цуг органмуд, [illegible] цуг хәләцд чигн, ормст чигн, улсин бәәдл-жирһлин төлә оңдаруллһна кевигин төлә ончта ик чинр зүүжәнә. Эн жил күцәх мана иргч көдлмшин үн иим болжана.

Экономическ болн политическ реформ мадна төлә өргәх арһиг яһж түргәр оллхин тускар бидн тоолвран хувалцх зәәтәвидн. Давсн жил промышленностьд продукцин кемҗәнә өслтин йовуд 1,7 процент болсн болхла, хәмжәлнһнә коллективст эн өслт 5,8 процент тогтарл тер йовдлыг оньгәһ үзлго болшго. Тегәд чигн реформин төр мана һоллгч төр болад чигн бәәхмн.

Сельнә эдл-ахуд чигн бас тиим болжана. Нәәмдләчнрт бас тиим кернь бәәсн бийнь продукцн һарһлһна болн күч-көлснә һарцин өслтин кемҗән күсдүндүр холвант ик болжана. Бол нәәмдлһна коллективсин то баһ. Тиигчкәд керг зуг нәәмдлһнд бәәхш. Талдан чигн эрә бәәнә подрядн, эдл-ахун түр тоолата, туслн күүнә болн коллективн соньмсулгч икәр [illegible]

(Чилгчнь 2-ч халхд.)

ОҢДАРУЛЛҺНД ИЛ КЕРГИН КҮЧН КЕРГТӘ

(Эклцнь 1-ч халхд).

бәәнә, терүнь бас терүнлә әдл ашан үзүлнә. Тегәд кергиг яһҗ залхиг, реформиг ямаран үгәр делгрүлхиг мана дамшлт медүлҗәнә. Эдл-аху заллһна шин арһиг, күүнә даавриг болн терүнә нилчиг урмдуллһна шин системсиг олзлх кергтә. Болв промышленностьд чигн, аграрн секторт чигн эдл-аху заллһна шин арһар көдлҗәх коллективсин хүв ода дееран йир бичкн болҗана.

Эдл-аху заллһна шин арһд ооһиг түргдүлхин төлә, тана тоолврар, ю кех кергтә? Терүнә тускар тадн бас келхт, гиҗ бидн нәәлҗәнәвидн. Экономическ гүн реформин седвриг делгрүллһнә хаалһд цуг саалтгудыг уга кехин төлә ю кех кергтән тускар селвлций. Эдл-ахун тооцана принципс күцц кевәр эс олзлгдҗах эндрк девсңгд эзн биш йовдлас, зөөриг тарлһнас, күч-көлснә болн государственн дисциплиг эвдснәс иштә манад учрдг һаруг зөвәр баһрулхин төлә күцәх кергтә үүлдврмүдин тускар чигн ухан-тоолврарн хувалцх кергтә.

Экономикд бәәтхә, йирдән мана обществд. орн-нутгт диг-дараг зөвәр ясруллһна тер мана өмн зогсҗана. Эн халх ик үүмлһ үүдәҗәнә. Әмтн түстнь келнә: нам тегәд диг-даран уга болн бүрәмҗ уга бәәдл икдлһн оңдаруллһиг даххий? Эс гихлә, мадн хаҗһрар кеһәд, тегәд терүгәрн обществд бәәдл-җирһлиг нардулҗәхмб. Маднд кергтә политикин түск маһд сана орулҗахмб, терүг бидн медлмб, терүнд иткдмб? Күч-көлсч коллективст бийстнь ю кех кергтән тускар, областьсин болн республикүдин кемҗәнд ю кех кергтән тускар, центрт ю кехин тускар эн өдрмүдт бидн келхвидн гиҗ ицҗәнәв. Юнгад гихлә, бәәрн һазрт муурһар үүлдҗәнә гиҗ центрт келдг болхла, энтн, үүрмүд, күцц үнн биш гиҗ санҗанав. Зуг бәәрн һазрт центр ю ухалдв, правительств альдв гиҗ мел келәд бәәдг болхла энтн бас бүклдән үнн биш. Правительствин члед, ахлач ирәд диг-дара тостатха, балһсн цевр болтха, балһсна көлгн-күчн көдлтхә, гиҗ келәд бәәхлә тер кемд ямаран реформин тускар келхмб, кемр тодрха балһснд болн районд одад цугинь бүрдәх кергтә болхла, ямаран эврә зөвән медҗ үүлдлһнә болн эврән бийән заллһна тускар келхмб?

Ямаран чигн төрәр центр оддгла бидн иҗлдсн бәәлтәвидн. Яһв чигн деерәс болн шиидвр өгтн. Уга. Тер цаг давҗ одв. Юнгад [illegible] бидн йүүнүр ирснь медгднә. Центр яһҗ үүлддгәс йир олн тоотнь ирлцдгнь лавта. Кемр хуучн инструкц, хуучн закад коллектив болһниг, күч-көлсч күн болһниг бәрәд бәәхлә, керг уралан йовшго. Тиим болх зөв уга. Энүнә түск даавриг центр дааҗана.

Болв цааранднь: республик, район, балһсд, күч-көлсч коллективс үүлдх зөвтә, [illegible] үүлдх зөвтә. Болв [illegible] зәрм һазрт [illegible] урд, терүнә олн шиид[illegible]

эклхләрн, эдл-аху заллһна шин янзсин хәәвр кехләрн, бидн оңдаруллһна эклцәр оньган өгчәсн тоотд — научн-техническ девшлтд, шин технологийс васҗ авлһнд оньган ямр нег кемҗәнд суллдхвидн. Энүг угаһар болхла керг уралан йовшго. Эннь ни-негн йовцин хойр халх. Тернь чигн, эннь чигн оньгт бәәх зөвтә.

Йирдән, үүрмүд, керг-төрин бәәдлд ода оньган өгх кергтә. Энгдән ик тоолвртаһар, эн бүрдәмҗтәһәр, улм матусталар үүлдх кергтә. Маднд ода урднь үзгдәд уга кевәр хамцу күчллт кергтә — цуутән болн конфронтац биш, болв обществин консолидац, даврта эн җилд бидн әрк биш хаһлх зөвтә тер тодрха төрмүдт күчллтән хамцулҗ заллһн кергтә.

Обществд тогтсн социальн-экономическ бәәдллә залһлдата төрмүдт би нүр үгләрн зәрц оньган тусхаҗанав. Энд — мана көдлмшин цутхлн бәәнә, юнгад гихлә производствин халхд күцәҗәх кергүд һоодан әмтнә бәәдл-җирһлин таалла, теднә эрүл-мендлә, сән-сәәхн бәәдллә залһлдата. Болв нам социальн-экономическ нәрн бәәдлд чигн мана әмтн орн-нутгт болҗах цуг тоотын түст өсҗәх соньмслтан медүлнә. Демократизацин болн илднь келҗ медүллһнә йовцсиг эдн тодрхаһар медҗ авхар седҗәнә: социализм терүг угаһар бәәҗ чадшго туста юн энүнд бәәнә, ямаран дуту-дундс бәәнә? Шинрүлгдсн Советмүдин нилч ямаран болх зөвтә, теднә үүлдврт күч-көлсчнрин орлцлһн ямаран болх зөвтә? Орн-нутгт болҗах политическ гүн хуврлтсин таалд КПСС ямаран болх зөвтә? Советск федерацин шин җирһләр дүүргхин төлә ю кех кергтә? Энүг бас хаһлх кергтә, юнгад гихлә федерациг хуврүллһнә, терүнә күчинь илдкллһнә хаалһст бидн цуг келн-әмтнә әлчнрин, цуг улсин ицгинь болн куслинь иткүлҗ күцәҗ чадхвидн. Талдан хаалһ маднд уга. Арвад җилмүдт, зәрм ормсар зууһад җилмүдт чигн хоршагдҗасн төрмүд цальгрҗ һарсна учрар кесг йовдлс өвткүртәһәр болҗана. Прибалтикд Молдавьд мана харһсн авг-бәрцтәһәр эдн бас болҗана. Болв талдан чигн авг-бәрцтә болна: келн-әмтнә хоорндк цуутән Закавказьд, Азербайджанд, Арменьд ямаран һашута янзтаһар делгрҗәхинь хәләтн. Цуг эн тоот мадниг йир икәр үүмүлҗәнә. Цус асхрлһиг зогсахин төлә хамгин нег меслсн керг-үүлдврмүд батлҗ авчанавидн. Экстремизмин, вандализмин өмнәс чи[illegible]. Түсли иим эв-арһар бидн әмтнә келн-әмтнә болн социальн бийән медлһиг ясрулх зөвтәвидн.

Болв келн-әмтнә хоорндк хәрлцәнә хурц бәәдлиг унтрах болн дора орулх күцлтәһәр маднд зәрмдән батлҗ авх кергтә болдг керг-үүлдврмүд күцәгдсн бийнь һоллч зөрүллтнь — Советск Федерацин делгрүллһн сольвр угаһар үлдҗәнә. Мана бәәдл-җирһлд тогтурта биш бәәдлин, экономическ болн обществин йовис заллһиг, [illegible]

җана. Болв ода чигн баһ бишәр болдг йостаһар, эн процесс хооси демагогическ биш, конструктивн болх зөвтә.

Цугинь кинәнәр ухалҗ тоолх кергтә. Зәрмснь обществд, күч-көлсчнрт гиигн шиидврмүд, рецептмүд зааҗ өгнә. Негл Кашпировскин сеансмудт болдгла әдл: нег, хойр дәкҗ болад бәәснь тер, обществ ясрҗ одх. Энтн — мекллһн, политическ культур татуг олзлхар седлһн, һоллгчнь болхла — ода бәәх түрү-зүдү бәәдлиг олзлхар седлһн. Эннь үнн, бәәдл-җирһл дегд түрү болҗ одв, юн чигн күртҗәхш, тегәд әмтн эн бәәдләс шулуһар һархар седцхәнә. Кен һаршгоһар седҗәнә? Һардачнр? Иткти, үнәр келҗәнәв: эднә күцәҗәх тоотнь шулуһар сән ашан өгтхә гиҗ эдн цуһараһаснь икәр санҗадг болх. Бидн цуһарн тиигҗ санҗанавидн. Болв гиигн шиидвр уга. Тегәд нег аюһар, сар, җил дотр цугинь хаһлҗ күцәҗ болх гисн санаһан хайх кергтә. Тиигҗ болшго. Җилин, хойр җилин дотр хаһлҗ болх болн хаһлх кергтә төрмүд бәәнә. Бәәнә. Болв йирин обществиг шинрүллһн гисн — энтн гүн процесс, тегәд эн процесс сәәнәр күцәгдх зөвтә.

Сүл цагт бидн йирин шин таалд шин органмуд үүлдлһнә төрмүдин тускар ухалнавидн. ЦК-д бас ухалҗанавидн. эн төрмүд депутатск корпуст шунмһаһар хәләҗ күүндгдҗәнә. Ах йосна шин органмуд бүрдәхд болн эднә күцәх үүлдврин йилһҗ авхд маднд түрүн экндк центрт олзта-туста механизм үүдәлһнә төриг күццднь хаһлҗ болсн уга гисн мана халәц улм-улм харһад бәәнә. Энүг лавлҗ келх кергтә. Энүг бидн үзҗәнәвидн. Оңдаруллһна политикин күцлмүд күцәлһнә сән механизм центрт бидн ода чигн үүдәһәд угавидн. Эннь мадниг санаарулх зөвтә, энүг бидн ухалх зөвтәвидн, тегәд нүр үг келхәр белдхләрн, би тадн энүнә тускар бас келәд, таднла зөвчлхәр шиидв. Хоран саалго бидн эн төриг цуһарн хамдан ухалад, үгдән багтхла — терүнд хәрү өгх зөвтәвидн гиҗ санҗанав. Энтн бәәдл-җирһлин тәвсн гиигн биш төр. Сәәнәр үүлдҗ, оңдаруллһиг харсҗ болн уралан йовулҗ чаддг, цуг улсин сә хәәҗ обществиг шинрүллһнә нәрн төрмүд хаһлҗ чаддг демократическ ах йосн маднд кергтәнь маһд уга.

Келхд, тадна «урмд» өгхәр мини келхәр бәәсн зәрм ухан-тоолврм эн. Эн ухан-тоолврмудын тускар мана күүндәр болх гиҗ санҗанав. Селвлцән секгдв гиҗ зарлҗанав. (Альх таслһн).

Орн-нутгин көдлмшч класс тиим харһлтыг кесгәс нааран күләҗәлә, гиҗ станок тәсхдг «Красный пролетарий» Московск заводын шлифовщик **Н. В. Николаев** келв. Обществиг оңдаруллһнә төлә ик чиир зүүҗәх шиидврмүд батлҗ авлһнас көдлмшч классиг зааглҗана гисн тоолвр күч-көлсч кесг коллективст тогтҗана, гиҗ эн темдглв. Күч-көлсч күүг хойрдгч зергләнд һарһҗах [illegible]

олзллһар цәәлһгднә.

Производствиг бүрдәлһнә эн янзиг эдн зуг нег җилин туршарт олзлҗана, болв күцәмҗнь ил. Үг келҗәх күн, үлгүрнь, иим то-дигмүд заав: ору 87 миңһн арслн тогтав, теднәс 22 миңһн арслн нәәмәдллһнә платежмудт һарһгдв, 35 миңһн — производствиг өргҗүллһнд, наадкнь — коллективин цевр ору. Эдл-ахуд чигн орута, көдлмшчд чигн орута. Болв нәәмәдллһиг делгрүллһнд бас чигн баһ биш көрц бәәнә.

Эдл-аху заллһна ямаран эв-арһиг олзлхин тускар экономистнр-аграрникүд зүткәд бәәтл, нәәмәдллһнә зууһад коллективс селән һазрт көдлмшиг бүрдәлһнә олн зүсн янзсин олз-тусиг ил дамшлтд иткүлҗәнә. Могилевск областин «Заветы Ильича» колхозин механизатор **А. И. Галановин** келсн үгин һол ухань тиим билә. Селәг шинәс босхлһна өдгә цагин девсңд эдл-аху заллһна шин янзс зуг колхозин эс гиҗ совхозин «ора дор» күцәмҗтәһәр делгрҗ чадхмн, гиҗ эврәннь нәәмәдллһнә коллективин көдлмшин үлгүрт эн үзүлв. Эс гиҗ нәәмәдллһнә бичкн коллективс хулдҗ авлһна үнмүдин политикла чигн. хойр җилин эргцд селәнә эдл-ахун техникин үниг һурвн-дөрвн холванд өөдлүлсн промышленн предприятьмүдин диктатла чигн сөрлцҗ чадшго гиҗ оратор медүлв. Энүнәс иштә оңц әмтнә медлд һазриг өгәлһнә болн фермерск эдл-ахус бүрдәлһнә түск сув-селвгүд әрт өгдҗәнә гиҗ эн келв.

Болв эндр селән, нам цуг орн-нутг зовҗах һол зовлң маднд цуңдас күн болһнла залһлдата. юнгад гихлә күч-көлснә дисциплиг, поставксин дисциплиг өөдлүллһнәс чинртә төр эндр уга, гиҗ механизатор цааранднь келв.

Улсин эдл-ахун олн зүсн халхст эзн биш йовдлмудын тускар герчлҗәх кесг үлгүрмүдәс В. И. Ленинә нертә Нижнетагильск металлургическ комбинатын инструктор — заллһна постын оператор **С. Т. Мелехин** үгән эклв. Эн тоотын учрин тускар келхләрн, предприятьмүд түстән эс бәәлһн, коллективсиг «орадг» министерск олн зүсн инструкцс иим цань уга хәәр-бәәр уга йовдлмудт баһ биш нилчән күргнә гиҗ эн темдглв.

Правительствин батлҗ авчах зәрм керг-үүлдврмүд чигн предприятьмүдин сә хәәлһиг ольдин учртан авна гиҗ келҗ болшго. Иигәд, үлгүрнь, аца зөөлһнд болн күчнә зәәм көрңгүдин зүснд өөдән тарифмүд болн үнмүд орулллһна түск шиидвр комбинатд ик зовлң учрав. Зуг эн җил тер шиидврәс көлтә комбинат 30 сай шаху арслң ору авшго. Цуг эн тоот коллективд социальн ик чинртә бәәдл үүдәҗәнә.

Колхозмудын союзин Совет цуралһад көдлмшчнрин союзин Совет бүрдәхмн гисн селвг оратор орулв.

Эстоняс ирсн күүтрин эзн **Р. Л. Мустинг** эврә үлгүр деер оңц эзнә крестьянск эдл-ахуд үнн седклсн кегдҗәх күч-көлснә улу тоотын [illegible]

заводын» коммунистнрин нерн деерәс партьд тогтсн бәәдлиг ясруллһнур залгдсн сув-селвгүдин пакет М. С. Горбачевд бәрүлҗ өгв.

Үг келх әмтнә спискиг урдаснь белдхмн биш, гисн сув-селвг селвлцәнә президиумд өгүлсн запискин автор Минск производственн «Вычислительная техника» негдлтин көдлмшч **А. С. Дроздов** үг авв. Партин политическ һардвр күч-көлсчнрлә кеҗәх эн сув-селвгиг производственн эгл селвлцәнд төрүц хуврәҗ болшго, гиҗ эн эврә сув-селвгән цәәлһв. Производственн төрмүдин тускар чигн келҗ болҗана, болв партин болн оңц эгл коммунистнрин тоомсрин эндрк кемҗәнлә залһлдата төрмүд экн түрүнд оньг некҗәнә, гиҗ эн тоолҗана. Ораторин тоолврар эн кемҗән дегд дор орҗ одв.

Эврә ухан-тоолвран эн предприятин эклц партийн организацин бәәдл-җирһлин тодрха үлгүрмүдәр батрулв. үлгүрнь, энд көдлҗәх һурвн зун күүнә тоод тәв шаху коммунист тусҗана, мастермүд-сурһмҗлачнр дунд болхла партийн биш әмтн өрәләс давү хүвинь тогтана.

Мел эн учрар парторганизац батлҗ авдг шиидврмүд маднла хамдан көдлҗәх партийн биш әмтнә дөңнлт олҗахш гиҗ үг келсн күн иткүлҗәв.

Доорас деер күртл партийн комитетмүдин болн организацсин көдлмшт цуһарад соңсхҗ медүллһн бәәх зөвтә эн партин член болсн бийнь КПСС-ин ЦК-н Пленумсин материалмудла күцц кевәр таньлдҗ чадх арһ уган тускар алң болҗахан медүлв.

Оңдаруллһна йовудт болн әмтн һарһдг, обществд эдн өгчәх тоотыг социальн зөвчикәр хуваллһиг күцллһн оңц чинртә, гиҗ Хмельницк производственн «Катион» негдлтин конструкторск бюрон начальник, күч-көлсч коллективсин областин советин ахлач **Ю. Н. Шуляк** келв.

Область һарһдг тоотын ик зунь бәәрн магазидт ховр юмн болв. Үлгүрнь, энд һарһгддг махна найн шаху процентнь государственн санһгур йовулгдна. Тиим бәәдл олзта-туста күч-көлсиг урмдулҗ чадшго, гиҗ инженер тоолҗана.

Орн-нутгиг экономическ нәрн бәәдләс һарһх девшлттә гисн хаалһсин негнь — күч-көлс бүрдәлһнә нәәмәдллһнә кев-янзиг эдлврт түргәр орулллһн. Күч-көлсч коллективсин санан-седклиг дөңнҗ, производствиг һардлһна экономическ кев-янзиг эдлврт шунмһаһар орулхднь дөң болтн, гиҗ конструктор министерствсин болн ведомствсин һардачнриг дуудв.

Московск областин селәнә эдл-ахун машид тосхдг Ухтомскин нертә заводын цехин начальник, күч-көлсч коллективин советин ахлач **Н. С. Васильченков** производствд тогтсн бәәдләр икәр саначрхҗахан келв.

Орн-нутгт политическ бәәдл ямаран болҗахинь көдлмшч класс тертән авлго бәәҗ чадшго, гиҗ эн цааранднь келв. Партин өмнәс [illegible]

ственн негдлтин слесарь **П. Г. Василой** тоолҗана.

Хоосн тәвцс нундана, гиҗ көдлмшч келв. Кергтә кимд болн сән чинртә эд-таврар эврән бийән теткҗ чадшго болҗанавидн. Эн бәәдлиг яһҗ чиклҗ болхмб? Хамгин түрүнд алв авлһна болн госбюджетд мөңг бәрҗ авлһна системиг диг-дара тогтах кергтә гиҗ оратор тоолҗана. Предприятьмүдт олз-оруһаснь мөңг бәрҗ авлһна эдл биш нормативс бәәх зөв уга. тиигчкәд олз-оруһан эдн бийснь медҗ олзлх зөвтә. Зурад темдглгдснәс үлү һарһсн продукцас төрүц алв авч болшго, яһад гихлә энтн күч-көлснә һарц икдүллһнд урмд өгчәхш.

Би әмтн олар кергдг эд-таврар әмтиг кергтә тооһарнь теткх зөвтә төрскнә промышленностин отраслин әлч болҗанав, гиҗ уячнрин профсоюзин ЦК-н нертә Новосибирск фабрикин цехин начальник **Л. В. Кононова** келв.

Экономическ реформ күцәмҗтә болхин төлә ик чинр зүүҗәх эн кергт цугнь манас ирлцәтә болхий? Эн сурвртан хәрү өгхләрн, эн халхд деерәс медҗ зураллһн, ил бәәдлиг тооллго эврәннь санаһарн зураллһн урдк кевәрн һоллгч саалтг болҗана, гиҗ оратор келв.

Москваһур би байрлҗ болн үүмҗ һарч йовлав, — гиҗ Самаркандск производственн «Электробытмаш» негдлтин цуглуллһна цехин начальник **Э. Мардонов** келв. Көдлмшчнрлә болн крестьянмудла селвлцлһнә ленинск авъясмудыг мана партьд шинәс үүдәсиднь байрлад. мана оңдаруллһна. үндән мана оңдаруллһна хүвин төлә үүмәд. йовлав, юнгад гихлә экн түрүнд бидн, күч-көлсчнр, эннь күцәмҗтә болхд соньмсҗанавидн.

Партьд бийднь чигн оңдаруллһг нег. мөслҗ күцәх, энүнә Уставиг болн программиг шинәс хәләх. партийн дотрк хәрлцәг хамгин икәр демократизацлх, учр-зөв уга централизмин күргсн харшлтыг уга кех кергтә, гиҗ инженер цааранднь келв. Союзин республикүдин Компартьсин статусиг чигн шинәс хәләх кергтә. Болв яһв чигн КПСС тарлһиг учраҗ болшго. Юнгад гихлә эн кергт зуг партийн дотр-дундын керг биш. Терүнәс мана государствин хөв-җирһл, күн болһна хөв-җирһлнь ирлцҗәнә.

Дәврхҗәх национализм цуг орн-нутгиг алнтрулҗана гиҗ келн-әмтнә хоорндк хәрлцәнә төрмүдин тускар темдглхләрн оратор келв.

«Братсклес» производственн негдлтин белдәчнрин бригадир **С. Е. Голубев** Иркутск областьд бәәх социальн төрмүдин тускар келв.

Энүнә көдлҗәх халхд күч-көлснә һарцин тату өслтин учрмудын тускар эн үүмлһтәһәр келв.

Одесск областин «Правда» газетин нертә колхозин кооперативсин ассоциацин ахлач **А. Н. Дикусаран** тоолврар, му көдлмш государственн кемҗәнд урмдул[illegible]

изводственн негдлтин дархнч **Н. П. Кустарев** тодлулв. Бидн күүнә тускар мартнавидн. Тегәд көдлмшин цуг участкудт дисциплин лавтаһар дор орлһна учрмудын негнь энүнд бәәх бәәдлтә, гиҗ производственник герчлв.

Тусли партьд оңдаруллһна төрмүдиг чигн горьковчанин оньгасн алдсн уга. КПСС-үр дәврлһн, терүг келн-әмтни патьрмулар хуваҗ таслх седвәрмүд намаг үүмүлҗәнә, эн шиидврмүд цуг мини үүрмүдин седклиг зовав.

Орловск областин «Вышнеольшанский» совхозин кооперативсин ассоциацин ахлач **Ю. Н. Дорофеев** эдл-аху заллһна олн зүсн янзс селәнд делгрлһнәс иштә сүл цагт һарч ирсн тас шин көдлмшч категориг. селвлцән деер үзүлҗ медүлв. Тегәд чигн шишлң производственн чинртә гиҗ медгдҗәсн терүнә үгин учр-утх деревньд болҗах оңдаруллһна йовцсин ил үлгүр эврән бийәрн болв.

Үг келсн күүнә тоолврар кемр техническ теткллһнә халхар крестьянмудт ицгтә иткл бәәсн болхла, бас тер мет социальн-бәәцин таалнь сән бәәсн болхла нәәмәдллһн селәнд улм икәр таасгдх билә.

Глазовск хувц- уйлһна фабрикин (Удмуртин) уяч **Н. Г. Князевад** үг өггдҗәнә. Мана делегацин члед эн форумд тедн нәәлҗәх ицләрн хувалцтха гисн даалһвр нанд өгв, гиҗ эн келв. Негдвәр, цуг орн-нутгиг эзлсн буцлтс болн митингс, бәәдлиг агчмин зуур ясрултха гисн чиллшго некврмүд үүмүлҗәнә.

Генткн селәнә күч-көлсчнр, нег үлү малчнр буцлт кев. гиҗ агчмин зуур дотран санлт. гиҗ залд суусн әмтнд эн келв. Күнд бәәдләс һарлһн тиим болдв?

Буцлт кеҗәсн улс зовлң эдлҗәх әмтн гисн тоомср үүдәһәд орн-нутгин төлә тиим чинвртә цагт бар дала сән биш нилчән күргҗәхнь өврүлҗәнә, гиҗ уяч цааранднь келв. Станокин болн мартеновск бешин ард кезәд чигн эс зогсҗасн болн поездмүд болн комбайнс эс залҗах. улсин төвкнүн бәәдлиг эс харҗах әмтнәс һарч ирсн олн зүсн му йовдлмудын түск зәңгәр газетмүдин халхс, телеэкран ода күртл юңгад дүүрчәхднь зуг өврх кергтә болна.

Кемр орн-нутгин политическ бәәдл-җирһлд алмацлт уга девшлт күцгдсн болхла, экономикд йовуд уга бәәдл бәәсн кевәрн үлдв, зәрм һазрт нам терүнәсн му болв. Экономик заллһна закврин-административн эв-арһин ормд шинәс юн чигн һарч ирсн уга гисн үгәр эн ухан-тоолвран «Прогресс» нертә Башкирск производственн негдлтин генеральн директор **Е. В. Куликов** иткүлв. Мана бәәхтә җирһлин үлд күч-көлсн бәәхиг цуһар медҗәсн бийнь шунмһа күч-көлсиг йосндан урмдулгч систем орн-нутгт белдгдәд уга. Ораторин тоолврар ода цугнь. тер дотр шин закад чигн, сән күч-көлсиг урмдуллһнур. зураһ, производственн болн күч-көлснә дисциплин батруллһнур. [illegible]

тогтв. Әмтнд бәәдг сән таал уга юмнд икәр болн өөдән һарцтаһар көдлх зөвтәт гиҗ тедн яһҗ цәәлһхмб?

Нефть һарһҗ авлһиг нәәмәдллһнд орх болн нәәмәдллһнә хәрлцә слзлх зөв уга отрасльмудын тоод правительств орулв. Зәрмснь социальн чинвртә бәәдлин бас нег һулмт һарһхар седәд бәәнә. Тер бийнь нефтяникүд буцлтс кеҗ, правительствлә цүүгхәр бәәхш, гиҗ производственник иткүлв. Негллтд улм икәр эврән медҗ бәәдг зөв өгхлә эврәннь чидләрн тер бәәдләсн һархвидн гисн селвг эн өгв.

Орн-нутгин олна политическ болн эдл-ахун бәәдл-җирһлин зәрм төрмүдәр Минск тракторн заводын күч-көлсч олна тоолвриг эврәннь келсн үгдән слесарь-инструментальщик **А. С. Шаранович** медүлв. Урдк селвлцәнәс йосндан юм сольгдсиг. мана заводын тәвсн үн тогталһна, материальн-техническ теткллһнә, бәәдл-җирһлин кемҗәг өөдлүллһнә төрмүдиг хаһллһна төлә ямаран шиидврмүд батлҗ авгдсиг һардврас медҗ авлһн эндрк харһлтин күцл болҗана гиҗ тоолҗанавидн. Үгәс кергт орлһиг бидн эн селвлцәнд некх зөвтәвидн.

Чернобыльск зеткрин үлдлиг уга келһнә төрмүдин тускар үг келсн күн тодрхаһар келв.

Азербайджанд болн Арменьд тогтсн нәрн бәәдллә залһлдатаһар эн республикүдин әлчнрт үг өгхмн гиҗ селвлцәнд зәрм орлцачнр селвглв. Теднлә харһх сурвриг Азербайджана болн Арменя делегацс энүнд өгв гиҗ М. С. Горбачев зәңглв. Эн харһлтыг асхни сүүрин хөөн тер даруһ бүрдәхәр темдглв. Энүнә ашмудын тускар селвлцәнд орцачнрт дарук өдртнь зәңглх шиидвр батлгдв.

КПСС-ин седвәрәр эклсн оңдаруллһнд ил дуту-дунд чигн бәәнә, гиҗ Московск «Коммунар» заводын шлифовщик **В. И. Хорошилов** келв. Му йовдлмудын тоод дисциплин муурлһиг. дотр-дундын рынок тарҗ уга боллһиг эн заав.

Эн бәәдлд партьн эврән бийнь оңдарад, улм икәр дәврлһнлә харһҗах эврәннь тоомсран харсҗ авлһн ик чинртә, гиҗ көдлмшч цааранднь келв. Партийн зәрм органмудын көдләчнр болхла сүүдр цокад әм-шир уга үлдсн әмтнлә әдл. зуг хоосн дәврлһнәс бийән халхлхас нань юмн уга. Олнд зәңглһнә олн средствс бас сән көдлмшәрн оньчрҗахш.

Һазрт йоста эзинь яһҗ хәрү өгхин, хот-хоолар теткллһнә кергиг ахр болгт яһҗ ясрулхин, селәнд социальн шинрүллһнә программ яһҗ күцәхин түск ухан-тоолврарн Ставропольск крайин Кировин нертә совхозин нәәмәдллһнә коллективин һардач **В. Ф. Политанский** хувалцв.

Эдл-аху бәрлһнә халхд тус уга болҗ одсн эв-арһ гиҗ колхозмудыг болн совхозмудыг тараһад уга кехмн гисн селвгүдиг төрүц хаҗһр гиҗ эн тоолҗана. Селәнә [illegible] тха, балhсна [illegible] длтха, гиж келәд бәәхлә тер кемд ямаран реформин тускар келхмб, кемр тодрха балhснд болн районд одәд цугинь бүрдәх кергтә болхла, ямаран эврә зөвән медж үүлдлhнә болн эврән бийән заллhна тускар келхмб?

Ямаран чигн тәрәр центрүр оддгла бидн ижлдсн бәәдлтәвидн. Яhв чигн деерәс белн шиидвр өгтн. Уга. Тер цаг давж одв. Юңгад гихлә мел тиим хәләцтәhәр бидн юунур ирснь медгдна. Центрә яhж үүлдлhс йир олн тоотнь ирлцдгнь лавта. Кемр хуучн инстоукус, хуучн закад коллектив болhниг, күч-көлсч күн болhниг бәрәд бәәхлә, керг уралан йовшго. Тиим болх зөв уга, энүнә туск даавриг центр даажана.

Болв паарантнь!: республик, район, балhсд, күч-көлсч коллективс үүлдх зөвтә, кадрмуд үүлдх зөвтә. Болв юңгад зәрм hазрт дөрвн жил урд, чиңртә олн шиидвр батлгдхас зөвәр урд үндсни хуврлтс болсмб? Нааhдкстнь болхла, юңгад зәрц саботаж кесн бәәдлтәhәр тәрүц юмн эс кегдсмб? Энд-тенд шуугад, ондарулльhна тускар келнә, тенд юмн болжана, манад болхла тәрүц юмн болжахш гиж әмтн хәләhәд келнә. Цуг терүнә тускар мадид, үүрмүд, эндр ухалх кергтә. Гемиг кенд даалhхинь хәәлго — терүг бидн меднәвидн, терүнә туст бидн ик специалистнр болнавидн, тииглго ухалх кергтә. Уралан талдан ишкдләр йовхин төлә мадид цугтаднь, күч-көлсиг хуваhад, мана аhу ик болн нәрн обществин организмиг заллhна звеню болhнд ю кех кергтән тускар ухалхмн. Яhв чигн нег ормдан зогсж болшго — паарантнь тиим бәәдлд бидн үлдж чадшговидн.

Кәрнгүдин аhунь мадид темдгтә. Кен чигн мадид терүнәс давү юм өгшго. Тер бийнь мадид бәәх кәрнгүд аhу ик. Болв тедниг эндр күртл hарhжасн мет тиигж бидн hарhж чадшговидн. Кемр келн-әмтни орун единицд манад болн делгрлттә капиталистическ орн-нутгудт hарчах hарут авад хәләхлә, йилhврнь мадид, тааста биш. Кирцәд бидн күчиг чигн, материальн кәрнгүдиг чигн 25 процентд икәр hарhнавидн, цементиг болхла, минилар — келн-әмтни орун единицд теднәс дорхнь хойр хүвәнд икәр hарhнавидн. Мана кәрнгүд минь энд бәәнә. Тегәд технологийин, диг-дарана тускар, эзни хәләцин, киhән кәдлмшин тускар ухалый. Мана ик аhу, мана зөәр маниг үрәжәнә. Бидн энүнәс салж чадшговидн, эннь цуг мана экономикин цуг мана кәдлмшин зовлң болжана. Тегәд чигн предприять болhнд кергиг эдл-ахун күцц тооцанд түргәр күргхмн. Кәрнгүдиг яhж олзлна, терүнлә ирлцәтәhәр цуттал бәәтхә: сәәнәр олзлна — орунь ик, муухар олзлна — «шатна», нам банкротствин бәәдлд чигн күрх. Эннь ухалж үүлдхин туст өгсн дөкъя болх зөвтә. Кергин туст хәләциг ондарулх кергтә.

Ильнь келнә: экономическ реформд орхларн, зөврин хәрлцәг ондарулльhиг

балтикд Молдавд [illegible] рhсн авг-бәрцтәhәр эди бас болжана. Болв талдан чигн болна: келн-әмтнә авг-бәрцтә болна: ... хоорндк цуугән Закавказьед, Азербайджанд, Арменьд ямаран hашута янзата hар делгржәхинь хәләтн. Цуг эн тоот мадиг йир икәр үүмүлжәнә. Цус асхрлhиг зогсахин төлә хамгин нег мөслсн керг-үүлдврмүд батлж авчанавидн. Экстремизмин, вандализмин өмнәс чидл олзллhнд орувидн.

Тусли ним эв-арhар бидн әмтнә келн-әмтнә болн социальн бийән медлhиг ясрулх зөвтәвидн.

Болв келн-әмтнә хоорндк хәрлцәнә хурц бәәдлиг унтрах болн дора орулх күцлтәhәр мадид зәрмдән батлж авх кергтә болдг керг-үүлдврмүд күцәгдсн бийнь hоллгч зөрүллтнь — Советск Федерацин делгрүллhн сольвр угаhар үлджәнә. Мана бәәдл-жирhлд тогтурта биш бәәдлин, экономическ болн общественн йовнс заллhиг, дисциплиг болн диг-дараг сулдалhна элементс мана бәәдл-жирhлд орсиг әмтн үзжәнә. Тегәд эдн эн йовдлмудын учр-утхиг медж обществд тогтсн цуг бәәдлиг сән халх тал нег мөслгч кевәр сольлhна төлә юн кегдх зөвтәг йилhхәр седжәнә. Хуучн закгч эв-арhас хооран hарч, шин, политическ болн экономическ эв-арhар үллгдсн янзсур орлhар кесгнь цәәлhгдджәхнь лавта. Негнәс хооран hарад, шиниг йостаhар үүлдврт оруулад угавидн. Талдан бәәдлд орлhна кем әәдкүртәhәр болжана, энүг медх кергтә.

Йирин дамшлтд бидн ю кеж чаджанавидн? Олна йовциг заллhна шин хәләциг, шин эв-арhиг олзлльhна ул деер обществ тогтурта бәәдлд орж батрж бәәхин төлә талдан бәәдлд орлhна эн кемиг цань уга кевәр шахад хасх кергтә.

Тогтуртаhар залврин тәрмүдлә заллhдулж партин ЦК-н, терүнә Политбюрон, Деед Советин, Советск правительствин үүлдвр чигн үнлгджәнә. Шүүмлч темдгүд чигн бидн соңснавидн. Энд чигн, мана харhлт деер, тиим тоолврмуд келгдәд чигн бәәх. Обществ сән йовуд авч түргәр йовж, ондарулльhиг күцәтхә гисн килмжәр эн йовц ивтлгдсн болхла тернь му биш болжана. Терүнлә дегц гүн шинжлтиг, аhу ик даавриг некжәх ик тәрмүдин тускар үг парчана, үүрмүд. Ямаран чигн тәрмүдәр болн ямаран чигн селвгәр күүндәр кехин төлә партин Центральн Комитет чигн, Деед Совет чигн ил секәтә бәәнә гиж би кесг дәкж келләв, ода чигн тадна өмн келхәр бәәнәв. Нег үлү тодрха учр-утхта селвгүдәр күүндвр кехәр белн бәәнәвидн.

Хаошлж, бәәдлиг эвдх, обществд заагрлт hарhх, шин органмудын үүлдврт түрү бәәдл тогтах күцлтәhәр келгджәх гөңги саната, түргн тоолврмудын болн ашлврмудын өмнәснь нег мөслж хәрү өгх зөвтәвидн гиж санжанав. Энүг бас үзх кергтә, энүнд оньган өгло бәәж болшго.

Толhачнрит бас шалhж болжахгов — эннь ода цуhараднь темдгтә. Йирин йовдл болв, иим процесс бол-

үүлдж, ондарулльhиг [illegible] болн уралан йовулж чадг, цуг улсин сә хәәж обществиг шинрүллhнә нәрн тәрмүд хаhлж чадлг демократическ ах йосн мадид кергтәнь маhд уга.

Келхд, тадна «урмд» өгхәр мини келхәр бәәсн зәрм ухан-тоолврм эн. Эн ухан-тоолврмудын тускар мана күүндәр болх гиж санжанав. Селвлцән секгдв гиж заржанав. **(Альх ташлhн).**

* * *

Орн-нутгин кәдлмшч класс тиим харhлтыг кесгәс наарая күләжәлә, гиж станок тәсхдг «Красный пролетарий» Московск заводын шлифовщик **Н. В. Николаев** келв. Обществиг ондарулльhнә төлә ик чинр зүүжәх шиидврмүд батлж авлhнас кәдлмшч классиг заагджана гисн тоолвр күч-көлсч кесг коллективст тогтжана, гиж эн темдглв. Күч-көлсч күүг хойрдгч зергләнд hарhжах олнд зәңглльhнә средствсин хәләц чигн эн туст темдгтә үлмәhән күргжәнә.

Станок тосхачин тоолврар, экономическ реформ күч-көлсиг шаңлhва системд тогтур уга бәәдл орулжана. Өөдән мергжлттә производственникүд кооперативсүр hарч йовлhн үүмүлжәнә. Олн зүсн НИИ-д жалвин темдгтә өслт үзгднә. Государственн секторин предприятьмүд хамгин күнд бәәдлд түсв.

Урднь келсн ораторин тоолвриг дөкнәд, әгл күч-көлсчнрлә келг тиим харhлтс кергтә, гиж Алдр Октябрьск социалистическ революцин 60 жилин нертә житомирск олсна комбинатын әд некәч **В. С. Венгловская** темдглв. Иим харhлтс КПСС-ин ЦК-д болн терүнә Политбюрод туста болна, эврә сичтә хәрү заллhлда тогтана, тернь дор бәәх әмтнә тоолврин медх арh өгчәнә.

Эдл-ахун механизмиг ондарулльhн илднь авад хәләхлә производствд күрәд уга әд некәч эврәннь предприятин үлгүрт үзүлв. Урдк кевәрн халхин министерств эндән заквр өгнә. Нег арслң оруhас коллективд зуг 20 hар деңшг үлднә. Тиим бәәдлә социальн болн нань чигн тәомуд хаhлж болхий? Комбинат зогсхиннь өмн өргнд бәәнә: сырье күртжәхш.

Коммунист болад, партьд тогтсн бәәдлин туск үүмлhән эн медүлж келв. Терүнә тоолврәр, КПСС-ур дәврлhн зүн цутхлhгин дусулгч биш үүлдврәр биш, болв дора бәәх организацсин эвтә биш бәәдлс иштә үүднә.

Ондарулльhна hол чидлнь — әгл күч-көлсч. Эн тоолврас эврә үгән эклэд Чимкентск областин «Шаульдерский» совхозин хөөч-нәәмдлә **С. К. Есмурзаев** келсн үгиннь чилгчәр терүг дәкн дәәтв. Казахстанск кедән әмр биш гаалд кәдллhнә дамшлтарн эн хувалцв. Цөөкн жил хооран кәдә hазр бәәсн срмд ода өрк-бүлин коллективин күч-көлсәр йоста оазис үүдәгдв. Хөд өсксн деерән бригад терүнлә хамдан малын хотын болн багцин культурмуд урhана. Малчнрин күцдән тустан бәәлhә нәәмдллhнә подряд

стерск олн зүсн инструкцс ним цань уга хәәр-бәәр уга йовдлмудт баh биш нилчан күргнә гиж эн темдглв.

Правительствин батлж авчах зәрм керг-үүлдврмүд чигн предприятьмүдин сә хәәлhиг ольдин учртан авна гиж келж болшго. Ингәд, үлгүрнь, аца зөөлhнд болн күчнә зәәм кәрнгүдин зүснд өөдән тарифмүд болн үнмүд орулльhна туск шиидвр комбинатд ик зовлң учрав. Зуг эн жил тер шиидврәс көлтә комбинат 30 сай шаху арслң орү авшго. Цуг эн тоот коллективд социальн ик чинртә бәәдл үүдәжәнә.

Колхозмудын союзн Совет дуралhад кәдлмшчнрин союзн Совет бүрдәхмн гисн селвг оратор орулв.

Эстоняс ирсн күүтрин эзн **Р. Л. Мустинг** эврә үлгүр деер онц эзнә крестьянск эдл-ахун үнн седклсн кегджәх күч-көлснә үлү тоотын тускар хурсн әмтнә өмн цәәлhж өгхәр седв. Тиим эдл-аху шулуhар байжхар седжәх әмтнә төлә биш, гисн ораторин үгиг аудитори медмжтәhәр тосв. hазр деер күн кевәр кегджәх кәдлмшиг бәәдл-жирhлин әрк биш темдг мет тоолжах күн, энүнә тоолврар, темдгтә өгц күцж чадх.

Балhснд тогтсн олна-политическ болн социальн бәәдлиг дегд нарн гиж Ленинградск производственн «Ижорский завод» негдлтин строгальщик **В. Г. Иванов** үнлв. Бәәдл-жирhлин үн өсәд бәәнә, промышленн икәр эдтавр уга, хот-хоолын эдл-ууш күртжәхш. Эн тәр кесг жилдән бәәhә, ода болхла улм икәр хурцдв. Прибалтийск республикүдин халхас блокад эклжәнә. Мадид 40 миңhн тонн мах дутуhар өгчәнә. Түрүн кварталд 15 миңhн тонн мах өгх зөвтә билә, болв зуг Литва 1 миңhн тонн өгх болж зөвшәлән өгв. Тиим бәәдл Ленинградла хоша бәәх областьмудт тогтсн бәәнә. Цуг эн тоот карточн систем орулльhиг некв.

Болв эн кәдлмшч Ленинградт карточкс орулльhиг шалhя Блокадын цагт, дәәнә жилмүдт әмд үлдхин төлә Ленинградт цуг орн-нутг дөң болжала, ода болхла мадн карточкс орулад, энүгәрн псковчнрт, новгородцнрт, калининцнрт, вологодцнрт хот-хол хулдж авх арh өгчәхшвидн.

Демократюр цуhар йир икәр зүткжәсн болв чигн тернь ода зәрм hазрт анархийд хуврж одсна тускар үг келсн күн hундлтаhар келв. Зәрм республикүдт болжасар мет күзүнд утх зәрулсн «демократь» мадид керг уга. Нег мөслгч керг-үүлдврмүдиг цаглань күцәх кергтә билә. Үгәс ил кергүр орх цаг ирв — батлж авгдсн зачадыг государств чидлтә hарарн бәәдл-жирhлд тохрах зөвтә.

Партьд тогтсн бәәдл эдид ик өвдкүр учражахин тускар эврә үүрмүдин нерн деерәс «Ижорский заводын» коммунистнрин тавн миңhн отрядын элч герчлв. Зуг эднә негдлтд сар болhн хөрәд күн терүнә ханяс hарна, тиигчкәд терүнд итклән геесн йоста кәдлмшчнр hарчана.

Үг келсн күн «Ижорский

тоолжана.

Орн-нутгиг экономическ нәрн бәәдләс hарhх девшлттә гисн хаалhсин негнь — күч-көлс бүрдәлhнә нәәмдллhнә кев-янзиг эдлврт түргәр орулльhн. Күч-көлсч коллективсин санан-седклиг дөңнж, производствиг hардлhна экономическ кев-янзиг эдлврт шунмhаhар орулхднь дөң болтн, гиж конструктор министерствсин болн ведомствсин hардачнриг дуудв.

Московск областин селәнә эдл-ахун машид тосхдг Ухтомскин нертә заводын цехин начальник, күч-көлсч коллективин советин ахлач **Н. С. Васильченков** производствд тогтсн бәәдләр икәр саначрхжахан келв.

Орн-нутгт политическ бәәдл ямаран болжахинь кәдлмшч класс тәртән авлго бәәж чадшго, гиж эн цаарандан келв. Партин өмнәс бийән дуридан тәвсн кампань болжана. Эннь ик күцлтәhәр кегджәнә: партиг улсас заагдх күцлтәhәр кегджәнә тиигхлә наадкнь йирин бийнь күүрәд унж одхмн болжана. Тиигчкәд энүг кәдлмшчнрин парар кехәр бәәнә.

Кәдлмшч классин әрдмнь зогсжах «вождьмуд» ямаран селвг өгчәнә? Эдн ямаран чигн платформ өгч чадшго, эднд тиим платформ уга, гиж үг келсн күн герчлв. Тиигчкәд эдн улсиг харежахш, эдн эврәннь сә хәәжәнә. Келн-әмтнә тәрәр урщт hарhад буцлтс кех, хамхлх-күүчх, цус асхх дуудврмуд кеhәд эдн энүгәрн бийдән олз авхар бәәнә.

Ик капитальн тәвц олзллго күцәж болх тәрмүдт карагандинск «Шахтинская» шахтын машинист **П. П. Шлегель** оньган тусхав. Региона социальн делгрлтин тәрмүдиг нүүрс hарhачнр эврәннь чидләр күцәж чадх билә. Бола энүнә төлә эднд эврәннь продукцан бийснь медж олзлдг зөв, hарhсн продуктдан бийснь эзн болдг зөв өгх кергтә.

Карагандинск бассейнд чинвәтә бәәдл, ондарулльhна йовудыг эс таасльhн тер кевәрн бәәhә. Тиигчкәд «шуурха күнжл бий талан татжах» әмтн гиж шахтермудыг сәнхмн биш гисн дуудвр кегдв: эдн тәрмүдән эврәннь чидләр хаhлж чадхмн, болв энүнә төлә отраслиг угатя болн зуралгддг hарута бәәдләснь hарhх кергтә.

Тер кемдән шахтермудт эврән медж үүлддг зөв өгшгоhар седдг әмтн бәәнә, гиж оратор герчлв. Эннь юм бийснь үүдәж эс дассн, зуг материальн зөөриг хуваж дассн болн дулан московск кабинетмудән геехвидн гиж әәжәх әмтн бәәдлтә. Улсин эдлдг эд-таврар регион бийнь бийән теткхин төлә, кәдлмшчин тоолврар, эврә гиигн промышленность зөвәр сән делгрлт автл нүүрснәнь зәрм хувинь hазадын ордудт хулдад, тер мөнгәрн кергтә продукц хулдж авх зөв шахтермудт өгх кергтә.

Нег-негән медлhн, хоршсн цуг тәрмүдиг хаhлхин төлә күчн-чидлән негдүллhн — селвлцәнә hоллгч күцлhнь иим, гиж «Молдавгидромаш» Кишиневск производ-

КПСС тарлhиг учраж болшго. Юңгад гихлә эн керг зуг партийн дотр-дундын керг биш. Терүнәс мана государствин хөв-жирhл, күн болhна хөв-жирhлнь ирлцжәнә.

Дәәрхжәх национализм цуг орн-нутгиг алнтрулжана гиж келн-әмтнә хоорндк хәрлцәнә тәрмүдин тускар темдглхләрн оратор келв.

«Братсклес» производственн негдлтин белдәчнрин бригадир **С. Е. Голубев** Иркутск областьд бәәх социальн тәрмүдин тускар келв.

Энүнә кәдлжәх халхд күч-көлснә hарцин тату өслтин учрмудын тускар эн үүмлhтәhәр келв.

Одесск областин «Правда» газетин нертә колхозин кооперативсин ассоциацин ахлач **А. Н. Дикусаран** тоолврар, му кәдлмш государствин кемжәнд урмдулгдна, терүнәс көлтә күүнә нилчәр бәәлhн икджәнә. Кесг жил хооран селәнә күч-көлсчнрт эдл-уушин үниг 50 процентд икдүлв. Болв терүнәс иштә күч-көлснә парц өөдлсн уга. Эврәннь эдл-ахудан бидн цуг подразделеньсиг эдл-ахун тооцанд орулавидн, тегәд муухар кәдлдгнь бичкн жалв авдг йовдл илдкж медгдв.

hазадын хулд-гүүлгәнә зәрм ведомствс хашигар кәдлджәхин тускар чигн үг келсн күн келв. hазадын ордудас эдл-уушиг тоолвр угаhар хулдж авлhн селәнә эдл-ахуд харшлтан күргжәнә гиж эн тоолжана.

Асхни сүүр деер селвлцәнд орлцачнр сүл өдрмуд Бакуд, Азербайджана бәәрн әмтн бәәдг нань чигн hазрт, тер мет Арменя зәрм районт аля-азд йовдлмудын болн үүл татлhна ашт хорсн әмтнә санлыг күндлв.

Дарунь үг келсн «Тындатрансстрой» трестин машин залачнрин комплексн бригадын hардач **В. Н. Сельминский** келсн үгән hоллгчдан эдл ахун тәрмүдт нерәдв.

Байкало-Амурск магистралин эргнд социальн-экономическ делгрлтин тәрмүдин тускар келхләрн, СССР-ин улсин депутатнрин хойрдгч Съездәр таасгдсн, экономикиг ясрүллhар батлж авсн берк чинртә керг-үүлдврмүдин правительственн программиг эн күццднь дөңнжәхән медүлв.

Кесг арвад жилмүдин эргцд ни-негн кевәр кәдлжәх цуг союзн болн автономн республикүдин элчнр. 70 келн-әмтнә элчнр болжах мадид сүл цагт орн-нутгт хурцгджах келн-әмтн хоорндк цүүгәсиг ухаhарн чигн, седкләрн чигн медж болжахш, гиж эн келв. Кемр кәдлмшин ормд бидн буцлт кеhәд бәәхлә, бидн сәәнәр бәәдг болхий? — энүг бас медж болжахш. Эннь зуг hанцхн мини тоолвр биш, гиж оратор темдглв, эннь ямаран чигн күнд таалд зун жилин хамгин күчр тосхлтыг арвн тавн жилин туршарт эс хайсн цуг әмтнә кәдлмшч үг.

Олна производствиг интенсификациллhнд күүнә нилчин тускар «Горьковский автомобильный завод» гидг про-

йовдлмудын туск зәәгәр газетмудин халхс, телеэкран ода күртл юңгад дүүрчәхднь зуг өврх кергтә болна.

Кемр орн-нутгин политическ бәәдл-жирhлд алмацлт уга девшлт күцгдсн болхла, экономикд йовуд уга бәәдл бәәсн кевәрн үлдв, зәрм hазрт нам терүнәсн му болв. Экономик заллhна закврин-административн эв-арhин ормд шинәс юн чигн hарч ирсн уга гисн үгәр эн ухан-тоолврар «Прогресс» нертә Башкирск производственн негдлтин генеральн директор **Е. В. Куликов** иткүлв. Мана бәәхтә жирhлин үлд күч-көлсн бәәхиг цуhар меджәсн бийнь шунмhа күч-көлсиг йосндан урмдулгч систем орн-нутгт белдгдәд уга. Ораторин тоолврар ода цугнь, тер дотр шин закад чигн, сән күч-көлсиг урмдуллhнур, зуран, производственн болн күч-көлснә дисципли батруллhнур, эзн биш болн даавр уга йовдлмудыг уурулльhнур зөрүлгдх зөвтә.

Ондарулльhна йовцст научн-техническ интеллигенц ямаран тәвц орулжаснд СССР-ин научн болн инженерн обществсин Нииңәнә правлянa ахлач **А. Ю. Ишлинский** эврәннь үгән нерәдв.

Бичәчнр, журналистнр болн кемжәнәс үлү шудрмг экономистнр үүдәгч интеллигенцин hоллгч әңгнь болж тоолгджана, гиж оратор темдглв. Терүнләрн хамдан инженермүд, агрономчнр, зоотехникүд — кәдлмшч классин болн крестьянствин махн цуснас hарсн әмтнә баг мөн. Кәдлмшч классла хамдан инженермүд болн специалистнр партин болн советск йосна hоллгч болн итклтә гисн түшг болжана. Советск йосна органмудт кәдлмшчнрин, крестьянмудын, инженерн-техническ кәдләчнрин хүвиг нег мөслгч кевәр икдүллhнә, теднә политическ шунлтыг өөдлүллhнә тускар оратор цаарандань келв.

Заhс бәрдг латвийск «Бривас Вилнис» колхозин кермин капитан **А. П. Угайнис** заhсчнр-колхозникүд болн госпредприятьмүдт кәдлдг эднә коллегмүд әдл биш бәәдлд бәәхин тускар келв. hанцхн пенсяр биш, болв заhс бәрх район йилhж өгсн цагт, лицензяр, усчдг базмудар болн нань чигн кесг тоотар колхозникүд үлдсәснь өгдг принципәр теткгднә. Селәнә баhчудыг заhс бәрдг әрдмд дурлулхин кергт зуг латышск тенгсчнрин туурмжта авъясмудын тускар келснь баh. Кемр обществ әрдмин тоомсринь шинәс үүдәхәр бәәхлә, энүгинь тенгст кәдлхәр шиидсн күн болhн йостаhар медх зөвтә.

Нефтин корольмуд гиhәд чигн, кәдлмшч классин гвардь гиhәд чигн мадниг олн жилмүдин туршарт буулял, магтад hардг билә, гиж hашудж шоглсн бәәдлтәhәр «Нижневартовскнефтегаз» производственн негдлтин бурhудлhна мастер **В. В. Ляпин** келв. Болв мадниг юуг чигн тесж, дун угаhар болн hольшгар бәәлгәр сүрhдг билләм. Нефтяникүдин балhснд хот-хоолар, бәәдл герәр теткллhнә халхд нәрн бәәдл

бийнь ондарад, үлм икәр дәврлhнд харhжах зөрәннь тоомсран харсж авлhн ик чинртә, гиж кәдлмшч цаарандан келв. Партийн зәрм органмудын кәдләчнр болхла сүүдр цокад әм-шир уга үлдсн әмтнлә әдл, зуг хооси дәврлhнәс бийән хаалhхас нань юмн уга. Олнд зәңглhнә олн средствс бас сән кәдлмшәрн онцрхахш.

hазрт йоста эзнь яhж хәрү өгхин, хот-хоолар теткллhнә кергиг ахр болзгт яhж ясрулхин, селәнд социальн шинрүллhнә программ яhж күцәхин туск ухан-тоолврарн Ставропольск крайин Кировин нертә совхозин нәәмдллhнә коллективин hардач **В. Ф. Политанский** хувалцв.

Эдл-аху бәрлhнә халхд тус уга болж одсн эв-арh гиж колхозмудыг болн совхозмудыг тараhад уга кехмн гисн селвгүдиг тәрүц хажәр гиж эн тоолжана. Селәнә эдл-ахуд олн зүсн шиидврмүд авч, нег эв-арhас талдан эв-арhд орсн йовдлмуд дала билә, болв энүнәс хот-хоолын лавксин тавцснь дүүрсн уга билә, гиж тәрәч тодлулв.

Эврәннь эдл-ахун үлгүрәр үг келсн күн селәнә эдл-ахун производствин олз-тусинь яhж өөдлүлхин туск дамшлтарн хувалцв.

Магазидин өрәлдән хоосн тавцсин өмн зогсж мана шагшавлын үнтә тоотыг кәдлмшчнрин өмн харсхд нанд улм күнд болад бәәнә гиж Фрунзе балhсна бурhу кедг заводын электромонтажник, заводын партийн организацин секләтр **В. Н. Рыжков** келв. Эндр өдр бәәх хурц тәрмүдин кесгинь ондаруллhна кемиг давж hарлhна күчр-күнд тоотар цәәлhж болхмн: хуучн механизмиг күүчхләрн бидн, харм тәрхдән, шиниг йир удан ясжанавидн. Тустаhар үүлджәх закад болн государственн актс батлж авлhар Деед Советин улм чинртә кәдлмш кергллгджәхиг мана кәдлмшч коллективә бий деерән үзжәнә.

Пермск областин Соликамск цаасна комбинатын цехин начальник **А. А. Гуров** цугтаhинь үүмүлжәх экологин тәрмүдин тускар келв. Энүнә тоолврар эн тәрмүдиг үүдәсн индустрьла ноолда кехин ормд әмтнә бәәдл-жирhлин болн кәдлмшин төлә зокаста таал теткх, әдгә цага шаг уга технологий өргәр олзлх ик хорта производствиг шинрүллhнә төлә цаг зуур зогсах кергтә. Цуг эн тоотыг предприятьмүд научн-техническ халхар күцц теткгдсн цагт болн йоста кевәр бийән залдг цагт күцәж болхмн. Хот-хоолын тәрмүдин тускар келхләрн олн зүсн регионмудын йиртмжин-климатическ таалыг учртан авх кергтә гиж оратор темдглв.

Энүгәрн селвлцәнә түрүн өдрин шиидлн әңгнь төгсв. Болв терүнд орлцачнр Кремлевск Бәәшңгәс hарч йовсн уга. Министрмүдлә, ведомствсин hардачнрла кесг олн кәдлмшч харhлтс энд болв.

Бас өдр өрүhәр ондарулльhна хурц тәрмүдәр тоолврмударн хувалцльhиг цааранднь кехин төлә трибун өггдхмн.

(ТАСС).

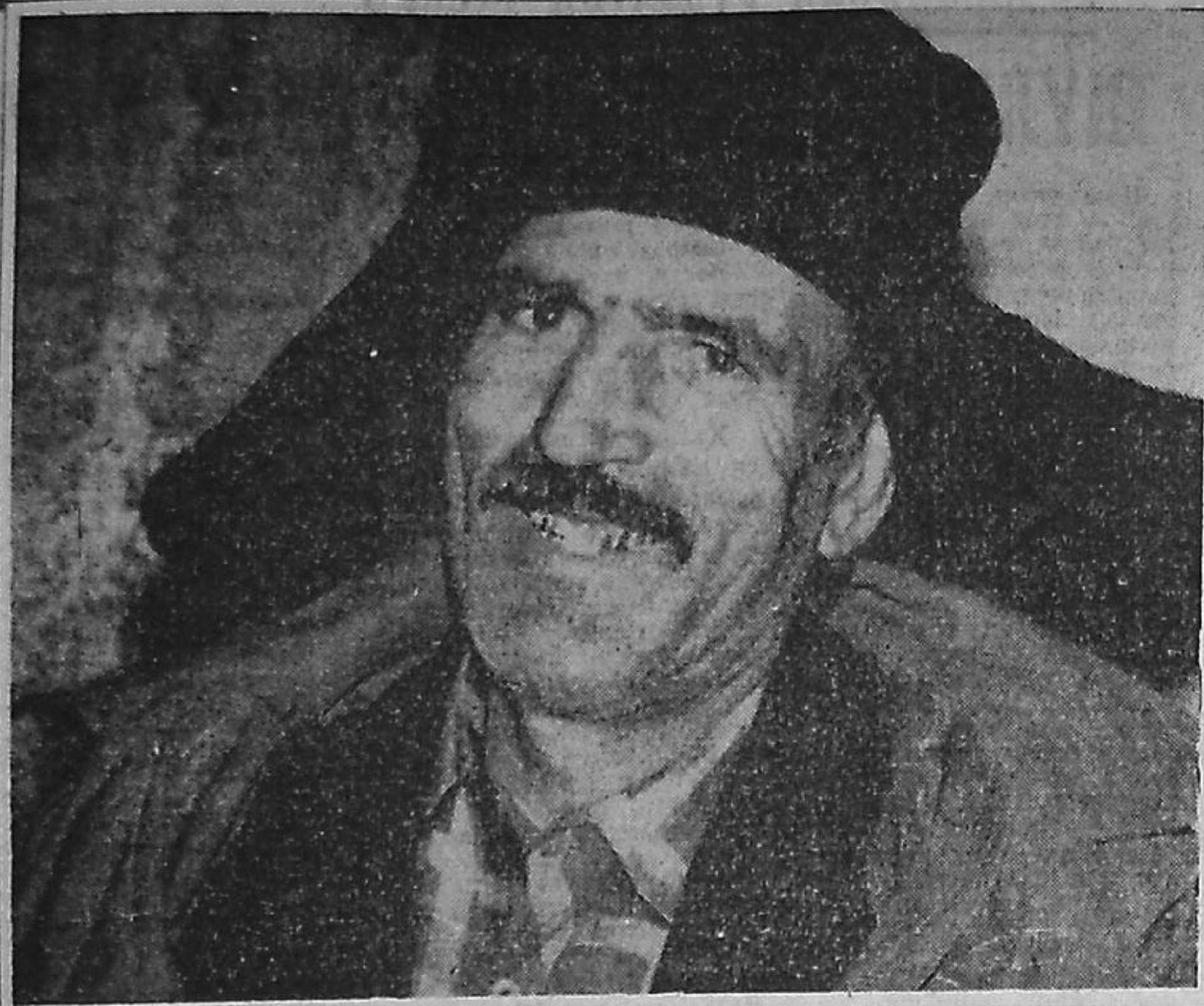

Ики-Бурульск района «Хомутниковский» совхозд 20 җил һар Хабибулла Аскадинов хөөч болж көдлҗәнә. Тегәд эн учрар эн әдл-ахуд бәәдг әмтн терүг зөвтәһәр бәәрн күүнд тоолна.

Х. Аскадинов түрүләд, хөөчин нөкд болж А. Термитовин бригадт кесгтән көдллә. Хөөнь эн тер бригадас һарад шинәс [illegible] бригад һарддг болв. Келхд, ода эн байн дамшлт хоршасн хойр хөөч хооридан дөрлдҗәнә.

Өдгә цагт үвлзүллһн гүргүдән. Өдр ирвәс улм кинтн болад бәәнә. Болв тер бийнь эн үвл Аскадиновин өрк-бүлин хөөчирин коллективд ик әәмшг үүдәҗәхш. Урдаснь сәәнәр ясчксн хаша-хаацд 830 хөн торвр утаһар өвсәр, силосар, нигт хотар теткгдҗәнә. Тегәд чигн хөд бүрн-бүтнәр болн нег чигн һару утаһар хәләгдҗәнә.

ЗУРГТ: Ики-Бурульск района «Хомутниковский» совхозин нүүрлгч ах хөөч Хабибулла Аскадинов.

У. Китляевин цоксн зург.

Цаһан седклтә көдләч

Тәдниг һәәж теткнә

Боова Васильевна Бамбышева җирһлиннь турш Сарпинск района потребительск кооперацд көдлҗәнә. Күч-келснә ветеран 30 һар җилд Күч-келснә Улан тугин орден зүүһәч «Степной» совхозд магазинә заведующ болж йовна.

Баһ наста цагас авн эн күүкд күүнд хулдачин көдлмш таасгдсмн. Тер учр деерәс эврәннь көдлмшән оньдин күн кевтәһәр кеһәд, эврәннь селәнә әмтиг кергтә әд-таврар цагланнь теткәд йовснь мөн. Нег бәәрндән һуч һар җилд көдлсн күн сәәнинь чигн үзәд, мууһинь чигн меддг болхгов. Зуг ямаран күнд болсн болв чигн Боова Васильевна өөрнь бәәсн медрлтә болн өөдән дамшлтта үүрмүдтәһән селвлцәд, дуту-дундсан чиклж авад көдлмшән кеһәд бәәсмн. Өрүн гертәсн һархиннь өмн цевр-цер, ке-сәәхн хувцан өмсж авх кергтә гиж Б. В. Бамбышева келнә. Юңгад гихлә, магазинд хулд кехәр ирсн күн болһн әмтнин түрүнд хулдачиг хәләнә. Терүнә хувцнь болн бәәдлнь күүнд таасгдхла, хулд кехд амр болад, дәкәд олзнь оньдин өсәд йовх.

Цевр-цер магазинә тәвц деер дитә-даратаһар тәвгдсн әд-таврас кергтәһинь олж авхд амр болна. Дәкәд, һольшг хулдач күн болһнд дөң болад, таасгдсн әд-тавриг

•Иньгллтин закаһар

НИ-НЕГН БРИГАДТ

ПРОМЫШЛЕНН-ГРАЖДАНСК объектсин тосхлт күцәдг 6-ч тойгта ПМК «Водник» гидг нертә поселкд бәәршлҗәнә. Эн мехколонна коллективин көдлмш цуг әмтнә нүднд ил үзгднә. Әмтн бәәдг гермүд, социальн-культурн болн бәәцин объектс әдн тосхна. Келхд, күүнд хамгин түрүнд кергллгддг социальн чинртә объектс 6-ч ПМК-н тосхачнр тосхҗана.

Әҗго эрм көдәд, әң-зах уга теегт «Водник» поселок әмтнә нүднд гиш дүңгәж босв. Ода энд өдгә цага нег болн хойр давхр гермүдәр кеерүлгдсн шин поселок зогсҗана. Даруһас эн поселкд газ болн усн орж ирхмн.

Поселкд хойр давхр гермүд дүңгәҗәсн бийнь, селән һазрт тиим гермүд әмтнд икәр таасгдҗахш, гиж келх кергтә. Тоолвр уга болн эзн биш экономическ политикин үлгүрмүд мөн, гиж селән һазрт тиим гермүд тосхлһна дамшлтыг зәрм специалистнр нерәдҗәнә. Селәнд бәәх күн кесг әәдүд бәәдг олн патьрта хойр давхр герт бәәж чадхий? Мал-салан өскх, темс тәрх саната күүнд онц зогсжах салу гер болн хаша-хааң, сад-һаруд кергтә болжана.

Селән һазрин болн балһсн хоорндк йилһвриг уга кех[illegible] делгрлт уга цагин дуудврин гертә үлгүр болж хойр давхр гермүд кесг селәдт болн поселкудт оңһрха тәрә-үүдәрн ик холас арзаалдж үзгднә. Тиим гермүдт ода нурһлж күн бәәхдән дурго болна, тегәд эн гермүд әҗгорад үрҗәнә.

«Водник» поселкд болхла бәәдл-җирһл делгрлт авчахин туск ил темдгүд ик

гад тосхснд икәр өврх юмн уга. Юңгад гихлә, шин тосхгдсн поселкин түүжнь терүнә түрүн тосхачнрин һарар бичгдҗәнә. Кен, ямаран гер, кезә тосхсан эн мехколонна тосхачнр эндү утаһар зааж чадхмн.

Арвн нег җил хооран Гарник Даноян эврәннь эцктәһән, Акоп гидг дүүтәһән болн нег һазра улстаһан хамдан Ижл поселкд ирж көдлмшт орсмн. Терүнә хөөн энжилә зураһан болзгаснь урд күцәв.

Эн өдрмүдт Г. Данояна бригад 417 ормта шин типовой школ тосхлһнд көдлҗәнә. Хуучн школнь эн поселкд баһдад, сурһульчнр хойр селгәһәр ода сурчана, тегәд шин школ тосхх кергтә болв. 1990 җилин зунар эн объект эдлврт орулгдх зөвтә. Ода хойрдгч давхрин әрсмүд тәвгдсн бәәнә.

дән бәәхәр үлдсмн. Гарник болн Акоп хойр — нег өдр төрсн икр ах-дү хойр болжана. Эдн урднь чигн хальмг таңһчиг меддг бәәсмн, юңгад гихлә эндд, эн поселкд тосхлтын батальонд цергләсмн. Ах-дү хойр нег өдр цергт мордад, хамдан цергәс бууж ирәд, гер авлһнаң хүрмән чигн нег өдр кесмн.

Тиим кевәр өрк-бүлин соньн бригад бүрдәгдсмн. Өдгә цагт бригадын хаңьд һурвн ах-дү Даноянмудла хамдан хөр һар күн көдлҗәнә. Бас нег соньн тоотнь: бригадт армянин, орс, хальмг, азербайджан келн улс көдлҗәнә. Олн келн улсин элчнрәс тогтсн эн бригадт ни-негн өрк-бүләр күһәр бәәнә болн көдлҗәнә. Теднә көдлмшнь уралан йовж, эднд күцәмжс күргҗәнә. Давсн җилин сүл кварталын зураһан эн бригадын коллектив үзмжтәһәр күцәв. Келхд, тосхлтын-монтажн көдлмшин зура давулгдж күцәгдв. Тосхлтын-монтажн көдлмшин зураһар 231 миңһн

Кергән сәәнәр меддг, көдлмшин ик дамшлт хоршасн төләдән Гарник Даноян цуг ПМК-н коллективд тоомср эзлҗәнә. Социалистическ дөрлдәнд нүүрлгч орм эзлсн төләднь энүг җил болһн Күндллһнә һашгудар болн мөңгнә мөрәһәр ачлна. 1988 җилин ашмудар чеерүд утаһар ГАЗ-24 автомобиль хулдж авх мөрәһәр эн ачлгдв.

1978 җиләс авн Хальмг болн 6-ч ПМК-д Гарник Даноян өрк-бүлтәһән көдлҗәнә. Герин эзн тосхлтын халхар көдлмшән сәәнәр күцәсн деерән терүнә өрк-бүлнь чигн энүнд цуг халхарнь дөңгән күргҗәнә. Хот-хоолын программ күцәлһнд эдн темдгтә тәвцән орулҗана. Данояна өрк-бүл нидн җил нег тонн һахан мах, урзн җил 500 килограмм һахан мах государствд орулж өгв.

Эн җиләс авн Гарник Володович Данояна толһалжах бригад нәәмдллһна подрядт

Цуһаранмидн зовлң

«Бидн негл ик әәмшгтә зүүд үзж йовад серсилә әдл болвидн», — гиж Бакуд бәәдг М. Багдасарова нүднәсн һарчах нульмсан арчн бәәж келв.

Багдасаровихн — давсн өдрмүдт азербайджанск экстремистнрин аврлт уга дәврлһнлә болн зөв-йос эвдгч нань чигн үүлдврмүдлә харһсн армянск зууһад өрк-бүлмүдин негнь. Бидн энүнлә Москвад Арменя элчнрин дангинд бәәдг герт харһвидн. Эн терт нааран зулж ирсн әмтн дүүрң. Ик хар нүдтә бичкн-бичкн көвүд болн күүкд юмнас әәсн бәәдлтәһәр экнрләһән шахлдад бәәнә. Тер ик аюлас зулж һарсн эн әмтн ода цаг-зууһ Москвад бәәрән олж авв.

— Мини ик көвүн автобусас бууж йовж. Минь эн саамла ардаснь тавн күн энүг татад, һазрт унһаһад, әмтнә чирәд же гитлнь гүвдж. Ода көвүм больницд кевтнә. Бандитмүд инвалид залуһим чигн хәәрлсн уга. Энүг бас цокад күндәр шавтав. Көвүнәм гергн көдлмшәсн һарад зулх зөвтә болв, юңгад гихлә, энүг хамдан көдлҗәх әмтнь Арменян ор, ута бол гиһәд көөцхәж. Нәәмтә зе көвүм школасн дангинд сөрвтәһәр, әәсн хәрж ирдг билә, — гиж медәтә күүкд күн цааранднь келв.

Азербайджана хотл балһснд болсн аюл ондаруллһна кергт зөвәр ик харш болжана, обществин бәәдл-жирһлиг эвджәнә. Энүнәс көлтә эгл әмтн икәр түрҗәнә, гиж тендәс зулж ирсн әмтн келцхәнә.

— Армянск өрк-бүлмүд бәәсн мана цуг хашаг бандитмүд шатачкв, — гиж Т. Мелкумова ууртан бүтж хәәкрж келв. — Минь одахн күртл ни-төвкнүн бәәдл-жирһләр бәәсн гермүдин тәрәмүдәс һал, утан падрад һархла, терүнә хажуднь бандитмүд әмд үлдсн әмтиг гүвдәд зоваһад бәәв. Зәрм әмтиг авад йовж одцхав, альдаран авч йовжахнь темдг уга.

...Энд Арменя постпредствд цуглрсн күн болһн эврәнь зовлңгта. Үлгүрнь, С. Газарянцин 78-тә эцкинь экстремистнр төмр суңһугар цокад алж. А. Севумовин элгн-саднь ода күртл 81-тә өвгнә тускар төрүц юм медж чаджахш, эн өвгиг бандитмүд цокж-цокж, темдг-үзг угаһар авад йовж одж. Им үлгүрмүд дала.

— Энд тогтсн бәәдлин ик зовлңгинь медәд, Москван әлчнр шишлң бүрдәгдсн правительствен комиссин көдлмшт шунмһаһар орлцжана, — гиж Моссоветин күцәгч комитетин сегләтр Ю. Виноградов ТАСС-ин корреспондентд келв. — Энтн мана цуһаранмидн зовлң, тегәд чигн Азербайджанд болсн аврлт уга йовдлла харһад, нааран зулж ирсн әмтнд эрк биш кергтә дөңгинь күргхин төлә балһсна цуг цергллтс белн бәәнә. Нидн җилд теңдәс зулж һарч ирсн миңһ һар армянск келн-әмтнә гражданмүд мана хотл балһснд бас бәәнә. Цуг

Һазадын ордудар

•Ах-дү орн-нутгудт

Идейәс — программур

Моңһл обществиг шинрүллһнә процессин тускар публицист Ч. Эрдәнэн бичсн «Революц болн эволюц» гидг статьяг Монголпресс агентств эврәннь журналдан барлв. Тер статьяг невчк хасад АПН умшачнрин оньгт тәвҗәнә.

Келн-әмтни идей — энтн бәәдл-жирһлд энүг күцәж болхмб, аль угай гиж келн әмтн болһн зовлң кеж саначрхж, күцл кедг идей бәәсн биший. Эндр күртл зәрмснь эн идейиг иткхәр седхш, тер бийнь энтн күцәгдшго идей биш. Марксизмд болхла, келн-әмтнә идей гидгтн интернационализмлә әдл чинр зүүҗәнә. Моңһл келн-әмтнә идей болхла, кесг зууһад җилмүдин туршарт нүүж, ор-бәәр уга йовсн феодализмәсн һарч, терүнә ормд нарт делкән девшлттә җисәнлә нег ишкдләр йовж чадх арһта-чидлтә өдгә цагин общест тосхлһн болжана. Урднь кезәд чигн хаһлгдшго гиҗәсн эн төриг бидн ода коллективн арһчидләрн хаһлж болх гиж санжанавидн. Минь эн идейиг мана келн-әмтн уралан девшлһнә хаалһан гиж шүүж авсмн.

Оңдаруллһн, кемр күцәмжтә болхар седжәхлә, келн-әмтнә идейәр түшг кех зөвтә. Маднд мана обществиг оңдарулхин, һурвдгч миңһн җилиг нертәһәр тосхин төлә эврә программ кергтә болжана. Программ болн зура гисн тн әдл чинртә биш. Зура болхла күцәгдлго бәәһәд чигн бәәхмн, зәрмдән энтн әмтнә седвәрт харш болад чигн бәәнә. Цугинь зураһар күцәхәр седхлә, оңдаруллһна һоллгч идейд — демократизацд харш болад чигн бәәхмн. Демократь болхла, цуг төрмүдиг хаһлхин төлә туслң эврәннь механизмтә, экономическ бәәдл-жирһлин төлә сән таал үүдәҗәх программта болх зөвтә. Үлгүрнь, ода савң һарһх зура бәәсн бийнь әмтнд хүлдж авдг савң уга. Бидн орн-нутгинн промышленностиг ясрулхин төлә зурата болхин ормд, программта болх зөвтәвидн, гиигн промышленность әмтн кергләҗәх әд-тавриг икәр болн сәәнәр кеж һарһхин төлә терүг эрк биш күцәхәр зүткдг программта болх зөвтә. Энтн зуг үлгүрин төлә авч келҗәх үг. Тер бийнь ода учрсн эн йовдлтн ямаран чигн зураг заах-закрлһна эв-арһар кеж күцәдг йовдл ода оңдаруллһна цагт эврәннь чинрән же гитлән геежәхиг үзүлҗәнә.

Шин миңһн җилин эклцд оңдаруллһна болн шин ухан-тоолврин таалд мана орн-нутг гуманитарн, экономическ болн нань чигн халхсар ямаран бәәдлтә болхиг келн-әмтни программ йилһх зөвтә. Тиим программта болхин төлә государствин болн обществин эндрк бәәдлиг сәәнәр йилһж медж авх кергтә.

Келн-әмтни программиг күцәлһнд орн-нутгин гражданин болһн ик чинр зүүжәнә. Обществин член болһн үндән әрүн седкләрн көдлх зөвтә, тер төләд теднииг деерәс заах-закрл уга, сулдан, эврәннь седвәртәһәр көдлдг таал обществд тогтагдх зөвтә. Тер төләд мана обществиг деерәс заах-закрлһна эв-арһар һардх зөв угавидн, политическ, экономическ болн социальн-психологическ механизмсин дөңгәр һардх кергтә. Күүнә зөв — обществиг уралан девшүллһнә һанцхн чидлнь мөн. Им ашлвр марксизмин-ленинизмин сурһаляс кегджәнә. Заах-закрлһна системәс болн бюрократическ режимәс чинрәрн шин социализмд орхин төлә обществин бәәдл-жирһлд бәәсн формац сольгдх зөвтә.

Зөв-йосна государств һарһлһн гидгтн — оңдаруллһна бас нег һоллгч тәрнь болжана. Им государств һарһхин төлә хамгин түрүнд күүнә зөв хәләгдх зөвтә. Обществиг демократизацллһна төриг күүнә зөвин төрәс онц хәләж болшго. Капиталистическ обществд өдгә цагт күүнә зөвин туст му биш оньг өггджәнә гиж келх кергтә. эн зөвиг авхин төлә күч-келсчнр буржуазн обществд тогтсн системлә ноолдад, диилвр бәрснә аш болжана. Үлгүрнь, нарт делкәд прогрессин лидерт тоолгдҗах Японьд болхла, дәәнә хөөтк цуг җирһлнь күүнә зөвәс болн плюрализмәс авн эклсмн. Эн орн-нутгт һарһгджах цуг продукцин чинрит заллһна систем бас күчкелсч күүнә зөвлә залһлдата, өөдән чинртә продукц һарһсн көдлмшч экономическ урмдулгдна, материальн халхар йир сән бәәнә. Бидн болхла, чинриг зуг бүртклһнә эв-арһар өөдлүлхәр зүткнәвидн. Манахн болхла «даавр угаһар зөв уга» гиж келнәвидн, эннь хажһр хәләц болжана, «зөв уга даавр уга» гиж келх кергтә болжана, зөв бәәхлә даавр чигн, седвәр чигн эврән үүднә, эн тооттн маднд ирәгчдән эрк биш кергтә зокал болхмн. Күүнә зөвин халхд МНР-т тогтсн бәәдлиг Чилид болн нань чигн орн-нутгудт тогтсн бәәдллә дүңцүлсн статьяс Деед үзгин орн-нутгудын газетмүдт барлгдхла, советск газетмүд терүг авад бас барлна, им бәәдллә бидн зөвшәрҗәхшвидн. Үга, бидн Чили бишвидн, нег үлү хуучна, сталинск цагас үлдсн мү тоотыг зөвәрт ардан хайчклавидн.

Маднд хаһлгдх зөвтә төрмүд урднь чигн бәәлә, ода чигн бәәнә. Үлгүрнь, зуг 1989 җилд барлгдсн күүнә зөвин Цуголна декларац авад хәләй. Тер декларацд күүнә зөв күцц сәәнәр эс илдкгдсн бәәж. Күн болһн эврәннь государств дотран сулдан йовж, альд бәәхәр седжәх бәәрән олж авч бәәж чаджана гиж тер декларацд бичәтә. МНР-ин Конституцд болхла тиим зөв бичәтә уга. Бидн бәәх бәәрән сольхар седхләрн бәәрн йосна дангинд зөв сурлдад зәрлдәд гүүнәвидн. Ик зууднь тедн бәәх бәәрән сольх зөв өгдго билә. Ода Моңһлд паспортн систем йир чаңһар үүлдҗәнә, паспортдан бичәтә һазр-уснасн ниигән-тиигән йовлго, мөнкнд тер һазртан бәәһәд бәәх зөвтә гисн закан бәәнә. Цуг эн тоот хажһр йовдлмудыг уга кехин туск тәр келн-әмтни уралан девшлһнә программд эрк биш хәләгдх зөвтә. Сул бәәлһнә зөв-йосн угаһар, аморальн, антисоциальн йовдлмудыг уга келһн утаһар социалистическ идеймүд мана бәәдл-жирһлд күцәгдлго үлдхмн, государств болхла авторитарн болад үлдхмн.

(Монголпресс — АПН).

Албанск король болхар бәәх күн

(«Санди таймс» гидг английск газет барлж һарһв)

һаи боксер-ноха эңүг мана.

оньдин күн кевтәһәр кеһәд, эврәнь селәнә әмтиг кергтә эд-таврар цаглань теткәд йовснь мөн. Нег бәәрндән һуч һар жилд көдлсн күн сәәнинь чигн үзәд, мууһинь чигн меддг болхгов. Зуг ямаран күнд болсн болв чигн Боова Васильевна өөрнь бәәсн медрлтә болн өөдән дамшлтта үүрмүдтәһән селвлцәд, дуту-дундсан чиклж авад көдлмшән кеһәд бәәсмн. Өрүн гертәсн һархинь өмн цеврцер, ке-сәәхн хувцан өмсж авх кергтә гиж Б. В. Бамбышева келнә. Юнгад гихлә, магазинд хулд кехәр ирсн күн болһн әмтин түрүнд худлдачиг халнә. Терүнә хувцнь болн бәәдлнь күүнд таасгдхла, хулд кехд амр болад, дәкәд олзнь оньдин өсәд йовх.

Цевр-цер магазинә тәвц деер дигтә-даратаһар тәвгдсн эд-таврас кергтәһинь олж авхд амр болна. Дәкәд. һольшг хулдач күн болһнд дөң болад, таасгдсн эд-тавриг ахр цагт олж авхла күн болһнд таасгдхгов.

Кесгәс нааран нег бәәрнд көдлжәх сән седклтә, цаһан саната Боова Васильевна эврәннь селәнә әмтн дунд тоомср эзлснь мөн. Даалһгдсн кергән оньдин өөдән даавртаһар кеһәд йовна. Терүнәс иштә жил болһн зураһан күцәһәд, района потребительск обществин көдләчнр дунд оньдин нүүрт һарна. Арвн хойрдгч тавн жилин производственн үзмжс эн. 1986 — 1987 жилин эд-таврин эргцин зураһан 6 миңһн арслнгд давулж күцәһәд 299 миңһн арслнгд күрв. 1988 жилин зура 107 процентд күцәгдсмн. Давсн жилин эд-таврин эргцин зураһан болхла болзгаснь урд күцәсмн.

Әмтиг оньдин сәәнәр эд-таврар теткдг Боова Васильевна Бамбышева кесг дәкж темдглгдсмн. «Советск потребительск кооперацин йилһән сән көдләч» болн Хальмг АССР-ин хулд-гүүлгәнә ачта көдләч гидг темдгүдәр эн күн ачлгдла. Хальмг потребсоюзин советин ханьд ерлцжах Боова Васильевнан зургиг районн правленя Күндллһнә самбрт оньдин үзж болхмн.

Олн жилин туршт нег ормдан көдлжәх өөдән мергжлттә көдләч дорас өсжбосжах баһчудла эврәннь медрләрн болн дамшлтарн оньдин хувалцад, эднигж жирһлин халһд һарһна. Б. В. Бамбышеван сурһульч болж йовсн кесг күүкд улс ода салу көдлмшт һарад, терүнәс дасж авсн медрл-дамшлтыг шунмһаһар олзлад му биш көдлжәнә. Эдн дунд Л. Наранова, Г. Нормышева болн нань чигн баһ наста күүкд улс йовна.

Профсоюзин бәәрн комитетин гешүн болсн Боова Васильевна эврәннь көдләчнрин бәәдл-жирһлд оньдин орлцад, кергтә цагла күн болһнд дөңгән күргнә. Б. В. Бамбышева көдлмштән бәәсн цагт кезә чигн бәәрндән суудго, болв магазинәсн һарсн цагт бас чигн оньдин әмтнд дөңгән күргәд, сүв-селвг өгәд, дамшлтарн хувалцад йовна.

П. ВЯТКИН.

мүд дүңгәжәсн бийнь, селән һазрт тиим гермүд әмтнд икәр таасгдджахш, гиж келх кергтә. Тоолвр уга болн эзн биш экономическ политикин үлгүрмүд мөн, гиж селән һазрт тиим гермүд тосхлһна дамшлтыг зәрм специалистнр нерәдҗәнә. Селәнд бәәх күн кесг әэдүд бәәдг олн патьрта хойр давхр герт бәәж чадхий? Мал-салан өсхх, темс тәрх саната күүнд онц зогсжах салу гер болн хаша-хааң, сад-һаруд кергтә болжана.

Селән һазрин болн балһсн хоорнд йилһәриг уга кехвидн гисн делгрлт уга цагин дуудврин герлтә үлгүр болж хойр давхр гермүд кесг селәдт болн поселкүдт оңһрха терз-үүдәрн ик холас арзалдж үзгднә. Тиим гермүдт ола нурһлж күн бәәхдән дурго болна, тегәд эн гермүд әжгорад үржәнә.

«Водник» поселкд болхла бәәдл-жирһл делгрлт авчахин туск ил темдгүд ик холас үзгднә. Ямаран чигн өдгә цагин поселкд бәәх зөвтә тоот социальн-культурн объектс энд көдлжәнә. Келхд, дундын школ, бичкдүдин садик, магазнд энд бәәнә. Эн поселкд хамгин чинртә гисн объектсинь 6-ч ПМК-н бригадир Гарник Володович Данояна толһалжах тосхачнрин комплексн бри-

мг тацһчиг меддг бәәсмн, юнгад гихлә энд, эн поселкд тосхлтын батальонд церглжәсмн. Ах-дү хойр нег өдр цергт мордад, хамдан цергәс бууж ирәд, гер авлһна хүрмән чигн нег өдр кесмн.

Тиим кевәр өрк-бүлин соньн бригад бүрдәгдсмн. Өдгә цагт бригадын ханьд һурвн ах-дү Даноянмудла хамдан хөр һар күн көдлжәнә. Бас нег соньн тоотнь: бригадт армянин, орс, хальмг, азербайджан келн улс көдлжәнә. Олн келн улсин әлчирәс тогтсн эн бригадт нинегн өрк-бүләр цуһар бәәнә болн көдлжәнә. Теднә көдлмшнь уралан йовж, эднд күцәмжс күргжәнә. Давсн жилин сүл кварталын зураһан эн бригадын коллектив үзмжтәһәр күцәв. Келхд, тосхлтын-монтажн көдлмшин зура давулгдж күцәгдв. Тосхлтын-монтажн көдлмшин зураһар 231 миңһн арслнга көдлмш күцәхин ормд эн бригад 280 миңһн арслнга көдлмш күцәв. Сүл кварталд бригадын тосхач болһна тоод, зураһар 3,5 миңһн арслнга көдлмш кехин ормд 5,8 миңһн арслнга көдлмш кегдв. Тегәд эн бригадын коллектив тавн цуг ПМК-н коллективд тоомср эзлжәнә. Социалистическ дөрлдәнд нүүрлгч орм эзлсн төләднь энүг жил болһн Күндллһнә һашгудар болн мөңгнә мөрәһәр ачлна. 1988 жилин ашмудар чееүд утаһар ГАЗ-24 автомобиль хулдж авх мөрәһәр эн ачлгдв.

1978 жиләс авн Хальмг болн 6-ч ПМК-д Гарник Даноян өрк-бүлтәһән көдлжәнә. Герин эзн тосхлтын халхар көдлмшән сәәнәр күцәсн деерән терүнә өрк-бүлнь чигн энүнд цуг халхарнь дөңгән күргжәнә. Хот-хоолын программ күцәлһнд эдн темдгтә тәвцән орулжана. Данояна өрк-бүл нидн жил нег тонн һахан мах, урзн жил 500 килограмм һахан мах государствд орулж өгв.

Эн жиләс авн Гарник Володович Данояна толһалжах бригад нәәмәдллһнә подрядт орхар белджәнә. Энь өдгә цагин авъясиг дахлһн биш — ил то-дигмүдәс һарч ирсн шиидвр мөн. Иньглтин закаһар батлгдсн ни-негн интернациональн бригад көдлмшин гүргүд йовхар зүткжәнә.

С. ЯМАНОВ,
«Калморгтехводстрой» трестин инженер.

цуглрсн күн болн эврәнь зовлнгта. Үлгүрнь, С. Газарянцин 78-тә эцкинь экстремистнр төмр суңһугар цокад алж. А. Севумовин әлгн-садһнь ода күртл 81-тә өвгнә тускар төрүц юм медж чаджахш, эн өвгиг бандитмүд цокж-цокж, темдг-үзг утаһар авад йовж одж. Иим үлгүрмүд дала.

— Энд тогтсн бәәдлин ик зовлнгинь медәд, Москван әлчнр шишлң бүрдәгдсн правительственн комиссин көдлмшт шунмһаһар орлцжана, — гиж Моссоветин күцәгч комитетин сеглүтр Ю. Виноградов ТАСС-ин корреспондентд келв. — Энтн мана цуһаранмидн зовлң, тегәд чигн Азербайджанд болсн аврлт уга йовдлла харһад, нааран зулж ирсн әмтнд эрк биш кергтә дөңгинь күргхин төлә балһсна цуг цергллтс белн бәәнә. Нидн жилд тендәс зулж һарч ирсн миңһ һар армянск келн-әмтнә гражданмуд мана хотл балһснд бас бәәнә. Цуг эн тоот Москвад нәрн социальн бәәдл тогтажана, тегәд чигн Бакуһас болн нань чигн балһсдас шинәс зулж иржах армянск келн-әмтиг тосж авхд зөвәр күнд-күчр бәәдл тогтжахиг нууж болшго.

В. ПРОТАСОВ,
В. ШЕСТАКОВ,
ТАСС-ин корр.

Үлгүрнь, ода савц һарһх зура бәәсн бийнь әмтнд хулдж авдг савц уга. Бидн орн-нутгинь промышленностиг ясрулхин төлә зурата болхин ормд, программта болх зөвтәвидн, гиигн промышленность әмтн кергләжәх эд-тавриг икәр болн сәәнәр кеж һарһхин төлә терүг эрк биш күцәхәр зүткдг программта болх зөвтә. Энтн зуг үлгүрин төлә авч келжәх үг. Тер бийнь ода учрсн эн йовдлтн ямаран чигн зураг рәс онц халәж болшго. Капиталистическ обществд өдгә цагт күүнә зөвин туст му биш оньг өггджәнә гиж келх кергтә. эн зөвиг авхин төлә күч-көлсчнр буржуазн обществд тогтсн системлә ноолдад, диилвр бәрснә аш болжана. Үлгүрнь, нарт делкәд прогрессин лидерт тоолгджах Японьд болхла, дәәнә хөөтк цуг жирһлнь күүнә зөвәс болн плюрализмәс авн эклсмн. Эн орн-нутгт һарһгджах цуг продукцин чин-нигән-тиигән йовлго, меки- нд тер һазртан бәәлһд бәәх зөвтә гисн заави бәәнә. Цуг эн тоот хаҗһр йовдлмудыг уга кехин туск тер медрл әмтин уралан девшлһнә программд эрк биш халгдх зөвтә. Сул бәәлһнә зөйосн утаһар, аморальн, антисоциальн йовдлмудыг уга келһн утаһар социалистическ идеймүд мана бәәдл-жирһлд күцәгдлго үлдхмн, государств болхла авторитарн болад үлдхмн.

(Монголпресс — АПН).

•Эрүл-менд харлһн

ТҮРҮН ДОКТОР

Целинн района поликлиникин эмч-педиатр Очир Цебекович Шивидовиг района цутхлң Троицк селәнә болн совхозмудын әмтнә ик зунь меднә. Бичкдүд чигн, насни дигт күрәд уга баһчуд чигн, дундын наста әмтн чигн энүг таньна. Юңгад гихлә, Очир Цебекович Целинн районд олн жилдән көдлжәнә, эн — Хальмг АССР-ин педиатрийин ветеранмудын негнь мөн.

Хальмгудын төлә түрү гисн кемд, Сиврүр нүүлһгдсн цагт фельдшерск училищ эн төгсәсмн. Терүнәс нааран кесг цаг давхла, гертә-малта, хойр үртә болсн, дөч шаху күрсн күн 1966 жилд Ростовск медицинск институт төгсәлә. Тер цагас авн эн Хальмгин ик гисн района түрүн болн ода деерән һанцхн педиатр болсмн. Гергнь эрт өңгрәд. Очир Цебекович бийнь үрдән өскж босхад, көлд орулсмн. Көвүн, күүкнь хойрнь өсәд эцкинь хаалһар йовв. Көвүнь дәәнә-теңгсин флотд эмч болж церглжәнә, күүкнь — эмч-гинеколог ола Москвад ординатурт эрдмин мергжлтән өөдлүлжәнә.

Хөр һар жилин туршарт бичкдүдин эмч йиртмҗин ямаран чигн цагт — шуурһн шуурдг үвләр, һаң халун зунар, бальчгта, хурта намрар әмтнә дуудврар гемтә бичкдүдүр йовһар һарч йовна. Селәнә нег захаснь авн наадк захд күрч гемтә бичкдүдиг эн халәнә. Ээлтә-таалта эмчин эмнлһ авсн кедү бичкдүд эдгәд, энүнд ханлтта үлдсн болх!

Гемтсн бичкдүдиг эмч цуг арһан, дамшлтан залад эдгәнә. Болв гемиг эмнхәс терүг урдаснь хөрснь деер, гиж эн тоолна. Тегәд экэцкнртнь өдрин диг-дарана тускар тодрхаһар цәәлһж өгнә. Үдин хөөн бичкдүдән бичә унтултн, асхн ора бичә хот уулһтн, үрән нурһн деерн бичә унтултн гиж эн келнә. Юңгад тиигхмб? Цуг тернь бичкдүдт геснгүзәнә удан татлһта гем үүдлһнд туслдмн, гиж эмч эк-эцкнриг иткүлнә.

Гемтә бичкдүдин болн насни дигт күрәд уга баһчудын өрк-бүлмүдт тогтсн психологическ болн моральн бәәдлд эмч ик оньган өгнә. Тер бәәдл муурхла, дарударунь гемтдг бичкдүдин гем босна, гиж эмч тоолна.

Цогц-махмуднь чаңһ-чиирг, эрүл-дорул бичкдүд — эк-эцк болһна күсл мөн. Тегәд чигн Очир Цебекович күүкд-көвүдин цогц-махмудыг бичкнәснь авн батрулхин туск селвг эднд өгсн деерән терүг күцәхиг некнә. Бий деерән бүлән, киитн ус соляд асхад цогц-махмудан хаталһн, йиртмҗин ямаран чигн цагт йовһар йовлһн, көл нүцкәр гүүлһн, ки авад, киинһән бәрәд гүүлһн, үснд өөмлһн, физическ тренировк келһн — цуг энь бичкдүдин цогц-махмудыг батрулдгиг эмч үлгүр заaж эк-эцкнрт медүлнә. «Нилх бичкдүдиг бичә икәр дулалтн, юңгад гихлә, тедн наадад халхларн царцна. Дегд дулан эс серүцүлгддг хораст эдниг уданд бәәлһхмн биш. Өдр болһн бичкдүдтәһән һаза йовтн» — иим болн нань чигн туста сүв-селвгүдиг эмч эк-эцкнрт өгнә.

Целинн района баһчуд болн урднь энүнә хәләврт өссн ода бийснь эк-эцкнр болсн әмтн. Очир Цебекович Шивидовиг эднә эрүл-мендиг батруллһнд ик нилчән күргсн эврәннь түрүн доктортан зөвтәһәр тоолна. Эмчдән эдн иткәд ода эврә бичкдүдән эмнүлхәр, кергтә селвг авхар ирнә.

Эмч Шивидов эврәннь эрдмин мергжлтән өөдлүлхәр даңгин зүткнә. Эрдмин халх дегтрмүд, журналмуд умшж, бийдән кергтә медрлиг, әмт, нег үлү бичкдүдиг эмнлһнә шин күцәмжсиг эмч толлж, дасж авна. Аштнь бичкдүдиг эмнлһнә халхд энүнә күцәмжнь му биш болна.

Мана һазрт геснгүзәнә гемәр әмтн икәр гемтнә. Энүг эмч сәәнәр меднә. Тегәд эн гемиг эртәснь хөрхин төләд бичкдүдт ишкли үсәр кесн хот — кефир, иссн үс, чигә икәр уулһх селвг әмтнд умшдг лекцдән келнә. Профессор Витебский Хальмгин һазрт ирж, эмчнрлә кесн күүндврмүдин хөөн Очир Цебекович эн профессорин үүдәж һарһсн, хот шингәдг эркнә гемиг хойр-һурвн холвацд баһрулдг «Эрүл-менд» гисн нертә унд олзлх селвг әмтнд өгнә. Ишкли үсәр кесн хотыг болн тер ундыг өдрт хойр дәкж хот уухин өмн болн асхиднь асхна хотын ормд бичкдүдт уулһжахмн.

Эмч күүнә көдлмш йир нәрн болн даавртa. Эврә көдлмштән малнд энду һарһх зөв уга. Юңгад гихлә, бичкн болв чигн энду күүнә эрүл-мендд ик харшлтан күргхмн болжана. Очир Цебекович иим тоолврар насналнь туршарт һардвр кеж көдлнә. Тегәд чигн эмнлһнә үүлдврtән энду һарһшгон төләд эмч бичкдүдин эрүл-мендиг тохнятаһар шинжләд, эмнлһнд туста болх арһ шүүж авна.

Эврә шүүж авсн эрдмдән дурта күн, сән цаһан седкләрн йилһрнә. Ямаран чигн эмчин көдлмш күнд, бичкдүдин эмчин көдлмш болхла, хойр дам күнд. Бәәдүн улс эмчүр ирхләрн, эврә эрүл-мендин бәәдлин тускар тодрхаһар келж өгнә. Бичкдүд, нег үлү нилх бичкдүд юуһан келх? Тегәд эмч зуг эврән үзсн, медсн тоотарн ашлвр кеж теднигг эмнә. Чик эмнлһ өгхин төләд, чик ашлвр кех кергтә. Терүнә төлә болхла, эмчд дамшлтнь дөң-нөкд болна. Терүн деер бичкдүдин насни йилһврмүдиг бас медх кергтә. Цуг тернь Очир Цебековичд бәәнә.

Бичкдүдин эмч бичкдүдт дурта болхла, теднә гем-зовлңгинь хувалцдг болхла, теднә эк-эцкнр дунд күндллһ олна. Медәтә эмчдән мана һазрин әмтн дурта. Төвшүн, һо-һольшг болн әмтнлә ээлтә-таалтаһар күүндг эмчиг кен чигн — ик, баһ уга цугтан күндлнә.

Насњ ирәд Очир Цебекович ачта амрлһндан һарв. Болв эн гертән төвкнүн сууж чадсн уга. Бичкдүдин дун-шүн угаһар эн бәәж чаддго кевтә. Тиигчкәд энүнә байн дамшлтнь бичкдүдиг эмнлһнд кергтә болжахиг эн бас меднә. Әмтнә эрүл-менд харлһнд цуг насннь туршарт церглсн күн дурта кергән цаарандьн күцәж, района бичкдүд эрүл-дорул, чаңһ-чиирг болж өсхднь эврә тәвцән орулжана.

М. СТЕКЛОВ,
Целинн района больницин эмч.

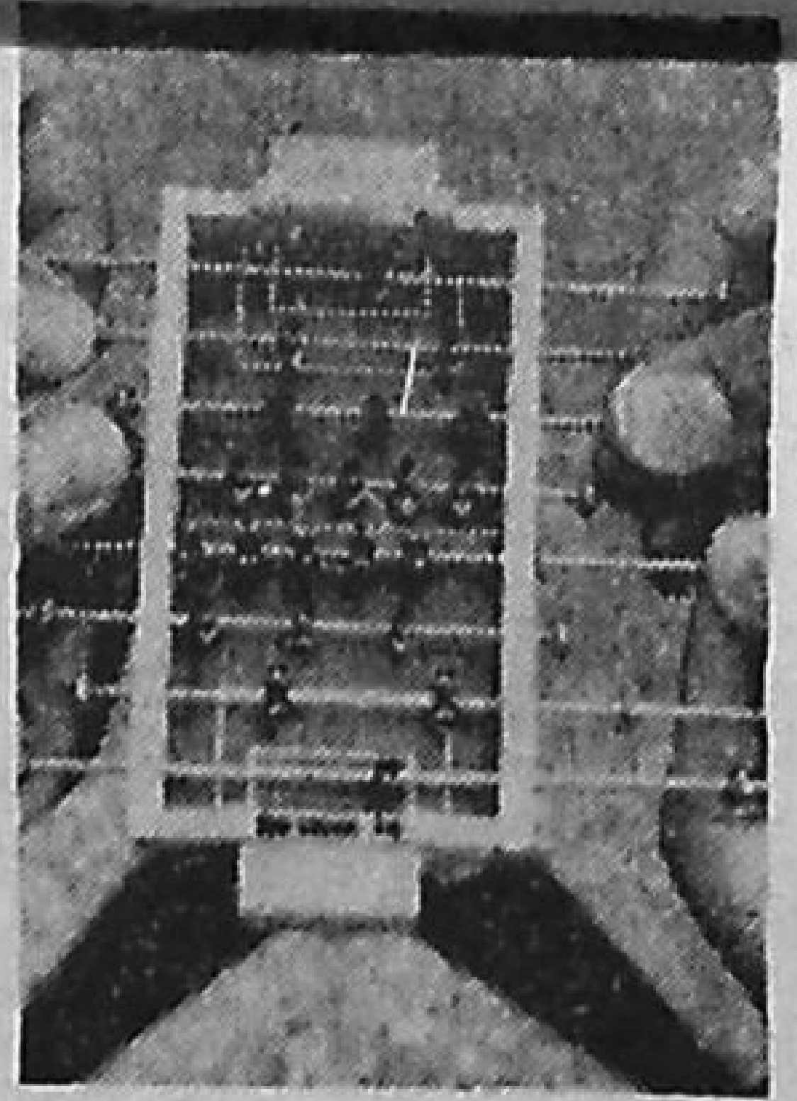

Хамгин бичкн гисн наадн

ФРАНЦ. Тадн ширә деер нааддг нарт делкәд хамгин бичкн гисн наад эн зургт үзжәнәт. Энүнә кемжәнь — 5—9 сантиметр. Энүг Люксембургд бәәдг нег францүз ухалж һарһв. Энь «Гиннессин рекордмудын дегтрт» орулгдв.

ТАСС-ин зург.

Йиртмҗин нилчәр

«Әрк уудгов, тәмк татдгов, цуг сул цаган эврәннь тәрж урһажах урһмлмудт өгдүв, эзндән кесг сән авгбәрц йиртмҗәс дасж авв», — гиж кубинск Сан-де-Лос-Баньос гидг балһснд бәәх 78-тә Рене де ла Нуэс Переда келв. Энүг тадн зургт үзжәнәт. Кесг жилин туршарт цуглулжах энүнә коллекцд 500 һар зүсн кактус бәәнә, эднә ик зунь Латинск Америкд болн Африкд урһна.

ТАСС-ин зург.

Албанск король болхар бәәх күн

(«Санди таймс» гидг английск газет барлж һарһв)

«Албанск йосна ширә деер суухар бәәх энүнә алдр зерг Леку 1-иг, терүнә гергн королева Сьюзениг болн эднә долата көвүн принц Лекуг Йоханнесбургин захд бәәх күчтә гидг сәәхн гертнь негхн телохранитель харжана. Энь әәмшгтә гиж сангдна, яһад гихлә, Лекин келсәр, сүл жилмүдт энүг зурһа дәкж алхар седсмн.

Эн 50 жил талдан орн-нутгт бәәнә, эврәннь һазр-усан хойртадан хайж һарсмн, болв эврәннь орн-нутгтан йос һартан авч ширә деер суух цаг ирх гиж эн нәәлжәнә. Мини күсл удл уга күцәд чигн бәәх, гиж эн тоолжана. «Эн жил зөвәр үүмәтә жил болхмн, тегәд би эврәннь көдләчнрән амрлһнд тәвчкв. Хөөнь эднд амрдг цол болхго чигн бәәх», — гиж эн келнә.

Дорд үзгин Европд сталинизмин сүл шивә болжах Албаньд монархическ йос дәкнәс тогтана гиснд иткхд күчр. Болв Лека нидн жилин бар сард коммунизм күүрәд унжана гиж байрлад, королевск йос зарлхин төлә эврәннь кампанян цаарандынь кев.

«Бидн, Лека I, албанцирин король, эврәннь келн-әмтнә межә дотр болн энүнә межә һатц бәәх мана улсиг Дорд үзгин европейск орн-нутгудыг догдлулжах йовдлмудыг олзлад, мана хәәртә төрскниг ним удан цагт зоважасн тиранический болн атеистическ режимин өмнәс хамдан ни-негнәр бостн гиж дууджанавидн», — гиж терүнә дуудврт келгджәнә.

«Мана энкр ахнриг болн дүүнриг ода чигн зоваж, даржж, бацжах йосн биш режимиг хольвлхин төлә хамдан нииһәр үүлдтн гиж албанск улсиг болн албанск зертә-зевтә чидлмүдиг бидн дууджанавидн». Эн дуудвран дораһар Албаньд илгәхәр бәәнә, тиигчкәд ки орулсн шар деерәс листовкс хайж тархах саната бәәнә.

Лека, Албаняс көөгдсн Зогу королин көвүн, бийән ик даавртa күүнд тоолжана, тегәд бийднь зөвәр ик әәмшг үзгдәд бәәхмн гиж иткжәнә. Энүнә һанцхн харулчнь кезәд чигн буута, зертә-зевтә йовна, ирсн әмтиг даңгин шинжләд халәһәд бәәнә. Кезәд чигн зурһан боксер-ноха энүг манна. Лека бийнь Сандхерстд сурһуль сурсмн, даңгин револьверта болн ханжалта йовна. «Албанск улсин авьясар болхла залу күн кезәд чигн зертә-зевтә йовх зөвтә», — гиж эн келнә.

Зурһа дәкж бийинь алхар седсн йовдлмудыг Югославь бүрдәсмн гиж эн тоолжана. Яһад гихлә һурвн сай албанцир бәәх Косово райог Албаньла негдүлх зөвтә гисн некврби тәвләв, гиж бн келнә.

Албаньд нуувчар үүлджәх мятежникүдин бүкл ик сеть бәәнә гиж эн иткүлнә, болв Албаньд энүг ямр дүңгәһәр дөңнжәхинь медлг арһ уга.

Дорд үзгин Европд коммунизмин күүрлһн болн Албаньд ямаран болв чигн хүврлт кехәр седжәх түрүн йовдлмуд энүнә күслнь аш сүүлднь күцх гисн нәәлмж энүнд өгчәнә. Энүнә келсәр болхла, Албаня ар үзгт хойр балһсн, Шкодерт болн Кукест, энүнә өмнк сард болсн үүмәтә йовдлмудыг аврлт угаһар дарад зогсаж. Талдан зәңгсәр болхла, әәрмд болн «Сигуримид» (энь румынск «Секуритате» органла әдл) моральн бәәдл йир му, ик-ик толһачнрнь болхла коррупцд авлгдчксн улс. Хот-хол кемжәһәр өггднә, әмтнд нигәрән-тиигәрән дурарн йовдг арһ уга.

Урдк румынск король Михайла әдл Лека бас бийинь иргчнь энүнә һардврт орх әмтнәс ирлцәтә гиж санжана. «Улс монархическ йос тогташгоһар седхлә, би ширә деер суухар зүткшгов. 50 жилин туршарт ним ик зовлн үзсн әмтиг дажрдг йос би дәкнәс тогтахар седжәхшүв», — гиж эн келв. «Кемр тедн республик шүүж авад, нанд ямр дүңгә зөв өгнә, терүгәрнь кирцж би теднд церглхдән белнв. Кемр тедн монархическ режим шүүж авхла, би эднд церглхдән байрлх биләв».

Цагнь ирәд уга күн государствин толһачд бийән тоолж Өмн үзгин Африкд цаарандан чигн бәәх. Яһад гихлә Өмн үзгин Африк хәврһдән револьвер зүүчксн күүг тертән эс авдг цөөкн орн-нутгудын негнь.

(ТАСС-ин пресс—бюро)

«Хальмг үнн—90»

СОНЬН МАТЕРИАЛМУД БАРЛХ КЕРГТӘ

Мадн Хальмг государственн университетин биологическ факультетд заочн сурчанавидн. Мана төрскн келәр барлгдлг газетд «Хальмг үнн—90» гиһәд анкет умшад, терүнд хәрү өгхәр шиидвидн. Санаһар тер дарунь гилтә сурврмудт хәрү өгч болх гиж санжалавидн. Болв тертн амр юмн биш бәәж. Учрнь негн — келән мууһар медлһн болн газетиг арднь орж өдр болһн эс умшдгт бәәнә, гиж илднь келх кергтә.

Ичртә юмн, маднла цацу, нег үлү Элстд, районмудын цутхлнгудт бәәх баһчуд эврә келән мартад хуурчана, хоорндан хальмгаһар төрүц гилтә күүндхш. Һундл болхларн мадн чигн теднә тоод орнавидн. «Хальмг үнн» газетиг бичүлж авдг болв чигн хая-хая зәрм материалмудыг оньган өгч умшнавидн. Зәрм үгмүд төрүц медгдхш, тер бийнь умша-умша бәәж статьян һол учр-утхинь медәд авчкнавидн.

Мадн дундас хамгин сәәнәр төрскн келән Астраханск областин Лиманск района Яндыки селәнд бәәх Валентина Манджиева болн Каспийск района Буранное селәнд бәәх Валентина Власова меднә. Валентина Манджиева газетиг бичүлж авдго билә, болв газетин анкетд хәрү өгхин төлә терүнлә өөрхн таньлдсна хөөн, терүг бичүлж авхув гиж келв.

Нә, ода анкетын сурврмудт чадсарн хәрү өгнәвидн.

1. Давсн җилин газетд маднд шагшавдын туск төр, соньн әмтнлә харһлһн гидг әңгүдт барлгдсн материалмуд, хальмг келнә кичәлмүд таасгдв.

2. Эс таасгдв гиж келх юмн уга, зуг мадн 1—2-ч халхинь тас умшхшвидн.

3. Оңдаруллһна йовуд му бишәр үзүлгднә, болв мадн бәәсн селәдәр оңдаруллһна йовуд йир му. Нам төрүц медгдхш гиж келхлә хаҗһр болшго. Магазидт тер кевәрн хот-хоолын әдл-ууш ховр, кир-нуһудан уһах юмн болхла нам кезә сүл дәкж орсинь тодлхд күчр.

4. «Җаңһрин» 550 җилин өөнд нерәдгдсн туск, Сивр орулсна тускар, Хальмг таңһчас салу бәәх хальмгудын, өдгә цагин хувцна кев-янзин тускар, артистнрин намтр болн бийсләрнь харһлт бүрдәлһнә тускар барлхла сән болх билә.

5. Шин җилд оңдарулһна йовуд деед аппаратд шулуһар болхин тускар, тенд яһж көдләчнрән баһрулж бәәхин тускар, шалһгч материалмуд болн шалһгдсн күүнә хәрү барлх кергтә.

6. Хальмг өрк-бүл болһн газетән умшхин төлә сән пропаганд кергтә, цуг хальмгуд (Әәдрхнә чигн) эврә келән дасх зөвтә. Келн-әмтнә школмуд (цугинь эврә келәр сурһдг) секх кергтә.

7. Өңг-зүснь сән, селвгән өгч чадшговидн.

8. Поштын көдләчнр газетиг цаглань авч ирнә.

**Валентина АНДҖАЕВА, Валентина ВЛАСОВА,
Валентина МАНДҖИЕВА, Раиса ИШЕЕВА,**
КГУ-н биофакд заочн сурдг студентнр.

●Шин рубрик секҗәнәвидн

Хальмг улсин авъясмуд

Күндтә умшач! Эндр мана газетин халхд «Хальмг улсин авъясмуд» гидг нертә шин рубрик секгджәнә. Ямаран чигн келн улс эврәннь җирһлин хаалһд, кесг зууһад җилмүдин туужд олн зүсн авъясмуд хоршулж, үйәс үйд терүгән дамжулж хадһлжана. Хальмг улс чигн кезәнәс авн хадһлгджасн авъясмударн түшг авч, өдр-бүрин бәәдл-җирһлиннь диг-дараг йилһдг зокал терүгәр кедг бәәсмн. Кезә, ямаран цагт ю кехиг, ямаран күүнлә яһж бийән бәрхиг эгл хальмг улст бичкнәснь авн экин уургла хамдан шингрсн авъясмуд зааж өгдг бәәсмн.

Хальмг күүнә насн-җирһлиннь турш бийән һо-һольштар бәрлһнә, күүг тевчлһнә, әрүн шагшавд сурһмжллһна һоллгч зокалмуд болж улсин авъясмуд йир ик тиг... зүүжәсмн. Хальмг тәркд... туужин чат... [illegible] жирһлин әдрута [illegible] [illegible] лһнд хальмг улс зәрм сән авъясмудан геежәнә.

Тегәд чигн өдгә цагт хальмг келн-әмтн сән авъясмудан мартсн учрар кен ахан күндллго, дүүһән тевчдго, хоорндан йир модьрунар бийән бәрдг болжана, гиж ода кедн ухата, тоолврта, тоомсрта әмтн, нурһлж медәтә улс, чин келжәнә. Олн туурсн һазрт медәтә күүнд,

чр-күнд тоотла харһсн бийнь, түрү-зүдү үзсн бийнь, күүнәс юм сурж һууль һуудго, арсм кеж юм хулддго билә. Отг-әәмгәрн омг авч, долан үй күртлән урдксан медлг бәәсмн. Ода цуг тер тоотыг хуучн, керг уга авъяс гиж зәрмснь һолжана.

«Ичкевт», «нүл», «килнц» — гидг сән үгмүд эвго, му йовдл һарһлһнд урднь хәрүлт болж әрүн шагшавд сурһмжллһнд дөңгән күргжәсмн. Болв бурхн-шажна үгмүд гиж терүг нег цагтан олзлгдан уурсмн. Брежневск цагт әмтиг сурһмжллһна төлә олзлгджасн «Коммунизм тосхачин моральн кодекст» тиим чинртә үгмүд олдсн уга.

Олн әмтнд туста, кергтә сән авъясмудыг дәкнәс сергәх цаг ода ирв, гиж сангдна. Хальмг улс эврәннь сән авъясмудан мартад уга деер дорас өсж йовх үйнрт терүгән зааж өгх, цәәлһж өгх кергтә, гиж тоолжанавидн. Хальмг келн-әмтнә бәәдл-җирһлин авъясмудын, заңшалын тускар меддг улс келж, бичж өгтн гиж мана күндтә номтнриг, цуг умшачнриг сурҗанавидн. Һоһольшг авг-бәрцин авъясмудын туск материал даруһас мана газетд барлгдхмн.

Авъясмудын туск күүндвр мана газетин халхст тасрлт угаһар, дару-даруһас кегдг болхин төлә эн күү-

Әмтнд таасгдв

Юстинск района «Сарпа» совхозд культурин Герт одахн нег соньн керг-үүлдвр болв. Эннь «Тәв һарсн наста улсин төлә» гидг нерәдлһтә асхн. Энүг күүкд улсин совет белдж давулв. Урдаснь ирх гиичнрт урвр тәвгдсмн, тегәд заагдсн цагла культурин Герт әмтн олар цуглрв. Асхиг бүрдәәчнр мендин үгдән төрскн селәндән тусан күргж үрдән өсәж босхсн цуг эн әмтнд ханлтан өргв. Гиичнр дунд урднь хөөч болж көдлжәсн Е. В. Энчаева, К. Б. Лиджиева, ачта механизатор М. М. Боваев, дәәнә ветеран А. Г. Оджаева болн нань чигн әмтн. Нег селәнд бәәдг болвчн, өдр-бүрин кергүдт авлгдад нег-негнләһән харһад, үг-күр кех, баһ насни цаган тодлх арһ учрхш гиж темдглгдв. Ингәд улан чирәһәрн үзлцәд, байр һундларн хувалцад ни-негн бәәж, соньнар болн тустаһар цаган давуллһн йир сән керг болжана. Хальмг ду дуулад, домбрин җиңнсн айс соңсад, биилэд, әмтн цаган сергмжтәһәр давулв. Һанцхн хальмг би биш, баһ цагтан биилж йовсн вальс, шейк эдн биилв, залд зогслго инәдн соңсгдад бәәв. Тер асхин чилгчәр күн болһнд саналын белг бәрүлж өггдв. Асхнд орлцачнр иим асхс дару-дарунь бүрдәжәх кергтә гисн эврә седклән медүлв. **Мана корр.**

●Умшачнрин үүдәлтин тускар

ШҮЛГЛӘН ГИСН—АМР БИШ ЭРДМ

РЕДАКЦД ирдг кесг бичгүд дунд мана умшачнрин бичсн шүлгүд йир олн. Шүлг болһниг оньган өгч умшувидн. Болв цугинь барлх арһ уга болдгиг тадн меджәдг болхт. Энүнд олн учр бәәнә. Негдвәр болхла, ирсн бичг болһниг барлх бәәрн газетд күртхш. Хойрдвар, илгәсн шүлг болһниг йоста шүлг гиж нерәдж болшго. Юңгад гихлә, шүлглән гисн — энтн мел даршлулад бичсн үгмүд биш. Хамгин түрүнд энтн онц учр-утхта, онц зокалар бичгддг үүдәвр мөн. Эндрк мана һарциг умшачнрас ирсн шүлгүдт нерәджәнәвидн.

Кесг мана умшачнриг төрскн хальмг келнә эндрк бәәдл үүмүлжәнә. Терүнә тускар теднь редакцин көдләчнрлә ухан-тоолврарн хувалцна, тогтсн бәәдлиг сән талнь хүврүлхин туск сүвселвгән өгнә. Даарвта эн төрт зәрм умшачнр шүлгүдән чигн нерәднә. Үлгүрнь, Хальмг государственн университетин студентк Бадмин Байра «Бичә келән марттч!» гисн шүлгән маднд илгәв.

**Мана хальмг келн
Ниир кезәнк, хуучн.
Келән меддго әмтн**

Хоорндан яһж күүндхмн? — гиж Байрта бичжәнә. Төрскн келнәннь тускар күүкн седкләрн зовжахнь медгджәнә. Болв йоста шүлг гиж эн үгмүдиг нерәдхд күчр. Юңгад гихлә, бичснь йоста даршлһн уга. Мөр болһнь әдл үзгәр төгсдг болв чигн, терүг даршлулж умшж болжахш.

Дәкәд нег учрнь. Хальмг шүлглән орс шүлглән әс өвәрц: энүнд мөр болһна эклц даршлулгдна. Кемр мөрмүдин эклцнь болн сүүлнь харһж ирхлә шүлг улм сән болна. Болв дәкәд чигн нег төр бәәнә. Мөр болһна ахр-утнь бас әдл болх зөвтә. Тер кемҗәнь әс ирлцхлә даршлһн уга болж одна. Бас тер мет мана умшач Боктан Алексейин Троицк селәнәс бичсн «Эврә келн» гидг шүлгт төрскн келнә туск төр тәвгджәнә.

**Көрстә һазр деер
Күмн әмтн келдг келиг
Кен чигн күн**

Кезә чигнь мартх зөв уга, — гиж автор заажана. Эн бадгин түрүн үг болһнь нег үзгәр эклдг болв чигн, даршлһн шүлг бичгдж. Юңгад гихлә, мөрмүднь ахр-утарн ирлцжәхш. Эн шүлгин нег багнь шүлг үүдәлһнә зокалла ирлцжәнә. Тегәд терүг умшхд чигн эвтә:

**Эңкр бичкн күүкдтән
Эврә келән дасхий!
Әәжнр-аавнрин зөөриг
Эн насндан хадһлый!**

Эн заасн шүлгүдин дәкәд нег дутунь — автормудын келнә байн зөөрәс кесгинь чеежднән тодлад уга. Аштнь күүнә седкл авлх, шүлгин кеермж болх үгмүд эдн олж чадсн уга. Келән өргҗүлхин төлэд, шавхгдшго байн зөөриг бийдән шингәж авхин төлэд хальмг улсин амн урн үгин үүдәврмүдиг умштн, гисн селвг өгхәр седҗәнәв. Терүнлә оньган өгч таньлдхларн мана хальмг келнд ямаран кецү сәәхн, төв үгмүд, үлгүрмүд бәәхиг үзхит. Ташр чеежд нег төөнрсн хөөн тер үгмүд кезәд чигн марттдшго.

Шүлг бичлһнә туст таднд мана билгтә шүлгчнрин бичсн үүдәврмүд үлгүр болхнь лавта.

Төрскн һазр-усна тускар мана умшачнр бичхдән дурта. Тернь үчрта, төрсн һарсн, өссн һазр ямр эңкр болдгиг цуһар меднә. Терүгән магтад, бууляд оркх санан кенд әс орна. Тиим санан Харба селәнд бәәдг Улан Чимдт орсна тускар «Харба» гидг шүлгнь герчлжәнә. Бас тер мет Минтән Бембән «Лагань» гидг шүлгән төрскн һазртан нерәджәнә. Эврә һазртан дурта болад, тер седкл-дуран олн әмтнд медүлх сананнь маднд медгджәнә. Болв шүлг гисн энтн бийдән болн умшачнртан һазриннь өвәрц тоотыг секлһн болна, гиж сангдна. Эн заасн шүлгүдт болхла ик зуудан цугтад медгдм тоотын тускар бичгдж.

**Харбан тал дунд
Харһа шитәр хашалсн
Көкрәд урһсн паркд
Көвүд, күүкд наадна,** —

гиж бичснд юн өвәрц бәәхмб? Ниирин бәәдл. Тиим паркс олн, терүндиь күүкд-көвүд нааддгинь альд болв чигн үзж болхмн.

Хальмг улсин туужд учрсн һашута йовдлын — келн улсиг Сиврүр күчәр нүүлһснә, Сталинә эрк шиллһнә туск шүлгүд сүл цагт редакцур олар иржәнә. Тернь учрта, юңгад гихлә терүнә тускар урднь барт бичх бәәтхә, әмтн хоорндан сагльж күүндг билә. Тер учрар өдгә цагин баһчудас кесгнь Сталинә һарһсн үүлин тускар бичнә. Болв цаг селгәтә, гиж келгддгәр, орн-нутгин туужин «цаһан толвсиг» илдкж, әмтнд делгү медүлх кем ирәд бәәв. Тегәд чигн мана умшачнрин кесгнь олн җилин туршарт чеежднән хадһлж йовсн тодлврмударн, сансн санаһарн хувалцж, маднд үүдәврмүдән илгәжәнә. «Цаһан Нуурт хөөчәр көдлж йовсн Эрднь Хараевич Коваев хара зөңгдән, кесн буру угаһар арвн җил сууһад ирсмн. Терүнә цаһан седклинь күндләд шүлгән нерәджәнәв».— гиж Приютн селәнәс Куюкинов Степан Балданович бичжәнә. Эн шүлгиг бүклднь барлҗанавидн. Юңгад гихлә баахн көвүнә үзсн кемжән уга зовлңгиг автор билгтәһәр бичж медүлж.

КОЛЫМАД ДУУЛЖ ЙОВСН ДУН

**Хар ухата «Һурвна» ялч,
Харнһу сөөһәр орж ирләч.
Хар ус өгхдән әәһәд
Хойр сардан зовалач
Арвн зурһата көвүг
Арһмжар күләд зогсалач
Амадм ус келәч.
Алдсн ухаһим орулхар
Боәстә киртә киилгәрм
Бийнм цус арчлач.
Белдсн цаасан үзүләд
Пиш хаһрад инәләч.
Нанд нерәдсн халаста девлим
Наачаһад әәмәсм тәәлләч,
Негл инәх-шоглхин төлә
Нер-усим мартуллач.
Кинтн Колымад көдлхч гиһәд
Келән үзүләд зооглач,
«Келсн үгдән күрүв» гиһәд
Көлән җинһәд сунялач.
Хойр өдрә хагсу хотым
Хөөнә худгур хайлач,
Хойр уласн нүднәсм
Халун нульмс күләләч.
Әәмәрн кинтн чолу зөөһәд,
Өдрә хотан олж уулав.
НКВД-н кесн лагертнь
Эк-цкән санж һундлав.**

Сиврт хальмг улс яһж ирснә, тенд яһж бәәснә тускар һарһсн дууг кесг әмтн олн җилдән хадһлад йовсмн. Тер дууна олн вариантыг мана умшачнр редакцур илгәлә. Терүнәс кесгнь номт Окна Борис барт белдсн «Төрскн һазрин дуд» гисн хураңһуд орсмн. Бар сарин 28-д нерәдсн дууг маднд илгәсн Лиджин Саңһжд, Боктан Сарңгд, Насна Антинд, Бадмин Николайд бидн ханлтан өргжәнәвидн.

Күндтә умшачнр! Шүлгәр дамжулж сансн санаһан олнд медүлх седклтн бидн тевчжәнәвидн. Болв ирсн цуг тоотыг барлх арһ учрхш. Зәрм үүдәврмүд учр-утхарн сүл болна, зәрмснь шүлг үүдәлһнә зокалмудла ирлцхш. Тегәд хальмгин нер туурсн шүлгчнрин үүдәврмүд икәр умшж, келнәннь көрңгиг байжатн. Тер саамд бичсн тоотын учр-утхнь гүүдк умшхд эвтә соньн шүлгүд үүдх, гиж селвгән өгчәнәвидн.

АНЖУКАН Ольга,
«Хальмг үннә» литературин болн искусствин әңгин заведующ.

●Закана проектин тускар

Цуг төрмүдиг хаһлжана

Пенсионн тетквртин туск СССР-ин Закана проект кесг әмтиг икәр соньмсулв. Болв Заканд селвглжәх пенсь өглһнә механизм социальн-үнн чик бәәдлин принципиг күцәх арһ өгчәхш гиж би тоолжанав. Талдан әмтн чигн нанла зөвшәрх гиж санжанав. Кезәңк кевәр медәтә кесг сай әмтн кирцхд 75.80 арслн пенсь авад бәәх.

Күн болһна күч-көлснә тәвцин үлмәд пенсин кемжән бәәхиг би меджәнәв. Дигтәһәр келхлә пенсин кемжән жалвин кемжәнлә ирлцүлгднә. Болв тер жалвин кемжән оньдин үнн-чик билә гиж келж болшго. Туслң эн тоотыг проектиг ухалж һарһжасн әмтн оньгтан авсн уга гиж тоолжанав.

Пенсионн тетквртин туск Закана проектәр күүндвр келһнә йовудт олн зүсн сүвселвг орулгдх. Эн документиг цаарандиь ясруллһна көдлмшт әдн тоод авгдхнь маһд уга. Болв пенсиг шинәс тоолж өглһнә кемд ямаран жалвар ул кегдхмб гиж би газетин халхас зака тогтаһачнриг сурхар седләв. Яһад гихлә эмчнрин, багшнрин

болн нань чигн эрдмтә әмтнә ода авчах жалвин кемжән арвн җил хооран авчасн жалвас ик болжаналм. Күч-көлснә стажин җил болһна төлә нег процент немр мөңг өглһнә эв-арһ онц-онц наста пенсионермүдин авчах пенсин әдл биш кемжәг баһрулшго.

Би Төрскән харсгч Алдр дәәнд орлцлав. Тегәд фронтовикүдин пенсионн тетквртт бәәх льготмуд некврлә ирлцжәхш гиж келхәр седләв. Эн төрәр ухан-тоолврта сүвселвгүд бәәнә, болв Закана проектд эдн орулгдсн уга. Ямаран учрар тиим йовдл һарчахмб?

Пенсин туск Закан кесг җилдән цергллдгин төлә, үнн-чик социальн политикиг йостаһар бәәдл-җирһлд тохрадгин төлә эн документин халхар ода чигн баһ биш көдлмш күцәх кергтә гиж санжанав. Өдгә цагин бәәдлд болхла эн цуг төрмүдиг хаһлжахш.

А. ПЕТРУШИН,
дәәнә болн күч-көлснә ветеран.
Приютненск района

линнь диг-дараг [illegible] кал терүгәр кедг бәәсмн. Келә, ямаран цагт ю кехиг, ямаран күүнлә яһж бийәв бәрхиг эгл хальмг улст бичкнәснь авн экин уургла хамдан шингрсн авъясмуд зааж өгдг бәәсмн.

Хальмг күүнә насн-жирһлиннь туршт бийән һо-һольштар бәрлһнә, күүг тевчлһнә, әрүн шагшавд сурһмжлһнә һоллгч зокалмуд болжлһна улсин авъясмуд йир ик чинр зүүжәсмн. Харм тәрхд, туужин чагчи әргцст, жирһлин адрута хаалһст, кесг нүүлһнд, бәәдл-жирһлиннь авг-бәрцән содлнинд хальмг улс зәрм сән авъясмудан геежәнә.

Тегәд чиги өдгә цагт хальмг келн-әмтн сән авъясмудан мартсн учрар кен ахан күндлдго, дүүһән тевчддго, хоорндан йир модьрунар бийән бәрдг болжана, гиж ода цецн ухата, тоолврта, тоомсрта әмтн, нурһлж медәтә улс, чик келжәнә. Олн хурсн һазрт медәтә күүнд, саата күүкд күүнд баһчудас хая нег күн орман сулдхж өгнә. Көвүднь эк-эцктәһән хамдан сууһад әрк-чаһр ууна, дурндан буәр үг келнә; кесг өрк-бүлмүдт көгшн эк-эцкән һазална, күүкд-берәд үрдүдән өнчрүлж хайна. Өр-өвч седклин сән авъяс бас мартгдҗана, гисн тоолвр медәтә әмтнәс соңсгдна.

Кезән-кезәнәс авн өрги теегт агт мөрән унж, адуһан тууж сулдан бәәсн хальмг күн бийән тоомсртаһар бәрдг билә, ямаран чиги кү- [illegible] жәсмн. Болв бурхн-шажна үгмуд гиж терүг нег цагтан олзлгдан уурсмн. Брежневск цагт әмтиг сурһмжлһна тәлә олзлгджасн «Коммунизм тосхачин моральн кодекст» тиим чинртә үгмуд олдсн уга.

Олн әмтнд туста, кергтә сән авъясмудыг дәкнәс сергәх цаг ода ирв, гиж сангдна. Хальмг улс эврәннь сән авъясмудан мартад уга деер дорас өсж йовх үйирт терүгән зааж өгх, цәәлһж өгх кергтә, гиж тоолжанавидн. Хальмг келн-әмтнә бәәдл-жирһлин авъясмудын заншалын тускар медлг улс келж, бичж өгтн гиж мана күндтә номтнриг, цуг умшачнриг сурҗанавидн. Һо-һольштг авг-бәрцин авъясмудын туск материал даруһас мана газетд барлгдхмн.

Авъясмудын туск күүндвр мана газетин халхст тасрлт угаһар, дару-даруһас кегддг болхин тәлә эн күүндврт умшачнр әрк биш орлцх зөвтә. Негдвәр, мартгджах авъясмудын тускар тедн газетд бичж илгәх. Хойрдвар, ямаран авъясмудын тускар медж авхар седжәхән бас зәнглх, гиж күләжәнәвидн. Хальмг улсин этнографь, тууж, фольклор, кел болн литератур шинжлж номтнрин, мана бичәчнрин, медәтә улсин деңгәр эн терүг дәкнәс сергәж болхмн, гиж санжанавидн.

ЭРНҖӘНӘ Виктор,
газетин әңгин заведующ.

ЗУРГТ: Московск «Эрүл-дорул өрк-бүл» гидг клубин член эврәннь күүкдән нилх цагаснь авн мөстә уснд оөмүлж эрүл-мендинь батрулна.

тускар

Цуг төрмүдиг хаһлҗана

Пенсионн теткврин туск СССР-ин Закана проект кесг әмтиг икәр соньмсулв. Болв Заканд селвглжәх пенсь өглһнә механизм социальн-үнн чик бәәдлин принципиг күцәх арһ өгчәхш гиж би тоолжанав. Талдан әмтн чиги нанла зөвшәрх гиж санжанав. Кезәнк кевәр медәтә кесг сай әмтн кирцхд 75-80 арслн пенсь авад бәәх.

Күн болһна күч-көлснә тәвцин үлмәд пенсин кемжән бәәхиг би меджәнәв. Дигтәһәр келхлә пенсин кемжән жалвин кемжәлә ирлцүлгдна. Болв тер жалвин кемжән оньдин үнн-чик билә гиж келж болшго. Туслң эн тоотыг проектиг ухалж һарһжасн әмтн оньгтан авсн уга гиж тоолжанав.

Пенсионн теткврин туск Закана проектәр күүндвр келһнә йовудт олн зүсн сүвселвг орулгдх. Эн документиг цаарандпь ясруллһна көдлмшт эдн тоод авгдхнь маһд уга. Болв пенсиг шинәс тоолж өглһнә кемд ямаран жалвар ул кегдхмб гиж би газетин халхас зака тогтаһачнриг сурхар седләв. Яһад гихлә эмчнрин, багшнрин болн нань чиги эрдмтә әмтнә ода авчах жалвин кемжән арвн жил хоорад авчасн жалвас ик болжаналм. Күч-көлснә стажин жил болһна төлә нег процент немр мөңг өглһнә эв-арһ онц-онц наста пенсионермүдин авчах пенсин әдл биш кемжәг бәрулшго.

Би Төрскн харсгч Алдр дәәнд орлцлав. Тегәд фронтовикүдин пенсионн теткврт бәәх льготмуд некврлә ирлцжәхш гиж келхәр седләв. Эн тәрәр ухан-тоолврта сүвселвгүд бәәнә, болв Закана проектд тедн орулгдсн уга. Ямаран учрар тиим болж һарчахмб?

Пенсин туск Закан кесг жилдән цергдгин тәлә, үнн-чик социальн политикиг йостаһар бәәдл-жирһлд тохаадгин тәлә эн документин халхар ода чиги бәәх биш кедлмш күцәх кергтә гиж санжанав. Өдгә цагин бәәдлд болхла эн цуг төрмүдиг хаһлжахш.

А. ПЕТРУШИН,
дәәнә болн күч-көлснә ветеран.
Приютненск района

Редакторин дарук Б. М. ЧЕНКАЛЕЕВ.

Телевизорт

ТУУЛА САРИН 20, БЕМБӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — «Мама, папа, болн би». 9.05 — Герин академь. 9.35 — «Жилин дөрвн цаг». Туула сар. 10.55 — Док. фильм. 10.55 — Илт — кецү өврмжтә йовдл. 11.55 — «Наад энкр келн». 12.25 — «Һурвдгч хоңх». Док.-публицистическ фильм. 13.35 — «Дииләчнр». 14.35 — Концерт. 15.25 — Леонид Быковин наадсн фильмс болн рольмуд. «Максим Перепелица». Худ. фильм. 16.55 — Мультфильмс. 17.25 — «Солң». 18.00 — Нарт делкән панорам 18.45 — Г. Свиридов. «Бичкн триптих». 18.55 — «Джинджер болн Фред». Худ. фильм. (Италь, Франц ФРГ). (Түрүн болж үзүлгджәнә). 21.00 — Цаг. 21.30 — «Көгжм эфирт».

Хоердгч программ: 8.00 — Өрүнә гимнастик. 8.15 — Док. фильм. 8.45 — «Фестивалин ашлвр». 9.25 — «Щит и меч». Худ. фильм. 1, 2-ч серийс. 12.30 — Девшлт. Зәңгс. Зав. 13.00 — Баскетболар США-н чемпионат. 14.30 — Видеоканал. «Эфирт — Советск Әрәсә» 18.05 — Мультфильмс. 18.30 — Цаг. 19.00 — «Зүрачнрин туск келврмүд». А. Харитонов. 19.15, 20.15 — «ПИ» гидг темдгтәһәр». 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән орти! 22.45 — Горнолыжн спорт. 23.50 — Киноконцерт. 00.15 — Сөөни сеанс. Патьрт орх ордерта күн. (Польша).

Бәәрн программ: 17.00 — «Булг» — «Родничок». Хальмг кел дасжах бичкдүдт (Хальмг келәр). 17.25 — «Тадна төлә бүрдәсн харһлт». «Хальмг» гидг ансамбль оолцжах көгжмин программ 18.45 — «Республик — үлдврин цаг». Зәңглһнә-публицистическ программ. (Хальмг келәр). 19.45 — «Хальмг АССР-ин МВД зәңглжәнә». Хальмг АССР-ин МВД-н министр А. И. Можаров соңсхврт орлцжана.

ТУУЛА САРИН 21, НАРН ӨДР

Негдгч программ: 8.00 — Спорт цуһаранн тәлә. 8.15 — Концерт. 8.40 — «Спортлото». 9.00 — «Өрүн эзлс авн». 10.00 — Төрскнән цергллһн. 11.00 — «Акцент». Авторск дун. 11.30 — «Һазә эргж йовлһн». Альманах. 12.30 — «Эрүл-менд». 13.15 — Педагогик цуһааннь тәлә. 14.15 — Диилвгин 45 жилин өөнд. «Фронтас келүлсн менд». 15.35 — Мультфильм. 15.45 М. Горький. «В. И. Ленин». — Селәнә час. 17.00 — 18.00 — Бичкдүдт — фильм. «Космонавтла хамдан нисльн». 19.20 — «Хәрн дөрвдгч жилин һашута түула сар». Док. фильм. 20.50 — Концерт. 21.00 — «7 хонг». 22.00 — Чайковскин цуг симфонь. 1-ч симфонь.

Хойрдгч программ: 8.00 — Зарядкг зогс! 8.20 — Алтайск телестудин программ. 9.20 — «Экранд Сибирь». Киножурнал. 9.30 — СССР-ин улсин артист И. Ойстрах наадҗана. 10.00 — «Щит и меч». Худ. фильм. 3, 4-ч серийс. 12.30 — В. А. Моцарт. «Реквием». Московск баһчудын болн студентнрин хор дуулжана. 13.30 — Док. фильм 14.00 — Кара Караевин нертә азербайджанск камерн оркестр наадҗана. 14.30 — «Эфирт — Советск Әрәсә». 17.00 — «Планета» 18.00 — Хоккей. «Динамо» (Рига) — «Химик». Завсртнь — 19.20 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән орти! 20.15 — Горнолыжн спорт. 21.00 — «7 хонг». 22.00 — «Подданные революции». Худ. фильм.

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). 20—22-т. **За прекрасных дам.** Эклцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30. (Бичкн зал). 20—21-д. **Перед рассветом.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 16.00, 18.00, 20.00. 22-т. **Человек из Рио.** Эклцнь: 10.00, 12.30, 15.00, 17.30, 20.00. Бичкдүдт кинофильм. 20-д. **След бобра.** 21-д. **Солнце в кармане.** Эклцнь: 14.00.

«ДЖАНГАР». **Леди Макбет Мценского уезда.** Эклцнь: 12.00, 14.00, 16.30, 20.30. Бичкдүдт кинофильм. 20-д. **Жизнь и удивительные приключения Робинзона Крузо.** 21-д. **Роня, дочь разбойника.** Эклцнь: 10.00.

«ДРУЖБА». 20—21-д. **Приключения Квентина Дорварда, стрелка королевской гвардии.** Эклцнь: 16.00, 18.00, 20.00. 22-т. **Во бору брусника.** 2 серий. Эклцнь: 16.00, 19.00. Бичкдүдт кинофильм. 20—21-д. **Мультсборник.** Эклцнь: 10.00, 14.00. **Мио, мой Мио.** Эклцнь: 12.00. 22-т. **4:0 в пользу Танечки.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). 20—22-т. **Однажды в Америке.** 3 серий. Эклцнь: 11.00, 15.30, 20.00. (Бичкн зал). 20—21-д. **Роман с камнем.** Эклцнь: 18.30, 20.30. 22-т. **Враг мой.** Эклцнь: 18.30, 20.30. Бичкдүдт кинофильм. 20—21-д **Хон Гиль Дон.** Эклцнь: 12.00, 14.00. 22-т. **Приключения голубого рыцаря.** Эклцнь: 15.30.

Мана республикәр

Рязанюр йовх

Лу сард Элстин культурн бәәдл-жирһлд соньн кесг йовдлмуд болхмн. Теднә негнь — хотл балһснд Октябрьск района улсин үүдәлтин Өдрмүд бүрдәлһн мөн. Эн өдрмүдт района болн селәдин культурин Гермүдин фольклорн ансамбльмуд, агитбригадмуд, эврә дурар үүлджәх дуучнр, биичнр орлцх. Эднә үүдәлтиг района кесг эдл-ахуст сәәнәр меднә, эднит кезә чиги күләнә.

—Бас лу сард Рязанюр польск дууһин марһанд Яшкульск района вокальн-инструментальн «Айс» ансамбль йовх гиж бидн күләжәнәвидн, —гиж культурин министерствин РНМЦ-н көдләч Е. Ф. Санджираева келв.— Марһана бүрдәмжин комитетин шиидвриг бидн күләжәнәвидн. Урднь ансамбль эн марһанд күцәмжтәһәр орлцла. Эн жил чигн эдн сән аш бәрх гиж иткжәнәвидн. Ансамбль болхла эврәннь зөвшәрлһән урдаснь илгәлә.

Эн сард улсин коллективсин хәләвр болжана. Ода деерән мана республикд тиим күндтә нертә 54 коллектив бәәнә. Эврә дурар үүлдг эн коллективст балетмейстермүд соньн бн тәвнә, багар дуулдг коллективс энд үүлднә. Тегәд эдн селән һазрт культур өөдлүллһнд эврәннь нилчән күргжәнә. Каспийск районд — «Дольган», Яшкульск районд «Байр», Целинн районд — «Жирһл» ансамбльмуд болн нань чигн коллективс олна тааслт олв. Альд болв чигн эдниг байрта-бахмжтаһар тосна. Цугсоюзн болн Цугәрәсән марһаст эдн күндтә ормс эзллә. Тиим коллективсин то жил ирвәс өсәд бәәнә. Эн жилин хәләвр теднә үүдәлтд бас нег темдгтә девсңгнь болхмн.

Мана корр.

Бөкнрин күцәмжс

Одахн мана республикин уйн наста бөкнрин хамцу команд Черкесск балһснур одад ирв. Әрәсән өмн үзгин зональн марһанд эдн орлцла. 5 өдртән зүткмжтә марһан болла.

—Мана республикин командыг 10 сурһульч элчлә. Теднәс 6 күн —Юстинск района уйн наста бөкнр болжана, — гиж спортсменмүдин багин һардач ах тренер Ф. М. Анчеев келв. —Гер тоод 3 күн Цаһан Амнас болн 3-нь —Барун селәнәс йовв. Цугтан эдн нүүрлгч орм эзлхин тәлә чидлән әрвллго ноолдв.

Хамгин сән күцәмжиг Цаһан Амна 2-ч тойгта школын 11-ч классин сурһульч Юрий Бастаев бәрв. Уйн наста бөкин 1 разрядта эн спортсмен 83 килограмм чиңнүрин категорьт 2-ч орм эзллә. Ут-турштан болхла энд 12 бөк ноолдла. Бас нег сән ашиг эн школын 10-ч классин сурһульч Бадма-Гәряев үзүлв. 60 килограмм категорьт 3-ч ормд эн һарв.

Ода эдн сурһульчнрин спартакиадын Әрәсән Өмн үзгин фигльын марһанд белдкәнә. Эн турнир Орджоникидзе балһснд болхмн.

Тер мет мана района бичкн спортсменмүд Элстд болсн «Уйн наста бөк» гидг дөрлдәнд күцәмжтәһәр орлцв. Ут тооһарн 20 күн мана района элчлв. Барунск ДЮСШ-н спортсменмүд энд иилһрв. Эврәннь чиңнүртән Б. Манхаев, С. Курбанов, И. Менкеев, Л. Очиров дииләчин нер зүүв. Цаһан Амна 2-ч школын элчнр О. Баталаев болн Э. Убушиев 2-ч орм эзлв. Эн үзмжтә диилврт Барунск ДЮСШ-н тренер А. А. Шонхуров болн Цаһан Амна ДЮСШ-н тренермүд Ф. М. Анчеев, Г. Ш. Убушиев ик нилчән күргла.

И. ХЕЧИЕВА,
мана эврә корр
Юстинск район.

Үвлин лагерин марһан

Профсоюзмудын физкультурн спортивн обществин таңһчин советин бичкдүдин болн баһчудын спортивн школд йисн хонга үвлин лагерь үүлдв. Энүнд школын 185 футболист амрв. Эдн— спортивн школд футбольн эрдм дасжах 1-9 классмудын көвүд билә.

Жил болһн январь сард ДЮСШ үвлин лагерин өдрмүдтән футбольн марһа бүрдәһәд, терүнд орлцлһнд Троицк селәнә көвүдт үрвд кегддг бәәсмн. Эн жилин марһан үрдксн йир соньн болчкад, олн футболистнр орлцсар ончта болв. Марһанд Городовиковск, Каспийск, Целинн районмудын нежәһәд, Приозерн района хойр— ут-турштан тавн команд ирв. Спортивн школ 19 командан орлцулв.

Тиим олн командс цуглрсн учрар, марһан көвүдин насна дигәр дөрвн багд хувагдв. Хөрн дөрвн команд өдр болһн марһанд орлцжав.

Хамгин баһ насна багд В. Мергасовин сурһжах «Марадона» гидг команд (Элст) диилвр бәрв. Наадк һурвн багд чиги Элстин спортивн школын тренермүд В. Халхиновин, А. Арыловин болн В. Утхуновин белдсн «Спартак» гидг һурвн команд түрүн ормс эзлв. Гиичнрин командсас зуг Каспийск района футболистнр дөрвдгч багд хойрдгч аш үзүлв.

Марһана йовудт футболын техник сәәнәр үзүллһнә халхар конкурс бас кегдв. Негдгч багд цугтаһаснь сәәкәр 12-ч школын сурһульч Владик Бадмаев техник үзүлв. Наадк багмудын конкурст бас Элстин футболистнр Максим Кузыченко (10 школ), Саша Середа, (17 школ), Басн Нохаев (12 школ) диилвр бәрв.

Диилвр бәрсн командс болн онц футболистнр үнтә белгүдәр мөрәлгдв.

Н. БӨЛДЫРЕВ.

МАНА ХАЯГ: 358000 ХАЛЬМГ АССР, ЭЛСТ БАЛЬСН, ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР

«КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР. ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»

ТЕЛЕФОД редакторин — 5-25-33. приемна — 5-64-41 редакторин даруксин — 5-56-37 5-62-45 «аавртa сеглэтрин» — 5-64-80. ичүлин: партийн төрмүдин болн пропагандын — 5-54-93. селәнә эдл-ахун — 5-63-13. 5-57-35 промышленнь — 5-56-15 советск госхлтын — 5-62-34 литературин болн искусствин — 5-79-76. секретариатын — 5-54-07 бичгүдин — 5-54-09 орчуллһна — 5-58-03 зәңглһнә — 5-56-36. бухгалтерин — 5-79-60. машбюрон — 5-57-30. корректорск — 5-24-02. корпунктс: Каспийскд — 9-21-16. Баһ-Дөрвдт — 9-11-04 Цаһан Амнд — 9-17-81

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАҢҺЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К — 00025.

Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245.

Заказ 117.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил әкләҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Туула
сарин
23
Мигмр өдр
№ 15. (11028).
Үнь 3 деншг.

Азербайджана болн Арменя улст

Азербайджана болн Арменя гражданмуд, күнд эн кемлә бидн таднур, тадна ухан-седклүр болн тадна седклүр, эврәнь улсин, цуг мана олн келн-әмтнә Төрскнә хөв-жирһлин тууст зүүжәх тана даавруд дуудвр кежәнәвидн.

Бакуд болн Азербайджана бәәрн нань чигн һазрт, тер мет Арменя зәрм районд болсн зовлнта йовдлмудыг советск әмтн һашудж, әәдүртәһәр тосв. Цусн асхрв, аля-аяд йовдлмудын ашт әмтн көрв. Зер-зев әәлж авхар цергә объектсүр, дотрдундын кергүдин учрежденьсүр дәврлт кегджәнә. Тер болн эн республикд боевикүдин багмуд бүрдәгджәнә. Хамгин нәрн тоот — СССР-ин государственн межә эвдгджәнә.

Экстремистск чидлмүдин даавр угаһар үүл татлһна үүлдвр, аврлт угаһар күч үзүллһнә зерлг-энди йовдлмуд орн-нутгт зәвтә цухл болн үүмлт, гем һарһлго әмнәсн хаһцсн әмтнд гүүнәр һундл төрлһнә седкл үүдәжәнә. Күч авчах цүүгәнәс иштә хамгин түрүнд бичкдүд, күүкд улс, көгшдүд зовна, тана көвүд әмнәсн хаһцна. орн-нутгин талдан улсин урдуд чигн — цергчнр. зәв-йос харлһна органмудын көдләчнр хоржана. Улсин әдл ахуд аһу ик һару күргджәнә. Советск улсин өрк-бүлин шагшавдын ул-сүүр — нег-негән медллһнә болн нөкцлтин туслн седкл хөрүлж болшго һарула харһжана.

Цаарандһь тиигж бәәж болшго! Өшәрклһнә, дуриддан бәәлһнә болн күч үзүллһнә дольгаг яһад болв чигн зогсах кергтә. Үүл татлһн засгллһн угаһар күцәгдг, мана һазрт зовлң болн һашута йовдл тардг бәәдлд күргж болшго. Келн-әмтнн седклә арсм кеһәд, нег-негндән дурго болж ухаһан геелһнүр әмтиг түлкх зәв кенд чигн уга. Кемр эндрк зовлңта йовдлыг әс зогсахла, маңһдур тернь келн-әмтнә күүрлһнд хүврәд чигн бәәхмн.

Нагорн-Карабахск автономн областьд болн Азербайджана зәрм нань чигн районт, тер мет Арменьд берк бәәдл зарллһна туск СССР-ин Деед Советин Президиумин Зәрлгиг советск әмтн медж тосв. Эннь цань арһ уга болсн, болв күццдән зәв-учрта ишкдл гиж эдн тергүг тоолжана, маднас хамгин нег мөслчә үүлдвр некжәнә. Тегәд орн-нутгин һардвр герчлжәнә: кергтә цуг керг-үүлдврмүд батлж авгдхмн.

Тадниг цугтаһинь — азербайджанцнриг болн армянмудиг, залу болн күүкд улсиг, буурл үстә көгшдүдиг болн баһчудыг — тоолврта седкл зүүсн экстремистнриг зогсатн, урвачнриг илдктн, күч үзүлдг әмтиг зогсаж, меклрәсн әмтнд уха орултн гиж КПСС-ин Централььн Комитет, СССР-ин Деед Советин Президиум, СССР-ин Министрмүдин Совет дууджана. Эвин бәәдл болн зәвйосна диг-дара шинәс тогталһар орн-нутгин һардврин, зәв-йос харлһна органмудын, МВД-н болн Советск Әәрмин цергүдин, межән харулчнрин күчллтиг дөңнтн гиж бидн тадниг дууджанавидн.

КПСС-ин ЦЕНТРАЛЬН КОМИТЕТ
СССР-ин ДЕЕД СОВЕТИН ПРЕЗИДИУМ
СССР-ин МИНИСТРМҮДИН СОВЕТ

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Зәрлг

Б. У. Борманджиевд «Хальмг АССР-ин культурин ачта көдләч» гидг күндтә нер зүүлһхин тускар

Культурин халхд ач-тус күргсн төләднь, художественн самодеятельностьд шунмһаһар орлцсг төләднь Юстинск района Цаһан-Аманск бичкдүдин көгжмин школын багш Борманджиев Баатр Убушиевичд «Хальмг АССР-ин культурин ачта көдләч» гидг күндтә нер зүүлһхмн.

Хальмг АССР-ин Деед Советин
Президиумин Ахлач **Г. ЦАКИРОВ**

Хальмг АССР-ин Деед Советин
Президиумин сегләтр **Е. ХОНГОРОВА**

Элст балһсн, 1990 җилин туула сарин 18.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Зәрлг

А. Ш. Эрдниевиг Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Күндллһнә һашгар ачлхин тускар

Художественн самодеятельностьд шунмһаһар орлцсг төләднь Юстинск района «Волжский» совхозин көдлмшч Эрдниев Андрей Шаляговичиг Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Күндллһнә һашгар ачлхмн.

Хальмг АССР-ин Деед Советин
Президиумин Ахлач **Г. ЦАКИРОВ**

Хальмг АССР-ин Деед Советин
Президиумин сегләтр **Е. ХОНГОРОВА**

Элст балһсн, 1990 җилин туула сарин 18.

Централььн телеүзгдләр КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр, СССР-ин Деед Советин Ахлач М. С. Горбачевин келсн үг

Үүрмуд! Азербайджана болн Арменя хоорнд удан цагт болжах келн-улсин цүүгәг бидн цуһарн үзжәнәвидн. Энд үүдсн чинвртә бәәдл әс номһрсн деерән. бәәжәһәд-бәәжәһәд нам улм хурц болад, күнд ашур авч иржах учрар бидн ик гидгәр санаархжанавидн.

Сүл хойр жилин туршарт йосна централььн органмуд эврәннь халхас тесвртәһәр, цугинь ухалж үүлдхәр зүткләд, гиигн биш тәрмүдиг әрк биш тәвкнүн политическ әварһар хаһлхар шунла.

Ур-иньгин күүндәр, СССР-ин Деед Советд, партин Централььн Комитетд, правительствд хәләж күүнд- [illegible] һруллһнд дән әс болсн деерән, нам тер бәәдлиг улм хурцдулв, нег-негәннь өмнәс сөрлцлһиг икдүлв.

СССР-ин улсин депутатнрин II Съездин трибун деерәс келгдсн чик седклиг альк чигн халх бас соңссн уга.

Антиобщественн, улсин өмнәс босжах элементс эн бәәдлиг өшә бәрлһиг болн цүүгәг улм хурцдулхин төлә ололв. Зертә-зевтә ноолдан эклв, нег үлү межә деерк районт болн хойр келн әмтн хамдан бәәдг районт.

Эн жилин туула сарин 15-д СССР-ин Деед Советин Президиум Нагорно-Карабахск автономн областьд [illegible] Азербайджана болн

ли улсин өмнәс босжах чинртә болад йовна.

Зәрм районт йосна заканы органмудыг эврәннь үүлдврән күцәлһнәснь күчәр һарһв, заллһна структурмуд эвдгдв.

Государственн межән зууһад километрин ут туршарт инженерн-техническ тосхлтс хамхлад уга кегдв. Республикд күч үзүлж йос һартан авхар бәәхнь нууглсн уга.

Цаарандһь нигж бәәж болшго болв. Гем угаһар хорлһиг гүүнәр хармнж зовсн-ла зергү үүл татсн йовдлмудыг, догшар күч үзүллһиг болн вандализмиг, зака бацлһиг һәәлж бурушалһн орн-нутгт өсәд йовв.

Зәв-йос болн [illegible] диг-дара

һж ололлһна бәәдл күцц илдж үзгджәнә. Нег-негндән дурго боллһнур, ах-дүүһән аллһна тоолвр уга дәәнүр әмтиг түлклһн үүл татлһн мөн.

Зәв-йосн уга бәәдлиг болн күүнд дурго боллһиг уруллһн, күүнә дүр-бәәдлән геесн, бийсннь хар үндстә күцлд күрхдән, йос авхар гүжржәх әнүнә төлә кенә чигн әмнд күрхдән болн экстремистнрин үүл татлһиг нег мөслж уурулллһн — государствин даалһвр мөн.

Әмтнд эв болн әәмшг уга бәәдл теткләһн, хойр республикин улст сулдан, демократическ делгрх, тәвкнүн күч-көлсәрн бәәж үрдән өс-

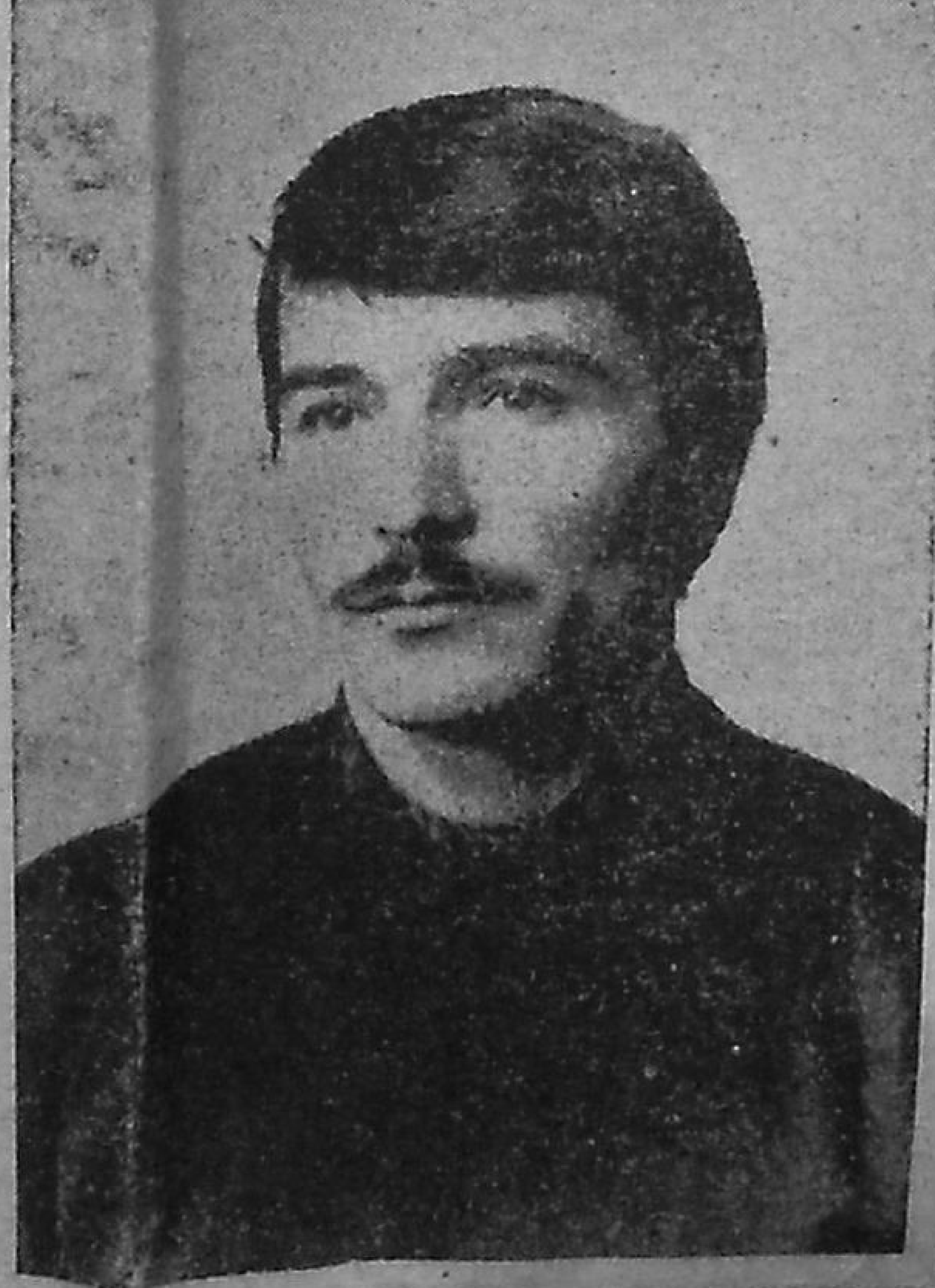

КПСС-ин ЦК-д болсн харһлт

КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачев туула сарин 20-д Азербайджана Компартин ЦК-н бюрон члендлә А. Н. Муталибовта, Г. А. Гасановта, М. Р. Мамедовта, В. П. Поляничкота харһв. Харһлцана йовудт республикд тогтсн бәәдлин тускар ухан-седкләрн тодрха кевәр хувалцлһн болв. Республикин бәәдл-жирһлиг түргәр ясруллһна, залврин тогтацсиг болн күч-келснә диг-дараг хәрү тохраллһна эв-арһин тускар күүндвр болв.

Харһлтд Н. И. Рыжков, Л. Н. Зайков, В. А. Крючков, В. А. Медведев, А. Н. Яковлев, А. И. Лукьянов, Г. П. Разумовский орлцв.

(ТАСС)

Азербайджана КП-н ЦК-н бюрон сүүр

Туула сарин 20-д Азербайджана Компартин ЦК-н бюрон сүүр болв, терүн деер республикд тогтсн бәәдл хәләгдв. Тогтсн нәрн бәәдлиг цаарандһь давулшгоһар, республикин бәәдлиг ясруллһар әрк биш күцәгдх зәвтә цуг керг-үүлдврмүдиг батлж авч күцәлһнд партийн комитетмүд оньган өгчәнә. Энд болжах йовдлмудын учр-утхинь гүүнәр болн цуг халхаснь әрк биш шинжлж хәләх кергтә гиж тоолгджана.

Әмтн әмнәсн хаһцсн йовдл учрсар Азербайджана КП-н ЦК-н бюро һундл төржәхән медүлв. Республикд һурвн өдрин траур зарлгдв.

Үр А. Р. Х. Везировиг Азербайджана Компартин ЦК-н негдгч сегләтрин үүләс сулдхснас иштә ЦК-н бюрон көдлмшиг һардлһн Азербайджана Министрмүдин Советин Ахлач үр А. Н. Муталибовд болн республикин Компартин ЦК-н хойрдгч сегләтр үр В. П. Поляничкод даалһгдв.

(ТАСС)

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумд

татир тингәрән оддһн, хойр республикин һардврла, депутатнрла Москвад кесг дәкж негхарһлһн — цуг эн тоот негхн күслтәһәр олзлгдв — хоорндан зевтән багтлһиг күцхин, сән седклтәһәр хам-хоша бәәлһиг, йирин әмтнә хоорндк хәрлцәг шинәс тогтахин, түлад зогсн бәәдләс һарлг арһ хәәхин болн, аш сүүлднь, Нагорн Карабахин әргнд бәәдлиг тогтнулхин төлә олзлгдв.

Иигж үүлдхләрн чидл үзүлһн, өшәрклһн, цүүгәг цааранднь татлһн сән юмнур авч иршго, зуг бәәдлиг улм хомүүрулх, улм икәр әмтн хорх, чидл үзүллһн улм икдх гиж санлавидн.

Һундл болхларн, хойр республикин партийн, советск, государственн органмуд эн бәәдлд кергтә дүңгә һаавртаһар болн ухата-тоолвртаһар үүлдсн уга, хәрнь нам националистическ багмудын шахлһнд принципиальн хәләцән баһ бишәр тәвж өгәд бәәв.

Сүл цагт, Армянск ССР-ин Деед Советин болн Азербайджанск ССР-ин Деед Советин сессьмүд деер СССР-ин Конституцла эс ирлцҗәх шиидврмүд батлж авхд, бас тиим йовдл болв. Эн шиидврмүд бәәдлиг номАрмения зәрм наадк районд бачм чинртә бәәдл тогтахин туск Зәрлг һарһв.

Ним керг-үүлдвр күч үзүллһиг зогсах, эврәннь улсиг ик гидг үүмәнд татж оруллж ик зовлң үзүлсн экстремистнриг, улсин фронтмудын лидермүдиг тогтнулх гиж сангджасмн.

Болв чик ухан-седкл, советск общественностин, мана орн-нутгин цуг улсин ухан-седкл эн саамд бас учрт авгдсн уга.

Күүндвр кехмн, зөвтән багтхмн, нег-негән тевчхмн гисн дуудврмуд оньгт авгдсн уга.

Терүнәс үлү, дәәсрхҗәх национал-карьеристнр бәәдлиг цааранднь чигн хурцлдулад, боевикүдин отрядмуд бүрдәһәд, хаалһсиг, аэропортсиг эклад бүслж авв. Цергчнриг дәврлһн, зер-зевин складмудт, зөв-йос харлһна органмудт дәврж орлһн икдв.

Бакуд эн йовдлмуд нег үлү зовлңта болв: хамхллһн, күүчлһн, әмт аллһн, гем уга әмтиг гер-маласнь республикин межә һатц һарһж көөлһн.

Азербайджанд экстремистск чидлмүдин үүлдвр улмулмар йоста антигосударственн, антиконституционн бо-

тогталһар, әмтнә бәәдл-жирһлд әәмшг уга таал тетклһәр нег мөслсн керг-үүлдврмүд күцәхиг советск әмтн орн-нутгин һардврас зевтәһәр некв.

СССР-ин Деед Советин Президиумин Зәрлгәр Бакуд бачм чинртә бәәдл тогтагдсиг тадн ода меднәт. МВД-н цергин болн Советск Әрмин подразделеньс балһснур орв.

Эдн һоллгч объектс эзлв, государственн учреждеиьсиг бүртклһнд авв, погромщикүдин, диг-даран уга бәәдл һарһхар седҗәх бүрдәһәчнрин болн зад татачнрин өмнәс нег мөслгч керг-үүлдврмүд күцәгдҗәнә. Үүл татдг элементсәс зер-зев булагдж авгдҗана.

Һундл болхларн, әмтн хорлһн бәәнә. Цергә подразделеньс зәрм һазрт террористнрин халһар тосгдв, тер төләд теднә өмнәс зер-зев олзлх кергтә болв.

Кенә нег өрк-бүлд эндр зовлң ирв. Эн өрк-бүлмүдт үнн-седкләсн би һундл тәрҗәнәв.

Бакуд, Азербайджана болн Армения межән өөрк районд, Закавказьен талдан чигн районд националистическ зад татлһна, келн-әмтнә әрүн седклиг зәрц хажил-

кж сурмжлх арһ өглһн — государствин даалһвр мөн.

Советск Әрмин болн дотр-лундын цергүдин салдсмуд болн офицермүд СССР-ин Конституц болн Закан харслһна даалһвран күцәҗәнә.

Темдглгдҗ күцәгдҗәх керг-үүлдврмүдиг мана орн-нутгин цуг улс медәд дөңнх гиж һардвр ицҗәнә.

Күңкл ухан-тоолвр бәрж үзүлтн, зад татгч дуудврмудт болн үүлдврмүдт бичә авгдтн гиж Азербайджана болн Армения цуг гражданмудыг би эн саамд дууджанав. Меклгдсн, төөрүлгдсн, эс гихлә зеткртә үүл татлһнд күчнәс орулгдсн цуг әмтиг ухалж, тоолж зогстн гиж дууджанав.

Гражданск эв тогталһнд, мана хувд туссн шүүвриг хамдан диилж һарлһнд ямаран чигн нөкцл болжатн гиж цуг тадниг сурҗанав. Тоолврта ухан-седкл болн даавр деер авч диилх гиж гүүнәр иткжәцәв.

Цуг улсин, мана государствин улм сән бәәдл-жирһлин төлә цуг келн-улсин таарлт, хамцу шахм нөкцлт, нег-негндән дөң күрглһн урдкасн икәр эндр маднд кергтә болжана.

Ах-дүүнр—хөөчнр

Черноземельск района «Ставропольский» совхозд ах хөөч болж комсомолец Омар Абакаров көдлжәнә.

— Кергән медлг, хөөчин эрдмд дурта күн, — гиж энүнә тускар әмтн келнә.

Тиигж келдгнь учрта. Юңгад гихлә, Омар бичкнәсн авн кеер теегт хөд хәрүллһнд эцкдән нөкд болж йовсмн. Арвн жил хооран бийнь отар авч көдлсмн.

Энүнә һарджах хөөчнрин бригадыг комсомольск-баһчудын коллектив гиж нерәднә. Бригадын ханьд хойр дүнь — Абакар, Осман хойр баһчуд көдлнә.

Эдн давсн моһа жилиг сән аштаһар төгсәв. Зун хөн болһнас 120-д хурһ авв. Хөн болһнас физическ чиңнүрәр 5,2 килограмм ноос кирһж авв. Тегәд чигн эднә бригадын коллектив совхозин нүүрлгч коллективсин зергләнд йовна.

Шидр болсн ВЛКСМ-ин таңһчин конференц деер энүнлә харһж күүндх саам учрв. Конференцин делегат эврәннь көдлмшин тускар келж хувалцв.

— Ода үвлин дунд сар гүргүдән орчксн бәәнә. Бидн хәләжәх отаран нег чигн хө һарутуллго үвләс авч һархар арднь орж шунжанавидн, — гиж Омар Абакаров келв.

Комсомольск-баһчудын бригад үвлд тохнята белдвр кесмн. Хөд хурһлулх хашаһан дулалад, сән чинртә хотынь белдәд авчксн бәәнә.

Хөөнәс сән төл, ноос авхин кергт оньдин дөрвн цагт килмжән икәр өгч терүг хәләх кергтә болна. Тер йовдлыг ах хөөч Омар Абакаровин һарджах комсомольск-баһчудын бригадын көвүд сәәнәр медж арднь орж шунжана.

ЗУРГТ: Черноземельск района «Ставропольский» совхозин ах хөөч О. Абакаров.

А. Баерхаевин цоксн зург.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач Г. Г. Цакировин ахлачллһтаһар Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин сүүр болв.

Приозерн районд РСФСР-ин улсин депутатнриг, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн бәәрн Советмүдин улсин депутатнриг суңһлһнд белдллһнә йовудын туск төр сүүр деер хәләгдв. Улсин депутатнрин Приозерн района Советин күцәгч комитетин ахлач И. В. Кравченко эн төрәр доклад кев. Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин инструктор А. П. Болтыров немр доклад кев. Эн төрәр болсн күүндврт республикин министерствсин болн ведомствсин һардачнр орлцж, суңһврт белдлһнә көдлмин йовж кегдҗәхин тускар зәңглв.

Производственн тосхлтын-монтажн «Калмстрой» негдлтд әмт ачллһна закан олзллһна дамшлтын туск төр сүүр деер бас хәләгдв. «Калмстрой» негдлтин һардач Н. Е. Поздняков болн Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин инструктор Г. Д. Андраева эн төрәр сонсхвр кев.

1990 жилин түрүн кварталд күцәхин төләд темдглгдсн һоллгч керг-үүлдврмүдин зура хәләгдж батлгдв. Тер мет Хальмг АССР-т үүл татлһнла ноолдлһар үүлддг цаг-зуурин Комитетин туск положень батлгдв.

Сүүр деер хәләгдсн төрмүдәр ирлцңгү тогтаврмуд батлгдв.

Мана корр.

Даалһврмуд давулж күцәгдв

Городовиковск района «Южный» совхозин коллектив арвн хойрдгч тавн жилә зуран дөрвдгч жилд гүжрж көдләд темдгтә күцәмжс бәрв. Эдн өрн-нутгин белдлһнә пунктсур 4849 тонн буудя, 1999 тонн нарн цецгин яс, 1237 тонн мах болн 259 тонн үс йовулад жилә зураһан ирлцңгүһәр 167, 148, 108 болн 118 процентд күцәлә. Үлгүрнь, буудя, нарн цецгин яс болн мах хулдлһна өөдән даалһврмуд чигн темдгтәһәр давулж күцәгдсмн.

Эдл-ахун тәрәчнр болн малчнр производствд, бийстән бәәх керңгиг чадмгар олзлж көдлсндән һазр эдлһнәс болн мал өсклһнәс авдг эдл-уушин һарциг өөдлүлв, эврә үнинь болхла кимдрүлв. Олна шунмһа болн чадмг күч-көлснә ашт совхоз 1989 жилиг 2 сай 375 миңһн арслңга ору авлһтаһар давулв. Производствиң зураһар болхла нег сай 698 миңһн арслңга ору авгдх бәәсмн.

Совхозин цуг подразделеньсәр көдлмш йовудта болв. Эдл-ахун көдлмшч болһн 11560 арслңга көдлмш кев.

ЧОЙҢГА Сергә.

Заводын проект шинҗлгдв

Элстд «Энергия» гидг научн-производственн негдлтин филиал тосхгджах тер бәәрн әмтиг икәр үүмүлжәнә. Эн төр хаһлхин төлә шишлң комисс бүрдәгдлә. Эн комисс тер заводын проектиг шинжлж хәләлә.

Шидр йиртмж харлһна РСФСР-ин Государственн комитетин государственн экологическ экспертизин ашлгч документс хәләгдв. Экспертн комиссин сүүрт машид тосхдг Министерствин элчнр, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин дарук Ильянов Б. У., республикин әрүл-менд харлһна министрин дарук Яшкулов К. Б., «Энергия»-НПО-н филиалын директор Эльвартынов И. Н., «Хальмг тег» ассоциацин правленя член Калюжная Н. С., Куюкчинов В. С. болн йиртмж харлһна Хальмг АССР-ин Государственн комитетин көдләчнр орлцв. Экспертн комиссин член эн заводын проектлә соньмсж таньлдв. Экспертн комиссин членин өгсн һоллгч темдгүд болн селвгүд им:

әмтнә некврмүд хаңһах эд-тавр һарһх завод проектировать кехләрн экологическ әәмшг учрашго гиж келж болшго эн проектиг ясрулх кергтә. Заводыг тосхж олзлхин төләд ним тәрмүд хаһлхмн:

— ямаран чигн әәмшгтә йовдл учрв чигн эн алднд бәәх әмтнд әәмшгтә санитарн-гигиеническ бәәдл учрашгон төләд эн заводыг әмтн бәәдг гермүдәс үүжмдан 900 метр бәәх хойрдгч площадкд тосхх кергтә;

— завод тосхлһна болзгиг бәәһсна ус теткллһнә болн канализацин сетьмүдлә болн бәәһсна цеврллһнә сооружельс шинрүллһнә болзгла ирлцүлж тосхх кергтә;

— заводын производствин промышленн үлдлмүдиг заводыг аһуд уга кех проект проектн документацсла һарһж өгх кергтә;

— Элстд токсичн үлдлмүдиг дарж бултулдг һазр уга. Тегәд эн завод токсичн үлдлмүдиг яһж, альд бултулхинь документд үзүлх зөвтә.

Әмтнә кергләдг эд-тавр һарһдг заводын проектиг ахр болзгт күцц белдж йиртмж харлһна РСФСР-ин Государственн комитетин экспертизд орулж өгх зөвтә.

ДӨРЛДӘН:

Астраханск область— Хальмг АССР

1989 җилин туула-бар сармудын ашмуд

Промышленностин, тосхлтын болн хулд-гүүлгәнә организацсин көдлмшин үзмжс (зура күцәлһн процентәр)

	Астраханск область	Хальмг АССР
Промышленн продукц хулдлһн	87,5	98,5
күләжәсн ору авлһн	44,7	111,7
көдлжәх күн болһна күч-көлснә һарц	21159 арслң	19050 арслң
Государственн централизованн капитальн тәвц олзлж һоллгч сан эдлврт оруллһн	80,8	62,9
терүнә тоод тосхлтын-монтажн көдлмш	82,1	85,2
Әмтн бәәдг гермүд эдлврт оруллһн	79,3	83,2
Розничн эд-таврин әргц	102	104
терүнә тоод общепит	103	106
әмтнд мөңгәр өгдг туслмж	105,8	113,5
Малас авдг эдл-ууш белдлһн		
Махн	98,2	111
Үсн	96,4	105
Өндгн	92,4	122
Ноосн	106,2	116

Эн деер барлгджах тоодигмүдәс арвн хойрдгч тавн жилә дөрвдгч жилд мана республикин болн хоша бәәх областин промышленн предприятьмүдин коллективс боочаһар авсн даалһврмудан эс күцәснь медгджәнә. Тиигчкәд астраханцнр ору авх зураһан күцәж чадсн уга. Мана республикин промышленн предприятьмүдин коллективс ору авлһна зураһан давулж күцәв.

Урдк жиллә дүңцүлхлә күч-көлснә һарц өөдлүллһнә халхар маһахс зураһан давулж күцәж. Капитальн тосхлтд урдк кевәрн дала байрлх юмн үүрсн уга. Тегәд тосхлтын подразделеньс темдглсн жилә зураһан күцәж чадсн уга. Келхд һоллгч сан эдлврт оруллһна халхар государственн капитальн тәвциг күцц олзлж чадсн уга. Нег үлү Хальмгин тосхачнр тату-тартгар көдлв гих кергтә. Әмтн бәәдг гермүд эдлврт оруллһна зураһан чигн күцәсн уга.

Хулд-гүүлгәнә организацсин болн бәәц теткллһнә предприятьмүд темдглсн зураһан күцәсн болв чигн, әмтнә некврүд күцц хаңһахин төләд ода бийнь дуту-дундс баһ биш. Магазидәр әмтнд өдр болһн кергләгддг эд-тавр, хот-хол уга. Әмтнд мөңгәр өгддг туслмжиг чигн ясрулхин төләд баһ биш көдлмш кех кергтә. Нег үлү әмтнд өгджах туслмжин чинринь ясрулж, ассортиментинь өргжүлх кергтә.

Хальмгин малчнр давсн жилән бат ицгтәһәр төгсәв. Эдн малас авдг эдл-ууш цуг зүсәрнь давулж күцәв. Малас авдг эдл-ууш эд-бод кедг предприятьмүдүр, белдлһнә пунктсур 72,8 миңһн тонн мах, 48,5 миңһн тонн үс, 54,8 сай өндг болн 8,7 миңһн тонн ноосна цевр нөөрүл орулж өгв.

Манла хоша бәәх областин цуг категорин эдл-ахус 55,9 миңһн тонн мах, 111,6 миңһн тонн үс, 169 сай өндг болн 3,4 миңһн тонн ноосна цевр нөөрүл хулдж. Кемр нидн жиллә дүңцүлхлә мана республикин малчнр мах хулдлһна зураһан 5 процентд, үс — 5 процентд, ноос хойр процентд икдүлж. Астраханск областин малын цехин көдләчнр государствд ноос хулдлһна зураһан давулж күцәхәс биш, наадк зүсн эдл-ууш хулдлһна зураһан күцәсмн уга. Тегәд эдн государствд мах, үс болн өндг күцц орулж өгсн уга.

Өдгә цагт цуг предприятьмүд болн организацс эдл-ахун тооца келһнд болн бийсәнь бийән эврәннь мөңгәр тетклһнд орж көдлжәх кемд. Тедн арслң болһан тоолж дигтә-даратаһар көдлх зөвтә. Терүг угаһар оруһин механизмиг күцц олзлж болшго, эс гиж заллһна экономическ эв-арһд орж болшго. Зуг тиигж көдләд производствин цуг әңгсин орулзиг, һарһжах эдл-уушин чинриг өөдлүлж болхмн.

Эв харслһна Советск комитетд

Эвәр бәәлһиг харслһна Советск комитет герчллһ кев, терүнднь иигж келгджәнә:

Мана орн-нутгин олн зүсн регионмудт, хамгин түрүнд Азербайджанд болн Арменьд келн-әмтнә хоорндк хәрлцән дегд икәр хурцдж одсн бәәдл икәр санчрулхжана, эн үүмәнд әмнәсн хаһцсн әмтнд зовнач, цуг Советск Союзд төвкнүн болн әәмшг уга бәәлһн, оңдаруллһн цааранднь ямаран болх гиж зовнач. Гем уга әмтнә цусн асхржана, нег-негндән дурго боллһн, келн-әмтнә хоорндк цүүгән улм икджәнә. Цуг эн тоот цуг орн-нутгт чигн, цуг улст чигн ик гидг му ашта болад бәәхмн.

Келн-улсин өөдән нерһнь күндлһиг теткжәх болн советск әмтн әмд-менд болн әәмшг уга бәәлһиг теткжәх мана орн-нутгин закад зуг һанцхн экстремальн бәәдлд биш, кезәд чигн күцәгдх зөвтә. Эс тиихлә бидн цаг алджанавидн, терүг экстремистнр болн келн-әмтнә төрәр учр кеж эврәннь сә хәәжәх әмтн олзлжана. Тегәд чаңһ керг-үүлдвр күцәх кергтә болжана. Орн-нутгт йос күцәдг дигтә-дарата бәәдл шинәс тогтах кергтә, әмтнә конституционн зөвинь күндлж, эднә әминь болн әәмшг уга бәәлһинь харсж авх кергтә. Оңдаруллһн цуснд булгдтха гиж кен чигн санжахш.

Үүдсн цүүгәг зуг чидл олзлж хаһлж болшго. Тегәд бидн эн тоолвр уга һалзу йовдлыг, цус асхгч ноолдаг зогсахин төлә бәәх арһан олзлж, цуг тоотыг кетн гиж эвәр бәәлһнә төлә ноолджах мана жисәнд орлцачнриг, эврә дурар үүлддг цуг олна организацсиг болн багмудыг дуудджанавидн, гиж герчллһнд келгджәнә. Мана герт төвкнүн, эвәр бәәлһиг хәәрлжәх, үнлжәх әмтнә «дорас» күцәжәх үүлдвриг ода хамцулх кергтә. Әмтн әмд-менд болн әәмшг уга бәәлһнә зөвнь бат ицгтә болдгиг бидн дәкнәс тогтах зөвтәвидн.

(ТАСС).

ҮНН СЕДКЛӘРН КӨДЛХМН, БӘӘХМН

Көдлмшч классин, крестьянствин, инженерн-техническ көдләчнрин элчнрин Цугсоюзн селвлцәнд орлцачнрин келсн үгднь орн-нутгт тогтсн бәәдләр, ондаруллһна йовудар санаһрхлһн ик орм эзлв. Туула сарин 19-д Москвад селвлцән хойрдгч өдртән болв.

Өрүни сүүрнг секхинь өмн М. С. Горбачев селвлцәнд орлцачнрт Закавказьд тогтсн бәәдлин тускар зәңгләв. Тенд бәәдл ода деерән ярҗахш, чинртә, хурц кевәрн бәәһә, гиж эн келв. НКАО-д болн нань чигн районд бачм чинртә бәәдл тогтахин туск СССР-ин Деед Советин Президиумин Зәрлглә ирлцүлж керг-үүлдврмүд күцәгдҗәнә. Түргәр дөң болхин төлә, цергүдин чидлинь өмхин төлә Ар үзгин Кавказд баһ кемжәтәһәр көвүдиг цергт авв. Эннь, үнәрнь келх кергтә, әмтнд таасгдсн уга: Ар үзгин Кавказ — олн келн улс бәәх регион.

Цааранднь тер бәәдл улм бичә муурткха гиһәд кергтә цуг керг-үүлдврмүд күцәх кергтә гиж советск әмтн некҗәнә, гиж М. С. Горбачев цааранднь келв. Өцклдүр бидн энд Азербайджана болн Армения делегатнрла теднә бийсиннь сурврар күүндләвидн. Тедн бас зовж үүмҗәнә, күцәгдҗәх керг-үүлдврмүдиг бас дөңнҗәнә, тер процессиг зогсатн гиж сурҗана. Зәрм әмтн келн-улсин санан-седклиг харсси бәәдл һарһад эврәннь сәәһән хәәҗәх йовдл эднд таасгдҗахш, эдн терүгинь бурушаҗана.

Партин ЦК, Деед Советин Президиум, советск правительств хойр республикин улсур дуудвр кев. Бидн цуг эн бәәдлиг үзҗәнәвидн, терүг чикәр үнлҗәнәвидн, дөң болхар, экстремистнрин үүлдәс әмтиг харсж авхин төлә үүлдхвидн. Хурц бәәдл цааранднь икдшгон төләд цуг тоотынь кехвидн. Экстремистск элементс олн зүсн хар санат йовдлмуд һарһҗана, зәрм һазрт усна сурвлж хаһрулад бәәнә, әмтнә бәәдл-җирһлиг теткдг системиг эвдҗәнә. Тегәд бидн цуг эн тоотыг тоолж үүлдх зөвтәвидн.

Энүнә хөөн селвлцән деер орн-нутгин социальн-экономическ, политическ бәәдл-җирһлин хурц чинртә тәрмүдәр тоолврарн хувалцлһн цааранднь болв.

СССР-ин Минрадиопромин радиоэлектроникин Казанск НИИ-н директор Ш. М. Чабдаров ода ик чинр эзлҗах болн гинги биш конверсин тәрмүдин тускар келв. Обществ хоорндан залһлдата хойр тер күцәх зөвтә болҗана: ик-ик техническ күчд олзлад әмтнә бәәхтә җирһлин кемжәг өөдлүлх. Энүнлә хамдан орн-нутгин харсллтын күчнг күрм дүнтә кемжәндинь бәрх зөвтә.

НИИ-н һардач дамшлтын көдлмшиг харсллтын комплексин предприятьмүдин конвейермүд деер кех кергтә, тиигчкәд энүнлә хамдан инструментмүдин болн конструкторск бюроһин научн [illegible] тер кевтнь ул-

Зөвәр акадар «хувагдсн» күч-көлсн маднг үүмүллго бәәшго гиж көдлмшч келв. Зәрмснь ондаруллһиг дөңнҗәнә, зәрмснь хоосн үгәрн шин тоотын төлә болна, бийснь болхла тагчгар боомтг болна, социальн цүүгә татулхар седнә. Кергиг күцц эс күцәснә ашт кергтә тоот күцәгдҗәхш, иим бәәдл әмтиг үүмүлҗәнә. Э. ондаруллһн — әәтн демократь. Болв йосн уга бәәдл биш, демократин төлә ноолдҗах бәәдл һарһад нам зер-зев авч хоорндан ноолдлһн болҗана, күүнә цусн асхрҗана, орн-нутгин бәәдл-җирһлин чинртә сулцц хаагдна, нуувчин экономик дегд икәр өсҗәнә.

Бәәдл-җирһлд болн көдлмшт боомтг болҗах күчн-чидлмүдт кергтә цоклт өглһнүр зөрүлгдсн, социализмиг шинрүллһнә хаалһар ондаруллһиг үралан йовулх керг-үүлдврмүд, күч-көлсчнр правительствәс күләҗәнә.

Партьд итклһн, улст итклһн, патриотизм эндр билрҗәнә гиж производственн «Гомсельмаш» негдлтин слесарь **П. К. Ковалев** тоолҗана. Өдгә цагт күч-көлснә болн олна дора дисциплин, әркдлһн, мафий, нуувчин экономик, үүл татлһн, профессионализмәр эс соньмслһн, үнн седклин күч-көлснә тоомср баһрлһн эднә ормд ирв.

Эврә «зөвән» шуклттаһар медүлҗәх, ухан-тоолвран гүҗрлттәһәр нааҗах, социалистическ дииләврмүдиг һутахар седҗәх кесг олн демагогуд, хәәкрдг әмтн һарч ирцхәв. «Мана цагин геройнмуд болхар седҗәх», ширән захд суулго эркән уга һартан хамгин ик ухр бәрж цутхлһднь суухар седҗәх әмтн партин болн улсин даасн хаалһиг хамгин икәр муурулҗана.

Коммунистнриг, партийн болн советск көдләчнриг, производствин нүүрләчнриг уга кехмн гиһәд, зад татад, шууга һарһад йовдг экстремистск элементсин өмнәс хамгин чаңһ керг-үүлдврмүд күцәх кергтә гиж оратор келв. Политическ үүлдврәс көдлмшчнриг зөрц шахж һарһлһн бас үүмүлҗәнә гиж эн келв. Иим бәәдл көдлмшчнриг болн крестьянмудыг Польшин «солидарность» мет, партийн үлмәһәс салһгдсн эврәннь бүрдәцсән тогталһнур авч ирхн угай?

Чернобыльск зеткрин туст үг келҗәсн күн тодрхаһар келв, зеткртә эн йовдлын үлдлиг уурулллһн цуг государственн керг болх зөвтә гиж темдглв.

Орн-нутгин крестьянмуд ондаруллһиг дөңнсн деерән эврәннь бийснь ондарҗана. Хабаровск крайин «Хабаровский» совхозин бригадир **В. Г. Свечников** эврәннь һардҗах коллективин көдлмшин тускар келәд, эн тоолвриг батлж медүлв. Малчнр саалин үкрмүдин фермиг нәәмәдлж авад ахр болзгин эргцд өөдән ашмуд бәрв. Нәәмәдллһн совхозин бәәх бүрдәцин таалд үүлдҗәхинь темдгтә, болв тер саамд производственн хәрлцәнә үчр-утхнь үидсәрн хүврв. [illegible]

ндвр кехин төлә бидн цуглрснь лавта. Болв эврәннь предприятясн үлгүрмүд келлго бәәшгов, юнгад гихлә, тиим үлгүрмүд ондаруллһна таслгч девснд цуг регионмудт харһна. Түрүн үлгүр: олн зүсн халхсин төлә тепловозмуд һарһдг мана негдлтин складмудт һанцхн рамс болн дизельмүд хорһагдв, мана снабженцнр болхла, кесг сардан Харьковд бәәһәд, сурад бәәж тендәс электрооборудовань авч ирнә.

Терүнәс һарх һанцхн арһ бәәнә, гиж оратор герчлв: шидрәс болх сессь деер СССР-ин Деед Советд күч-көлснә шин Зака түргәр батлж авх кергтә. Күч-көлснә боодасиг болн даалһврмудыг эс күцәснә төлә даавриг терүнд тодрхаһар темдглхмн. Эс гихлә, цуг орн-нутгт цааранднь улм му болх.

Әмтн бас халунар тоссн дакад нег селвг Ворошиловградын бригадир келв. Экономическ реформин йовудыг бачм кевәр болн цуг халхарнь үнлхин төлә хотл балһсна номтнрин бәәтхә цуг регионмудын экономистнрин күчн-чидлиг негдүлснь сән болх, гиж эн келв. Экономистнрин цугсоюзн эксперт тиим совет үн өөдлүллһиг диилһнд дөңгән күргәд чигн бәәх. Кү алитрулгч йовдл һарчана. Ворошиловградск нүүрснә һурвн тонна үнәр эндр зуг негхн флакон рижск духи эс гиж литовск кесг колготк худлдж авч болхмн гиж көдлмшч цәәлһв.

Бидн ондаруллһан яһж кеҗәнәвидн, гиж би дарударунь ухалнав. Кокчетавск областин КПСС-ин XXV съездин нертә совхозин звеньевой **Ю. П. Минеев** эврәннь келсн үгән иигж эклв. Миниһәр болхла, маднд төв программ кергтә, тер мет мана тосхх зөвтә обществин тодрха тогтац бәәх зөвтә, гиж эн цааранднь келв.

Ораторин ухан-тоолврар болхла, ямаран болвчн тер күцц эс хаһлгддгас, цуг шин тоотыг тер дарунь эс дөңнгдгас, бәәрн һазрмудт партийн аппаратмуд муүһәр көдлҗәхәс болн күцәҗәх кергән тедн цаглань ухалж күцәж, кергтә үзг-хаалһарнь эс залҗахас көлтә орн-нутгт диг-дараһан сулдҗах йовдл болҗана. Селвлцән деер әмтнә келсн үгмүдиг шинжләд хәләхлә, тер оратормудын ик зүнь обществд тогтсн йирин бәәдлиг үчртан авлго эврәннь ведомственн сә хәәҗәхнь үзгдҗәнә.

Экономическ ондаруллһна удан болагта программин улд улсин седвәр тәвгдхин өрмд тоолвртә сән тодиг тәвгдх зөвтә гиж аграрн секторин элч темдглв. Бидн цуһарн ханцан шамлчкад көдлх зөвтәвидн. Көдлхләрн бидн тер көдлмш чикәр үнлгдх гиж итх зөвтәвидн.

Орн-нутгин кесг регионд мал өсклһн ард хоцрҗах йовдлар санаһрхҗах седклән Молдавск ССР-ин Кировин нертә колхозин үснә-товарн фермин заведующ **А. П. Стацюк** босж келв. Терүнләһән зергләд [illegible]

нә һол күцл, гиж терүг Ульяновск механическ заводын күч-көлсч советин ахлач **В. В. Абанин** нерәдв. Һундл болж, государственн бәәдл-җирһлд тогтсн бәәдлиг хүврүлһәр терүнд сүв-селвгүд баһар орулгдв, гиж эн темдглв.

Олн дунд партин тоомср дор орв гиж келх зөв уга тускар оратор ухан-тоолвран медүлв. Союзн республикүдин, бәәрн Советмүдин улсин депутатнр суңһлһар эклсн суңһврин кампаня йовудт зааж темдглгдсн кандидатнр дундас ик зүнь коммунистнр бәәлһн терүц таллан үнллт кехин тускар герчлҗәнә. Тер спискд көдлмшчнр баһ болснь һундлта. Болв энд мана бийснмдн гем бәәнә.

КПСС-т биш, бәәрн ормсар, тер мет цутхлдгин залврин, терүнә органмудын тоомср дор орҗахиг, үг келсн күүнә тоолврар, эрк биш зогсах кергтә. Партийн кесг көдләчнр шинәр, седвәртәһәр көдлж чадҗахш. Эндр күч-көлсч коллективсүр одх кергтә, күүндврмүд, зүтклһ кеж иткүлх кергтә. Энтн партин членә тоомсриг өөдлүлх.

Көдлмшчин тоолврар, партин обкомсин һардгч хаһьд иткдгән үүрсн, үлгүрнь, Тюменьд, Черниговд, орн-нутгин нань чигн балһслт болсн йовдлмудыг КПСС-ин ЦК чигн урдаснь тааж медх зөвтә бәәсмн. Терүнд цаглань орлцсн болхла Централь Комитетин тоомср зуг өөдлх билә.

«Запорожсталь» комбинатын коллективин кергүдин болн үүмүлҗәх тәрмүдин тускар Кремлин трибун деерәс болд цутхач **Н. Я. Ужва** медүлв. Яһж мадн көдлнәвидн тиигж мадн бәәнәвидн гиж өргәр тархагдсн тоолврла мадн зөвшәрҗәхшвидн, гиж эн герчлв.

Үнин өслтин тәрмүдт оньган тусхахларн оратор эн йовдлын чик биш йовдлмудыг тодрха үлгүрәр цәәлһв. 1987 болн 1989 җилдмүдт «Экономика» бар һарһач барлсн справочникин хойр экземпляр эн президиумд өгүлв. Тедн барлгдсн тоотарн чигн, бәәдләрн чигн нег-негнәсн йилһрхш, зуг сүүлинкнь өмнкәсн му паасанд барлгдж. Болв үнәрн брошюрмуд зөвәр йилһрҗәнә. Негнь 80 деншг, хойрдгчнь — 3 арслң 90 деншг күрнә. Һундл болхларн, тиим йовдлмуд зуг һанцхн дегтрмүдлә болжахш. Эд-таврин чинр өөдлҗәхш, үнь болхла делгүдән йир икәр өсҗәнә.

Мадн, көдлмшчнр, эврә чидлән медүлҗәнә, һундлтә кехмн гиж эврә үүрмүдән сурҗанавидн. Орн-нутгиг экономическ әәмшгтә кризисәс һарһхин төлә правительствд төвкнүнәр, диг-тә-дараһар көдлх арһ өгх кергтә. Келн-әмтнә хоорндк мана хәрлцән чигн экономическ хәрлцәнә делгрлтин үлмәд ик зүүдан бәәнә.

Урал оньдин орн-нутгин туүг билә, тиигж үлдҗәнә, гиж Магнитогорск калибро-

рч иржәх тәрмүдин тускар хоосн келлһн болх. Үүлдх тодрха ашин төлә онц әмтнәс сурх, некх цаг ирв. Юнгад гихлә, партьд болн правительствд улсин итклһн өдр ирвәс баһрад йовна.

Партин хөв нанд йилһл уга болжахш, гиж эн цааранднь келв. Тер төләд КПСС-ин XXVIII съездин документсин проектсиг оланас авн эклад шүүнж күүндж хәләх кергтә. Делегатнриг һоодньь суңһх кергтә, Централь Комитетиг бүрдәлһиг бәәрн һазрмудар күцәх кергтә гиж тоолжанав.

Зураг күцәмжстәһәр күцәхин кергт производствин цуг әнгст көдлмшч бат ицг, бат дисциплин болн диг-даран бәәх зөвтә, гиж Таджикск алюминиев заводын бригадир **А. Х. Курбанов** тоолжана.

Сырьеһәр тасрхан угаһар теткллһн ода хамгин эркн чинртә болжана. Тиим болсн бийнь күнд-күчрәс һарч болжахш. Нәрн эн бәәдлиг йилһж медж авхар седәд, көдлмшч чик седклиг, күч-көлснә нөкцлтиг дор орулҗах коллективин эгоизмин өмнәс хамцу ноолдх кехиг бригадир селвглв.

Экологин тәрмүдәр оратор бас темдглж келв. Зәрмдән эн туст юмн биш юмар тер кеһәд, олн дунд зәңгллһнә средствс өргәд авад одна. Энүнә ашт шууган, митингүд болна, тодрха кергт эдн дөң болжахш, нам тәриг түргәр хаһлхд боомтг болна.

Бодниг урһадг подмосковн «Элита» гидг кооперативин ахлач **В. Н. Акатьев** урзн җилин мөрн сард государственн кооперативн эдл-ахуд хүврүлгдсн «Зворово» гидг совхозин көдлмшин дамшлтын тускар келж өгв. Совхозиг тиигж хүврүллһнә күцлнь — эдл-ахун подразделень болһнд, тер мет подразделеньс хоорнд күч-көлсиг дег нжләр шаннлһиг уга кеһәд, көдлмшин сүл ашин төлә даавринь өөдлүллһн бәәсмн, гиж эн темдглв. Иим керг-үүлдвр күцәснәс авн күн эврәннь күч-көлснә ашин тускар ухалдг болв. Яһад гихлә, олҗах мөңгнь көдлмшинь ашас ирлцәтә болв.

Селәнә кооперативиг дисциплина тер бас үүмүлҗәнә. Зәрмснь иигж санна: эзн болсн хөөн сансан кеһәд бәәхв гиж санна. Олнд зәңгллһнә средствсин материалмуд, мана партин болн правительствин ах һардачнрин келсн зәрм үгмүднь чигн специалистнрин болн эгл күч-көлсчнрин хоорнд невчк сөрүд бәәдл һарһна, гиж оратор тоолжана.

«Шахтерская глубокая» гидг шахтын проходчикүдин бригадир **В. В. Комаров** Донбассин көдлмшчнрин нерн деерәс центрин седвәриг дөңнҗәнәв гиһәд келчкәд, терүнләһән хамдан ондаруллһн хамгин түрүнд эклц организацст болх зөвтә гисн тоолвран келв. Нүүрс һарһж авдг әмтнә хурц чинртә тәрмүдт эн оньган тусхав, терүнә күч-көлснә таалнь ода

тускар маһдлж санхмн биш гисн Туркмения Чарджоуск района Чапаевин нертә колхозин бригадир **Б. В. Мамедовин** герчллһн туркменск селәнә бәәдл-җирһлин үлгүрәр батлгдсн билә. Мана деревньд хүврлтс ил үзгдм болжана, гиж эн келв. Промышленн болн селәнә эдл-ахун продукц һарһлһна җилә дундын кемжәнә өслтиг зөвәр өөдлүлснд чигн, туркменск крестьянчнә шин дүрг чигн тер хүврлтс үзгджәнә.

Болв ондаруллһна ил үзгдм диилврмүдлә хамдан олн зүсн инстанцст ондаруллһнд күргдг саалтгудын туст нүдән хаахмн биш гиж колхозник келв. Үлгүрлхд, Дунд Азин республикүдт көвнгин густ госзаказин хув 100 процент күргхнь цугтан меднә. Болв тер кемд селәг социальн хүврүлхин төлә, күч-көлсчнрин олсн зөөриг үнн-чик зөвтәһәр хувахин төлә мөңгиг бидн яһж хоршахмб?

Обществиг шинрүллһнә эндрк девснд олн зүсн халхд өггдг килмж икдәд йовна, болв ондаруллһнд шунмһарһар орлцдг, үнн-чик седклтәһәр көдлдг әмтнә то юнгад эс икдхв? Түүмриг унтрахар седлго түүмр шатжана гиж хәәкрдгнь ода деерән олн болад бәәнә. Тиим йовдлд бидн ус зөөлго зуг хәәкрәд бәәхлә, тер гер шатж одх гиж бригадирин келсиг цуглрсн улс альх ташж соңсв.

Төмр хаалһчнр дангин болн икәр көдлнә гиж Октябрьск төмр хаалһин Ленинград-Финляндск машинист **О. М. Минченко** цәәлһв. Һанцхн Москван хаалһд бидн күргж ирсн составмуд 200 километр хаалһ әәлҗәнә.

Төмр хаалһчнрин көдлмшт теднә смежникүдәс, вагодын рельсмүдин, нам йирин шәмсин поставщикүдәс, вагодыг ачдг-буулһдг улсас олн тоотнь ирлцдгиг эн тодрха үлгүр зааж медүлв.

Социальн харслтын туск закон батлж авх кергтә гиж көдлмшч селвглв. Төмр хаалһин көлгн-күүнә туск закан бас кергтә болҗана, тер закан олн зүсн финансин болн нань чигн дуту-дундсас эдниг хальчлх.

«Советск крестьянин орн-нутгиг тежәж чадхий?» — гисн сурврас эврә үгән Краснодарск крайин Калинина нертә дамшлтын-производственн эдл-ахун директор **А. К. Лоза** эклв. Тер сурврт хәрү өгхләрн: чадх, — гиж лавтаһар эн келв. Крестьянин залхурад, көдлмшән дурн угаһар кенә гисн үгмүд зөвтә биш, һундлта гиж эн тоолҗана.

Ондаруллһна тәрмүдиг хаһлхин төлә орн-нутгт диг-даран кергтә, гиж Кубаня селәнә күч-көлсчнрин элч герчлв. Төвкнүн көдлмшин төлә әмтнд ицг кергтә. Йосна төлә делгрлт авсн ноолдан, олнд зәңгллһнә средствсиг олзлх арһ авсн олн тоота формальн болн формальн биш багмүдын экстремистск зүтклһн үүмүлҗәнә. Эдн мана тууҗиг, мана шагшавдын идеалмудыг дурндан мууһәж келнә. Юнгад эн

нә. Эн зурасиг зуг советск федерацин кемжәнд күцәж болхмн, гиж Армения күч-көлсчнр тоолжана.

Тосхлтд ондаруллһн болад уга гиж Липецк областин «Промстрой» трестин заллтын прораб **С. Г. Горина** келв. Госдаалһврла залһлдата бәәдл энүнә тускар герчлҗәнә. Үлгүрнь, 1991 җил шин интегральн тракториг һарһлһна туск Министрмүдин Советин тогтаврар Липецк тракторн заводын өргҗүллһн болн шинрүллһн государственн даалһврт орулгдла. Мөңгәр, материальн халхар сәәнәр теткллһнә итклиг государственн даалһвр өгчнә гиж тоолжанавидн. Болв эндр өдр завод тосхачнрт арвн сай арслң өглго эдниг мөңги угаһар үлдәв.

Тиим бәәдлиг уга кехин төлә ю күцәхмб? — гиж көдлмшч сурҗана. «Промстройин» күч-көлсч, коллективин советин тоолврар хамгин түрүнд правительств нег-негән бурүшаҗах тоолврта тогтаврмудыг батлж авх зөв уга. Капитальн тосхлтын туск нег закан кергтә. Эклсн тосхлтын туск заказчикин, советск болн партийн органмудын материальн даавр терүнә улд бәәх зөвтә. Тер мет көдлмшиг материальн көрңглә зүүцүлх кергтә. Көрң уга болхла, юм тосхад чигн керг уга.

В. И. Ленинә нертә грузинск колхозин ахлач **И. И. Натрошвили** экономикин аграрн халхин олз-оруг өөдлүллһнә тәрмүдин тускар келв. Селән һазрт күч-көлсиг бүрдәлһнә нәәмәдллһнә эв-арһиг өргәр олзллһн селәнә эдл-ахун производствин өгциг өөдлүллһнә ик иргчтә хамгин сән эв-арһ болҗана гиж эн тоолҗана.

Болв орн-нутгт эн эв-арһур орлһн ода деерән түрү-зүдүтәһәр күцәгджәнә. Эдл-аху һардлһна девшлттә эв-арһд хаалһ секхин төлә хуллж авдг үнин реформ кергтә, гиж эдл-ахун һардач келв. Зуг тиим кевәр производствин орута бәәдл өөдлүлгдж чадҗана. Агропромышленн комплексин предприятьмүдин финансов бәәдлиг ясрллһн — селән һазрт нәәмәдллһиг делгрүллһнә чинртә хойрдгч таалнь болҗана. Нәәмәдллһнә үлү сән тоотыг олзллһнд бюрократическ аппаратын сөрлцлһн харш болҗана.

Удачненск уулын-обогатительн комбинатын һурвдгч автобазин маши залач **Г. Н. Иванов** Якутьд тогтсн соньн бәәдлин тускар келв. Энд алтн болн эрднь чолун; нань чигн минеральн сырьес һарһж авгдна, болв энд көдлҗәх күч-көлсч коллективс эврәннь социальн тәрмүдән бийснь хаһлж чадхш. Цуг эн тоот, йовдл энд тогтсн йиртмжин-климатическ таалас көлтә болжахш, энтн зөөрәр байн гисн эн регионыг сырье һарһж авдг һазрт хүврәснәс көлтә тиим бәәдл тогтҗана.

Ода энд «яһж көдлнәвидн, тиигж бәәнәвидн», гидг үгмүд әмтн дунд келгднә, Би гиж эн цааранднь келв. Би маши залач төләдән онда-

сессь деер Прибалтийск республикүдт экономическ тустан бәәлһнә туск тер хаһлгдхла, терүнд зөв өгсн орн-нутгин һардачнриг эн шалһв.

Республикд болжах тиим йовдлмудын бәәдлд үг келхд йир күнд, гиж «Азербайджан» гидг научн-производственн негдлтин генеральн директор **Т. М. Азизов** келв. Кемр «интернационализм» гидг үг намаг келхлә, кесгнь маһдлад чигн бәәхмн, гиж эн темдглв. Болв, Баку интернациональн билә, бәәнә, тер кевтән үлдх гиж келхар седҗәнәв. Республикин революционн авъясмудын тускар инженер тоддулв.

Кирцхд, төвкнүн бәәдл тогтахин төлә, терүнә тоолврар, хойр тер бачм кевәр хаһлх кергтә: нег-негәннь туст регионмуд һазрин туск некврмүд тәвлһиг кендчнь чигн уурулхмн, тер мет хойр халхас эврә һазрасн нүүсн әмтнә тәрмүд — тедниг бәәх герәр, көдлмшәр, материальн халхар теткллһнә тәрмүд хаһлх зөвтә.

Барт һарч иржәх зәрм материалмудын моральн-шагшавдын үчр-утхин тускар шалһгч темдгүдән эн келв. Регионалн экономикиг ондаруллһар бачм керг-үүлдврмүд батлж авлһна туст удандн татсн бәәдл һарһҗана гиж негдлтин директор республиканск һардвриг шалһв.

Ондаруллһна түрүлгч зерүллтс дунд «Кузбассуголь» ассоциацин советин ахлач **М. И. Найдов**, терүнә тоолврар, хамгин һоллгчинь йилһв. Эннь — орн-нутгин тосхлтын комплекс. Кемр обществ тосхлго, зуг эллдәд бәәхлә, эннь әәмшгтә. Хаалһдан эрк биш зогслһна туск докъя эн болҗана. Терүнәс иштә оратор цуг келн-әмтнә тосхлтын программ тогтах селвг орулв.

Орн-нутгт тогтсн бәәдлиг сән талнь ясруллһнд залгдсн бас кесг селвг келжәх күн орулв. Нег селвгнь иим болв: бидн дегәд удан цагт трибун деер зогсҗанавидн, ондаруллһна темдглсн идеймүд күцәгдх гисн ицлиг трибунмудт зүүлһнәвидн. Тедниг болхла трибун деер биш, производствин, илт экономикин таалд түргәр сөрж хәләх кергтә. Зуг тер саамд бидн улсин эдл-аху таслвртаһар үралан йовдг бәәдлиг уурулхвидн.

Калининградск областин «Восход» колхозин ах экономист **Л. А. Перевертайлова** селвлцәнә трибун деерәс ашлгч өдртнь үг келсн түрүн күүкд күн болв. Тегәд [illegible] үүмҗәхән эн медүлв. Эврәннь региона тәрмүдин тускар келхләрн, Калининградск областьд тусхан бәәдг экономическ зона статус өгхин туск тер хәләлһиг түргдүлх селвг орулв. Хоша бәәх Литва регионалн эдл-ахун тооцанд орҗах йовдлла эннь залһлдата.

Селәнд 20 һар җилд көдлсн специалист аграрн секторин делгрлтлә залһлдата тәрмүдт онц оньган өгв.

Партьд кедҗах ондарулвидн.

Энүнә хөөн селвлцән деер орн-нутгин социальн-экономическ, политическ бәәдл-җирһлин хурц чинртә тәрмүдәр тоолврари хувалцлһн цаарандан болв.

ССCР-ин Минрадиопромин радиоэлектроникин Казанск НИИ-н директор **Ш. М. Чабдаров** ода ик чинр зүүҗәх болн гиигн биш конверсин тәрмүдин тускар келв. Обществ хоорндан залһлдата хойр тер күцәх зөвтә болҗана: ик-ик техническ күчд олзлад әмтнә бәәхтә җирһлин кемҗәг өөдлүлх, энүнлә хамдан орн-нутгин харслтын күчиг күрм дүңгә кемҗәндңь бәрх зөвтә.

НИИ-н һардач дамшлтын көдлмшиг харслтын комплексин предприятьмүдин конвейермүд деер кех кергтә, тиигчкәд энүнлә хамдан институтмудын болн конструкторск бюросин научн күчн-чидлнь тер кевтнь үлдәҗ, сәәнәр хаһлх кергтә гисн тоолвран келв. Яһад гихлә, энд зуг харслтын комплексин биш, улсин эдл-ахун цуг отрасльмүдын научн-техническ девшлтин улнь тәвгднә.

Металлургмуд оңдаруллһиг кергәрн дөңнҗәнә, продукц һарһлһиг өскҗәнә, гиж кесг миңһн коллективин нерн деерәс үг келхләрн Новолипецк металлургическ комбинатын литейщик **Н. Г. Козлов** сонсхв. Бәәдл-җирһлин эркн тәрмүд хаһллһнд партьь эврә үлмәһән батлҗ, энүнә төлә цуг коммунистнрәс некврән чаңһаҗах кергтә гиж эдн батар тоолҗана.

Көдлмшч ик коллективиг үүмүлҗәх тәрмүдин тускар оратор келв. Хамгин түрүнд эн улм өсәд йовдг министерствсин закҗ-заалһн. Бийснь хәәлҗ һарһҗах металлыг металлургмуд эврәннь кергин төлә олзлх арһ уга болҗана, эн кемд болхла таллан министерствсин предприятьмүд энүг валютас хулдна.

Польшин «солидарность» мет, партийн үлмәһәс салһгдсн эврәннь бүрдәцсән тогталһнур авч ирхн угай?

Чернобыльск зеткрин туст үг келҗәсн күн тодрхаһар келв, зеткртә эн йовдлын үлдлиг уурулһн цуг государственн керг болх зөвтә гиж темдглв.

Орн-нутгин крестьянмуд оңдаруллһиг дөңнсн деерән эврән бийснь оңдарҗана. Хабаровск крайин «Хабаровский» совхозин бригадир **В. Г. Свечников** эврәннь һардҗах коллективин көдлмшин тускар келәд, эн тоолвриг батлҗ медүлв. Малчнр саалин үкрмүдин фермиг нәәмәдлҗ авад ахр болзгин эргц өөдән ашмуд бәрв. Нәәмәдллһн совхозин бәәх бүрдәцин таалд үлдҗәхнь темдгтә, болв тер саамд производственн хәрлцәнә учр-утхнь үндсәрн хуврв.

Хабаровчанмуд «Зыбино» гидг Тульск госплемзаводас дасҗ авсн күч-көлс бүрдәлһнә болн шаңнлһна нүүрлгч принципсин тускар темдгләд, селәнә һардач производствин олз-тусиг өөдлүллһнд боомтг болдг түрү-зүдүн тускар келв. Хол Дорд үзгин регионмудла, тер мет бүклдән орн-нутгла залһлдата социальн фактормудт һол оньг тусхагдсн билә. Терүнлә залһлдулҗ кесг селвг келгдв: келхд, 25 жил көдлсн малчнрт пенсьт 50 настаһас авн һарх арһ өгх кергтә. Культурин программс күцәхин төлә селәнә эдл-ахун предприятьмүдт Госбанкас процент угаһар мөнг өгйәлҗ өгхин тускар келгдв.

Кремльд күч-көлсч улсин элчнрин харһлт цугсоюзн керг-үүлдврмүдин спискд темдг тәвхин төлә биш партин Центральн Комитетд кергтә гиж ицҗәхән «Ворошиловградтепловоз» производственн негдлтин бригадир **А. Д. Драголюнцев** медүлв. Орн-нутгин өмн эн жил бәәх хурц гисн тәрмүдәр күүнь эс залҗахас келтә орн-нутгт диг-дараһн сулдҗах йовдл болҗана. Селвлцән деер әмтнә келсн үгмүдиг шинҗләд хәләхлә, тер оратормудын ик зунь обществд тогтсн йирин бәәллиг учр-таһан авлго эврәннь ведомствен сә хәәҗәхнь үзгдҗәнә.

Экономическ оңдаруллһна үдан болзгта программин үлд улсин седвәр тәвгдхин ормд тоолврта сән то-диг тәвглх зөвтә гиж аграрн секторин элч темдглв. Бидн пүһәрн хаңцан шамлчкад көдлх зөвтәвидн. Көдлхләрн бидн тер көдлмш чикәр үнлглх гиж итхх зөвтәвидн.

Орн-нутгин кесг регионд мал өсклһн ард хоцрҗах йовдлар санаһрҗах седклән Молдавск ССР-ин Кировин нертә колхозин үснә-товарн фермин заведующ **А. П. Стацюк** босҗ келв. Терүнләһән зергләд республикд малын хотын культурмуд тәрҗ үрһәҗ авдг һазр хәтәр болсн бийнь мал өсклһнә йовуд му биш болҗана, гиж эн темдглв. Кемр селәнә күч-көлсчнр эврәннь күч-көлснә ашар үнндән эс сонъмсхла, малын хот бәәдг болвчн дала олз-тус өгшго. Иим ашлвриг эврәннь эдл-ахун дамшлтар иткүлҗ эн келв, эн эдл-ахуд гүртм авгдсн оруһас әмтнә жалв өглһнә үл малас авгддг продукц һарһлһиг икдүлсн бәәж.

Эн эдл-аху цаарандан чигн үс болн мах һарһлһиг икдүләд йовх, теднә эврә бийиннь үниинь баһрулх, гиж малд көдлҗәх колхозникүдин нерн деерәс эн келв. Болв кемр техник, удобрень, пестицид, түлән эс килврдхлә, эн тоотыг күцәхд күчр болх. Селәнә эдл-ахун продукциг хулдҗ авдг үниг шинәс хәләҗ эс батлтл, селәнд өгәгдҗәх техникин үниг тер кевтнь үлдәх кергтә, гиж эн темдглв.

Партьд, тер мет экономикд кризисн бәәдләс һархин төлә хааһ хәәлһн селвлцә- [illegible] нд барлгдҗ. Болв үнәри брошюрмуд зөвәр йилһрҗәнә. Негнь 80 деншг, хойрдгчнь — 3 арслц 90 деншг күрнә. Һундл болхларн, тиим йовдлмуд зуг һанцхн дегтрмүдлә болҗахш. Эд-таврин чинр өөдлҗәхш, үннь болхла делгүдән йир икәр өсҗәнә.

Мадн, көдлмшчнр, эврә чидлән медүләд, Буцлтс кехмн гиж эврә үгмүдән сурҗанавидн. Орн-нутгиг экономическ зәмшгтә кризисәс һарһхин төлә правительствд төвкнүнәр, диг-даратаһар көдлх арһ өгх кергтә. Келн-әмтнә хоорндк мана хәрлцән чигн экономическ хәрлцәнә делгрлтин үлмәд ик зуудан бәәнә.

Урал оньдин орн-нутгин түшг билә, тиигҗ үлдҗәнә, гиж Магнитогорск калибровочн заводын волочильщик **Ю. И. Петров** келв. Болв эн аһу ик индустриальн потенциал болсн деерән, һундл болхларн, зөвәр гиигн бишәр бәәҗәх сән әмтн мөн. Оңдаруллһна кемд бидн икәр болн сәәнәр көдлдг болвидн, болв эн мана бәәдл-җирһлин кемҗәнд үлмәһән хальдасн уга, гиж металлургмуд цаарандань келв. Көдлмш нег һазртнь кегдәд, эдлдг тоот талдан һазрт хувагддг болҗ медгднә.

Тодрха илт эдл-ахун тооцан, регионмуд экономическ төрән эврән медҗ хаһллһн кергтә. Зуг иим таалд социальн халхд бәәдлиг сән халхурнь оңдарулҗ болхмн, ода деерән Уралд бәәдл сән гиж келҗ болшго. Эколог, эрүл-менд харлһн, эрдм-сурһуль му бәәлд бәәнә, хотхоолын икнк зүснь карточн системәр хувагдҗ өгәгднә — цуг эн тоот регионә эдл-ахун эв-арһд му нилчән күргҗәнә. Энүнд бачм дөң күргх кергтә.

Илт керг кергтә болҗана гиж көдлмшч келв. Ацань бүүлһгдад уга вагодыг телевизорар үзүлсн болх, һа-

Селәнә кооперативиг дисциплина тер бас үүмүлҗәнә. Зәрмснь иигҗ санна: эзн болсн хөөн сансан кеһәд бәәхв гиж санна. Олнд зәңгллһнә средствсин материалмуд, мана партин болн правительствин ах һардачнрин келсн зәрм үгмүднь чигн специалистнрин болн эгл күч-көлсчнрин хоорнд невчк сөрүд бәәдл һарһна, гиж оратор тоолҗана.

«Шахтерская глубокая» гидг шахтын проходчикүдин бригадир **В. В. Комаров** Донбассин көдлмшчнрин нерн деерәс центрин седвәриг дөңнҗәнәв гиһәд келчкәд, терүнләһән хамдан оңдаруллһн хамгин түрүнд экли организаци болх зөвтә гисн тоолвран келв. Нүүрс һарһҗ авдг әмтнә хурц чинртә тәрмүдт эн оньган тусхав, теднә күч-көлснә таальь ода чигн күнд. Ракетмүдин тускар бидн ода нуулго келдг болвидн, болв шахтерск бәәдл-җирһлин тускар ода чигн үнәр келҗ зәңглхшвидн гиж эн темдглв.

Үг келсн күн көдлмшчнрин бәәх бәәдлин тускар келҗ өгв. Кесг өрк-бүлмүд бәәдг гер уга болад түрҗәнә, эн түрү бәәдлиг диилҗ һархднь дангин тосхлтын материалмуд хатяр болҗ зоваҗана. Бичкдүдән садикд орулхин төлә кесг жилдән черүдт зогсҗ күләх кергтә болна. Шахтермуд эврәннь чидләрн социальн объектс тосхҗ чадх билә, нам хот-хол чигн һарһҗ чадх билә, зуг энүнә төлә бәәрн материалмуд олзлдг техник, тер мет һазр эднд өгх кергтә, гиж бригадир тоолҗана.

Невчк зәмшгтә тенденц бәәхнь энүнә келсн үгд темдглгдв: хоосн үгәр биш, зер-зев олзлҗ йос һартан автн гисн дуудврмуд шахтермудт һазаһас кегдәд бәәнә. Күч-көлсч Донбасс энүгинь таасҗахш, дөңнҗәхш, гиж көдлмшч нег мөслҗ герчлв.

Оңдаруллһна күцәмҗсин [illegible] нутгиг тежәҗ чадхий?» — гисн сурврас эврә үгән Краснодарск крайин Калининә нертә дамшлтын-производственн эдл-ахун директор **А. К. Лоза** эклв. Тер сурврт хәрү өгхләрн: чадх, — гиж лавтаһар эн келв. Крестьянин залхурад, көдлмшән дурн угаһар кенә гисн үгмүд зөвтә биш, һундлта гиж эн тоолҗана.

Оңдаруллһна тәрмүдиг хаһлхин төлә орн-нутгт диг-даран кергтә, гиж Кубаня селәнә күч-көлсчнрин элч герчлв. Төвкнүн көдлмшин төлә әмтнд ицг кергтә. Йосна төлә делгрлт авсн ноолдан, олнд зәңгллһнә средствсиг олзлх арһ авсн олн тоота формальн болн формальн биш багмудын экстремистск зүтклһн үүмүлҗәнә. Эдн мана туужиг, мана шагшавдын идеалмудыг дурндан муутхҗ келнә. Юңгад эн йовцс болн тедниг күцәҗәх әмтн кергтә хәрү эс авдв? — гисн сурвр әмтн арднь орҗ өгчәнә.

Орн-нутгт удайд татгдсн кризис тер бийнь диилгдх гисн ицгтәһәр бидн, Арменя күч-көлсчнрин элчнр, эн селвлцәнд ирвидн, гиж Канакерск алюминиев заводын генеральн директор **Р. Н. Енгоян** келв. Һазр чичрлһнә күнд ашмудыг ода күртл уурулад уга республик ямаран берк күчр зовлнта бәәлд бәәхиг эн тодлулв.

Ах-дү улсин дөң күргәгдҗәсн бийнь эн аюлар үүдәгдсн социальн чинврта бәәдл сулдҗахш. 1989 жилд ясврин көдлмшин зура күцәгдсн уга. Эн туст республикиг бүслврт авлһн баһ биш үлмәһән күргв, ашнь кергтә тоот материалмуд күрглһн икәр баһрв.

Арменьд «Шинәс үүдлһн» гидг келн-әмтни программ тогтагдҗана гиж цуглрсн әмтнд эн зәңглв. Эн программан республикин экономикиг, социальн халхиг тулгт күрсн бәәдләснь авч һарх арһ өгх гиж эдн ицҗә- [illegible] чинртә хойрдгч таалнь болҗана. Нәәмәдллһнә үлү сән тоотыг олзллһнд бюрократическ аппаратын сөрлцлһн харш болҗана.

Удачненск уулын-обогатительн комбинатын һурвдгч автобазин маши залач **Г. Н. Иванов** Якутьд тогтсн сонъын бәәдлин тускар келв. Энд алтн болн эрднь чолун, нань чигн минеральн сырьес һарһҗ авгдна, болв энд көдлҗәх күч-көлсч коллективс эврәннь социальн тәрмүдән бийснь хаһлҗ чадхш. Цуг эн тоот йовдл энд тогтсн йиртмҗин-климатическ таалас келтә болҗахш, энти зөөрәр байн гисн эн регионыг сырье һарһҗ авдг һазрт хуврәснәс келтә тиим бәәдл тогтҗана.

Ода энд «яһҗ көдлнәвидн, тиигҗ бәәнәвидн», гидг үгмүд әмтн дунд келгднә, гиж эн цаарандань келв. Би маши залач төләдән оңданар келх биләв: «маши яһҗ залнав, тиигҗ бәәнәв». Муу-һар залхла — арһул йовнав, сәәнәр залхла — түргәр йовнав. Сәәнәр көдлсн деерән машиг сәәнәр залдг болх кергтә бәәдлтә.

Селвлцәнә көдлмшин йовудт хойр өдрин дотр келсн үгмүдт байр-бахмҗин тускар нег чигн үг эс келгдсн. Вильнюсск станок тосхдг «Жальгирис» заводын слесарь **В. И. Карольчук** оньган тусхав. Энүнә бийиннь келсн үг бас дуту-дундсин тускар келгдв. Литвад йир күнд-күчр бәәдл тогтсн бәәнә, гиж эн цәәлһв, нам энд тогтсн бәәдлтн «нацизм хәрү тохралһна» хаалһар делгрҗәх бәәдлтә, гиж иткҗәх седклән эн келв.

Прибалтийск республикүдт экономическ бүслвр кехин туск идейтә әмтнә өмнәс нег мөслгч кевәр босх кергтә, гиж цуглрсн әмтиг эн дуудв, кемр иим цугтә бәәдл тогтхла; терүнә ашт хамгин түрүнд күч-көлсчнр түрх гиж эн темдглв. Терүнләһән хамднь, СССР-ин Деед Советин хойрдгч [illegible] бүүмүдт зүүлһнәвидн. Тедниг болхла трибун деер биш, производствин, экономикин таалд түргәр сәрҗ хәләх кергтә. Зуг тер саамд бидн улсин эдл-аху таслвртаһар үвлән йовдг бәәдлиг уурулхвидн.

Калининградск областин «Восход» колхозин ах экономист **Л. А. Перевертайлова** селвлцәнә трибун деерәс ашлгч өдртнь үг келсн түрүн күүкд күн болв. Тегәд [illegible] үүмҗәхән эн медүлв. Эврәннь регионә тәрмүдин тускар келхләрн, Калининградск областьд тустан бәәдг экономическ зона статус өгхин туск тер халалһиг түргдүлх селвг орулв. Хоша бәәх Литва регинальн эдл-ахун тооцанд орҗах йовдлла энинь залһлдата.

Селәнд 20 һар жилд көдлсн специалист аграрн секторин делгрлтлә залһлдата тәрмүдт онц оньган өгв.

Партьд кегдҗәх оңдаруллһна тускар ода икәр келгднә, гиж цаарандань экономист келв. Бәәрн һазрт бәәх партийн лидермүдәс орхнь генеральн һардач олн әмтнлә дару-дарунь харһна, нам партийн биш энүнд чигн терүг үзхд һундлта. Терүнә тоолврар, бәәрн һазрт оңдаруллһн болад уга, әчимән уга бәәдл энд бәәһа, терүг яһҗ ормаснь көндәхнь медгдхш.

Энүгәрн оңдаруллһна эркн тәрмүдәр болсн күүндвр төгсв. В. И. Карольчукин келсн үгд бәәх республикин олна-политическ бәәдл-җирһлин туск үлгүрмүдлә болн ашлврмудла ик зуһарнь эс зөвшәрҗәхән медүлсн Литван арвн элчин бичсн бичг умшгдв.

Селвлцән деер КПСС-ин ЦК-н Генеральн секләтр, СССР-ин Деед Советин Ахлач **М. С. Горбачев** ашлгч үг келв.

(ТАСС).

Һазадын ордудар

Баһчудын бәәдл-җирһл

ПАРИЖ. (ТАСС). Дегд олн студентнр суух дүүрң студенческ аудиторийс болн лабораторийс нурад унн гиҗәх оран деерәс дусҗах үсн дегтрмүдән бичә норһтха гиһәд клеенкәр бүркчксн библиотечв [illegible] — иим зург «Юманите» газетд һарв. Франции ах сурһулин заведеньс ямаран түрү бәәдлд бәәхинь эн зург бас нег дәкҗ үзүлҗәнә. Эн бәәдлиг бачм кевәр чиклхин төлә правительственн керг-үүлдврмүд күцәхмн гиж, государственн министр, эрдм-сурһулин, баһчудын болн спортын министр Лионель Шоспенә өгсн сув-селвгүд Министрмүдин Советин суур деер халәгдх зөвтә, энүнлә залһлдулҗ газет тер зургиг барлҗ һарһв. Селвг өгәгдҗәх керг-үүлдврмүдт университетмүдин төлә 200 миңһн дөрвлҗн метр аһута немр гермүд эн сурһулин жилд тәсхлһн, преподавательмүдин болн административн-техническ көдләчнрин төлә немр көдлмшин ормс һарһлһн халәгдҗәнә. Франс пресс агентствин келсәр болхла, «эн керг-үүлдврмүд дегд түрү бәәдлиг невчк ясрулад чигн бәәх, болв цегд ард үлдсн эн халхиг түргәр ясрулҗ болшго». Вузмудыг ясҗ шинрүллһнә тавн жилин зурад терүнәс ик керг-үүлдврмүд күцәх болҗ хәләгдҗәнә, специалистнрин тоолҗ һарһсар, энүнә төлә 25—30 жува франк мөңгн кергтә болхмн.

Шин дегтр

Ишкә герин харачар теңгр үзлһн

Эн бичкн дегтр һазак бәәдләрн моңһл Госиздатд һарһсн наадк дегтрмүдәс юһарн чигн йилһрхш. Һадр цеернь «моңһл зург» гидг келн-әмтнә янзтаһар һартан дегтр бәрсн. Пегас деер үүлн заагт нисҗ йовх күүкн зурата. «Тооноһар үзсн теңгр» гиж эн дегтр нерәдгднә. Тооно гиснь моңһл улст ишкә герин харач болҗана. Келхд делкәлә залһлдата бәрлһнә темдг болҗана. Дегтриг литературн үүлдврнь шинкән эклҗәх баһ наста орс бичәч Юрий Кручкин моңһл келәр бичв. Тиигчкәд эн дегтр — Моңһлын тускар.

Юрий Кручкин Саратовд өсҗ-боссн күн. Нарт делкән хәрлцәнә Московск государственн институт төгсәснәннь хөөн баһ наста дипломат кесг жилдән Моңһлд көдлҗәнә. Моңһл кел йир сәәнәр меднә, тегәд студент бәәх цагтан моңһл келәр келврмүд болн шүлгүд эклҗ бичсмн. «Утха зохиол урлаг» (Литератур болн искусств») гидг журналд бәәҗәһәд-бәәҗәһәд эн келврмүднь болн шүлгүднь һарна, моңһлмуд терүгинь йир дурлҗ умшна. Ода цуг тер үүдәврмүднь нег дегтрт һарв, дәкәд эн дегтрт дневникүд, бичгүд, ахр-ахр темдгүд орв.

Юнна тускар бичв чигн — Моңһлын өвәрц йиртмҗин тускар болну, туужин болн культурин бумбсин тускар болну, моңһл бичкдүдин, баһчудын эс гиж моңһл шүлгчнрин тускар болну — Ю. Кручкин ик гидгәр күндлҗ, ик гидг дуртаһар цуг тер тоотан бичҗәнә. Эн сәәхн седклднь умшачнр ханна. Ю. Кручкин хурц хәләцтә, җөөлн седклтә, сәәхн заңгта, ик билгтә күн гиж тедн келнә.

А. С. Пушкинә үүдәврмүд Моңһлд яһҗ күрснә, яһҗ әмтнә дурнь, седклинь авлсна тускар, моңһл бичәчнрин билг-эрдмднь, үүдәлтднь ямаран үлмәһән күргснә тускар йир сонън статья бичәд, бас эн дегтртән орулҗ. Ю. Кручкин моңһл бичәчнрин, шүлгчнрин үүдәврмүд бас орчулна. Өдгә цагин моңһл литературин эклцинь тәвсн Д. Нацагдоржин пьесмүдиг болн шүлгүдиг, түрүн моңһл космонавт Ж. Гуррагчин бичсн дегтриг эн орс келнд орчулв, эн дегтрнь Советск Союзд барлгдҗ һарв.

Юрий Кручкинә дегтр — советск-моңһл литературин залһлдаг батрулҗах бас нег йовдл болҗана.

К. БОЛДОХОНОВ,
ТАСС-ин корр.

Улан-Баатр.

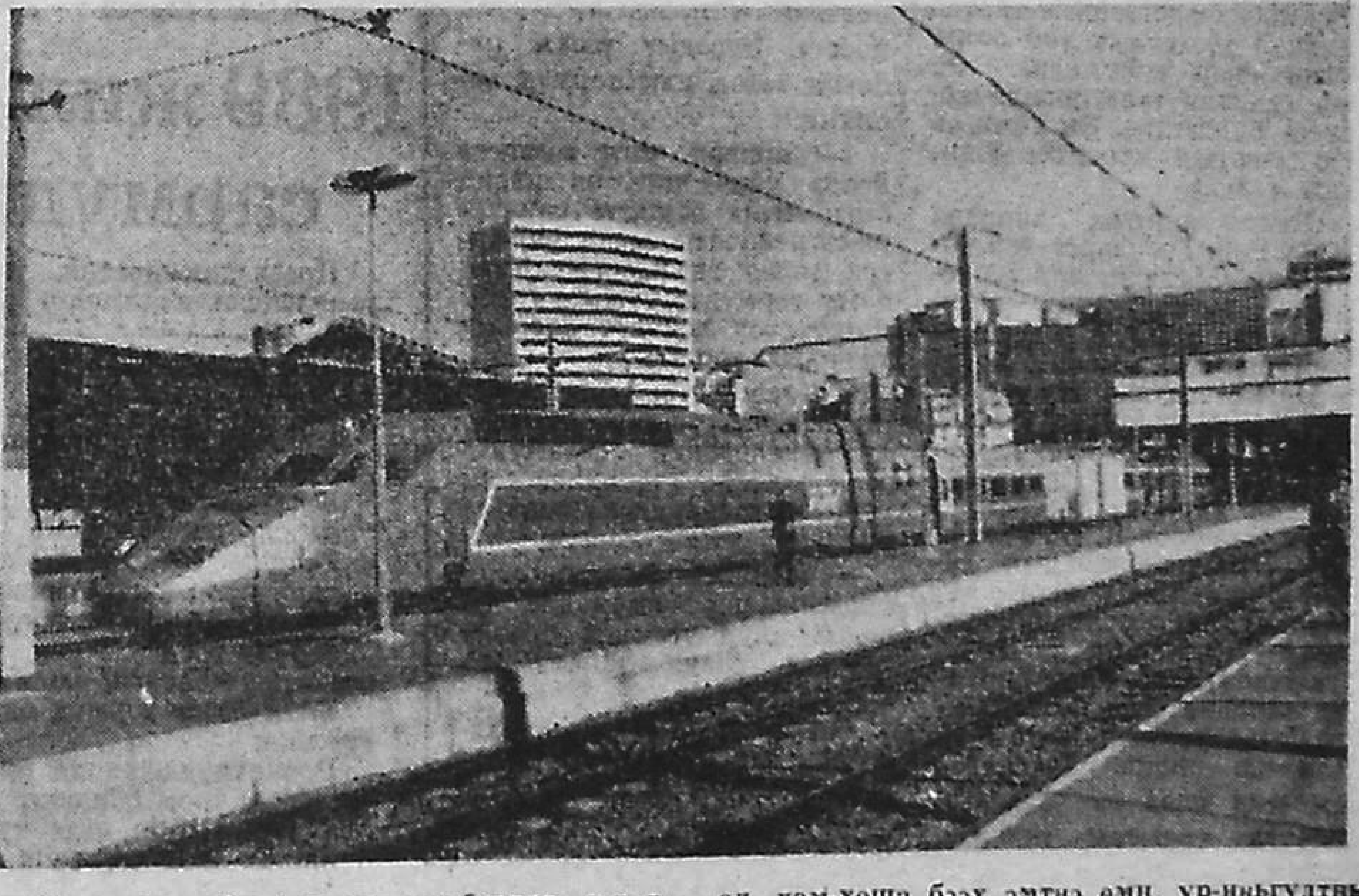

Колумбия. Эн һольшг авг-бәрцтә, зөвәр өвәрцтә эрдмтә баһчудыг «Чепитос» гиж нерәдцхәнә. Кесг дасин туршарт өгйәһәр өгсн мөңгән авч эс чадҗах кесг әмтн эднәс туслмҗ үзнә. Юңгад гихлә, «Чепитосмуд» өртә күүг ардаснь көөлдәд, бәрҗ авад, хам-хоша бәәх әмтнә өмн, үр-иньгүдтнь үзүләд, теднәр наад кенә. Амрарнь келхлә, өгйәһәр мөңг авсн әмтн дегәд әәһәд-ичәдләрн тер мөңгән түргәр өгхәр зүткнә.

ЗУРГТ: «Чепитосмуд» Боготан уульнцт.

ТАСС-ин зург.

БӘӘРН СОВЕТМҮДӘС ИРСН ЗӘҢГС

Ветеранмудын седвәрәр

Дәәнә болн күч-көлснә ветеранмуд гертән төвкнүн сууж чадхш гиснь мөн. Баһ Дөрвд района цутхлнд улсин депутатын олна приемн бүрдәтн гиж 552-ч тойгта келн-әмтин-территориальн округар СССР-ин улсин депутат В. И. Варенниковиг ветеранмудын седвәргч баг сурла. Эн седвәр цаһан седкләс һаремн. Күцлнь негн — олна приемнд улсин депутат эврә сунһачнрла оньдин күүндвр кех зөвтә.

СССР-ин улсин депутат В. И. Варенников ветеранмудын седвәриг деннв. Давсн жилин бар сарин чилгчәр терүнә итклтә әмтн, эдн дунд подполковникүд Ю. Беляев, Е. Шабанов болн майор С. Стаценко района цутхлнд ирсмн. Приемнә көдлмшиг яһж бүрдәхин тускар, бәәрн Советмүдлә яһж залһлда бәрхин тускар кесгтән тодрха күүндвр болв.

Улсин депутатын олна приемнә туск шиидвр белдж авгдсмн. Терүнд бичәтә: цаг-цагар эврәннь сунһачнрла харһад, улсин депутатнрар авгдсн шиидврмүдин тускар, терүнд орулгдсн эрлһсин болн өггдсн селвгүдин тускар СССР-ин улсин депутат келж өгтхә. Бәәрн төрмүдиг ахр цагт хаһлхин төлә СССР-ин улсин депутат бәәрн органмудын элчнрлә харһх зөвтә.

Олна приемнд сунһачнрла сард хойр дәкж харһад, кергтә болхла бәәрндиь чигн йовад юн болснь медж авад дөңгән күргх зөвтә. Улсин депутатын көдлмшиг цуг әмтнд үзүлж медүлхин төлә олн әмтн дунд зәңг тархадг средствсиг олна приемнд олзлх арһ өгтджәнә.

Ветеранмуд Ц. Эрдниев, М. Сутырина, Ц. Бамбышев, И. Бадмаев болн военком А. Назаренко олна приемнә ханьд орв. Октябрьск болн Малодербетовск районын болн селәдин Советмүдин депутатнр олна приемнә көдлмшт бас орлцх.

ЦЕРНӘ Манж.

Малын хот бәәсн бийнь

Ики-Бурульск района «Буратинский» болн «Бага-Бурульский» совхозмуд иргч үвлд белдврән яһж кежәхин туск тер давсн жилин хулһн сард болсн улсин депутатнрин района Советин сессь деер хәләгдлә. Одахн болхла, эн хойр эдл-ахусин һардачнр үвлән яһж давулжахин тускар района Советин күцәгч комитетд тооца кев.

«Буратинский» совхозд 2035 бод мал, 34277 хөд болн 97 мөрн үвләлһнд орсмн. Цуг малчнр хот-хоолар, шишлн хувцар болн түләһәр цаглань теткгдсмн. Мал бәрдг кошармудын зуни цагт шег-богасиь цеврлүләд яврин көдлмшән кеһәд авчксмн.

Района арвн тавн хошт бәәх малд 90 өдрә хот белдгдсмн, дәкәд 26 сүргүдт болхла йирн даву өдрә хотын көрң бәәнә. Дунәлад нег условн малд 11,5 центнер хотын единиц белдгдсмн. Малын хотын хойр цех көдлжәнә.

Селәнә Советин сүүрт болн парткомд үвлиг яһж давулхин туск тер хәләгдсн болв чигн ода күртл дуту-дундс бәәнә. Зәрм хошмудар хурһд хөөләсн салһгдсн уга. Түһлмүд бәәсн хошмудиь кинтн. Давсн жилин эклцәс авн 108 бод мал болн 2698 хөн һарутсмн. Эн жилин хойр долан хонгт болхла 12 үкр болн 329 хөн һарутв.

«Бага-Бурульский» совхозд туула сарин нег шинәс авн 2151 үкр, 19020 хөн болн 94 мөрн бәәнә. Хош болһнд көдлмшән му бишәр малчнр кежәнә. Болв шил уга болснас көлтә хошмудын 30 процентд терзмүдиь тәвгдсн уга. В. Манджиевин хошт урдаснь тосхлтын материал авч иргдсн болв чигн ода күртл дееврнь кегдәд уга. Давсн жилин эклцәс авн совхозар 39 үкр болн 2131 хөн һарутв. Малын хотын цех көдлжәхш.

Эн хойр совхозд үвлән сәәнәр давулхин төлә бәәсн малан сәәнәр хәләһәд, цаглань күцц хот өгәд көдлх зөвтә гиж района Советин күцәгч комитет некв.

А. ДЕНИСОВ.

Баһчуд зааж темдглв

Городовиковск района «XXII партсъезд» колхозин комсомольцнр Дружненск селәнә Советин депутатын кандидатд эврәннь үүрмүдән зааж темдглв. Александр Ган, Владимир Новиков болн Валерий Абушинов эдн дунд йовна. Заагдсн баһчуд нүүрлгч механизатормуд болсн деерән олна көдлмшт шуумһаһар орлцна.

Владимир Новиков болхла, күчтә К-700 тракторар көдлж йовна. Нәәмдллһнә звеной ханьд көдлжәх Вла-

Оньган өгтн: соньн дамшлт

СОҢСАЧНРИН ШУНЛТ ҮҮДӘВ

Орн-нутгт, тер мет мана республикд чигн экономикиг батруллһна терүг өөдән шиш кемжәнд һаралһна төрмүд йир хурцар зогсжана. Эн, түрү гиж болх, бәәдлиг чиклхин төлә партин болн правительствин седвәрәр экономическ реформс кегджә күч-көлс бүрдәлһнә девшлттә эв-арһс өргн делгрлт олж олзлгджана. Эдн дундас хамгин ик делгрлт авснь нәәмдллһнә болн өрк-бүлин подряд, кооперативн хәрлцән мөн.

Тернь тер, болв нүүрлгч ямаран чигн эв-арһиг олзта-туста, өөдән һарцта күч-көлсәр эс батлхла тертн хооси юмн болхмн. Тегәд чигн советск әмтнә күч-көлснә шунлтынь цуг халхар өөдлүллһн эндрк бачм хаһлх төрмүдин негнь. Эн туст политическ, экономическ сурһулин школмуд темдгтә тәвцән орулж чадх гиж тоолгджана.

Тегәд чигн Приютненск района махна «Центральный» совхозин дундын школын директор пропагандист Халгинова Тамара Бадминовна һарджах политсурһулин школд мел эң төрәр дарани занять болв. Терүнд ордг хөрн негн күүнәс арвн долан соңсач ирж медрлән өөдлүлв. Муха юмби, нег занятин туршт тиим нәрн темиг ямр шулуһар медж медрлән өөдлүлсмб, гиж зәрмнь дотран санх. Би болхла дәкәд нег давтжанав — соңсач болһн хәләгдсн төрәр медрлән өөдлүлснь маһд уга.

Экн түрүнд пропагандист Т. Б. Халгинова болн хальмг келнә болн күч-көлснә багш политшколын соңсач Т. П. Кекеева ахр, болв тодрха зәңгллһс кев. Тамара Балминовна социалистическ обществин таалд зөөрин болн цуг таалта бәәдл-жирһлин булгнь күч-көлснә үүлдвр болдгин тускар келв. Тер төләд пропагандист нертә педагогмуд Ушинскин, Макаренкон, Сухомлинскин, Крупскаян, марксизмин-ленинизмин ул тәвәчнрин күч-көлснә тускар келсн үгмүд олзлж, тедн өдгә цагин таалд чигн ямр сәәнәр ирлцжәхин тускар цәәлһв. Үлгүрнь, күч-көлснә болн шагшавдын сурһмж хоорндан залһлдата бәәдгин тускар, тедниг эрк биш ил дамшлтар батрулхин тускар В. И. Ленинә келсн үгиг соңсачнрт ме ләд, ил үлгүрмүд зааж өгв.

—Күч-көлснә шунлтыг өөдлүлхәр көдлмшин төлә сән таал үүдәсн деерән көдлмшчнрин әрүл-мендиг харлһн бас баһ биш чинр зүүдгинь цуһар меднә. Энүнә тускар Карл Маркс чигн келсн билә. Тер үчрар политическ көдлмш кегджәсн көдлмшч ормд гимнастик келһн йир ик чинртә гиж Н. К. Крупская келсн билә, — гиж Т. Б. Халгинова келв.

Энүнә дару политшколын соңсач Т. П. Кекеева ямаран чигн производствин ул тогтаһач — күч-көлсч коллективин тускар зәңгллһ кев. Энүнд хамгин ик оньг тусхах кергтә, юнгад гихлә цутнь, тер тоод орн-нутгин келн-әмтнә ору күч-көлсч коллективсин үүлдврин үлмәд бәәнә, гиж эн темдглв. Эврә тоолврань эн КПСС-ин ЦК-н туула сарин (1989 ж.) Пленум деер М. С. Горбачевин келсн үгәр, «Госпредприятьмүдин туск Закана» положеньсәр батлжав. Баһ биш оньг сурһульчнриг күч-көлснд тахпалһна төрмүдт тусхагдв.

Багшнр — энтн үүдәгч күч-көлснә коллектив мөн. Энд, школд, күч-көлснд дурта болдгиг сурһмжлна. Болв ода деерән школд олзлгджах эв-арһс өдгә цагин некврт ирлцжәхш.

—Мана школын сурһульчнр школын бичкн участкд зуг темс урһана. Тиигчкәд терүнд ах классмудын сурһульчнр орлцхш. 9-ч — 11-ч классмудт сурчах күүкд хувц үйлһиг дасна, болв машинкс, илүрддг харһа, илүрдәч чигн уга. Көвүд болхла маши залачин эрдм дасхдан дурта, болв тиим арһ школд уга. Һарудт көдлхдән көвүд таасхш, үчрар Бурата селәнә эргнд зер-земшин сад суулһсн болхла сурһульчнрин соньмелт икдх билә, — гиж Т. П. Кекеева келәд, эн туст совхозин һардвр маднд дөң болвзго гиж эврә сурвран эдл-ахун директор В. И. Беликовд нерәдв.

Эн занятьд Бурата селәнд бәәршлжәх цуг предприятьмүдин болн организацсин пропагандистнрт болн партийн организацсин сегләтрмүдт орлцтн гисн үрвр кегдсн билә. Тедна ик зунь нааран ирв.

Совхозин директор, эдл-ахуд үүлджәх политшколын пропагандист Василий Иванович Беликов эн сурврт хәрү өгсн деерән, нәәмдллһнә болн өрк-бүлин подряд хоорнд ямаран йилһвр бәәдв гисн нег соңсачин сурврт хәрү өгв. Һартан церд авад, самбр деер теднә күцәх көдлмшин, һарһх һарун, олх орун тускар, гүртм ору авлһн болн гүртм эдл-ууш һарһлһн юн гисиг тодрхаһар цәәлһж өгв.

—Ода мана совхозд олзлгджах нәәмдллһн — нәәмдллһнә болн нәәмдллһнә хәрлцәнә туск Заканд күцц ирлцжәхш. Йоста нәәмдллһн бәәсн цагла, — юм нәәмдллж өгчәх болн терүг нәәмдлж авчах хойр халх бәәнә. Болв өдгә цагт мадн һазриг нәәмдләчд өгсн цагла терүнә үнинь авхшлм, йосар болхла тедн мөңгән өгч һазриг олзлх зөвтә, техникин, буудлын экин тускар бас тиигж келж болхмн. — гиж эн цәәлһв. Өрк-бүлин подрядар көдлжәх әмтн болхла зуг бооцана ул деер көдлнә. Бооцанд заагдсн зураһас үлү эдл-ууш һарһхла тернь тедннд үлднә. Мөңгәр авну, үлүһинь бийснь дурта күүнд хулдну — дурнь. Дәкәд болхла эн нәәмдләчнрин күч-көлсиг шаңһллһна диг-даран сәәнәр тогтагдад уга, эн туст шишлң шиидвр авгдх зөвтә, гиж Василий Иванович товчлв.

Школын төлә зер-земш урһадг сад суулһхиг эн бурушасн уга, зуг таалта һазр олж авх кергтә, юнгад гихлә терүг уста, эс гиж ус орулж болх ормд үүләх кергтә, гиж эн келв.

—Болв би өрк-бүлин подрядын эндрк бәәдлиг бас икәр таасжахшв. Үлгүрнь, саальч өрк-бүләрн баг үкрмүд авад саана. Үкр болһнас 3,5 литр үс сааж авна —йир сән аш. Болв тер саальчин бәәдлиг хәләлт: муурсн чирәтә, бөгдисн цогцта, хувцнь киртә, шуурха, тиигчкәд амрдг нег чигн өдр уга. Тиигж зовад бәрсн өөдән ашмуд терүг байрлулшго. Теднд амрдг цаг бас бәәх зөвтә, олсн ик мөңгәрн тааста хувц, эд-тавр хулдж авх таал бәәх зөвтә, — гиж пропагандист эврә тоолвран медүлв.

[illegible] күн үг келсн хөөн сюжетн-ролевой наадн бүрдәгдв. «Профессормуд» гиж бичәтә ширә һатц һурвн багш-соңсач сууна. Эдн һурвулн күч-көлсч коллектив гисн медәнд эврә цәәлһврән өгв. Хөөннь соңсачнр кенә цәәлһвр төв, терүг юнгад таасжахин тускар эврә хәләцән медүлцхәв.

Энүнә хөөн «профессормудт» олн зүсн төрәр сурврмуд өгтдг болв. Үлгүрнь, шидр болсн телемарафон мет юмн урднь юнгад эс бүрдәгджәсмб? Цаһан седклин санд урднь орж иргәс дорнь юн үчрар ода тиим ик мөңгн хурагдв, гисн сурврт «профессормуд» зөвәр тохнята хәрү өгв.

Соңсач, күч-көлснә багш А. Б. Коржанова эднд ним сурвр өгв: социализмин темдг — «күн болһнд күч-көлсәрнь, күн болһнд некврәрнь» гидг принцип чик болхий угай, — Үчр-утхарн чик, болв ил бәәдл-жирһлд тертн чикәр олзлгджасн уга. Зәрм баг дегд сәәнәр бәәцхәв, зәрмнь терүц хооси. Дәкәд болхла әдлцүллһн гидг юмн бас ик харшлтан күргв, гиж эдн хәрү өгв.

— Олзлгдсн күч-көлсн болн терүг шаңһлһн хоорндан ирлцну? — гиж пропагандист Е. Л.-Г. Сарангов сурвр өгв. — Уга, шаңһлһн ард үлджәнә, — гиж «профессормуд» келв.

Эн занятьд дәкәд нег төр хәләгдхмн билә. Тернь пенсин болн амрлһна цагин Закана проектәр күүндвр келһн бәәсмн. Болв эн төриг дарани занятьд хәләхмн гисн шиидвр авгдв.

Эн занять соньн болсиг ним үлгүрмүд медүлжәнә: мана совхозин специалистнриг болн талдан школмудын соңсачнриг дуудхмн билә, дасж авг, гиж В. И. Беликов келв. Манад ирәд тиим нег занять бүрдәтн гиж ЦПМК-н ахлач Е. Л.-Г. Сарангов үрвр кев.

Занять төгссн хөөн, пропагандистнриг үлдәһәд, партин Приютненск района комитетин политическ гегән-герлин кабинетин заведующ В. А. Кулинич болн КПСС-ин таңһчин комитетин политическ гегән-герлин Герин консультант С. А. Бимбаева терүнә ашмуд диглж, эврә ухан-тоолврари хувалцв. Нег үлү соңсачнрин өгсн сув-селвгүд күцәлһнд онц оньган тусхах кергтә, гиж эдн сув-селвгән орулв.

ӘВӘН Николай.
мана корр.

Советск Союзар

МАНА ФЕДЕРАТИВН ГЕР

Ар үзгин келн-әмтнә авг-бәрцинь яһж хадһлхмб?

Көдлмшин эвәр би дангинд Ар үзгт однав, тенднәс ирх болһндан би тер һазрин келн-әмтнә бәәх бәәдләр икәр саначрхнав. Юңгад гихлә энд промышленность өргәр делгржәхәс болн балһсд өсжәхәс көлтә эн һазрин улсин кезәнәс авн бәәж дассн авг-бәрцнь, эдл-ахун үүлдврнь зөвәрт эвдржәнә. Эдн буһмарл өскж, аңһучлж, теңгст заһс бәрж өссн улс болжана, ним көдлмш угаһар эдн бәәж чадшго, тегәд чигн эднә кезәңк авг-бәрциг, бәәцин таалыг, келнь, культуриг хадһллһна төр ода берк чинртә төр болжана.

Хөрн-һучн жил хооран ним тер һардго билә. Ар үзгин 26 зүсн келн-әмтн бәрлжәх һазрин кемжәнь 11 сай дөрвлжн километр һазр болжана (орн-нутгин өрәлнь гиш). Эн һазрт ут-турштан 180 миңһн күн бәәх-

әмтнә иргчин тускар ода барт бичгдлг болв, номтнр хоорндан зүтклднә, митингс деер келгддг болв. СССР-ин Деед Советин шин ханин өмн Ар үзгин келн-әмтнә зөвиг харсхин туск төр тәвгдв, тер төләд эрк биш кергтә закад һарһгдх зөвтә. КПСС-ин ЦК-н 1989 жилин һаха сарин Пленумд келн-әмтнә хәрлцәнә тускар батлж авгдсн партин платформд эн төриг яһж хаһлх хаалһнь бас темдглгдсн бәәнә.

Эн халхар түрүн ашнь ода үзгджәнә. 1989 жилин ноха сард РСФСР-ин Деед Советин Президиумин һарһсн Зәрлгәр Заполярн тундрт кинтн полюсас хол биш һа-

хд, аңһучлхд йир сән таалта һазр. Эн район ут-турштан 55,6 миңһн дөрвлжн километр һазр эзлжәнә. Энд 2700 күн бәәнә. Үвлднь энд Цельсәр 67,8 градус кинтн болна. Улсин депутатнрин бәәрн Совет энд эдл-ахун үүлдврән эврәннь дурарн делгрүлж чадх зөв эдлжәнә. Кемр района Совет зөв эс өгхлә, промышленн предприятьмүд энд тосхгдшго болжана.

Тиикәрә 20-ч жилмүдт Ар үзгин келн-әмтнд эврәннь округуд, район, сельсоветмүд бәәсмн, болв хөөннь район болн сельсоветмүд уга кегдв, йисн округас долахн округ үлдв. Ода тер долан округд ар үзгин келн-әмтнә

Ода болхла Ар үзгин келн-әмтнә туст төрүц оңдан хәләц тогтах кергтә болжана, эднд эврә дурарн, эврәннь дасси дасларн бәәдг зөв өгхмн, эврәннь келн-әмтнә авг-бәрциг хадһлхднь, келән болн культуран өргжүлхднь сән таал һарһж өгх кергтә. Ар үзгт бәәх олн зүсн келн-әмтнә элчнрин бәдл-жирһлинь кев-янань әдл биш, тегәд чигн эднә бәәдл-жирһлиг ясрулхин төлә келн-әмтн болһнд эврәннь бәәх һазр болһнлан культурн-бәәцин таалан бийснь ясрулх зөв өгхмн.

Мини хәләцд болхла, келн-әмтнә районмудыг, сельсоветмүдиг хәрү тохрахла сән болхмн. РСФСР-ин Министрмүдин Советд Ар үзгин келн-әмтнә кергәр бәәдг Комитет һарһхла йир сән болх бәәсмн. Тер мет Ар үзгин келн-әмтнә Ассоциац һарһхмн гисн сув-селвгүд бас өггд[illegible] Кемр энд бәәх әмтн, уга. В. Манджиевин хошт урдаснь тосхлтын материал авч иргдсн болв чигн ода күртл деевринь кегдәд уга. Давсн жилин эклцәс авн совхозар 39 үкр болн 2131 хөн һарутв. Малын хотын цех кедлҗәхш.

Эн хойр совхозд үвләр сәәнәр давулхин төлә бәәсн малан сәәнәр хадһлад, цаглань күцл хот өгәд кедлх зөвтә сиж района Советин күцәгч комитет чекв.

А. ДЕНИСОВ.

Баһчуд зааж темдглв

Городовиковск района «XXII партсъезд» колхозин комсомольцнр Дружненск селәнә Советин депутатын кандидатд эврәннь үүрмүдән зааж темдглв. Александр Ган, Владимир Новиков болн Валерий Абушинов эдн дунд йовна. Заагдсн баһчуд нүүрлгч механизатормуд болсн деерән олна кедлмшт шумһаһар орлцна.

Владимир Новиков болхла, күчтә К-700 тракторар кедлҗ йовна. Нәәмәдллһнә звенон ханьд кедлҗәх Владимир әрт хаврас авн ора намр күртл цуг селәнә эдл-ахун кампаньд орлцна. Һольшг заңгта, даалһсн олна кедлмшиг күццднь кеһәд, улсин дружинд чигн кергтә цаглань һарна.

Александр Ган насарн баһ болв чигн дамшлтта механизатормудас ард хоцрлго кедлнә. Оньдин тракторт кедләд йовсн күн зуг давсн зуни цагт «Нива» комбайнд сууһад буудя хуралһнд орлцад, йисн миңһн центнер буудя цокҗ авсмн. Кедлмшин хөөн болхла, селәнә культурин Герт Александр оньдин цаган давулна. Агитбригадын ханьд орлцад, района эдл-ахусар болн эврәннь бригадмудар йовад концерт эдн үзүлнә.

Валерий Абушинов болхла, комсомолын комитетин гешүн болҗ йовна. Дәәч-патриотическ болн спортивн сектор терүнд даалһгдсмн. Веселое селәнә баһчудла хамдан йовад, волейболар, баскетболар, теннисар болсн спортивн наадна марһаст оньдин терүг үзҗ болхмн.

Культурин әңгәр авад халәхлә, Валерий дуулхдан дурта. Эврән му биш биилдг болн гитар цокдг болсндан селәнә культурин Герин вокальн-инструментальн ансамблиг һардна. Болв экләд кедлсн цагт өр цәәсн цагас авн харңһу сө күртл В. Абушиновьн трактор кедлҗәсиг үзҗ болхмн.

— Шинәс бүрдәгдсн селәнә Советд мана баһчуд суңһгдхла йоста депутатнр болҗ кедлх, — гиҗ колхозин комсомолын комитетин сегләтр М. Мустафаева келнә.

Мана корр.

ЗАҺСЧ

Давсн жилд Каспийск района «Каспиец» колхозин заһсчнр йир сәәнәр кедлсмн, тенд заһс аңнлһна зураһан цуг халхарнь давулҗ күцәсмн. Эдн ут турштан 6 миңһ һар тонн заһс бәрҗ авад государствд хулдсмн.

Бас тер мет сән кедлмшәрн заһсчнр эн җилиг эклҗәнә. Эн өдрмүдт Ар Көк тенгст колхозин 20 шаху механизированн звенос кедлҗәнә. Эн туст келхд, урдк кевәрн өөдән һарцтаһар М. Н. Распоповин һардҗах звено үүлдҗәнә. Эн звенон заһсчнр зуг давсн долан хонгин турш һучн центнер заһс бәрҗ авад эд-бод кедг комбинатур йовулчксмн. Тедн лә эдләр бас өөдән һарцтаһар В. Еремкинә, А. Саряевин болн А. Бембеевин звенос кедлҗәнә. Тегәд урдаснь кирцәд дигтлсн ашмудар «Каспиец» колхозин заһсчнр тавн җилин зураһан күцәв.

ЗУРГТ: «Каспиец» колхозин заһсчнрин звенон һардач М. Н. Распопов.

Е. Ременникин цокси зург.

МАНА ФЕДЕРАТИВН ГЕР

энд промышленность өргәр делгрҗәхәс болн балһсд өсҗәхәс келтә эн һазрин улсин кезәнәс авн бәәҗ дассн авг-бәрцнь, эдл-ахуи үүлдврнь зөвәрт эвдрҗәнә. Эдн буһ-марл өсиҗ, аңнучлҗ, тенгст заһс бәрҗ өссн улс болҗана, ним кедлмш уганар эдн бәәҗ чадшго, тегәд чигн эднә кезәнк авг-бәрциг, бәәцин таалнг, келиг, культуриг хадһллһна тер ода берк чинртә тер болҗана.

Хөрн-һучн җил хооран ним тер һардго билә. Ар үзгин 26 зүсн келн-әмтн бәрлҗәх һазрин кемҗәнь 11 сай дөрвлҗн километр һазр болҗана (орн-нутгин өрәлнь гишң), эн һазрт ут-турштан 180 миңһн күн бәәхмн болҗана. Болв индустриальн үүлдвр улм деврәд, улм шин регионмуд эзләд йовна, тер тоод мөңк көрә мөсн дор дарата кевтх металлическ руда, нүүрсн, нефть болн нань чигн зөөр бәәх һазриг бас экләд эзлҗ авчана.

Советск Союз Ар үзгт ики эртәс авн промышленность делгрүлҗәнә, болв урднь тиим ик һазр көндәгддго билә, сүл цагт болхла эн халхар зөвәр өргн келлмш кегддг болв, тегәд чигн индустрь дегәд күч авч делгр Ар үзгин әмтнә кезәнәс авн дассн бәәдл-җирһлднь экләд харш болв. Ар үзгин келн-әмтнә харлцанә тускар батлҗ авгдсн партин платформд эн төриг яңҗ хаһлх хаалһнь бас темдглгдсн бәәнә.

Эн халхар түрүн ашнь ода үзгдҗәнә. 1989 җилин ноха сард РСФСР-ин Деед Советин Президиумин һарһсн Зәрлгәр Заполярн тундрт киитн полюсас хол биш һазрт Верхоянск уулмудын белд келн-әмтнә район бүрдәгдв. Энд нег миңһ шаху эвенмүд бәәнә. Мана орн-нутгт ут-турштан 12 миңһн эвен келн-әмтн бәәхмн болҗана, болв эдн эврәннь төрскн һазрасн һарлдад, эндтенд бәәлдәд, нег үлү якутмудла хольгдад, эврәннь келән, культуран геехин өмн өргнд бәәцхәнә. Ода Эвено-бытантайск (бәрн һолын нерәр) келн-әмтнә район бүрдәгдснәс иштә эвнемүд эн районд цуглрад, эврәннь төрскн келиг, культуриг, авг-бәрциг хәрү тохраҗ, чадҗана. Эн һазрнь мөрд, үкрмүд болн нань чигн мал өск... ин Деед Советин шин хаяни өмн Ар үзгин келн-әмтнә зөвиг харсхин туск тер тәвгдв, тер төләд әрк биш керглә закад һарһгдх зөвтә. КПСС-ин ЦК-н 1989 җилин һаха сарин Пленумд келн-әмтнә харлцанә тускар бат-...

...лометр һазр эзлҗәнә. ... эна 2700 күн бәәнә. Үвлднь энд Цельсар 67,8 градус киитн болна. Улсин депутатнрин бәәри Совет энд эдл-ахуи үүлдврән эврәннь дурарн делгрүлҗ чадх зөв эдлҗәнә. Кемр района Совет зөв эс өгхлә, промышлени предприятьмүд энд тосхгдшго болҗана.

Тиикәрә 20-ч җилмүдт Ар үзгин келн-әмтнд эврәннь округуд, район, сельсоветмүд бәәсмн, болв хөөннь район болн сельсоветмүд уга кегдв, йисн округас долахн округ үлдв. Ода тер долан округд ар үзгин келн-әмтнә өрәлнь гишңгнь бәәнә, нег үлү эн автономн округуд келн-әмтнә государственн бүрлац болдгаси һарад, йирин территориальн заллтс болад хуурв.

60—70-ч җилмүдт мана орн-нутгт әмтн бәәдг ик-ик селәд тосхлһна политик эклҗ күцәгдхлә, Ар үзгт бас тиим селәд һарһгдла Ним селәдт Ар үзгин әмтнд бәәхд йир түрү билә, эднд шин эрдм дасҗ авх кергтә болв, кезәнк эврәннь авг-бәрцән, келән болн культуран эдн экләд геев. Нег үлү баһчуд үрн-бүл өндәлһдгнь баһрҗ одв...

[illegible] тогтах кергтә болҗана, эднд зәрм дурарн, эврәннь дасси дасларн бәәдг зөв өгхмн, эврәннь келн-әмтнә авг-бәрциг хадһлхднь, келн болн культуран өргҗүлхднь сән таал һарһҗ өгх кергтә. Ар үзгт бәәх олн зүсн келн-әмтнә элчнрин бәәдл-җирһлиг кев-янзнь эдл биш, тегәд чигн эднә бәәдл-җирһлиг [illegible] рулхин төлә келн-әмтн [illegible] эврәннь бәәх һазр [illegible] культурн-бәәцин [illegible] бийснь эсрүлх зөв өгхмн.

Мини халәцд болхла, келн-әмтнә районмудыг, сельсоветмүдиг хәрү тохрахла сән болхмн. РСФСР-ин Министрмүдин Советд Ар үзгин келн-әмтнә кергәр бәәдг Комитет һарһхла йир сән болх бәәсмн. Тер мет Ар үзгин келн-мтнә Ассоциац һарһхмн гисн сүв-селвгүд бас өггдҗәнә. Кемр энд бәәх әмтн, телнә негдлтс биисәнь дорас тиим ассоциац һарһлһнд дөң болхла, Ар үзгин әмтнә авг-бәрциг хәрү тохралһнд тер ассоциац зөвәр икәр дөңгән күргх билә гиҗ санҗана.

Эн туст күцәх кедлмш дала. Энүг күцәлһнд общественность икәр үүлдсн деерән, правительств бас цут күчн-чиилдән өгч үүлдх зөвтә.

В. КОЗЛОВ,

КПСС-ин ЦК-д бәәдг марксизмин-ленинизмин Институтын ах научн кедләч, философск науксин кандидат.

•Пропаганд болн җирһл

КҮҮНӘ ТУСТ КИЛМҖЛҖ

Үвлзүллһнә даавърта цаг ирв. Эн кемд бидн цуг идеологическ болн олна-политическ кедлмшиг күүнә туст зөрүлҗәнавидн. Бәәрн партийн болн профсоюзн организацс производствд, малчнрин гермүдт бәәцин сән таал тогтахар шунҗана. Социалистическ дөрлдәнә таал ухалҗ һарһгдсн бәәнә. Моральн болн материальн кевәр урмдуллһна керг-үүлдврмүд энд хәләгдҗәнә.

Өдгә цагт эдл-ахусин, предприятьмүдин улан шуһуст, бәәцин хораст ясвр кегдсн бәәнә. «Пролетарская победа» колхозд болхла күч-келсч күүнә туск килмҗд һол оньг өггднә. Энд малчнн гер тосхгдсн бәәнә. Эдл-ахун мөңгәр энд медицинск теткл һ өгнә. Шишлң медицинск кедләч эн кедлмшиг күцәнә. Физиотерапевтическ кабинет, амрлһна хора, саун, энд бәәнә. XXII партсъездин нертә колхозд бас тиим гер бәәнә.

Кедлмшин хөөн энд малчнр, саальчнр амрч чаджана. Талдан чигн эдл-ахуст кедләчнрин төлә сән таал тогтахар шунҗана.

Малчнриг культурн халхар теткллһнә тускар бидн бас мартҗахшвидн. Энүнә төлә нәәмн агитбригад тогтагдсн бәәнә. Района цуг эдл-ахуст эдн концертмүд үзүлнә. Дамҗҗ йовдг хойр автоклуб манад бас кедлҗәнә. Үвлин өдрмүдт агитбригадын ирлһн нег үлү байрта болна. Үдин хотын завсрт әс гиҗ кедлмшин хөөн концерт халәхин төлә кесг малчнр, саальчнр цуглрна. Агитбригадын артистнр хальмг, орс ду дуулна, би биилнә. Ода бәәрн клубмудт болн культурин гермүдт келн-әмтнә фольклорн багмуд тогталһнд ик оньг өгчәнәвидн. Эднә программиг әмтн оньдин сәәнәр тосна.

Автоклубмудын кедләчнр кинолекторийс, нүүрлгч дамшлт тархалһиг бүрлнә. Селәнә һазрт нәәмәдллһнә эв-арһиг, өрк-бүлин подрядыг өргҗүллһнд эдн ик нилчән күргҗәнә.

Эн кергт дөң болхин төлә партин Городовиковск района комитетин идеологическ әңг дөңцл литератур, «Тоолдриг дас», «Дүңцүләд, ухал» гисн болн нань чигн тәрмүдәр селвг-дуудврмуд, социалистическ дөрлдәнә экран һарһна. Тер мет үвлзүллһнә йовуд района «Вперёд» газетин халхст тасрхан угаһар үзүлгднә. Бәәрн радиозәңглллһн чигн эн кергт тусан күргҗәнә. Малчнр, специалистнр, энд эврәннь тоолврарн, дамшлтарн хувалцна. Селәнә эдл-аху делгрүллһнә халхар бәәх, дуту-дундсин тускар шалһгч материалмуд энд бас барлгдна.

Өдгә цагт экономическ медрлин чинрнь үзмҗтәһәр өсҗәнә. Энүг мана малчнр социалистическ эдл-аху һардлһна школмудт авна. Шин эв-арһ бәәдл-җирһлд тохралһнд эдн авсн медрлән олзлна.

Эн җилин үвлзүллһнә кемд эдл-аху болһна туст райкомин бюрон члел, райкомин аппаратын даавърта кедләчнр батлгдсн бәәнә. Һол оньган эдн әмтнд, теднә бәәдл-җирһлин таал ясруллһнд өгнә. Улсин депутатнрин Съездин материалмудар, шин закадын проектсәр эдн цәәлһврин кедлмш күцәнә. Әмтнә күч-келсна таал, медицинск, хулд-гүүлгәнә теткл һн эднә һол килмҗд бәәнә.

Эн халхар ода чигн баһ биш тәрмүд бәәнә. Зәрмдән автолавкс хошт керг уга эдтавр авч ирнә. Тер мет күүкдиг фермәс цутхлң усадьбур школд авч йовх тәр зәрмдән хаһлгдхш. Эдл-ахун партийн организацс үвлзүллһнд ямаран кевәр үүлдҗәхин тускар бидн бюрон нег сүүрт күүндхәр бәәнәвидн.

Үвлзүллһнд коммунистнрин күцәх кергүдин туск тер болхла урдн эклц партийн организацсин хургудт хәләгдлә. Ода мал өсклһнд 110 коммунист кедлҗәнә. Теднәс кесгнь күч-келснә үлгүр үзүлҗәнә. Тер тоод «Башантинский» совхозин нәәмәдллһнә звенон бригадир Лидия Санджиевна Цуканенко, «Ленинец» колхозин МТФ-н һардач Виктор Ильич Юкошев, эн эдл-ахун һаха өскәч Любовь Алексеевна Шатинова болн кесг нань чигн нүрләчнр йовна.

Олнд өргәр медүллһиг делгрүллһнд, эн эв-арһиг социалистическ дөрлдәнд икәр олзллһнд «Пролетарская победа», «XXII партсъезд» колхозмудын, «Новый» совхозин коллективс үзүлҗәнә. Социалистическ дөрлдә бүрдәлһнд, күч-келсчнр дунд экономическ болн политическ медрл өргәр тархалһнд, терүг өдр-бүрин үүлдврт олзллһнд һол оньг энд өггднә.

Тер бийнь олна-политическ кедлмшиг, социалистическ дөрлдә бүрдәлһнд күцәх баһ биш тәрмүд манад бәәнә. Нег кев-янзас, формализмәс сулдҗ, олнла кедг кедлмшин шин эв-арһиг бидн хәәх зөвтәвидн.

Н. БУЛХУМОВ

КПСС-ин Городовиковск района комитетин идеологическ әңгин заведующин дарук.

ЭДИТА ПЬЕХА— ӨНЧН БИЧКДҮДТ

ЛЕНИНГРАД. «Эврәннь темдгтә нерән та яһҗ олзлдвт?» — гиҗ залас илгәсн сурврт «Эвәр бәәхин кергт олзлдв», — гиҗ СССР-ин улсин артистк Эдита Пьеха инәмсглҗ хәрү өгв. Энүгин үннинь Ленинградск бичкдүдин герт бәәх бичкдүд иткүлҗ чадхмн. Эстрадн дууч эн бичкдүдт эврә күн болсн деерән эднлә хамдан олн зүсн концертмүд тәвнә. Үлгүрнь, эдн хамдан «Гостиный двор» гидг универмагин коллективин өмн концерт тәвлә тедн эн бичкдүдт үвлә хувц авхдөң болла. Ода эдн латвийск Елгава балһс орхар бәәнә. Эн балһсд гиигн «РАФ» гидг автомашн һарһдг заводын коллективд әрдмән үзүлхмн, тедн болхла эднд льготн үнәр автомашн хулдхмн.

—Эн бичкдүдлә би цөн җил хооран таньлдҗ үүрлләв. Нег дәкҗ би эднд олн зүсн наадһа хулдҗ авч ирләв. Эн бичкдүдлә күүндхлә, эднә әәлтә седкл нанд таастдв. Эк-эцкнь әмд-менд бәәсн бийнь, өнчәр өсҗәх бичкдүд бийдән хажуһас әрвхгохн сән юм кехлә байрлдад, амрлдад одна.

Одахн Эдита Пьеха Америкин Негдсн Штатмудар әргҗ йовҗ концертмүд тәвәд ирв, тенд олн зүсн наадла мана орн-нутгас тиигәрән һарсн әмтнлә эн харһв. Ленинградын шин зәңгс теднд келҗ өгв, эврәннь подшефн бичкдүдин герин тускар бас келв. Тер әмтн эн бичкдүдин герт дөң гиҗ өгтхә гиһәд зөвәр ик мөңг илгәв. Австралияс Эдита Пьеха эврәннь бичкн иньгүдтән компьютерн наадд авч ирв.

О. СЕРДОБОЛЬСКИЙ,
ТАСС-ин корр.

ЗУРГТ: Эдита Пьехан белглсн компьютери наадн бичкдүдт йир икәр таасгдҗана.

ТАСС-ин зург.

АХР ЗӘҢГС

КРАСНОЯРСК. Баһ һолмудт кедлхин төлә һарһдҗах шин зүсн кермсин түрүн керм-түлкәч Красноярск керм госхдг верфьд кеҗ һарһгдв. Эн ик күчтә керм 2000 тонн ацата барҗиг түлкҗ йовхларн төрүц күчнкдхш, нег үлү тер ацата барҗан нег метр гүн уснас чигн товр утаһар түлкәд һарчкна. Эн җилин чилгч күртл Енисей, Обь һолмудын кедләчнрт бас зурһан ним керм өгтдхмн.

КИШИНЕВ. Молдавчин хотл балһснд «К-звезде» гидг нертә көгҗмин антологий барас һарв. Эн антологийд молдавск болн румынск композитормудын бичсн романсмудын болн дундын нотмуд барлгдҗана. Тер мет XIX зун җилин чилгчәр болн XX зун җилин эклцәр һарһгдсн улсин дуудын айсмуд барлгдҗана.

ЛЕНИНГРАД. Мальтан хотл Ла-Валлеттад бәәх керм госхдг верфь советск хулд-гүүлгәнә флотла бат залһлда бәрҗәнә. Энд Балтийск тенгсин пароходствин далһврар мод болн пакетмүд зөөдг кесг кермс тосхгдҗана. тедн дундас хамгин түрүнд «Капитан Гончаров» гидг керм экләд тосхгдҗана. Эн керм мөстә тенгст чигн усчҗ чаджана. улсин эдл-ахун олн зүсн ачан зөөхмн.

ТАСС.

«Хальмг үнн—90»

ӨРК-БҮЛ БОЛЬҺНД УМШДГАР

«Хальмг үнн-90» гидг әңгд мана газетин анкетд хәрү өгсн әмтнә тоолврмуд барлгдад бәәнә. Цааранднь чигн әмтн эврәнь бәәдл-җирһлин байрта чигн, зовлңта чигн йовдлмудын, очдаруллһна, терүнд харшлт болҗах тоотын тускар мана әңгд келх гиж тоолжанавидн. Ода болхла бидн күчкөлснә болн дәәнә ветеран, мана республикин нертә спортивн үүлдәч Галина Манджиевна КАНКИШЕВАД үг өгчәнәвидн.

1. Давсн жилин туршарт мана газетин халхст барлгдсн материалмудас Танд таасгдсинь заатн.

— Тана газетин материалмуд бәәдл-жирһлиг йоста сән кевәр үзүлжәнә. Тедниг умшхд йир тааста болна. 5 үрән би һанцарн гилтә өскж босхлав. Цугтан бидн тана газетиг умшнавидн, бичүлж авнавидн. Ода ачнр-зееңртән хальмг кел зааж өгчәнәв. «Бичкдүдин шуһу», «Хальмг кел мууһар меддг әмтнд» гидг әңгст барлгдсн материалмуд нанд икәр таасгдна. Нег үлү баһчудт эн туста болна. Мана кезәңк болн өдгә цагин туужин, культурин туск материалмуд намаг икәр соньмсулна. Тегәд эн төрмүдәр улм икәр материалмуд барлтн гиж газетин көдләчнриг сурхар седләв.

2. Ямаран материалмуд, әңг Танд таасгдсн уга, юңгад?

— Һоллгчдан цуг материалмуд нанд таасгдна. Болв селәнә эдл-ахун, производственн шишлң статьяс газетд баһар барлх кергтә. Терүнә төлә шишлң журналмуд болн газетмүд бәәнә. Зуг эн халхар хурц төрмүд, аль йир соньн дамшлт бәәхлә бичхәс биш, талдан йовдлмудт һол оньган күүнә бәәдл-жирһлд, зовлңд, мана мартгджах ке-сәәхн хальмг авъясмудт оньган өгх кергтә.

3. Ондаруллһна йовуд газетд яһж үзүлгджәнә гиж тоолжант? Тана бәәсн балһснд, селәнд, тана коллективд ондаруллһн болжану?

— Би ветеранмудын советд олна көдлмш күцәж үүлдҗәнәв. Мадниг, ветеранмудыг, цуцтан күндлнә, дөң болна. Терүнд бидн ханжанавидн. Сар болһна чиләчәр үлмҗ өдрәр бидн соньн әмтнлә харһлт кенәвидн. Бичәч Константин Эрендженовла, депутат Валерий Очировла, бәәц теткльһнә организацсин һардачнрла күүнднәвидн. Теднд хурц сурврмуд өгнәвидн. Нам зәрмдән эдн хәрү өгч чадхш.

Ветеранмудт улм ик оньг өгх кергтә. Яһад гихлә, теднәс кесгнь өдрин дуусн гертән сууцхана, нег үлү инвалидмуд. Тегәд байрин өдрмүдт хамдан цуглрхларн эдн бийән хәрү баһ наста болж меднә. Йир ик сенр, байрта йовдлд тер харһлт хүврнә. Ода партин балһсна комитетд 7 давхрт мана советин кабинет бәәнә. Тенд бидн ветеранмудыг үүмүлжәх аль теднд зовлң болжах төрмүдиг хаһлнавидн. Зәрмдән йир түргәр мана үүрмүдт дөң болнавидн. Тегәд дөң сурхар бәәх ветеранмуд мана тал ирж чаджана. Мигмр, пүрвә, басң өдрмүдт 15 часәс авн 18 час күртл мана тал ирж болхмн. Маднд ода ик зөв өгв. Эн кергт маднд баһчуд нилчән күргсн болхла улм сән болх билә.

4. «Җаңһрин» өөнд нерәдж ямаран материалмуд барлхла сән болх гиж тоолжант?

— Ончта эн өөнд нерәдж җаңһрчнрин, туужин туск материалмуд барлх кергтә. Байриг темдглх өдрмүдт болхла мана кезәнк цуг авъясиг — урлдаг, бөк бәрлдлһиг, «үрс» ноолдаг болн кезәнк хальмг хувциг үзүлх кергтә.

5. Эн жилд мана газетәс ямаран материал күләжәнәт?

— Диилврин 45 жилин өөнд, күүкд, улст, мана цергчнрт нерәдсн материалмудыг күләжәнәв.

6. Өрк-бүлд мана газетиг умшдгин төлә ю кех кергтә?

— Төрскн келән өргх, келн-әмтнә школ секх кергтә.

Ик кезәнәс нааран көгжм мана жирһлд ончта орм эзлнә. Көгжм соңссн күн байрлад чигн, уйдад чигн авна. Көгжм күүнд дөвгән чигн күргнә гихлә, чик болхнь лавта. Энүг соңсж, чинр-утхинь чикәр медх кергтә. Тегәд чигн дорас өсж йовх үйнрт ним медрл өгх кергтә.

Сарпинск района бичкдүдин көгжмин школд эн төриг һол оньгтан авч үүлджәх дамшлтта багшнр цөн биш. Үлгүрнь, Е. Г. Кочубеева, В. И. Гречко, П. Л. Мукабенова, С. И. Кочубеев, М. В. Беногонян. Дәкәд болхла, эн коллектив ни-негн гиж келх кергтә.

Жил болһн школд шинәс һуч һар сурһульчнр иржә көгжм дасна. Көгжмин марһанд орлцад, кесгнь түрүн орм эзлнә.

Шин иржә көгжм дасжах бичкдүдт нерәдгдсн нәр-наадн жил болһн көгжмин школд давна. Эн йовдл нам хуучн авъяст хүврв. Энүнь йир сән. Нәр-наадыг багшнр сурһульчнртаһан белднә.

Орс, хальмг, украинск болн нань чигн келн улсин дуд, шүлгүд энд соңсж болхмн. Шинкхн экләд көгжм дасжах бичкдүд билг-эрдмән бас үзүлнә. Эн нәр-наадн кезә чигн байрта-бахтаһар давна гиж келх кергтә.

ЗУРГТ: багш Елена Геннадьевна Кочубеева Оля Антипова сурһульчтаһан.

В. Морозовин цоксн зург.

•Үлгүрин туск үг

Өндр деер һархла—нүднә хужр хандг...

Довун, хамр, өндр толһа деер һарад өмн кевтсн тиньгр теегән һәәххлә, цуг үзгдсн тоотас чееж налаж, седкл байрлна. Медәтә улсан хальмгуд тевчж күндлдг йоста. Өвгн күүнәс түрүлж үг келдго, өмнәснь хәрүцдго. Өвгн, наста күн олыг үзсн, олыг медсн күүнд тоолгддг. «Эн өвгиг заһс бәрлһнд дахулхдан баһчуд йир дурта, юңгад гихлә, **«Өндр деер һархла — нүднә хужр хандг, өвгн күүнлә харһхла — чикнә хужр хандг»** гиһәд эн өвгн кезәңк тууж ик сәәнәр меднә». (Балакан А. Алдр Ижл болн хальмг тег).

«Харушг өвгн Сож Бадм хойран тускар, мөр болад, әс келсн болхла, чи, Пүрвә, төрүц юм медшго биләч. **«Өвгн күүнлә харһхла — ухани сергмж, өндр деер һархла — седклин сергмж»** гидг үнн чигн. Сож Бадм хойрла күүндж болжана». (Балакан А. Элст деер мандлсн одн.).

Мөңгтә күн тамин амн деер җирһдг

Мөңгтә, бәәхтә күн үзмжтәд, күндтәд ик кезәнәс нааран тоолгда юмн. Зуг мөңгн хара зөндән теңгр деерәс унж ирдго. Ухан, эварһ бәәхлә, чидлән неәлго көдлхлә, олз-мөңгчнь ордгнь ерта. «Мөңгн, мөңгн... **«Мөңгтә күн тамин амн деер жирһнә»** гидг үнн бәәдлтә. Мөңгн бәәсн болхнь би иигж зовлң үзх билү? Уга». (Балакан А. Сәәхн күүкн Саглр.).

«Хәрнь, пааранднь медж йовтн, — мөңгнәс күчтә юмн нарта орчлн деер уга! Мөңгн — жирһлин экн. **«Мөңгтә күн тамин амн деер жирһдмн»** — гиж кезәнк көгшдин үлгүр бәәдмн». (Түлмжин М. Җирһлин һаза).

Эн үлгүрин чинрнь — талданарчн тәәлгднә. Келхд, хулха-худл, аля-арсм кеһәд мөңг баглдг улс бас бәәнә. «Тер мөңгинь Така ик эртәр темдглә. Өсәд, бөдүн залу болхларн, тер мөңгиг хулхалж авад, гертәсн зулнав. **«Мөңгтә күн тамин амнд җирһдг»** гидг үг энүнә сананд орла». (Бадмин А. Зултрһн — теегин ноһан.).

Хуучан хатхсн—урн, хөөткән сансн—цецн

Күн болһн үзсән, давсан мартлго, маңһдуркан тоолад, ашлвр кеһәд йовхла терүнд туста болхнь лавта. «Буудя бәәхлә, гер эргдг һаха мал чигн бәрж болхмн. Тиигхлә буудя биид бас ик кергтә болж һарчана. Шин бәәдл-жирһл, шин мал-гер бас өсклһн. **«Хөөткән сансн — цецн, хуучан хатхсн — урн»**. (Нармин М. Хар келн тоһрун).

«— Мана фермин залачин келсн үгәр болхла, күүнджәх тер сәәнәр күцәгдж йовна. Өвсн, усн уга, хаша-хааҗ дулан, кинтн ирсн биинь әәмшг уга, өвсн күрәд үлдхмн гижәнә. Тиим чигн болтха. **«Хөөткән сансн — цецн, хуучан хатхсн урн»** гиж келдг». (Куукан А. Теегин уужмд.).

«— Нә, кукм минь, чи герин эзнч. Кесән ке, зуг чикднь, өмн ардкан ухалж йов. **«Хуучан хатхсн — урн, хөөткән сансн — цецн»** гидг биший, — гиж экнь көвүн талан хәләж, нульмсан арчв». (Васькан Б. Бригадир.).

Хатуг җөөлн иддг

Хәәкрәд занжасн нилх күүкдиг, эвләд, таалта үгинь келхлә, дарунь зогсж одна. Тиигж, ууртан бүтәд, зөв үгаһар догшлжасн күүнә өмнәс үгинь һатлһад, тевшүнәр цәәлһәд оркхла, тер күн номһрад ирнә. Ямаранчи төрт эв-дов кергтә.

«Күүкдт уха зааҗах, ном сурһжах күн төвшүн, түншүр болхла сән болдмн. Олн эцкин, онц-онц занта, бичкдүдиг эвинь олж, сурһмж өгчәх кергтә. **«Хатуг җөөлн иддмн»**. Хәрнь бичә март». (Тачин А. Чилгр өрүн).

«Хатуг җөөлн иддмн». Эн очеркиг әмтнд келн болдгар бичх кергтә. Тер цагт Киштә Намруд ямр билг-эрдм бәәхиг чигн, ямаран көвү мекләән чигн медх. Иигж санад Талтаев бичжәсн цаасмури зуунрна». (Балакан А. Элст деер мандлсн одн.).

ОКНА Борис,
филолог номин кандидат.

Багширт өгчәх дөң

Тавн тө сахлта нег тө өвгн

(тууль—наадн)

мах чанад, нег һаар барад идх.

Өвгн: — Зөвтә. Хойрдгч марһаһинь би келнәв. Һаар һурвад чичәд, һурвн өндг һарһж авхмн.

Байн: — Зөвтә. Кен шуүснь тулм алт авх болтха.

(Көшг хаагдна).

II-ч зург

Ө-шуһу модна зург зурата, өвгн байн хойр кедлмш

күн болад тевшән долаһад сууна.

Байн: — Өвгн, давс авч ирув.

Өвгн: — Чамаг иим удан күләһәд суухмн биш, жилвм күрәд, давсн угаһар идж оркув.

Келҗәх күн: — Дарук марһаһнь һаар һурв чичәд, һурвн өндг һарһж авх гиж өвгнә келсн марһан. Өвгн һаар һурв чичәд, өмнь булсн һурвн өндгән дарандинь

вь, би: «Йир эн баячудын ноха күртлән күүнд дән болна», — гиһәд шоһнчан авад босхла, чи балган авад байнур бос, — гинә.

(Байн миштән үүрсн орж ирнә).

Өвгн: — Байн, деегшән һартн. Орн деер суутн. Эмгн, үкс гиһәд хот ке.

Эмгн: — Кеер арһс түүж йовтлм, таниг дахж йовсн эн байна ноха танас түрүлж ирад бәәсн нег бичкн

ЗУНИ СПАРТАКИАДЫН ТООД

РСФСР-ин марһасас мана республикин волейбольн командс хәрж ирв. Олн-әмтнә эрдм-сурһулин школмудын сурһульчнрин Цугәрәсән зуньн спартакиад зарлгдсн бәәнә. Ода тер спартакиадын тоод олн зүсн марһас болж йовна.

Кисловодск балһснд спартакиадын зональн марһан көвүдин волейбольн командс хоорнд болв. Терүнд 15—16 наста сурһульчнр орлцв. Марһана диг-дараһар зона дөрлдәнд 11 команд орх бәәсмн. Болв түрүләд долан команд чидлән сорв.

Эргцин системәр болсн эн марһанд команд болһн хоорндан нежәһәд дәкж наадв. Һурвн команд марһанд әс орсн учрар, марһана өдрмүд невчк хасгдв. Ростовск областин команд марһанд полуфиналас авн орв.

Мана республикин командын хаңьд орсн Элстин 4-ч болн 17-ч дундын школмудын, Хальмг педучилищин сурһульчнр болн Городовиковск балһсна хойр сурһульч — Захаровихн — эдн Ставропольск крайин, Кабардино-

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ

Багшнрт өгчәх дөң

Тавн тө сахлта нег тө өвгн

(тууль—наадн)

Нааднд орлцжахнь: келжәх күн, өвгн, эмгн, эргү байн, хулхач залу.

I-ч зург

Ик цаасна хальмг жолм, хажуднь тавн яман, үкр зурата.

Келжәх күн: Кезәнә тавн тө сахлта нег тө өвгн эмгтәhән хоюрн бәәдг бәәж. Угатя эмгн өвгн хойр улагч үкрән, тавн ямаhан саажуунhад, тежәл кедг бәәж. Генткн нег сө нег ямаhинь хулха авч одна. Цөөк хонад дәкәд нег ямаhинь хулха авч одна. Эмгн өвгн хойр терүндән икәр hундна. Нег өрүн босхла, улагч үкр деернь дала батхн багшад бәәнә.

Өвгн (зурата үкрин өөр гүүж зогсад, зәвәр хәләжәhәд): Ямаhим хулха авад, үкрим батхн идәд, яhжах юмб эн? (Өвгн зург тал хәләhәд, батхн бәрсн болад, ташад авна). Хәлә, тавн батхн үкж. Эн ямад хулхалдгиг әәлhх кергтә. (Энд-тендән эргәд юм хәәнә, hазрт кевтсн паасна тасрха авад, бичсн бәәдл hарhна, терүгән умшна). «Ташхларн, тавн батхн алдг күмб. Нанла марhа кех кен бәәнә?». (Умшчкад, үләhәд цаасан нискәчкнә).

Келжәх күн: Салькнд нискәсн цаасн, байндан бәәж чадлго тошурхж йовх нег эргү байн тал күрнә.

Байн (сценә нег хажуд hарч ирәд): «Ташхин тавн батхн алдг күмб. Нанла марhх кен бәәнә?». Пә-ә, нанас даву күчтә күн бас бәәж билтәл. Тер баатрла харhж марhа кех кергтә. (Зургин өөр зогсжасн өвгнүр өөрднә). Ташхин тавн батхн алдг өвгн чивчи?

Өвгн: — Э-э, бив.

Байн: — Не, нанла марhа кенчи?

Өвгн: — Кенәв. Ямаран марhа кехмб?

Байн: — Дөнн цар мах чанад, нег hазр барад идх.

Өвгн: — Зевтә. Хойрдгч марhаhинь би келнәв. Һазр hурвад чичәд, hурвн өндг hарhж авхмн.

Байн: — Зевтә. Кен шуусинь тулм алт авх болтха.

(Көшг хаагдна).

II-ч зург

Ө-шуhу модна зург зурата, өвгн байн хойр көдлмш кесн болжана.

Келжәх күн: — Эргү байн өвгиг дахулад ө-шуhу мод орнә. Байн нег дөнн цар авч ирәд, алад чанна.

Байн: — Өвгн, та түлә авад иртн. (Зәвәр уухнд зурата модн тал өвгн одна).

Келжәх күн: — Өвгн ө-шуhу моднур ирәд, нег ац чигн таслж авдг арh уга болад, яахв гижәhәд, бичкн шоhнч үтхарн нег ик урhа модна йозур эргүләд малтад сууна. Өвгиг удан болад бәәхләнь, байн ардаснь ирнә.

Байн: — Өвгн, ним удан ю кеhәд бәәнәт?

Өвгн: — Нежәhәд ацар зөөhәд бәәхмн биш, эн модыг малтад йозурарнь сөңгләд авад одхнав.

Байн: — Яhлав, өвгн, тиим дала модар ю кехв, түләhитн би авад одхнав. (Ацмуд хуhлад авсн болна, өвгн ардиь дахна).

Байн: — Не, өвгн, та уснд одтн. (Хойр суулh өгәд йовулна).

Келжәх күн: — Өвгн суулhан худгт булхулж оркад, дааж эс чадхларн, бас шоhнч үтхарн худг эргүләд малтна. Өвгн удан болад бәәхләнь, ардаснь байн ирнә. (Өвгн сценә талдан хажуд бәәнә).

Байн: — Өвгн, өвгн, ода күртл яhвт?

Өвгн: — Суулhар зөөhәд суухмн биш. Эн худгиг йораларнь эргүләд малтад авад одхнав.

Байн: — Ай, өвгн, бүкл худгин усар ю кехв, би эврән авад одхнав.

(Хойр суулhта ус байн бийнь авад йовна).

Келжәх күн: — Бүкл царин махиг болhад, байн идчкв. Дәкәд өвгнә хүв цариг алад чанв. Махиг болhад, тевшт hарhад, өвгнд өгхлә, өвгн амсчкад, хәәкрәд уурлв: Яhсн амтн уга махмб эннчи! Давсн уга хот яhж идхмб? — Байн давс авч ирхәр гер талан йовна. Байн йовсна хөөн өвгн махан нүкнд, худгт зөөhәд хаяд чиләчкнә. Цугтаhинь идчксн күн болад тевшән долаhад сууна.

Байн: — Өвгн, давс авч ирүв.

Өвгн: — Чамаг ним удан күләhәд суухмн биш, жилвм күрәд, давсн угаhар идж оркув.

Келжәх күн: — Дарук марhань hазр hурв чичәд, hурвн өндг hарhж авх гиж өвгнә келсн марhан. Өвгн hазр hурв чичәд, өмнь бүлсн hурвн өндгән дарандинь hарhад авна. Байн кедү чичвчн hазрас өндгн hархш. Хойр марhаhан өвгн авад, тулм алтан авхар эргү байнад ирәд хонна.

(Көшг хаагдна).

Келжәх күн: — Сө болна. Угатя өвгнд мал хаагт унтхларн хучх девл байн өгнә. Өвгн девләрн хучад кевтнә. Байна герүр хәләхлә, эргү байнаhас hал hарад бәәнә. «Эн байн сө ю кеждг болхмб?» гиж санад өвгн гетәд хәләнә. Байн ик утхан бүлүджәнә, эмгндән келнә: «Эн өвгиг эс алхла, нанд амр өгш уга». Эн үг соңсчкад, өвгн хәрү ирәд, девләрн цар чолу хучж оркчкад, бийнь холд hарад кевтнә. Байн утхан бәрсн гетж ирәд, нег шааhад оркхлань hал hарад одв. Хойрдад, hурвдад шаахлань утхнь хуhрад унна. Байн утхиннь хуhрха хәәж олж авад, гүүhәд хәрж одна.

Өвгн: (байнад өрүндиь орж ирнә): — Сөөнәhә нанд бөөстә девл харhж кевтә, бийим идәд бәәв.

Келжәх күн: — Мини утхар шаасн эн өвгнд бөөсн идсн лет болж гиhәд, байн өмнкәсн икәр әәв.

Байн: — Не, өвгн, алтан авч хәртн. (Мишгт өвсн чикәтә).

Келжәх күн: — Өвгн дааж авч хәрж чадш уга болад, яахв гихләрн тулмин (мишгин) амнас бәрчкәд деегшән хәләнә.

Байн: — Та, өвгн, ю хәләж бәәнәт?

Өвгн: — Тана харачар hарhж шивәд, эврәннь харачар орулхар бәәнәв.

Байн (әәсн бәәдл hарна): — Мана харачтн муухн юмн, түүнә ормд би танд эврән үүрәд күргәд өгнәв. (Байн мишгән үүрч авад hарна).

Өвгн (гертәс hарчкад): — Нә, чи үрвәд күрәд ир, би түрүләд олад хот келhнәв.

Келжәх күн: — Гертән ирәд эмгндән келнә, би тер байн ирхлә, хот ке гисв. Чи — «бәәсн махимдн кеер йовтлм, таниг дахж йовсн эн байна ноха танас түрүлж ирәд идж оркжә» гихләнь, би: «Йир эн баячудын ноха күртлән күүнд дән болна», — гиhәд шоhнчан авад босхла, чи балган авад байнур бос, — гинә.

(Байн мишгән үүрсн орж ирнә).

Өвгн: — Байн, деегшән hартн. Орн деер суутн. Эмгн, үкс гиhәд хот ке.

Эмгн: — Кеер арhс түүж йовтлм, таниг дахж йовсн эн байна ноха танас түрүлж ирәд бәәсн нег бичкн махимдн идчкж.

Өвгн (үкс босад, утхан hарhад): — Йир эн баячудын ноха күртлән күүнд дән болна. (Шоhнч утхан бәрәд байнур өөрднә, эндәснь эмгнь балган бәрәд өөрднә. Байн hарад зулна).

Келжәх күн: — Эргү манhс байн өвдгән түшәд босхларн, өкәхән мартад жолм герин харачар толhаhан hарhчкад, ташр икәр әәхләрн жолминь күзүндән өлгж авад гүүнә. Гүүж йовсн байнла өвгнә ямад хулхалад бәәдг хулхач харhна.

Хулхач залу: — Байн, адhсн, әәсн бәәдлтә хамаhас йовж йовхмт?

Байн: — Йир бичә кел. Нег ик манhс өвгнлә марhа кенәв гиhәд үкж йовнав.

Хулхач залу: — Я, яhлав тертн мини hара күн. Би ямадынь хулхалад чиләләв. Ода үлдсн hанцхн үкринь булаж авхар йовнав. Хамдан хәрү одый!

Байн: — Уга, яhлав, тернь намаг алх!

Хулхач залу: — Чи бийән хайх гижәхлә, хоорндан салш угаhар күзүhән деесәр холвчкад йовий.

(Хоюрн күзүhән деесәр холвна).

Келжәх күн: — Өвгн эн хойриг үзәд, икәр әәнә, ода яhс гижәhәд, эмгндән хәәкрәд келнә.

Өвгн: — Эмгн, хәлә, одак мана нәәж, мана яма идәд бәәдг хулхачиг бәрж авч ирнәв гилә, үлән күрдг сән залу бәәж, кәтләд аашна.

(Байн хулхачиг чирәд хәрү hарад зулна).

Келжәх күн: — Өвгнә келсн үг соңсчкад, байн бийән меклад авч йовж гиhәд хәрү hарад зулна. Күзүнь холвата хулхач гедргән тусад, хоолнь боогдад үкнә. Байн тиигәд гүүhәд йовж бийинь хоолнь боогдад бас үкнә. Тавн тө сахлта нег тө өвгн эргү байниг болн ямадан хулхалсн залуг хүрц ухаhарн диилнә.

(Тууль чилв).

Нааднд буулhж бичсн

М. БОДЖАЕВА,
багш.

Элст балhсн.

ЗУНИ СПАРТАКИАДЫН ТООД

РСФСР-ин марhасас мана республикин волейбольн командс хәрж ирв. Олн-әмтнә әрдм-сурhулин школмудын сурhульчнрин Цугәрәсн зуньн спартакиад зарлгдсн бәәнә. Ода тер спартакиадын тоод олн зүсн марhас болж йовна.

Кисловодск балhснд спартакиадын зональн марhан көвүдин волейбольн командс хоорнд болв. Терүнд 15—16 наста сурhульчнр орлцв. Марhана диг-дараhар зона дөрлдәнд 11 команд орх бәәсмн. Болв түрүләд долан команд чидлән сорв.

Эргцин системәр болсн эн марhанд команд болhн хоорндан нежәhәд дәкж наадв. Һурвн команд марhанд әс орсн учрар, марhана өдрмүд невчк хасгдв. Ростовск областин команд марhанд полуфиналас авн орв.

Мана республикин командын ханьд орсн Элстин 4-ч болн 17-ч дундын школмудын, Хальмг педучилищин сурhульчнр болн Городовиковск балhсна хойр сурhульч — Захаровихн — эдн Ставропольск крайин, Кабардино-Балкарин, Ар Осетин, Чечено-Ингушетин, Дагестана болн Ростовск, Белгородск областьсин волейболистнрлә наадв.

Кесг әдрмүдт болсн марhана ашт Белгородск областин сурhульчнрин хамц командын үзмжс цугтаhаснь өөдән болж hарв. Хойрдгч ормиг Чечено-Ингушск АССР-ин волейболистнр, hурвдгчиг — Ставропольск крайин спортсменмүд эзлв.

Мана республикин команд тавдгч аш үзүлв.

Минь тер өдрмүдт бас зуньн спартакиадын программар күүкдин марhан волейболар болв. Ростовд арвн негн команд цугтан цуглрв. Тренер В. С. Божко белдж авч одсн мана республикин хамцу командын ханьд мел хотл балhсна 20-ч, 17-ч, 12-ч тойгта школмудын волейболистнс орв. Мана командын күүкд цуhар талдан командсин чиләс нег насн дү билә.

Эргцин системәр болсн марhанд командс нег-негнләhән нежәhәд дәкж наадв. Команд болhн арвн наадид өөдән үзмж күцхәр гүжрв.

Болв Кабардино-Балкарин күүкд цугтаhаснь олн очкос авад, диилвчнрин девсид күрв. Курск областин команд 2-ч, ростовихн — 3-ч орм эзлцхәв.

Мана волейболистнс доладгч аш үзүлв.

ЗААРИН Б.

«Спортивн таавр» гидг тиражин аш

1990 жилин туула сарин 12-с авн 14 күртл болсн «Спортивн таавриин» лотерейин 2 тиражин ашинь «Союзспортлото» гидг спортивн лотерейин негдлт диглв.

Тиражд орулгдснь: 3.863.732 вариант. Чикәр медгдснь: 13 аш — 56—1.034 арслнгуд, 12 аш — 1.499 — 77-д арслнгуд, 11 аш — 14.126 — 28-д арслнгуд.

2-ч тиражин билетәр тусси шүүвр 1990 жилин лу сарин 3-с авн моhа сарин 3 күртл өггдхмн.

(ТАСС).

Спортивн таавр

6-ч ТИРАЖИН ПРОГРАММ
(лу сарин 9—11)

Шайбта хоккейәр СССР-ин чемпионат. Ах лиг.
Лу сарин 9 (басң өдр)
1. «Динамо» (Москва) — «Крылья Советов» (Москва)

Шайбта хоккейәр НХЛ-ын чемпионат
Лу сарин 10 (бемб өдр)
2. «Сент-Луис Блюз» — «Нью Джерси Девилз»
3. «Питтсбург Пингвинз» — «Лос-Анджелес Кингз»
4. «Миннесота Норт Старз» — «Чикаго Блэк Хоукс»
5. «Детройт Ред Уингз» — «Калгари Флеймз»

Футболар Италин чемпионат
Лу сарин 11 (барн өдр)
6. «Чезена» (Чезена) — «Аталанта» (Бергамо)
7. «Асколи» (Асколи) — «Бари» (Бари)
8. «Кремонезе» (Кремона) — «Болонья» (Болонья)
9. «Удинезе» (Удине) — «Фиорентина» (Флоренция)
10. «Лечче» (Лечче) — «Верона» (Верона)
11. «Рома» (Рим) — «Интер» (Милан)
12. «Ювентус» (Турин) — «Лацио» (Рим)
13. «Милан» (Милан) — «Наполи» (Неаполь)

Оньгтан автн: НХЛ-ын чемпионатд түрүләд площадкин эздүд заагдсмн, эн харhлтсин ашмуд наадна күцц ашар йилhгднә.

(ТАСС).

Хатуг жөөлн иддг

Хәәкрәд заяжасн нилх күүкдиг, әвләд, таалта угинь келхлә, даруhнь зогсж одна. Тиигж, ууртан бутад, зөв угаhар догшлжасн күүнә өмнәс үнинь hатлhад, тевшүнәр цәәлhәд оркхла, тер күн номhрад ирнә. Ямаранчн төрт эв-дов кергтә.

«Күүкдт уха заажах, ном сурhжах күн тевшүн, түңшүр болхла сән болдмн. Олн эцкин, өңц-өңц заңта, бичкдүдиг эвинь олж, сурhмж өгчәх кергтә. «Хатуг жөөлн иддмн». Хәрнь бичә мартн». (Тачин А. Чилгр өрүн).

«Хатуг жөөлн иддмн». Эн очеркиг амтнд келн болдгар бичх кергтә. Тер цагт Кишгә Намруд ямр билгәрдм бәәхиг чигн, ямаран кеву меклсән чигн медх. Иигж санад Талтаев бичжәсн цааснурн зүүнhрна». (Балахан А. Элст деер мандлсн одн.).

ОКНА Борис,
филолог номин кандидат.

Редактор **А. Б. АЛЬДАЕВ**

ТУУЛА САРИН 23,
МИГМР ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Док. фильмс. 9.10 — Мультфильмс. 9.30 — Улсин зевсгуд. 10.00 — «Афганский сонник». Док. фильм. 10.20 — «Эн билә... билә». 10.45 — «Чинңүр». Литературн күүндвр. 11.25 — Бичкдүдин нег час. 12.25 — «Коллаж». 12.30 — Цаг. 15.30 — Концерт. 16.00 — «Яhж экстремист болхмб». Док. фильм. 16.30 — «Көгжм, медл». 17.05 — Док. фильм. 17.30 — Мультфильмс. 18.00 — «Йосиг — Советмүдт». 18.30 — Цаг. 19.00 — «Баhчудын зәңгс». 19.45 — Шүүлгән. 19.50 — «Право на прошлое». Худ. фильм 1-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.30 — «Ондаруллhн: төрмүд болн эдниг хаhллhн». ССР-ин Союзин болн союзн республикүдин hазрин туск законодательствин ульн проект хәләжәнәвидн. 22.30 — «Владимир Высоцкий. Монолог». 23.45 — Шин зәңгс.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүнн гимнастик. 8.15 — «Цугинь медхәр седнәв». Киножурнал. 8.35, 9.35 — Өрк-бүлин бәәдл-жирhлин этик болн психологий. 9.05, 10.05 — Французск келн. 10.35, 11.35 — Тууж. 7-ч класс. 11.05 — Научн-популярн фильм. 12.05 — Ритмическ гимнастик. 13.25 — Дәкнәс үзүлгджәх телефильм. «Болд яhж хатагдсмб». 1-ч серий. 17.00 — Мультфильм. 17.10 — Ритмическ гимнастик. 19.15 — Хоккей. СССР-ин чемпионат. «Крылья Советов» — «Химик». Завсртнь — 19.50 — Бичкдүд, тевшүн нөөртән ортн! 21.20 — «Болhатн, бичкдүд!». Док. фильм. 21.30 — ЦТ-н хуранhуhас авч үзүлгджәнә. «Тенгрин хараlас». Худ. фильм 1-ч серий. 22.35 — «Киномеридиан». «Камерад Крюгер». (ГДР).

Бәәрн программ: 17.20 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.35 — Сунhарин өмнк кампанян трибун. 17.45 — Республикин өдр. (Орс келәр). 18.30 — «Жаңhр» болн жаңhрчнр». Соңсхарт жаңhрч Ц. Адучиев орлцжана. (Хальмг келәр). 19.10 — Зар.

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). **Две стрелы.** Эклцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30. (Бичкн зал). **Человек из Рио.** Эклцнь: 10.00, 12.30, 15.00, 17.30, 20.00.

«ДЖАНГАР». **За прекрасных дам.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30.

«ДРУЖБА». **Во бору брусника.** 2 серий. Эклцнь: 16.00, 19.00. (Бичкдүдт кинофильм). **Сборник «Ералаш».** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Однажды в Америке.** 3 серий. Эклцнь: 11.00, 15.00, 19.30. (Бичкн зал). **Враг мой.** Эклцнь: 18.30, 20.30. (Бичкдүдт кинофильм). **Роня — дочь разбойника.** Эклцнь: 15.30.

ТЕНГРИН БӘӘДЛ

Эндр Хальмгт бүркг өдр болхмн. Республикд зәрм ормсар хур-чиг орад бәәхмн. Будн бүүхмн. Өрүндкь hазр невчк мөстхмн. Өмн-деед үзгәс секундд 7-12 метр күчтәhәр салькн үләхмн. Республикәр сөөднь 2-7 градус киитн болхмн, өдртнь —1, +4 градус болхмн. Элстд сөөднь 2-4 градус киитн, өдртнь 0-2 градус дулан болхмн. Хаалhс мөстхмн. Буднд хаалh 350-500 метрт үзгдхмн. Дарук хойр өдрт тенгрин бәәдл икәр хуврхго.

КПСС-ин Городовиковск РК-н негдгч секләтр Лазарев Николай Васильевичин экнь **Наталья Антоновна** өңгрснд КПСС-ин Хальмг таңhчин комитет, Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум болн Министрмүдин Совет гүүнәр hундл төржәнә.

МАНА ХАЯГ: 358000 ХАЛЬМГ АССР ЭЛСТ БАЛЬСН ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР

«КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»

ТЕЛЕФОНД редакторин — 5.25.33. приемна — 5.64.41 редакторин дарукснн — 5.56.37 5.62.45 даавртв секләтрин — 5.64.80 нүүдлин: партийн төрмүдин болн пропагандын — 5.54.93 селәнә әдл-ахун — 5.63.13 5.57.35 промышленнь — 5.56.15 советск госхлтын — 5.62.34 литературин болн искусствин — 5.79.76 секретариатын — 5.54.07 бичгүдин — 5.54.09 орчуллhна — 5.58.03 зәңгллhнә — 5.56.36 бухгалтерин — 5.79.60 машбюрон — 5.57.30. корректорск — 5.24.02. корреспондентс Каспийскд — 9.21.16 Баh-Дөрвдт — 9.11.04 Цаhан Амнд — 9.17.81

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАҢҺЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К — 01003.

Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245.

Заказ 131.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил
әкләҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Туула
сарин
24
Үлмҗ өдр
№ 16. (11029).
Үнь 3 деншг.

●Депутатнрин кандидатнрин туск келврмүд

ЧИК ХААЛЬҺАР ЙОВНА

Ики-Бурульск района А. Пюрбеевин нертә совхозд малчнр, механизатормуд дунд шуумһа күч-көлсәрн онцрҗ йовх әмтн ховр биш. Тедна негнь ах үкрч Очаев. Эн совхозд тиим нерн-уста күн удан җилмүдин дотр ах үкрч болҗ көдлҗәлә. Тернь чик. Энд совхоз бүрдсн түрүн өдрәс авн ах үкрч болҗ Хулхач Овяшевич Очаев көдлҗәлә. Урдк җилмүдт энүнә нерн ик холд сонсгдҗ йовла. Эн малчин һарджах коллектив җиләс җилд күнд чинңүртә, өөдән чивхтә мал хулдҗ нер һарчала.

Болв 1985 җилин хөн сард эн эврәннь кергән Владимир гидг көвүндән даалһла. Хулхач Овяшевич энүнә нөкд болҗ көдлх шиидвр авла. Хөртә көвүндән эцкнь яһҗ эврәннь кергән даалһсн болхв?

Хулхач Овяшевич болн Галина Хултаевна Очаевихнә өрк-бүлд һурвн үрн өссмн. Эдн цуһар бичкнәсн авн эк-эцкән дахад малын ард йовна. Хойр эгчнь Надя болн Света Володяг теврн йовҗ мал теегт һарһҗ идшлүлҗ эк-эцктән дөң болдг бәәсмн. Тегәд Володя көлд орснасн авн гилтә бийнь бас малын ард йовҗ, эк-эцкдән дөң болхдан дурта билә. Школд дасҗахдан амрлһна цаг ирхлә герүрн ирн портляи хайчкад, теегт идшлҗ йовх мал тал адһдг билә.

Үвлин киитн цаг ирснәс нааран мал хаша-хаацд орулгдна. Тер цагт Володя эцкдән дөң болҗ малд өвс, нигт хот клеткст кеҗ өглһнд, мал услһнд орлцхдан дурта билә.

—Тиигҗ би малын ард өсләв. Арвн класс төгсәснә хөөн цергә комиссариат Городовиковск балһсна ДОСААФ-ин школур йовулла. Дарунь цергт мордлав. Мөҗә һазр ГДР-т хойр җил цергләчкәд герүрн хәрҗ ирләв,—гиж Володя келнә.

Гертәсн холд күүнә һазрт цергләҗ йовхдан герән, төрскн теегән икәр санҗ йовлав гиж эн келнә. Тавн җил хоорн цергәс бууҗ ирхләнь үүрмүдинь энүнлә күүндҗәнәд:

—Володя, ода чи балһсид одҗ дасхар бәәхгов?— гиж сурхлань:

—Уга. Би эн төрскн теегәсн юмд йовхшв. Эк-эцкдән дөң болнав. Университетд заочн орҗ дасад, медрл авх седкл бәәнә. Арһта болхла эн җилд университетин зооинженерн әнгд орж үзнәв,—гиж Володя үүрмүдтән хәрү өглә.

Цергәс бууҗ ирснәнь дару, гертән удан сууҗ амрлго эн эцкиннь бригадт орҗ көдллә. Дигтә хаврин дулан өдрмүд билә. Эцкиннь хәләҗәх сүргин үкрмүд олар туһлҗала. Тер өдрмүдт малчнрт сууҗ амрдг цол уга билә. Болв бичкнәсн авн көдлҗ дасен көдлмшәсн әәлго, Володя хаһцан шамлҗ авад шуумһа кевәр орлцла. Өдрәрнь малан теегт идшлүлчкәд, асхарнь үкрмүдиг хаша-хаацур орулҗ немр хот өгчәлә. Түрүн авгтан эцкнь энүнд олн зүсн көдлмш даалһҗ, терүг яһҗ күцәҗәхинь шинҗлҗәлә.

—Энчн урдкасн улм сәәнәр көдлнә. Энүндчн мана сүрг даалһҗ болхмн. Кемр зөв гихлә минн ормд орад көдлг. Бидн хоюрн дөң болхвидн,—гиж нег дакж цә ууҗанад Хулхач Овяшевич Галина Хултаевнад келчкәд, —чи ю санҗанач гих бәәдлтәһәр терүг талан һилс гиһәд хәләв.

—Зөв гихәв орад көдлг. Бидн өөрнь нудн-эмн болад бәәхвидн,—гиж хәрү өгв.

Асхарнь эдн өрк-бүләрн цуглрҗ күүндәд, көвүнь эцкиннь ормд ах үкрч болҗ көдлх зөв өглә. Эн йовдл 1985 җилин хөн сард учрла. Терүнәс нааран тавн җилин туршт эн А. Пюрбеевин нертә совхозд ах үкрч болҗ көдлҗәнә. Энүнд нөкд болҗ Хулхач Овяшевич болн Галина Хултаевна хойр көдлнә.

Тер җилин бийднь эн көдлн бәәж Хальмг университетд зооинженерн әнгд орла. Малч болҗ көдлн бәәж университетд сурна гидг күчр юмн. Болв Владимир Очаев терүнәс әәлго, өдрин эргцд малан хәләчкәд, асхн ора күртл дегтрмүд умшҗ сессьмүдт белдвр кеҗәлә. Медрлән өөдлүлһнд оньган өгч дасад эн курс болһниг цагтнь чиләҗ йовла. Шидр Владимир Очаев дөрвдгч курс чиләһәд тавдгч курст орв.

Нег җил һан болад делгүдән хот хатяр белдгдлә. Тегәд Очаевин өрк-бүл эврәннь хәләҗәх малан цуг хилмҗәд өгч, сууҗ амрлго көдллә. Эдн туһлх үкрмүдтән усинь бүләдҗ, нигт хотыг әрвнәр өгчәлә. Тиигҗ цанаһинь олҗ хәләҗәсвәс иштә малан үвләс һару угаһар авч һарла. Эдн хәләҗәх үкрмүдәсн нөн биш туһлмуд авла. Тер туһлмудан эдн дундлад 160-д килограмм күргҗ өсклчкәд, тавлдан малчирт һарһҗ өглә. Давсн дөрвн җилин дотр Владимир Очаевин һарджах бригад туһлмуд авх зураһан 103,5 процентд күцәлә. Эн җилмүдин дотр государствд хулдсн туһл болһн дундлад 168-д килограмм татв.

Владимир Очаевин һарджах коллектив җиләс җилд күч-көлснә диилвр бәрҗ көдлҗәнә. Тегәд баһ наста малчд тоомср чигн ирв. Хойр җил хооран баһ наста ах үкрчиг совхозин коммунистнр эврәннь зергләнд орулҗ авла. Бар сард Элстд болсн профсоюзмудын таңһчин XV конференцин көдлмшт эн орлцла. Терүнд Владимир Очаевиг профсоюзмудын таңһчин Советин членә кандидатд суңһла. Конференцин делегатнр Владимир Николаевич Очаевиг профсоюзмудын нерн деерәс РСФСР-ин улсин депутатнрин кандидатд зааҗ темдглә.

Ода эн өдрмүдт улсин депутатнрин кандидат Каспийск, Черноземельск болн Ики-Бурульск районмудын әдл-ахусин күч-көлсчнрлә харһв.

ЛЕТУҺА Борис.

ЗУРГТ: В. Х. Очаев.
У. Китляевин цоксн зург.

Үс һарһлһн өөдлҗәнә

Целинн района «Родина» колхоз олн зүсн әдл-ууш һарһдг әдл-аху. Тедна нег һоллгч зүсн әдл-уушнь — үсн мөн. Эн зүсн әдл-ууш һарһлһна кемҗән җил ирвәс өсәд йовна. Үлгүрнь, нидн җил колхозин үснә-товарн фермс 1683,2 тонн үс Элстүр йовулв. Тегәд җилә зура 67,2 тоннд давулҗ күцәгдсмн.

Саалин сүргүд, колхозин ветеран Борис Мучкаевич Санджиевин һарджах негдгч комплексн бригад деер бәәрлһнә. Седвәртә коммунист эн әдл-ахудан 30 һар җилин туршарт көдләд, производств бүрдәлһнә туст ик дамшлт хоршаж авсн күн.

Үснә цехин көдләчнр производствд болн бийстән бәәх эв-арһиг чадмгар олалҗ көдләд, үвлиг сәәнәр давулҗана. Тегәд чигн хәләҗәх үкрмүдәсн болн шин төләс һару һарһҗахш. Үснә-товарн ферм болһн деер нидн намр малын хотын бат көрң белдгдсмн. Саальчнрт, үкрчнрт болхла күч-көлснә болн амрлһна сән таал үүдәгдв. Тедү метәр социалистическ дөрлдәнә таал белдгдсмн. Дөрлдәнә ашнь цаг-цаглаһан диглгднә. Дөрлдәнә диилвчнр мөңгнә мөрә авцхана. Цугин ашт көдлмш йовудта болҗахнь тер гиҗ онц темдглх кергтә.

А. ЦАКУГИНОВ.

Дөрлдәнә ашт

Нүүрлгч эв-арһ производств өргәр олалҗ көдлҗәх предприятьмүдин негнь — Хальмг автохаалһар тосхлһна болн яслһна производственн негдлтин коллектив. Давсн җилин дотр эдн зураһасн үлү 25 километр хаалһд ясвр кеһәд, зураһан 114 процентд күцәв. Тедү мет зураһасн үлү 6 километр хаалһ тосхсмн. Ут-турштан негдлтин коллектив давсн җилин дотр 33 сай-арслңга тосхлтын болн ясврин көдлмш күцәсмн.

Җилә зураһан үзмҗтәһәр күцәсн заллтс болн участкуд негдлтин коллективд олн бәәнә. Үлгүрнь, Приозерн района ДРС-н участок җилә зураһан 107 процентд, Яшалтинск района ДРС-н участок — 106 процентд, Малодербетовск района ДРС-н участкин коллектив зураһан 104 процентд күцәв. Күч-көлснә өөдән күцәмҗ бәрҗ Садовое селәнә хаалһ тосхдг заллтын колектив зураһан күцәв.

ҮЛМҖИН Зоя.

КПСС-ин ЦК-н Политбюрод

Туула сарин 22-т болсн суур деерән КПСС-ин ЦК-н Политбюро партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проект хәләв.

Проектәр тодрха күүндвр кеһәд, ЦК-н Политбюро платформин положеньсиг һоллгчдан таасад, келгдсн темдгүдиг учртан авад, документиг күццднь белдх даалһвр КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачевд өгв. Терүнә хөөн проект ЦК-н дарани Пленумин хәләврт орулгдхмн.

Эн төрәр 1990 җилин лу сарин 5—6-д ЦК-н Пленум кех шиидвр ЦК-н Политбюро батлҗ авв.

КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачев болн КПСС-ин ЦК-н бар сарин (1989 ж.) дарани биш Пленумд орлцачнрин баг Литовск ССР-ур йовлһна ашмуд суур деер хәләгдв. КПСС-ин ЦК-н Пленумд ирлцнгү сүв-селвгүд ухалҗ белдгдв.

Японя либеральн-демократическ партин С. Абә толһачта делегацла М. С. Горбачевин кесн харһлтын, тер мет А. Н. Яковлевин болн А. И. Лукьяновин кесн күүндврмүдин ашмудын туск зәңгллһн хәләгдв.

Ухан-тоолврарн хувалцлһн советск-японск политическ диалогиг темдгтәһәр гүүдүлх арһ өгв, гиж темдглгдв. Японя йос залҗах партин элчнр терүнд түрүн болҗ шуумһа кевәр орлцв. Советск-японск хәрлцәг ясруллһна болн олн зүсн халхд хойр халхин залһлдаг делгрүллһнә төлә шин эв-арһ һарч ирв. Цагин некврлә, өдгә цагин делкәд хойр орн-нутгин зүүҗәх нилчлә, нарт делкән бәәдл-җирһлин әндрк түрги йовудла ирлцәтә кемҗәнд эн хәрлцәг һарһх кергтә гисн тоолвр хойр халх медүлснь чинртә. КПСС болн ЛДП хоорнд партийн залһлдаг делгрүллһнә тускар японск халхас өгсн селвглә зөвшәрв.

ООН-а Генеральн сегләтр Х. Перес де Куэльярла М. С. Горбачевин кесн күүндврин болн Э. А. Шеварднадзен кесн харһлтсин ашмуд суур деер хәләгдв. Цуг күмн әмтни консенсус бүрдәлһәр, тогтурта бәәдл болн зөв-йосна бат диг-дара тогтклһәр дамҗулад «киитн дәәнәс» нарт делкән делгрлтин әвин кемд орлһна йовцд Негдүлгдсн Келн-әмтсин Организацин, әәмшг угаһар бәәлһнә терүнә Советин болн Генеральн сегләтрин өсҗәх нилч темдглгдв. ООН-иг дәәнлһнд залгдсн политическ үзг-хаалһин хуврлго бәәдл темдглгдв. Эннь һазадын политическ шин ухан-тоолврт итклтә болһнла, оңдаруллһнла, орн-нутгин дотрнь демократизац болн илднь келҗ медүллһиг делгрүллһнлә залһлдата.

Дөңгән күргв

Рационализаторск сүв-селвгүд өргәр производствд олзллһн җил ирвәс ик делгрлт авад йовна. Эн җиснд күч-көлсчнр шуумһа кевәр орлцҗана. Өөдән мергҗлттә, дамшлтта көдләчнр эн туст күч-көлснәннь тәвцән орулҗана.

Давсн җилин дотр Элст балһсна аца зөөдг автокөлгнә производственн негдлтин коллективд производствд тустан зурһан рационализаторск сүв-селвгүд орулҗ өггдсмн. Энүнәс 2127 арслңга орлу коллектив авсмн. Рационализаторск сүв-селвгүд олзлснас иштә автомашид ясврт зогслһна цаг зөвәр баһрсмн. Машинә сольгддг әңгсин то икдв. Машид линийд һарч йовлһна коэффициент сар болһн күцәгдҗәв.

Энүнәс иштә предприять зураһан күцәсмн. Рационализаторск сүв-селвгүд олзллһн ик олз производствд өгчәхнь лавта. Сүв-селвгүдиг делгрүллһнд цуг таал бәәнә.

Дамшлта рационализаторнр [illegible]. Үлгүрнь, шин техник производствд олзллһна бригадир Владимир Сергеевич Самохиниг, газоэлектроһанач Вадим Дмитриевич Пушкаревиг, электрик Виталий Николаевич Благининиг болн нань чигн үүрмүдиг темдглҗ болхмн.

БАДМИН З.

Азербайджанск болн Армянск ССР-мүдт тогтсн бәәдлин тускар

Зуг бәәдл дегд әәмштә болҗ одснас көлтә — Бакуд бәәдл дегд хурц болснас, хамхлһн-күүчлһнәс, үүл һарһҗах экстремистск чидлмүд күчнәс, делгүдән диг-дара эвдәд, закани государственн органмудыг йос һардлһнас һарһхар седснәс көлтә Азербайджана хотл балһсид бачм чинртә бәәдл тогтах кергтә болснь темдгтә биший. Үлм икәр цусн бичә асхртха гиһәд эн керг-үүлдвр күцәгдв.

Туула сарин 22-т өрүһәр Азербайджанск ССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач, республикин политическ һардврин члеи А. Н. Муталибов [illegible] Әмтн үкҗәнә. Цуг азербайджанск улсла хамдан би тер әмнәсн хаһцсн әмтнә һундл тәрҗәнәв, тедна эцкнринь, экнринь, ахнр-дүүнринь зовлңгинь хуваалцҗанав, — гиж эн келв. Эн болҗах йовдлмудын туст тусин эврәннь дааврар мана кеһь чигн медҗәнә. Республикин хотл балһсид бачм чинртә бәәдл тогталһнд күргшгон төләд бидн күцәҗ болх цуг эв-арһ күцә- төлә цергчнр әмтнә өмнәс эврлт уга йовдлмуд һарһҗана гисн худл зәңгс тархагдад бәәнә. Республикин уул келн биш әмтиг физическ зовах болҗ әәлһәд, балһснас йовҗ әрлтн гиж нехҗәнә.

Бакуд террористнр цергә балһсдыг, тер тоод Сальянск казармсиг, цааранда хаҗана. Цергчнриг муутхар седхләрн «Азербайджана улсин фронтын» элчнр зәрмдән нам өршәңгү угаһар худл келнә. Минь эн фронтын террористнр Сальянск казармсиг хаҗана, болн [illegible] олн зүсн келн цергчнрин хоорнд зерто-зевтә цуугән болв, кесг әмтн әмнәсн хаһцв гисн зәңг тархаҗана, орн-нутгар ним телеграммс тәвәд бәәнә. Эннь тәрүц худл, үнндән болхла ним юмн тәрүц болсн уга билә.

Азербайджана балһсат болн әмтн бәәдг пунктст күч үзүллг йовдлмуд болҗана. Пушкино балһсид бийән [illegible]

●Үвл малын фермсәр

Төңгрин

Суңһвр угтж

дан дөң болж малд өвс, кирт хот клеткст кеж өгһид, мал усллһид орлцхлан дурта билә.

—Тинҗ би малын әрд өслав. Арвн класс төгсәснә хөөн Хальмг церга комиссариат Городовиковск балһсна ДОСААФ-ин школур йовулла. Даруһь церг мордлав. Мөҗә һазц ГДР-т хойр жил церглчкәд геруһн харж ирләв,—гиж Володя келнә.

Гертәсн холд күүнә һазрт церглж йовхдан герән, төрскн теегән якар санж йовдан [illegible] рән церәс бууж ирхдань үүрмүднь энүнлә күүнджәһәд:

—Володя, ода чи балһсид одж дасхар бәәхгови?— гиж сурхлань:

—Уга. Би эн төрскн теегәсн юмд йовхшв. Эк-эцкдән дөң болнав. Университетд заочн орж дасад, медрл авх седкл бәәнә. Арһта болхла эн жилд университетин зооинже-

рт сууж [illegible] Болв бичкнәсн авн көдлж дасси көдлмшәсн әәлго. Володя хавцан шамдж авад шуурмһа кевәр орлцла. Өдрәрнь малан теегт идшаүлчкәд, асхаләнь үкрмүдиг хаша-хаацур оруулж немр хот өгчәлә. Түрүн автан экинь энүнд олн зүсн көдлмш даалһж, терүг яһж күцәжәхинь шинжлжәлә.

—Экчн урдкаси улм сәәнәр көдлнә. Энүндчн мана сург дааляж болхмн. Кемр зөв гихлә мини ормд орад көдлг. Бидн хоорн дөң болхви- [illegible] над Хулхач Овяшевич Галина Хултаевнад келчкәд, —чи ю санжанач гих бәәдлтәһәр герги талан гилс гиһәд хәләв.

—Зөв гихлә орад көдлг. Бидн өөрнь нудв-ами болад бәәхвиди,—гиж хәрү өгв.

Асхарнь эдн өрк-бүләрн цуглрж күүндәд, көвүнь эцкинь ормд ах үкрч болж көдлх зөв өглә. Эн йовдл

лч болж көдлн бәәж университетд сурна гидг күчр юмн. Болв Владимир Очаев терүнәс әәлго, едрин эргцд малан хәләчкәд, асхн ора күртл дегтрмүд умшж сессьмүдт белдвр кежәлә. Медрлән өөдлүллһид оньган өгч дасад эн курс болһниг цагтнь чилаж йовла. Шидр Владимир Очаев дөрвдгч курс чилаһад тавдгч курст орв.

Нег жил һанц болад делгүлән хот хатәр болгдла. Тегәд Очаевин өрк-бүл [illegible] лән цуг килмжән өгч, сууж амрлго көдллә. Эдн туһлх үкрмүдтән усинь бүләлж, нигт хотыг әрвнәр өгчәлә. Тиигж ца-нааһинь олж хәләжәснәс иштә малан үвләс һару угаһар авч һарла. Эдн хәләжәх үкрмүдәсн цөн биш туһлмуд авла. Тер туһлмудан эдн дундлад 160-д килограмм күргж өсчкәд, талдан мал-

көлснә дивлвр бәрж көдлжәнә. Тегәд баһ наста малчд тоомр чиги йрв. Хойр жил хооран баһ наста ах үкрчиг совхозин коммунистнр эврәнь зергләнд орулж авла. Бар сард Элстд болсн профсоюзмудын таңһчин XV конференцин көдлмшт эн орлцла. Терүнд Владимир Очаевиг профсоюзмудын таңһчин Советин членә кандидатд суңһла. Конференцин делегатнр Владимир Николаевич Очаевиг профсоюзмудын нерн деерәс РСФСР-ин улсин депутатнрин кандидатд зааж темдгллә.

Ода эн өдрмүдт улсин депутатнрин кандидат Каспийск, Черноземельск болн Ики-Бурульск райодын эдл-ахусин күч-көлсчнрлә харһв.

ЛЕТУҺА Борис.

ЗУРГТ: В. Х. Очаев.

У. Китляевин цоксн зург.

ствен негдлтин коллектив. Давсн жилин дотр эдн зураһаси үлү 25 километр хаалһд ясвр кеһәд, зураһан 114 процентд күцәв. Теду мет зураһаси үлү 6 километр хаалһ тосхсмн. Ут-турштан негдлтин коллектив давсн жилин дотр 33 сай-арслнга тосхлтын болн ясврин көдлмш күцәсмн.

Җилә зураһан үзмжтәһәр күцәсн заллтс болн участкд негдлтин коллективд олн бәәнә. Үлгүрнь, Приозерн района ДРС-н участок җилә зураһан 107 процентд, Яшалтинск района ДРС-н участок — 106 процентд, Малодербетовск района ДРС-н участкин коллектив зураһан 104 процентд күцәв. Күч-көлснә өөдән күцәмж бәрж Садовое селәнә хаалһ тосхдг заллтын колектив зураһан күцәв.

ҮЛМҖИН Зоя.

ору коллектив авсмн. Рационализаторск сүв-селвгүд олзллснас иштә автомашид ясврт зогслһна цаг зәвәр баһремн. Машинә сольгдиг әнгсин то икдв. Машид линийд һарч йовлһна коэффициент сар болһн күцәгджәв.

Энүнәс иштә предприять зураһан күцәсмн. Рационализаторск сүв-селвгүд олзллһн ик олз производствд өгчәхнь лавта. Сүв-селвгүдиг делгрүллһнд цут таал бәәнә.

Дамшлта рационализатортормуд коллективд олн. Үлгүрнь, шин техник производствд олзллһна бригадир Владимир Сергеевич Самохиниг, газоэлектроһаннач Вадим Дмитриевич Пушкаревиг, электрик Виталий Николаевич Благининиг болн нань чиги үүрмүдиг темдглж болхмн.

БАДМИН З.

•Үвл малын фермсәр

Теңгрин бәәдл харшлт болҗахш

Гертәсн хол һазрт йовх күүнә төлә сән хаалһ гисн юмн ямаран чинр зүүҗәхин тускар маши залачас үлүһәр медг күн уга болх. Ташр тиигчкәд намр-үвлин кемд мана һазрт хаалһс ямарән күнд болдгиг нам цәәлһәд чиги керг уга.

Тегәд чиги хату девскртә хаалһс тосхлһнд мана республикд жил ирвәс улм ик оньг өггджәнә. Хаалһс тосхлһна көдлмшин ик зууһинь күцәжәх организацнь — Улан Тугин орден зүүжәх «Севкавдорстрой» трестин подразделеньсин негнь — 959-ч СУ (тосхлтын заллт) болжана.

Һанцхн эврәнь күчн-чидләр теднд өгсн аһу ик даалһврмудыг хаалһ тосхачнр күцәж чадшгонь медгджәнә. Тегәд эднд смежникүд, хамгин түрүнд автомобилистнр, дөң болцхана. Кергтә тоот тосхлтын материалмудыг бас эднә трестин 36-ч автобазин маши залачнр зөөж авч ирнә.

Хаалһс тосхлһнд нидн жил автомобилистнр яһж көдлснә тускар келж өгтхә, гиж би 36-ч автобазин ахлгч экономист Любовь Ивановна Тареевас сурҗанав.

— Давсн жил мана коллективин төлә күцәмжтә җил болв. Тавн жилә зуран эклцәс авн давсн жилмүднь чиги бас сән болла. Җил болһн бидн государственн зураһан цуг үзмжсәр күцәжәлавидн. Нидн жилин бийднь мана автобазин маши залачнр зураһан 210 миңһн тонн аца зөөхин ормд 247,6 миңһн тонн аца зөөж күргсмн. Күч-көлсән чадмгар бүрдәснә, социалистическ дөрлдәг өргәр делгрүлснә ашт маши залачнрин шунлтыг өөдлүлж болв. Эдн шунж көдләд автопредприятьлан 274 миңһн арслнга олз-ору авч ирв, эс гиж зураһан 101,9 процентд күцәв.

Шуурһн шуурад, цасн орад, бәәсн бийнь ик дамшлтта залачнр, автомобилистнр-ветеранмуд П. Н. Ерохин, И. И. Кичко, А. И. Миткеев, И. П. Мостовой оньдин хаалһд йовна, цуг коллективин күцәмжд темдгтә тәвцән орулна.

Эн өдрмүдт 36-ч автобазин маши залачнр Юстинск района «Барун» совхоз ордг хаалһ тосхлһна төлә тосхлтын материалмуд зөөжәнә. Урһжах жилд Целинн района «Балковский» болн Калининә нертә совхозмудт бас хату девскртә хаалһ тосхлһна көдлмшт автомобилистнр орлцхмн.

А. ЦАКУГИНОВ.

Махн элвгәр хулдгдҗана

Малас авгдг эдл-ууш икдүлхин төлә олнә малд онц килмжән өгч асрх кергтә. Сәәнәр хәләж асрсн малын өгцнь өөдән болдгинь эгл малчнр меднә.

Эн өдрмүдт мал бордлһна площадкас бордгдсн бәдүн мал махнд орулгджана. Үлгүрнь, Юстинск района «Эрдниевский» совхозин бордлһна площадкас 128 толһа бәдүн мал махна комбинатур орулгдв. Махнд орулгдсн мал болһн дундлад 464 килограмм татв.

Эн жилин эклц туула сард «Эрдниевский» совхозас государствд 61 тонн сән чинртә махн хулдгдв. 1990 жилин түрүн кварталын зураһар эн эдл-аху государствд 50 тонн мах хулдх бәәсмн. Болв эдн зураһан давулж күцәв.

Эдл-ахун махна мал бордлһна площадкиг дамшлтта малч, бригадир М. В. Анкеев һардна. Үвлин кемд мал бордж өсклһн гиигн көдлмш биш. Болв көдлмштән үнн седклән тәвж көдлдг әмтн өөдән күцәмжс бәрдгнь нуувч уга. Менкя Васильевичин һарджах бригадын коллектив мал бордлһнд килмжән тәвж цуцрлтан угаһар көдлнә. Махнд орулгдх малын чинәһинь ясрулхд болн чиннуринь өөдлүлхин төлә цуг арһ-чидлән агсж көдлнә. Тегәд чиги эднә бәрсн күч-көлснә күцәмжсь өөдән болдгт маһд уга.

БАДМУШИН Б.

Даалһвран күцәхәр

Городовиковск района колхозмудын болн совхозмудын үснә-товарн фермсин коллективс «Үсн» программ күцәхин төлә цуг арһ-чидлән агсж көдлв. 1989 жилд государственн үс хулдлһна зураһан района фермсин саальчнр 115 процентд күцәв. Болв эн күцәмжиг урдк жилинлә дүңцүлхлә дора болв.

Района эдл-ахусин малчнр болн саальчнр 1990 жил давсн жисән өөдән күцәмжс бәрж, саалин үкр болһнас элвг үс сааж авх даалһвр авад, шин жилин эклцәс авн шунж көдлжәнә. Үлгүрнь, «Пролетарская победа» колхозин үснә-товарн фермин коллектив давсн жилин ашмудас товчлһ кеж көдлмшән шунмһадулв. Тегәд туула сард саалин үкр болһнас сааж авсн үсн урдк жилинәс 2 килограммд өсв. Уттоодан 1765 килограммд өсв.

Чапаевин нертә колхозин, «Комсомолец» совхозин үснә-товарн фермсин коллективс көдлмшән ясрулв. Эн эдл-ахусин саальчнр уга болһнас элвг үс авчана. Эн жилин түрүн сарин өдрмүдт саалин үкр болһнас сааж авсн үснә кемҗән урдк жилинлә дүңцүлхлә өөдән болжана.

Болв шин жилд района цуг эдл-ахусин үснә-товарн фермсин коллективс дегц сәәнәр көдлжәнә гиж темдглж болшго. Юнгад гихлә, «XXII партсъезд», «Ленинец» колхозмудын, «Южный» совхозин үкрмүдәс үсн баһар авгджана. Бас тер мет совхоз-техникумин МТФ-н коллектив үс һарһлһарн нам давсн жилә кемҗәндән күрч чадсн уга.

Района фермсин саальчнр 1990 жилд государствд үс хулдлһна зураһан болзгаснь урд күцәхәр, цуг арһ-чидлән агсж көдлжәнә.

ИСКИТМИН Б.

Суңһвр уггтҗ

Суңһачнрла харһлһн

Моһа сарин 4-д болх суңһврт белдлһнә үүлдвр шин девсигдән орв. РСФСР-ин улсин депутатнрин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн бәәрн Советмүдин улсин депутатнрин кандидатнр суңһврин округудын комиссьмүдт темдглж бичгдснә хөөн суңһачнрла харһлтсан эклад кежәнә.

Давсн басң болн бембә өдрмүдт тиим харһлтс Каспийск районд болв. 104-ч тойгта келн-әмтнә-территориальн суңһврин округар РСФСР-ин улсин депутатын кандидатнр эврәнь суңһачнрла харһхар наарн ирв. Хойр өдрин туршарт эдн района селәдәр болн цуцхлңгар йовж, харһлтс кев.

Эн округар РСФСР-ин улсин депутатын кандидатд дөрвн күн зааж темдглгдсмн. Депутатын мандат эзлж авхин төлә эдн дунд дөрлдән ода делгрҗәнә. Кенә программнь сән, кенә ухан-тоолврнь әмтнә ухан-тоолврла ирлцҗәхинь суңһачнр бийснь шинжләд шүүж авх арһ бәәнә.

Каспийск балһсна культурин Герт улсин депутатын кандидатла харһж күүндвр кехәр олн улс цуглрв. РСФСР-ин улсин депутатын кандидатнр В. Х. Бамбаевин, В. П. Дорджиевин, В. Н. Очаевин болн А. Б. Эренженовин итклтә улс суңһачнрт кандидатнрин намтриг цәәлһж өгв.

Владимир Харцхаевич Бамбаев Красноярск крайин Ачинск балһснд 1951 жил төрж һарсмн. Маши тосхлһна болн селәнә эдл-ахун эрдмин сурһульта күн. Волгоградск тракторн заводт көдлмшч болж күч-көлснә хаалһан экләд, хөөнь мана республикин партийн, комсомольск болн профсоюзн органмудт көдлсмн. Партин Ики-Бурульск райкомин негдгч сеглатр болад, селәнә эдл-ахун производствд күч-көлс бүрдәлһнә шин эв-арһ олзллһнд темдгтә тәвцән орулсмн. Ода эн КПСС-ин таңһчин комитетин сеглатр болж көдлжәнә.

Владимир Павлович Дорджиев Лаганск района Эңдр селәнд төрж һарсн күн. Хасгин селәнә эдл-ахун институт төгсәсмн, Эврә күч-көлснә хаалһан Аральск балһсид эклсмн. Башантан селәнә эдл-ахун техникумд, Каспийск района Джалыковин нертә совхозд, комсомольск, партийн, советск органмудт, Хальмгин селәнә эдл-ахун министрин үүлд болн нань чиги үүлд көдлсмн. Өдгә цагт Элст балһснд бәәх махна малыг научн-шинжллһнә институтыг һардҗана.

Владимир Николаевич Очаев эн кандидатнрас хамгин баахн күн. Эн хөрн тавта күн. Приютнинск района Ленинск комсомолын нертә совхозд унг-тохмарн малчин өрк-бүлд төрж һарсмн. Дундын школ төгсәһәд, әәрмд цергләд ирснә хөөн әцкинь үлгүрәр мал өсклһнд эклад көдлв. Ики-Бурульск района «Приманычский» совхозин ах үкрч болж көдлн бәәж заочн Хальмг государственн университетд сурчана.

Александр Бульчаевич Эренженов бас Сиврин һазрт төрж һарсмн. Хөөнь Яшкульск района «Цаһан Усн» совхозд бәәсмн. Әәдрхнә медицинск институт төгсәһәд, эрүл-менд харлһна халхд көдлжәнә. Негдгч категорин эмч, эрүл-менд харлһна йилһән сән көдләч. 1989 жилин лу сарас авн Хальмгин эрүл-менд харлһна министр болж көдлжәнә.

Улсин депутатын кандидатнр цугтан даврта хәләцтә, көдлмшән үнн, чик седклтәһәр кедг улс. Эднә намтрин тускар келж өгснә хөөн кандидатнр эврә программсан әмтнд медүлв. Терүнә дару суңһачнр эднә бәәдл-жирһлин хәләцинь сәәнәр медж авхар эднд олн сурвран өгв. Эврәнь сурврмудтан тодрха хәрү сонссна хөөн суңһачнр бийдән ашлвр кев. Тедн ямаран ашлвр кеснь суңһлһн медүлхнь лавта.

Улсин депутатнрин кандидатнрла суңһачнрин харһлтс цаарандан болжана.

САККАН А.

Хальмг АССР-әс РСФСР-ин улсин депутатнрин кандидатнриг темдглҗ бичҗ авсна тускар окружной комиссьмүдин соңсхвр

Окружной суңһврин комиссьмүдәр темдглж бичж авгдв:

821-ч тойгта Манычск территориальн суңһврин округар

Ботов Михаил Николаевич. 1932 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член, аца зөөдг автоколгнә 1-ч Элистинск производственн негдлтин маши залач. Элст балһснд бәәнә;

Ванькаев Анатолий Николаевич. 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, нүднә харан уга улсин Цугәрәсән обществин Элистинск сүрһулин-производственн предприятин директор. Элст балһснд бәәнә;

Горяева Валентина Нимгировна, 1939 жил төрж һарсмн, партийн биш, дууна болн биилһин Хальмг государственн «Бамб цецг» ансамблин солистк. Элст балһснд бәәнә;

Джимбеев Ивар Иванович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, дулана болн электрическ сетьмүдин Элст балһсна предприятин директор. Элст балһснд бәәнә;

Илюмжинов Кирсан Николаевич, 1962 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Лико-Радуга» гидг советск-японск фирмин залач, Элст балһснд бәәнә:

Кадаев Петр Борисович, 1950 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Аршанский» махна комбинатын ах инженер. Элст балһснд бәәнә:

(Чилгчнь 2-ч халхд).

вали-күүчлһнәс, үүл һарһжах экстремистск чидлмүд күчнәс, делгүдән диг-дара задол, закан государственн органмудыг йос һардлһнас һарһхар седснәс көлтә Азербайджана хотл балһсид бачм чиртә бәәдл тогтах кергтә болснь темдгтә бәшиӣ. Улм икәр цусн бичә асхртха гиһәд эн керг-үүлдвр күцәгдв.

Туула сарин 22-т өрүһәр Азербайджанск ССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач, республикин политическ һардврин член А. Н. Муталибов [illegible] һазрт ик гидг зовлң болжавә. Әмтн үкжәнә. Цуг азербайджанск улсла хамдан би тер әмнәсн хаһцсн әмтнд һундл төрҗәнәв, тедвә экиринь, экиринь, ахир-дүүнриинь зовлңгинь хувалцжанав, гиж эн келв. Эн болжах йовдлмудын түст тусли эврәнь даавран мана кень чиги медҗәнә. Республикин хотл балһсид бачм чиртә бәәдл тогталһнд күргшгон төләд бидн күцәж болх цуг эв-арһ күцәлавидн гиж үйн седклән герчлжәнәв. Республикин суверенитетиг шинәс тогталһар, экстремистнрла кежәх ноолдаг чаңһалһар ил керг-үүлдврмүд күцәгджәнә, гиж эн цаарандан келв. Националистическ болн экстремистск багмудын зәрм бүрдәһәчир бәргдчкв, уголовн засгла харһулгджана. Әәмшгтә йовдлмудас көлтә бәәсн һазраси зулад нүүһәд һарсн әмтнә туск төрмүд болн социальн-экономическ нань чиги төрмүд бас хәләгдв.

Эн өдр Бакуд туула сарин 19—20-д өнгрсн әмтиг оршав.

Йоста болсн йовдлмуд энүг эс иткүлдг болв чиги, республикд, һундл болхларн, Бакун әмтн дундас кесг зун, нам миңһад әмтн үкв, тер тоод күүкд улс болн бичкдүд үкв гисн зәңг цаарандаа чиги һарад бәәнә. Үнәртнь болхла, балһсна церга комендант бәрн радиоһар зәңглж келсәр, туула сарин 19—20-д Бакуд 83 күн әмнәсн хаһцж, тер тоод —церга 14 күн болн эднә өрк-бүлмүдин член. Әмнәсн хаһцсн бакинцнр дунд нег чигн күүкд күн, нег чиги бичкн күүкд уга гиж ТАСС-д эн йовдлыг сәәнәр медлг әмтн зәңглв. Церга улсин өрк-бүлмүдт болхла күүкд улс хорв, шавтсн күүкд улс бәәнә.

Әмтнд әәмшг уга бәәдл теткгдх дутман балһсид зарлгдсн бачм чиртә бәәдлин диг-даран сулдал бәәхмн гиж церга комендант дуулвртан темдглв. Диг-дара тогтахин төлә зөв угаһар зер-зев бийдән бәржәх әмтнд терүгән районмудын церга комендатурмудын элчнрт туула сарин 24 өдрин өрүн 9 час күртл бийстн авч ирж өгтн гиж селвг өггдв. Эн болзгт бийснь зер-зеван авч ирж өгсн әмтиг баршго, дааврла харһулшго.

Тиигв чиги Азербайджана хотл балһсид гражданмуд үг бичә сонстн гисн дуудврта, цүүгә татх дуудврта листовкс тархагдад бәәнә. «Азербайджана улсин фронтын» зәрм лидермүдин илгәжәх экстремистск болн националистическ элементс зәрмд, нам орсмудт дурго санан-седкл зүүлһхәр үүлджәнә. Энүнә

[illegible] һарһжана гисн худл зәңг тархагдад бәәнә. Республикин үүл келн биш әмтиг физическ зовах болж әәлһәд, балһснас йовж әрлтн гиж некжәнә.

Бакуд террористнр церга балһсдыг, тер тоод Сальянск казармсиг, цааранднан кәжәна. Цергчниг муутхар седкләрн «Азербайджана улсин фронтын» элчнр зәрмдән нам әрцәнгү угаһар худл келнә. Миңь эн фронтын террористнр Сальянск казармс [illegible] олн зүсн келн цергчнрин хоорнд зерта-зевтә цүүгән болв, кесг әмтн әмнәсн хаһцв гисн зәңг тархажана, орн-нутгар ним телеграммс тәвәд бәәнә. Энь төрүц худл, үнндннь болхла ним юмн төрүц болсн уга билә.

Азербайджана балһсдт болн әмтн бәәдг пунктст күч үзүлдг йовдлмуд болжана. Пушкино балһсид бийән дурндань тәвчксн бәәхә кевәд партин райком бәәсн гериг. В. И. Ленинә бумбиг хамхлв. Нахичевани өөр шидр радиолокационн станции позицүр дәврв. Болв эн дәврлһнә өмнәснь сәрлцәд, зогсав.

Степанакертд «карабахск жисан» гиж нерәдлг организации экстремистнриг административн бәрлһнә керг-үүлдврмүд цааранднь болжана. Тедн дунд— заложникүд бәрж авлһиг бүрдәв, тедниг бәрж авв гиж харлжах хойр күн бәәнә.

Арменьд сүл өдрмүдт республикин Масисск, Севанск, Разданск районт бәәх курдмудыг әәлһдг йовдлмуд икдж одв. Зәрмдән зер-зев булаж авлһна анди йовдлмудан террористнр уголовн үүл һарһсн әмтнлә хамдан күцәнә гисн зәңг бәәнә.

Энүнлә хамдан, цүүгәтә бәәдлиг номһруллһар күцәгджәх керг-үүлдврмүд туста болжах үлгүрмүд бас бәәнә. Арменьд әмтн бийснь зер-зевән авч ирж өглһн икджәнә. Araratск района Ерасх селәнд Армени Компартин ЦК-н сеглатр М. А. Серобян, Армянск ССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин дарук В. М. Даян, Азербайджанск ССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин дарук И. А. Рагимовла, партин Нахичеванск обкомин сеглатр Р. У. Джалиловла харһж күүнлв. Харһлтд СССР-ин улсин депутат, генерал-майор М. С. Сурков болн дотр-дундын цергүдин генерал-майор Н. Г. Федосов орлцв. Цүүгәтә бәәдлиг цааранднь хурцдулшгон төләд нег-негән халһиг болн ноолдлһиг зогсахин төлә, мөҗә шидрк районас зерта-зевтә багмудыг авч һархин төлә, хамхрсн төмр хаалһин коммуникацсиг ясж босххин төлә, Арменюр болн Азербайджанур поездмуд йовдг хаалһ секхин төлә, Ильичевск района Керки селә ордг автомобильн хаалһиг бүслврәс һарһхин төлә хамдан күчн-чидлән һарһж үүлдх шиидвр авгдв. Пограничн цергүдин командирмүдин болн политорганмудын кежәх цәәлһврин көдлмшин ашт Азербайджана Зангеланск района хаалһс деер бәәх пикетмүдиг уга кех болж үгцән кегдв. Давсн хоңгин туршарт СССР-ин государственн мөҗәг эвдлг йовдлмуд бәәрв.

(ТАСС)

Хальмг АССР-әс РСФСР-ин улсин депутатнрин кандидатнриг темдглҗ бичҗ авсна тускар окружной суңhврин комиссьмүдин

СОҢСХВР

(Эклцнь 1-ч халхд).

Катушов Ким Петрович. 1936 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член. Хальмг государственн университетин КПСС-ин туужин кафедрин ах преподаватель. Элст балhсид бәәнә;

Ларгин Александр Захарович. 1934 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член. «Калмавтодор» гидг Хальмг проекти-әврин-тосхлтын негдлтин начальник. Элст балhсид бәәнә;

Малиева Вера Степановна. 1954 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член, хувц үйдг Хальмг производственн негдлтин процессин мастер. Элст балhсид бәәнә;

Манжосов Иван Николаевич. 1954 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член, ацц зөөдг 2-ч тойгта Элистинск автокөлгнә предприятин залач-бригадир. Элст балhсид бәәнә;

Медведев Владимир Алексеевич. 1953 җил төрж hарсмн, партийн биш. Приютненск района махна мал өскдг «Центральный» совхозин нәәмдллhнә бригадын бригадир. Бурата поселкд бәәнә;

Мучкаева Роза Николаевна. 1964 җил төрҗ hарсмн. КПСС-ин член. Приютненск района Кировин нертә колхозин ах хөөч; Доценг поселкд бәәнә;

Остапенко Владимир Михайлович. 1950 җил төрж hарсмн, партийн биш, орс православн хурлын крестово-воздвиженск мөргүлин гегәрин хәләhәч. Элст балhсид бәәнә;

Самарцев Владимир Гаврилович. 1935 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член. «Агропромстрой» кооперативн-государственн негдлтин советин ахлач. Элст балhсид бәәнә;

Сангаджиев Владимир Сангаджиевич. 1941 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член. Элст балhсна жилищн-производственн эксплуатационн трестин слесарь. Элст балhсид бәәнә;

Секенов Николай Константинович. 1945 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член, улсин депутатнрин Элст балhсна Советин күцәгч комитетин ахлач. Элст балhсид бәәнә;

Таикин Лев Балминович. 1933 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член, республиканск больницин ах эмчин дарук. Элст балhсид бәәнә;

Удовиченко Анатолий Васильевич. 1940 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член, «Калмавтотранс» территориальн-производственн негдлтин генеральн директор. Элст балhсид бәәнә;

Хмелевский Алексей Иванович. 1945 җил төрж hар-

«Калмстрой» производственн тосхлтын-монтажн негдлтин отделочн көдлмшин залтын ширдәчнрин бригадир. Элст балhсид бәәнә;

Михайлов Батыр Чимидович. 1941 җил төрҗ hарсмн. КПСС-ин член. Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач. Элст балhсид бәәнә;

Убушиев Борис Санджиевич. 1937 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член, профессиональн нииццәсин Хальмг таңhчин советин юридическ консультацин заведующ. Элст балhсид бәәнә;

Уланов Санджа Ермакович. 1938 җил төрж hарсмн, партийн биш, республиканск бичкдүдин больницин лор-отделеня заведующ. Элст балhсид бәәнә;

Утнасунов Сергей Санджиевич. 1957 җил төрж hарсмн, партийн биш. Хальмг государственн университетин общий физикин кафедрин ассистент. Элст балhсид бәәнә.

102-ч тойгта Дербетовск келн-әмтнә-территориальн суңhврин округар

Анджаев Владимир Олегович. 1951 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член. Юстинск района КПСС-ин XXI съездин нертә совхозин директор. Харба поселкд бәәнә;

Бадмаев Санал Алексеевич. 1948 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член. Хальмг АССР-ин улсин эрдм-сурhулин министр. Элст балhсид бәәнә;

Басанов Владимир Манцынович. 1948 җил төрҗ hарсмн. КПСС-ин член, КПСС-ин Хальмг таңhчин комитетин сегләтр. Элст балhсид бәәнә;

Бембетов Владимир Петрович. 1953 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член, цергә күн. Октябрьск района Иҗл поселкд бәәнә;

Ендонов Константин Петрович. 1937 җил төрж hарсмн. КПСС-ин член. Хальмг АССР-ин хулд-гүүлгәнә министр. Элст балhсид бәәнә;

Лиджиев Василий Петрович. 1960 җил төрж hарсмн, партийн биш. Сарпинск района «Степной» совхозин комсомольск организацин сегләтр. Шарнут поселкд бәәнә;

Нохашкиева Екатерина Мукабеновна. 1944 җил төрж hарсмн, партийн биш. Юстинск района улсин депутатнрин Юстинск селәнә Советин күцәгч комитетин ахлач. Юста поселкд бәәнә.

103-ч тойгта Приютненск келн-әмтнә-территориальн суңhврин округар

Бабичев Владимир Степа-

●Партийн төрмүд

НҮҮРЛГЧ НИЛЧӘН ЦУҺАР МЕДҮЛХ ЗӨВТӘ

Туула сарин эклцәс авн арвн хойрдгч тавн җилә зуран сүл җил түргн йовуд авчана. Тосхачнр болн көлгнкүчнә көдләчнр, hазр услачнр болн монтажникүд дунд социалистическ дөрлдән өргн делгрлт авв. негдлтин әңгсин коллективсин күн болhн көдлмштән өөдән күцәмж бәрхәр зүткәд, җилә зура күцәлhнд эврә тәвцән орулх седклтә.

Негдлтин кесг күч-көлсч коллективс давсн җилән итклтә күцәмжтәhәр төгсәв. Теднә тоод 2-ч, 5-ч, 7-ч, 14-ч ПМК-син болн негдгч, хойрдгч автобазин тосхачнр йовна. Үлгүрнь, 2-ч ПМК-н hазр услачнр нәәмдллhнә көдлмшин зураhан 119 процентд күцәв, эврә күчәр кеск көдлмшән болхла 118 процентд. Хәрнь, иим өөдән күцәмж бәрхин төлә коллектив зөвәр күчлв. Үвлин эн өдрмүдт күч-көлсч коллективс бәрсн өөдән күцәмжсән батлсн деерән, улм өөдлүлх санатаhар көдлҗәнә. Кесг көдлмшин сән ашнь күн омгшана, терүнә хаалhар наадксн чигн көдлж үлгүр авч зүткнә.

Бәрсн эн күцәмжст коммунистнрин ик тәвц бәәнә. Кежәх көдлмшәрн эдн негдлтин өмн бәәх көдлмшин төрмүд күцәлhнд үлгүр болад бәәв.

Ода цагт коммунистнрин хайгар кесг шалhгч үгмүд келгднә. Эдниг кесг алдг, эндү, буру йовдл hарhсиднь гемшәhәд, иткдгән уурчана. Кесгнь эдниг пааҗлхин тускар келнә. Тиим болвчн, нуhар гемтә бишлм. Кесг коммунистнр күч-көлсч коллективсән йоста кевәр толhалж йовна, кесг олн даавырта үүл күцәлhнд көтлврчнр, омгшаhачнр болдгнь бас үнн. Эндр өдр чигн эдн көдлмшин йовуд түргдүлхин болн әрвн, эзни хәләц зааж, олзлгдад уга эв-арh олж, кежәсн көдлмштән күцәнhү болхиг сурhмжлна. Тиим коммунистнр дунд өдрә, сара, җилә зураhан оньдин күцәдг 2-ч ПМК-н бульдозерист Ф. С. Головко, монтажникүдин бригадир Б. И. Феногенов, 5-ч болн 9-ч ПМК-син бульдозеристнр Б. В. Зыбцев болн В. А. Губский болн нань чигн кесг коммунистнр йовна. Негдлтин күцәх кергүдт чидлән нәәлго эдн орлцна. Эн төгсгч җилин олн төр хаhллhнд эврә онц темдгтә тәвцән коммунистнр орулснь кесг партийн документст темдглгдҗәнә.

Мана обществин төлжлт йовудта болхин төлә экономикин культурин өслтәр, әмтиг сурhмжллhар, олн әмтн дунд кегдж бәәх бүрдәмжин болн политическ көдлмш күцәлhәр партийн hардлhн эврә нилчән тасрхан уга өөдлүлх зөвтә.

Негдлтин кесг подразделеньсәр партийн организацс болн профкомс производствин бүрдәмж ясруллhар, научн-техническ девшлт түргдүллhәр цуг чидлән агсж көдлмш кежәнә. Эн тускт 5, 7, 13, 14-ч болн нань чигн ПМК-син идеологическ активсин кежәх сән үлгүр темдглж болхмн. 5-ч ПМК-н мелиоратормудыг үлгүрлж авад хәләй. Олн җилдән ард хоцрҗ йовсн тосхачнрин көдлмш ода хурдндан оржана. Эдн нидн җилә зураhан сара хонгар эрт төгсәв, тавн җилә зураhан болзгаснь урд төгсәhәд, 13-ч тавн җилә зурадан батар ишкж орхар күчн-чидлән агсжана. Энд чигн коммунистнрин ач-тус дала. Производственн әңг болhнд техникән болн көдлмшин цаган күцәмжтәhәр олзллhар, тосн-түләhән, тосхлтын материалмудан әрвлж олзллhар эдн үлгүр үзүлнә.

Ахрар келхд, энд күч-көлс бүрдәлhнә болн үнллhнә девшлттә эв-арhиг олзллhна ашнь әнтн болжана. Көдлмшин йовудыг түргдүллhн гисн нь — әнтн санан-седклән тәвж көдллhн, седвәртәhәр үүлдлhн гиҗ сангдна.

Күч-көлсч коллектив болhна көдләчнр нүүрлгч көдлмшчнрәс үлгүр авч, зураhан болзгаснь урд күцәх зөвтә гиж кесгнь санснь чик. Болв 1, 3, 6, 9, 11 болн 12-ч ПМК-ст производственн йовуд түргдүллhнд кергтә оньган өгдгонь харм болна. Эдн зураhан чигн күцәсн уга, эрк чиртә объектсиг чигн эдлврт цаглань орулсн уга. Үлгүрнь, «Мелиоратор» кооператив болхла Элст балhснд дали патьрта гериг болн 140 ормта бичкдүдин садыг цаглань чиләж тосхсн уга. Эднә му үлгүрәр 3-ч ПМК-н тосхачнр төмр-бетонн кегдлмүдин универсальн баз болн УПТК-н мод олзлдг кегдлмүдин цехиг бас цаглань күцәж тосхсн уга. Иим тоотнь дала.

Ард хоцрдг предприятьмүдт дора кемжәнд бәәх производственн-техническ диг-даран, күч-көлснә йовуд түргдүлхин төлә эврә олзлгдад уга көрн, арhан әс хәәлhн зокал болад бәәв. Нег үлү күч-көлснә hарц икдүллhнә сән эв-арhд оньг өггджәхш. Энд көдлжәх коммунистнр нүүрлгч нилчән йоста кевәр әс үзүлжәхнь hундлта.

Күцәх эн керг кецү болжахнь кесг үлгүрмүдәс медгднә. тер бийнь энүг арднь орж күцәх кергтә. Жирhлин таал өөдлүллhнд эн ик чинртә болжана. Болв кесг ПМК-ст күч-көлснә hарцин зура күцәгдлго бәәхлә, ямаран «арднь орлhна» туск үг бәәдв. Тиим бәәдл тогтснд эднә партийн организацсин сул көдлмшин нилч бәәнә, гиж заах кергтә.

Күч-көлснә литәр болхла товчлгч җилин түрүн сар чилж йовна. Ахр, шахм болзгт кегдәд уга үлдсн көдлмшән күцәх кергтә. объект болhнд кех көдлмшин зура кеhәд, тосхлтын-монтажн көдлмшән хурдар кех кергтә. Зураhан күцәлhнд, экономикән өөдлүллhнә керг-төрт коллективин күн болhна тәвц кергтә болжана. Тегәд чигн күн болhн эврә көдлмшч ормдан седвәрән hарhад, коллектив болhн тавн җилә зуран товчлгч җилин зураhан күцәлhнд цуг арhан чаңhаж көдлх зөвтә.

Давсн өдрмүд хәрү хәрж иршго.

ЦЕВГӘ Николай.
журналист.

Өөдән hарцта күч-көлсәрн ончрв

Яшалтинск района «Заветы Ильича» колхозин малчнр җилин эклцәс авн өөдән hарцта күч-көлсәрн ончрв. Үлгүрнь, дамшлтта үкрч Анатолий Терновский hарджах бригад эн сард махна комбинатур йирн зурhан толhа бод мал йовулла. Махнд орулгдсн мал дундлад 416 килограмм татв. Иим өөдән күцәмжсин ашт, колхоз негдгч кварталын зураhан нертәhәр күцәhәд, государствд дөч hар тонн өөдән чинртә мах хулдсмн. Давсн җилд чигн махнд оруҗ өгсн бод мал дундлад дөрвн зун шаху килограмм татла.

Колхозин коллектив давсн җилә зураhан күцәhәд, государствд 503 тонн үкрин, хөөнә болн hахан мах хулдв. Махнд орулж өгдсн hахас дундлад зун хөрн килограмм татв. Иван Березовскин hарджах фермин коллектив болн нань чигн бригадмуд hахас өсклhнә болн бордлhна көдлмшиг чадмг кевәр күцәж йовна. Леонард Фандрихин хөөчнрын бәәнә. Колхозин саалин сүргүдт болн бордлhнд бәәх малд хаврас авн намр күртл көк урhмл тасрхан уга өгтднә. Терүн деер мал хәрүлгдж махшагдна. Үвлин кемд малд өгдг хотынь шимнь бас өөдән болна, гиҗ темдглж болхмн. Тегәд чигн җилин дөрвн цагт малас авгддг эдл-ууш hарhлhнд дуту-дундс hархш.

— Государствд мах, үс болн ноос хулдлhна җилә зураhан нертәhәр күцәлhнд колхозникүдин дөңцл эдл-ахус сән дөң болв. Үлгүрнь, селәнә әмтн колхозд орулж өгсн hурвн зун шаху тонн үсн зура күцәлhнә тоод орв. Өдгә цагт мана фермин күч-көлсчнр үвлзүллhиг бүрдәмжтәhәр давулж эн җилә зураhан күцәхәр шунжана. Терүнә төлә цуг арh-чидл бәәнә, — гиж колхозин партийн организацин сегләтр А. И. Лукинов келнә.

Күч-көлс бүрдәлhнә шин эв-арhд — нәәмдллhнә подрядт орж көдлжәх күч-көлсчнр баh hарутаhар элвг эдл-

Суңhврт белдлhиг шунмhадулхмн

Приозерн районд РСФСР-ин улсин депутатыг, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн улсин депутатнрин бәәрн Советмүдин улсин депутатнриг суңhлhнд белдлhнә йовудын туск төрәр шидр болсн Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин сүүр деер өргн күүндвр болла. Улсин депутатнрин Приозерн района Советин күцәгч комитетин ахлач И. В. Кравченко болн Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин инструктор А. П. Болтыров эн төрәр зәңглh келә.

Приозерн районд улсин депутатнриг суңhлhнд белдлhәр делгрсн үүлдвр шунмhа. керг-үүлин болн демократическ бәәдлд күцәгджәнә, гиж Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум темдглв. Суңhврин өмнк кергүүлврмүдт күч-көлсч коллективсин, олна организацсин болн суңhачнрин бийсиннь орлцлhн зөвәр шунмhадв. Советск олн әмтнүр КПСС-ин ЦК-н кесн Дуудвр, Хальмг таңhчин болн районы партийн организацсин суңhврин өмнк платформс әмтнә политическ шунлтыг өөдлүлв.

Улсин депутатнрин районы, поселкудын болн селәдин Советмүдин күцәгч комитетмүд цуг звенон Советмүдәр депутатск мандатмудын тоог цаг-болзгтнь йилhв, ирлцнгү суңhврин округуд бүрдәв. Бәәрн Советмүдин үүлджәх ханьла дүңцүлхлә, депутатнрин мандатмудын то 25 шаху процентд баhрулгдв. Суңhврин өмн суңhачнрин цуг багмудын сә хәәлhиг сән кевәр медүлж чадх, тоомсрта улс суңhврин комиссьмүдин ханьд орв. Суңhврин комиссьмүдин болн күцәгч комитетмүдин hардачнрла кегдсн инструктивн селвлцәс деер суңhврин өмнк көдлмшин керг-төрмүд күүндж хәләгдв. Центризбиркомин бичгәр күүндвр кегдв.

Суңhврин кампанинг идеологическ халхар теткллhнә олна-политическ пунктс әмтн бәәдг пункт болhнд бүрдәгдж көдлмшән экләд кежәнә. Улсин депутатнрин кандидатнрин туск материалмуд, иргч суңhврин йилhврмүдин тускар партийн болн советск көдләчнрин статьяс района газетин халхст барлгджана.

Цуг звенон Советмүдт улсин депутатнрин кандидатнриг зааж темдгллhнә үүлдвр темдглгдсн болзгт төгсв. Района цуг hазрмудт, цуг күч-көлсч коллективст депутатнрин кандидатнр заагдсн цагт нег күүнә тускар биш,

Суңhврин туск шин закадт бәәх демократическ механизмиг Советмүд татуhар олзлжана. Цуг звенон Советмүдин депутатнрин 276 кандидатас зуг дөрвнь әмтн бәәдг hазрас зааж темдглгдв. Депутатнрин кандидатнриг темдглж бичлhнә, суңhврин участкудыг кергтә тоотар теткллhнә көдлмш хашңгар делгрҗәнә. Суңhврин комиссьмүдин бәәх хораст ода күртл вывеск уга. Суңhврин комиссьмүдин ахлачнр эврә зөвән тодрхаhар медхш, суңhврин туск шин закаллт сәәнәр медхш. улсин депутатнриг суңhлhнла залhлдата керг-үүлдврмүд күцәлhнд баhар орлцна. Кандидатнриг зааж темдглсн цагт социальн әдл зөвин бәәдл теткллhнд зөвәр дуту-дундс hарсмн. Келхд, Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнрин кандидатнр дунд нег чигн комсомолец заагдсн уга, района Советин депутатнрин кандидатнр дунд хойрхн комсомолец, цөөкн күүкд улс зааж темдглгдв.

Улсин депутатнрин района болн селәдин Советмүдин күцәгч комитетмүд зәрм төрмүдин туст шунмhа хәләцән медүлхш, эврәннь медл hазртан экономическ болн социальн культурн делгрлтиг hардллhна кемжәг өөдлүллhәр суңhврт белдлhнә кемиг батлжахш. Әмтнд эд-тавр, hосн-башмг, көдлмшч хувцн даңгин күртлго бәәнә. Культурин-гегән-герлин учрежденьс суңhврин өмнк керг-үүлдврмүдт ода деерән сулар орлцжана. Үзмр агитацин арh баh болжана, суңhврин үүлдврмүдиг материальн-техническ халхар теткллhнә төрмүд хашнгар хаhлгджана. Суңhврин комиссьмүдиг болн суңhачнриг зөв-йосна халхар теткллhн ода күртл бүрдәгдәд уга.

Суңhврт белдлhнә халхар темдглгдсн дуту-дундсиг уурулх, бүрдәмжин төрмүдиг бачм кевәр хаhлдгиг теткх некәр Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум батлсн тогтаврта улсин депутатнрин Приозерн района болн селәдин Советмүдин күцәгч комитетмүдт тәвв.

«Калмстрой» производственн тосхлтын-монтажн негдлтд әмт ачллhна зака олзллhна дамшлтын туск төрәр негдлтин hардач Н. Е. Поздняков болн Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин инструктор Г. Д. Андраева соңсхвр кев.

СССР-ин, РСФСР-ин болн Хальмг АССР-ин закадыг олзллhар темдгтә көдлмш сударственн негдлтин Советин ахлач. Элст балһснд бәәнә;

Сангаджиев Владимир Сангаджиевич. 1941 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. Элст балһсна жилищн-производственн эксплуатационн трестин слесарь. Элст балһснд бәәнә;

Секенов Николай Константинович. 1945 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член, улсин депутатнрин Элст балһсна Советин күцәгч комитетин ахлач. Элст балһснд бәәнә;

Ташкин Лев Бадминович. 1933 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член, республиканск больницин ах эмчин дарук. Элст балһснд бәәнә;

Удовиченко Анатолий Васильевич. 1940 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. «Калмавтотранс» территориальн-производственн негдлтин генеральн директор. Элст балһснд бәәнә;

Хмелевский Алексей Иванович. 1945 жил төрж һарсмн.–КПСС-ин член. Городовиковск района 1-ч Городовиковск дундын школын багш. Городовиковск балһснд бәәнә;

Янжинова Бэлла Ивановна. 1940 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. «Фармация» Хальмг производственн негдлтин генеральн директор. Элст балһснд бәәнә.

822-ч тойгта Степной территориальн сунһврин округар

Джимбинов Генрих Апушович. 1937 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. СССР-ин Госснабин Хальмг Ах территориальн залтын начальник. Элст балһснд бәәнә;

Лебедева Лидия Давыдовна. 1937 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. Хальмг АССР-ин социальн теткүлин министр. Элст балһснд бәәнә;

Мукубенов Максим Бембеевич. 1940 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин Негдгч дарук. Госплана Ахлач. Элст балһснд бәәнә;

Очиров Александр Борисович. 1934 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. РСФСР-ин Госагропромд бәәх Хар һазрин болн Кизлярск идгүдин Ах залтын начальникин дарук. Элст балһснд бәәнә;

Цакиров Геннадий Григорьевич. 1935 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач. Элст балһснд бәәнә.

101-ч тойгта Джангарск келн-әмтнә-территориальн сунһврин округар

Азыдов Владимир Иванович. 1942 жил төрж һарсмн. партийн биш. Хальмг АССР-ин дотр-дундын кергүдин министерствин әңгин начальникин дарук. Элст балһснд бәәнә;

Анджаев Борис Михайлович. 1952 жил төрж һарсмн. партийн биш. «П-ЭВМ» гидг научн-производственн кооперативин юрист. Москва балһснд бәәнә;

Далаев Андрей Далаевич. 1946 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. Хальмг АССР-ин дотр-дундын кергүдин министерствин политическ әңгин начальник. Элст балһснд бәәнә;

Манджиева Валентина Балма-Халгаевна. 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член,

Бембетов Владимир Петрович. 1953 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член, цергә күн. Октябрьск района Ижл поселкд бәәнә;

Ендонов Константин Петрович. 1937 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. Хальмг АССР-ин хулд-гүүлгәнә министр. Элст балһснд бәәнә;

Лиджиев Василий Петрович. 1960 жил төрж һарсмн. партийн биш. Сарпинск района «Степной» совхозин комсомольск организацин сегләтр. Шарнут поселкд бәәнә;

Нохашкиева Екатерина Мукабеновна. 1944 жил төрж һарсмн. партийн биш. Юстинск района улсин депутатнрин Юстинск селәнә Советин күцәгч комитетин ахлач. Юста поселкд бәәнә.

103-ч тойгта Приютненск келн-әмтнә-территориальн суңһврин округар

Бабичев Владимир Степанович. 1939 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. КПСС-ин ЦК-н партийн тосхлтын болн кадрмудла көдлмш келһнә Әңгин Заведующин Негдгч дарук. Москвад бәәнә;

Дорджинов Алексей Басанович. 1939 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член, Целинн района улсин депутатнрин Целинн района Советин күцәгч комитетин ахлачин дарук. Троицкое селәнд бәәнә;

Кирбасова Нина Петровна. 1949 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. СССР-ин әрүл-менд харлһна министерствин әкин болн үрнәнь әрүл-менд харлһна Цутсоюзн научн-шинжллһнә цутхлңгин ах эмч. Московск областин Мытищи балһснд бәәнә;

Можаров Андрей Николаевич. 1944 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. Хальмг АССР-ин дотр-дундын кергүдин министр. Элст балһснд бәәнә;

Смыков Александр Васильевич. 1951 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин ахлачин Негдгч дарук. Элст балһснд бәәнә;

Федосов Владимир Иванович. 1951 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. эвәр бәәлһиг харслһна Советск комитетин даавртa сегләтр. Москва балһснд бәәнә;

Шпитько Виктор Федорович. 1937 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. күч-көлснә болн социальн төрмүдәр бәәх Хальмг АССР-ин Государственн комитетин ахлач. Элст балһснд бәәнә.

104-ч тойгта Яшкульск келн-әмтнә-территориальн сунһврин округар

Бамбаев Владимир Харцхаевич. 1951 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член, КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин сегләтр. Элст балһснд бәәнә;

Дорджиев Владимир Павлович. 1934 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член, махна мал өсклһнә Хальмг научн-шинжллһнә институтын директор. Элст балһснд бәәнә;

Очаев Владимир Николаевич. 1965 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. Ики-Бурульск района А. Пюрбеевин нертә совхозин ах үкрч. Приманыч поселкд бәәнә;

Эренженов Александр Бульчаевич. 1949 жил төрж һарсмн. КПСС-ин член. Хальмг АССР-ин әрүл-менд харлһна министр. Элст балһснд бәәнә.

Черноземельск района культурин әңгд ах методист болж Боктана Байрта көдлҗәнә. Эврәннь шунмһа үүлдврәрн эн күүкн района цутхлңгин болн бәәрн поселксин баһчудыг көдлмшиннь хөөн соньнар амрлһнур, бийдән болн әмтнд туста кергүр кезәд чиги көтлнә.

Тегәд чиги әнүг Комсомольск поселкин күүкд-көвүд икәр күндлж, таасна.

Һурвн жил хооран Байрта Элст балһсна культурн-гегән-герлин училищ төгсәһәд, төрскн Комсомольск поселкурн ирж көдлсмн. Поселкин баһчудла хамдан ни-негн үүлдж, кесг соньн керг-төрмүд күцәлһнд шунмһа тәвцән орулна.

— Өдгә цагт селән һазрмудын күч-көлсчнрт культурн тетквр келһнд онц оньг өггдҗәнә. Тегәд бидн, селәнә культурин көдләчнр, чидлән әрвллго, күч-көлсчнрт көдлмшиннь хөөн сәәнәр амрхднь килмҗән күргхәр арднь орҗ шуннавидн, — гиҗ эн келнә.

ЗУРГТ: Черноземельск района культурин әңгин ах методист, комсомолк Боктана Байрта.

А. Баерхаевин цоксн зург.

чнр жилин эклцәс авн өөдән һарцта күч-көлсәрн онцрв. Үлгүрнь, дамшлтта үкрч Анатолий Терновский һарджах бригад эн сард махна комбинатур йирн зурһан толһа бод мал йовулла. Махнд орулгдсн мал дундлад 416 килограмм татв. Иим өөдән күцәмжсин ашт, колхоз негдгч кварталын зураһан нертәһәр күцәһәд, государствд дөч һар тонн өөдән чиртә мах хулдсмн. Давсн жилд чиги махнд орулж өгсн бод мал дундлад дөрвн зун шаху килограмм татла.

Колхозин коллектив давсн жилә зураһан күцәһәд, государствд 503 тонн үкрин, хөөнә болн һахан мах хулдв. Махнд орулж өгтдсн һахас дундлад зун хөрн килограмм татв. Иван Березовскин һарджах фермин коллектив болн нань чиги бригадмуд һахас өсклһнә болн бордлһна көдлмшиг чадмг кевәр күцәж йовна. Леонард Фандрихин хөөчнрин нәәмәдллһнә коллектив бас олнд үлгүр болж көдлжәнә. Эдн иргүдиг бордад махнд орулж өгчәнә. Ниднәһә махна комбинатур йовулгдсн иргүд дундлад дөчн хойр килограмм татсмн. Үснә-товарн фермсин коллективс нүүрләчнрәс ард хоцрж йовхш. Татьяна Коваль, Эльза Игнатенко болн нань чиги саальчнр жилә зураһан давулж күцәсн деерән, үкрмүд бордлһиг болн хаша-хаациннь цеврллһиг тасрхан уга ясрулад йовна. Эдн дундас коммунист Анатолий Дыренковин һардврт көдлжәх 1-ч тойгта үснә-товарн фермин коллектив хамгин өөдән күцәмж бәрж көдлжәнә.

Зураһар 1280 тонн хулдгдхин ормд государствд 1700 тонн үсн хулдгдла. Келхд, өөдән производственн күцәмжст бат ул тәвгдсн бордлһнд бәәх малд хаврас авн вамр куртл кок урһмл тасрхан уга өггднә. Терүн деер мал хәрүлгдж махшәрдна. Үвлин кемд малд өгдг хотынь шимнь бас өөдән болна, гиж темдглж болхмн. Тегәд чиги жилин дөрвн цагт малас авгддг әдл-ууш һарһлһнд дуту-дундс һархш.

— Государствд мах, үс болн ноос хулдлһна жилә зураһан нертәһәр күцәлһнд колхозникүдин дөкцл әдл ахус сән деҗ болв. Үлгүрнь, селәнә әмтн колхозд орулж өгсн һурвн зун шаху тонн үсн зура күцәлһнә тоод орв. Өдгә цагт мана фермин күч-көлсчнр үвлзүллһиг бүрдәмжтәһәр давулж эн жилә зурасн күцәхәр шунжана. Терүнә төлә цуг арһ-чидл бәәнә, — гиж колхозин партийн организацин сегләтр А. И. Лукинов келнә.

Күч-көлс бүрдәлһнә шин эв-арһд — нәәмәдллһнә подрядт орж көдлҗәх күч-көлсчнр баһ һарутаһар элвг әдл-ууш һарһхар шунжана. Малын хаша-хаациг болн әмтн бәәдг гермүдиг тедн эврә чидләрн ясж авцхала. Анатолий Харченкон, Борис Зименсин, Виктор Антоненкон, Анатолий Терновскин болн нань чиги ах үкрчнрин болн хөөчнрин бригадмуд сәәнәр белдж бүрдәмҗтәһәр үвлзҗәнә.

Ут-туршттан колхозд 12 миңһн хөн, хойр дундур миңһн бод мал болн күсдундур миңһн һаха үвлзүллһнд орв. Эн малын төлә үвлин кемд күрх сән чиртә өвсн, сенаж, силос, нигт хот болн солом белдгдсн бәәнә. Үвлллһн эклснәс авн олна малд шингн хот чаадг кормоцехмүд әдлврт орулгдж көдлжәнә. Малчнр чилгр өдрмүдиг олзлад, хөөдиг теегт хәрүлх арһ хәәнә.

Х. ХОШЕУТОВ.

сунһачнрин цуг багмудын еә хааһиг сән кевәр медүлж чадх, тоомертә улс сунһврин комиссьмүдин хамнд орв. Сунһврин комиссьмүдин болн күцәгч комитетмүдин һардачнрла кегдсн инструктивн селвлцәс деер сунһврин өмнк көдлмшин керг-төрмүд күүндж хәләгдв. Централизбиркомин бичгәр күүндвр кегдв.

Сунһврин кампаниг идеологическ халхар теткллһнә олна-политическ пунктс әмтн бәәдг пункт болһнд бүрдәгдж көдлмшән эклад кежәнә. Улсин депутатнрин кандидатнрин туск материалмуд, иргч сунһврин йилһврмүдин тускар партийн болн советск көдләчнрин статьяс района газетин халхст барлгджана.

Цуг звенон Советмүдт улсин депутатнрин кандидатнриг зааж темдглллһнә үүлдвр темдглгдсн болзгт төгсв. Района цуг һазрмудт, цуг күч-көлсч коллективст депутатнрин кандидатнр заагдсн цагт нег күүнә тускар биш, кесг күүнә тускар күүндвр болсмн. 1990 жилин туула сарин 4-д кегдсн то-дигәр, Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнрин кандидатнрт 17 күн зааж темдглгдв, дундлад келхлә, нег мандатд һурвн күн, бәәрн Советмүдин депутатнрт 259 кандидат зааж темдглгдв.

Терүнлә хамднь РСФСР-ин улсин депутатнриг, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн бәәрн Советмүдин улсин депутатнриг сунһлһнд белдвр келһнә көдлмшт зарм дуту-дундс бәәхин тускар сүүр деер бас темдглгдв. Сунһврин кампань оңдаруллһна, демократин болн олнд өргәр сонсхж медүллһнә некврмүдлә күцц кевәр ирлцүлж кегдхин төлә бәәх көрцгүд ода деерән күцц олзлгдад уга.

деерән сурһар орлһджана. Үзмр агитацин әрә баһ болжана, сунһврин үүлдврмүдит материальн-техническ халхар теткллһнә төрмүд хашигар хаһлгджана. Сунһврин комиссьмүдиг болн сунһачнриг зөв-йосна халхар теткллһн ода күртл бүрдәгдәд уга.

Сунһврт белдлһнә халхар темдглгдсн дуту-дундсиг уурулх, бүрдәмжиг төрмүдиг бачм кевәр хаһлдгиг теткх неквр Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум батлсн тогтаврттан улсин депутатнрин Приозерн района болн селәдин Советмүдин күцәгч комитетмүдт тәвв.

«Калмстрой» производственн тосхлтын-монтажн негдлтд әмт ачллһна зака олзллһна дамшлтын туск тәрәр негдлтин һардач Н. Е. Позднянов болн Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин инструктор Г. Д. Андраева сонсхвр кев.

СССР-ин, РСФСР-ин болн Хальмг АССР-ин закадыг олзллһар темдгтә көдлмш кегджәнә. Эн негдлтин 870 көдләч СССР-ин орденмүдәр болн медальмүдәр ачлгдв, долан күүнд «РСФСР-ин ачта тосхач» гисн күндтә нерн, 97 күүнд «Хальмг АССР-ин ачта тосхач» гисн күндтә нерн зүүлһгдлә.

Хальмг АССР-ин Деед Совет 1990 жилин түрүн кварталд күцәгдх керг-үүлдврмүдин зура, Хальмг АССР-т үүл татлһнла ноолдлһар бәәх наг-зуурин Комитетин туск положень, Хальмг АССР-ин күндтә нердиг әмтнд зүүлһлһнә болн Хальмг АССР-ин Деед Советин Күндллһнә һашгар кесг көдләчнриг ачллһна туск тер сүүрт бас хәләгдж, тогтаврмуд батлгдв.

Оңдаруллһн: келн-әмтнә төр

Крымск маңһдмуд төрскнүрн ирҗәнә

Бүкл келн-әмтиг күчн бишәр цаажлад туурвла харһулсн йовдл йосн биш болсн деерән, үүл татсн йовдл бәәсмн гиж терүг тоолхин болн тер улсин зөвиг теткхин туск Деклараң СССР-ин Деед Совет батлж авв. Советск немшнрин болн крымск маңһдмудын зөвинь хәрү тогталһнла залһлдата төрмүдиг хаһлхин төлә государственн комисс бүрдәтхә гиж СССР-ин Министрмүдин Советд парламент даалһла. Бар сарин чилгчәр комисс көдлмшән эклж келә.

Крымд ирж бәәрлжәх крымск маңһдмудын то сүл хойр жилин дотр тавн холванд өсв, ода энд 60 миңһн күн бәәнә. Болв эндр энд бәәдг гер болн көдлмш хәәжәх, «тоод авгдад уга» бас чигн миңһәд әмтн бәәнә. Гитлеровск оккупантнрт дөң болвт гиж худлахар бурушаһад, 1944 жилд күчн бишәр төрскн һазрасн көөгдәд, Сибирин болн Дунд Азин олн зүсн районт туугдсн келн-әмтн ода эврәннь өвкнрин һазр-уснд хәрү ирж бәәхәр зүткцхәнә.

ГОСУДАРСТВЕНН ПРОГРАММ КЕРГТӘ

СССР-ин Деед Советин Президиум тиикәрә 1967 жилд крымск маңһдмудын конституционн зөвиг хәрү тогтала, тегәд арвад миңһн маңһдмуд тиигхд төрскн һазрурн ирлә. Болв олн зүсн учрар эднд гер хулдж авх зөв өгдго билә, эдниг көдлмшт чиги орулж авдго билә. Энүнәс көлтә әмтн нааран нүүж ирдгнь баһрж одла.

— Эн бәәдл ода оңдаржана. Бәәрн Советмүдин күцәгч комитетмүдт нааран ирсн әмтиг орулж авч көдлмшәр теткдг шишлң органмуд һарһгдв. Келн-әмтнә түрүн ееләнә Совет бүрдәгдв. «Достлукь» («Иньгллт») гидг газет экләд, һарчана. Крымск маңһдмудын келәр радиосонсхврмуд болна. Школмудт крымск маңһдмудын кел дасхдг кичәлмүд болжана. Сүл цагт библиотекст эн келн-әмтнә келәр бичгдсн 40 зүсн нертә дегтр орж ирв, — гиж Украинә Компартин Крымск обкомин сегләтр Л. Грач келв.

Крымд бәәх әмтнә ик зунь эн йовдлыг дөкнжәнә. Болв ода деерән дегәд олн әмтн (зәрм то-дигәр болхла 200—300 миңһн күн нааран ирхәр седжәдг чиги) ирхлә тедниг патьрмудар, хотхоолар, медицинск дөңгәр теткләһнд зөвәр күнд-күчр бәәдл тогтх гиж әәжәнә. Тиим түрү-зүдү бәәдл тогтхла, терүг олзлад, зәрм хар санатә, му седклтә әмтн келн-әмтнә хоорнд хов цацад, цүүтә татхар чиги седхмн болжана.

Орн-нутгин Деед Советд крымск маңһдмудын төрәр һарһгдсн комисс нидн Крымд көдллә. Терүнә ахлач СССР-ин улсин депутат Г. Янаевин ухан-тоолврар болхла, энд бәәх келн-әмтн болһнд бәәдл-жирһлин нег әдл таал тогтагдх зөвтә, бәәрн партийн болн советск органмуд терүнә төлә зүткнә, һундл болхларн, тедн тер төриг яһж хаһлхан ода деерән сәәнәр меджәхш. Крымск маңһдмудыг нааран нүүлһхин төлә государственн программ кергтә, бәәдг гермүд болн культурн-бәәцин объектс тосххин төлә капитальн тәвц бас кергтә.

— Крымд ода бәәх 2.5 сай шаху әмтнә бәәдл-жирһлиг үчрт авч, теднә өдр-бүрин жирһлд му йовдл һарһшгон төлә крымск маңһдмуд нааран нүүж ирлһнә процессиг бүрдәмжтәһәр, тоолвртаһар, девсң-девсңгәр кехмн. Энд шинәс нүүж иржәх әмтиг бәәдг патьрар, көдлмшәр, больницсәр, бичкдүдин садикәр болн кесг нань чиги тоотар бидн теткх зөвтәвидн, тегәд чиги комплексн программ, материальн болн финансов дөң кергтә гиж санжанавидн, — гиж Л. Грач келв.

Кеду түрү-зүдү үзгдг болвчн, нааран иржәх крымск маңһдмудыг энд бәәрлүлхин төлә цугинь күцәх кергтә, гиж Крымин йосна әмтн толжана.

ОДА ДЕЕРӘН — ЭВРӘННЬ АРЬ-ЧИДЛӘРН

Хойр жил хооран (негх дәкж) Узбекистанд бәәсн крымск маңһдмуд дундас һурвн зун күн государствин мөңгәр эврәннь өвкнрин төрскнүр ирлә. Эдн патьрмудар болн көдлмшәр теткгдлә. Зун өрк-бүл Первомайск района Танино гидг селәнд бәәрллә. Цуһарн эдн энд шин бүрдәгдсн «Аграрный» гидг совхозд көдллә.

Эдниг ирж бәәхд эн селән йир му бәәсмн. Ода болхла энтн өңгән солбж сәәхрв. Уульнцснь асфальтар бүркгдв, государствин мөңгәр икик ке-сәәхн коттеджмуд тосхгдв. Әмтн чиги бийдән гермүд тосхж авв. Эн көдлмш цааранда кегджәнә, зүг тосхлтын материалмуд хатяр болад, невчкн түрү үзгджәнә.

Ода Узбекистанас Крымур нүүхәр седжәх крымск маңһдмуд энд бәәсн эврәннь гермүдән хулджана. Ода деерән Крымд иржәх әмтн эврәннь арһ-чидләрн бәәцхәнә. Ода Танино селәнә «Аграрный» совхозд иржәх әмтн совхозин директорас бәәдг гер, көдлмш некцхәнә, болв ода деерән эдниг теткдг арһ маднд уга, гиж совхозин директор А. Типпа келнә.

Ода деерән эн совхозд бәәх әмтнә бәәдл-жирһлиннь таалнь сән эс болвчн, эдлаху зөвәр сән урһц хураж авв, хөд сәәнәр өскәд, зөвәр ик ору авв, сад суулһчкв. Танинд ода деерән цуг бичкдүдиг орулдг ик садик чиги, школ чиги уга. Тер бийнь энд эврәннь келн-әмтни ансамбль бүрдсн бәәнә. Баахн-баахн көвүд болн күүкд эврәннь келн-әмтнә хувцта, экнрәсн, әәжнрәсн дасж авсн дууһан дуулцхана, би билцхәнә. Эн келн-әмтн бәәсн һазр-уснасн көөгдснәс нааран 45 жил давсна хөөн крымск һазр деер маңһдмудын дуд шинәс күнкнжәнә.

КЕЛН-ӘМТНӘ СЕДКЛНЬ — ДУУНД

Крымин олн зүсн районт ода дөчн тиим ансамбль бәәнә. Симферопольд крымск маңһдмудын көгжмин-драматическ театр һарһгджана. Эн жил эн театр түрүн болж көшгән секхмн, ик концерт тәвхмн, келн-әмтни драматург Ю. Болатын бичсн пьесәр наад тәвхмн.

Театрин художественн һардачнь 77-та И. Бахшиш — крымск маңһдмудын искусствин ууһн үүләч. Узбекск ССР-ин ачта багш болн ачта артист, СССР-ин композитормудын Нииңәнә член. Крымур ирхәсн өмн энтн 25 жилин туршарт Ташкентд көгжмин школын директор болж көдлжәсмн.

— Би эврәннь төрскнүр медәрж одчкад ирүв, болв эврәннь келн-әмтнд бас чиги тусан күргхәр седжәнәв, — гиж И. Бахшиш келв.

Ода Крымин олн зүсн сурһулин заведеньст билгтә баһчуд сурчана: 20 күн культурн-гегән-герлин училищд, 15 күн — көгжмин училищд. Эдн нурһлж гишң эврәннь келн-әмтнә театрт көдлхәр күсл кежәнә.

Одахн Симферополин художественн музейд тәвн жил давсна хөөн түрүн болж крымск маңһдмудын зурачнрин зурсв үүдәврмүдин һәәхүл болв. Тер һәәхүлд зурачнр Р. Нетовкинә, М. Чурлун болн нань чиги зурачнрин үүдәврмүд үзүлгдв. Эн һәәхүлд келн-әмтнә прикладной искусств бас үзүлгдв: хатхмр, цаһан мөңгәр хордасн кегдлмүд болн нань чиги.

Эврәннь өвкнрин төрскнүрн хәрү иржәх крымск маңһдмудын авг-бәрц, келн, культур дәкнәс күч авчана.

М. РЫЛЬСКИЙ,
АПН-ә корреспондент.

●Сән улсин
тускар

Сурсн авъясан хаҗиҗәхш

Мана балһсна шишлң автокелгнә базд 1966-ч жиләс авн эндр өдр күртл Абушинов Сергей Дмитриевич гидг күн машинә жолач болж көдлжәнә. Эн автокелгнә базд Сергей Дмитриевичин көдлмшиг авад хәләхлә йир сергмжтә, тер яһад гихлә энүнә көдлмш эвдж болшго бат графикәр тоолж күцәдг көдлмш.

Сергей Дмитриевич Губаревичиң нертә үүльнцар болн нань чигн олн ульвцар бәәх кесг давхр әмтн бәәдг гермүдәс хог-бог болн хотын уллмуд хураж авч һазаран һарһна. Өрүн эрлә диитә зурһан часла ирж хог цуглулж авна, дәкәд асхнд диитә тавн часла ирж бас эн көдлмшән күцәнә.

Нег үгәр келхлә, Сергей Дмитриевичин көдлмшәр бидн һартан зүүсн часан хәләж бүртгж болхмн. Тиим көдлмштән диитәһәр үнн седкләрн даалһврта көдлдг күн.

Бийинь залж йовсн машинән йир цеврәр бәрнә, эвдркәһинь сүзгән өгч ясад бәәсн ашт зогсл уга зандин машинь өдр болһн көдлнә. Сергей Дмитриевич бийн дамшлтта залач тегәд чигн эн бийинь бийн дамшлтарн үүрмүдтән келсн үгәрн болн кесн кергәрн хувалцж өгнә.

Сүзгән өгч үнн седкләрн көдлдг тәләднь шишлң автокелгнә базд кесг дәкж Сергей Дмитриевичин нерн деер балһсна олн давхр гермүдт бәәдг әмтнәс ханлтын паасн орж ирнә. Тегәд чигн шишлң автокелгнә базин залачнрт кевәс үлгүр авх күн тедн бәәнә. Болв эн базд Сергей Дмитриевичла әдл көдлдг залачнр хоовн. Тер бас маниг һундулна. Сергей Дмитриевичла әдләр көдлдг залачнр олн бәәсн болхла эн шишлң автокелгнә базд ондарулльна көдлмш үрәлән йовхнь зөвтә.

Үр Абушинов эн шишлң келгнә базин коллективин СТК-н член болн профсоюзн комитетин член, тегәд чигн Сергей Дмитриевич олна дотр дундын көдлмшт үнн седклән өгч шунж орлцна. Сергей Дмитриевичиг көдлмштән ирәд көдлсн цагт хажуһаснь хәләсн күүнә нудн байрлна. Тиим ятаһар, ке кевәр, тохнятаһар, ардаһ өрж эн көдлнә. Сурсн зәнг, авъяс сурад боовчи болдго гидг тер болжана, бичкн тиигж көдлж хассн

Зөв-йос харлһна төрмүд

ДААВРТА ХӘЛӘЦИГ БАТРУЛХАР

Республиканск прокуратурин нег өдр

Ондарулльна болн олнд өргәр медүллһнә нилчәр урднь нуугдҗасн кесг тоот цуг әмтнд темдгтә болв. Энүнә ул деер советск, государственн органмудын өдр-бүрнә көдлмшиг, теднә үүлдврлиг улм тодрхаһар үзүлхин кергт мана газетин редакц «Министерствин нег өдр» гидг шин әңг секх шиидвр авла. Мана зәңглһнә әңгд республиканск прокуратурин нег өдрин көдлмш үзүлх даалһвр өглә.

Тегәд арвн хойр часла бидн нааран ирүвидн.

Туслң мана ирсн өдрлә әмтиг олн зүсн төрмүдәр оруулж авлһна өдр бәәж. Тегәд ним өдрмүд ямаран кевәр давдгиг бидн республикин прокурор **Владимир Бадмаевич ШИПИЕВАС** сурувидн.

— Эндр өдр мана тал 12 күн ирв. Әмтиг олн зүсн төрмүд үүмүлжәнә. Үлгүрнь, Деликова гидг күүкд күн республикин Агропромнинцәнд жилищн төрмүд зәрмдән үнн-чик биш кевәр күцәгднә гиж келв. Цехком нег шиидвр авхла, постройком төрүц талданиг батлна. Тегәд эн жил чигн эн патьран авшго гиж әәжәнә. Эн төрәр бидн энүнд чадсарн дөң күргхвидн.

Дәкәд нег зовлңгта йовдлын тускар маднд Китидова келж өгв. Энүнә ахинь алж. Алачнь — алгдсн күүнә өөрхн әлгн саднь. Тегәд эн кергәр ямаран шиидвр һарһгдхмб гиж сурв. Ода эн цугтаднь өөлтә бәәнә. Эн төрәр чигн бидн дәкнәс шинжлт кех зөвтәвидн. Тер мет хөөһинь закани биш кевәр авчкв гисн һундлыг Чураева өргв. Нег күүкд күүнә көвүнь әәр йовдл һарһж. Энүнә цаажллһиг невчк гиигрүлж болжану гиж эн суржана. Көдлмшәснь үчр-утх угаһар һарһлһна үлгүрмүд бәәнә. Зәрм организацст жалвинь күцц бишәр өгнә. Үлгүрнь, 85 арслн авх күүнд зуг 55-нь өгнә. Тернь юн гидг йовдл болжахмб?

Тиим олн зүсн төриг бидн хәләнәвидн. Арһ бәәхлә, тер төриг бидн дарунь хаһлнавидн, эс гихлә сүв-селвг өгнәвидн. Керг дашката болхла, эс гихлә ирсн күн мана тоолврла эс зөвшәржәхлә, эрлһ бичтн гиж селвг өгнәвидн. Зәрмснь төрүц буру бәәдлән медхәр седхш. Үлгүрнь, колхозин зөөрин тускар нег күүнлә манад зүткәтә күүндвр болв. Хойр дундур частан бидн тоолврарн хувалцвидн. Кезәнә Элстд бәәсн герим эс гиж менгинь өгтн гиж эн некжәнә. Геринь колхозин һазрт зогсжала. Колхозин зөөр болжасн гериг хәрү өгч болшго гисиг эн медҗәхш. Тегәд эн ода эрлһән бичжәнә.

(Эн күүнлә би кабинетин өмнк хорад харһлав. Болв ямаран төрәр эн нааран ирсиг сурсн угав. Кен медхв, зәрм әмтн әмәһәд чигн бәәнә. Олнд эврәннь нуувчан медүлхәр бәәхш. «Урднь цуг улсин тоолвр соңсжала, ода нег күн шиидне» — гиж эн келв. Нег халхаснь зәрмдән ода нег күүнә шиидврәр цугнь кегднә, болв бәәдл дүсүлж уурулгджана. Олнд өргәр медүллһн болн демократь мана бәәдл-жирһлд оржана. Талдан халхас эврәннь тоолвран ямаран чигн кевәр медүлнәв гиснь буру болжана. Эврәннь бүруг медег күн цецн. Болв «зуг мини тоолвр чик» гиж сандг әмтн манад ода чигн баһ биш. Тернь бас мана административн-закгч эв-арһин үлдсн «зөөрнь» болжана).

...Болв мана күүндвр цааранднь болжана. Үт-туршарт кедү бичгүд, эрлһс прокуратурур ирнә гиж бидн сурувидн. — Давсн жил мана республиканск прокуратурур 3,5 миңһн һундл өргжәх бичг ирв. Әдл тоотаһар әмтн мана тал эврән ирәд һундлан келлә. Тегәд һанцхн һундл хәләлһәр ямаран көдлмш күцәгдх зөвтәһинь тадн үзжәнәт, зәрм һундлыг талдан ведомствур йовулвидн, 530 эрлһәр шиидвр авлавидн, наадксар цәәлһвр келәвидн. Тиим йовдл эндр өдр һарх зөв уга. Болв эндр өдр прокуратурин бүртклһн гисиг кесг һардачнр чигн, бүклдән организацс эндүрж медҗәнә. Нег чигн юм үлдәлго прокуратур цугинь бүртких зөвтә гиж эдн тоолжана. Прокуратур болхла хамгин ах бүртклһ күцәх зөвтә, хамгин сүүлднь кергтә болхла эврәннь тоолвран медүлнә. Ода болхла төрүц талдан бәәдл һарчана.

Өдгә цагт маһад бүрткдг 50 шаху организац бәәнә. Тиигчкәд эднәс кесгнь прокуратурас үлү зөвтә. Үлгүрнь, улсин бүртклһнә комитетин шиидврәр күүг көдлмшәснь һарһж болжана. Прокуратурт тиим зөв уга. Тер мет арбитражин болн нань чигн органмуд эврәннь үүлдврән күнц даавртаһар күцәж чаджана.

Болв цугтан эврәннь даавран талдан күүнд, талдан организацд даалһхар шуунна. Тиим дамшлт урднь арвад жилмүдин туршарт олзлгджала. Ода күртл тер дамшлт олзлгджана. Тегәд бидн цугтаһинь — предприятин һардачас авн, улсин бүртклһн күртл көдлүлх зөвтәвидн. Эврәннь көдлмшән эдн күцц кемжәнд күцәх зөвтә. Ода болхла прокуратурас эрлһ илгәхлә, нег предприятьд тер дарунь заасн дуту-дундыг уга кенә. Наадк предприятьд дутудундс кесг цагтан тер кевәрн үлднә.

Дәкәд нег үлгүр заасув. Агропромнинцәнә системд продукциг хулдж авлһна болн терүнә чинринь шинжллһнә шишлң инспекц бәәнә. Эднә инспектор селәдәр йовж продукциг шинжлх зөвтә. Дуту-дунд илдкхлә, маднд чигн зәңглж чаджана. Зуг терүнә хөөн бидн керг-үүлдвр күцәх зөвтә биләвидн. Ода болхла прокурор эврән фермд му чинртә әдл-ууш һарһжахиг үзхлә, тер әмтиг дааврла харһулна.

Хуучн хәләцтә әмтн ода чигн цөн биш. Мана кергиг талдан әмтн, үлгүрнь, прокуратур күцәтхә гиж эдн санна. Республикин һардврла эн төрәр бидн күүндвр келәвидн. Болв ик сольврмуд ирәд уга. Үлгүрнь, тосхлтыг авад хәләй. Һурвн жил урд мана көдләч тосхгдсн гер бүртксәр ирв. Шин балкониг хурһарн түлкхлә, тернь унн гив. Гермүдиг болхла кесг комиссьмүд әдлврт авналм. Тер мет Ики-Бурульск районд «Бумб» гидг кооператив әмтн бәәдг гериг материалмудан әрвләд тосхж. Тиим герт күн бәәх биш, нам мал бәрхд әәмшгтә. Тегәд совхозин комиссь теднә гериг әдлврт авчахш.

Кооперативмүдин үүлдвр бүртклһн угаһар үлдснәс көлтә тиим йовдлмуд һарчана. Талдан үлгүр авад хәләй. Совхозд нег предметәр багш керглгджәнә. Тернь селәнә школд ирнә. Болв совхозин һардвр һурвн үртә күүнд патьр өгчәхш. Терүг ах инженерин төлә хадһлжана. Ах инженер болхла совхозин бәәрн күн, эврәннь эк-эцкләһән хамдан бәәвә. Эврәннь күүкд ода деерән уга. Тегәд эн талдан гер суулдхгдтл бәәж чадх билә. Болв әдл-ахун һардач эврәннь шиидврән сольхар бәәхш. Района күцәгч комитет чигн, талдан чигн органмуд энүнд үлмәһән күргж чадсн уга. Тегәд багш күүкд күн мана тал ирв. Бидн района күцәгч комитетур жиңүлләвидн. Зуг терүнә хөөн эдн кергиг күцәх зөвән өгв. Иириндән болхла эдн хоорндан тогтсн сән-сәәхн бәәдлиг муурулхар бәәхш. Закаһар болхла торвр угаһар багшт патьр өгдх зөвтә билә. Тиим кевәр закан эс медлһн, закаг баслһн һардачнр дунд икәр тархагдсн йовдл болжана. Энүг чиклх кергтә.

Цугинь закана ул деер күцәглх зөвтә болжана. Энүг бидн некжәнәвидн. Тегәд чигн урднь маднд дурго болдг билә. Ода болхла мана органмудыг батрулжана! Ондарулльна сән нилч тиим болжана.

— Танад хаслһн хәләгдҗәхший?

— Уга. Яһад гихлә мана органмудт көдләчнр ода чигн баһ болжана. Үлгүрнь, район болһнд 1 прокурор, 1 мәшкәч, 1 нөкд бәәнә. Тегәд прокурор һанцарн милициг, агропромиг, тосхлтыг бүртких зөвтә болжана. Тегәд чигн эн оньдин йовлһнд бәәнә. Тер үчрар хасх биш, болв мана зергләг өргҗүллһнә тускар үг һарх зөвтә гиж санжанав. Эн жилин эклцәр маднд жалвиг невчк икдүлв, эн халхар цааранднь чигн керг-үүлдвр күцәгдх гиж тоолжанав.

— Бүртклһн ямаран кевәр кегднә?

— Өмннь бидн то-диг угаһар бүртклһ кедг биләвидн. Ода бидн барин, статистикин хәләсн уголовн кергүдин то-дигиг шинжләд бүртклһнә төлә организациг эс гиж ведомствиг шүүж авнавидн. Хамгин ик оньгиг бидн әмтнә бәәдл-жирһллә залһлдата — коммунальн әдл-ахун, бәәц теткллһнә, зөв-йос харлһна, әрүл-менд харлһна организацсиг хәләнәвидн.

Үлгүрнь, шин жилин негдгч кварталд бәәц теткллһнә организацс бүртгдхмн. Тиим көдлмшин йовудт бидн зәрмдән әмтнә селвгүдт, эрлһст, һундлд оньг өгдго йовдлмудла харһнавидн. Нам тиим һундлын эрлһсиг нуулһна йовдлмуд бәәнә. Кесг министерствст тиим эрлһсин туст даавта әмтн уга. Тегәд гражданмудын бичгүд ямаран кевәр хәләгдснь, аль төрүц эс хәләгдснь медгджәхш.

Давсн жилин хөн сард кооперативсин көдлмшиг хәләввидн. Энд чигн баһ биш дуту-дундс бәәнә. Бүртклһнә ашмудын туск то-дигиг бидн республикин Министрмүдин Советд оруллавидн.

Энүгәр мана ут күүндвр төгсв. Цаараднь бидн мөшклһнә әңгүр ирүвидн. Энд мадниг мөшклһнә әңгин ах прокурор Жанна Викторовна Балашова тосв. — Мана көдләчнрин һол кергнь — района прокуратурт дөң болллһн. Тегәд бидн тасрхан угаһар райодар йовнавидн. Прокуратурмудын бүртклһ бас кенәвидн. Процедурн олн зүсн төрмүд күцәнәвидн. Үлгүрнь, күүр бәрәнд авх шиидвр чик аль угаһинь бидн бүртквидн. Уголовн керг цагланнь бүрдәгдснь аль угаһинь хәләнәвидн. Дотр-дундын кергүдин органмудын көдләчнрин мөшклһн күцц кевәр күцәлһиг хәләнәвидн. Хәләвр сән ашта болхла, кергиг зарһд илгәнәвидн. Тиим эс болхла, энүгәр цааранднь көдлмш күцәгдх зөвтә, — гиж эн келв.

Әмтнә һундлыг, эрлһиг хәләнәвидн. Зәрм әмтн мана тал кесг дәкж ирнә. Үлгүрнь, уголовн дааврла харһуллһна төрәр. Намаг дааврла харһулх зөв уга билә гиж эдн һундл өргнә. Тиигхлә бидн кергиг хәләнәвидн. Һоллгчдан әмтн бурута болна.

Болв талданар чигн һарна. Үлгүрнь, ГАИ-н көдләчнр маши залачиг зогсаһад, зөв угаһар техническ талоһинь булаһад авчкла. Бидн эн кергиг хәләһәд, милицд эрлһ оруллавидн. Эн йовдлд гемтә көдләчнрт шиидвр өггдв. Дәкәд нег соньн йовдл лотерейммүдлә залһлдата. Лотерей авсн күн командировкд йовж одла. Терүнлә әдл номертә лотерейәр болхла талдан күн «Москвич» маши шүүж авч. Болв командировкд бәәсн күн һундл өргәд мана тал ирв. Бидн экспертиз кеввидн. Энүнә лотерей йоста бәәж. Тегәд энүнд машин өгдв.

Тиигж шогта эн йовдлар күүнлврән төгсәһәд бидн КГБ-н үүлдврин туст бүртклһ келһнә әңгд ирвидн. — Сталинск цаажллһнла харһсн әмтиг реабилитировать келһиг бидн күцәжәнәвидн, — гиж әңгин һардач Эмма Эренцженовна Бондарева келв. Жил шаху цагт бидн эн төрәр көдлжәнәвидн. Зарһин биш органмудар цааҗлгдсн әмтнә туст бидн 1-ч статьяг олзлнавидн. Эн халхар бидн кирцхд 800 күүг реабилитировать кеввидн.

Болв тиим әмтнә әлгн-садыг хәәнә гисн йир дашката. Тегәд реабилитировать кесн әмтнә спискиг бидн газетмүдт барлхар темдглжәнәвидн. Тиигхлә керг невчк түргәр күцәгдх гиж тоолжанавидн.

Тиим амр биш, болв эндр өдр цугтаднь кергтә көдлмшиг әңгд күцәжәнә. Үнн ямаран чигн кевәр диилх зөвтә. Тегәд күн эс сурв чигн эдн гем угаһар засглулсн, алгдсн әмтнә неринь шинәс тогтаж, цеврдүлжәнә. Мана обществд үнн-чик, закани бәәдлиг тогталһна көдлмшин чинртә гисн хувиг эн медмжән уга көдлмш тогтажана.

Эн әңгд бидн эврәннь йовлһан төгсәввидн. Нааран бас нег дәкж ирх үг өгүвидн. Прокуратурт нань чигн әңгс бәәнә. Теднә көдлмшин тускар бидн хөөннь келж өгхвидн.

ТҮРВӘН Һуна,
мана корр.

ЗУРГТ: күүндх бачм тор бәәнә (республикин прокурор В. Б. Шипиевд цут олна бүртклһнә әңгин һардач И. В. Шапошников тооца өгчәнә).

Р. Астаховап покся зург.

ТАСС
СҮЛ ЗӘҢГС

ДИРК БАХМАНА ГЕРЧЛЛЬН

БЕРЛИН. Государственн әәмшг уга бәәлһнә урдк министерств бәәсн герүр дәврж орад, хамхлад күүчәд уга кеснь кесг зун миңһн марк һаруд унһав гиж Берлинә полицай-президент генерал-майор Дирк Бахман келв. Сарң өдр асхар ГДР-ин хотл балһснд демонстрантнр эн министерствин һоллгч резиденцд дәврж орад, дотркинь хамхлад уга кев. Сөөһәр болсн пресс-конференц деер келн-әмтнә әәмшг уга бәәлһнә урдк ведомствиг хаалһна тускар бәәх гражданск комитетмүдин болн правительственн комиссин әлчнр, тер мет улсин полицин болн цергә прокуратурин әлчнр демонстрацсин йовудын болн энүнә хөөн министерствин гериг әзлж авсна тускар келж өгв.

Тер йовдлд әмтн әмнәсн эс хаһцснд болн күндәр эс шавтснд гражданск комитетмүдин әлчнрин, төвкнүләр демонстрац кесн әмтнә болн оппозиционн багмудын, премьер-министр Ханс Модровин, улсин полицин чидлмүдин ач-тус бәәнә, гиж генерал-майор Д. Бахман келв.

Иим чидл үзүллһнә йовдлмуд һарһад бәәхлә, мана балһснд болн мана орн-нутгт шикрүллһнә болн демократизацин күрс цааранднь кеж болшго.

ДӘВРЛЬН ОДА ЧИГН ЗОГСАД УГА

КАБУЛ. Мятежникүдин, пакистанск цергчнрин болн нәәмәдлж авсн саудовск чидлмүдин туула сарин 11-д эклсн ик дәврлһн Хост округд ода чигн зогсад уга. Сарң өдрлә оппозицин отрядмуд Танай уездд болн Торгар районд правительственн цергүдин харслтын позицсүр дәврв, әәмшг уга бәәлһнә постмудыг болн әмтн бәәдг пунктсиг хав, энүнә ашт 30 шаху күн әмнәсн хаһцв, шавтв. Афганск әәрмин частьмуд оппозицин отрядмудын өмнәс сөрлцәд тедниг хооран цухрулв.

ДЕМОНСТРАЦ БОЛВ

БУДАПЕШТ. Ода бәәх венгерск правительствин күцәжәх экономическ политикиг болн одахн үн өөдлүлсиг таасалго, миңһ шаху күн энд демонстрац кев. Олн әмтнә эн демонстрац орн-нутгин тоомсрта гисн нег политическ организацин — Венгерск демократическ форумин седвәрәр болв. Государственн зөөриг эздүлт өглһнә процессиг государств бүртких зөвтә, тер мет ик капитальн тәвцсиг олзллһиг түдл уга зогсах кергтә гисн некәр демонстрантнр венгерск парламентд оруулж өгв.

(ТАСС).

НАЙРОБИ. Кения ах сурәмтнәс ханлтын цаасн орж ирнә. Тегәд чигн шишлә автокөлгнә базин залачнрт кенәс үлгүр авх күн тедид бәәнә. Болв эн бәәд Сергей Дмитриевичлә әдл көдлдг залачнр ховр. Тер бас маниг һундулна. Сергей Дмитриевичлә әдләр көдлдг залачнр олн бәәсн болхла эн шишлин автокөлгнә базд ондарулһна көдлмш урадан йовхнь лавта.

Үр Абушинов эн шишлә көлгнә базин коллективин СТК-н член болн профсоюзн комитетин член. тегәд чигн Сергей Дмитриевич олна дотр-дундын көдлмшт үнн седклән өгч шунж орлцна. Сергей Дмитриевичиг көдлмштән ирәд көдлсн цаг хажуһаснь хәләсн күүнә нүдн байрлна. тиим янзтаһар, кс кевәр, тохнятаһар, арднь орж эн көдлнә. Сурсн заанг, авъяс сурар боовчн боллго гидг тер болжана. бичкнәсн тингж көдлж дассндан эн тоот бийднь, цуснмахмудтнь орж шингрж. Ончтаһар хаврин болн зуна цагт Сергей Дмитриевич хог зөөжәсн олн давхр гермүдин әмтнлә нигж цәәлһврин көдлмш кенә: хот-хоолын үлдлиг бичә удан гертән бәртн, һаза бичә хайтн. Яһад гихлә гермүдин өөр батхн бичә хуратн гиж келнә. Мел чик, эннь цевр-цеерин тускар олн дунд кежәх көдлмш. Тегәд чигн Сергей Дмитриевичд нүднь үзгдсн ямаран чигн көдлмш кергтә болж тоолгдна, олзта чик селвг өгнә. Эс гиж Сергей оңданар көдлж чадшгонь лавта.

Давсн тавн жилмүдин зураст үнн седкләрн, чидлән әрвллго әмтнә өмн оньдинд йовж өмнән тәвсн тәрән күцәснднь, мана орн-нутгас. Күч-көлснә Улан Туг орденәр Сергей Дмитриевич ачлгдла. Дәкәд Сергей Дмитриевичин күч-көлснә дегтрт кесг олн Күндллһнә һашгар министерствәс болн профсоюзмүдын таңһчин советин президиумас ачлгдсна тускар бичәтә бәәнә. Сергей Дмитриевичиг көдлмштән оньдинд мусхлзж инәсн байрта йовсиг өдр болһн үзж болхмн. Тегәд чигн Сергей эврәннь көдлмшән мини үнн седклин байр гиж келнә. Тернь мел зөвтә, яһад гихлә үнн седкләсн байрлж кесн көдлмш дангин янзта тохнята болж әмтнә нүдиг байрлулна.

Тегәд чигн бидн Губаревичин үульнцин 13-ч, 35-ч гермүдин болн Горькин үульнцин 236-ч герин олн әмтн Сергей Дмитриевичд ханлтан өргж бәәнәвидн: кезәд чигн жилин дөрвн цагт гем зовлн угаһар оньдинд эн кевтән инәж, байрта шулун-шудрмгар йовж цааранднь кесн көдлмшәрн мана седклиг байрлулж маннань тиньгр йовхиг эрҗәнәвидн.

ОЧРА Николай,
күч-көлснә ветеран.

Элст балһсн.

хамдан бәәнә. Эврәннь күүкд ода деерән уга. Тегәд эн таллан гер сулдхгдтл бәәж чадх билә. Болв әдл-ахун һардач эврәнә шиидврән сольхар бәәхш. Района күцәгч комитет чигн, таллан чигн органмуд энүнд үлмәһән күргж чадсн уга. Тегәд багш күүкд күн мана тал ирв. Бидн района күцәгч комитетүр жиңгүлләвидн. Зүг терүнә хөөн эдн кергиг күцәх зөвән өгв. Пириндән болхла эдн хооридан тогтсн сән-сәәхн бәәдлиг муурулхар бәәхш. Заңһар болхла торвр угаһар багшт патьр өгтлх зөвтә билә. Тиим кевәр зака эс медлһн, закаг баслһн һардачнр дунд икәр тархагдсн йовдл болжана. Энүг чиклх кергтә.

Цугнь закана ул деер күцәгдх зөвтә болжана. Энүг бидн некҗәнәвидн. Тегәд чигн урднь мадна дурго болдг билә. Ода болхла мана ашмудын туск то-лиг бидн республикин Министрмүдин Советд оруллавидн.

Энүгәр мана ут күүндвр тегсв. Цаарандн бидн мөшклһнә әңгүр ирүвидн. Энд мадниг мөшклһнә әңгин ах прокурор Жанна Викторовна Балашова тосв. — Мана көдләчнрин һол кергнь — района прокуратурт дөң болһн. Тегәд бидн тасрхан угаһар районар йовнавидн. Прокуратурмудын бүртклһ бас кенәвидн. Процедурин олн зүсн тәрмүд күцәнәвидн. Үлгүрнь, [illegible] авх шиидвр чик аль угаһинь бидн бүртклнәвидн. Уголовн керг цагланнь бүрдәгдсинь аль угаһинь хәләнәвидн. Дотр-дундын кергүдин органмудын көдләчнрин мөшклһиг күцц кевәр күцәлһиг хәләнәвидн. Хәләвр сән ашта болхла, кергиг зарһд илгәнәвидн. Тиим эс болхла, энүгәр өдр цугтаднь кергтә көдлмш әңгд күцәжәнә. Үнн ямаран чигн кевәр диилх зөвтә. Тегәд күн эс сурв чигн эдн гем угаһар засглулсн, алдгдсн әмтнә кериинь шинәс тогтаж, цеврдүлжәнә. Мана обществд үнн-чик, закан бәәдлиг тогталһна көдлмшин чиңртә гисн хувиг эн медмжән уга көдлмш тогтажана.

Эн әңгд бидн эврәннь йовлһан төгсәввидн. Нааран бас нег дәкж ирх үг өгүвидн. Прокуратурт кань чигн әңгс бәәнә. Теднә көдлмшин тускар бидн хөөннь келж өгхвидн.

ТҮРВӘН Һуна,
мана корр.

ЗУРГТ: күүндх бачм **тор бәәнә (республикин прокурор В. Б. Шипиевд цуг олна бүртклһнә әңгин һардач И. В. Шапошников тооца өгчәнә).**

Р. Астахован цоксн зург.

ти бәәдг пунктсиг хав, энүнь ашт 30 шаху күн әмдәсн хаһцв, шавтв. Афганск әәрмин частьмуд оппозицин отрядмудын өмнәс сөрлцәд тедниг хооран цухрулв.

ДЕМОНСТРАЦ БОЛВ

БУДАПЕШТ. Ода бәәх венгерск правительствин күцәжәх экономическ политикиг болн одахн үн өөдлүлсиг таасллго, миңһ шаху күн энд демонстрац кев. Олн әмтнә эн демонстрац орн-нутгин тоомсрта гисн нег политическ организацин — Венгерск демократическ форумин седвәрәр болв. Государственн зөөриг эздүдт өглһнә процессиг государств бүртгх зөвтә, тер мет ик капитальн тәвцсиг олзллһиг түдл уга зогсах кергтә гисн некврә демонстрантнр венгерск парламентд орулж өгв.

(ТАСС).

●Улсин суңһсн күн: зөвнь болн дааврнь

ДЕПУТАТ ЮКИО ХАТОЯМАН КӨДЛМШ

Токион цутхлнд Нагатотио 2-т бәәх Японя парламентин гер дотрнь цутлрсн дала әмтн негл көндәчксн шорһлжңа нүкнлә әдләр нирнир гилдәд, шуугллдад бәәнә. Хол һазрас олн зүсн кергәр ирсн әмтн герин өмнк хораг дүүргчкж. Герүр орх зөв цаас өгдг бюрон көдләчнр нам күч-күрч көдлж чаджахш. Би һурвдгч давхрт һарув. Өрчдән муниципальн хургин депутат гисн темдг зүүчксн медәтә цөөкн японцнр лифтин өөр шуугатаһар күүнджәнә. Хәр һазрас орж ирсн зүсвр кү үзчкәд, эдн нанла күүндв.

— Советск Союз — йир сән! — гиж теднә негнь генткн орсаһар келв.

Һардгч либеральн-демократическ партяс суңһгдсн парламентин дорак палатын депутат Юкио Хатоямин көдлдг кабинетд жирһл буслад бәәнә, гиж келж болхмн. Кесг сегләтрмүд нег һазр гишиг телефоһар күүнлддәд бәәнә, тер хоорнд нааран ирсн әмтнлә бас күүндцхәнә.

— Хатома-сәнсәй пленарн суурмүдин залас ода чигн ирәд уга, гиж депутатын ах нөкднь зәңглнә. «Сәнсәй» гиснь профессормүдтә, зака һарһдг әмтнлә күүндхләрн күндлж келдг «багш» гисн үг болжана.

Тавн-зурһан минут давсна хөөн сәнсәй орж ирв. Энтн 42-та. 1986 жилд парламентд түрүн болж суңһгдсн күн. Хотл балһснд тәрж һарч өссмн. болв орн-нутгин парламентд ар үзгин Хоккайдо арлын нег округас суңһгдсмн. Парламентд энүнә эцкнь болн ахнь бас суңһгдсн бәәнә. өвк-эцкнь болхла цагтан правительств толһалжасмн...

Хоккайдо арлла таниг юн залһлдулжана, гиж энүнәс сурхла, эн арлтн мини өвк эцкин төрскн һазр. Эн арл деер хамгин түрүнд һазр хаһлж тәрә тәрсн күн тер мини өвк эцкин эцк бәәсмн, гиж Юкио Хатояма цәәлһнә.

Нанд хувдән хамгин һоллгчнь — дотр-дундын политическ тәрмүд хаһллһн, — гиж Хатояма келв. — Экономикин тәрәр икәр соньмснавидн. Цөн жил хооран Муроран болн энүнә эргнд бәәх район экономическ зөвәр түрү-зүдү бәәдлд бәәлә, зуг одахн эн түрү-зүдү бәәдлиг диилх арһ үчрв. Тер бийнь зәрм производств урдк кевәрн хаагдн гижәнә. Үлгүрнь, Муроранд бәәх болд хәәлдг «Синниттәцу» гидг концерн эврәннь доменн бешән унтрахдан белн бәәнә. Эн концерн зогсхла, дала әмтн көдлмш уга үлдхмн, тегәд бидн көөлдә йовж концернә хаагдх бологиг ирх жилин хулһн сар күртл хооран сааввидн.

Хатояма эврәннь округт долан хонгин дотр хойр-һурвн өдрт бәәж, энүнә олн зүсн тәрмүд хаһлна, басң өдрин асхар самолетар тиигәрән нисж одчкад, сарң өдрәр өрүһәр хәрү нисж ирнә. Парламентд энүнд хойр сегләтр дөң болна, ташр хойр күн балһсна органмудт шишлң көдлж энүнд дөң болна. Суңһврин округин конторт бас 35 нөкднь көдлжәнә. Парламентд дөң болж көдлжәх хойр сегләтр госбюджетәс жалв авна. Наадк нөкднрииннь жалвиг депутат эврәннь арһ-чидлән тоолад, бийнь даана.

Парламент гидгтн — энтн билгтә, сән үг келдгиг дасхдг, иргчдән министрмүд болх әмт белддг школ. Юнгад гихлә правительств икңкнь парламентин члендәс бүрдәгднә. Депутат болһн парламентск библиотекәс дурта материалан авч, эврәннь көдлмштән олзлна, парламентарийс көдлдг шишлң хорас һарһгдсн бәәнә. Нег үлү эдн юристнрлә залһлда бәрж көдлнә.

Депутат болһнд шишлң автомашин өгтдхш. Болв парламентин медлд бәәх автопаркас эдн дурта цагтан маши авч олзлна. Кемр депутат 25 җиләс үлү цагт парламентд үүлджәхлә, тиим күүнд шишлң автомашин даалһгдна. Ташр эн ветеранд өрчдән зүүдг шишлң темдг болн немр мөңгнә дөң өгтднә. Эгл депутатнрт болхла көлгн-күч олзлтха гиһәд сар болһн 65 миңһн иен өгтднә. 1989 жилд депутат сар болһн 1091000 иен жалв авв. (1000 иен мана мөңгәр 4,24 арслн).

Ташр японск депутатд поштар, телефоһар болн телеграфар залһлда бәрхин төлә олзлтха гиж жил болһн 750000 иен өгтднә. Тегәд чигн японск депутатнр материальн му биш бәәнә. Кемр Японя эгл көдлмшч сардан дундлад 342000 иен мөңг олдгиг тоолхла, депутатын авдг мөңгнь кесг холванд ик болж һарчана. Нег үлү депутат хотл балһсна тал дунд бәәх хамгин сән гисн гермүдт патьр авх зөв эдлжәнә. Парламентин медлд депутатск кесг «общежитьс» онц гермүд бәәнә.

Көдлмшин дит-дарана тускар Хатояма келж өгв. Үлгүрин төлә нидн жилин үкр сарин 14 өдриг авч, энүнә көдлмш тер өдр ямаран болсна тускар эн маднд келж өгв. Депутат өрүн 8 часла гертәсн һарв, 9 часла финансин министерствин әлчнрлә харһж күүндв, 10 часла һазадын кергүдәр бәәх партийн комитетин сүүрт орлцв. Үд күртл олн зүсн комиссьмүдин сүүрмүдт эн орлцв. Үдин хөөн дәкәд олн зүсн әмтнлә харһж күүндв, тер дотр советск парламентарийслә харһв. Иигәд асхн 17.30 час күртл энүнә цагнь давв. Энүнә хөөн номтнр-политологудла харһв. Наадк өдрмүдтнь бас «завср» гих юмн уга.

Маңһдуртнь бидн эн палатын депутат, Японя Социалистическ партин темдгтә үүлдәч Сигәру Ито тал одвидн. 60-тә ветеранд нөкд болж 4 сегләтр көдлжәнә. Ташр суңһврин округин конторт хойр күн, парламентд хойр күн көдлж, энүнд дөңнөкд болжана. Энүнәс үлү әмт бәрдг мөңгн социалистнрт уга гиж депутат келв.

— Депутатын һоллгч даавриь — суңһачнрин сә хәәлһн, теднә зөв харслһн болжана, гиж Ито-сәнсәй келв. — Хаалһ түргәр тосххиг, бийсиннь бәәх районг ясж ондарулхиг суңһачнр некҗәнә. Цуг эн тоот некврииг бидн күцәх зөвтәвидн.

Советск Союзд болжах ондарулһнд күцәмжс дурдҗанав, — гиж Сигәру Ито маднла салжаһад келв. Депутат — консерватор Юкио Хатояма бас тиигж келж мадниг үдшәв.

В. АГАРКОВ,
ТАСС-ин корр.

Телетайп зәңглжәнә

НАЙРОБИ. Кенин ах сурһулин кергәр бәәх комиссь орн-нутгт эзнә йисн университет секхин туск заявкиг батлв, эн университетмүд эн сурһулин жилд кенийск студентнриг орулж авхмн. Долан сурһулин заведень теологическ дисциплинмүдәр сурһхмн. Дорд үзгин Африкин университет болн американск нарт делкән университет олн дундын медрлин дисциплинмүдәр сурһхмн.

Эздүдин вузмудас нань Кенин ах сурһулин системд государственн дөрвн университет бәәнә, терүнднь 30 миңһн студентнр сурчана. 10 миңһ шаху кенийск баһчуд һазадын ордудт ах сурһулин заведеньст сурчана. Студентнрарн сольлһна халхд Кений Великобританьла, США-ла, ФРГ-ла, Индьлә, СССР-лә, Францла, Канадла болн КНР-лә сән залһлда бәрҗәнә.

НЬЮ-ЙОРК. Мичиган штатд бәәх Оклендск университетд кесг дәкж дарандан хаһрлт болв. Энүнлә нег һазр гишң университетск бичкн балһсна автобусмуд зогсдг һазрт һарар кесн хойр бомб, библиотекд болхла — хаһрхларн шатдг бомб хаһрв. Студентнрәс, преподавательмүдәс болн техническ көдләчнрәс нег чигн күн хорсн уга, шавтсн уга, гиж ЮПИ агентств зәңглжәнә. Библиотек икәр шатв. Университетин администрац ода деерән занятьс кежәхш. ФБР, штатин полиц эн йовдлыг шинжлж хәләжәнә.

ДЕЛИ. «Цергә хувцта болн буута баахн көвүд харулд зогсжана. Эднә кень чигн үлмә уга бәәдг тамилмүдин государств тогтахар ноолджанав гиж иткжәнә, аштнь бидн диилхвидн гиж иткжәнә. Лидермүднь Шри-Ланкая правительствала нәәлт кеһәд бәәсн бийнь, эдн тедид иткжәнә. Кезә болв чигн нег цагт правительствин цергүдлә йирин дәәлдхвидн гиж эн көвүд иткжәнә. Эдн «индийск оккупационн әәрмд» дургоһан нуужахш», — гиж «Таймс оф Индиа» газетин корреспондент «Тамил алама» сулдхврин ирвсгүд» гидг тамильск цергә багин нег лагерин тускар тиигж бичҗәнә.

Тамильск наадк багмудла аврлт угаһар зертә-зевтә ноолда кежәх эн «ирвсгүдин» ик зунь — урднь школд сурчасн 14 — 17 наста көвүд. «Насиь баһ болх дутман көвүд сәәнәр ноолдна», — гиж теднә командирнь келв.

(ТАСС).

Пхеньяна эндрк бәәдл.

ТАСС-ин зург.

РУМЫНЬД ШИН ПАРТЬ ҮҮДВ

БУХАРЕСТ. «Чирә-зүснәснь, күүкд күн аль залу күн болжахаснь, бурхн-шажнд шүтлһнәснь болн ямаран келн күн болжахаснь йилһл угаһар цуг румынмүдын партьь» — эн үгмүд келн-улсин харслһна Фронтын советин декретла ирлцүлж Бухарест муниципийин зарһ туула сарин 15-д темдглж бичж авсн Румыня социал-демократическ партин (СДПР) программин негдгч пунктд бичәтә.

Орн-нутгт социальн болн экономическ бәәдл-жирһлиг ясруллһар, румынск обществин цуг чилмүдин хоорнд демократическ диалог делгрүллһнә төлә таал тогтаһар келн-улсин харслһна Фронтын күцәжәх үүлдвриг дөңнлһиг СДПР-ин члед эврәннь түрүлж күцәх кергән гиж тоолжана, гиж «Адеврул» газетд эндр барлгдсн программднь келгджәнә.

Манҗин Нимгр төрҗ hарад 85 җил болҗах өөнд нерәдгдҗәнә

УРН ҮГД ҖИВР УРҺАСН ҮҮЛДӘЧ

ХАЛЬМГ ТЕЕГТӘН бәәв чигн, киитн Сиврт йовхдан чигн, төрскн таңhчурн хәрү нүүж ирхләрн чигн олн журсн сүүрт, баhчудын нәәрт, медәтнрин дунhрад делгү, оньдин ним ду дуулсиг сонсдг биләв:

Бат, бат колхозмудтан
Бахта малмуд өския!
Баячуд эзлҗәсн hазриг
Бүкләнь хаhлад тәрия!
Көвкр цаhан жилкән
Көк тенгст өргия!
Көк тенгсин заhсиг
Колхозарн бәрдг болия...

Эн олнд таасгддг, цуһар дуулдг дууг би әмтн эврән hарhсн дун болhдг биләв, юнгад гихлә, Жимбин Бембә 1958-ч жил «Дуулич теегм, дуулич» гидг хальмг дуудын хуранhу hарhсв, терүнд эн дууна үгмүд барлата, зүт үүдәсн күүнә нерн дорнь уга. Тегәд олн әмтнә үүдәсн дуунд тоолдг биләв.

Хөөнь мана ууhн бичәчнрин үүдәврмүдиг арднь орад дасхла, эн хальмгуд дурлж, герәслж, хадhлж дуулдг дуут бичсн шүлгч—Манжин Нимгр болж hарв. Урн-үг—эврә зокалта. Кемр билгтә күүнә үүдәсн шүлг олн-әмтнә дуунд тохрхла, тер шүлгч олна седклд бәәсиг илдкәд, күн болhна санана чивтхс көндәж чадсн болжана. Тиим шүлгч — әмтнләhән ухан-седкләрн, күсл-дууhарн, билг-эрдмәрн негдснь лавта. Манжин Нимгр шүлгч болсн деерән — бичәч бәәсмн. «Хар модн көшүр» гидг келвртән Нимгр Зорхт хотнд ах-дүүhәрн бәәдг байн Бадмин Санжин болн уга-яду терүнә ялч Манжин бәәдл-жирhл үзүлжәнә. Миниhәр болхла, эн келврт Нимгрин эврәннь нүдәрн үзсн, чикәрн сонссн, hарарн бәрәд кесн тоот үүләгдж, юнгад гихлә, терүнә эцк Манж бичкнәсн баячудт заргдад, даңгин мухла йовсн күн.

«Күн болх — баhасн, күлг болх—унhнасн» гиж мана өвкнр келдг мөн. Нимгр бичкнәсн әвн билгшг, көвүдлә наадхларн ямрчн наад, би, тууж ухалж hарhдг бәәсмн. Насинь бичкн болвчн өрк-бүлдән тусан халдахар, малын ард даңгин йовдг эцкдән одж нөкд болдг бәәсмн. Тер тоотынь үзәд, шинжләд бәәсн хотна буурл сәхлтә, цецн ухата кегшәс хурад, тер сүүрдән Манжиг дуудад келнә:

—Бәәдл-жирhлд хүврлт hарчана. Эн цагт hазак малас, чеежд медрл ик зөөрт хүврчжәнә. Чини Нимгриг сурhульд йовулх кергтә,—гиж.

— Көвүндән медрл өгхин тускар би бас ухалнав. Зүг хавтх хоосн болад генүлжәнә.—болж Манж хәрүднь зөвүчран цәәлhнә.

—Ор толhалсн хаанас—олн күчтә болдмн. Оларн демнәд йовулхмн. Әәмгт сурhульта үрн бәәхлә, тер эрк биш әмтндән тусан халдах.

Цекрт хотна медәтнр тиигж шиидхлә, эцкнь нәәмтә көвүhән тергнд суулhад, зүн дуунад бәәсн Далвн селәнүр авад hарна. Тиигхд тер селәнд хойр школ бәәсмн, негнь Янлhа-Машгин нутга, наадкнь Эрктнә нутга.

«Орнд кевтсн өвгнәс, орчлн эргсн көвүн» гидг үнн бәәж. Нимгриг зуна цагт амрлhнд ирхлә, hанцхн эцкнь, эжнь биш, хотна медәтнр теднә җолмин hаза хурад, холын зәңг сонсдг билә. Нимгр тер Далвнгд үзсн, сонссан келәд, Хальмг Базрт, Әәдрхнд болжах соньн тоотыг цәәлhәд, медүлдг билә.

Нимгриг Далвнгд сурhулян төгсәhәд ирхлә, хаана йосн хольврсн зәңг hарв, удлго йосиг харчуд hартан авсн зәңг ирв. Советин йосн Цекртд бас бүрдв; дөрвн класс төгсәсн Нимгр сельсоветд пииср орв. Әәдрхнәс хойр зуң дуунад бәәх Цекртүр хая-хая болвчн газет ирдг болв, медәчнр хурад тер газетиг Нимгрәр умшулад хальмг теегт, орн-нутгт, нарта делкәд ямаран йовдлмуд болжахиг сонсна. Делкәд тиим ик хүврлт hарчах цагла Нимгр гертән сууж чадшго болад, Әәдрх орад медрлән улм гүүдүлх төр өмнән тәвв.

Урднь ик балhс үзәд уга Нимгрт Әәдрхн түрүләд әәмшг үүләв. Энүнд дегд олн келн әмтн бәәж. Совпартшколд дасад, хальмг теегин нутг болhнас ирсн баhчудла таньлдад, бәәдл-жирhлин үндсиг улм гүүнәр медх дутман, Нимгрин нүлн шинәс эзсн болна. Баh наста көвүн комсомолд орв, олна керг-төрт өнр-өргнәр орлдг болв.

Тер цагт әмтн дунд цәәлhврин көдлмш делгрңһү кех кергтә бәәсмн, тегәд Манжин Нимгриг совпартшкол төгсәхләнь төрсн әәмг талнь тиим көдлмш келhнд йовулв.

Болв бәәдл нег ормдан зогсдго мөн. Эрктнәхн шин жирhл тосхад акад ирхлә, Манжин Нимгр цааранднь йовж сурhуль дасхар шиидәд, 1923-ч жил Пиитр орад hарв, тенд селәнә эдл-ахун институтын хаяңд бәәсн рабфакд орв. Пиитр Әәдрхнлә әдл биш, эн балhсна гер болhнь бәәшн, эврә туужта, әмтнә бәәдл-жирhлин тускар нам келәд керг уга — захан негнь тусан халдахар, эс медсиг цәәлhхәр седклән тусхана. Тиим балhснд туссн Нимгр чигн биийән ик кишгтәд тоолна, сән тоотынь биидән шингрәж авхар зүтклднә. Зут нег hундлтань, күүнә санси күсл көндлңгин шалтг харhна—хальмг өргн теегт, аршан мет цевр аhар киилэд өссн хальмг көвүнд эн әлвг уста, ултма hазрт тосхгдсн балhсн тушаhан халдав—Нимгр садв гемтә болв.

1925-ч жил зуна амрлhнд хәрж ирчкәд, дәкж хәрү Пиитр тал йовж чадсн уга, гүүнә үс ууhад, теегиннь аhар киилэд өвчән ардн орж эмнв. Баh насн, баh погц бат болна. Нимгр эдгәд Әәдрх орад hарв. Энд ирхләнь Нимгриг комсомолын Хальмг таңhчин комитетин экономикин болн зөв-йосна әңгин hардачд шиидиә. Тер жил Ленинә партин зергләнд орна.

Хальмг тууль-тууж, келн-әмтнәнь уурхан санг —«Жаңhр» медлг Манжин Нимгр тер жилмүдт эклəд келврмүд, шүлгүд, ахр нег hарцта наадл бичнә. Нимгриг өөрхн таньдг орс бичәч Константин Ерымовскин тодлврар болхла, тер газетин редакц тал дару-дарунь ирәд, газет яhж hарhдгиг соньмсж хәләhәд, эврән редакцин көдләчнрт нөкд болдг санж. Тегәд чигн Манжин Нимгриг «Таңhчин зәңг» гидг газетин редакторин дарукд болн даавртa сегләтрт суhна.

Урн-үгин кружокт бичәчнрин ниицәнд хүврәхин төлә, Манжин Нимгр хотл балhсн Москва тал Сусеев Аксеният йовулна, тернь тенд А. Фадеев, А. Сурков, В. Киршон, В. Ставский эдңлә харhад, ирсн кергән цәәлhхләнь, теднь хальмгин билгтә баhчудыг дөңнәд, хальмг бичәчнрин Ассоциац бүрдәх зөвшәл хәәрләд, дөңгән күргнә. Манжин Нимгрин нилчәр Әәдрхнд сурhульд бәәсн Сусеев Аксен, Сән-Белгин Хаср болн талдан чигн билгтә баhчуд урн-үгин хаалhд орсн болдг мөн.

Манжин Нимгр хамдан бәәсн баhчудт биш, нам теегин өргн аhуд, хол эврә hазр-уснлан бәәсн билгтә улс хәәж олад, шүлгинь газетд барлад, экәршго ач-тусан халдадг бәәсмн. Тиигхд Калян Санж Әәдрхнә педтехникум төгсәhәд, эврәннь нутгтан багшлжасн болдг. Калян Санжин тендәс илгәсн шүлгүдинь авад умшад таасад «Таңhчин зәңг» газетин болн «Мана келн» журналын халхд барлдг бәәсмн. «Тер Цаhан Нуурт багшлжасн күн биийән медүлх! Эрк биш үзхт! hанцхн эврәннь әәмгтән сурhад суушго. Миниhәр болхла, тер юуhан хәәж Цаhан-Нуурт суух билә» гиж урн-үгин билгтә баhчудын нөкд Манжин Нимгр келлә» — гиж Константин Ерымовский тодлвртан бичжәнә. Нимгрин келсн үнн болж hарв: Калян Санж хөөннь Хальмгтан нертә шүлгч болснь лавта.

«Манжин Нимгрлә харhад, терүнлә үүрләд, урн-үгин булгин аршан эдлсидән биийән хамгин кишгтә күүнд тоолнав, —гиж Хальмг улсин шүлгч Сусеев Аксен эндр келнә. — Хальмг урн-үгд живр урhаглад, кружокас бичәчнрин Ниицәнд хүврәсн күн — мана ууhн бичәч Манжин Нимгр мөн». Аксен Илюмджинович келсн мел зөвтә. Тер цагин урн-үгин делгрлтиг авад хәләхлә— делгү Манжин Нимгрин килмж, әрүн седкл, жәршго тәвц иләр медгднә.

1930-ч жил Манжин Нимгр Шарту балhc орад, тенд Саратовск институтын улан профессурт сурhуль дасна. Энд ирн Нимгр урлклаhан әдл билгтә хальмг баhчуд — Калян Санж, Эрнжәнә Константин, Мацга Иван болн талдан чигн улсиг герүрн дуудад, өөрхн таньлдад, хамдан орсин болн hазадын орна нертә бичәчнрин дегтрмүд умшад, төрскн урн-үгән яhж улм сәәнәр делгрүлхин туск төр тәвнә.

Өвчн нег наалдсн хөөнь зусн мет алдрдго үчрта, нег үлү тер цагт. Манжин Нимгрин гемнь hазр авхла, «күн муурхларн — наhцнран темцдг, шовун муурхларн—үүрән темцдг» гиhәд, Цекрт талан ирәд, онц ишкә гер өндәлhәд, тер гертән бәәhәд биийән цаhан идәhәр —чигән, әәрг, хөөрмг хамгар эмнәд, чинә-күч авад, хәрү Элстүр ирәд редакцдан көдлнә. Тер урднь олнд таасгдсн «Хар модн көшүр», «Цаhан хурhн», «Күүкдт харш севг», «Шар ямана арсн», «Ик герин бичкн эзн» болн талдан чигн келврмүд, шүлгүд, наадл үүдәсн болхла, ода «Колхозин туск келврмүд» гидг ик дегтр эклж бичнә. Зуг эн дегтрән төгсәж чадхш, негдгч әңгинь дуусна.

Эмчнр сүв-селвг өгәд, Манжин Нимгриг Ялта тал санаторийд одж биийән эмнүлтхә гиhәд 1936-ч жил тиигән йовулна. Нимгр тендән чигн хара суухш, үүдәсн шүлгүдән тетрадьт буулhж бичәд, Элстүр илгәнә, болв тер шүлгүдәснь түрүләд Манжин Нимгр өңгрсн суңhг ирнә.

Манжин Нимгр 1905-ч жил бар сарин эклцәр угатя Манжин өрк-бүлд, Эрктн нутгин Цекрт гидг хотнд төрсмн — ода эн бүүрнь Черноземельск района Ворошиловин нертә совхоз гиж нерәдгднә. Миниhәр болхла, эн совхозд Манжин Нимгрин нер зүүлhәд, селәнднь Цекрт гидг урдк нернь шингрәхмн.

Манжин Нимгр йир баh настадан, шинкән 31-д күрәд әмнәсн хаhцв, болв манд, келн әмтндән, үүдәсн зөөрән болн дөн болад өсксн сурhульчнриннь кезәдчн бөкшго эрдмин заль, шавхгдшго билгин булг үлдәв.

БАЛАКАН АЛЕКСЕЙ,
бичәч.

●Билг-эрдм

ЖИҢН, ДОМБР, ЖИҢН! А. Вутерон цоксн зург.

Поселкин гиичнр

Приозерн района пионермүдин Герин көдләчнр болн кружковцнр сурhулин амрлhна өдрмүдт подшефн школмудур иржь культурн дөң-нөкдән күргнә. Олахн эдн Эвдыковск нәәмн жилә школур гиичлж ирв. Райсча цутхлнгин бичкдүдин «Мечта», «Богшурhас» болн «Лотос» нертә эврә сән дурар үүлддг ансамбльмүдын көвүд, күүкд бәәрн школын сурhульчнрт билг-эрдмән поселкин клубд үзүлв.

Района пионермүдин Герин кружковцнрин белдсн концертн соньн программ сурhульчнрт болн эк-эцкнрт таасгдв. Юнгад гихлә, программд орсн соньн наадлт, би-дуудт дуран өгч ик бичкн уга орлцв. Клубд цуглрсн поселкин олн әмтн цугтан гилтә нәр-нааднд орлцж, билг-эрдмән үзүлж, биилж, дуулж амрлhна өдриг ик сергмжтәhәр давулв.

Байрин хөөн поселкин әмтн соньн концерт үзүлсн гиичнрт — района пионермүдин Герин кружковцнрт ханлтан өргв. Хөөнь чигн иржь концерт үзүлж, әмтнә седкл авлж сергмжтәhәр давулжахинь дурдв.

Мана корр.

Өр-өвч седклин сан

ИК ЦАРН. Гурм, аюл, зовлн, өр-өвч седкл. Эн үгмүд дару-дарунь сонсгддг болад бәәв. Альд, ямаран зовлн үчрхла әмтн нег-негндән чадсарн дөңгән күргж эврә седклән медүлнә. Сүл цагт олн зусн Сан секгдв. Иим нег өр-өвчин болн эрүл-мендин Сан Октябрьск районд чигн бәәнә. Энүнә счетд орсн мөңгн района көшрәд hанцарн үлдсн медәтнрин, өвчн бичкдүдин, баh теткүлтә әмтнә неквкрмүд күцәлhнд йилhгдхмн. Сан секгдм биийәр әмтнәс, организацас мөңгн оржана. Келхд, района 22 организац болн предприять тавцән орулв. Хамгин түрүн мөңг орулсн предприятьмүд дунд «Тосхач» кооператив—300 арслн. «Герл» кооператив— 800 арслн. «Калмыцкий» совхоз 3 миңhн арслн болн «Восход» совхоз 1 миңhн арслн мөңг орулв. Улсин депутатнрин селәнә Советмүд эн кергиг чииртәд тоолад бас эврә хүв мөңгән йилhв. Үлгүрнь, Большецарынск—85, Цаган-Нурск —96 арслн. Күүкд улсин советмүд чигн ард үлджәхш. Өр-өвчин седклин болн эрүл-мендин Сангд мөңгн дәкәд чигн оржана.

Мана корр.

Агитбригад малчнрт одв

БАҺ ДӨРВД. Района культурин Герин агитбригад иржиг малчнр оньдин икәр байрлж күлэнә. Тер дотр үвлзлhнә кемд ним харhлтс малчнриг сергәhәд, көдлмштнь урмд өгнә. Тегәд үвлин кемд агитбригад эврә үүлдврән улм шуңмhадулна. Иигәд эн одахн «Путь к коммунизму» колхозин болн «Малодербетовский» совхозин малчнрур, фермсин көдләчнрүр йовж билг-эрдмән үзүлв. Агитбригадын программд hанцхн концерт үзүллhн биш, Агитбригадт орлцачнр суңhврин өмнк кемин йовудын тускар келж. Малодербетовск района социальн делгрлтин, тавн жилә йовудын тускар сонсхвр белдв. Эргж йовдг библиотекин заведующ Н. Г. Черткова дегтрмүдин соньн hәәхүл кеhәд, шин дегтрмүдин шинжллт кев. Ода агитбригад района нань чигн эдл-ахусар йовхар белджәнә.

Мана корр.

●Умшачин бичг

Гемтә улсин hундл

Сада гем эмилhна республиканск диспансерин поликлиникин [illegible] Элст балhсна [illegible]

«РСФСР-т әмтиг СПИД гемәс хөрлhнә церглдт бүрдэлhнә тускар» гидг заквр РСФСР-ин эрүл-менд харлhна министерствд давсн жилин мөрн сарин 24-д hарhсмн. Эн закврла ирлцэтэhәр ВИЧ инфекцлә ноолда келhнә болн эн гем хөрлhнә халхар бүрдэмжин көдлмшиг ясрулхин төлә Хальмг АССР-ин эрүл-менд харлhна министерств мана республикд СПИД-лә ноолдлhна болн терүг хөрлhнә Цутхлн бүрдэв.

Эн республиканск цутхлн—консультативн - диагностическ болн эмнүллhнә учреждень болх. Цутхлн hурвн әңгас тоттна: СПИД-ин профилактик келhнә болн эпидемиологин, диспансерн шинжллh бүрдэлhлә болн бүрдэмжин-методическ әңг.

●Эрүл-менд харлhн

ВИЧ цутхлң ямаран болх

төлә профилактик келhнә болн эпидемиологин әңг бүрдэгдсмн. Акушерск-гинекологическ церглэлтлә хамдан негдгч әңг саата цуг күүкд улсиг хойр дәкж шинжлх зөвтә. Шагшавднь дор кемжәнд бәәх әмтиг, эдн дунд гомосексуалистнриг, наркоманмудыг болн эрсг күүкд улсиг, дотрдудын церглэтсин дөңгәр илдкж hарhад бас шинжлх зөвтәвидн. hазадын ордудас ирсн цуг әмтн болн hазадын ордудар йовад ирсн мана орн кутгин цуг әмтн негдгч әңгин

төрмүдәр зәңглгч документсиг белдәд, санэпидстанцта хамдан эмнүллhнә-профилактическ учреждеиьст санитарн болн противоэпидемиологическ диг-дараг бүрткх зөвтә.

СПИД гемтә әмтиг диспансерн хәләврт авдгнь—диспансерн ажглһ бүрдэлhнә әңг. ВИЧ инфекцта болн тиим әмтиг хамдан бәәдг әмтиг амбулаторн эмнүллhнд орулад, кергтә болхла стационарн шинжллhнд орулад эмнүлх зөвтә.

Бүрдэмжин-методическ әңг

дунд медицинск персонал шишлң сурhуль дасхх зөвтә болжана.

Олахн «Здоровье мира» гидг журналын шишлң hарцд ВОЗ-ин генеральн директор, доктор Халордан Малер келсмн: «СПИД гем гиснтә йирин гемәс болн патологическ бәәдләс дорхнь, эрүл-менд харлhна төрмүдәс дорхнь күчр болж hарчана. Энтн общественн болн экологическ делгрлтд, нарт делкән идр наста цуг әмтнд, экнрт болн бичкдүдт аhу ик әәмшг

Кер hалзн хуцта Кеедә гидг өвгн

(Хальмг улсин тууль)

Кезәнә бәәж. Кер hалзн хуцта Кеедә гидг өвгн бәәж. Эн угатя өвгн hалзн хуцан унад, хааhарнь цокад хавшулад, hуйарнь цокад hувшулад hарад йовдг болна. Зуурнь генткн нег хумха дал кевтж. Цагт маhд уга — кергтә чигн болад бәәдг — өвгн далыг хавтхлчкад hарв. Асхн бүрүл дахад өвгн нег байна герт ирәд, хуцан уйчкад, герт орхла, байнахн цәәhән уужана. Өлсж йовх өвгнд цәәhәсн өгчәхн уга. Мал хотнд орж олсна хөөн байнахн махан чанв. Өвгн келжәдг болна:

— Невчкн махтав, терүг чанх хәәс

махан кевтнь чамд өгнәв, — гиж байн наад бәрсн бәәдлтәhәр келв.

Тиигхләнь өвгн күүнд үзүллго хумха далаhан хәәснд тәвчкнә. Махн болхла, өвгнә дал нүцкн болна. «Тана махн миниг идчкиж», — гиж өвгн зарh бәрнә. Арh уга, байнахн махан Кеедәд өгчкнә.

Цадад авчкад, хуцан архлх деес байнаhас Кеедә сурнә. «Мана хөөнлә орулчк», — гиж байн келнә. «Болшго, хөөнтн хуцим идчкх», — гиж өвгн келнә, «тиигхлә, цуг мана хөөдиг авхич» — гиж байн хәрү өгнә.

Әмтн цуhар унтхла, Кеедә арhул

узэд, шинжлэд бәәсн хотна олна кергт-тәрт өнр-өргнәр орлдг болв.
бүүрл сахата, цецн ухата көг-

рин ниицәд хувраххин тәлә, лгтә хальмг баһчуд — Калян
Манжин Нимгр хотл балһсн Санж, Эрэжаэ Константин,

БАЛАКАН АЛЕКСЕЙ,
бичәч.

Районә пионермүдин Герин кружковцнрин беллсн концерт сонь программ сурһульчн-

Хөөннь чиги ирж концерт үзүлж, эмтнә седкл авлж серг-мжтәһәр давулжахинь дурдв.

Мана корр.

Чертовә ... Ваакуд ... шинжлат кев. Ода ... районә нань чиги әәл-ахусвр йовхар белджана.

Мана корр.

●Умшачин бичг

Гемтә улсин һундл

Садв гем эмнлһнә республиканск диспансерин поликлиническ әңг Элст балһсна нег герәс талдан герүр дакгин нүүж һардг эмнлһнә учреждень болжана. 101-ч кварталд бәәх садв гем эмнлһнә республиканск диспансерт эн 1972 жил күртл бәәршлжәсмн. Хөөнь балһсна садв гем эмнлһнә диспансерин баракин янзта хуучн герт орсмн. Тенд поликлиническ әңг 1987 жил күртл бәәсмн, тендәс нүүлһгдәд, республиканск онкологическ диспансерин өөрк герт бәәршлүлгдсмн. Давсн жилин хөн сард эн әңгиг геологическ поселкүр нүүлһв. Тенд урднь чигн усн уга болдг билә, ода чигн усн уга, канализац көдлхш. Хальдврта гемин әңг тиим таалд бәәршлүлгджәнә. Тер герин өөр хату бүрквртә хаалһс уга, асхни цагт электрошамс әрә шатна. Тегәд наарн ирдг улст, нег үлү балһсна уульнцсиг мууһар медлг улст, нам таксистнрт эн әңгиг олхд түрү болна.

Садв гемтә улсин ик зунь, нег үлү оошгин садв гемтә улс—удан татлһта гемтә улс. Амбулаторн эмлһ авсн цагт тедн эмнлһнә учрежденьд өдр болһн ирх зөвтә болна. Болв теднд эн учреждентүр олхд түрү, нам зәрмдән әәмштә чигн болна. Нег үлү хур орхла бальчгта цагт, шуурһна шуурад цасн орсн цагт хаалһ му болад, поликлиникүр олхд күчр болна.

«Фазендад» бәәх поликлиник гиж әнүг нерәднь хара биш. Энтн гемтә улст болн энд көдлдг көдләчнрт йоста зовлн болжана. Әәмштә гемтә —садв гемтә улсин туст тиим «килмж» өггдг болжана. Олн жилд эмнгдж эдгәгдг гемин зовлн деер теднд эмтнә төриг оньгтан авлго үүл даадг көдләчнрин гемәр тиим зовлн немгдв. Гемтә улсин туст өр-өвч седкл бәәхлә, садв гемтә улсин төлә больничн-поликлиническ ни-негн комплексиг шинәс бүрдәх кергтә.

М. СТЕКЛОВ.

●Эрүл-менд харлһн

ВИЧ цутхлң ямаран болх

«РСФСР-т эмтиг СПИД гемәс хөрлһнә церглэт бүрдәлһнә тускар» гидг заквр РСФСР-ин эрүл-менд харлһна министерствд давсн жилин мөрн сарин 24-д һарһсмн. Эн закврла ирлцатаһар ВИЧ инфекцлә ноолда келһнә болн эн гем хөрлһнә халхар бүрдәмжин көдлмшиг ясрулхин төлә Хальмг АССР-ин эрүл-менд харлһна министерств мана республикд СПИД-лә ноолдлһна болн терүг хөрлһнә Цутхлн бүрдәв.

Эн республиканск цутхлн—консультативн - диагностическ болн эмнүллһнә учреждень болх. Цутхлн һурвн әңгәс тогтна: СПИД-ин профилактик келһнә болн эпидемиологин, диспансерн шинжллһ бүрдәлһнә болн бүрдәмжин-методическ әңг.

Цуг орн авлһна церглэтлә хамдан цуг эмтн дунд СПИД гемин туск шинжллһ кехин төлә профилактик келһнә болн эпидемиологин әңг бүрдәгдсмн. Акушерск-гинекологическ церглэтлә хамдан негдгч әңг саата цуг күүкд улсиг хойр дәкж шинжлх зөвтә. Шагшавднь дор кемжәнд бәәх эмтиг, эдн дунд гомосексуалистнриг, наркоманмудыг болн эрсг күүкд улсиг, дотрдундын церглэтсин дөңгәр илдкж һарһад бас шинжлх зөвтәвидн. Һазадын ордудас ирсн цуг эмтн болн һазадын ордудар йовад ирсн мана орнкутгин цуг эмтн негдгч әңгин шинжллһнд авгдх зөвтә. СПИД-ин профилактик келһнә болн эпидемиологин әңг эн төрмүдәр зәңглгч документсиг белдәд, санэпидстанцта хамдан эмнүллһнә-профилактическ учрежденьст санитарн болн противоэпидемиологическ диг-дараг бүртк зөвтә.

СПИД гемтә эмтиг диспансерн хәләврт авгнь—диспансерн ажллһ бүрдәлһнә әңг. ВИЧ инфекцта болн тиим эмтлә хамдан бәәдг эмтиг амбулаторн эмнүллһнд орулад, кергтә болхла стационарн шинжллһнд орулад эмнүлх зөвтә.

Бүрдәмжин-методическ әңг болхла клиникин, диагностикин, эмнүллһнә болн профилактикин халхар эмчнрт болн дунд медицинск персоналд шишлң сурһуль дасхх зөвтә болжана.

Одахн «Здоровье мира» гидг журналын шишлң һарца ВОЗ-ин генеральн директор, доктор Халордан Малер келсмн: «СПИД гем гисинтн йирин гемәс болн патологическ бәәдләс дорхнь, эрүл-менд харлһна төрмүдәс дорхнь күчр болж һарчана. Энтн общественн болн экологическ делгрлтд, нарт делкән ирдр наста цуг эмтнд, экирт болн бичкдүдт аһу ик әәмшг үүдәжәнә».

Д. САНДЖИЕВА,
ВИЧ цутхлңгин ах эмч.

Статистик үзүлжәнә

Промышленностин, селәнә әдл-ахун, көлгнә, залһлдана, тосхлтын предприятьмүдин болн организацсин һардачнрин ханьд бәәх келн-әмтнә элчнрин то

(1989 жилин туула сарин 1 шинд кесн то-дигәр, процентәр)

	Һардачнр дунд ууг келн-әмтнә элчнрин тонь
РСФСР — орсмуд	77.3
Карельск АССР — карелмуд	9.0
Коми АССР — коми	18.3
Марийск АССР — марийцнр	26.4
Мордовск АССР — мордва	37.9
Чувашск АССР — чувашмуд	59.2
Хальмг АССР — хальмгуд	48.1
Татарск АССР — маңһдмуд	64.1
Дагестанск АССР — Дагестана келн әмтнә элчнр	83.8
Кабардино-Балкарск АССР — кабардинцнр болн балкарцнр	69.8
Ар-Осетинск АССР—осетинмуд	75.5
Чечено-Ингушск АССР — чеченцнр болн ингушмуд	71.5
Башкирск АССР — башкирмуд	24.2
Удмуртск АССР —удмуртмуд	30.8
Бурятск АССР — бурятмуд	36.7
Тувинск АССР — тувинцнр	39.6
Якутск АССР — якутмуд	38.2
Украинск ССР — украинцнр	79.0
Белорусск ССР —белорусмуд	77.7
Узбекск ССР — узбекмуд	67.6
Каракалпакск АССР — каракалпакмуд	35.5
Казахск ССР — хасгуд	39.5
Грузинск ССР — грузинмуд	89.3
Азербайджанск ССР — азербайджанцнр	93.8
Литовск ССР — литовцнр	91.5
Молдавск ССР — молдованмуд	49.8
Латвийск ССР — латышмуд	63.1
Киргизск ССР — киргизмуд	55.1
Таджикск ССР — таджикмуд	66.3
Армянск ССР — армянмуд	99.4
Туркменск ССР — туркменмуд	71.8
Эстонск ССР — эстонцнр	82.2

СССР-ин Госкомстатын кесн то-диг.

(«Аргументы и факты» гидг газетәс, № 2, 1990 ж.).

Индьд дуртаһар

Ташкент. Узбекск ССР-ин хотл балһсна 15-та школьник Олег Хасанов индийск эрдмчнрин кесн бичнр чирәдән зүүдг халхц шүүж авв. Энд хойр сарин туршарт гишң болсн «Индин тускар чи ю меднәч?» гидг марһанд диилсн төләдән эн школьник тиим күндтә мөрә авв. Эн марһанд ташкентск школмудын зууһад көвүд болн күүкд орлцв, эн школмудт кесг жилмүдин турщарт сурһульчнр хинди, урду келдасжана. Эн дөрлдән индийск улсин төлә ик чинр зүүжәх хойр санлын өдрт — Джавахарлал Неру төрж һарсна 100 жилин өөнд болн мана республик зарлгдснас авн 40 жил болжах өөнд нерәдглә, гиж марһана ах зарһч Иогендра Кумар келв.

(ТАСС).

Кер һалзн хуцта Кеедә гидг өвгн

(Хальмг улсин тууль)

Кезәнә бәәж. Кер һалзн хуцта Кеедә гидг өвгн бәәж. Эн угатя өвгн һалзн хуцан уйад, хааһарнь цокад хавшулад, һуйарнь цокад һувшулад һарад йовдг болна. Зуурнь гентки нег хумха дал кевтж. Цагт маһд уга — кергтә чигн болад бәәдг — өвгн далыг хавтхлчкад һарв. Асхн бүрүл дахад өвгн нег байна герт ирәд, хуцан уйчкад, герт орхла, байнахн цәәһән уужана. Өлсж йовх өвгнд цәәһәсн өгчәхн уга. Мал хотнд орж одсна хөөн байнахн махан чанв. Өвгн келжәдг болна:

— Невчкн махтав, терүг чанх хәәс өгит, — гиж.

— Мана махнла чанад ид, — гиж байнахн келнә.

— Махнтн махим идчкхлә яахв? — гиж өвгн сурна.

— Мана махн чини махиг идхлә, махан кевтнь чамд өгнәв, — гиж байн наад бәрсн бәәдлтәһәр келв.

Тингхләнь өвгн күүнд үзүллго хумха далаһан хәәснд тәвчкнә. Махн болхла, өвгнә дал ицкн болна. «Һана махн миниг идчкиж», — гиж өвгн зарһ бәрнә. Арһ уга, байнахн махан Кеедәд өгчкнә.

Цалад авчкад, хуцан архлх деес байнаһас Кеедә сурнә. «Мана хөөнлә орулчк», — гиж байн келнә. «Болшго, хөөнтн хуцим идчкх», — гиж өвгн келнә, «тингхлә, цуг мана хөөдиг авхич» — гиж байн хәрү өгнә.

Эмтн цуһар унтхла, Кеедә арһул босад кер һалзн хуцан алад, махинь нохаст өгчкәд, цусинь байна хөөдин амнд түркчкәд, орад унтна. Өрүн босхла, хуц уга, байна хөөдин амн цуста. Арһ уга, Кеедәд байн цуг хөөдән өгв. Кеедә дала хөөтә болад, амрад жирһәд бәәж.

СПОРТИВН ТААВР

ГИДГ ЛОТЕРЕЙ: 03 ТИРАЖИН АШ

(туула сарин 19-21)

1—2, 2—2, 3—1, 4—2, 5—Х, 6—1, 7—Х, 8—1, 9—2, 10—1, 11—2, 12—1, 13—1.

Цәәлһвр: түрүнк тонь—командсин парин тойг, хойрдгч тонь — харһлтын аш. 47783202 серийин билеттә күн 1990 жил футболар Итальд болх нарт делкән чемпионатд одх путевк авв.

Редактор **А. Б. АЛЬДАЕВ.**

Телеүзгдл

ТУУЛА САРИН 24, ҮЛМҖ ӨДР

Негдгч программ: 6.30— 120 минут. 8.35 — Мультфильм. 8.40 — «Мария». Док. фильм. 9.20 — «Право на прошлое». Худ. фильм. 1-ч серий. 10.30 — «Владимир Высоцкий. Монолог». 11.30 — «Һаэр эргж йовлһн». Альманах. 12.30 — Цаг. 13.00 — «Солң». 15.30 — Көгжмин үнтә үүдәврмүд. 16.05 — «Яслһн». Док. фильм. Экологин болн промышленн предприятьмүдиг яслһна тускар. (Алма-Ата). 16.35 — «Муму». Мультфильм. 16.55 — Улсин зевсгүдин оркестрмүдин концерт. 17.25 — Бичкдүдин нег час. 18.25 — Коллаж. 18.30 — Цаг. 19.00 — Девшлт. Зәңгс. Зар. 19.30 — «Лу болн нарн». Мультфильм. 19.45 — «Право на прошлое». Худ. фильм. 2-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.30 — Актуальн интервью. 21.40 — Һазадын ордудын кел түргәр дасльһар бәәх МГУ-н цутхлңгин директор педагогическ науксин доктор Г. А. Китайгородскаяла Останкинә Концертн студьд харһлһн. 23.00 — И. С. Бах. 3-ч сюит. 23.35 — Мультфильм. 23.45 — Шин зәңгс.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — Цугинь медхәр седнәв. Киножурнал. 8.35, 9.35 — Природоведень. 3-ч класс. 9.05, 10.05 — Немш келн. 10.35, 11.35 — Литератур. 7-ч класс. 11.05 — Научн-популярн фильм. 12.05 — «Ду белглжәнәв». Фильм-концерт. 12.35 — «Болд яһж хатагдсмб». Худ. телефильм 2-ч серий. 17.00 — Мультфильм. 19.15 — Хоккей. СССР-ин чемпионат. «Динамо» (Москва) — ЦСКА. Завсртнь — 19.50 — Бичкдуд, төвшүн нөөртән ортн! 21.15 — Ик театрин духовой оркестр нааджана. 21.30 — «Тенгрин харадас». Худ. телефильм. 2-ч серий. 22.35 — Баскетбол. Р. Корачин Кубок. ЦСКА — «Фонола» (Италь).

Бәәрн программ: 17.30 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.40 — Сунһврин өмнк кампаня трибун. (Хальмг келәр). 17.50 — Республикин өдр. (Орс келәр). 18.00 — «Булг» — «Родничок». Хальмг кел дасжах бичкдүдин төлә сурһулин программ. 18.25 — «Баһчуд болн сунһвр». Шуд үзүлгдҗәх сонсхвр. 19.10 — Зар.

ТУУЛА САРИН 25, ПҮРВӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильмс. 9.00 — «Право на прошлое». Худ. фильм. 2-ч серий. 10.15 — Док. фильм. 10.35— МИФИ-н залу улсин хор дуулжана. 11.25 — Бичкдүдин нег час. 12.25 — Коллаж. 12.30 — 15.30 — Бичкдүдт — фильм. «Лома». 16.45 — Док. фильмс. 17.15 — «Мана студьд — А. Мельников». 17.45 — ..Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах эмтнд. 18.30 — Цаг. 19.00 — «Иләр келж күүндлһн». Тамбовск областин бәәрн Советмүдин көдлмшин дамшлтын болн сунһврт белдлһнә тускар». 19.45 — Шүлгләл. 19.50 — «150 жилд татгдсн хаалһ». Садовскихнә үнг-тохмин тускар. 21.00 — Цаг. 21.30 — Актуальн интервью. 21.40 — «Көгжм эфирт». 23.45 — Шин зәңгс.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — «Цугинь медхәр седнәв». Киножурнал. 8.35, 9.35 — Литератур. 8-ч класс. 9.05, 10.05 — Испанск келн. 10.35, 11.35 — Природоведень. 2-ч класс. 10.55 — Научн-популярн фильм. 11.05 — Интеграц: седвәр, эв-дов һарһлһн, олз-ору авлһн. 11.55 — Ритмическ гимнастик. 12.35 — «Болд яһж хатагдсмб». Худ. телефильм. 3-ч серий. 18.30 — Цаг. 20.00 — Бичкдуд, төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — Ритмическ гимнастик. 20.45— «Ижл һолын урсхл». Телеочерк. 21.30 — «Потерявший память из Коленьо». Худ. фильм. (Италь). 21.30 — В. Высоцкий Чечено-Ингушетьд.

Бәәрн программ: 17.00 — Кинопрограмм. 17.25 — Сунһврин өмнк кампаня трибун. 17.35 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.45 — «Хальмг келн». 7-ч сонсхвр. 18.15 — Республикин өдр. (Орс келәр). 18.25 — Мана хайг: Элст, телеүзгдл. Эмтнә бичгүдәр бүрдәсн телепрограмм.

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). **Две стрелы.** Эклцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30. (Бичкн зал). **Человек из Рио.** Эклцнь: 10.00, 12.30, 15.00, 17.30, 20.00.

«ДЖАНГАР». **За прекрасных дам.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30.

«ДРУЖБА». **Леди Макбет Мценского уезда.** Эклцнь: 16.00, 18.00, 20.00. (Бичкдүдт кинофильм). **След бобра.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Однажды в Америке.** 3 серий. Эклцнь: 11.00, 15.00, 19.30. (Бичкн зал). **Мальчик — солдат.** Эклцнь: 18.30, 20.30. (Бичкдүдт кинофильм). **Мультсборник.** Эклцнь: 15.30.

Партин таңһчин комитетин секторин заведующ Богушевский Александр Дмитриевичин эцкнь дааҗа болн күч-келснә ветеран **Дмитрий Антонович** өнгрснд КПСС-ин таңһчин комитетин аппаратын парт-бюро болн профком гүүнәр һундл төржәнә.

МАНА ХАЙГ: 358000 ХАЛЬМГ АССР ЭЛСТ БАЛЬСН ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР

«КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР, ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»

ТЕЛЕФОД редакторин — 5-25-33. приемна — 5-64-41 редакторин дарукснв — 5-56-37 5-62-45 дааврта секләтрин — 5-64-80, эдүлин: партийн төрмүдин болн пропагандын —5-54-93. селәнә әәл-ахун —5-63-13 5-57-35 промышленн — 5-56-15. советск тосхлтын — 5-62-34. литературин болн искусствин — 5-79-76. секретариатын — 5-54-07 бичгүдин — 5-54-09 орчуллһн — 5-58-03 зәңглһнә — 5-56-36. бухгалтерин — 5-79-60. машбюров — 5-57-30. корректорск — 5-24-02. корпунктс: Каспийскд — 9-21-16. Баһ-Дөрвдт — 9-11-04 Цаһан Амнд — 9-17-81.

КПСС-нә ХАЛЬМГ ТАҢҺЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К — 01005.

Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 137.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил
әкләҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Туула
сарин
25
Пүрвә өдр
№ 17. (11030).
Үнь 3 деңг.

Умшач сурвр тәвҗәнә

Һардачнр оньган эс өгдгнь һундлта

Мана «Комсомолец» совхозин 4-ч отделеньд ут тоодан 46 өрк-бүл бәәршлнә. Келхәс, совхозд 135 һар күн бәәнә. Бәәх әмтнә то бичдгмдн учрта. Юнгад гихлә, мана эдл-ахун һардврин халхас отделеньд бәәх әмтнә бәәц таал ясрулхд ямаран чигн оньг өггдҗәхш.

Ода үвлин кинти цаг. Мана отделеньд электрическ герл дару-дарунь уга болад, өрк-бүл болһнд ик боомтг үзүлнә. Герл уга болсн учрар биди керосиһәр шатдг шам олзлнавиди. Өдгә цагт тиим шам герт олзлна гидг, арһан барсн темдг эс болхий. Герл уга болхла, усн уга болна.

Совхозин цутхлңгас мана бәәх отделень хөрн тавн дуунад бәәнә. Өдгә цагт ик цасн орад, тер хәәләд хаалһ зөвәр күнд болҗ одв. Келхәс, хаалһ бәәсн цагт чигн мана отделенүр маршрутн автобус зәрмдән йовдг билә, ода болхла автобус йовдг уурулгдв. Юнгад тиим йовдл үүрҗәхнь мадид медгдҗәхш. Илднь келхлә, отделенә көдлмшчнрт оньган эс өгчәхнн темдг тер гиҗ келхәр седҗәнәвиди.

Кемр поселкд күн гемтәд, шулуһар терүг района больницд күргх болхла, тер әмтн көлг хәәһәд мууляи эдлнә. Поселкин школ уданд багш уга бәәв. Магазинд көдлх күн уга болад, кесгтән тер хаалһата бас бәәв. Магазин ода көдлҗәсн бийнь, терүнднь әмтнд әрүн кергтә эд-тавр ховр болна.

Мана отделеньд күч-көлснә болн дәәнә ветеранмуд бәәнә. Тедниг хот-хоолар, әрүн кергтә тоотар теткллһнд совхозин һардврин халхас килмҗ өггдҗәхш. Үлгүрнь, ветеранмуд А. Забиякин, Ф. Ф. Луханин, В. И. Зубов эдн энд бәәнә. Һардврт келсн бийнь дөң тедид күргдҗәхш. Тегәд «Хальмг үнн» газетиг мадид дөң болхинь сурҗанавиди.

В. ТЮРБЕЕВ,
Городовиковск района «Комсомолец» совхозин 4-ч тойгта отделенә тракторист,
Е. КОТЕЕВА,
магазинә хулдач.

Редакцас: Районд «Комсомолец» совхоз хамгин нүүрлгч гисн эдл-ахусин негнь. Энд — әмтнә социальн төрмүд хаһллһнд ик оньг өггдгнь лавта. Совхозин 4-ч тойгта отделеньд көдлмшчириг болн ветеранмудыг теткллһнд һарчах дуту-дундст оньган өгч, теднә тәвҗәх төрмүдиг совхозин һардачир ахр болзгт хаһлхин арһ хәәхнь лавта гиҗ сангдна.

● Улсин депутатнрин кандидатрин тускар

Калмагропром негдлтин Яшкульск МПМК-д Э. Н. Чеколданов һарджах тосхачир-монтажникүдин бригадыг цуһар меднә. Юнгад гихлә баһ наста көдләчирин ни-негн бригад авсн даалһвран оньдин күцәнә. Дәкәд болхла эднә көдлмшин һарцнь кезә чигн өөдән чинртә болна. Бригадт тавн күн көдлнә. Эннь — Юрий Очиров, Зурһан Яшкулов, Сергей Очиров болн Василий Санджиев.

Өдгә цагт Чеколдановин бригад «Кировский» совхозд көдлҗәнә. «Кировский» совхозин эдл-ахуд хөд кирһлһнә пункт тосхгдҗана. Тегәд Эрдмцен Николаевич бригадтаһан монтажн-тосхлтын көдлмш энд күцәҗәнә.

Смети үнәрн эн объект 150 миңһн арслң төгтана. Экләҗ көдләд эдн 120 миңһн арслңга көдлмш күцәчкв.

Нег цөн үг бригадирин тускар келхәр седләв. Одахн гилтә 123-ч тойгта Водиковск суңһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд Чеколданов бичгдв. Дәкәд болхла, Эрдмцен Николаевич Хальмг государственн университетин общетехническ факультетин промышленн-гражданск тосхлтын әңгин 3-ч курсин студент. Сул цаг уга күн гиҗ сангдна, болв оңдаруллһна төрмүдәр соньмсҗ, олна төрт орлцх цаг кезә чигн олҗ шуумһаһар орлцна гиҗ келх кергтә.

ЗУРГТ: (зүн бийәс) Э. Чеколданов, З. Яшкулов болн В. Санджиев.

И. Бурсаковин цоксн зург.

Чинртә төрмүд хәләгдв

Партин таңһчин комитетин аграрн әңгд болсн селвлцәнд Калмагропромсоюзин һардачир болн специалистир, районнын АПО-н ахлачир болн ах зоотехникчир орлцв.

Республикин күч-көлсчириг хот-хоолар теткллһиг ясрулх болн союзн-республиканск сангд мах орулҗ өглһнә зураг әрк биш күцәх күцлтәһәр 1990 җилд колхозмудар болн совхозмудар малас авгддг эдл-ууш һарһлһиг болн хулдлһиг цаарандиь икдүлх керг-үүлдврмүдин төрмүд селвлцән деер хәләгдв. Мал өсклһиг интенсификацллһнд, кооперац болн нәәмәдллһ делгрүллһнд, дөңцл эдл-ахус өргҗүллһнд олзлгдад уга керн бәәхд оңц оньг өгтдв. Түрүн зергләнд сән аш күцлһнүр, селәнд бәәдл-җирһл ясруллһнур зөрүлгдсн шин хәләцнг социалистическ дөрлдән делгрүллһнд өргәр олзлхнь темдглгдв. Эн туст Целинн района «Страна Советов» совхозин күч-көлсч коллективин дамшлт сән үлгүр болҗана, гиҗ заагдв.

Селвлцәнә көдлмшт КПСС-ин таңһчин комитетин аграрн әңгин заведующий даруҗ А. К. Натыров, Калмагропромсоюзин ахлачин даруҗ П. П. Будыльский, С. Б. Семенов эдн орлцв. Партин таңһчин комитетин сегләтр В. Х. Бамбаев селвлцәт һардад терүн деер үг келв.

Мана корр.

Бүртклһнд—мал үвлзүллһн

Хәләвриг чаңһах кергтә

Ики-Бурульск района «Маныч» совхозд темдглгдснәс баһар малын шүрүн хот белдгдлә. Үвлин гүргүд мал һарутҗах йовдлд эн бас му нилчән хальдаҗана. Давсн үвлин сармудт эн эдл-ахуд 122 хөн һарутв, 228 хөн гемтснәс көлтә алгдсмн. Үкрчирин коллективс бас күнд бәәдлд туссн бәәнә. Үлгүрнь, эн сарин эргцд совхозд 3 үкр һарутв.

Ик зуудын эн йовдлмуд хөөчирин болн үкрчирин бригадмуд, эдл-ахун специалистир эзни биш йовдлмуд һарһснас, совхозин һардвр болн зооинженермүд чаңһар эс некснәс көлтә учрсмн. Гемтәд һарутсн мал йир ховр. Совхозин малчирин хошмудт ик зуудан әврә кергән меддг, дамшлтта, өөдән күцәмҗс бәрдг әмтн көдлдг бийнь бәәдл иим болҗ һарчана. Тедид көдлмшин болн бәәцин сән таал тогтах кергтә. Совхозин һардвр малчириг кергтә тоотарнь күцц теткхәр шунна. Зуг зуралгдсн тоотнь бүклдән күцәгдҗәнә, гиҗ келҗ болшго.

Ах үкрч Магди Магомедов әврәнь нөкдир Камал Велиевла болн Сохнат Магомедовала 181 һунҗ харүлҗ халаҗана. Намрин өдрмүдт му бишәр махшсн һунҗд үвлзүллһнд сән чинртәһәр орла. Эн совхозд Магди 1980 җиләс авн хөөнд көдлҗ йовла. Сүл хойр җилин эргцд эн бод мал авч халаҗана. Хөөчәр көдлҗәхдән эн төл авлһна, ноос хуллһна зурасан күцәҗ йовла. Эн җил чигн нүүрлач күцәмҗтәһәр көдлх, гиҗ ицҗ болхмн. Үвлзүллһнә даавртан кемд малчир чидлән әрвллго көдләд хәләврт бәәх малас һару һарһшгон төлә цугинь кеҗәнә. Үвлин өмн эргцд бригадын чөлд дулан хувц-хунрар теткгдв. Мал хотлхин төлә 235 тонн сән [illegible] бәәнә. Терүн деер нидн җиләс үлдсн судакск болн люцерна өвсиг тоод авхла малын хотын керг баһ биш. Мал үвлзүллһнә кем зилхин өмн эргцд хаша-хаац ясҗ цеврлгдв, электрическ шам шачана. Халасн малас нег чигн һару һарһшговиди, — гиҗ М. Магомедов [illegible] 660 толһа нәәдир хө халаҗана.

— Үвлин кемд һару һарһшго зөвтәвиди. Келсн үгдән күрхд арһ-чидл бәәнә. Үвлин кемд күрх му биш чинртә өвснәс хөөдиг кемҗәһәр хотлҗанавиди. Терүн деер хөәдт шимтә хот өгтдҗәнә, — гиҗ ах хөөч тоолврарн хувалцна.

Эднә кошар цеврлгдсн бийнь дезинфекц кегдсн уга. Өдр болһн кергтә малын эм чигн авч иргдхш. Тиим болвчн эн хошт гемтсн хөд уга болҗана. Болв ах хөөч О. Магомедовин хошт тогтсн бәәдл мадиг байрлулсн уга. Эднә хәләврт бәәх хөд гемтәд хашалгдсн бәәнә. Үвл эклснәс авн 19 хөн һарутв. Хашад бәәх хөд дор ормдан үслгдх зөвтә. Зуг үсн цаглаһан авч иргдәгоһас көлтә хөд 2—3 хонад үслгдҗана. О. Магомедовд, М. Гасанов, Г. Магомедов болн С. Абдуллаева эдн нөкд болҗ көдлҗәцхәнә. Үвлин хувц-хунр бәәсн бийнь өдмг болһдг һуйр уга болҗана.

Ах хөөч Тагир Джабраилов эн эдл-ахуд йисн җилин эргцд көдлҗ йовна. Энүнә һардврт бәәх бригадын коллектив үвлзүллһнд тохнятаһар белднг оңц темдглх кергтә. Ах хөөч хамдан көдлҗәх З. Джабраиловла болн Б. Уруджевла 687 толһа нәәдир хөөг нәәмәдллһнд авсн бәәнә. Нәәмәдлачирин хошт зу шаху тонн өвсн бәәнә. Хәләврт бәәх хөд болхла үвлзүллһнд сән чинртәһәр орла. Зуг тавн хөн ценурозар гемтәд һарутсн малчирин гем уга, гихлә чик.

— Кошар ода чигн ясвр неҗҗәнә. Терүг арһ-чидләрн күцәҗәнавиди. Болв мөрид зүүх хомут, җола, хазар уга болҗана. Совхозд эн тер ода күртл хаһлгдҗахш, — гиҗ ах хөөч һундлан келнә.

Эн хошт чигн автолавк нәәлдһән ирдг уга. [illegible] бригадмудт мет эдн өдмг болһдг һуйр уга үгдә. Һуйр угаһар малчир зөвәр түрҗәнә. Юнгад гихлә өдмг тедн авч иргәхш. Ода деерән «Маныч» совхозд эн тер хаһлгдад уга. Хот-хоолар теткллһнә төрвр һарад бәәсн бийнь малын хәләвриг чаңһах кергтә.

А. [illegible]

Ни-негн бригадт

«Калмводстрой» негдлтин 3-ч тойгта автобазд дамшлтта бригадир Борис Алексеевич Хамзинов толһалҗах маши залачирин коллективиг ни-негн бригад гиҗ нерәддгнь учрта. Эн коллективд көдлҗәх әмтн көдлмштән [illegible] дән чигн [illegible] түрүн хәрнь хоорндан тосҗ, нег-негндән дөң күргнә. Нег өрк-бүл мет эн бригадт олн әәсн келн улсин әләчир көдлҗәнә. Орс, хальмг, маңһд, узбек, чечен келн әмтн нег бригадын хаһьд баҗна, нег ижл көдлмш күцәҗәнә.

3-ч тойгта автобаз Ижл поселкд бәәрлҗәнә, нурһлҗ 5-ч, 6-ч, 13-ч мехколоннсин тосхлтын объектсиг кергтә тоот материалмудар теткҗәнә. Ик зуулан күнд ачдг ик күчтә машид эн автобазд бәәнә. Тиим маши[illegible] залачирт [illegible] бәәхмн. Борис Хамзиновин бригадт көдлҗәх 11 залачир нуһарнь ик дамшлтта 1-ч болн 2-ч классин маши залачир.

Хоорндан ни-негн хәрлцә барҗах коллектив нидн җилин экләс авн нәәмәдллһнә подрядын эв-арһд орҗ, көдлҗ му биш производственн күцәмҗс бәрдг болв. Сән ашмуд эврән бийәрн ирсн уга, түрүн авгтан зөвәр күнд билә. Аца зөөдг машидин бригадыг нәәмәдллһнә подрядт орулхд амр биш. Тер бийнь нидн җил Б. А. Хамзинов автобазин бухгалтер[illegible] [illegible] әңгин начальникла хамдан Белгород балһсд одад, тер нәрин автомобилистирин дамшлтла таньлдсн хөөн нәәмәдллһнә подрядд уралан йовв.

Ода эн бригад нүүрлачирин зерглән бәәнә. Социалистическ дөрлдәнд нүүрт эн бригадын маши залачир Николай Бережко, Виктор Рвачев, Сергей Акенков йовна. Меджид Оразов нидн җил «Эрдмәрн хамгин сән» гисн марһанд орлцад автобазднан түрүн орм эзлв. Авиационн училищ төгсәсн Евгений Казанкин нәәмн җилин туршт энд маши залач болҗ көдлҗәнә, көдлмшән таасҗана, сән күцәмҗс барҗана.

Ода үвлин кемд маши залачирин көдлмш нег улу күчр-күнд болв. Хаал[illegible] күчтә [illegible] мҗәд бәәнә, болв Б. М. Хамзиновин ни-негн бригад нут тиим дуту-дундыг дииләҗ һарад, авсн даалһврмудан күцәхәр дүтһҗ көдлҗәнә.

С. ЯМАНОВ,
«Мелиорация» гидг информационн-техническ цутхлцгин ах инженер.

Даалһврмуд күцәгдв

Элст балһсна аца зөөдг 2-ч тойгта автопредприятин коллектив түлән-тослһна материалмуд әрвллһәр җил болһн темдглгдсн зураһас иштә кергтә тоот керг-үүлдврмүд шуумһаһар күцәҗәнә. Эн кергт автопредприятин һардвр, инженерн-техническ көдләчир, маши залачир бо[illegible] өгсн үүрәр нидн җил цуг коллектив түлән-тослһна материалмуд әрвллһнә зураһан давулҗ күцәсн деерән социалистическ даалһврмудан чигн күцәҗ чадв.

Ут туршдан нидн җил маши залачирин бригадмуд 34100 литр бенз болн 18530 литр дизельн түлән әрвлв. Түлә әрвллһнд кесг фактормуд сән нилчән күргв. Келхд, аца угаһар йовлһиг баһруллһн, прицепмуд олзллһн, техникд эзни килмҗ өглһн түлә әрвллһнә һолләч эв-арһнь болв. Автопредприятин администрац, партийн, профсоюзн организац[illegible] нут халхарнь урмдулҗана.

В. В. Умадыков, И. Н. Маннюсов, В. И. Рудаков һарджах маши залачирин бригадмуд түлә әрвллһнд ик тәвцән орулв. Эн туст авсн социалистическ даалһврмудан эдн давулҗ күцәв.

БАДМИН Акш

рчах дуту-дундст оньган өгч, [illegible] хөэни һардачир ахр болзгт хаһлхин арһ хәәхнь лавта [illegible] сангдна.

таһан монтажи-тосхлтын кәдлмш энд күцәжәнә.

Смети үнәрн эн объект 150 миңһн арслң

З. Чеколданов, З. Яшкулов болн В. Санджиев.

И. Бурсаковин цокси зург.

рдад терүн деер үг келв.

Мана корр.

Ни-негн бригадт

«Калмводстрой» негдлтин 3-ч тойгта автобазд дамшлтта бригадир Борис Алексеевич Хамзинов толһалжах маши залачнрин коллективиг ни-негн бригад гиж нерәдгнь учрта. Эн коллективд кәдлжәх әмтн кәдлмштән чигн, өдр-бүрин бәәдл-җирһлдән чигн йоста кевәр иньгүүрин хәрлцә хоорндан тогтаж, нег-негидән дөң күргнә. Нег өрк-бүл мет эн бригадт олн зүсн келн улсин әлчнр кәдлжәнә. Орс, хальмг, маңһд, узбек, чечен келн әмтн нег бригадын ханьд бәәнә, нег иҗл кәдлмш күцәжәнә.

3-ч тойгта автобаз Ик Буурл поселкд бәәрлжәнә. Нурһлж 5-ч, 6-ч, 13-ч мехколоннин тосхлтын объектсиг кергтә тоот материалмудар теткжәнә. Ик зуудан күнд ачдг ик күчтә машин эн автобазд бәәнә. Тиим машидиг зүг сән дамшлтта маши залачнрт даалһж болхмн. Борис Хамзиновин бригадт кәдлжәх 11 залачнр цуһар гиш ик дамшлтта 1-ч болн 2-ч классин маши залачнр.

Хоорндан ни-негн хәрлцә бәрҗәх коллектив нидн жилин эклцәс авн нәәмдллһнә подрядын эв-арһд орж кәдлҗәд му биш производственн күцәмжс бәрдг болв. Сән ашмуд эврән бийәрн ирсн уга, түрүн авгтан зөвәр күнд билә. Аца зөөдг машидин бригадыг нәәмдллһнә подрядт орулхд амр биш. Тер бийнь нидн жил Б. А. Хамзинов автобазин бухгалтерлә, экономистлә болн эксплуатацин әңгин начальниклә хамдан Белгород балһсид одад, тер һазрин автомобилистнрин дамшлтла таньлдсна хөөн нәәмдллһнә подрядт уралан йовв.

Ода эн бригад нүүрләчнрин зергләнд бәәнә. Социалистическ дөрлдәнә нүүрт эн бригадын маши залачнр Николай Бережко, Виктор Рвачев, Сергей Аненков йовна. Меджид Оразов нидн жил «Эрдмәрн хамгин сән» гисн марһанд орлцад автобаздан түрүн орм эзлв. Авиационн училищ төгсәсн Евгений Казанкин нәәмн жилин туршт энд маши залач болж кәдлжәнә, кәдлмшән таасжана, сән күцәмжс бәрҗәнә.

Ода үвлин кемд маши залачнрин кәдлмш нег улу күчр-күнд болв. Хаалһ [illegible] мү, сольгдад [illegible] күрхш, күч-көлснә таал чигн дор кемжәнд бәәнә, болв Б. М. Хамзиновин ни-негн бригад цуг тиим дуту-дундсиг диилж һарад, авсн даалһврмудан күцәхәр зүткж кәдлжәнә.

С. ЯМАНОВ,
«Мелиорация» гидг информационн-техническ цутхлңгин ах инженер.

Даалһврмуд күцәгдв

Элст балһсна аца зөөдг 2-ч тойгта автопредприятин коллектив түлән-тослһна материалмуд әрвллһәр жил болһн темдглгдсн зураһас иштә кергтә тоот керг-үүлдврмүд шуумһаһар күцәжәнә. Эн кергт автопредприятин һардвр, инженерн-техническ кәдләчнр, маши залачнр болн автослесарьмуд ик оньг өгчәсн учрар нидн жил цуг коллектив түлән-тослһна материалмуд әрвллһнә зураһан давулж күцәсн деерән социалистическ даалһврмудан чигн күцәж чадв.

Ут турштан нидн жил маши залачнрин бригадмуд 34100 литр бенз болн 18530 литр дизельн түлән әрвлв. Түлә әрвллһнд кесг фактормуд сән нилчән күргв. Келхд, аца угаһар йовлһиг баһруллһн, прицепмуд олзллһн, техникд эзни килмж өглһн түлә әрвллһнә һоллгч эв-арһнь болв. Автопредприятин администрац, партийн, профсоюзн организацс чигн түлә әрвллһнә кергт цуг халхарнь урмдулжана.

Б. Б. Умадыков, И. Н Манжосов, В. И. Рудяков һарджах маши залачнрин бригадмуд түлә әрвллһнд ик тәвцән орулв. Эн туст авсн социалистическ даалһврмудан эдн давулж күцәв.

БАДМИН Аюш.

[illegible] болн Сохнат Магомедовала 181 һунж хәрүлж хәләжәнә. Намрин өдрмүдт му бишәр махпсн һуйжд үвләүллһнд сән чинатаһар орла. Эн совхозд Магди 1980 жиләс авн хөөнд кәдлж йовла. Сүл хойр жилин эргцд эн бод мал авч хәләжәнә. Хөөчәр кәдлжәхдән эн төл авлһна, ноос хуралһна зурасан күцәж йовла. Эн жил чигн нүүрләч күцәмжтәһәр кәдлх, гиж иц болхмн. Үвләүллһнә дааврта кемд малчнр чидлән әрвллго кәдләд хәләврт бәәх малас һару һарһшгон төлә цугинь кежәнә. Үвлин өмн өргнд бригадын члед дулан хувц-хунрар теткгдв. Мал хотлхин төлә 235 тонн сән чинртә өвсн бәәнә. Терүндер нидн жиләс үлдсн судайск болн люцерна өвсиг тоод авхла малын хотын керң баһ биш. Мал үвләүллһнә кем эклхин өмн өргнд хаша-хаац ясж цеврлгдв, электрическ шам шачана. Хәләсн малас нег чигн һару һарһшговидн, — гиж М. Магомедов мадниг иткүлв.

Ах хөөч Джабраил Джабраилов нөкднртәһән хамдан

[illegible] бригадин коллектив үвләүллһнд [illegible] бәәдлиг онц темдглх кергтә. Ах хөөч хамдан кәдлжәх З. Джабраиловла болн Б. Уруджевла 687 толһа нәәдир хөөг нәәмдллһнд авсн бәәнә. Нәәмдлачнрин хо[illegible] зу шаху тонн өвсн бәәнә. Хәләврт бәәх хөд болхла үвләүллһнд сән чинатаһар орла. Зүг тавн хөн шалуурзар гемтәд һарутсид малчнрин гем уга, гихлә чик.

— Кошар ода чигн ясвр нежжәнә. Терүнг арһ-чидләри күцәжәнәвидн. Коль мерид зүүх хомут, жола, хазар уга болжана. Совхозд эн тәр ода күртл хаһлгджахш, — гиж ах хөөч һундлари келнә.

Эн хоит чигн автолавк [illegible] малчнрин талдан бригадмудт мет эдн өдмг болһдг һуйр уга үлдв. Һуйр угаһар малчнр зөвәр түржәнә. Юңгад гихлә өдмг тедн авч иржәхш. Ода деерән «Маныч» совхозд эн тәр хаһлгдад уга. Хот-хоолар теткллһнд торвар һарад бәәсн бийнь малын хәләвриг чаңһах кергтә.

Э. МАНДЖИЕВ,
райветстанцин ах эмч.
Ик Буурл.

Суңһврин өмн өргнд

НЕГ ОКРУГД НӘӘМН КАНДИДАТНРИН МЕЙӘРКЛЬҺН

Ода, демократь эрә эркниг давсн цагт, йовдл болһни тускар олн зүсн ухан-тоолвр әмтн дунд тархагдна. Ухан-тоолврин плюрализм гисинь демократическ обществин йирин бәәдл гиж темдглх кергтә. Эсргү халхс хоорндан ноолддг болв чигн ни-негн бәәдг диалектическ закаг өдгә цагт мадн эклэд олзлжанавидн. Зүг халх болһни хоорнд ноолдан тасрхш. Энти йиртмжин болн обществин йирин бәәдл. Арвад жилд нег ухалврар бәәсн, талданар келхд, нег псевдомарксистск идеологиар бәәсн мадн невчк талдан үг соңссн цагт алң болнавидн. Цуг эннь депутатнрин кандидатнриг зааж темдглсн цагт ил үзгдлә.

101-ч тойгта Джангарск келн-әмтнә - территориальн суңһврин округар зааж темдглсн РСФСР-ин депутатын кандидатнр «Одн» заводын культурин Герт эврәннь суңһачнрла одахн харһсмн. Харһлтд ирсн әмтиг суңһврин округин комиссин ахлач П. Н. Сусеев нәәмн кандидатла таньлдулсна хөөн кандидат Б. М. Анджаевин иткләтә күн А. Б. Максимовд үг өггдв.

— Политическ төрмүдәр болхла Конституцин зурһадгч статьяг буулһх кергтә, — гиж Б. М. Анджаев эврәннь үгән эклв. Демократическ ул деер бүрдәгдсн общест болһнд кесг парть бәәнә, терүнәс иштә мана орн-нутгт кесг парть бәәх зөвтә. Тоталитарн-феодальн орн-нутгин һоллгч бәәдлнь — нег партьта систем. Олн парть уга бәәтл демократь йосндан делгрхн уга.

Минһәр болхла олн зүсн зөөр, эврә зөөр күртл бәәхлә деер гиж тоолжанав. — гиж Анджаев келв. — Сталин болхла, эврә зөөриг каарулчксмн. Цөн биш әмтн эврә зөөр гисн, үгәс әәнә, — гиж кандидат цааранднь келв. — Йосн — Советмүдт, заводмуд болн фабрикүд — кәдлмшчнрт, һазр — крестьянмудт өггдх зөвтә. Энүнә тускар 72 жил хооран келсн үгдән мана орн-нутг ода күртл күрәд уга. Әрәсән империнь бәәсн цагт мана теегиг даңгин малчнр олзлдг бәәсмн, ода болхла номтнр олн, КНИИМС бәәнә, болв теегин бәәдлиг хәләтн, элстә һаарт хүврж одв. Тиим бәәдлиг нег мөслгч кевәр хүврүлх кергтә. Завод «Энергия» маднд керг уга.

— Экологин төрмүд намаг үүмүлжәнә, — гиж депутатын кандидат, Хальмг АССР-ин МВД-н әңгин һардач А. Д. Далаев эврәннь үгән эклсмн. — 1958 жилд төрскн теегт мадн ирсн цагт Хар һазриг белкүсцә ноһан бүрксиг үзләвидн. Ода әлвг теегәс юн үлдсиг тадн сәәнәр меднәт. Әәдрхнә газоконденсатн заводын тускар ирлцигү шиидвр авхиг күцх төр тәвжәнәв. Элстд бәәдг асфальтн болн ЖБИ-12 заводмудыг балһсна межәһәс һарһх кергтә. Балһсар гүүдг машидәс һарсн утан күн болһнд 32 килограмм хорта вещиствосин нилч күргнә. Терүнәс иштә Элстин хажуһар хаалһ тосхад аца зөөдг машидиг тер хаалһар йовулх кергтә.

Культур өөдлүллһнә тускар. Культур дор кемжәнд бәәснәс көлтә производствд учрдг шаг һарһлһн 70 процентд күрнә. Хаалһин зеткртә йовдлмудын 80 процентнь бас чигн дор культурас иштә учрна.

Төрскн келән дасж авлһна, күч-көлснә дисциплин батруллһна, күүкд улсин кәдлмшч бәәринь ясруллһна, газин, усна болн патьрин төрмүдин тускар депутатын кандидат, УОР-ин тосхачнрин бригадир В. Б.-Х. Манджиева келж өгв.

В. Б.-Х. Манджиева депутат болад арһ-чидләрн төрскн һазртан дөңгән күргх сана зүүснь ил медгднә. Болв нәәмн класс төгсәсн цагас авн кәдлмшч болж йовсн күүкд РСФСР-ин парламентд кәдлнә гиснь зөвәр күнд болхнь лавта.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач Б. Ч. Михайловд 15 минут өгхмн гиж округин комиссин ахлач П. Н. Сусеев келв. Урднь, хурган эклсн цагт, кандидат болһнд 10 минут өгхмн гиж үгцсн билә. Эн үг соңссна хөөн залд суусн әмтн шуугдад нирглдв. Ахлачд тусан күргхин төлә П. Н. Сусеев тиигж келсн болвза? Залд суужасн олн әмтн тиигж сансн болх.

— Олн керг кех кергтә гиж мини өмн үг авсн кандидатнр келсмн. Тернь чик. СССР-ин номин Академин болн Хальмг АССР-ин Деед Советин сессин трибун деерәс мана төрмүдин тускар би бас кесг дәкж келләв. — гиж Б. Ч. Михайлов эврәннь үгән эклв. — Болв цуг заагдсн төрмүдиг хаһлхин төлә мөңгн кергтәлм. Тер саамд мана һоллгч отрасль селәнә әдл-аху орн-нутгт 500 сай арслң өртә. Эрүл-менд харлһнд болн культурт жил болһн 49 сай арслң дотац өггднә. Эс гиж мадн орн-нутгиң тежәврт бәәнәлм. Әдл-ахун эврә тооцанд орхла яһж бәәхмби? Госдаалһврар жил болһн нег сай хөөнә арс мадн хулдх зөвтә биләвидн. Ода терүнәс 600 миңһн арсиг үлдәһәд доллармудар хулдхвидн. Эн жилә негдгч кварталд Троицк арсна заводт реконструкц кегдх. Нефтиг әд-бод кехин төлә ливанцирла бооца кеввидн. Үс, мах болн темсиг әд-бод кехин төлә харслтын министерств маднд микрокомплектмүд кежәнә. Жил төгстл Комсомольскас Ик Буурл күртл газин цорһ татгдад эн тәр хаһлгдх. Дарук жилд Элстүр өөдән чинртә усн ирх. Нәәмдллһнә, һазрин туск, эврә зөөрин туск закан батлж авгдсна хөөн Советмүд йоста эздүд болж һарх. Тер цагас авн мана газас жил болһн 500 сай арслң алв мадн авхвидн. Цуг кергүүлдвр бәәдл-җирһлд тохрасна хөөн 1993 жиләс авн жил болһн 3 жува арслң олзта болхвидн.

— Күч-көлсчнрин ач-тусит харслһн гисн мини программин һоллгч зүүллт, — гиж облсовпрофин юридическ консультацин һардач Б. С. Убушиев эврәннь үгән эклсмн. — Закан бәәсн цагт цөн биш әмтн тернь хаһлхин төлә партийн болн советск органмудт одна. Өдгә цагт закан кәдлжәхш гиж темдглх кергтә. Зөв-йосна орн-нутг тосххин төлә цугинь закан залх зөвтә гиснь маһд уга.

— Мана эрүл-менд харлһна бәәдлиг тадн сәәнәр меднәт. Медицинск кәдләчнрт гермүд күртжәхш. Жалв зөвәр баһ. Нег дәкж олзлдг шприцмүдин төр Индьд чигн кезәнә хаһлгдсмн. Бичкдүдин балһсна поликлиникиг тосхх кергтә. Садв болн бөөрин гем манад олн, эн туст онц оньган тусхах кергтә гиснь маһд уга. — гиж республиканск бичкдүдин больницин әңгин залач С. Е. Уланов келв.

— Мадн тиим әд уга бәәдлд бәәхин учрнь мадна бийстмдн бәәнә. Мана күч-көлснә дисциплин дора. Эврә бийин даавр бас уга. Дорд үзгин ямаран техник авч иргдсн болв чигн, дисциплин болн даавр уга болхла тер техник йосндан олзлгдхн уга. — гиж Хальмг АССР-ин МВД-н әңгин һардачин дарук В. И. Азыдов эклв.

Маднд школыг шиңәс бүрдәх кергтә. Ода бәәх школмудт **500 күүкд сурчана.** Минһәр болхла класс болһнд 10—15 сурһульч орх зөвтә. Тиигхлә мадн, обществин гешүниг биш, йоста күн асрж өскхвидн.

— Хальмг таңһч союзн республик болх зөвтә. Юңгад гихлә, автономн республикин зөвнь зөвәр кемжәлгдсн бәәнә. Мана экономикин делгрлтин альтернативн программиг белдх кергтә гиж селвг орулжанав, — гиж КГУ-н багш, нәәмдгч кандидат С. С. Утнасунов келв.

Депутатын кандидат болһн суңһачнриг эврәннь программла таньлдулсна хөөн олн зүсн соньн болн хурц сурвр эдид өггдв. Зүг минин оньг авлсн, соньн гихов, нег йовдл. Б. М. Анджаев сурврт хәрү өгчәсн цагт 3—4 медәтнр эклэд шуугдцхав. «Партин өмнәс боссн тана улсин фронт кенд кергтә болжахмби?» — гиж эдн келцхәв. «Би партийн биш болв чигн нанд эннь медгджәхш. Яһад партяс эврә дурарн һардмби?» — гиж нег күүкд күн сурвр өгв. Энүнә тускар

Мана обществд плюрализм эклэд делгрҗәх цагт күн болһн эврә уханарн бәәх зөвтәлм. «Күн болһнд эврә уханарн, эврә санан-седкләрн бәәх болн эврә бурхндан итхх зөв өггджәнә», — гиж Күүнә зөв-йосни Декларацд бичәтә. Терүнд бичгдсн үгмүд кезә мана ухан-сеңгнд ивтрәд орхмби?

Депутатын кандидатнрин программсла суңһачнр таньлдв. Демократическ ул деер кегдҗәх суңһврт әмтн эврәннь депутатан суңһж авхнь лавта. Кандидатнрин әдл биш тоолвр хоорндан сөрлцлһн — демократин темдг мөн.

ЖӘБӘН Төлә,
мана корр.

Белдвр кегдҗәнә

Целинн района «Балковский» совхозин тәрәчнр нидн жил гүжрж кәдләд буудян зүүтә культурмудын өөдән урһц хураж авв. Эдн государствд 23484 тонн буудя хулдад жилә зураһан 7.8 холванд давулж күцәв. Эн күцәмжс күч-көлсиг чадмгар бүрдәсн, буудя хурадг техникиг чадмгар болн өөдән һарцтаһар олзлсна ашт бәргдсмн. Тегәд чигн әдл-ахун механизатормуд хаврин кәдлмшт техник белдлһнд ик оньг өгчәнә. Эннь учрта юмн, яһад гихлә, цуг тәрәчнр нәәмдллһнә подрядт орж кәдлхәр бәәнә.

Урдаснь батлж авсн графикәр хәләгдсәр һазр әд-бод келһнә болн тәрәнә цуг зүсн техник шин жилин өмн белнә зергләнд зогсагдв. Совхозин ах инженер толһалжах белн техник шинжлж хәләдг комисс плуг, борон болн сеялк болһниг бүрткж хәләчкәд белнә зергләнд зогсах зөв өгдмн. Эн учрта юмн, яһад гихлә, ясврчнрин бригадмуд хоорнд социалистическ дөрлдәнә бооцан кегдсмн. Дөрлдәнд диилвр бәрсн бригадыг совхозин администрац материальн ачлхмн.

Әдл-ахун цутхлңгас зөвәр хол бәәх хойрдгч фермин механизатормуд Балковский поселкд бәәх әмтлә әдл таалд бәәнә. Үлгүрнь, производственн болн бәәцин таалнь му биш. Ферм деер механизатормудын Гер тосхгдв. Энд ясврин кәдлмшин таал ясрсинь онц темдглх кергтә. Энд сольгддг әңгсин көрнтә склад бәәнә.

Ясврин нәрн кәдлмш болхла әдл-ахун цутхлң мастерскойд күцәгднә. Ясврчнрт күч-көлснә сән таал үүдәснә ашт әдл-ахун бәәх трактормудын 82 процентнь баһ цагин эргцд белнә зергләнд зогсагдв. Тегәд чигн механизатормудын зәрмнь буудя хурадг комбайнмудан эклэд ясжана.

Ясврчнриг күн адһажахш. Хамгин ик оньг өгтджәхнь — кәдлмшин чинр. Эн төриг цугтан сәәнәр медж үүлджәнә.

А. ЦАКУГИНОВ.

Района Советин сесс

Улсин депутатнрин Черноземельск района Советин сесс болв. Сесс деер бүрдәмжин тәр хәләгдв. Района Советин күцәгч комитетин ахлач В. Н. Акименко гемин зүүләр кәдлмшәс һарһхин туск әрлһ орулснас иштә сесс әңгүг кәдлмшәснь сулдхв. Партин района комитетин хойрдгч сеглатр болж кәдлҗәсн А. В. Лавров района Советин күцәгч комитетин ахлачд суңһгдв.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин негдгч дарук, республикин Госзуран ахлач М. Б. Мукубенов сессин кәдлмшт орлцв.

Мана эврә корр.

Азербайджанск болн Армянск ССР-мүдт тогтсн бәәдл

Бакуд болн Азербайджанд бәәдл нәрн кевәрн бәәнә. Балһсна цергә комендантын зәңглсәр, экстремистск багмуд цаарандан чигн үүл һарһад, цергүдлә ноолдлһнур түкрәд бәәнә. Сарн өдр асхар цергчнр, күүкд улс болн бичкдүд суусн автомашидин колонныг хав, терүнднь әмтн әмнәсн хаһцв. Энүнә хөөн бандитмуд цергә автомашинур болн цергә постмудур дәврв. Давсн хонгин туршарт 62 күн бәргдв, хадг болн китн зер-зевин 60 единиц булаж авгдв.

Эндәс беженцнриг авч һарчана. Давсн хонгин туршарт аһарин болн төмр хаалһин көлгәр республикәс армянск келн 97 күн, цергчнрин өрк-бүлмүдин 665 члед авч һарһгдв. Туула сарин 14-с авн Бакуһас ут-турштан 16 миңһ һар армянмуд нүүлһгдв.

Зәрм гражданмудт нернүсн угаһар әәлһж бичсн бичгүд ирәд бәәнә, эдниг телефоһар жиңнүләд әәлһәд бәәнә. Бийән бәртн, бичә әәж үүмтн гиж комендант балһсна әмтиг дуудв, бакинск гарнизона цергүд бәәдлиг бүрткҗәнә гиж иткүлв. Азербайджана МВД-н сүл өгсн чик то-дигәр, туула сарин 20-с авн 22 күртл Бакуд 93 күн әмнәсн хаһцв, тер тоод 75 гражданск күн, 639 гражданск әмтн болн милицин әлчнрәс болн цергчнрәс 76 күн шавтв.

Миңһәд әмтн үкв, күслүндүр миңһ шаху үксн әмтнә ногц «Казахстан» гидг паром деер бултулчксн бәәнә гиж Москвад бәәх Азербайджанск ССР-ин постпредствин тархажах зәңг тәрүц худл.

Олн республикүдәс ирсн цергчнр олар үкв гисн, цергә частьмуд Азербайджана әмтн бәәдг пунктсур дәврлһ кехәр бәәнә гисн худл телеграммс провокатормуд Бакуһас илгәһәд бәәнә. Эннь бас худл.

Бакинск цергә кермсин болн Көк теңгсин флотилин штабин һазр деер бәәх тосхлтс ода чигн бүслврт бәәнә.

Эн аңһн йовдлмудт цергә хувц өмссн террористнр орлцсн йовдлмуд бәәнә.

«Азербайджана улсин фронтын» әлчнр бәәрн телевзгдләр, митингс деер үг келхләрн государственн межән участксиг эврәннь бүрткллһнд авсн заставст болн подразделеньст дурго седкл зүүлһхәр зүткнә. Эдн провокационн гервллһс кенә, әәлһнә.

Тер бийнь пограничн частьмуд болн подразделеньс давсн хонгин туршарт Азербайджанд советск-иранск межән зөвәр их хувинь бүрткллһндән авв. Эн межәг давж һардг йовдлмуд зөвәр баһрв. Диг-дара тогталһнд пограничникүдлә, командирмүдлә болн политкәдләчнрлә хамдан межән өөр бәәх селәдин әмтн олар орлцжана. Пограничникүд дунд әмнәсн хаһцсн болн шавтсн әмтн уга.

НКАО-д бәәрн әмтнә дөңгәр хаалһсиг бүслврәс эклэд һарһжана.

(ТАСС).

Сунһвр тосҗ

Бүрдәмҗтә белдвр кегдҗәнә

Эн жилин моһа сарин 4-д РСФСР-ин Деед Советд болн бәәрн Советмүдт сунһврин өдр. Ода туула сар чиләж йовх цагла сунһврт белдлһнә кем гүргүдән оржана. Зәрм округудар депутатнрин кандидатнриг темдглж бичлһн дуусв, наадкстнь даавpта эн көдлмш төгсжәнә. Тегәд сунһврин комиссьмүд хоршасн дамшлтарн түшг кеж, медрлән күцц олзлж үүлджәнә. Района күцәгч комитетмүд, селәнә Советмүд сунһврт белдлһнә даавpта көдлмшт шунж орлцжана. Эн туст Октябрьск района Цаһан Нурск болн Джиргилтинск селәнә Советмүдин көдлмшиг онц темдглж болхмн.

Эн района Цаһан Нурск селәнә Советин меллд бәәх «Цаһан Нур» совхозд ирх кемд эн округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд, района болн селәнә Советин депутатнрин кандидатнрт заагдсн әмтн окружной сунһврин комиссьт темдглж бичгдсн бәәж. Цаһан Нурск сунһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд «Цаһан Нур» совхозин директор Э. Н. Бакаев сунһгдсна тускар мана газетд зәнглгдлә. Болв бәәрн Советмүдт улсин депутатнрин кандидатнриг сунһлһн болн заах темдглһн мадниг үүмүлжәлә. Юнгад гихлә, жиләс жилд эн туст баһ биш дуту-дундс һардг йовдлмуд темдглгджәсмн. Зәрм депутатнр болхла нерни төлә сунһгдад ямаран чигн көдлмш кедмн биш. Тедн дунд үнн седкләсн депутатск даалһвран күцәһәд, олнд туста көдлмш кедг әмтн олн болв чигн, цуг халхаснь авад хәләхлә, бәәрн Советмүдин депутатск баг цагин некврин кемжәнд үүлджәхш, гиж келж болхмн.

Тегәд чигн Цаһан Нурск селәнә Советд үүлджәх сунһврин комиссь үүлдврән чаңһаж көдлжәнә. Улсин депутатнрин кандидатнр темдглж бичгдсн цагт орж ирсн документс чаңһар бүртклгдж, күн болһна жирһлин хәләц, санан-седкл тоод авгдв. Селәнә Совет сунһврт белдлһнә көдлмшиг һарджана. Депутатнрин кандидатнр темдглж бичгдснә дару удан боллго сунһачнрла харһлтс бүрдәлһн эклжәнә. Ода деерән харһлтс бүрдәлһнә тодрха диг-дара батлж авгдсн бәәнә. Селәнә Советд болсн селвлцән деер терүнә зура батлж авгдсн цагт эдл-ахун цуг подразделеньсин әлчнр, депутатнрин кандидатнр орлцла.

Района Советд арвн, бәәрн Советд хәрн һурвн депутатын кандидат темдглж бичгдснәс иштә харһлтсин зура батлгдв. Болв бидн округ болһар кедү кандидат сунһгдсар соньмсвидн. Авад хәләхлә, района Советд 7 округас зуг һурвндынь альтернативн кандидатурмуд бәәнә. Селәңә Советд бәәдл бас ирлцңгү. Тегәд юнгад иим бәәдл тогтсмб? Депутатнрин кандидатнр дунд машин залачнр, механизатормуд, багшнр, малчнр, больницин көдләчнр, нань чигн әмтн бәәхиг темдглж болхмн. Кесн көдлмшәрн, олн дунд эзлсн тоомсрарн күндтә улс. Үлгүрнь, баһ наста хөөч В. Н. Хунялов, фермин залач С. В. Балтыков, машин залач О. Э. Мишкиев, дундын школын директор С. М. Яманов болн нань чигн депутатнрин кандидатнр Советмүдт чадмг кевәр үүлдж чадх әмтн. Олна хургуд деер депутатнрин кандидатнрин нерд заахинь өмн күч-көлсчнр тоолад, ухалад күүндвр бүрдәцхәлә. Эдл-ахун цуг подразделеньсин көдлмшчнрин заасн әмтн Советмүдин көдлмшиг ясрулж, цагин некврин кемжәнд үүлдж чадхмн. Тегәд чигн зәрм округудар нежәһәд күн бәәсид ик әәмшг уга, гиж сангдна. Олна шиидвр тиим болжана. Дәкәд болхла, нег селәнд олн жилд бәәжәх әмтн нег-негән сәәнәр медж иткжәцхәнә.

Сунһврин кемд олна организацст эврәннь әлчнрән заадг зөв уга. Тер бийнь депутатнрин кандидатнр дунд арвн хойр коммунист, дөрвн комсомолец бәәнә. Кандидатнрин ик зунь болхла партийн биш әмтн. Эн өдрмүдт депутатнрин кандидатнр хургуд бүрдәж кех көдлмшинь, программинь тускар цәәлһвр өгчәнә.

Октябрьск района «Октябрьский» совхозд ирлцңгү бәәдл тогтв, гихлә чик болж һархмн. Джиргилтинск селәнә Советд сунһврин өдрт бас тодрха белдвр кегджәнә. Моһа сарин 4-д болх сунһврт селәнә Советин арвн тавн депутатын нерд заагдх зөвтә. Ода деерән депутатнрин кандидатнр дунд арвн нәәмн күн заагдв. Бәәрн Советд сунһгдхмн, гиж олна хургуд деер хәрн хойр күүнә нерн шиидгдлә. Болв дөрвн күн олн зүсн учрас көлтә депутатнрин кандидатнр дунд заагдх зөвән өгсн уга. Негнь талдан көдлмшт һарх болжана, наадкнь олна итклиг даашгов, гиж үннднь келв. Района Советин депутатнрин кандидатнрт заагдсн зәрм әмтн бас олн көдлмш күцәж чадшго учран заацхав. Тегәд чигн нег округд хойр, дарук округд негхн кандидат үлдсмн.

Тиигчкәд эн хойр селәнә Советмүдәр депутатнрин то баһрулгдв. Цаһан Нурск селәнә Советд 20, Джиргилтинск селәнә Советд 15 депутат сунһгдхиг урднь заалавидн. Урдк жилмүдт эн Советмүдт ирлцңгү 25 болн 20 депутат үүлджәсмн. Болв зәрмнь нерни төлә селәнә Советин депутатын нер зүүжәлә. Хамгин шунмһа, жирһлин бат хәләцтә болн даавpта әмтн көдлмшин ик зууһинь күцәж йовла. Тегәд чигн депутатнрин тоог баһрулад өдгә цагт ик чинр зүүжәх көдлмшиг күцәж чадх әмт сунһх күцл тәвгджәнә. Олн мандатн округд сунһгдх депутатнрт шишлң уульнцс, гермүд батлгджахш. Депутатнрин кандидатнрин нердиг эдл-ахусин подразделеньс — МТМ, гараж, больниц, школ болн нань чигн организацс заажана. Энүнәс, иштә цуг депутатнр күчән негдүлж ямаран чигн тәриг хамцу кевәр хаһлхмн. Санад бәәхнь иим кевәр үүлдхлә хоосн үгәс ил кергүр бат ишкдл кехд амр болх бәәдлтә. Ода деерән сунһврт белдлһн цуг халхарнь бүрдәмжтәһәр кегджәнә. Цаһан Нурск болн Джиргилтинск селәнә Советмүд иргчдән чигн терүнә йовудыг бүртклһндән бәрх, гиж ицж болхмн.

САНЬЖ-ҺӘРӘН Иван,
мана корр.

Советд шунмһа әмтн кергтә

Партин Каспийск района комитетин негдгч сегләтр А. С. Бадмахалгаев болн улсин депутатнрин Каспийск района Советин күцәгч комитетин ахлач А. Е. Башков 60-ч тойгта Красинск сунһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд зааж темдглгдсмн. Эн хойр кандидатас негнь сунһачнрин дөңгәр республикин Деед Советд орхмн. Альтернативн ул деер кегджәх сунһврт күн болһн эврә ухаһарн таасгдсн кандидатын төлә дууһан өгх зөвтә гиснь маһд уга. Цөн жил хөөран мет административн нилчәр нег күүнә төлә дууһан өгтн гиж ода сунһачнриг даржахш. Тегәд хойр кандидатас негинь шүүж авхийн өмн сунһачнр йосидан ухалх зөвтә эсий? Депутатын кандидатнр идр насидан күрсн, негнь һучн йистә, дарукнь дөчн хойрта. Хойурн района һардачнр. Эднәс кен депутат болхинь моһа сарин дөрвн өдр [illegible].

Улсин депутатнрин района

...дсн эд-таврин тускар ода нам келжәхшв, шүдән угадг паст, һосан цеврлдг крем чигн угалм. Магазинд оньдин әс күртдг хот-хоолын тускар селәнә әмтн келнә. Келхд, давсн жилин зураһар Красинский селәнә хот-хоолын магазин 271 миңһн арслнга олз авх зөвтә бәәсмн. Болв терүнә ормд 258 миңһн арслңд хот-хол хулдгдв.

Өдгә цагт олна малын үвлзлһнд бәәх малчнр чигн хулд-гүүлгәнә көдләчнрин хайгар һундл өргнә. Зәрмлән сарин туршт хөөчнрин хошт автолавк ирхш. Болв тер хая ирсн цагт малчнрт кергтә эд-тавр автолавкд уга болна.

Хулд-гүүлгәнә көдләчнр күч-көлснә дисциплин эвддгнь нуувч биш. Болзгаснь урд хаагддг болн секгддг магазид әмтнә ур күргнә С. Э. Нижиндаева, В. М. Павлова, В. Н. Очкаева болн Н. В. Трубицина һарджах магазидин коллективст тиим эд уга йовдл авъяст тохрсн

●Комсомол болн бәәдл-җирһл

БАҺ НАСНИ ШУНЛТАН ҮЗҮЛНӘ

Елена Хазикова дундын школд сурчасн цагас авн өдр болһн ю кехән урдаснь зуралж, терүгән дигтә-даратаһар күцәдг билә. Орн-нутгин, нарт делкән туужин тускар соньмсдг билә, школын кергүд, комсомольск даалһврмудан арднь орж цаглань күцәж йовла. Үүрмүдтәһән хамдан нәр-нааднд, кинод одх цаг чигн бас олдг билә.

Сурһулян төгсәсн хөөн Елена цаарандан альд сурһуль сурхан удаңд ухалсн уга, эн ики урдаснь туужин халхар багш болхар шиидлә. Тегәд чигн эн шүүврән сәәнәр өгәд туужин болн советск зөв-йосна Волгоградск государственн педагогическ институтд орад сурв.

— Иир сәәхн цаг билә, лекцс болн дамшлтын занятьсин хөөн сул цаг бас ховр бәәсн болв чигн олна болн комсомольск даалһврмуд күцәлһн дала ик ацан болдго билә, — гиж Елена ода тодлна. — Чини күцәх керг кемр күүнә үлмәд бәәдго болхла, терүг күцәлһн зуг чини эв-арһд бәәхлә, тертн күнд юмн биш. Зуг эврә седкл, седвәр болн шунлт кергтә.

Болв сурһульч, студент бәәсн цагла олна болн комсомольск даалһвр күцәлһн гисн энти багшнрин, комсомолын комитетин даалһврар күцәгддг юмн билә, Елена болхла эврән багш болхларн, эврәннь ухалсн тоотан сурһульчнрла, үр багшнрла күцәдг болхув, гиж дотран сандг бәәсмн.

Сурһулян төгсәһәд, шүүврән өгәд, туужин багш болж көдлдг иткл цаас хавтхдан дүрәд Елена Баһ Дөрвдә дундын школур йовулгдла. Нидн жилин ноха сарас авн энүг Елена Александровна гиж нерәддг болв.

Зуг акад юмн болв, кеж күцәх санан болн седвәр дала, болв терүнә төлә цаг олдхш.

— Би арвн дөрвн класст туужин кичәлмүд өгнәв, энтн дегд дала цаг авлна. Ташр кичәл болһнд сән белдвр кех кергтә, дөңцл литератур умшх кергтә. Юңгад гихлә, вузд сурчасн цагла чигн, туужин туск эндрк учебникүдт оңдаруллһн, цуһарад сонсхж медүллһн илдксн тоотын ик зунь уга. Сурһульчнр болхла барт умшсн юмн учебникүдт бәәснлә юңгад эс ирлцжәхмб, гисн олн сурврмуд өгнә. Би, багш, тегәд сурвр болһнд чик хәрү өгх зөвтәв. Болв мини медрл эн туст бас күцц сән гиж болшго. Тер учрар ямаран сурвр өггдхиг урдаснь таалж медәд белдвр кех кергтә, — гиж эн келнә.

Елена Александровнала би шидр болсн Хальмг таңһчин комсомольск организацин тооцана-сунһврин конференцин нег завсрт харһж күүндләв. Эн конференц деер Е. А. Хазикова тооцана докладар болсн күүндврт орлцж, эврә ухан-тоолвран медүллә. Конференц деер босхгдсн олн төрмүд дундас делегат болһн гилтә комсомол кергтәв, угай, Әрәсән комсомолыг бүрдәхлә туста болхий? гисн төрмүдт нурһлж оньган тусхажав.

— Намаг тиим сурврмуд дегд икәр алңтрулжахш. Мини бат иткмжәр комсомол кергтә, болв үүлдврин урдк эв-арһин кев-янзан сольх кергтә, комсомол зуг формальн организац болж цаарандан бәәж чадшго, тиим зөв чигн уга. Комсомолын ханиг батрулх кергтә. Комсомолец болхар седсн баһчудт комсомолд юңгад оржанч? гисн сурвр өгх кергтә, — гиж Елена Александровна трибун деер һархларн үгән эклв. — Өдгә цагт нурһлж экономикин төрмүдәр күүндвр һарад бәәнә. Сурһмжин, шагшавдын төрмүд болхла хажуд үлднә. Энтн ник биш. Тиигчкәд мадн орн-нутгин туужиг шинәс үнлжәнәвидн, партин болн комсомолын кесг үүлдәчнр төрүц хажһр хаалһар улсиг, баһчудыг көтлж йовла гиж келгджжәнә. Тер учрар иргч үйнр мадна тускар тиигж келдго болдгар өдгә цагин комсомол эврә үүлдврән күцәх зөвтә. Эндр өдр баһчудын халхар чинр уга нег чигн төр бәәх зөвтә биш.

Материальн сән тетквр угаһар әмтн бәәж чадх, болв духовн ямаран чигн иткмж угаһар бәәхд күчр, нам бәрж чадшго гиж келх кергтә, гиж энүнә келсн үг конференцд орлцачнрин ухан-седклинь авлснь маһд уга. Энүнә тоолврар, тиим иткмжиг школд сурчасн цагас авн баһчудт сурһмжлх кергтә. Тиигхлә школьн комсомолд оньган эрк биш икдүлхмн, гиж эн делегатнриг дуудв. Болв һундл болхларн энүнә дару үг келсн әмтн энүнә тоолвриг дөңнсн чигн уга, бурушасн чигн уга. Конференц батлж авсн тогтаврт чигн школьн комсомолын тускар тодрха сүвселвгүд орулгдсн уга.

Әрәсән комсомолын тускар келхләрн эн делегатнр келсн тоолвриг дөңнәд, ВЛКСМ-ин XXI съезд күртл нег мөслгч шиидвр авхас саглхмн, гиж келв.

Үг келх цаг дегд чаңһар кемжәлгдсн учрар Елена Александровна санжасн цуг тоотын тускар келж чадсн уга.

— Багшнрин болн сурһульчнрин комсомольск организацс салу бәәхлә, миниһәр, чик болх билә. Юңгад гихлә, багшнр-комсомольцнр сурһульчнр-комсомольцнрәс насарн чигн, соньмслтарн чигн йилһрнә. Тиигчкәд бәдүн әмтн зуг бийн дундан хаһлж чадх зәрм төрмүд бәәналм. Комсомольск организац хамцу болхла, тер төрмүдән хәләхәр седхләрн сурһульчнриг һартн гиж сурх кергтә болжану? Тегәд багшнрин болн сурһульчнрин комсомольск организацс салу бәәх зөвтә. Кемр школьн ямр нег төриг хамдан хаһлх кергтә болхла зәрмдән хамцу хург кеж болхмн, — гиж эн тоолжана.

Баһ Дөрвдә дундын школын багшнрин комсомольск организацд арвн күн орна. Эн тооһас өдгә цагт һурвнь декретн амрлһнд бәәнә. Тиигчкәд зәрм багшнр нилх үртә.

— Мадн жилин туршарт күцәх көдлмшин зура батлж аввидн. Болв темдглсән күцәхд ода күнд болжана. Нег үлү, ода, үвлин цагт. Яһад гихлә, күүкд дару-дарунь царцад гемтнә, тер учрар бичкн үрән хәләж багшнр кесг өдртән гертән бәәнә. Теднә кех кичәлмүдиг талдан багшнр кех зөвтә болна. Кичәлмүдин хөөн өрк-бүлүрн адһх кергтә, гертнь эдниг эврә бичкдүд күләнә. Нилх үрдүтә багшнрт немр даалһвр өгхдән нам эвго болна. Тегәд чигн мана багшнрин комсомольск организац шунмһа көдлмшәрн йилһрнә, гиж келж болшго, — гиж Е. А. Хазикова нанла күүнджәһәд келв.

Бийнь болхла школьн болн комсомольск олн зүсн керг-үүлдврт орлцж ора асхн күртл школд бәәнә. Нег үлү, ода, хальмгин алдр дуулвр «Җаңһрин» 550 жилин өөнд белдвр кегджәсн цагла. Дәкәд болхла сурһульчнрин төлә амрлһна асхд, олн зүсн диспутмуд бүрдәх кергтә. Цуг эн көдлмш нурһлж комсомольск организацин сегләтр Е. А. Хазиковад даалһгдна. Цаһан седклтә, зан-бәрцәрн һольшг күүкд күн цугинь нанд юңгад даалһад бәәнт гиж школын һардврин өмнәс нег чигн дәкж ду һарад уга. Баһ насни гүҗрлт бәәсн деерән терүгән эн сурһульчнрт шагшавдын болн патриотическ гүн сурһмж өгч школас жирһлин нәрн хаалһур һарһхар зүткжәнә.

ӘВӘН Николай.

Эзни хәләцтә хөөч

Өдән һарцта көдлмшәрн нер һарсн малчнр Юстинск районд баһ биш. Эднә нүүрт «Сарпа» совхозин ах хөөч С. Д. Нимгиров бас йовна. Эн ах хөөч һанцхн төрскн эдл-ахудан биш, райондан, нам цуг республикд тоомср олв гиж келхлә чик болхнь лавта.

Сангаджи Дударович кесг жилин туршарт малд көдлжәнә. Эн цуг жирһлинь керг гиж келх кергтә. Наснань туршарт хоршасн байн дамшлтарн, медрләрн баһчудла хувалцж, сүв-селвгән кезә чигн өгнә. Одахн гилтә Дорж-Һәрә көвүнь эцктәһән көдлдг болв. Дорж-Һәрә КГУ-н селәнә эдл-ахун факультет күцәмжтәһәр төгсәһәд, зоотехникчин эрдм дасла. Медрл бәәнә, болв дамшлт кергтә, гиж эн тоолна.

Эн бригадт Нимгировин гергнь — Кермен Джавкаевна болн Иван Степанович Бочкарев көдлнә. Җил болн эдн авсн даалһвран күцәнә. Сүл дөрвн жилин эргцин тодигмүд авад хәләхлә, эднә бригад ноос өглһнә зураһан 104 процентд күргж күцәв. Зураһар 114 центнер ноос авхмн билә, эдн болхла 118 центнерт күргв. Дәкәд болхла, нег чигн һару угаһар малан бүрткнә.

Иир даавpта, үнәч, итклтә төләдән цехов партийн организацин сегләтрт С. Д. Нимгиров сунһгдсн билә. Поста коммунист кевәр эн үүлиг кесг цагт дааж йовла. Ода болхла Сангаджи Нимгирович күч-көлсч коллективин советин член.

Сәәнәр көдлдг төләднь Төрскн эңг өөдән ачлврмудар ачлла. С. Д. Нимгиров Ленинә, Октябрьск революцин болн Улсин Иньгллтин орденмүд зүүнә.

ЗУРГТ: Юстинск района «Сарпа» совхозин ах хөөч С. Д. Нимгиров.

У. Китляевин цоксн зург.

Шин эв-арһар бүрдәгдхмн

Мана республик мал өсклһнәс баһ биш ору авна. Тегәд малас авдг эдл-уушин һа

Демократин школ

КГБ-һас КЕН ӘӘДВ?

хәләц. санан-седкл тоод ав- партийн биш әмтн. Эн өдр-

мана корр.

Советд шунмһа әмтн кергтә

Партин Каспийск района комитетин негдгч сегләтр А. С. Бадмахалгаев болн улсин депутатнрин Каспийск района Советин күцәгч комитетин ахлач А. Е. Башков 60-ч тойгта Красинск сунһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатин кандидатд зааж темдглгдсмн. Эн хойр кандидатас негнь сунһачнрин дөңгәр республикин Деед Советд орхмн. Альтернативн ул деер кегдҗәх сунһврт күн болһн эврә ухаһарн таасгдсн кандидатын төлә дууһан өгх зөвтә гисн маһд уга. Цөн жил хөорн мет административн нилчәр нег күүнә төлә дууһан өгтн гиж ода сунһачнриг дарҗахш. Тегәд хойр кандидатас негинь шүүж авхин өмн сунһачнр йосндан ухалх зөвтә эсий? Депутатын кандидатнр идр насндан күрсн, негнь һучн йистә, дарукнь дөчн хойрта. Хойурн района һардачнр. Эднәс кен депутат болхинь моһа сарин дөрвн өдр үзүлх.

Улсин депутатнрин района Советд депутатнрин кандидатнр бас чигн зааж темдглгдв. Тернь альтернативн ул деер бас кегдсмн. Зуг би болхла, мана Красинск селәнә Советд зааж темдглгдсң депутатнрин кандидатнрин тускар келх санатав.

Давсн жил бар сарин дунд цагт селәнә культурин Герт совхозин эдл-ахун, хулд-гүүлгәнә көдләчнрин, багшнрин болн эмчнрин конференц болснь намд тодлгджана. Терүнд орлцсн 113 делегат улсин депутатнрин селәнә Советд депутатнрин кандидатнриг зааж темдглсн билә. Бәәрн Советд орулхин төлә делегац болһн эврә кандидатан зааж темдглсмн. Урдк сунһврт сунһгдсн депутат болһна көдлмшин тускар неквртә күүндвр болв гиж әмтин түрүнд келх кергтә. Ода бәәсн селәнә Советин 25 депутатнрас зуг 10-нь йоста кевәр көдлсмн. Наадкснь болхла көдлҗәсн бәәдл үзүләд, эднә зәрмснь нам бәәрн Советин сессьд чигн ирдг уга бәәсмн. Тиим әмтн нерни төлә депутатнрин тоод орв гиж эн конференцд темдглсмн.

Эврә сунһачнрин төрмүдиг эс меддг, хая-хәя сессьд ирдг, социальн-экономическ төр хаһллһнд эс орлцдг селәнә Советин депутатнр: механизатор А. Ф. Акбаров, темс урһаһач Н. Н. Михин, саальч Т. И. Куликова, тооч Т. В. Манджиева, жолач Н. Н. Рогатин, оператор М. М. Сюкиева конференцд шалһгдсмн.

Тер саамд, эн хотнд эс хаһлгдсн социальн төр баһ биш. Үлгүрлхд — хулд-гүүлгән. Оньдин олзлдг эд-тавр магазидт уга. Өлгмр хувцна, уя кегдлмүдин, арсар кегдсн эд-тавриин тускар ода нам келҗәхшв, шүдән уһадг паст, һосан цеврлдг крем чигн угалм. Магазинд оньдин эс күртдг хот-хоолын тускар селәнә әмтн келнә. Келхд, давсн жилин зураһар Красинский селәнә хот-хоолын магазин 271 миңһн арслңга олз авх зөвтә бәәсмн. Болв терүнә ормд 258 миңһн арслңд хот-хол хулдгдв.

Өдгә цагт олна малын үвләлһнд бәәх малчнр чигн хулд-гүүлгәнә көдләчнрин хайгар һундл өргнә. Зәрмдән сарин турш хөөчнрин хошт автолавк ирхш. Болв тер хая ирсн цагт малчнрт кергтә эд-тавр автолавкд уга болна.

Хулд-гүүлгәнә көдләчнр күч-көлснә дисципли эвддгнь нуувч биш. Болзгаснь урд хаагддг болн секгддг магазид әмтнә ур күргнә С. Э. Нижиндаева, В. М. Павлова, В. Н. Очкаева болн Н. В. Трубицина һарджах магазидин коллективст тиим эд уга йовдл авъяст тохрсн бәәдлтә.

Зуг кемржән селәнә Советин хулд-гүүлгәнә болн бәәц тетклһнә даңгин үүлддг комиссь оньдин көдлсн болхла, тиим дуту-дундс һарһгдх уга бәәснь мөн. Зер-земш, темс болн мах әмтнәс хулдж авлһна зураг күцәхин төлә хулд-гүүлгәнә көдләчнрт депутатнр дөңгән күргх зөвтә бәәсмн. Зуг эн халхас улсин элчнр шунлтан үзүлсн уга.

Эврә гермүдән тосхтн гиж селәнә Совет әмтнд келәд бәәнә. Болв тер саамд, тосхлтан эклх сана зүүсн әмтн шифер, тоосх, мод, шил-терз альдас хулдж авхан медҗәхш. Эн төр селәнә әмтиг зоваһад бәәнә.

Әмтиг тетклһнә комплексн приемн пунктын көдлмш бәәсн дор кемҗәндән батрсмн. Келхд, бәәц тетклһнә 19 зүсн туслмжас зуг хойр әңгәр зураһан күцәсмн. Холодильник, телевизор, радиоаппаратур яслһна халхар әмтн оньдин һундлан өргнә. Сарин турш ясвр кегдхлә кен чигн тесврән алдхов. Комплексн приемн пунктын заведующ М. Б. Валетова бәәц тетклһнә көдлмшән ясрулхар зүткҗәхш. Депутатнр болхла тиим бәәдлиг чиклхин тускар нам ухалҗахн уга бәәдлтә.

Селәнә залһлдана әңгин көдлмшт бас чигн цөн биш дуту-дундс бәәнә. Телефонн залһлда болн радио көдллһнә халхар олн әмтн һундл өргнә. Фельдшерск-акушерск пунктд кесг сардан телефон көдлхш, школд бәәх телефон болхла, хойр сардан ду һарчахш. Магазидт болн патьрмудт бәәх телефод нам юуни төлә тәвгдснь нань медгджәхш.

Б. МУЗАЕВ.

Каспийск района Красинск селәнә Советин ахлач.

эдн авсн даалһвран күцәнә. Сүл дөрвн жилин эргцин тодигмуд авад хәләхлә, эднә бригад ноос өглһнә зураһан 104 процентд күргәж күцәв. Зураһар 114 центнер ноос авхмн билә, эдн болхла 118 центнерт күргв. Дәкәд болхла, нег чигн һару угаһар малан бүрткнә.

Йир даврта, үнич, итклтә төләдән цехов партийн организацин сегләтрт С. Д. Нимгиров сунһгдсн билә. Йоста коммунист кевәр эн үүлиг кесг цагт дааж йовла. Ода болхла Сангаджи Нимгирович күч-көлсч коллективин советин член.

Сәәнәр көдлдг төләднь Төрскн [illegible] ачлврмудар ачлла С. Д. Нимгиров Ленин, Октябрьск революцин болн Улсин Иньгллтин орденмүд зүүнә.

ЗУРГТ: Юстинск района «Сарпа» совхозин ах хөөч С. Д. Нимгиров.

У. Китляевин цокси зург.

Шин эв-арһар бүрдәгдхмн

Мана республик мал өсклһнәс баһ биш ору авна. Тегәд малас авдг эдл-уушин һарцинь өөдлүллһн орн-нутгин Хот-хоолын программиг бәәдл-жирһлд тохралһна туст ик чинр зүүжәхд маһд уга. Эн төриг йовудтаһар хаһлхин төлә хамгин түрүнд олна малын төлә хотын бат көрн белдх кергтә. Эн туст Черноземельск района Гагаринә нертә совхозд ирлцигү көдлмш кегджәхиг темдглх кергтә. Энд одахн урһмлын цехин хург болсид малын хот белдәчнрин кооператив бүрдәлһнә төр хәләгдв.

Малын хот белдлһнә көдлмшиг шин эв-арһар бүрдәлһн колективд ямаран олз-ору авч ирхин тускар эдл-ахун зуран әңгин начальник М. А. Исмаилов цәәлһв. Энүнә дару үг келсн совхозин директор А. Г. Мариныч Ики-Бурульскин эв-арһар кооператив бүрдәлһнә тускар тодрхаһар болн күн болһнд медгддгәр цәәлһж өгв. Альдас ору болн һару үчрхинь соңсачнр ил медв. Кооператив — олз-орута көдлмшин ул болсн деерән өдгә цагин некврт болжахин туск ашлвр хургт орлцачнр кев.

Тегәд чигн малын хот белдәчнрин кооператив бүрдәх шиидвр хург деер нег дууһар авгдв.

С. КОТОРОВ.

Демократин школ

КГБ-һас КЕН ӘӘДВ?

СССР-ин КГБ-н Иркутск областяр бәәх залльтын начальник Иван Федосеев АПН-э кореспондент Александр Баталинә сурврмудт хәрү өгчәнә.

Сталинск цаажла харһж алгдсн, нуувчар оршагдсн әмтнә үкәр Иркутскин эргнд бәәх Пивовариха гидг селәнд намраһа олдла. Энүг малтхла 300 шаху күүнә цогц һарһж авгдла. Эдниг 1937 жилд хаж алад, нүкнд хаяд, деерәснь һазрар дарчксн бәәж, гиж экспертиз келв.

Эн йовдл танд чигн, тана көдләчнрт чигн һашута седкл зүүлһсн болх гиж санжанав: минь тиигхд мана орн-нутгин әәмшг уга бәәлһнә органмуд төрүц гем уга әмтиг хәәр-бәәр угаһар алад, обществд не-негән итклго, нег-негнәсн әәдг бәәдл тогтасн бишийи...

— Тертн үнн, мана ведомствсин өдгә цагин көдләчнрт тер цагас зөвәр ик му юмн үлдв. Пивоварихд раскопк кехд бидн мана баһ наста көдләчнриг зөрц тиигәрн авч ирләвидн. Иим аврлт уга юм үзхләрн, эдн тиим юм кезәд чигн һарһх зөв уга гиж санлавидн. Эн үкәриг мана залльтын хәәврин баг олж авла. Тер цагин КГБ-н көдләчнр эврәннь татсн үүлән эвртәһәр бултулж чаддг бәәж: эдитн ямаран чигн документ үлдәж уга. Бидн эн хәәврин көдлмшиг балһсна общественностьла, «Мемориал» обществин активистнрлә хамдан кеввидн. 30-40-ч жилмүд болн 50-ч жилмүдин эклцәр күчн бишәр сталинск цаажла харһж алгдсн әмтиг реабилитировать келһнә көдлмш бас кегджәнә. Эндр Иркутск областин 20 миңһ шаху күн тер му нернәсн цеврлгдж одв. Эн көдлмш паарандан кегджәнә.

— Одахн болсн бас нег йовдл ухандм орв. Гражданск седврин клубд олн зүсн формальн биш жисәсин элчнрлә кен тана харһлтын тускар келжәнәв. Демократическ союзин Иркутск багин һардач иигж сурв: «Тадн эндр мадн-ла ямаран эв-арһар ноолдхар бәәнәт?». Тавн жил хооран иигж сурх бәәтхә, социализмин өмнәс босжах иим организац чигн уга болх бәәсмн...

— Чик, тертн үнн. Энтн мана обществд ода демократизац болжахин темдг. Иим седклтә әмтн антиконституционн эв-арһар мана Советин йосна өмнәс эклж эс ноолдтл, ю келдг болвчн бидн ода деерән тедниг көндәлго, тегәд соңсад бәәхвидн, гиж тиигхд хәрү өгләв.

— Одахн КГБ-д советск конституционн тогтац харсдг шин подразделень һарһгдв. Энүнә күцәх төрин тускар келж өглт?

— Мана орн-нутгт болжах социальн хүврлтин процессмүд эндр хурцдсн деерән, зәрмдән зөвәр нәрн бәәдл зүүһәд бәәдгнь кенд чигн нуувч биш. Энтн әмтнә цусн асхрҗах келн-әмтнә хоорндк цүүгән, энтн сәәнәр бүрдәж белдгдсн үүл татдг багмудын террористическ акц болжана. Тегәд чигн СССР-ин Деед Советин сессь деер олн зүсн келн-әмтнә элчнр: «Юңгад тадн эн тоотыг уурулһнд эс орлцнат, зөв-йос эвдгч иим йовдлмуд болад бәәтл тагчг яһад бәәнәт?» — гисн сурврмуд КГБ-д өглә...

— Үнндән келхлә, орн-нутгин конституционн тогтациг һанцхн КГБ харсхмн биш, энтн цуг государственн болн общественн организацсин үүл дааҗах әмтнә болн гражданин болһна керг болжана. КГБ-н шин залльт болн терүнә подразделеньс бәәрн һазрмудт эн кергәр көдлмш кехмн, тиигхләрн ода үүлдҗәх закадар һардвр кехмн.

— Болв СССР-ин ода бәәх Конституц эндр хууучрснас иштә терүнд немр сольврмуд орулгдхнь темдгтә бишийи. Тиигхлә советск конституционн тогтациг харслһар бәәх КГБ-н шин залльт советск гражданина зөвинь болн сулдан бәәлһинь хасжах консервативн чидл болж одшгой?

— Тиим консервативн чидл хүврәд одшго гиж санжанав, юңгад гихлә, Деед Советд КГБ-н органмудын тускар шин законопроект ухалж һарһгджана. Эн закан һарсна хөөн советск гражданин болһн терүг медхмн. Советск гражданиниг үзгчиг угаһар дурндан даврла харһулад, засглад бәәдг йовдл дәкж давтгдшго. Кемр эн күн эврәннь санжасн седклән, туслн эврәннь итклән келхлә, энтн үүл татсн йовдлд тоолгдшго. Кемр советск государственн болн общественн тогтациг күчн бишәр хольвлхар эс гиж терүг сольхар седж үүлдхлә, тертн зөв-йос эвдлһн болж һарчана. Эс гиж олн зүсн келн-әмтнә хоорнд хов цацад, тедниг хоорнднь ноолдулхар зүткдг, тер мет һазадын ордудын разведкд государственн нуувчиг дораһар келж өгәд бәәдг әмтн бас советск зака эвдҗәх әмтн болжана. КГБ-н органмуд минь иим әмтнә өмнәс ноолда кех зөвтә.

— Мана обществд улсин дипломатин халхар нарт делкән залһлдан өргәр делгрҗәнә, нег улу культурин болн экономикин халхар һазадын ордудла нөкцлт болжана бишийи. Эн тоот КГБ-н органмудт көдлмшинь немжәнү?

— Һоллгчдан экономикин халхар көдлмш икджәнә гиж келх кергтә. Коммерческ нуувчс харсх кергтә болжана. Зәрмдән советск бизнесменмүд һазадын ордудын бизнесменмүдт хулдгдж оддг йовдлмуд бәәнә. Эдн үнтә белгүд теднәс авад, эврәннь коммерческ нуувчан теднд келәд өгчкнә, эс гиж дораһар олн зүсн бооцас кенә. Бидн икнкднь тиим хажһр йовдлмудын өмнәс ноолднавидн. Икнкднь бидн эврәннь бизнесменмүдән тиим хажһр йовдлмуд бичә һарһтха гиһәд саглулнавидн...

— КГБ-н хәләцәр, тана көдлмшт ода ямаран бәәдл тогтв?

— Мана көдлмшт орн-нутгин общественность шунмһаһар дөң болна. Конституц эвддг йовдлмуд ода деерән йир баһ, нам уга гиж келж болхмн. Демократическ союзин члед эс гиж анархо-синдикалистнрин баг нарн өдрлә зәрм балһсдт эврәннь дуудврмудта стендс уульяцст һарһж тәвнә, эврәннь организацин программла общественностиг таньлдулхар седцхәнә, эдид кен чигн күн харш болхш. Болв эдниг общественность дөниж чигн бәәхш. Олн әмтн экологическ жисәг дөнинә.

Шпионаж кехәр седдг йовдлла мана орган бас шунмһа ноолда кеҗәнә. Мана областин нег балһснд бәәх гражданин нуувчин тодиг цуглулж авчасиг мана көдләчнр одахн илдкәд, тер күүг бәрж авв. Иим йовдл нидн жил талдан нег балһснд бас болла. Эн бәргдсн хойр күн түүрмд суулһгдсн уга, дәкж тиим юм һарһшговидн гисн үгинь авад, сулдхад йовулчкла.

Намраһа Иркутск аэропортд контрабанд кехәр седжәсн нег күн бәргдлә. США-н гражданин Д. Ковач мана орн-нутгас хуучна шүтә, үнтә сувенирмүд болн кезәңк үүрмг мөңг авч хәрж йовад бәргдлә. 50 миңһн инвалютн арслңга зөөр эн күн авч хәрж йовж. Ташр Д. Ковач антисоветск болн националистическ дегтрмүд тараж өгәд, советск гражданмудыг эврәннь үгд орулж авч үүл татлһна хаалһд түлкәж...

— Тана келсәр болхла, КГБ-н органмудт бас ондарулһн болжах бәәдлтә. Орн-нутгин болн нарт делкәр төлә тана организац төрүц нуувч уга ил организац болад йовна. Болв тана организацин һурвн үзгәс әәдг, бийсән сагдг йовдл ода чигн үлдҗәнә...

— Эн йовдлтн мана обществд зәрмснь туста чигн болх гиж санжанав. Кемр урднь һарһгдсн хажһр йовдлмудла залһлдата әәмшг бәәхлә, тер әәмшг цагтан мартгдх, гиж би санжанав.

(АПН).

МОЛДАВСК ССР. **Бендерск «Электрофарфор» заводын коллектив эврәннь предприятин нәәмәдлж авснас наадан жил давв. Эзн болсн күч-көлсчнр көдлҗәх әмтиг хасх, хойр селгәһәр көдлх болж шиидв. Нәәмәдллһнә хәрлцәнд орснас авн заводын олз-орунь өсв, социальн делгрлтин болн производствин сан зөвәр икдв, көдләчнрин сара дундын жалвнь өсв. Пенсьт һарчах заводын ветеранмудт ода дөрвн миңһн арслн күртл дөң гиж өггднә. «Электрофарфорин» көдлмшчнр дурта болхла акционермүд болна. Күч-көлсч коллективин зурһан процентин акцсиг эдн хулдад авчкв. Эн мөңгәрн улсин эдлдг эд-тавр һарһдг цех тосххар бәәнә. Ода деерән тиим эд-тавр шиидлн нег участкд һарһгдна.**

ЗУРГТ: заводын лавкд ирсн әмтиг лавкч Алла Азоркина кезәд чигн байртаһар тосна.

ТАСС-ин зург.

редакцд ирсн бичгүдәс

Усн уга бәәнәв

Элст балһснд эмтн бәәдг гермүдиг усар тетклһн дару-даруһас тасрдг йовдлла элстнхн цуһар гиш болн тер тоод би чиги нжлдәд авчклавидн. Гентки усн уга болж одсн цагт яахан медлго зуг гени күн. эс гиж Элстд түрүн жилдән бәәх күн зовхмн болжана. Би болхла энд арв һар жилдән бәәчксн учрас зәрм дамшлтарн чиги хувалцж чадхв.

Негдвәр, кемр тана герин хажуд гентки асфальт эклж малтхла, эс гиж герин подвал усар дүүрхлә шулун гидгәр ваннд, тазд, бачокд, суулһд, шилд, банкд — цуг савмудт ус дүүргж авти, юнгад гихлә, усна сурвлжн нөлдгән уурч одхмн. Хойрдвар, юм уһасна, хот кеснә хөөн үлдсн усан керг угаһар бичә асхти, унитаз уһалһнд терүнь кергләгдхмн болжана. Тиим амр зокалмудыг эс эвдсн бийнь би ода усн уга бәәнәв. Бүкл жилдән усн уга үлдхв, гиж кен медлә? Нидн жил мини бәәх Мартын 8-нә уульнцин 46-ч герт усна сурвлжна цорһс сольгдла. Терүнә хөөн 16 патьрта герин цуг патьрмудт усн бәәнә, мини патьрт уга. 4-ч ЖЭУ-н мастер Цебековта хамдан ирсн слесарьмуд усн юнгад уга болж одсинь олж чадсн уга. Бөглрж одсн «стояк» ясхин төлә һаңнлһна аппарат нааран зөөж авч ирхдән тедн залхурҗана, гиж нанд сангдв. Болв, кен медхв? — би эндүрҗәдг чиги биз?

Т. ЧЕЛОВАН,

Элст балһсна Мартын 8-нә уульнц, 46-ч герин 4-ч патьр.

Байрлхв аль һундхв?

Редакцур бичг бичдгм ним учрта. Би Элст балһсна 8-ч микрорайонд бәәнәв. Урднь эн микрорайона эмтн цуһар балһсна поликлиникд одж бийән үзүлж эмнүлдг билә. 6-ч микрорайонд балһсна поликлиникин филиал секгдснәс авн бидн цуһар тиигәрән одж бийән үзүлх болжанавидн. Эн йовдл эмтиг байрлулх зөвтә, тер юнгад гихлә, һазрнь өөрхн болжана. Зуг ил бәәдлд байрас зовлң ик болж һарв. Хәләһит! 8-ч микрорайонас 6-ч микрорайонд күрхин төләд, эн хойр район негдүлҗәх автобусин маршрут угаһас көлтә хойр автобус сольх кергтә. Һазрнь өөрхн болвчн, савжнь дала. Нам тустан балһсна поликлиник орснь деер. Болв участков эмчин шишлн цаасн угаһар балһсна поликлиникд эмнүлго. Тиигхлә, түрүләд хойр автобуст йовад участков эмчд күрәд, тендәс шишлн цаас авад дәкәдчн балһсна цутхлн орад һарх кергтә. Тер дотр медәтә улст терүнь йир зовлнта. Тегәд филиал секснд байрлхан, аль һундхан меджәхшв.

Б. НАСТАЕВ.

Элст балһсн.

Эврә уңг-тохман мартхмн биш

Республикд болжах йовдлмуд олнд зәңглһнә эв-арһар үзүлж, сонсхж, бичдгнь сән. Үлгүрнь, телеүзгдлд «төгрг ширә» бүрдәһәд, партийн, советск органмудын дааврта көдләчнриг дуудна. Терүнь сән. Ним харһлтс мадна чиги, медәтә эмтнд онцарулһнд ицл өгнә. Улсин депутатнриг сунһхларн республикин делгрлтин төлә, Хальмгин төлә седклярн зовжах эмтнә төлә дууһан өгх кергтә. Мана республик һанцхн мал өскдг биш, техническ өөдән агслһта, эврә сырьеһан бийнь эд-бод келг болх зөвтә. Элст балһсн эврә онц онг-аустә болх зөвтә. Нам ганцхн Элстд биш, Һаһан Амнд чиги, Каспийскд чиги. Советскд болн цуг селәдт, поселкүдт келн-эмтнн онцрлт орулх кергтә. Цуг эн тоот сурһмжлгч өөдән чинр зүүжәнә. Бийсмдн эврә улсин авъяс, заншал бәрхлә, орн-нутгин улст чиги тоомерта болхвидн. Ямаран чиги орн-нутг авад хәләһит. Тенд эмтн эврә авъясан бәрж, байран давулж, күүкдтән медүлж цаалһнә, эврә культуран, келән делгрүлнә. Кедү кел меддвч, тедү дукгә күн болжанач гиж келдг.

Баһчуд келән медхин төләд туужан медх зөвтә, тер цагт бийснь бийдән тоомертад тоолхмн. Төрскн һазртан, бәәх орн-нутгтан дурлж өскг сурһмжлх кергтә. Хальмг селәдин хуучн нердинь шинәс сергәж бичдгәр делгрҗәх жисән хара биш керт. Цуг энти эврә учрта. Хәләһит, мадна хам-хоша бәәх Ставропольск крайд болн Ростовск областьд хальмгуд бәәсн селәдин хуучн нердинь ода чиги хадһлгдж, үлгүрнь, Кевсала, Дероетовка, Башанта, Сандата. Хальмгт болхла Татал, Харба, Юста селәдин ормд совхозмудын «Раздольный», «XXIV партсъездин», «Никольский» нерд келгднә. Мел зөрц эмтнә санл билл, хәр гилтә кегджәнә гихмб энүт? Бар, телеүзгдл, радио, туужчнр энүг уданд татлго хаһлх зөвтә. Селәдин хальмг хуучн нердинь сергәлһн энти үнн-чик бәәдл тогталһн болжана. Күүнә нериг чиги ода деерән нам «Хальмг үнн» чиги хальмгаһар бичхмн. Хальмгт орсмудын, немшмүдин селәд бәәнә. Тедн бас хуучн нердинь өгх кергтә. Нигәд хальмг теегт олн зүсн келн сонсгдх зөвтә.

Келн-эмтнн программар дасхжах багшнрт чиги дөннәкд кергтә. Зәрм бичкдүдин садт сурһмжлачнрт хальмг келәр өгдг часин төлә мөнг йилһх кергтә. Зуг эмтиг йосндиь соньмсулж кергиг ормаснь көндәж болжана.

Г. БАСАЕВ, Б. ГАРЯЕВ, Б. ОКОНОВ, нань чигнь.

Приозерн район, Кетчнр хотн.

БИЧКН АРТИСТК. А. Вутерон цоксн зург.

Зүркнә залврар

Дәкнәс Таанрнг салвлх учр болв. Дотр бийәсм юмн бич-бич чадсарн болвчн гиһәд келсн болад-бәәнә. Седклмн, зүркнә залмж болжахгов тер. Мөрн селж гүүдг, сах селж тусдг гиһәд хальмг үлгүр бәәдг, тер мет партин XX съездд мини бичсн үлгүрлә хамһад бәәв. Оньдин дөрвн һаңг тавг дорһн дарад дажрад бәәхн-уга гиһәд һашута цагт мана кегшд келдг билә. Тер кегшдин келж йовсн үгмүдиг ода бийнь чеежднь хадһлав. Дигтә арвн һурвн жил болад тедн келсәр болв. 1956 жил малнг сулдхад төрскн һазран орх зөв өгв. Хальмг күн болһн тер өдриг мартх зөв уга. Җирһлин жирн нәәмн айстнь билэд, зовлңгин зун нәәмн айстнь тавшад, арвн һурвн жилдән үкдгнь үкәд, үрдгнь үрәд, дәәнд одсн улсин зәрмнь харж ирсн уга, үлдснь болхла һазртан дәкнәс Бумбин оран делдәд амулң менд бәәнә хальмгуд. Бар сарин 28 өдриг Инжин Лиж «Харалта өдр» гиж бичсмн, терүг би эврәһәрн «хар мөртә өдр» гиж келдүв.

Дорас өсж йовх баһчудыг хальмгарн келхш, хальмгар үг медхш гиж бидн «шоодвавидн». Тедниг гемшәх үүл уга. Сиврт одхд зәрмнь нилх бәәсн, зәрмнь школд шинкән экләд оржасн, зәрмнь тенд одад төрсн. тенд орс келәр сурһуль сурсн болжана. Цагин эргцд бидн тахшад, орс кел-ам дасад, хоорндан орсаһар күүндг болвидн.

Спецкомендатурас шоодулад, му келүлад бәәсн бийнь үклго эмд-менд йовад һазрурн ирвидн. 1956—1957 жилмүдт ирхд хальмг келәр школ уга билә, хальмг келнә кичәлмүд болдго билә. Хөөнь хальмг келнә багш, хальмг келнә кичәл гиһәд һарв. Ода бидн медәтә улс һаза йоввчн, гертән бәәвчн хоорндан мел орс келәр күүндәвидн. Тегәд баһчуд альдас хальмг кел медхмб? Бидн бийсмдн тер хоорнд гемтәвидн. Миниһәр болхлә, күүкдиг өлгәһәснь авн хальмг келнд орулх кергтә. Нам айстән утдән ховдглад дала эс болх юм бичәд оркен болхлаг гемим тәвж хәәрн болтн. Энд-тенд бәәчкәд мадид селвг өгәд бәәх, чамас үлү улс мадн дунд бәәнә гиж намаг бичә шоодтн.

Келж — келж, дорас өсж йовх баһчудт би келән бичә мартти гиж дурджанав. Би школд сурчах цагт мадна орс келнә негхн кичәл билә. Орс күүкд күн сурһдг бәәсмн. Тиигәд бидн орсаһар умшлг, бичдг даславидн. Мадниг босхад, юуна тускар умшвч, келж ас гихлә, мадн хоосн, келх үг олж чадлго, пол хәләһәд зогсхлаг багш, «Садись, беда с вами» — гиһәд келдгнь ода күртл мартгдхш. Ода бәәдл сольгдв. Мекла уурхмн. уурхмн гиһә бәәж өр цаалһдг гидг би тиигн гиҗәнәв. Бичгән нигәд ахрар төгсәхмн кевтә. Бәәх һазртан менд-амулң бәәцхәй.

А. КОТЫКОВ,

Новосибирск область.

РЕДАКЦАС: Александр Дорджиевич Котыков Новосибирск областьд бәәсн бийнь хальмг келән мартлго бәәнә. Төрскн келәр һардг газетән тиигәрән бичүлж авч умшна, газетла бат залһлдан бәрж, дару-дарунь бичгүд илгәнә. Тиигчкәд бичгән уул хальмг келәрн бичдгнь онцта. Медх седкл зүүхлә юн чиги харш болшгог эн үлгүр ил медүлжәнә.

Энтн политикин төр

Хальмг кел дасхлһна төр эндр кениг болвчн үүмүлжәнә. Зуг һанцхн ним үүмән кергиг күцәшго. Юңгад? Төрскн һазр бәәхлә, эн һазрт эврә орн-нутг бәәхлә, энд бәәх улс гентки төрскн келәрн күүндлгән уурхго. Мел гентки гиж би дәкәд нег давтж келҗәнәв. Тер юңгад гихлә, олн зун жилә туужта улсин жирһлд 10—15 жил туувртбәәлһн гисн-ти юмб. Туувртбәәсн бийнь хальмгаһар хоорндан күүндх зөвиг күн эднәс авсн уга. Тиигхлә учрнь һанцхн туувртбиш. Туувртбәәсн эмтн бийснь келән эс мартсн деерән күүкдтән хальмг келән дасхсмн. Тиим болхла, миниһәр, хальмгуд хальмг келән эс медәг учрнь туувртбәәсн 13 жил биш, йосн учрнь — Хальмгуд эврә һазртан бәәсн бийнь һазрнннь эзн эс болсн учр. Һанцхн хальмгуд биш, нань чиги улс эврә келән мартжана, тер дотр уул орс келн чиги ядж мууд оржана. Тер юңгад гихлә, улс бәәх һазрлаһан, туужлаһан бат залһлдаһан геең, эзн биш болсмн. Һазр — государстввин зөөр гиж келгднә. СССР-ин улсин депутатнрин Деед Советин сессь деер ним нег төрәр хурцар күүндвр болв. СССР гисн энти юмб? Государствсин Союз эс гиж союзн государств? Күүндәд-күүндәд, күр кеһәд бәәж союзн государств гиһәд, терүндән батрв. Тиигхлә, цуг келиг делгрүллһн эндр өдр энти педагогикин биш, дидактикин биш, нам методикин чиги төр биш, Энти политикин төр. Хальмг келиг шинәс делгрүлхәр үүлджәх эмти терүг меджәлг болхий?

В. БОНДАРЕВ.

Элст.

●Республикин малын фермсәр

Бүрдәмжтә көдлмш— күцәмжин ул

Малодербетовск района «Малодербетовский» совхозд Александр Басанговин һарджах бригад күцәмжтәһәр көдлж йовна. Эврәннь ицгтә нөкдиртәһән эн туһлмуд өсксн деерән бод малыг махнд орулж өгхәр борджана. Үкрчнр чидлән болн цаган әрвллго көдләд, малыг цагланнь услж хотынь өгчәнә. Эднә хош деер үвлин кемд күргх шүрүн болн шимтә хот бәәнә. Эн өдрмүдт кормоцех зогсл уга гилтә көдлнә. Өдрин эргцд най шаху тонн шинги хот белдгджәнә. Кормоцехин көдлмшчнрин гүжрмг күч-келснә ашт бод малын өдрә чивх тасрхан уга өөдләд йовна. Давсн жилин эргцд А. Басанговин бригад өөдән һарцтаһар көдлла. Ниднәә махна комбинатд орулж өгсн мал дундлад 450 килограмм татла.

Совхозин хөөчнр бас өөдән производственн күцәмжс бәрж көдлсмн. Государствд хулдгдсн хөд дундлад дөчн тавн килограмм татв. Үкрчнрин болн хөөчнрин өөдән һарцта көдлмшин ашт государствд 653 тонн сән чинртә махн хулдгдв. Эн үзмж нидн жилә зураһас 70 тонн ик болж һарчана.

Эдл-ахун үүлдврин аш орута болснд Цеви Дорджиевин, Муузра Эрендженовин, Вадим Бамбушевин болн дамшлтта нань чиги малчнрин темдгтә тәвц бәәнә. Эдн жилә зураһан давулж күцәсн бәәнә.

— Эндр мана фермсин көдләчнр үвләүллһиг бүрдәмжтәһәр давулж, государствд мах болн ноос хулдлһна зурасан нертәһәр күцәхин төлә чидлән әрвллго көдлжәнә. Темдглсән күцәхин төлә мадна цуг арһ бәәнә, — гиж совхозин директор А. Б. Чудинов келнә.

Ут-туршдан совхозд тав һар минһн бод мал болн арвн нәәмн минһн хөн үвләүллһнд орсмн. Цуг эн малыг малчнрин хөрн тавн бригад хәләжәнә. Эдн дундас хөр һар бригадт нег чиги һару һарһгдад уга. Күч-келснә шин эв-арһд — нәәмәдллһнә подрядт орсн үкрчнр болн хөөчнр үвләүллһнә дааврта кемд зәнн кевәр белдсн йовдл сән нилчән күргсмн. Урдаснь, ик зуудан эврә чидләрн, эдн эмтн бәәх гермүдиг болн малын хаша-хаациг ясад авчкла. Малын хошмудас хол бәәх идг тустаһар олалгдсна ашт хөд болн үкрмүд махшж, сән чинәһәр үвләжәнә. Үвлин өдрмүдт чиги малчнр идгиг өргәр олалх арһ хәәнә. Үлгүрнь, чилгр өдрмүдт хөд өрүн эртәс авн асхн ора күртл теегт идшлнә. Дәкәд хош деер өвс өгхлә хөд цадад чинәһән геежәхш. Борис Бембеевин, Эрднь Шургучиевин, Владимир Хечиевин, Иван Балтыковин, Владимир Эренценовин болн нань чиги ах үкрчнрин болн хөөчнрин бригадмуд эндр хоршасн байн дамшлтан олзлж өөдән һарцтаһар көдлжәх коллективс дунд заагджана. Эн малчнр өвсиг әрвнәр олалсн деерән һару һарһлго, малын чинәг дор оруллго шунж көдлжәнә. Тегәд чиги эн эдл-ахун малчнр үвләүллһиг бүрдәмжтәһәр давулж, государствд мах болн ноос хулдлһна арвн хойрдгч тавн жилә зуран товчлгч жилин зурасан нертәһәр күцәх гисн ицл бәәнә.

Х. ХОШЕУТОВ.

Селәнд газ орулгдв

Өдгә цагт радио, телефон, телевизор, электрическ шам гидг утмуд мана жирһлин темдгтә гисн нег әәг болжана. Приютненск района «Аршанский» аңг өскдг совхозин көдлмшчнр, цергләчнр болн инженерн-техническ көдләчнр цуг зүсн бәәцин туслмжар теткгджәнә. Болв селәнә административн болн эмтнә гермүдт газ орулһна төр кесг жилин эргцд хаһлгдлго бәәлә.

Болв сүл цагт эдл-ахун администрац эн төрәр соньмсж хаһлх арһ хәәв. Владимир Алексеевич Трапезниковин һардврт бәәх инженерн-техническ цергллт үүлдвран темдгтәһәр шунмһадулв. Ик зуудан эднә күчәр газ орулһна көдлмш зөвәр түргдүлгдсмн.

— Цөөкн өдр хооран мана Бурата селәнә административн болн эмтн бәәдг цуг гермүдт газ орулгдв. Аң өскәчнрин бәәдл-жирһлд эн темдгтә йовдл болжана. Ут-тоодан 120 өрк-бүл газ олалжана. — гиж совхозин профсоюзн комитетин ахлач Владимир Николаевич Бадминов келнә.

Бәәрн специалистнрт Элст балһсна шишлидүлждсн тосхлтын-монтажн участкин болн «Газ» кооперативин көдләчнр селвг өгсн деерән ик дөң күргв. Тегәд олна күчәр дааврта эн көдлмш ахр болһгин эргцд күцәгдв. Эврәннь гермүдт газ орулсн аң өскәчнр ик байрта бәәцхәнә.

В. КОЛЕСНИЧЕНКО.

Көдлмшчнр бичкдүдин төлә

ҺАЗАДЫН ОРДУДАР

●Политическ портрет

мин яһад эс олална гихлә, үүлдвртән энти догмар биш,

КИТДТ ДӘӘНӘ БӘӘДЛ УУРУЛГДВ

Китдин хотл балһсна уульнцст танкс һарч ирлһн, автоматмуд хаси а соцстдлһн, эмтнә документс бүрткж хәләдг пунктс көдллһн,

цппли батлхиг некла. Дарунь зәрм һардачнриг сольхмн гисн дуудврмуд һарч ирлә. Эн нәрн йовдл орннутгт зөвәр ик түрү-зүдү

шин һардач орган» бүрдәгдлә, хөөнь Цзян Цзэминь КПК-н ЦК-н Генеральн секләтрт суңһгдла.

КПК-н ЦК-н орган бол-

буслад бәәнә.

Дорд үзгин Европд болжах йовдл Китдт болжах йовдлд бас үлмәһән хальдажахиг тоод авлго бәәж болдаавртә көдләчнриг дуудна. Терүнь сән. Иим харһлтс мадна чиги, медәтә әмтнд оңдарулһнд ицл өгнә. Улсин депутатнриг суңһхлари республикин делгрлтин төлә. Хальмгин төлә седкләри зовжах әмтнә төлә дууһан өгх кергтә. Мана республик һанцхн мал өскдг биш, техническ өөдән эгслһтә, эврә сырьеһан бийнь эдл-бәәд келдг болх зөвтә. Элст балһсн эврә олн өңг-зүстә болх зөвтә. Нам һанцхн Элстд биш, Цаһан Амнд чиги, Каспийскд чиги, Советскд болн цуг селәдт, поселкудт келн-

Ямаран чиги орн-нутгт авад хәләһит. Тенд әмтн эврә авъяһан барж, байран давулж, күүкдән медүлж цәәлһнә, эврә культуран, келән делгрүлнә. Кедү кел меддвч, теду дуңгә күн болжанач гиж келдг.

Наһчуд келән медхин төләд туужан медх зөвтә, тер цагт бийсн бийдән тоомсртад тоолхмн. Төрскн һазран, бәәх орн-нутгтан дурлж өсхиг сурһмжах кергтә. Хальмг селәдин хуучн нерднь шинәс сергәж бичдгәр делгржах жисән хара биш кергт. Цуг энти эврә учрта.

БИЧКН АРТИСТК. А. Вутеров цоксн зург.

Зүркнә залврар

Дөнәс Таанриг сәмлх учр болв. Дотр бийәсм юмн бичн-бичн чадсарн болвчн гиһәд келсн болад бәәнә. Сәәд клин, зүркнә залмж болжахгов тер. Мөрн селж гүүдг, сах селж тусдг гиһәд хальмг үлгүр бәәдг, тер мет партин XX съезд мини бичсн үлгүрлә хамһал бәәв. Оньдин дөрвн шнт тавг долан дарад дажрад бәәжн уга гиһәд һашута цагт мана көгшд келдг билә. Тер көгшдин келж йовсн үгмүдиг ода бийнь чеежднән хадһлав. Ди-

юмгд гихлә, олн зун жилә тууҗта улсин жирһлд 10—15 жил туувр бәәлһн гисн юмб. Туувр бәәсн бийнь хальмгаһар хоорндан күүндх зөвиг күн эднәс авсн уга. Тиигхлә учрнь һанцхн туувр биш. Туувр бәәсн әмтн бийснь келән эс мартсн деерән күүкдән хальмг келн дасхсмн. Тиим болхла, миниһәр, хальмгуд хальмг келән эс меддг учрнь тууврт бәәсн 13 жил биш, йосн учрнь — Хальмгуд эврә һазртан бәәсн бийнь һазрин эзн эс болсн учр. Һанцхн хальмгуд биш, нань чиги

ер иим нег төрәр хурцар күүндвр болв. СССР гисн энтн юмб? Государственн Союз эс гиж, союзн государств? Күүндәд-күүндәд, күр кеһәд бәәж союзн государств гиһәд, терүндән батрв. Тиигхлә, цуг келиг делгрүлләһн эндр өдр энтн педагогикин биш, дидактикин биш, нам методикин чиги тәр биш. Энтн политикин тәр. Хальмг келиг шинәс делгрүлхәр үүлдҗәх әмтн терүг меджәдг болхий?

В. БОНДАРЕВ.

Элст.

районә «Аршанский» аңгуд өскдг совхозин көдлмшчнр, цергләчнр болн инженерн-техническ көдләчнр цуг зусн бааңин туслмжар тетигдҗәнә. Болв селәнә административн болн әмтнә гермүдт газ оруллһна төр кесг жилин эргцд хаһлгдлго бәәлә.

Болв сүл цагт эдл-ахун администраць эн төрәр соньмсж хаһлх арһ хәәв. Владимир Алексеевич Трапезниковин һардврт бәәх инженерн-техническ цергләт үүлдврән темдгтәһәр шунмһадулв. Ик зуудан эднә күцәр газ оруллһна көдлмш зөвәр түргдүлгдсмн.

көдләчнриг бәәдл-жирһлд эн темдгтә йовдл болжана. Утоодан 120 өрк-бүл газ олжана, — гиж совхозин профсоюзн комитетин ахлач Владимир Николаевич Бадминов келнә.

Бәәрн специалистнрт Элст балһсна шинилдүлгдсн тосхлтын-монтажн участкин болн «Газ» кооперативин көдләчнр селвг өгсн деерән ик дөң күргв. Тегәд олна күцәр даавртә эн көдлмш ахр болзгин эргцд күцәгдв. Эврәнь гермүдт газ орулсн аңг өскәчнр ик байрта бәәцхәнә.

В. КОЛЕСНИЧЕНКО.

Көдлмшчнр бичкдүдин төлә

Шидр Центральн телеүзгдләр ут турштан 24 часин эргцд болсн «Бичкдүдин саңгин телемарафон» гидг нертә соңсхвриг республикин цуг күч-көлсчнр ик оньган өгч хәләлә. Эн туст өнчн, эк-эцк уга, гемтә бичкдүдт оньган тусхадг мана әмтнә бат авъяснг, өр-өвч цаһан седклиг тер телемарафон үзүлв.

Цуг әмтн — ветеранмуд, көдлмшчнр, күч-көлсч олн коллективс, онц гражданмуд бичкдүдт дөң күргх күцл өмнән тәвж, «Бичкдүдин саңгин телемарафон» бүрдәгдсн хәрү өгч эврә әрүн седкләсн телемарафона счетд арһ-чидләрн мөңгән илгәв.

Тер мет Центральн телеүзгдләр болсн телемарафониг хәләчкәд, эврә тусли тәвцән бичкдүдин саңд орулж өгх шиидвр Октябрьск районә «50 лет Октября» совхозин тутрһч Т. Б. Борлыковин звено авв. Звенод көдлдг 6 күн бичкдүдин саңд 1200 арсли орулж өгв.

Мөңгән орулж өгснә хөөн звеног һардг Т. Б. Борлыков маднд иигж келв: «Мана звенон хаһьд олн зусн келн-әмтнә элчнр көдлнә. Мадн цуһар ни-негн, сән-сәәхн бәәнәвидн. Терүнә ашт көдлмш сәәнәр күцәгднә. Мана звено совхоздан сән тоод йовна. Давсн жилин ашмудар өөдән күцәмжс бәрсн төләдән мана звено зөвәр ик мөңгнә мөрә авв. Тегәд тер мөрәһәсн 1200 арслигинь мана звено бичкдүдин сән жирһлин төлә өгчәнә. Өнчн, гемтә, түрү-зүдү үзҗәх бичкдүдт мадн цуһар дөң-нөкд болх зөвтәвидн. Юңгад гихлә, мана өсҗ йовх үйнр, бичкдүд бат эрүл-менд бәәһәд, сурһулян сәәнәр сурад, сән күн болад өсхлә, мана орн-нутгин мана таңһчин төлә тедн маңһд ута хамгин кергтә әмтн болх».

Мана корр.

ҺАЗАДЫН ОРДУДАР

Политическ портрет

— Нег цагт тана зургиг урднь бәәсн һардачнрин зургудын ормд өлгх гиж Та санжант?

— Уга. Би тиим зөв өгшго билəв, бийән харсдг зөв нанд бәәнәлм.

Корреспондентин тер сурврт Грегор Гизи, Германя Социалистическ ни-негн партин — демократическ социализмин партин (СЕПГ-ПДС) ахлачин үүлд сар хоорн суңһгдсн күн хәрү өгчәнә.

днь эк-эцк хойрнинь хәләц үлмәһән күргсн бәәдлтә. Энүнә эк-эцк хойрнь — антифашистнр, нацизмин цагт зовагдж йовсмн. Фашизмд дурго болх эврә учр энүнд бәәнә. Ода күртл эднә өрк-бүлд Освенцимәс еврейк эмгэкнинь экәс ирсн открытк бәәнә. Би санаторьд бәәнәв, йир сән бәәнәв гиж тернь бичж. Болв хөөнь илдкгдсәр, эмгиг газов камерт орулад алсн бәәж.

Грегор Гизи гисн кемб?

Энти — коммунистическ партьсин насарн хамгин баахн һардачнрин негнь. Туула сарин 16-д энти 42 орв.

Грегор Гизи Берлнд төрж һарад, энд өсж-боссн күн. 1954 жиләс авн 1966 жил күртл Генрих Герцин нертә политехническ школд сурад, слесарь-механик болхар седжәсн бийнь, малчин эрдм дасж авсмн. 1970 жил Гумбольдск университетин юридическ факультет чиләв. Тендән сурн бәәж 1967 жил СЕПГ-н зергләнд орсмн. 1971 жиләс авн адвокатар көдлсмн. Прокурор болхар седсн уга, яһад гихлә, энүнд әмтиг гемшәлһн биш, әмтиг харслһн таасгдлг бәәсмн. Көдлн бәәж аспирантурт орад, 1976 жил зөвин теория халхар кандидатск диссертац харсв.

Г. Гизин адвокатск көдлмшнь йир соньн болв. Зарһ деер гемшәгджәх әмтиг эн яһж харсдгнь политическ халхар «иткл уга әмтн» гиж тоолгддг әмтиг соньмсулв. «Диссидентнр» дуудн ним икәр темдгтә болсн бийнь, теднә цуһаранинь хәләциг таасж дөнижәсмн биш.

Политикәр эн ик эртәс авн соньмсдг болсмн. Энүн-

— Тер үйин коммунистнрт, социалистнрт, социал-демократнрт ичх юмн уга, — гиж Г. Гизи келнә. — Партьс ямаран политическ эндү һарһдг болв чиги, һоллгчнь — әмтн эврәнь улсин иргч сән жирһлин төлә әмән эрвллго ноолдсмн. СЕПГ-н урдк һардвр болхла кежәх үүлдвртән иигж бийән өгч, шутж көдлж чадсн уга. Этическ халхас авад хәләхлә энь политическ эндүһәс му юмн болжана.

— Урдк партийн һардврнг 1985 жиләс авн күцәсн курстнь гемшәжәнәв, — гиж Г. Гизи темдглв. — Терүнәс өмн маднд эврәнь хаалһар йовж делгрхд күнд билә. Болв СССР-т революционн оңдаруллһн эклхлә, СЕПГ-н хамгин деер бәәх толһачнр деегүр сана зүүсн кризисүр авч ирв.

Грегор Гизи германск болн нарт делкән көдлмшч жисәнә демократическ болн гуманистическ авъясмудар үүлдх политическ хәләцтә бәәнә. Энүнд сталинизмәс цеврлгдсн социалистическ болн коммунистическ идеалмудын тускар келгджәнә. Ода эн марксизм-ленинизм гидг термин яһад эс оллна гихлә, үүлдвртән энти догмар биш, научн методикәр һардвр кехәр бәәнә. ГДР-т болхла олн жилмүдин туршарт догмар һардвр кежәсмн, гиж шинрүлгдсн СЕПГ-н лидер тоолжана.

ГДР-т СЕПГ-ПДС-әс нань һардврнг бий деерән даах авдг политическ чидлмүд уга гиж Г. Гизи тоолжана. Болв зүг наадк партьсла хамдан үүлдхлә тегәд орн-нутгт нег бат бәәдл тогтаж болхмн. Партийн болн государственн органмудын күцәх көдлмшинь төвәр йилһж авх кергтә. Шин һардач суңһгдсна хөөн партийн аппаратд мел даруһь шинрүллһн эклв, политическ ик чинртә шиидврмүд авхин төлә энь эрк биш кергтә бәәсмн. Партийн структурмуд ода зөвәр хүврв. Партийн көдләчнрин жалвнь бас зөвәр хасгдв. Г. Гизи урдк Генеральн секләтрин авчасхас минһн маркд баһар жалв авчана.

Ода ик чинр зүүжәх германо-германск харлцанә төрәр болхла, ГДР үлмә уга болн онц государств болж бәәх зөвтә, эн төр цугевропейск кемжәнд күцәгдх зөвтә гиж Г. Гизи тоолжана. Бидн ФРГ-ла эвәр, үр-иньгинәр бәәж, межәһән секәтәһәр бәрхәр седжәнәвидн, болв мана межә тодрха төв болх зөвтә. ФРГ-ла бидн эргәр бооца кеж нииһәр бәәхәр седжәнәвидн, болв нег государств талдан государствиг бийдән орулж авх зөв өгшговидн, тиим йовдлыг бидн бурушажанавидн, — гиж СЕПГ-ПДС-ин ахлач келв.

Хая-хаяд сул цаг һархла Грегор Гизи театрт, концертд одна, дегтрмүд умшна. Өлгә цагин кецтә нег герт цуһаралань эдл патьрт эн бәәнә, дачта, машита. Гергнәсн салж одсмн. Ик көвүнь «Нойес Дойчланд» газетин типографьд наборщик болж көдлнә, бичкн көвүнь бийләнь бәәнә, автомеханикин сурһуль сурчана.

С. РЯБИКИН,
ТАСС-ин корр.

Берлин.

КИТДТ ДӘӘНӘ БӘӘДЛ УУРУЛГДВ

Китдин хотл балһсна уульнцст танкс һарч ирлһн, автоматмуд хасн ә соңстдлһн, әмтнә документс бүртклж хәләдг пунктс көдллһн, хаалһар йовж йовх автомашидиг негжж хәләлһн, хаалһата магазид, ресторанмуд, кафес, һазадын зәрм орн-нутгудын элчнриг орн-нутгас түргн гидгәр нүүлһлһн — цуг эн тоотыг үзсн әмтн ода күртл мартад уга болх, боляа ода цуг эн тоот уга. Нидн жилин хөн сарин 20-әс авн Пекинд тогтагдсн дәәнә бәәдл эн жилин туула сарин 10-ас авн уурулгджана гиж эңд шиидц зарлгдв. Энүнә өмн хотл балһсна бәәдл невчк номһрад, ясрад бәәлә: цергә олн зүсн зертә-зевтә патрульмуд уульнцар йовдгнь баһрад бәәв, балһсна цутхлнд, көлгн-күчн икәр йовдг һазрмудт автоматта салдсмуд үзгддгән уурв...

Нидн жилин хаврар болн зунар Пекинд болн орн-нутгин наадк балһсдт олар боссн демонстрантнр орн-нутгт болжах политическ реформиг болн демократь делгрлһиг түргдүлхиг, коррупцла негджәх ноолдаг улм чаңһахиг, партийн болн государственн аппаратд дисциплн батлхиг неклә. Дарунь зәрм һардачнриг сольхмн гисн дуудврмуд һарч ирлә. Эн нәрн йовдл орн-нутгт зөвәр ик түрү-зүдү бәәдл тогтала, тиигхд ик үүл даажах һардачнрин хоорнд таар уга олн зүсн хәләц һарч ирсиг. Ташр КПК-н ЦК-н Генеральн секләтр болж тиигхд көдлжәсн Чжао Цзыян Политбюрон члединь ик зүүһинь хәләцәс заагрж хажижахнь үзүлгдлә. Тегәд арһ уга болад КНР-ин правительств эн диг-даран уга йовдлыг уурулхин болн орн-нутгт төвкнүн бәәдл тогтахин төлә Пекинд дәәнә бәәдл тогтаһад, церг дууджж авла, тернь демонстрантнрин өмнәс хала.

Чжао Цзыян партиг салвлжах хажһр бәәдл тогтасндан болн «контрреволюционн бослһн» бүрдәлһнд дөң болсн төләдән көдлмшәсн һарһгдла. Энүнлә хамдан зөвәр өөдән үүл даажасн кесг әмтн бас көдлмшәсн һарһгдла. Ташр тер бослһн болхд бүрдсн студенческ болн көдлмшчнрин организацсин һардачнриг дөңнжәсн әмтн бариһд авгдла. Тер демонстрацд орлцсн эс гиж терүг дөңнжәсн әмтн бас көдлмшәсн һарһгдла. Цзян Цзэминь толһачта «партин шин һардач орган» бүрдәгдлә, хөөнь Цзян Цзэминь КПК-н ЦК-н Генеральн секләтрт суңһгдла.

КПК-н ЦК-н орган болжах «Жэньминь жибао» газетин бичсәр болхла, Китдт «цуг бәәдл-жирһл төвкнж одв» гиж ода деерән тоолж болшго. Орн-нутгт төвкнүн бәәдл шинрүлгдсн социализм тосхлһна өмнәс босжах «нарт делкән деермчлгч чидлмүд», тер мет орн-нутгт буржуазн йос тогтахар зүткжәх зәрм әмтн эврәнь өмн тавсн төрәсн ода чиги хооран цухржахш. Тегәд чиги Китдт сәг-серггәр бәәх кергтә болжана.

КНР-ин һардачнрт тиигж саглх учр чиги бәәнә гиж һазадын ордудын элчнр келжәнә. Орн-нутгин экономическ бәәдл нәрн кеврн үлджәнә. Китдин барин темдглсәр болхла, экономикд ода деерән «кесг төрмүд хаһлгдад уга», олн кергллг эд-тавр күртжәхш, һарутаһар көдлжәх зәрм предприятьмүдиг хаажахас көлтә көдлмш уга бәәх әмтнә то өсжәнә. Әмтиг ода чиги кесг жилдән «бүсән чаңһати» гиж дууджана. Цуг эн тоот әмтнд таасгджахш. Китдин вузмудт демократическ сулдхврин төлә студенчеств бас буслад бәәнә.

Дорд үзгин Европд болжах йовдл Китдт болжах йовдлд бас үлмәһән хальдажахиг тоод авлго бәәж болшго. Китд талдан орн-нутгудын дотр-дундын бәәдл-жирһлд орлцжахш гиж шиидц кесн герчллһст келгджәнә. Болв Дорд үзгин Европд болжах йовдл Китдт бичә күртхә гиж Китдин һардачнр зүткжәнә.

Тегәд чиги Китдин һардачнр орн-нутгинь әмтиг чидлән хамцулж, ни-негн бәәхмн гиж дууджана. «Чидлән хамцуллһн угаһар нег чиги керг күцәгдх зөв уга, чидлән батллһн — хамгин һоллгчнь», — гиж «Жэньминь жибао» газет эврәнь күр статьядан темдглжәнә.

Дәәнә бәәдл уурулгдв. Китд ода экономическ төрмүд хаһлжана, правительств эврәнь эклсн оңдаруллһан сүл күртлнь күцәхәр зүткжәнә. Китдт социализм тосхлһна хаалһиг делгрүллһнд харш болхар седжәх хорлтта чидлмүдин үүлдврт нег мөслгч цокһ кехдән әдн бәлн бәәнә.

Г. КРИВОШЕЕВ,
ТАСС-ин корр.

Пекин.

Японьд эрдм-сурһулин систем цагин бәәдллә, цагин некврлә ирлцүлж хуврүлгднә. Иигәд, үлгүрнь, энд зәрм эклц школмудт сурһулин жилин туршарт дасхх программан, занятьсин диг-дараһан бийснь тогтах зөв өггднә, сурһмжин, спортивн болн олна керг-үүлдврмүд келһиг школмуд бас бийснь зуралж чадхмн. «Нег иҗл зөгмүдин легионмудла» әдл көдлмшчнр Японьд нань керг уга, гиж номтнр келжәнә. Өдгә цагт цугинь хәләж шинжлж чаддг ухата, билгтә болн эврәнь үлмә уга хәләцтә әмтн обществин һол оньгт бәәх зөвтә. Тегәд чиги ода японск школмудт сурһульчнрт үүдәгч чинр, үүдәгч авг-бәрц дасхлһнд ик оньг өггджәнә.

ЗУРГТ: токийск нег школын негдгч классин сурһульчнр. Эн школд күн болһна заяни билгинь йилһж авч цаарандинь делгрүллһнд ик оньг өггднә.

ТАСС-ин зург.

Мана республикәр

Әмтнд таасгдна

Юстинск района бәәрә әмтн дунд мөңгнә-әлг-әдин лотерей ик таасլт олв. Шин жилин һарцд хөвтә кесг лотерей әмтнд күртсн бәәж. Үлгүрнь, Цаһаң Амна «Волжанка» магазинә техничк С. Адучина 50 деншәр 1 миңһн арслңга шүүвр авв. Күч-келснә ветеран Г. Леджинов 500 арслң шүүв. Тер мет көдлмшч Б. Голиковд бас тиим шүүвр күртв.

Уяч Г. Мацакова болн РДК-я директор П. Сарантов 250 арслн шүүв. Бас Цаһан Амна бәәрн күн Е. Надяшева 300 арслңга ювелирн кегдл шүүж авв. Эндр өдр туула сарин цут билетмүд хулдгдсн бәәнә. Моһа сарин лотерейиг ода әмтн авчана. Тернь учрта. Яһад гихлә, шүүврин кемжән 70 процент болжана.

Р. ЛАРИОНОВА,
Юстинск района хоршуллһна банкин залач.

Зүткмҗтә наадн

Шатрчнрин республиканск клубд соньн спортивн харһлт болв. Хальмг шатрин наадна зокалыг олзлад дәәнә болн күч-келснә ветеранмуд Леонид Ковдаевич Санжиев болн Григорий Савельевич Васькин хоорндан наадв.

Хальмг шатр наадлһн йир соньн болн зүткәтә, сенр болв. Кесгтән бидн эн наадыг үзәд үгавидн. Тегәд мана ветеранмуд энүг шинәс босхҗах йовдл ик чинртә болжана. Ончта эн харһлт хәм аштаһар төгсв. Кесг әмтн эн наадар соньмсв. Хальмг шатрин зокалар хан рокировк кехин ормд нег дәнж мөрәр йовж чадна. Түрүн йовлһ кесн саамд дегц хойр дөрвлжиг давж һарх зөв зут нег көвүнд өггднә. Нарт делкән шатрин зокалас ончта талдан чигн тоот хальмг шатрт бәәнә.

Н. ГАРЯЕВ,
республиканск шатрин клубин директор.

Сәәнәр амрв

Давсн нарн өдрлә Элстин нәәмдгч микрорайонд волейболар марһан болв. Бәәрн наарар марһәс бүрдәлһнә керг-үүлдврмүдин негнь эн болв. Үдин хөөн 18-ч тойгта школ тал әмтн баг-багарн йовв. Тер тоод наадачнр чигн, микрорайона әмтн чигн нааран адһлдв. Марһанд һурвн команд — 8-ч микрорайона, «Одн» заводын, 2-ч микрорайона болн прокуратурин әлчнр орлцв.

Түрүн наалнд 8-ч микрорайона хамцу команд прокуратурин спортсменмүдлә харһв. Микрорайона наадачнр бийән мергжлттә волейболистнр болж үзүлв. Һур-

Редакцд ирсн бичгүдәс

Цагин некврлә ирлцҗәхш...

Олн-келн улсас бүрдсн мана аһу ик орн-нутгт, Коммуна партин седвәрәр болн һардвртаһар, олна бәәдл-жирһлиг цуг халхарнь ондарулж шинрүллһнә көдлмш гүргүдән орад батрж йовхнь маһд уга. Тиигәд эн революционн цуг халхин шинрлтиг дахж, келн улсин шүтлг бурхн-шажна туск төрмүд, сүзгч олна некврәр бас хаһлгдж йовкиг заж болхмн. Тер мет мана Хальмг республикд олн-әмтнә бәәдл-жирһл бас ондарулгдад шинрүлтдж йовх цагла, түүт дахлцад улан залата хальмгин урдк үйнрин шүтж йовсн шажн-номин үндстә зан-бәәр болн олн-зүсн авъясмуд шинәс сергәгдәд, зам улан хаалһд орад батрж йовхиг үзжәнәвидн.

Тегәд олна бәәдл-жирһл ондаруллһна некврлә ирлцүлж бурхн-шажан иткдг болн шүтдг мана медәтнрин некврәс иштәһәр, тер мет бәәрә Советин күцәгч комитетин дөңгәр, республикин хотл балһсн Элстд хурл бүрдәгдәд, шажн-номиг шинәс делгрүллһнә көдлмш өргәр кетдж йовх цагла, бурхн-шажна чинринь бурушажах, тер мет сүзгч олнд туста сурһмжин үндсн-ухата әрүн кергин цергләчнр — хуврггудиг муурулж дөөглсн утхта үлгүрмүд «Хальмг үнн» газетин халхд барлгдснь, кеепһәрнь келхлә, икл эвго йовдл болж тоолгдна, кемр илднь келхлә — хажһр болжана. Яһад хажһр болжана гихлә, тер үлгүрмүд ид-чинрәрә болн үндсн-ухаһарн, эндрк делгүдән кегдж йовх ондаруллһна болн шинрүллһнә йовудт түшаһан хальдахас биш, тусан күргшгонь лавта. Зүтәр юунн төлә, ямаран ухатаһар улсин амн урн үтин үүдәврмүдин ширгшго булгас мивь тиим үлгүрмүд йилһж барлснь нанд сәәнәр медгджәхш.

К. ЭРЕНДЖЕНОВ.

РЕДАКЦАС: «Улсин цецн булгас» гидг әңгд тер үлгүрмүдиг олзлхларн бурхн-шажна чинринь бурушаж бәрлсмн биш. Бурхн-шажна төрмүдиг, хальмгудын культур делгрүллһнд тедн ямаран ик чинр зүүжәхин тускар газет оньдин бичнә. Болв хальмг улсин байр-бахмжта, өһүндл дала бәәдл-жирһлд олн зүсн йовдл учрдг бәәсмн. Тегәд жирһлин аһу ик бәәдлд учрдг ямр нег ичртә, ухрм уга йовдлыг шалһж, шог бәрж келдг мөн. Һанцхн бурхн-шажна тускар биш, пань чигн төрәр тиим үлгүрмүд дала. «Хуучн үгд худл уга» гиж хальмгуд келдг. Тер мет, кемжән тиим үлгүрмүд бәәхлә, учрнь чигн бәәсн болдг. Ондаруллһна, ил келлһнә таалд тер үлгүрмүд шин учрутх зүүж, мана бәәдл-жирһлиг өдгә цагин бәәдллә ирлцшго йовдлмудас гетлгх ухатаһар барлгдсмн.

«Өгсн хәрү ирдг»

ПРИЮТН. Районд болсн өр-өвчия седклин акцин йовудт күч-келсч коллективсәс, мөргүлин герәс, онц әмтнәс мөңгн орв. Цуглрсн эн мөңгиг һанцарн бәәдг баһ теткүлтә болн көгшрәд һанцарн үлдсн әмтнд йилһж өгв. Эн акциг района социальн теткврин әңг бүрдәж давулв. Келхд, һанцарн бәәдг баһ теткүлтә жир һар әмтнд әднә жирһлин кемжәнәс иштә тәвәд эс гиж зууһад арслңга дөм өгтдв. Үт тоодан энүнә төләд 5.600 арслң һарһгдв. Иим керг-үүлдвр районд түрүн болж бүрдәгдсмн. Района күч-келсчнр эн керг-үүлдврин өөдән чинриг медж, әвръә болм тәвцән орулснь ик байрта. Өөрән бәәсн әмтнд килмжән күргж, өр-өвч седклән медүлсн эн керг аштнь бийд ач-тус күргхнь лавта. Тер юңгад гихлә, «өгсн хәрү ирдг» гиж хальмгуд келдмн.

Мана корр.

•Номтын тоолвр

Энду, хажһриг чиклх кергтә

Хальмг улсин кезәнк сойлын (культурин) туск материалмуд хая-хая «Хальмг үннд» барлгдна, тернь йир сән авъяс. Болв барлгдсн зәрм материалла таньлдчкад, би алң болнав: зәрмдән номин цол харсж зүүһәд уга күүг номин кандидат, доктор гиһәд худл юм барлна, зәрмдән талдан чигн буру, хажһр юм барлад, умшачнран тенүлнә. Тиим буру, хажһр, эндүтәһәр барлгдсн материалын хөөн газетд чиклвр кегджәх материал әс барлгддгнь иң һундлта.

Одахн (туула сарин 12) «Бичәчин селвг» гидг нег ахрхн материалд бичәч Бембин Тимофей хальмг литин тускар «чиклврән» маднд медүлв. Бичәч иигж бичжәнә: «Тоолхла, литәр чигн, урһсн жил мөрнь лавта. **Зут зүсәрн цаһан мөрн биш, көк-бор болх зөвтә. Тапр, төмр мөрн биш, модн мөрн...**

Тегәд **урһсн 1990 жил...,** талданар келхлә, **көк-бор зүстә, модн мөрн жил. Урдк ним жил 1930 жил бәәсмн. Цаһан зүстә, төмр мөрн жил 1966 жил бәәсн, дарукнь 2026 жил болхмн».**

Хальмгин хуучн литин жил тооллһна тускар хойр үгәр келж болшго, энтн берк күнд төр. Урднь, хурлмуд бәәсн цагт, литин туск төриг зурхачнр медж, өдр, сарин, жилин диг-дараг, сарнар хаалһна болн наньчи талдан төрин тускиг зурхан ном хәләж нәәрүлдг бәәсмн. Өдгә цагт мана таңһчд тиим медрлтә зурхачнр бәәтхә, тер литин төр меддг көгшдүд чигн уга. Тегәдчн бидн ода Зулан, Цаһан саран чик өдртнь зөвтәһәр кеж чадхшвидн, өдр, сар давхрлгдв гисн зүсн зүүл юм медҗәхшвидн.

Хальмгуд моңһл келтнрин тасрха улс: урднь нег уг һарлһта, нег келтә, нег бурхн-шажта, нег туужта бәәсән мартхмн биш. Тер учрарчн мана кезәнк сойлын тууж моңһл келтнрин туужин эклцтә болдг. Энүт буру гих күн уга болх гиж иицнәв. Хальмгин литин тускар келхләрн чигн бидн төвд-моңһлын литәр иш бәрмт кех зөвтә болжанавидн. Эн лит туула, лу, моһа, мөрн, хөн, мөчн (бечн), така, ноха, һаха, хулһн, үкр, бар (барс) гисн арвн хойр жилин нернәс тогтна. Жилд 12 сар бәәдг, сарин нерднь бас эн жилмүдин диг-дарата болн тиим нертә болдг. Эн арвн хойр жиләс хулһн, бар, лу, мөрн, мөчн, нохань эр жил гиж тоолгддг, наадк зурһань — үкр, туула, моһа, хөн, така, һахань эм жил гиж келгддг. Жил болһн тавн махболта (махмудта), теднь ним диг-дарата: модн, һал, шора (зәрмдән «һазр» гиж хальмгуд келнә, болвчн бичгин дүрсхлмудт, нег үлү зурхан номд иигж бичгдхш), төмр, усн. Ташр эн тавн махбод эр-эмәр жилмүдлә әдл йилһрж, ним тавн өңгтә (зүстә) болна: моднь — көк, көкгчн; һалнь — улан, улагчн; шорань — шар, шаргчн; төмрнь — цаһан, цаһагчн; уснь — хар, харгчн. Тегәдчн улан мөчн жил, һал улан мөчн жил, шора бар жил, усн харгчн һаха жил. зәрмдән эр модн мөрн жил гиж бичгдсн харһна.

Жилмүд арвн хойр жил өңгрәд давтгдна, зуг өңгтә махбодтаһар болхла, жил болһн жирн болад давтгдна. Жирн жилин цагин хүһцаниг нег эргц эс гиж төвдәр равжүн гиж нерәддг. Төвдин лит туула жиләр эклнә, моңһлын лит хулһн жиләр эклдг бәәсмн. Хальмгуд жилин дараг тоолхларн, бар жиләр эклнә. Болв мана өвкнр (цуг моңһл келтнр) 60 жилин цагин тооллһна литиг экн түрүн 1027 жиләс, эм һал улагчн туула жиләс, эклдг болад, төвдин литлә нииләд, төвд-моңһлын литтә болсмн.

Тегәд эн деер келсәр кеһәд, Бембин Тимофейин «чиклврт» ямаран эндү бәәнә гихлә, иигж келхәр бәәнәв.

Негдвәр, **1990 жил «көк-бор зүстә модн мөрн»** жил биш, энтн йоснднь келхлә, **«эр төмр цаһан мөрн жил»** болжана. Тавн махболт «бор» гисн өңг угаһинь деер дурдснас үзжәнәт. Хойрдвар, «модн» махбод биш, «төмр» махбодта жил болжана. Һурвдвар, бичәчин заажах **1966 жил «төмр мөрн» жил** биш бәәсмн. **«Һал улан мөрн» жил билә** (номтнрин көдлмшәр батлж болжана), тегәдчн заагдсн **2026 жил бас «Һал улан мөрн» жил болхмн.**

Бембин Тимофейин «чиклврин» эндүн учрнь юмб? Миниһәр болхла, бичәч 1967 жилд барас һарсн «Очерки истории Калмыцкой АССР. Дооктябрьский период». (Москва: Наука, 1967, с. 425 — таблиц хәләтн) гидг дегтрт бәәсн лит олзлсн боллта. Мөн дегтрин лит бар жиләр **(1926 жил** «төмр цаһан бар жил» гисн бәәнә) хажһр бурутаһар эклсн болдг. Энтн **«һал улан бар жил»** гиж тууҗд үлдсн жил болдг. Эн дегтрин эндүг профессор Эрднин Үрвжр чигн эврәннь «Калмыки. Историко-этнографические очерки». Издание третье, переработанное и дополненное. (Элиста, Калмыцкое книжное издательство, 1985, с. 246—247) гидг дегтртән чиклл уга тер кевәрнь буулһж, эндүг давтжана.

Моңһлын, өөрд-хальмгин бичгин дүрсхлмуд хәләсн цагт төвд-моңһлын (хальмгин чигн бас гиһит) литиг олзлх керг оньдинд харһна. Нег иим үлгүр хәләй.

«Эңк Амулңгин тәвн тавдгч мөн улан мөчн жилин хаврин түрүн сарин сән өдрт төгскәв.

Богд Геср хаана ик туужиг Ижл Тең хойр мөрнә һазрт нутглсн Дөрвн өөрдин тасрха нутг улстнь йир уга биз гиж бийдән санснa төләд кезәнә Китдин богд Энк Амулң гидгин тәвн тавдгч өөнд (жилд) олн моңһл харьятндан тус күргий гиһәд, үзсклңтә барар дарулж делгрүлсәр ода зун арвн долан жил болж өңгрснә хөөн. Орсын эркт богд әзнә хәәрн өвәл түшдг Дөрвн өөрдин олн оюта әмтнд зокаста умшлһна шүтә босхсув гиж, үзүрәс моңһл худм үзгәр бичсн эн туужинь коллежск советник Шмидт кемәгч (гидг) би өөрдин йоста татлһ бичгт урвулж, эр модн мөрн жилд, намрин түрүн сарин шинин нег сән өдрт төгскв. Лу жилин бар 21-нд».

Эн нег дурсхлын төгскәлин үг һурвн зәңгәс тогтж. Эн һурвн зәңгд юуна тускар келгдҗәхинь умшач медх гиж иицжәнәв. Зуг кезә, (европин, григорианск литәр келхлә) альк жилд күцәгдсн керг-үүл болхмб? Түрүн зәңгинь хәләй. Энүнд сергәгджәх Эңк Амулң (китд нернь Канси) гидгнь китд-манжин (китайско-маньчжурский) богд әзн, хан 60 жилд (1662-ас авн 1722-ч жил күртл) хан ширә әзлж, төр-йос бәрж. Тегәд эн зәңгд дурджах «Энк Амулнгин тәвн тавдгч» жилнь әзн богдын төрсн жил биш, төр-йос һарджасн 55-ч жил болжана, тиим учрар эн жил 1716 жил гиж тоолгддг. Эннь — китд-манжин Цин (Чин) хаант нутгин хаадудын төр-йос бәрлһнә цагин тооллһар келжәх жилнь хальмгин хуучна литәр «улан мөчн жил» (1716) гиснд тохржана.

Хойрдгч зәңгнь ут, делгрңгү. Эн зәңгд бәәх хальмгаһар нерәдсн «эр модн мөрн жил» 1834 жил тусжана (1716 жил деер өңгрсн 117 жил немхлә). Эн 1833—1834 жилмүдт академик Я. И. Шмидт «Гесрин ик туужиг» тод үзгт хальмг келәр худмас буулһж дууссан темдглжәнә.

Һурвдгч зәңгнь болхла, Шмидтин эн төгсклин үгән бичжәх өдр, жилин темдг. Эн лу жилнь 1844 жил болжана. Юнгад эн 1844 жил зөвтә болжахмб? Урдк лу жил 1832 жил билә, дарук (хөөтк) лу жилнь 1856 жил бәәсмн. Я. И. Шмидтин әмдрлин жилмүднь — 1779—1847, тегәдчн мини заасн жил чик зөвтә болжана: 1832 жилд тод үзгт текстиг буулһад уга (буулһж дууссн жилнь деер заагдла — 1834), 1856 жилнь болшго — бичжәх күн 1847 жилд өңгрж одсмн.

Эдү метәр хальмгаһар нерәдсн жилмүдиг одаһин европейск литин жилмудт тохрулдг мөн. Тиим учрар хальмгаһар төрсн жилән келсн цагт насинь медхин кергт нег бәрмт болх темдг кергтә, эс гиж келсн күүг үзх кергтә, чирә-зүсәрнь 12, 24, 36... илдкж болжана. Кемржән тиим бәрмт болх темдг уга болхла, 12 жилин цагар күүнә нас баһрулж эс гиж немж келжәхән бидн медшговидн; кемржән жилин махбод өңгтәһинь хажһр кемәхләрн, бидн 60 жиләр эндүрхвидн. Хальмгин хуучн литиг чикәр эс олзлхла, тиим ик эндү һардг мөн. Тегәдчн аш сүүлднь деер заагдсн эндү хажһр, дәкәд бичә давтгдтха гиж бодад, эн жирн жилин нег эргцин таблиц нәәрүлж өгчәнәв (эндрк эр төмр цаһан мөрн жиләс — 1990 — авн дарук эр төмр цаһан мөрн — 2050 — жил күртл).

БАДМИН Андрей,
Хальмг университетин доцент.

Махбодын диг-дара	1 модн		2 һал		3 шора		4 төмр		5 усн	
Өңг / Җилмүд	көк	көкгчн	улан	улагчн	шар	шаргчн	цаһан	цаһагчн	хар	харгчн
1. туула		2035		2047		1999		2011		2023
2. лу	2024		2036		2048		2000		2012	
3. моһа		2025		2037		2049		2001		2013
4. мөрн	2014		2026		2038		1990		2002	
5. хөн		2015		2027		2039		1991		2003
6. мөчн	2004		2016		2028		2040		1992	
7. така		2005		2017		2029		2041		1993
8. ноха	1994		2006		2018		2030		2042	
9. һаха		1995		2007		2019		2031		2043
10. хулһн	2044		1996		2008		2020		2032	
11. үкр		2045		1997		2009		2021		2033
12. бар	2034		2046		1998		2010		2022	

Үвл Элстд

Цасн

Хар һазрт бүрнәд
Цаһан цасн киснә
Харжахар эклсн
            бөлжаһад,
Цааһасн улм бадһлна.

Саахна — бор һазртн
Сәәхн цәәһәд хуурв.
Орчлн кевтән цаһав,
Ор-боднь уурв...

Цаһан, цаһан, цаһан
Ца-цааһасн кисллднә.

Күүнә туск килмж

ИЖЕВСК. Партийн болн советск көдләчнриг теткжәсн республиканск больниц Төрскән харсгч Алдр дәәнә инвалидмудт болн цергчнр-афганцнрт өгтдв. Эмнлһнә сән көрцтә госпиталь урдк цергчнрт медицинск дөң өглһнә кесг төрмүдиг хаһлх арһ өгхмн. автономн республикд болхла зурһан миңһ һар цергчнр-инвалидмуд бәәнә.

ЧАРДЖОУ. Туркменск Ходжамбас поселкд әдлврт

Хөвтә жирһлин төлә

В. И. Ленинә нертә Бичкдүдин советск саң Азербайджана болн Армения күүкд улсур болн залу улсур дуудвр кев. Мана Төрскнә күндтә әмтн, согражданмуд, эцкнр болн экнр, әәжнр болн аавнр, бидн яһж седклән зовжахиг тадн келж медүлхәр бәәнәвидн, гиж терүнднь келгджәнә. Өцклдүр күртл хам-хоша бәәсн күн, үр-иньг, цусарн эс болв чигн, седклән ах-дүүлә әдл бәәсн улсин өршәнгү уга болн дурго седклән һарһжах йовдлмудла эврәннь жирһлән түрүн болж харһсн тана болн мана үрдүдт болн ачнрт яһж зовжахан келхәр бәәнәвидн.

Өцклдүр күртл мана ку-

санлго өсж-босжала.

Эндр бичкн азербайджанец бийләһән цацу армянинг дурго нүдәр хәләжәхд кен гемтәв? Эн хойрин жирһлд дангин әәмшг үзгджәхд кен гемтәв? Тадн, эцкнр болн экнр, әәжнр болн аавнр бийән тәвж өгәд, өшә бәрдг йовдлмуд һарһх зөв өгснәс келтә эндр. хойр миңһдгч жил чилж йовх цагт, бичкдүд толһа деерән ора уга, хорһлдг дулан бәәрн уга, иргч уга болжахд кен гемтәв?

Кен гемтәһинь цаг йилһх. Болв күүкд мадна сансмас түргәр өснә, эди дотран хар

врүлхд дегд күнд болдмн.

Ухалтн! Зогстн! Тана үрдүдин әрүл-менд болн хөвтә жирһлин төлә тадниг дуудажанавидн! Ухалтн, үрдүдтн ним иргчтә болтха гиж, дурн уга, ицл уга, иткл уга иргчтә болтха гиж, цуг делкә хар цаһан хойр әңгд, «мана» болн «күүнә» гиж, «цевр» болн «бузр» улс гиж хуваагдсн иргчтә болтха гиж тадн санжалт?

Цусн асхрҗана, чик ухан-седкл дииләд, эвцтл һолын уснла әдләр цусн асхрх зөвтә болхий?

Зогстн, эргәд хәләтн: тана

республиканск шатрин
клубин директор.

Сәәнәр амрв

Давсн нарн өдрлә Элстин һәәмдгч микрорайонд волейболар марһан болв. Бәәрн һазрар марһас бүрдәлһнә керг-үүлдврмүдин негнь эн болв. Үдин хөөн 18-ч тойгта школ тал әмтн баг-багарн йовв. Тер тоод наадачнр чигн, микрорайона әмтн чигн нааран адһлдв. Марһанд һурвн команд — 8-ч микрорайона, «Одн» заводын, 2-ч микрорайона болн прокуратурин әлчнр орлцв.

Түрүн нааднд 8-ч микрорайона хамцу команд прокуратурин спортсменмүдлә харһв. Микрорайона наадачнр бийән мергжлттә волейболистнр болж үзүлв. Һурвн нааднас негнднь чигн эдн шүүгдсн уга. Дәврәч Аркадий Микуляев энд йилһрлә. Кесг дәврлһиг толһалад, эн күцәмж бәрлә. Тегәд чигн һурвн харһлт 3:0 аштаһар 8-ч микрорайона диилврәр төгсв. Прокуратурин наадачнр чигн му биш белдврән үзүлв. Тер бийнь диилврин төлә эднд чидл күрсн уга.

Мана «Одн» заводын спортсменмүд 2-ч микрорайона хамцу командла болсн нааднд бийән бас чадмг кевәр медүлв. Наадан манахс 3:0 аштаһар төгсәв. Болв һәәмдгч микрорайона спортсменмүдт эдн кергтә сәрлһн үзүлж чадсн уга, тегәд наадн 3:1 тоотаһар чиллә. Прокуратурин волейболистнрлә болсн дарук наадыг заводихн 3:0 аштаһар шүүв. Эдн дунд Валерий Куберлинов сән белдврәрн йилһрв.

Тингәд зүткмжтә марһанд түрүн ормд 8-ч микрорайона команд дииләчин күндтә нер зүүв. Эднд түрүн мөрә — торт бәрүлж өгтдв. Хойрдгч ормд мана заводын әлчнр һарв. Һурвдгч ормиг 2-ч микрорайона спортсменмүд эзлв. Тингж нааран ирсн волейболистнр чигн, наад хәләсн әмтн чигн цаһан тустаһар давулв. Эн сөньн марһаг балһсна спорткомитет бүрдәлә. Комитетин инструктор Анатолий Назаров марһана белдврт ик нилчән күргв. Тер мет «Одн» заводын болн хувц үйлдврин фабрикин баһ биш тавц энд бәәцә. Тингәд хамцу күчн-чидләр олнд ик туста керг-үүлдвр бүрдәгдв. Эн марһан түрүн сән үлгүр болжана. Эңүг дахж, талдан чигн предприятьмүд тиим марһас бүрдәх гиж санжанав.

В. БАГЛИКОВ,
«Одн» заводын спортын инструктор.
Элст балһсн.

жирһлин кемжәнәс ишта тавәд эс гиж зууһад арслнга дем өгтдв. Ут тоодан әнүнә хәру ирдгә гиж хальмгуд келдмн.

Мана корр.

Эн лит туула, лу, моһа, мө-

заажах 1966 жил «төмр мо-

Эн нег дурсхлын төгск-

11. үкр 2045 1997 2009 2021 2033
12. бар 2034 2046 1998 2010 2022

Үвл Элстд

Цасн

Хар һазрт бүрнәд
Цаһан цасн кисенә
Харжахар эклсн
болжаһад,
Цааһасн улм бадһлна.

Саахна — бор һазртн
Сәәхн цәәһәд хуурв:
Орчлн кевтән цаһав,
Ор-боднь уурв...

Цаһан, цаһан, цаһан
Ца-цааһасн кисллднә.
Энтн нам тингжәһәд —
Эрвәкән күүкд болвза?

Цасн... Цаһан цасн
Цугиг бүркәд хайжана.
Хәләсн нүдн эцжәнә,
Хальмгин үвл эклжәнә.

Өрүн экләд һарла,
Өдрин дуусн орла,
Седкл мет цаһан.
Сенр — гүүнә чигән.

КАЛЯН Санж.

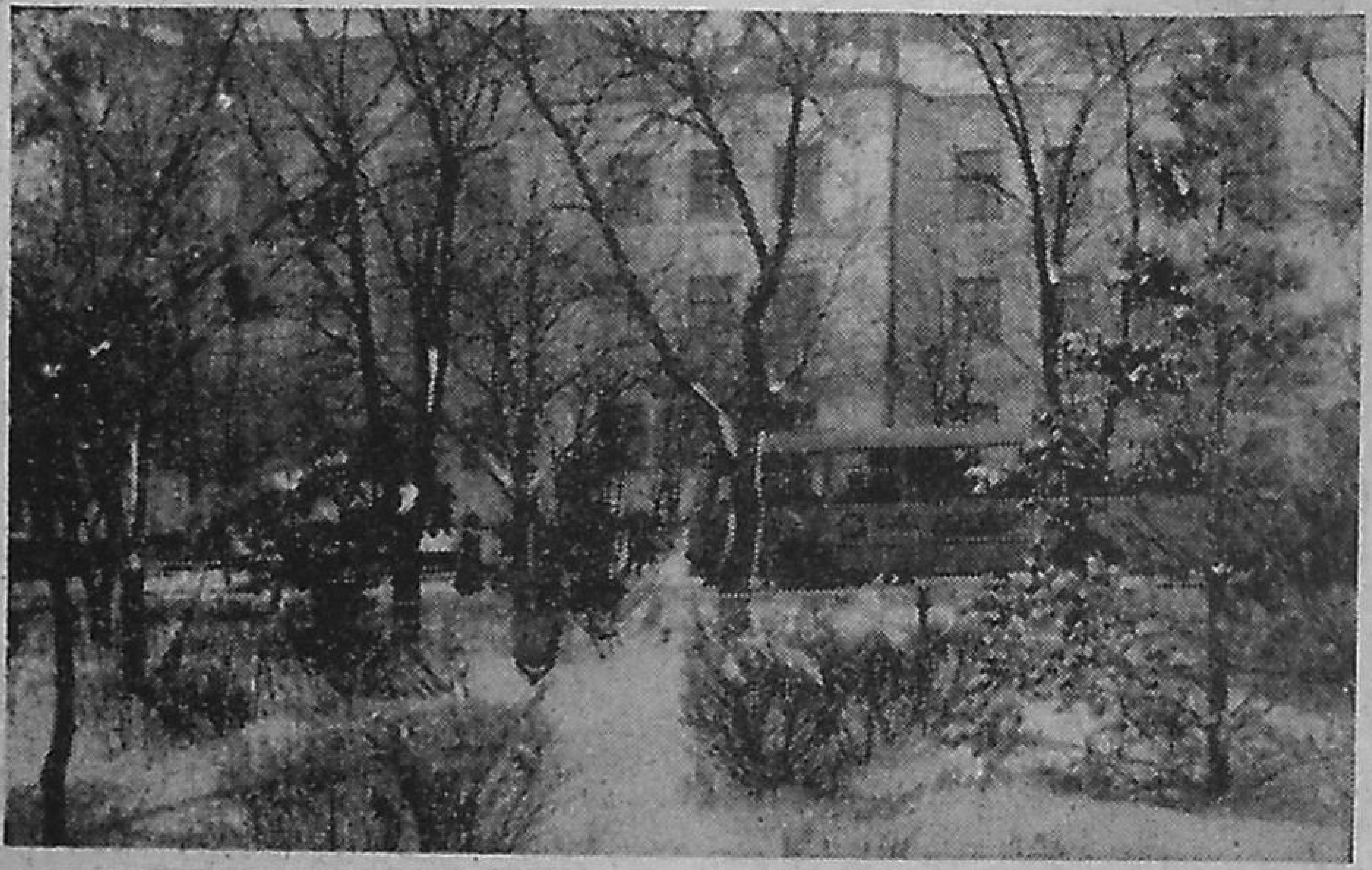

Күүнә туск килмж

ИЖЕВСК. Партийн болн советск көдләчнриг теткжәсн республиканск больниц Тәрскән харһц Алдр дәәнә инвалидмүдт болн цергчнр-афганцнрт өгтдв. Эмилһнә сән көрңтә госпиталь урдк цергчнрт медицинск дөң өглһнә кесг төрмүдиг хаһлх арһ өгхмн. автономн республикд болхла зурһан миңһ һар цергчнр-инвалидмүд бәәнә.

ЧАРДЖОУ. Туркменск Ходжамбас поселкд эдлврт орулгдсн шин автостанц пассажирмүдт теткллһиг ясруллһнд дөң болхмн. Эңүнд автобусмүд күләсн цагтан суудг ик-ик залмуд, магазин, кафе, олн зүсн киоскс бәәнә. Ода района цутхлигар дәврж өдр болһн арвад автобусмуд йовна. Тегәд ода пассажирмүд зөөлһн кесг холван өсв.

УГЛИЧ (Ярославск область). «Чайка» негдлтин көдләчнр ода орн-нутгин, областин, эврәннь предприятин бәәдл-җирһлин туск видеозәңгс хәләж чадхмн. Предприятин микрорайонд кабельн телеүзгдл үүдәгдв. Кергтә оборудованьн негдлтин олзорун мөңгәр хулдж авгдв. Заводын олн тиражта газетин болн радион редакц өдр болһн телевизионн зәңгс, соңсхврмүд кенә. Микрорайон дотрк телесетяр фильм хәләж болхмн, дурта артистнрин концерт хәләхәр седхлә заявк өгч болхмн. Асхн болһн болдг «Шуд канал» гидг соңсхвр негдлтин һардачнрла болн специалистнрлә, багшнрла, эмчнрлә, зөв-йос харлһна органмүдын көдләчнрлә харһлтс бүрдәнә.

МОСКВА. «Пластик» гидг научн-производственн негдлтин күч-көлсчнр медицинск кооперативд бийән эмнүлсндән деңшг чигн өгсн уга. Предприятин һардвр эврәннь көдләчнрин эрүл-менд бәәлһнә тускар килмжләд, мөңгән әрвлсн уга, предприять эңүндь 7000 арсн һарһж өгв.

(ТАСС-ин корр.)

Хөвтә җирһлин төлә

В. И. Ленинә нертә Бичкдудин советск саң Азербайджана болн Армения күүкд улсур болн залу улсур дуудвр кев. Мана Төрскнә күндтә әмтн, согражданмуд, эцкнр болн экнр, әәжнр болн аавнр, бидн яһж седклэрн зовжахиг тадн келж медүлхәр бәәнәвидн, гиж терүндь келгджәнә. Өцклдүр күртл хам-хоша бәәсн күн, үр-иньг, цусарн эс болв чигн, седклэрн ах-дүүлә әдл бәәсн улсин өршәнгү уга болн дурго седклэрн һарһжах йовдлмудла эврәннь җирһлдән түрүн болж харһсн тана болн мана үрдүдт болн ачнрт яһж зовжахан келхәр бәәнәвидн.

Өцклдүр күртл мана күүкд нег һазр деер, нег хамцу герт бәәлә, хамдан сурһулян сурчала, хамдан нааджала, кень орс, кень армянин, кень азербайджанец гиж санлго өсж-босжала.

Эндр бичкн азербайджанец бийләһән цацу армянинг дурго нүләр хәләжәхд кен гемтәв? Эн хойрин җирһлд дангин әәмшг үзгджәхд кен гемтәв? Тадн, эцкнр болн экнр, әәжнр болн аавнр бийән тәвж өгәд, өшә бәрдг йовдлмуд һарһх зев өгснәс көлтә эндр, хойр миңһдгч җил чилж йовх цагт, бичкдуд толһа деерән ора уга, хорһддг дулан бәәрн уга, иргч уга болжахд кен гемтәв?

Кен гемтәһинь цаг йилһх. Болв күүкд мадна санснас түргәр өснә, эдн дотран хар санатаһар иргч җирһлдән орҗана, хар санан болхла күүнә ухан-седклиг үрәнә, дуриг, итклиг, иңгиг уга кенә, тер хар саната седклинь хүврүлхд дегд күнд болдмн.

Ухалти! Зогсти! Тана үрдүдин эрүл-менд болн хөвтә җирһлин төлә тадниг дууджанавидн! Ухалти, үрдүдтн им иргчтә болтха гиж, дурн уга, иңгл уга, иткл уга иргчтә болтха гиж, цуг делкә хар цаһан хойр әңгд, «мана» болн «күүнә» гиж, «цевр» болн «бузр» улс гиж хувагдсн иргчтә болтха гиж тадн санжалт?

Цусн асхржана, чик ухан-седкл дииләд, эвцтл һолын усила әдләр цусн асхрх зевтә болхий?

Зогстн, эргәд хәләтн: тана үрдүд тадниг иткж хәләжәхит, тадниг дуртаһар болн иштәһәр хәләжәхиг үзхт.

(ТАСС).

Редактор **А. Б. АЛЬДАЕВ.**

СУҢҺАЧНРЛА ХАРҺЛТ БОЛХМН

1990 җилин туула сарин 30-д 18.00 часла медучилищин конференц-залд 32-ч тойгта Горьковск суңһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнрин кандидатнрла харһлт болхмн.

Эн харһлтд иртн гиж цуг суңһачнриг дууджанавидн.

Округин суңһврин комиссь.

Телеүзгдл

ТУУЛА САРИН 26, БАСҢ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильмс. 9.05 — «150 җилд татгдсн хаалһ». 10.15 — Җилин дөрвн цаг. Туула сар. 11.15 — ...Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд. 12.00 — Док. фильм. 12.30 — Цаг. 13.00 — Грузинск ССР-ин улсин бииһин Государственн ансамблин концерт. 15.15 — Австралийск союзин келн-улсин сән өдрт — Австралин Өдрт нерәдгдсн соңсхвр. 16.15 — «Бичкдудт аңгудын кичгүдин тускар». 16.45 — «Цаһан буһмарл». Якутск тууль. 17.10 — Индин келн-улсин сән өдрт нерәдгдсн соңсхвр. «Альхн деер бәәх бадм цецг». 18.10 — Л. Лавлинскин шүлгүд. 18.25 — Коллаж. 18.30 — Цаг. 19.00 — Хаалһар әәмшг угаһар йовлһн. 19.30 — Мультфильм. 19.35 — «Руфь». Худ. фильм. 21.00 — Цаг. 21.30 — «Нег изобретеня хөв». Телеочерк. 21.45 — «Эн билә... билә...». 22.05 — «Хәләц». 23.50 — Шин зәңгс. 00.10 — «Валерий Леонтьев Индьд». Фильм-концерт.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — «Цугинь медхәр седнәв». Киножурнал. 8.35, 9.35 — Көгжм. 7-ч класс. 9.05, 10.05 — Английск келн. 10.35, 11.35 — Мана эргндк делкә. 1-ч класс. 10.55 — «Залу-зөргин цаг». Научн-популярн фильм. 11.05 — «Герин академь». 11.55 — «Потерявший память из Коленьо». Худ. фильм. 13.35 — Док. фильмс. 14.15 — «Болд яһж хатагдсмб». Худ. фильм. 4-ч серий. 19.00, 20.15 — Келн-әмтнә хоорндк хәрлцәнә туск публицистическ программ. 20.00 — Бичкдуд, төвшүн нөөртән ортн! 21.00 — Концерт. 21.30 — Спорт цуһаранһь төлә. 21.45 — «Үвл таралнд». Худ. фильм.

Бәәрн программ: 16.25 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 16.35 — «Олнд келж медүллһн». Октябрьск районас үзүлгджәх соңсхвр. 16.50 — Республикин өдр. (Орс келәр). 17.00 — «Республик: үүлдврин цаг». 18.00 — «Телепятница». Зәңгллһнә-художественн программ.

КИНО

«ДЖАНГАР». **За прекрасных дам.** Эклцнь: 10.00. 12.00. 14.00. 16.30. 18.30. 20.30.

«ДРУЖБА». **Леди Макбет Мценского уезда.** Эклцнь: 16.00. 18.00. 20.00. Бичкдудт кинофильм. **Солнце в кармане.** Эклцнь: 10.00. 12.00. 14.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Однажды в Америке.** 3 серий. Эклцнь: 11.00. 15.00. 19.30. (Бичкн зал). **Мальчик — солдат.** Эклцнь: 18.30. 20.30. Бичкдудт кинофильм. **Мультсборник.** Эклцнь: 15.30.

ТЕҢГРИН БӘӘДЛ

Эндр Хальмгт бүркг өдр болхмн. Буди буухмн, хаалһ невчк мөстхмн. Өмн-дорд үзгәс секундд 9 — 14 метр күчтәһәр салькн көдлхмн. Республикәр сөөднь — 1,— 6, өдртнь + 4, — 1, Элстд нрлцнгүһәр — 2, — 4, болн 0, + 2 градус болхмн.

СПОРТЛОТОН ТИРАЖ

1990 җилин туула сарин 21-д болсн «36-ас — 5-нь» гисн спортлотон лотерейн 3-ч тиражин ашмуд.

6 (дзюдо), 7 (классическ янзар бөк нооллдлһн), 13 (горнолыжн спорт), 19 (лыжн урлдан), 22 (уснд һәрәдлһн). ТАСС.

Спортивн таавр

02 ТИРАЖИН АШМУД

(туула сарин 12—14)
1—2, 2—2, 3—1, 4—2, 5—Х, 6—1, 7—Х, 8—1, 9—1, 10—2, 11—Х, 12—Х, 13—2.

Оньгтан автн: түрүн то — командсин парин тойг, хойрдгч то — харһлтын аш.

(ТАСС).

«КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР. ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ. ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»

МАНА ХАЯГ: 358000 ХАЛЬМГ АССР, ЭЛСТ БАЛЬСН, ГЕЛЕФОД редакторин — 5-25-33, приемна — 5-64-41 редакторин дарукснн — 5-56-37 5-62-45 һаврта сеглэтрин — 5-64-80, эдүлин: партийн төрмүдин. ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР болв пропагандын — 5-54-93, селәнә әдл-ахун — 5-63-13, 5-57-35 промышленн — 5-56-15, советск тосхлтын — 5-62-34 литературин болв искусствин — 5-79-76, секретариатын — 5-54-07 бичгүдин — 5-54-09, орчуллһн — 5-58-03 зәңгллһнә — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60, машбюрон — 5-57-30, корректорск — 5-24-02, корпунктс: Каспийскд — 9-21-16, Баһ-Дөрвдт — 9-11-04 Цаһан Амнд — 9-17-81.

КПСС-нә ХАЛЬМГ ТАНЬЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

Ч — 01008 Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 149